

398.2
จ 174 ค
1-3

"ศาสตร์" วรรณกรรมพยากรณ์ชีวิต จากวังเวียงนครศรีธรรมราช

ปริญญานิพนธ์

ของ

จรรยา กันสูงเนิน

๕7 พค 253๖

เสนอกองมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

ธันวาคม 2527

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

178350

"ศาสตรา" วรรณกรรมพยากรณ์ชีวิต จากจังหวัดนครศรีธรรมราช

บทกัณฑ์

ของ

จรูญ ก้นสูงเนิน

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้า

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

ธันวาคม 2527

ปริญญานิพนธ์เรื่องนี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาลักษณะของศาสตร์ ได้แก่ ความหมาย ประวัติความเป็นมา จุดมุ่งหมาย รูปแบบ เนื้อหา และวิธีใช้ ตลอดจนความสัมพันธ์ของศาสตร์กับวรรณกรรมอื่น และโลกทัศน์ที่ปรากฏในศาสตร์

ในการดำเนินการศึกษาค้นคว้า นอกจากจะศึกษาโดยตรงจากหนังสือศาสตร์ จำนวน 4 ฉบับ จากจังหวัดนครศรีธรรมราชแล้ว ผู้วิจัยยังได้สัมภาษณ์วิทยากร ตลอดจนศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยเสนอผลการศึกษารูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า ศาสตร์เป็นวรรณกรรมประเภทธาราเลียงหาย เพื่อการพยากรณ์ชีวิต คำว่า "ศาสตร์" น่าจะมาจากคำว่า "ศาสตร์ศาสตร์" ซึ่งเป็นอุบะของอาถรรพเวท แปลว่าวิชาไสยอาถรรพเวท พราหมณ์เป็นผู้ให้กำเนิดและนำศาสตร์เข้ามาเผยแพร่ในภาคใต้ของประเทศไทย พระสงฆ์เคยใช้ศาสตร์เป็นสื่อสั่งสอนธรรมแก่ประชาชน ศาสตร์จึงได้ชื่ออีกชื่อหนึ่งว่า "พระธรรมบท" หรือ "พระบท" ศาสตร์ในปัจจุบันมีจุดมุ่งหมายหลักคือ การเลียงหายเพื่อบอกโชคลี้หรือเคราะห์ร้าย จุดมุ่งหมายรองคือการสั่งสอนศีลธรรม ศาสตร์โบราณส่วนมากเป็นหนังสือบุคขาว ศาสตร์ปัจจุบันใช้กระดาษคเขียน เป็นหนังสือที่มีขนาดรูปเล่มเล็ก เรียกว่า บุคคินข้าง หรือสมุดคินข้าง มีภาพสีประกอบ ศาสตร์ที่พบในปัจจุบันมักใช้ภาษาไทยมาตรฐาน ไม่มีเลขหน้า มีจำนวนเรื่องอยู่ระหว่าง 25 - 35 เรื่อง ศาสตร์ส่วนมากนิยมแต่งค้วยกภาพ ภาพที่ใ้มากที่สุดคือภาพสุรางคนางค บางฉบับนิยมแต่งค้วยกลอนสุภาพ การขึ้นค่นเรื่อง บางฉบับใช้คำว่า "รูปนี้..." บางฉบับใช้คำว่า "ใบที่..." การดำเนินเรื่องรวคเร็ว รวครัด ได้เนื้อหามาก การจบเรื่องอาจจบค้วยการให้แทงเลียงหายใหม่ หรือห้ามแทงเลียงหายใหม่ ซึ่งขึ้นอยู่กัลักษณะคัพพยากรณ์ ศาสตร์ที่แต่งค้วยกลอนสุภาพมักจบค้วยคำว่า "เอย" คัพพยากรณ์มี 3 ลักษณะคือ คัพพยากรณ์ในทางค ทางปานกลาง และทางร้าย หน้าเนื้อหาหนึ่ง ๆ ของศาสตร์จะพยากรณ์ในเรื่องหรือประเด็นต่าง ๆ รวมกัน การใช้ศาสตร์ประกอบค้วย หมอศาสตร์ ผู้เลียงหาย การอธิษฐาน ไม่แทงศาสตร์

การอ่านคัพยากรณ์ การแต่ง செய்யาทใหม่ การไถ่ชะตาและการปฏิบัติหลังการ
เสวย

ผลการศึกษาความสัมพันธ์ของศาสตร์กับวรรณกรรมอื่นพบว่า วรรณกรรมที่
ศาสดานามอ้างอิงมี 3 ประเภทคือ วรรณคดี นิทาน และวรรณกรรมเบ็ดเตล็ด
วรรณคดีที่มีอิทธิพลต่อศาสดามากที่สุดคือรามเกียรติ์ นิทานที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือนิทาน
ชาวบ้าน และวรรณกรรมเบ็ดเตล็ดที่มีอิทธิพลต่อศาสดามากที่สุดคือ กลุ่มพรหมชาติ
ลักษณะการอ้างอิงวรรณกรรมของศาสดามี 6 ลักษณะคือ อ้างอิงเหตุการณ์
ตัวละครและอุปนิสัย ชื่อ ชื่อและคุณสมบัติ ชื่อและพฤติกรรม และความหมายของ
สำนวน การอ้างอิงจะอ้างอิงเพียงสั้น ๆ โดยเน้นใจความสำคัญอย่างใดอย่างหนึ่ง
และใช้ใจความสำคัญนั้นเป็นแนวทางกำหนดเนื้อหาคัพยากรณ์ คัพยากรณ์ของ
ศาสดามีความเหมาะสมสอดคล้องเป็นอย่างดีกับวรรณกรรมที่นำมาอ้างอิง การศึกษา
โลกทัศน์ที่ปรากฏในศาสดา แสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมชาวบ้านเป็นแหล่งรวม
แนวความคิด ความเชื่อ อุดมคติและศีลธรรมของคนในท้องถิ่น ได้แก่ การมองเห็น
สุนทรียภาพและคุณประโยชน์ของธรรมชาติ การนำธรรมชาติมาเป็นบทเรียนของชีวิต
ความสำนึกทางศีลธรรมซึ่งเกิดจากความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ความรัก
ความผูกพันอย่างแนบแน่นในระบบครอบครัว เครือญาติ และมาตุภูมิ ความเลื่อมใส
ศรัทธาและยึดถือพุทธศาสนาเป็นสถาบันพัฒนาชีวิตและสังคม

การศึกษา "ศาสดา" วรรณกรรมคัพยากรณ์ชีวิต จากจังหวัดนครราชสีมา
ได้ความสรุปสำคัญ 5 ประการ ประการที่หนึ่ง ศาสดามีบทบาทในการส่งเสริม
สุขภาพจิตและแนะแนวทางชีวิตแก่ชาวบ้าน ประการที่สอง ศาสดาเป็นวรรณกรรมที่มี
ความสมบูรณ์ทั้งทางด้านรูปแบบและเนื้อหา แสดงให้เห็นถึงความเป็นนักปราชญ์ในทาง
ศิลปะการสร้างสรรค์วรรณกรรมของกวีชาวบ้าน ประการที่สาม ศาสดาแสดงให้เห็น
ความฉลาดรอบรู้และรสนิยมในค่านิยมวรรณกรรมของชาวบ้าน กล่าวคือ ชาวบ้านมีความ
นิยมวรรณกรรมพุทธศาสนา และวรรณกรรมที่ให้ข้อคิดในการดำเนินชีวิต ในทัศนะของ

ชาวบ้าน วรรณกรรมที่สิ่งนี้ต้องมีคุณค่าทางปัญญาความคิดด้วย ประการที่สี่ ศาสนา
เป็นแหล่งรวมวัฒนธรรมทางความคิดซึ่งสืบทอดกันมาแต่โบราณของคนในท้องถิ่น และ
ประการที่ห้า ศาสนาแสดงให้เห็นว่า พุทธศาสนามีอิทธิพลต่องานสร้างสรรค์ทาง
วรรณกรรมของชาติ หลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นมาตรฐานความคิดในวรรณกรรมไทย
ทั้งนี้เพราะประชาชนทั่วไปมีความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนา

AN ANALYSIS OF SASTRA, A FORTUNE-TELLING LITERARY WORK
FROM NAKHON SI THAMMARAT

AN ABSTRACT

BY

CHAROON TANSOONGNERN

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree
at Srinakharinwirot University
December 1984

The purpose of this thesis is to study the characteristics of Sastra; that is, its definition, history, purposes, form and content, including its usage, the relationship between Sastra and other literary works, and world views appearing in Sastra.

The methods of the study include the thorough analysis of four copies of Sastra taken from Nakhon Si Thammarat province; the interviewing of informants and the study of related literature. The presentation of the study is in the form of analytical description.

It can be concluded from the study that Sastra is an oracular literature for fortune telling. "Sastra" is likely to come from "Sastrasas", which is a minor Veda of Atharvaveda and whose meaning is "the art of using weapons." Brahman composed Sastra and took it into the southern part of Thailand where it becomes widely known. Buddhist monks used Sastra as a means of exhorting the Buddha's teachings to the people. Hence, Sastra is also called "Prathambot" or "Prabot". The primary purpose of Sastra nowadays is to foretell good or bad luck. The secondary one is to teach morals. While most of old Sastras are "Nang Sue Bud Khaw", the newly composed ones, written on drawing papers, with color illustrations, are small books, called "Bud Teen Chang" or "Samud Teen Chang". Sastra that can be found nowadays are written in standard Thai script without page numbers, containing about 25 - 35 episodes. Usually Sastras are composed in the form of "Gap", especially "Gap Surangkhanang". Some copies of Sastra are written in the form of "Glon Suphap".

Some copies begin the episodes with "Rup Nee (this picture)", while others with "Bai Thee (page number)". The pace of each episode is quick, concise and informative in few words. Each episode may be ended by encouraging or forbidding a person to try one's fortune again. However, it depends on the prediction. Each episode of Sastras composed in the form of "Glon Suphap" are usually ended with "Oey".

Usually there are 3 kinds of prediction : good mediocre or bad. Each page of Sastra with each episode will foretell various aspects of life.

The usage of Sastra include the fortune teller or predictor, wish - making, a stick for fortune trial, the reading of the prediction, trying one's fortune again if encouraged by the prediction and practice after the trial.

It has been found that there are 3 kinds of literature often alluded to in Sastra; that is, classic literature, tales and miscellaneous literature. Ramayana, folktales and "Bhrama Jati" are predominantly found in Sastra. There are 6 types of allusion. Each type, without lengthy explanation, is referred either to events, characters and characteristics, names, names and qualification, names and behavior, and the meaning of some proverbial expressions. The allusion is focused on one specific part which will determine the content of the prediction. The prediction appropriately agrees with the alluded literature.

The study of the world views in Sastra reveals that folk literature is the source of ideas, beliefs, ideology and morals of local people. They reflect their appreciation of the beauty and the advantage of nature, the exploitation of nature as a lesson for life, their moral consciousness derived from the supernatural beliefs, the affectionate love and unity of the family, kinship and mother land, as well as faith in Buddhism as a means to enhance life and society.

The conclusion of the study of "Sastra", an oracular literature from Nakhon Si Thammarat can be drawn as follows :

1. Sastra plays an important role in supporting and enhancing mental health and in guiding the local people to lead their lives.

2. Sastra is perfect both in form and content, revealing the artistic creativity of local poets.

3. Sastra reflects local people's versatility and taste in literature. That is, Buddhist and didactic literature is widely liked and admired. Good literature, in their views, must have intellectual value.

4. Sastra is the source of ideas and culture handed down among local people, and

5. Sastra reflects the influence of Buddhism on the creativity of literature. Standard and traditional ideas reflecting in Thai literature are derived from Buddhist teachings since local people are faithful in Buddhism.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นายจรูญ คันสูงเนิน

วัน เดือน ปีเกิด 21 กุมภาพันธ์ 2499

สถานที่เกิด ตำบลนาสาร อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ประวัติการศึกษา

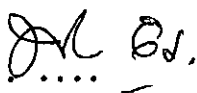
- พ.ศ. 2510 สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนนาสาร
อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- พ.ศ. 2513 สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 จากโรงเรียนนาสาร
อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- พ.ศ. 2516 สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนบ้านนาสาร
อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- พ.ศ. 2518 สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จากโรงเรียนบ้านนาสาร
อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- พ.ศ. 2521 สำเร็จการศึกษาปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาและ
วรรณคดีไทย) จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี
- พ.ศ. 2527 สำเร็จการศึกษาปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต (ภาษาและ
วรรณคดีไทย) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
วิทยาเขตประสานมิตร

ประวัติการทำงาน

- พ.ศ. 2522 - ปัจจุบัน อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

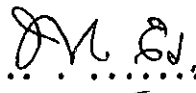
คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำวันสัปดาห์และคณะกรรมการสอบ ได้พิจารณาปฏิญญาฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

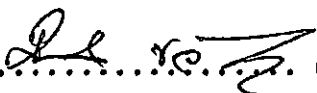
คณะกรรมการที่ปรึกษา

..... ประธาน

..... กรรมการ

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน

..... กรรมการ

..... กรรมการ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์มะเนาะ ยูเด็น
ประธานกรรมการ อาจารย์ปรางดี ขวัญแก้ว กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ และ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์โมรี ชื่นสำราญ กรรมการสอบปากเปล่า ที่ได้ให้คำแนะนำ ข้อคิด
กำลังใจ ตลอดจนตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง
ขอขอบคุณเจ้าของคาสตรา วิทยากรผู้ให้ข้อมูล และผู้ทุกท่านที่ให้ข้อคิดเห็น
อันเป็นประโยชน์แก่การวิจัย

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้รับความช่วยเหลือจากผู้มีเมตตาคุณอีกหลายท่าน ความเมตตากรุณา
ของผู้มีเมตตาคุณซึ่งผู้วิจัยไม่จำบรรทัดที่จะเอ่ยนามไว้ในที่นี้จำเผล เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยมิอาจลืมได้
อนึ่ง มูลนิธิมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้กรุณาให้เงินสนับสนุนการวิจัยเรื่องนี้
จำนวน 10,000 บาท ผู้วิจัยขอขอบคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย

จรูญ คັນสูง เนิน

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนา	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	10
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	10
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	11
ข้อตกลงเบื้องต้น	11
คานิยามศัพท์เฉพาะ	12
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	13
ขั้นตอนในการศึกษาค้นคว้า	13
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า	15
2 ลักษณะของศาสตร์	23
ความหมายของ "ศาสตร์"	24
ประวัติความเป็นมาของศาสตร์	29
จุดมุ่งหมายของศาสตร์	42
รูปแบบของศาสตร์	45
รูปลักษณะของศาสตร์	45
ลักษณะค่าประพันธ์	53
การขึ้นต้นเรื่อง	79
การดำเนินเรื่อง	86
การจบเรื่อง	95

เนื้อหาของศาสตร์	103
ลักษณะคาพยากรณ์ของศาสตร์	103
เนื้อหาคาพยากรณ์ของศาสตร์	121
วิธีใช้ศาสตร์	144
3 ความสัมพันธ์ของศาสตร์กับวรรณกรรม	156
ศาสตร์เป็นวรรณกรรมอ้างอิงวรรณกรรม	159
ประเภทของวรรณกรรมที่อ้างอิงในศาสตร์	160
วรรณคดี	161
นิทาน	165
วรรณกรรมเบ็ดเตล็ด	172
ลักษณะการอ้างอิงวรรณกรรมของศาสตร์	174
ลักษณะการอ้างอิงวรรณคดี	176
ลักษณะการอ้างอิงนิทาน	211
ลักษณะการอ้างอิงวรรณกรรมเบ็ดเตล็ด	270
การอ้างอิงวรรณกรรมกับการพยากรณ์	294
การอ้างอิงวรรณคดีกับคาพยากรณ์	296
การอ้างอิงนิทานกับคาพยากรณ์	307
การอ้างอิงวรรณกรรมเบ็ดเตล็ดกับการพยากรณ์	324
4 โลกทัศน์ที่ปรากฏในศาสตร์	335
ลักษณะโครงสร้างทางวัฒนธรรมของจักรวาลคตินครศรีธรรมราช	337
ศาสนา	338
อาชีพ	340

314, 371

บทที่

หน้า

ภูมิศาสตร์	340
การศึกษาอบรม	342
โลกทัศน์ที่มีต่อธรรมชาติ	344
โลกทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ	354
เชื่อเรื่องพรหมลิขิตหรือชะตากรรม	354
เชื่อเรื่องบุญกรรมหรือกรรมเก่า	356
เชื่อเรื่องไสยศาสตร์	371
โลกทัศน์ที่มีต่อมนุษย์	380
โลกทัศน์ที่มีบุคคลมีอุปนิสัย	381
โลกทัศน์ที่มีต่อระบบครอบครัว	393
โลกทัศน์ที่มีต่อถิ่นกำเนิด	403
โลกทัศน์ที่มีต่อสถาบันศาสนา	405
โลกทัศน์เกี่ยวกับจริยธรรมในการดำเนินชีวิต	409
5 สรุป อภิปรายผลการศึกษาค้นคว้า และข้อเสนอแนะ	429
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	429
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	429
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	430
สรุปผลการศึกษาค้นคว้า	430
ผลการศึกษาลักษณะของศาสตร์ฯ	430
ผลการศึกษาความสัมพันธ์ของศาสตร์ฯกับวรรณกรรมอื่น	434
ผลการศึกษาโลกทัศน์ที่ปรากฏในศาสตร์ฯ	440
อภิปรายผลการศึกษา	443
ข้อเสนอแนะ	449

บทที่	หน้า
บรรณานุกรม	452
ภาคผนวก	461
1 ศาสตร์ราชนิพนธ์ของนายจร เหมชานันท์ ความยาว 33 เรื่อง	462
2 ศาสตร์ราชนิพนธ์ของนางสัณเฑาะว์ บุญยะโทตระ ความยาว 25 เรื่อง ..	474
3 ศาสตร์ราชนิพนธ์ของพระครูเทม เจติยาภิบาล ความยาว 30 เรื่อง ..	484
4 ศาสตร์ราชนิพนธ์ของนายสะเทื้อน บุญชูวงศ์ ความยาว 35 เรื่อง ...	496

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	ลักษณะเนื้อหาคาบยากรณ์	120
2	ลักษณะการอ้างอิงวรรณคดี	209
3	ลักษณะการอ้างอิงนิทานชาวบ้าน	228
4	ลักษณะการอ้างอิงนิทานชาดก	249
5	ลักษณะการอ้างอิงนิทานธรรมบท	268
6	ลักษณะการอ้างอิงวรรณกรรมแปลคดี	289

ภูมิหลัง

วัฒนธรรมมีความสำคัญต่อสังคมแต่ละท้องถิ่น เพราะ "วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมที่ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ โดยแต่ละสังคมมีวัฒนธรรมของตนเอง"¹ กล่าวได้ว่า วัฒนธรรมทำให้สังคมนั้น ๆ มีระเบียบแบบแผน มีความสงบสุขและเจริญก้าวหน้า วัฒนธรรมยังมีความสำคัญต่อชาติบ้านเมืองอีกด้วย กล่าวคือ วัฒนธรรมแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ การศึกษาวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาจึงจำเป็นอย่างยิ่ง ดังคำประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยความร่วมมือระหว่างชาติในทางวัฒนธรรมที่ว่า "วัฒนธรรมแต่ละแบบย่อมมีศักดิ์ศรีและคุณค่าซึ่งควรจะรับนับถือและรักษาไว้ และมนุษย์ทุกคนมีสิทธิและหน้าที่ที่จะดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของตน และวัฒนธรรมทั้งหลายย่อมเป็นส่วนหนึ่งแห่งมรดกตกทอดร่วมกันของมวลมนุษยชาติทั้งมวล"²

พระยาอนุมานราชธน กล่าวว่า วัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตามสภาพการณ์ซึ่งเปลี่ยนแปลงไป การที่จะทำให้วัฒนธรรมเจริญได้นั้นต้องมีการสืบทอด เผยแพร่ และปรับปรุงวัฒนธรรมให้เข้ากับยุคสมัย³ การกิจดังกล่าวยังเป็นหน้าที่ของ

¹สุพัศรา สุภาพ สังคมและวัฒนธรรมไทย หน้า 119

²กุญณี มาลากุล "รายงานของประธานฝ่ายวัฒนธรรม ของคณะกรรมการแห่งชาติ ว่าด้วยการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ" ใน เอกสารการอบรมทางวัฒนธรรม หน้า 23

³พระยาอนุมานราชธน "ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม" ใน เอกสารการอบรมทางวัฒนธรรม หน้า 77 - 78

ผู้รับมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อความยั่งยืนและวัฒนาของภาษา ประเพณี ศาสนา ศิลปกรรม และวรรณกรรม สรุปได้ว่า วัฒนธรรมมีความสำคัญลึกซึ้ง ความสำคัญของวัฒนธรรมนั้น "ประมาณค่ามิได้" การศึกษาวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาจึงจำเป็นยิ่ง

ในปัจจุบัน การที่สังคมเปลี่ยนเป็นระบบอุตสาหกรรม มีผลกระทบกระเทือนต่อ วัฒนธรรมของชาวบ้าน ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ กล่าวว่า "วัฒนธรรมในด้านการสื่อสาร อันได้แก่ การเกิดขึ้นของหนังสือพิมพ์ วารสาร ภาพยนตร์ โทรทัศน์ อุตสาหกรรม การบันทึกเสียง ฯลฯ หาดายคติชาวบ้านแบบดั้งเดิมให้หมดไป"¹ พระยาอนุมานราชธน กล่าวว่า เมื่อการติดต่อสื่อสารระหว่างคนในท้องถิ่นห่างไกลเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว การถ่ายทอดและผสมผสานทางวัฒนธรรมจึงมีมากขึ้น เป็นผลทำให้ระเบียบของสังคมอันเนื่องมาแต่ดั้งเดิมเคลื่อนที่และเปลี่ยนแปลงตามไป² ฉะนั้น การศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาจึงมีความสำคัญและ เป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องรีบกระทำ ก่อนที่ลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมของชาติจะสูญหายหรือเปลี่ยนแปลงไปจนยากที่จะศึกษาได้

ความหมายทั่วไปของการศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่น ก็คือการศึกษาคตินาชาวบ้าน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถเข้าใจวัฒนธรรมของมนุษย์ได้โดยตลอดทั้งในอดีต ปัจจุบัน และวิวัฒนาการ ทั้งนี้เพราะคตินาชาวบ้านเป็นที่รวมเรื่องราวอันเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ซึ่งเรียกว่าวัฒนธรรมไว้ได้มากที่สุด ดังกล่าวที่ว่า "คตินาชาวบ้านก็คือเรื่องวัฒนธรรม ดั้งเดิมของประเทศชาติที่สืบต่อเป็นประเพณีกันมาแต่ปฐมปราช"³

¹ ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ มนุษย์วิทยากับการศึกษาคตินาชาวบ้าน หน้า 46

² พระยาอนุมานราชธน เรื่องวัฒนธรรม หน้า ค.

³ พระยาอนุมานราชธน "คานียม" ใน คตินาชาวบ้าน หน้า ง.

กุหลาบ มัลลิกะมาส กล่าวไว้ว่า

คติชาวบ้านเป็นเครื่องแสดงระดับวัฒนธรรม คีลธรรม ความเชื่อ ความต้องการ อุดมคติ และสิ่งอื่น ๆ อีกหลายประการ ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า เป็นเครื่องบอกลักษณะของสภาพชีวิตและสังคมของคนในท้องถิ่นต่าง ๆ ตามกาลเวลาที่ล่วงมา จึงเป็นที่ประมวลไว้ซึ่งความเป็นชาติอย่างแท้จริงของแต่ละชาติแต่ละภาษา¹

ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า การศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้รู้จักและเข้าใจสภาพชีวิตความเป็นอยู่ดั้งเดิมของคนในท้องถิ่นต่าง ๆ ในอดีต คนรุ่นหลังจะได้รู้จักตนเอง และดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างถูกต้องเหมาะสม เพราะ "คนในสังคมสมัยใหม่จะเข้าใจตนเองได้ต้องแท้ก็เมื่อมองกุสังคมโบราณซึ่งยังมีหลงเหลืออยู่บ้างในหมู่บ้าน"² หรือทำให้บุคคล "ระลึกชาติกำเนิดเดิมของตนได้ไม่มากนักน้อย ว่าตนเป็นคนมือคืตมาแล้วมนานไม่ขาดตอน เพราะผู้ที่ไม่มีคืตก็คือผู้ที่เป็นเด็กอยู่เสมอ ฉะนั้นแล"³

แม้การศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือคติชาวบ้าน จะมีความสำคัญและจำเป็นดังกล่าแล้ว แต่ในปัจจุบันนี้การศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นก็มักได้รับความสนใจจากคนเพียงบางกลุ่มเท่านั้น ตัวอย่างเช่น การศึกษาวรรณคดีซึ่งมักอยู่ในวงจำกัด กล่าวคือศึกษากันในวงวรรณคดีแบบฉบับเป็นส่วนใหญ่ วรรณคดีหรือวรรณกรรมท้องถิ่นยังไม่มีผู้ศึกษาค้นคว้ากันอย่างกว้างขวาง⁴ ทั้ง ๆ ที่วรรณคดีแบบฉบับหรือวรรณคดีแห่งชาตินั้น

¹กุหลาบ มัลลิกะมาส คติชาวบ้าน หน้า คำนำ

²ประมวล คิคคินสัน คติชาวบ้าน การศึกษาในด้านมานุษยวิทยา หน้า 7

³กุหลาบ มัลลิกะมาส น.ค.

⁴ปราณี ขวัญแก้ว วรรณคดีชาวบ้านจาก "นุคคำ" คำบทร่อนพิบูลย์

โดยทั่วไปแล้วเกิดจากอัจฉริยภาพของคนส่วนน้อย ส่วนวรรณกรรมท้องถิ่นเกิดจาก
คนธรรมดาทั่วไป อันจัดเป็นพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศ ฉะนั้นวรรณกรรมพื้นเมือง
จึงมีคุณสมบัติอันควรแก่การศึกษาอย่างลึกซึ้ง เพื่อความรู้ความเข้าใจมนุษย์และสังคม
ส่วนใหญ่¹

วรรณกรรมพื้นเมืองภาคใต้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่น่าสนใจศึกษา
อย่างยิ่ง เพราะภาคใต้มีประวัติศาสตร์และความเป็นมาอันยาวนาน มีการสั่งสมมรดก
ทางวัฒนธรรม ชนบทรรมนิยมประเพณี และศิลปะสืบทอดกันมาอย่างไม่วางสาย ประชุม
ชุมเพ็ญพันธ์ กล่าวว่ "วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้ เป็นกลุ่มวัฒนธรรมที่น่าสนใจมาก
เพราะว่าองค์ประกอบทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และศาสนา ได้มีอิทธิพลอย่างสำคัญ
ในการหล่อหลอมวัฒนธรรมของชาวภาคใต้ให้มีเอกลักษณ์ที่เด่นเป็นของตนเอง อันเป็น
มรดกแห่งสังคมที่น่าภูมิใจและรักษาไว้"²

ชาวภาคใต้ได้สร้างสรรค์วรรณกรรมขึ้นมากมายหลายประเภท เช่น นิทาน
พงศาวดาร ความเชื่อ คำร่ำ คาสอน และกฎหมายชาวบ้าน เป็นต้น วรรณกรรม
เหล่านี้ จำเริญ แสงทองแข กล่าวว่ เป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์และสะท้อน
วิถีชีวิตของชาวภาคใต้ได้อย่างชัดเจน³

จากความสำคัญ ความจำเป็น และคุณค่าของการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่น
ดังกล่าวแล้ว ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา "สาสตรา" ซึ่งเป็นวรรณกรรมท้องถิ่น
อย่างหนึ่งของชาวภาคใต้

¹กุหลาบ มัลลิกะมาส คติชาวบ้าน หน้า คำนำ

²ประชุม ชุ่มเพ็ญพันธ์ "พื้นฐานวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้" ใน ชีวิตไทย
บันทึกใต้ ชุดที่ 4 หน้า 3

³จำเริญ แสงทองแข โลกทัศน์ของชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในเพลง
กล่อมเด็ก หน้า 4

ศาสตร์ เป็นมรดกทางวรรณกรรมประเภทลายลักษณ์อย่างหนึ่งของชาวภาคใต้ ซึ่งเขียนลงในหนังสือมโนโบราณบ้าง ใบลานบ้าง หมอศาสตร์จะใช้ศาสตร์เป็นเครื่องมือ ในการพยากรณ์ชีวิตให้แก่ผู้ที่ต้องการทราบชะตาชีวิตของตน สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์ กล่าวไว้ว่า "ศาสตร์เป็นของดีของคนปักษ์ใต้อย่างหนึ่งที่นาภาคภูมิใจ"¹

ประวัติความเป็นมาของศาสตร์ เท่าที่ปรากฏหลักฐาน แสดงว่าหมอศาสตร์ นิยมใช้ศาสตร์เป็นเครื่องมือในการทำนายโชคชะตาชีวิตมาตั้งแต่สมัยโบราณ บทละคร ครั้งกรุงเก่าเรื่องนางมโนห์รา ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาการุณยราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานว่า แต่งก่อนแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ และมีความสัมพันธ์กับโนราหรือละครชาตรีของชาวนครศรีธรรมราช² เปลื้อง ณ นคร ก็กล่าวว่า บทละครเรื่องนี้ น่าจะได้จากมโนห์ราของภาคใต้³ บทละครดังกล่าวกล่าวถึงการทำนายโชคชะตาของ นางมโนห์ราโดยวิธี "แห่งศาสตร์"⁴ ดังนั้นความหมายของคำว่า "ศาสตร์" ตลอดจน ประวัติความเป็นมาของศาสตร์จึงเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาเป็นอันดับแรก

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า ศาสตร์เป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ที่ใช้พยากรณ์ชีวิต บันทึกไว้ในหนังสือมโน หรือบันทึกไว้ในใบลาน ศาสตร์จึงแบ่งออกเป็นเรื่อง ๆ บางเรื่องจะ เริ่มด้วยการกล่าวถึงตัวละครในวรรณคดีหรือนิทานต่าง ๆ ที่คนในยุคหนึ่งรู้จัก เพื่อให้ ผู้เลียงทนายนึกถึงบทบาทของตัวละครในตอนที่นั้น ๆ ได้ ต่อจากนั้นก็เป็นการทำนายต่าง ๆ

¹สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์ ศาสตร์ หน้า คาน้ำ

²สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาการุณยราชานุภาพ "อธิบายเรื่อง บทละครครั้งกรุงเก่า" ใน บทละครครั้งกรุงเก่า เรื่องนางมโนห์ราและสังข์ทอง หน้า 2 - 4

³เปลื้อง ณ นคร ประวัติวรรณคดีสำหรับนักศึกษา หน้า 198

⁴กรมศิลปากร บทละครครั้งกรุงเก่า เรื่องนางมโนห์ราและสังข์ทอง หน้า 23 - 25

เช่น โชค คุ้มครอง อาชีพ ฯลฯ เรื่องจะจบในหน้าเดียวและในอีกหน้าคู่กันจะมีภาพสี่
ประกอบทุก ๆ เรื่อง ผู้ที่จะให้หมอศาสตราทนายชะตาชีวิตจะต้องใช้ไม้หรือเขาสัตว์
แบนแหลมแทงเข้าตามช่องว่างระหว่างหน้าหนังสือศาสตรา เมื่อแทงถูกหน้าใดก็จะไ้
รู้ชะตาของตนจากข้อความพยากรณ์ในหน้านั้น ๆ

สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์ ได้ศึกษาศาสตรา จากบ้านกุกู ตำบลเทพกษัตรี
อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต ซึ่งเป็นหนังสือประกอบด้วยเรื่อง 75 เรื่อง พบว่า
คาประพันธ์ที่ใช้ในศาสตรามีลักษณะคล้ายกาพย์ กลอน และร้อยแปดกัน ศัพท์ สำนวน
ภาษาที่ใช้ เป็นภาษาถิ่นใต้ที่ค่อนข้างโบราณ แม้คนภาคใต้เองก็อาจจะอ่านไม่เข้าใจ¹
และเมื่อจบคำทำนายแล้ว ศาสตราจะระบุไว้ว่าจะต้องเสียค่าดูโชคชะตาครั้งนี้กี่บาท
กี่เฟื้อง กี่ไฟ บางทีผู้ที่โชคร้ายศาสตราก็จะแนะนำให้ไปสะเกาะเคราะห์²

เพื่อให้เห็นลักษณะและเนื้อหาของศาสตรา จะยกตัวอย่างศาสตรา เรื่องที่ 57
จากบ้านกุกู ตำบลเทพกษัตรี อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต ดังนี้

ฯ นีนางมโนรา พรหมเอาจมาเอาจักก็ สกูลเหล่าผู้ใหญ่ จากที่ไป
เมื่อสิบสี่ ที่เกิดคำหรีด ผังมึงมีเกิดขุนวาย แค้นอย่าว่าไหมไฟย หาคูณไครา
ก็เปลาคาย สัตรูอยู่มากมาย คิจจะเบี่ยนก็ไม่ถึง เงินทองของหาได้
พี่น้องไซ้ไม่ได้พึ่ง หาไม่วีที่หนึ่ง โจรลักเอาจเอาเคหา มีลูกโคพึ่งพา
สามสิบห้าว่าพันทุกซ์ แม่นว่าจากที่ไปย ท่านผู้ใหญ่จะให้สุกซ์ ปีนีจะมีทุก
คนหรีดยายีเรา ของลัวยารับไว้ ยาไปไ้รับทุกซ์เขา เจ็บไซ้เพราะตัวเรา

¹สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์ ศาสตรา หน้า 8

²ก. หน้า 11

ทองม่นต๋อย่านาร เป็นความจะยอมกรร ของหายนั้นอยู่อีสาน
 ใหม่นุ่นต๋อย่านาร ท่านผู้ใหญ่ว่าเอาให้ ถ้าคุณจากที่ ไคพาขึ้นมาแค่ไกล
 ทองนี้ทานวาราย ไหมนค่นาสะเกษา¹

จะเห็นได้ว่าลักษณะของศาสตร์อันประกอบด้วยรูปแบบคือ รูปแบบของ
 ศาสตร์ ลักษณะคาประพันธ์ การขึ้นต้นเรื่อง การดำเนินเรื่อง และการจบเรื่อง
 ตลอดจนเนื้อหาและวิธีใช้ศาสตร์ ล้วนเป็นสิ่งที่น่าสนใจศึกษา

อีกประการหนึ่งนั้น ในศาสตร์มีลักษณะที่เรียกว่า วรรณกรรมอ้างอิงวรรณกรรม
 กึ่งที่ ฉันทส ทองช่วย พบว่า ศาสตร์บางชุดชา ฉบับนายสวน บัวมาศ บ้านหมู่ที่ 4 ,
 คาบลเขาบุษ้าง อำเภอมือง จังหวัดสงขลา เจ้าของ ประกอบด้วยภาพวรรณคดีและ
 นิทานชาวนาน จำนวน 63 ภาพ คาพยากรณ์ได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีและนิทานชาวนาน²
 และพบว่า วรรณคดีที่มีอิทธิพลต่อศาสตร์เล่มดังกล่าวมากที่สุดคือ รามเกียรติ์ การทำนาย
 โชคชะตาที่เกี่ยวกับเรื่องรามเกียรติ์ส่วนใหญ่เป็นไปในทางไมเคี ซึ่งสัมพันธ์กับเหตุการณ์
 ต่าง ๆ ที่ปรากฏตามท้องเรื่องอย่างใกล้ชิด³ จะเห็นได้ว่า วรรณกรรมที่ศาสตร์อ้างอิง
 ถึงมีความสำคัญต่อการพยากรณ์ของศาสตร์มาก ฉะนั้นการศึกษาประเภท ลักษณะ
 การอ้างอิง และการตีความวรรณกรรมให้เป็นคำพยากรณ์ของศาสตร์ จึงเป็นวัตถุประสงค์
 อีกข้อหนึ่งของการศึกษาในครั้งนี้

ในฐานะที่ศาสตร์เป็นวรรณกรรมเก่าแก่และมีบทบาทในการพยากรณ์ชีวิตของ
 ชาวภาคใต้ ศาสตร์จึงเป็นแหล่งศึกษาวิถีชีวิตและค่านิยมของสังคมชาวภาคใต้ผู้เป็น

¹ศาสตร์ จากบ้านกู่ คาบลเทพนักร อำเภอมือง จังหวัดภูเก็ต เรื่องที่ 57
 (อ้างอิงมาจาก ศาสตร์ หน้า 82 ของ สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์)

²ฉันทส ทองช่วย รามเกียรติ์กับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ หน้า 150 -

³ค. หน้า 151 - 153

เจ้าของวรรณกรรมเอง สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า "เราจะดูวรรณกรรมได้จากสังคม และดูสังคมได้จากวรรณกรรม"¹ สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์ กล่าวว่า "ศาสตร์สะท้อนให้เห็นสภาพของการดำรงชีวิตของคนในสมัยนั้นได้อย่างชัดเจน"² แต่การที่จะเข้าถึงวิถีชีวิตของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาโลกทัศน์ของชนกลุ่มนั้น จำเริญ แสงกวงแข กล่าวว่า "วิถีชีวิตเป็นเพียงปรากฏการณ์พื้นผิวที่สามารถเห็นได้ แต่ส่วนที่กำหนดวิถีชีวิตนั้นก็คือโลกทรรศน์"³ กล่าวได้ว่า การศึกษาโลกทัศน์ เป็นการศึกษาที่ต่อเนื่องจากการศึกษาวิถีชีวิตและค่านิยม เพราะการศึกษาโลกทัศน์จะทำให้สามารถทราบถึงทัศนะหรือความคิดที่กำหนดวิถีชีวิตของชนกลุ่มนั้น ด้วยเหตุนี้ การศึกษาศาสตร์ในครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์อีกประการหนึ่งคือ การศึกษาโลกทัศน์ที่ปรากฏในศาสตร์

เนื่องจากศาสตร์เป็นหนังสือโบราณ และเป็นของที่ทนทั่วไป เชื่อถือและนับถือกันจะเห็นได้ว่า ก่อนจะแต่งศาสตร์ ผู้ที่จะให้หมอศาสตร์ทำนายชะตาชีวิต จะต้องจุฑาเทพนบพราหมณ์ทั้งกราบไหว้พระหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แล้วทั้งจิตอธิษฐานให้ศาสตร์ช่วยชี้โชคศิโรราบให้ประจักษ์⁴ หมอศาสตร์เองก็ถือว่าศาสตร์เป็นตาราหาเลี้ยงชีพที่ศักดิ์สิทธิ์ จึงมักหวงแหนและเก็บรักษาไว้เป็นสมบัติส่วนตัว ศาสตร์จึงเป็นวรรณกรรมซึ่งหาได้ยากมากในปัจจุบัน และยังมีผู้ใดศึกษาวิจัยเรื่องนี้อย่างจริงจังมาก่อน การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้จึงเป็นการอนุรักษ์ เผยแพร่ และเสนอคุณค่าวัฒนธรรมทางความคิดของท้องถิ่นภาคใต้

¹ เสถียร จันทิมาธร คนเขียนหนังสือ หน้า 2

² สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์ ศาสตร์ หน้า 25

³ จำเริญ แสงกวงแข โลกทรรศน์ชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็ก
หน้า 3

⁴ สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์ ล.ก. หน้า 6

อีกประการหนึ่งนั้น ในปัจจุบันสภาพสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ศาสตร์ที่เคยมีบทบาทพหุภพารณชีวิต ลดความนิยมลง ศาสตร์กลายเป็นสิ่งที่น้อยคนจะรู้จักหรือไต่ถาม แม้แต่พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ พ.ศ. 2525¹ ก็ไม่ได้บรรจุความหมายของคำ ๆ นี้ไว้ กอปรกับคนไทยในปัจจุบันไม่สามารถสืบทอดความนึกคิดของบรรพบุรุษไว้ทั้งหมดได้ จึงเกิดความสงสัยต่อผลงานของบรรพบุรุษบางคนจึงมองงานทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไร้สาระ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสตร์ซึ่งอาจถูกมองว่าเป็นของเล่นเพื่อความสนุกสนาน อันจะนำไปสู่การไม่ภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง ลักษณะการเช่นนี้ทำให้ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาวรรณกรรมศาสตร์ที่ยังคงหลงเหลืออยู่น้อยมากนี้ เป็นการศึกษาอย่างพินิจพิเคราะห์ เพื่อเป็นสื่อทำความเข้าใจระหว่างบรรพบุรุษ ผู้สืบทอดวัฒนธรรมกับประชาชน ผู้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน

แต่เนื่องจากศาสตร์มีปรากฏอยู่ในหลายจังหวัดของภาคใต้ สันนิษฐานว่าหมอศาสตร์แต่ละคนในจังหวัดใดก็เขียนศาสตร์ขึ้นเป็นคู่มือประกอบคำทำนายของคนศาสตร์แต่ละเล่มจึงอาจอิงวรรณกรรมแตกต่างกัน คำทำนาย ภาษาที่ใช้ และภาพประกอบก็แตกต่างกันไปด้วย² ดังนั้นศาสตร์จึงมีหลายฉบับและแตกต่างกันในรายละเอียด ประกอบกับศาสตร์เป็นหนังสือโบราณที่หาได้ยากมากในปัจจุบันดังกล่าแล้ว การที่จะศึกษาค้นคว้าให้ครบทุกท้องถิ่นของภาคใต้ จึงเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก ผู้วิจัยจึงได้เลือกศึกษาเฉพาะศาสตร์วรรณกรรมพหุภพารณชีวิตจากจังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้งนี้เพราะจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มาช้านาน และเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นศูนย์กลางของศิลปวัฒนธรรมของภาคใต้ และมีเอกลักษณ์

¹สถาบันทักษิณคดีศึกษา พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ 2525 313 หน้า

²สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์ ศาสตร์ หน้า 6

เฉพาะตนในทุก ๆ ด้าน ในส่วนที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมทางวรรณกรรม นครศรีธรรมราช ก็มีจารึกขุนเภาอายุนับเป็นพันปี มีหนังสือใบลาน หนังสือบอก ที่สร้างสมและยังเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก¹

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาลักษณะของศาสตร์ ได้แก่ ความหมาย ประวัติความเป็นมา จุดมุ่งหมาย รูปแบบ เนื้อหา และวิธีใช้ศาสตร์
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของศาสตร์กับวรรณกรรมอื่น
3. เพื่อศึกษาโลกทัศน์ที่ปรากฏในศาสตร์

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ทำให้ทราบลักษณะของศาสตร์
2. ทำให้ทราบความสัมพันธ์ของศาสตร์กับวรรณกรรมอื่น
3. ทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับโลกทัศน์ เป็นการส่งเสริมความเข้าใจชีวิตปัจจุบันของตน และคนร่วมชาติ
4. เป็นการอนุรักษ์ศาสตร์
5. เป็นการเสนอคุณค่า และเผยแพร่วัฒนธรรมทางความคิดของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จัก และเกิดความภาคภูมิใจต่อมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ
6. ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิชาคติชนวิทยา และวรรณกรรมท้องถิ่น

¹ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช นายต้น วันคาร
โสฬสนิมิต วรรณกรรมของกวีชาวนครศรีธรรมราช หน้า ก.

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ใช้ข้อมูลศัสตราจากจังหวัดนครศรีธรรมราช
จำนวน 4 ฉบับ คือ

1.1 ศาสตรานับของ นายจร เหมฐานนท์ หมอศัสตรา อาเภอ
ปากพนัง ความยาว 33 เรื่อง

1.2 ศาสตรานับของ นางสาวแม่พันธุ์ บุญยะโทระ อภิตหมอศัสตรา
อาเภอปากพนัง ความยาว 25 เรื่อง

1.3 ศาสตรานับของท่านพระครูเหม เจติยาภิบาล วัดพระนคร
อาเภอเมือง ความยาว 30 เรื่อง

1.4 ศาสตรานับของ นายสะเทือน บุญช่วงศ์ ราษฎรอาเภอชะอวด
ความยาว 35 เรื่อง

ข้อกกลงเบื้องต้น

1. ข้อมูลศัสตรา จำนวน 4 ฉบับ ซึ่งใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ถือเป็น
ข้อมูลปฐมภูมิ และเป็นตัวแทนของศัสตราจากจังหวัดนครศรีธรรมราช

2. เกณฑ์ในการเลือกศัสตราตามข้อ 1 คือ ศาสนาอันจะต้องปรากฏ
ต้นฉบับสมบูรณ์ โดยพิจารณาจากเนื้อเรื่องหรือหน้าเนื้อหา และภาพประกอบ

3. วิทยาการ หมายถึง หมอศัสตรา ผู้เป็นเจ้าของ หรือผู้มีความรู้เรื่อง
ศัสตรา และมีภูมิลำเนาหรือตั้งบ้านเรือนอยู่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1. ศาสตร์ หมายถึง วรรณกรรมซึ่งหมอสคราของภาคใต้ใช้ในการพยากรณ์ชีวิตของบุคคล ประกอบด้วยการพยากรณ์และภาพประกอบ การทำนายของศาสตร์เป็นการเสี่ยงทาย

2. ความสัมพันธ์ของศาสตร์กับวรรณกรรม หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับ

2.1 ประเภทของวรรณกรรมที่ศาสดานามอ้างอิง ได้แก่ วรรณคดีนิทาน และวรรณกรรมเบ็ดเตล็ด

2.2 ลักษณะการอ้างอิงวรรณกรรมของศาสตร์ หมายถึง ลักษณะที่ศาสดาอ้างอิงถึงวรรณกรรมแต่ละประเภท อาจเป็นการอ้างอิงเหตุการณ์ ชื่อตัวละคร หรือส่วนอื่น ๆ ของวรรณกรรม และการอ้างอิงนั้นมีลักษณะที่ร่วมกัน ตรงกัน คล้ายคลึงกัน และ/หรือ แตกต่างกันอย่างใดกับวรรณกรรมนั้น ๆ

2.3 การอ้างอิงวรรณกรรมกับคำพยากรณ์ หมายถึง การตีความวรรณกรรมแต่ละประเภทที่อ้างอิงถึงให้เป็นคำพยากรณ์ของศาสตร์ ว่าเป็นการพยากรณ์ในทางดี ทางปานกลาง และ/หรือทางร้าย และการตีความดังกล่าวสอดคล้องกับเนื้อหาที่ปรากฏในวรรณกรรมนั้น ๆ เพียงใด

3. หมอสครา หมายถึง ผู้รู้ ผู้ชำนาญในการใช้ศาสตร์เป็นคู่มือพยากรณ์ชีวิตให้ผู้อื่น

4. รูปแบบ หมายถึง รูปลักษณะของศาสตร์ ลักษณะคำประพันธ์ การขึ้นต้นเรื่อง การดำเนินเรื่อง และการจบเรื่อง

5. โลกทัศน์ หมายถึง "ภาพที่แลเห็นหรือหยั่งเห็นสิ่งต่าง ๆ อันเกิดจากความรู้ ประสบการณ์ และวัฒนธรรมที่สืบทอดของแต่ละบุคคล หรือกลุ่มชนแต่ละกลุ่ม"¹ ได้แก่ โลกทัศน์ที่มีต่อธรรมชาติ โลกทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ และโลกทัศน์ที่มีต่อมนุษย์

วิธีการในการศึกษาคนคว่ำ

การศึกษาค้นคว้าโดยใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research)
และเสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ขั้นตอนในการศึกษาค้นคว้า

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 สํารวจข้อมูลปฐมภูมิและติดต่อวิทยากร ผู้ศึกษาเดินทางไป
สำรวจศาสตร์ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อพิจารณาเลือกศาสตร์ จำนวน 4 ฉบับ
ตามเกณฑ์ในข้อตกลงเบื้องต้น และติดต่อวิทยากร ใช้เวลาในช่วงเดือนมีนาคม -
พฤษภาคม 2526

วิทยากรมีจำนวน 8 คน ไม่จำกัดเพศ อายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป คือ
พระครูเหม เจติยาภิบาล วัดพระนคร อำเภอมะเมือง จังหวัด
นครศรีธรรมราช อายุ 75 ปี เป็นเจ้าของศาสตร์ และมีความรู้เกี่ยวกับประวัติ
ความเป็นมาของศาสตร์เป็นอย่างดี

นายเวช พันธุ์ชาติ อายุ 67 ปี อยู่บ้านเลขที่ 453/1 หลังวัดสวนป่า
ตำบลในเมือง อำเภอมะเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นหมอศาสตร์ มีความรู้เกี่ยวกับ
ประวัติความเป็นมาของศาสตร์ และวรรณกรรมที่ศาสตร์อ้างอิงถึง

นายวร เหมชานนท์ อายุ 80 ปี อยู่บ้านเลขที่ 29 ถนนศรีสมบุญ
อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นหมอศาสตร์ สามารถจำเนื้อหาศาสตร์
ฉบับที่ตนใช้อยู่ได้โดยตลอด และมีความสามารถในการเล่าเรื่องที่อ้างอิงในศาสตร์

นางส้มแป้น บุญยะโทระ อายุ 93 ปี อยู่บ้านเลขที่ 451 ถนนชายน้ำ
อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช อดีตหมอศาสตร์ มีความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรม
ที่ศาสตร์นำมาอ้างอิง

นายกิรเก พรตตะเสน อายุ 63 ปี อยู่บ้านเลขที่ 143/1 ถนน
หลังพระบรมธาตุ อาเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นข้าราชการบำนาญ
มีความรู้เกี่ยวกับคหิชาบ้านของจังหวัดนครศรีธรรมราช มีข้อเขียนและผลงานเกี่ยวกับ
คหิชาบ้านหลายชิ้น

นายขงธรรม สิริรักษ อายุ 67 ปี อยู่บ้านเลขที่ 74/4 ถนนสระเรียง
คามลในเมือง อาเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับหลัก
การพยากรณ์ชีวิต ได้ศึกษาและมีความรู้เกี่ยวกับศาสตร์เป็นอย่างดี

นายวิเชียร ณ นคร อายุ 47 ปี อาจารย์หัวหน้าภาควิชาภาษาไทย
วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช เป็นผู้มีความรู้ ความสนใจ และมีผลงานวิจัยทางคหิ
ชาบ้านของจังหวัดนครศรีธรรมราช

นายวิมล คำศรี อายุ 30 ปี อาจารย์ภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครู
นครศรีธรรมราช อาจารย์ประจำศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช
และอาจารย์สอนวิชาวรรณกรรมท้องถิ่น เป็นผู้สนใจนิทานท้องถิ่น และมีผลงานวิจัย
ทางคหิชนวิทยา

1.2 ออกปฏิบัติการภาคสนาม การสัมภาษณ์วิทยากร เพื่อเก็บข้อมูล
ปฐมภูมิเกี่ยวกับความหมาย ประวัติความเป็นมา วิธีใช้ศาสตร์ ตลอดจนนิทานชาวบ้าน
และวรรณกรรมเบ็ดเตล็ดที่ศาสตร์อ้างอิงถึง ใช้เวลาในช่วงเดือนมิถุนายน -
พฤศจิกายน 2526

1.3 เก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ รวบรวมจากเอกสารที่มีผู้รวบรวมและ
เรียบเรียงไว้แล้วจากแหล่งวิทยากรต่าง ๆ

2. การศึกษาข้อมูล

ศึกษาข้อมูลอย่างละเอียด โดยดำเนินการตามลำดับดังต่อไปนี้

- 2.1 ศึกษาลักษณะของศาสตร์ในคำ
 ความหมายของ "ศาสตร์"
 ประวัติความเป็นมาของศาสตร์
 จุดมุ่งหมายของศาสตร์
 รูปแบบของศาสตร์
 เนื้อหาของศาสตร์
 วิธีใช้ศาสตร์
 - 2.2 ศึกษาความสัมพันธ์ของศาสตร์กับวรรณกรรมอื่น ในคำ
 ประเภทของวรรณกรรมที่อ้างอิงในศาสตร์
 ลักษณะการอ้างอิงวรรณกรรมของศาสตร์
 การอ้างอิงวรรณกรรมกับคำพยากรณ์
 - 2.3 ศึกษาโลกทัศน์ที่ปรากฏในศาสตร์
 โลกทัศน์ที่มีต่อธรรมชาติ
 โลกทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ
 โลกทัศน์ที่มีต่อมนุษย์
3. สรุป และอภิปรายผลการศึกษาค้นคว้า

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

เอกสารและการศึกษาที่ผู้วิจัยใช้ประกอบในการศึกษาค้นคว้า เรื่อง "ศาสตร์"
 วรรณกรรมพยากรณ์ชีวิต จากจังหวัดนครศรีธรรมราช มีดังต่อไปนี้
 เกี่ยวกับวรรณกรรมท้องถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช มีผู้สนใจศึกษาไว้หลายท่าน
 ดังนี้

ปราณี ขวัญแก้ว¹ ศึกษาวรรณคดีชาวบ้านจาก "บุคคา" คาบสร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช 3 เรื่อง คือ พระรถเมรี หอยสังข์ และวันคาร โดยศึกษาที่มาของเรื่อง ธรรมเนียมนิยมในการแต่ง ลักษณะคำประพันธ์ แนวคิดของเรื่อง การดำเนินเรื่อง คุณค่าในตำนานหริยะ ความสมจริง ค่านิยมของสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนการนำเอาวรรณคดีชาวบ้านเปรียบเทียบกับวรรณคดีแบบฉบับ ผลการศึกษาหาได้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวรรณคดีชาวบ้าน ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น กล่าวคือ วรรณคดีชาวบ้านได้สะท้อนให้เห็นสภาพชีวิต สภาพสังคม ความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น

วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ² ได้ศึกษาลักษณะทั่วไป เนื้อหา แนวคิดและคุณค่าของวรรณกรรมนครศรีธรรมราช กล่าวถึงเนื้อหาของวรรณกรรมว่า แบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้มากมาย รวมทั้งคำร่ำหมอลำ การอุทิศถวาย และโศกกลาง ส่วนคุณค่าของวรรณกรรมโดยสรุปคือ ให้ความรู้ด้านภาษา สะท้อนสภาพสังคม ประเพณี ส่งเสริมจริยธรรม และให้คุณค่าทางอารมณ์ นอกจากนี้ยังได้ศึกษาเกี่ยวกับภูมิหลังบ้านต่าง ๆ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาวิเคราะห์ศาสตร์ของชาวนครศรีธรรมราช

วิเชียร ณ นคร และวิมล คำศรี³ ได้ศึกษากำนิมเกี่ยวกับสตรีจากวรรณกรรมประเภทมุขปาฐะ คือ เพลงกล่อมเด็ก ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ปรากฏค่านิยมของสังคมนครศรีธรรมราชในส่วนที่เกี่ยวกับสตรีหลายประการคือ สตรีต้องมี

¹ปราณี ขวัญแก้ว วรรณคดีชาวบ้านจาก "บุคคา" คาบสร่อนพิบูลย์
535 หน้า

²วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ นครศรีธรรมราช หน้า 162 - 166

³วิเชียร ณ นคร และวิมล คำศรี การศึกษาวิเคราะห์ค่านิยมเกี่ยวกับสตรีไทย ในวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทมุขปาฐะ 142 หน้า

ความสามารถทางการเรียน มีความงดงาม ปฏิบัติตามจารีตประเพณี และค่านิยมของสังคม มีคุณธรรมศีลธรรมจรรยาตามคติทางพุทธศาสนา และสตรีต้องไม่ริเป็นแม่สื่อแม่ชัก ผลการศึกษานี้มีประโยชน์ต่อการศึกษาโลกทัศน์ของชาวนครศรีธรรมราชที่ปรากฏในสาสตรา

ชวน เพชรแก้ว และปรีชา นุ่มสุข¹ ได้ศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่น นครศรีธรรมราช ประเภทต่าง ๆ จำนวน 10 เรื่อง การศึกษากล่าวถึง ภูมิหลัง ภาษา การศึกษา หนังสือสมุด สมุดไทย กวีชาวนครศรีธรรมราช และค่านิยมบางประการในวรรณกรรม ได้แก่ การยกย่องครูบาอาจารย์ ความนิยมในการศึกษาเล่าเรียน ค่านิยมทางการปกครอง ค่านิยมเกี่ยวกับบุคคล ค่านิยมเกี่ยวกับการยอมรับกรรมโดยไบ้โตแย้ง ค่านิยมเกี่ยวกับการเชื่อถือโศลกกลาง และค่านิยมเกี่ยวกับการแต่งกาย

วิมล คาศรี² ได้ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะของวรรณกรรมท้องถิ่น จังหวัด นครศรีธรรมราช กล่าวถึงความรู้ความเข้าใจขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับวรรณกรรมท้องถิ่น ประเภทมุขปาฐะ และประเภทลายลักษณ์ ในส่วนที่เกี่ยวกับหนังสือสมุด ได้กล่าวถึงความหมาย ประวัติความเป็นมา กรรมวิธีในการทำ ลักษณะ ประเภทและขนาด การเขียนหนังสือสมุด ภาษาและอักษรวิธที่ใช้ การศึกษาพบว่า เมืองนครศรีธรรมราช มีหนังสือสมุดมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นอย่างน้อยเท่าที่สำรวจหนังสือสมุดของศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช พบว่า หนังสือสมุดที่มีภาพประกอบมักเป็นหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพุทธศาสนา หนังสือสมุดขาวมีแพร่หลายกว่าสมุดดำ และขนาดของหนังสือสมุดที่พบมากที่สุดคือขนาดกลาง

การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับโลกทัศน์ที่ปรากฏในวรรณกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีประโยชน์ต่อการศึกษาโลกทัศน์ที่ปรากฏในสาสตรา มีดังต่อไปนี้

¹ชวน เพชรแก้ว และปรีชา นุ่มสุข วรรณกรรมท้องถิ่นนครศรีธรรมราช
260 หน้า

²วิมล คาศรี วรรณกรรมท้องถิ่นศึกษา หน้า 72 - 199

ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา¹ ได้จัดประชุมสัมมนาผู้ทรงคุณวุฒิ เรื่อง โลกทัศน์ไทยภาคใต้ โดยใช้วรรณกรรม เป็นข้อมูลประกอบการศึกษาค้นคว้า การสัมมนาดังกล่าวได้นิยามความหมายของโลกทัศน์ องค์ประกอบที่สร้างโลกทัศน์ของชาวไทยภาคใต้ รูปแบบซึ่งเป็นที่ปรากฏของโลกทัศน์ และได้ผลสรุปว่า ชาวไทยภาคใต้มีโลกทัศน์แบ่งได้เป็น 3 ประเด็นหลัก คือ โลกทัศน์ ที่มีต่อมนุษย์ โลกทัศน์ที่มีต่อธรรมชาติ และโลกทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ

ลลิตี บุตรอินทร์² ได้ศึกษาโลกทัศน์ชาวไทยลานนาจากวรรณกรรมโดยกำหนด เอาความมนุษย์เป็นศูนย์กลางในการศึกษา กล่าวคือ พิจารณาโลกทัศน์ใน 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ผลการศึกษาพบว่า โลกทัศน์ของ ชาวไทยลานนาเกิดจากความยึดมั่นในพุทธปรัชญาเป็นหลัก โดยมีลัทธิความเชื่อเกี่ยวกับ ผีสางเทวดาเป็นปัจจัยเสริม

จาเริญ แสงดวงแข³ ได้ศึกษาโลกทัศน์ชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในเพลง กล่อมเด็ก โดยกำหนดเอาความมนุษย์เป็นศูนย์กลางในการจำแนกโลกทัศน์ ผลการศึกษา พบว่า โลกทัศน์ชาวไทยภาคใต้มีลักษณะคล้ายคลึงกับโลกทัศน์ของชาวไทยภาคอื่น แต่ส่วน ที่เน้นออกมานั้นเป็นส่วนที่แตกต่างจากชาวไทยภาคอื่นอย่างเห็นได้ชัด ได้แก่ โลกทัศน์ว่า สตรีต้องรักษาวงศ์วงศ์ตระกูล บุรุษควรเป็นผู้นำในสังคมและครอบครัว นิยมความเป็นนักเลง และอยู่ร่วมกันแบบสังคมเครือญาติ รักถิ่นกำเนิดของตน มีความรักและซาบซึ้งในธรรมชาติ เลื่อมใสในไสยศาสตร์ และยอมรับพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำถิ่น แต่ไม่เอาลัทธิผีผีสาง เทวดามาปะปนจนทำให้พุทธปรัชญามีค่านิยมไป

¹ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ โลกทัศน์ไทยภาคใต้ 149 หน้า

²ลลิตี บุตรอินทร์ โลกทัศน์ชาวไทยลานนา 80 หน้า

³จาเริญ แสงดวงแข โลกทัศน์ชาวไทยภาคใต้ ที่ปรากฏในเพลง กล่อมเด็ก 134 หน้า

ปัญญา บริสุทธิ์¹ วิเคราะห์โลกทัศน์ของคนไทยจากวรรณกรรมศาสนาสมัยสุโขทัย คือ ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง สุภาพิศาพระร่วง ไตรภูมิพระร่วง และเรื่องนางนพมาศ สรุปผลการวิจัยได้ว่า ในทางศาสนาและจริยธรรมคนไทยสมัยสุโขทัยเป็นผู้มีจิตใจอ่อนน้อม มีเหตุผลและมีอิสระในการเลือกนับถือศาสนา ในทางการปกครองและเศรษฐกิจนิยมการปกครองระบบครอบครัว และมีเสรีภาพในการดำเนินกิจการอาชีพทุกอย่าง ในทางวัฒนธรรมคนสุโขทัยยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเคร่งครัด มีความหยิ่งและสำนึกในความเป็นไทยสูง มีความสามารถและความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปกรรม ในด้านความสำนึกทางสังคมนั้นคนไทยสมัยสุโขทัยสามารถวางระเบียบแบบแผนของสังคมไว้อย่างมั่นคง และมีเหตุผล

จารุณี กองพลพรม² ได้ศึกษาโลกทัศน์จากวรรณกรรมพื้นบ้าน หมู่บ้านขามธาตุ อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย มีระเบียบตามกฎเกณฑ์ของจารีตประเพณีที่ดั้งเดิม มีความสัมพันธ์กันในลักษณะครอบครัวแบบผสม ชาวบ้านมีความผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ สังคมมีความเชื่ออย่างมั่นคงว่า ผลตอบแทนในปัจจุบันสืบเนื่องมาจากบุญที่ได้ปฏิบัติตามจารีตประเพณี โลกทัศน์ที่เด่นประการหนึ่งคือ ชาวบ้านขามธาตุ มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา และมีความเชื่อในอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของเจดีย์พระธาตุขามแก่น

สำหรับการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการทำนายโชคชะตาและศาสตร์ ซึ่งมิใช่ประโยชน์ต่อการศึกษา "ศาสตร์" วรรณกรรมพยากรณ์ชีวิต จากจังหวัดนครศรีธรรมราช มีดังต่อไปนี้

¹ปัญญา บริสุทธิ์ โลกทัศน์ของคนไทย วิเคราะห์จากวรรณคดีศาสนาสมัยสุโขทัย 104 หน้า

²จารุณี กองพลพรม โลกทัศน์ : วรรณกรรมพื้นบ้านขามธาตุ ขอนแก่น 409 หน้า

สิงห์โต สุริยาอารักษ์¹ กล่าวว่า โหราศาสตร์เป็นวิชาคำนวณเพื่อการพยากรณ์
ที่เนื่องมาจากอำนาจของดวงดาวนพเคราะห์ซึ่งโคจรอยู่รอบจักรราศี ไทยได้รับวิชา
โหราศาสตร์จากชาวอินเดียภาคใต้พร้อม ๆ กับการรับลัทธิทางศาสนา และพิธีพราหมณ์
เดิมวิชานี้รู้จักเฉพาะพราหมณ์ซึ่งเป็นโหรประจำราชสำนัก ประชาชนเพิ่งมีโอกาสศึกษา
โหราศาสตร์เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้เปิดหอสมุดสำหรับพระนครขึ้น การพยากรณ์ตามตำราโหราศาสตร์มีประโยชน์มากใน
ฐานะที่บอกอนาคตได้ นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงการเรียนโหราศาสตร์ เหตุผลในการใช้
ดวงชะตาทำนายพยากรณ์วิถีชีวิตบุคคล เหตุผลของโหราศาสตร์และศาสนา ตลอดจน
ความสัมพันธ์ระหว่างโหราศาสตร์กับพุทธศาสนา

พระพรหมมุนี² กล่าวไว้ในหนังสือโลกธาตุ รองพระสารประเสริฐ ว่า
โหราศาสตร์เป็นวิชาที่ให้คำพยากรณ์ในแนวเดียวกันกับการหมุนเวียนของโลกธรรม คือ
สุข ทุกข์ สรรเสริญ นินทา เป็นต้น วิถีชีวิตของทุกคนจะต้องเกี่ยวข้องกับโลกธรรม ฉะนั้น
เมื่อมีความเชื่อในหลักของโลกธรรมก็ควรเชื่อในเหตุผลของโหราศาสตร์ด้วย

หลวงวิศาลดรุณกร³ ได้เรียบเรียงคัมภีร์โหราศาสตร์ไทย และกล่าวไว้ว่า
อาจารย์โหราศาสตร์มักนิยมแต่งคำพยากรณ์เป็นคาประพันธ์เพื่อให้จำง่ายและแม่นยำ
การยกเอาวรรณกรรมต่าง ๆ มากล่าวไว้ในบทพยากรณ์ก็เพื่อให้ผู้ศึกษาการพยากรณ์จำ
ข้อความที่พยากรณ์นั้นได้แม่นยำ

¹สิงห์โต สุริยาอารักษ์ แนะนำการศึกษาวิชาโหราศาสตร์ไทยเบื้องต้น

หน้า 1 - 17

²พระพรหมมุนี "ค่านาพิเศษ" ใน โลกธาตุ หน้า ก.

³หลวงวิศาลดรุณกร (อิน สาริกบุตร) คัมภีร์โหราศาสตร์ไทยฉบับสมบูรณ์

เสาวนีย์ จักรพิทักษ์¹ เขียนบทความเรื่อง "โหราศาสตร์กับสุขภาพจิต" กล่าวถึงสุขภาพจิตของบุคคลในสังคมโลกปัจจุบัน ประโยชน์ของโหราศาสตร์ในการรักษาสุขภาพจิต เปรียบเทียบบทบาทของหมอดู นักจิตวิทยา และจิตแพทย์ในการรักษาโรคจิต และสรุปว่า โหราศาสตร์ทำหน้าที่ชี้ทางชีวิตให้บุคคลเกิดความมั่นใจ และสบายใจ หรือช่วยเสริมสร้างสุขภาพจิตที่ดีแก่บุคคล

เปลื้อง ณ นคร² กล่าวถึงศาสตร์ที่ปรากฏในบทละครครั้งกรุงเก่า เรื่อง นางมโนห์รา ว่า ตอนนางมโนห์ราฝันร้ายก่อนวันจะลาพระมารดาไปเล่นน้ำ พระมารดาได้ให้โหรมาทำนาย โหรให้นางมโนห์ราแขงคัมภีร์เสี่ยงทาย คือใช้ไม้แขงในคัมภีร์ สมุดข่อย แหงถูกหน้าไค้กัทานายตามฝอยในหน้านั้น ตามเนื้อเรื่องเรียกว่า "แหงส" และอธิบายว่า เป็นวิธีเสี่ยงทายที่ทางมกษิ์ไค้นิยมกันมาก ไค้ยกคำประพันธ์ดังกล่าว ประกอบ และทั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับภาษาและลักษณะคำประพันธ์ว่า บทละครเรื่องได้มาจากมโนห์ราของภาคไค้

กรมศิลปากร³ ได้จัดพิมพ์บทละครครั้งกรุงเก่าเรื่อง นางมโนห์รา เนื้อเรื่องของบทละครนี้ได้บันทึกเกี่ยวกับโหราศาสตร์และศาสตร์ว่าไว้ว่า ตอนพระมารดาของนางมโนห์ราฝันร้าย โหรพราหมณ์ได้ทำนายฝันตามหลักวิชาโหราศาสตร์ กล่าวถึงลัคนา พระเคราะห์ เป็นต้น จากนั้นก็กล่าวถึงการทำนายโดยใช้ศาสตร์ บทละครนี้ได้บันทึกเกี่ยวกับลักษณะของศาสตร์ วิธีใช้ศาสตร์ และเนื้อเรื่องการทำนายในศาสตร์ไว้

¹เสาวนีย์ จักรพิทักษ์ "โหราศาสตร์กับสุขภาพจิต" คหกรรมศาสตร์ 1 : 61 - 65 มกราคม 2513

²เปลื้อง ณ นคร ประวัติวรรณคดีสำหรับนักศึกษา หน้า 197 - 198

³กรมศิลปากร บทละครครั้งกรุงเก่าเรื่องนางมโนห์รา และสังข์ทอง หน้า 21 - 25

ฉันทส ทองช่วย¹ ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรามเกียรติ์กับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ในส่วนที่เกี่ยวกับศาสนานั้น ผลการศึกษาพบว่า "หนังสือทางศาสนา" ฉบับของ นายสวน บัวมาศ อยู่บ้านเลขที่ 4 ตำบลเขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ได้รับอิทธิพลจากวรรณคดี 12 เรื่อง นิทานชาวบ้าน 12 เรื่อง โดยมีอนุภาคที่สำคัญจากเรื่องรามเกียรติ์เข้าไปเกี่ยวข้องถึง 15 อนุภาค ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวกับการปลัดพราก การทะเลาะวิวาท การประสพเคราะห์กรรมในลักษณะต่าง ๆ การทนายโชคชะตาที่เกี่ยวกับเรื่องรามเกียรติ์ ส่วนใหญ่จึงเป็นไปในทางไม่ดี ซึ่งพบว่า สัมพันธ์กับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏตามท้องเรื่องอย่างใกล้ชิด

สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์² ได้ศึกษาเกี่ยวกับศาสนา โดยใช้ข้อมูลวรรณกรรมบุคควาศาสนา จำนวน 1 ฉบับ ขนาด 75 เรื่อง ซึ่งได้จาก นายผาด ทองวงศ์ บ้านกู่ ตำบลเทพกษัตรี อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต วัตถุประสงค์สำคัญคือ การถ่ายทอดภาษาในศาสนาให้เป็นภาษาที่อ่านง่าย และให้ความหมายของศัพท์ สำนวนไว้เพื่อประโยชน์ในการใช้ศาสนา ผลการศึกษาสรุปว่า ศาสนาเป็นหนังสือเก่าที่มีคุณค่าสูง เป็นของดีของคนมักซ์ได้อย่างหนึ่งที่น่าภาคภูมิใจ เพราะเป็นวรรณกรรมที่คนมักซ์ได้เขียนขึ้นโดยแท้จริง นอกจากจะให้ความรู้ด้านอักษรวิธีและการคล้อยตามทางรูปศัพท์ สำนวนต่าง ๆ แล้ว ยังให้ความรู้ทางวรรณคดีและนิทานต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่นิยมกันแพร่หลายในสมัยนั้นอีกด้วย

¹ฉันทส ทองช่วย "ทางศาสนา" ใน รามเกียรติ์กับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ หน้า 150 - 153

²สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์ ศาสนา 111 หน้า

บทที่ 2

ลักษณะของศาสตร์

ศาสตร์เป็นคติชาวบ้านประเภทใช้ถ้อยคำ ซึ่งถือเป็นวรรณกรรมอย่างหนึ่ง โดยลักษณะเนื้อหาและการใช้ประโยชน์ ศาสตร์จัดเป็นวรรณกรรมประเภทการพยากรณ์ชีวิตแบบเสี่ยงทาย

ธงธรรม สิทธิรักษ์ กล่าวว่า หลักการพยากรณ์ชีวิตโดยทั่วไป อาจแบ่งได้เป็น 8 ระดับคือ¹

1. หลักการพยากรณ์แบบหมอเคา เป็นการพยากรณ์แบบไม่มีหลักวิชา ใช้การเกาผัดเคาถูก ถีอศติพุกมากถูกมาก
2. หลักการพยากรณ์แบบหมอเสี่ยง ใช้วิธีการเสี่ยงทาย ได้แก่ เขียบชีลูกเต๋า เป็นต้น
3. หลักการพยากรณ์แบบหมอเลข ได้แก่ เลข 7 ตัว เลข 12 ตัว เป็นต้น
4. หลักการพยากรณ์แบบหมอโหร ใช้การพยากรณ์แบบทักษพยากรณ์หรือเทวคาเสวยอายุ การทำนายประกอบคัวของค์ 8 คือ บริวาร อายุ เคช ศรี มูละ อุตสาหะ มนตรี และกาลกิณี
5. หลักการพยากรณ์แบบโหราศาสตร์ ใช้การพยากรณ์แบบผูกดวง ชับดวง หรือเข้าดวง คานวณลัคนา การทำนายประกอบคัวของค์ 12 คือ ตนุ กฎุมพะ สัทธชะ พันธุ ปุทธะ อริ ปัตนิ มรณะ ศุภะ กัมมะ ลากะ และวินาสะ

¹ธงธรรม สิทธิรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ ทันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 74/4 ถนนสระเรียง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

6. หลักการพยากรณ์แบบการาศาสตร์ ใช้ผลของสถิติการโคจรของดวงดาว เป็นข้อมูลในการพยากรณ์

7. หลักการพยากรณ์แบบนรลักษณ์ศาสตร์ ใช้ลักษณะของบุคคลเป็นหลักในการพยากรณ์

8. หลักการพยากรณ์แบบฉานศาสตร์ ใช้การเพ่งสมาธิจนได้ฉานสมาบัติ รอบรู้ทุกอย่าง ถือเป็นขั้นสูงสุดของหลักการพยากรณ์

นอกจากหลักการพยากรณ์ 8 ระบุว่า ซึ่งเรียงจากชั้นต่ำถึงชั้นสูงนี้แล้ว มีคำที่ใช้เรียกผู้พยากรณ์ ซึ่งใช้แตกต่างกัน 2 คำคือ โหรและหมอดู

โหร คือผู้เรียนรู้วิชาโหราศาสตร์ ซึ่งกล่าวถึงอำนาจของดวงดาวที่มีอิทธิพลต่อโลกมนุษย์ โหรเป็นผู้รู้กาลเวลาที่จะเกิดเหตุการณ์ร้ายแก่สรรพสิ่งทั้งหลาย รวมทั้งชีวิตมนุษย์

หมอดู คือผู้ที่จะบอกโชคหรือเคราะห์ร้ายแก่บุคคล วิชาหมอดูที่ใช้อยู่ทั่วไป คือ เลข 7 ตัว เลข 12 ตัว ไพ่ เสี่ยงทาย พรหมชาติ ลายมือ เป็นต้น²

จากหลักการพยากรณ์และคำเรียกผู้พยากรณ์ดังกล่าวนี้ สามารถจัดประเภทวรรณกรรมของศาสตร์ได้ว่า ศาสตร์เป็นวรรณกรรมพยากรณ์ชีวิต ประเภทการเสี่ยงทาย เพื่อบอกโชคหรือเคราะห์ร้ายของบุคคล และผู้รู้หรือผู้ชำนาญในการใช้ศาสตร์เป็นหลักพยากรณ์ ซึ่งเรียกว่า หมอศาสตร์ จัดเป็นหมอดูหรือหมอเสี่ยงทาย

ความหมายของ "ศาสตร์"

ในปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ศาสตร์ หมายถึง วรรณกรรมซึ่งหมอศาสตร์ของภาคใต้เขียนขึ้น เพื่อใช้ในการพยากรณ์ชีวิตของบุคคล ประกอบด้วยคาพยากรณ์และ

¹สิงห์โต สุริยาอารักษ์ โหราศาสตร์ไทย หน้า 11

²ดู.

ภาพประกอบ การทำนายของศาสตร์าเป็นการเสี่ยงทาย มิได้มีการคำนวณดวงชะตา
การเนิกันสัมพันธ์กับอำนาจของดวงควานพะเคราะห์ต่าง ๆ ที่โคจรอยู่รอบจักรวาลก็
เหมือนกับหลักการพยากรณ์แบบโหร หรือโหราศาสตร์ ซึ่งได้กล่าวมาแล้ว

คำว่า "ศาสตร์า" เขียนอีกแบบหนึ่งว่า "ศัตรา"¹ โบราณเขียนว่า
"สาตรา"² ดังปรากฏในบทละครครั้งกรุงเก่าเรื่องนางมโนห์รา³ เป็ลื่อง ณ นคร
ใช้คำว่า "ศาสตร์า" เรียกคัมภีร์หรือตำราเสี่ยงทายของภาคใต้ ซึ่งใช้ไม้แขนง
ในคัมภีร์ ถูกหน้าโคกทำนายตามฝอยหรือคาพยากรณ์ในหน้านั้น⁴

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายของคำว่า
ศาสตร์า หรือศัตรา หรือสาตราไว้ว่า เป็นคำนาม หมายถึง "ของมีคม"⁵ ที่มา
และความหมายของคำว่า "ศาสตร์า" ซึ่งใช้เรียกรวบรวมกรรมเสี่ยงทายเพื่อการ
พยากรณ์ชีวิตของชาวภาคใต้ในปรีญานพนธ์ฉบับนี้ นี้ผู้กล่าวไว้หลายท่านดังนี้

ทิเรก พรตตะเสน กล่าวไว้ว่า คำว่า "ศาสตร์า" มาจากการยึกเสียง

¹ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หน้า 258

²ก. หน้า 799

³กรมศิลปากร บทละครครั้งกรุงเก่า เรื่องนางมโนห์ราและสังข์ทอง
หน้า 22 - 24

⁴เป็ลื่อง ณ นคร ประวัติวรรณคดีไทย สำหรับนักศึกษา หน้า 197 -
198

⁵ราชบัณฑิตยสถาน น.ค.

คำว่า "ศาสตร์"¹ ซึ่งแปลว่า ทารา วิชา ภูมิรู้ ระบบวิชาความรู้
สมปราชญ์ อัมมะพันธุ³ และวิสันต์ ภูมิแก้ว⁴ กล่าวว่า คำว่า "ศาสตร์"
น่าจะมาจากคำว่า "ศาสตร์" เช่นกัน เพราะศาสตร์เป็นทาราหรือวิชา ซึ่งหมอบ
ใช้เป็นเครื่องมือในการทนายโชคชะตาราศีของบุคคล

จร เหมธานนท์⁵ และเวช พันธุ์วาทิ⁶ หมอศาสตร์ของจังหวัด
นครศรีธรรมราช กล่าวว่า คำว่า "ศาสตร์" หรือ "คัตรา" ซึ่งใช้เรียกทาราหมอบ
แบบเลี้ยงทายนี้ หมายถึง อาวุธ หรือของมีคม ซึ่งใช้เป็นเครื่องฟันแทง เนื่องจาก
การเลี้ยงทายศาสตร์ ผู้เลี้ยงทายจะใช้วัตถุแหลม ๆ แขนง ๆ แบบอาวุธ หรือบางที
ก็ทำเป็นรูปอาวุธต่าง ๆ สอดเข้าไปในศาสตร์ เรียกว่า "แทงศาสตร์"

¹กิเรก พรตตะเสน ผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ ตันสูงเนิน ผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่
143/1 ถนนหลังพระบรมธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 4
พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

²วิสันต์ ภูมิแก้ว เอกสารประกอบการสอนเรื่องประวัติศาสดาอิสลามใน
ภาษาไทย (ไม่มีเลขหน้า)

³สมปราชญ์ อัมมะพันธุ ศาสตร์ หน้า 5

⁴วิสันต์ ภูมิแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ ตันสูงเนิน ผู้สัมภาษณ์ ที่ภาควิชา
ภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เมื่อวันที่ 10
ตุลาคม พ.ศ. 2526

⁵จร เหมธานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ ตันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้าน
เลขที่ 29 ถนนศรีสมุทร อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 7
พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

⁶เวช พันธุ์วาทิ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ ตันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่วัด
พระมหาธาตุวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน
พ.ศ. 2526

องธรรม สิทธิรักษ์¹ ผู้เชี่ยวชาญทางโหราศาสตร์ของจังหวัดนครศรีธรรมราช กล่าวว่า ศาสตร์ซึ่งใช้เรียกรวมกรรมเลื่องทนายของภาคใต้ แปลว่า อาวุธ เพราะหมอดศาสดาถือว่า ศาสตร์เป็นอาวุธหรือเครื่องมือขึ้นาแนวทางชีวิตที่ถูกต้องให้บุคคลโดยศาสตร์แต่ละทนายจะมีหลักกรรมอยู่ควยเสมอ ผู้แทนศาสดาก็ถือว่า ศาสตร์เป็นอาวุธมีคมที่ใช้สำหรับฟันฝ่าอุปสรรคสู่ทางชีวิตที่ถึงาม

จากข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับที่มาและความหมายของคำว่า "ศาสตร์" ซึ่งกล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกเชื่อว่า ศาสตร์มาจากคำว่า ศาสตร์ โดยพิจารณาถึงลักษณะของศาสตร์ว่าเป็นวรรณกรรมประเภท ทารา วิชาหรือ คัมภีร์ กลุ่มที่ 2 ให้ความเห็นตรงกับพจนานุกรมว่า ศาสตร์ หมายถึง อาวุธหรือของมีคม แต่ให้คำอธิบายต่างกันคือ คำอธิบายว่า ชื่อศาสตร์ เรียกตามวัตถุที่ใช้แทนศาสตร์ซึ่งมีลักษณะเป็นอาวุธ และคำอธิบายว่า ศาสตร์เป็นอาวุธซึ่งใช้สั่งสอนธรรมแก่บุคคล

นอกจากข้อสันนิษฐานที่มาจากรูปศัพท์สันสกฤต ศาสฺตฺร และ ศฺสฺตฺร สองคยังพบคำที่น่าพิจารณาอีกคำหนึ่งคือ ศาสตร์ศาสตร์

คำว่า "ศาสตร์ศาสตร์" เป็นชื่อเรียกอุปเวทของอาถรรพเวท แปลว่า วิชาใช้อาวุธ² เนื่องจากอาถรรพเวทเป็นมนต์ที่ใช้ในการกระทำต่าง ๆ ทางไสยศาสตร์ซึ่งเรียกว่า กระทำอาถรรพ์ มีการไล่ผี ทาเสน่ห์ ทำคุณ ฯลฯ แบ่งเป็น 2 อย่างคือ มนต์หาความร้ายให้กลายเป็นความดีประการหนึ่ง และทำให้ศัตรูได้ร้ายอีกประการหนึ่ง³

¹องธรรม สิทธิรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรรยา ทันตงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 74/4 ถนนสระเรียง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

²สิทธา พินิจกุล วรรณคดีเปรียบเทียบ หน้า 171

³ค.

ดังนั้น วิชาหรือศาสตร์ในคำว่า "ศาสตราศาสตร์" จึงน่าจะหมายถึง ไสยศาสตร์ ขยายความได้ว่า วิชาใช้ไสยศาสตร์เป็นอาวุธ

คำว่า "ศาสตรา" ซึ่งใช้เรียกรวบรวมกรรมเล็งหายเพื่อการพยากรณ์ชีวิต ของชาวภาคใต้ อาจมาจากคำ "ศาสตราศาสตร์" ดังนั้น จึงมีข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับ ที่มาของคำ จากทั้งคำว่า "ศาสตรา" และ "ศาสตร์" ดังกล่าวมาแล้ว นอกจากนี้ อิทธิพลของวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ หรือรามายณะของพราหมณ์ และการถือว่า ศาสตราเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป เหล่านี้ล้วนสนับสนุนข้อสันนิษฐานที่ว่า "ศาสตรา" มาจาก "ศาสตราศาสตร์" ปรีชา นุ่มสุข กล่าวว่า ศาสตราแต่เดิม น่าจะไม่ได้ใช้เพื่อการเล็งหายอย่างเดียว คงจะเป็นประเภทเวทมนตร์คาถาและเชื่อว่า น่าจะเป็นส่วนหนึ่งของอาถรรพเวท¹

บางถิ่นเรียก "ศาสตรา" ว่า "ลัจจา" เช่น ศาสตราฉบับของ พระครูเหม เจติยาภิบาล² แปลลัจจาว่า ความจริง เพราะเชื่อว่าข้อความหรือเรื่องราวที่ปรากฏ ในศาสตรานี้ถูกต้อง เป็นจริง เป็นลัจจะ ใครโชคก็จะได้แหงถูกเรื่องที่ดี ใครโชคร้าย ก็จะได้แหงได้เรื่องที่ไม่ดี³ คำว่าลัจจานี้อาจจะเพี้ยนเสียงและเปลี่ยนความหมายจากคำว่า "ศาสตรา" หรือ "สาตรา" หรือ "ศัตรา" ซึ่งใช้เรียกกันแต่เดิมก็ได้

¹ปรีชา นุ่มสุข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ ตันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ หอสมุดวิทยาลัษครุณศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

²ดูภาคผนวก 3(1)

³สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์ ศาสตรา หน้า 5

ประวัติความเป็นมาของศาสตร์

ได้กล่าวแล้วว่า ศาสตร์ ซึ่งใช้เริ่มการรณกรรมประเภทการเสี่ยงทาย เพื่อการพยากรณ์ชีวิตของชาวภาคใต้ น่าจะมาจากคำว่า "ศาสตร์ศาสตร์" ซึ่งแปลว่า วิชาไสยารุข และเป็นอุปเวทของอาถรรพเวท

อาถรรพเวท เป็นพระเวทที่ 4 ของพราหมณ์ เกิดขึ้นหลัง ฤคเวท ยชุรเวท และสามเวท . คัมภีร์อาถรรพเวทนี้ประมวลเวทมนต์คาถาสำหรับใช้ในกิจการ 2 อย่าง คือ มนต์สำหรับกำจัดร้ายหรือเพื่อความสวัสดิคิมงคลแก่คนประการหนึ่ง เช่น มนต์สำหรับ ทาพิธิกลบอุปาวห์ สุมเพลิงสะเคาะเคราะห์แก้เสนียดจัญไร และมนต์สำหรับหาร้ายศัตรู อีกประการหนึ่ง เช่น การผังรูปผังรอยต่าง ๆ หากคุณไสยให้คุณให้โทษแก่คนอื่น เสกชัก ของให้ลุ่มหลงหรือเป็นบ้า¹ คัมภีร์นี้ถือเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์เสมอด้วยไตรเพท ได้รับความ นิยมมากขึ้นจนยิ่งกว่าพระเวทเดิม²

เมื่อศาสตร์ศาสตร์เป็นอุปเวทของอาถรรพเวท วิชาไสยารุขของศาสตร์ศาสตร์ จึงน่าจะเกี่ยวกับการใช้เวทมนต์คาถาทางไสยศาสตร์ด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้อาจกล่าวได้ว่า พราหมณ์เป็นผู้ให้กำเนิดศาสตร์ และศาสตร์ของพราหมณ์ในยุคนั้นคงมิได้มีไว้เพื่อ เสี่ยงทายโชคศิโชคร้ายอย่างเดียว และเนื้อหาคงเกี่ยวกับเวทมนต์คาถาดังกล่าวแล้ว

อีกประการหนึ่ง เชื่อว่าวรรณคดีซึ่งศาสตร์นามาอ้างอิง "ในระยะแรกมีแต่ รามเกียรติ์เรื่องเดียว"³ และจากการศึกษาศาสตร์ในปัจจุบันก็พบว่า วรรณคดีที่มี

¹พระพรหมมุนี (พิมพ์ ฐมฺมธโร) สากศาสนา หน้า 387

²ดู. หน้า 386 - 387

³เวช พันธุ์วาที เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ ตันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

อิทธิพลต่อศาสดามากที่สุดคือ เรื่องรามเกียรติ์ ดังที่ ฉันทส ทองช่วย พบว่า
วรรณคดีที่มีอิทธิพลต่อศาสดาฉบับของ นายสวน บัวมาศ บ้านหมู่ที่ 4 ตำบลเขารูปช้าง
อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มากที่สุดคือ เรื่องรามเกียรติ์ ปรากฏว่ามีอนุภาคที่สำคัญ
จากเรื่องรามเกียรติ์เข้าไปเกี่ยวข้องถึง 15 อนุภาค¹ รามเกียรติ์นั้น "เป็นเรื่อง
จำลองมาจากคัมภีร์พระเวท"² และนับถือกันว่า เป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาพราหมณ์
หรือฮินดู³ จากอิทธิพลของรามเกียรติ์ที่มีต่อศาสดาถึงกล่าวเป็นสิ่งสนับสนุนไต่ทางหนึ่ง
ว่า ศาสดาเป็นของพราหมณ์

นอกจากคำสันนิษฐานที่มาของศาสดา ซึ่งปรากฏแล้วว่ามาจากคำว่า
"ศาสดา" และ "ศาตร์" ของ "ศาสดาศาสตร์" และอิทธิพลของวรรณคดี
เรื่องรามเกียรติ์ที่มีต่อศาสดาแล้ว สิ่งที่น่าจะช่วยสนับสนุนความเชื่อว่า ศาสดาของ
ภาคใต้ได้มาจากพราหมณ์คือ ความเชื่อในเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติตามปรัชญาพราหมณ์
เช่น เวทมนตร์ ไสยศาสตร์ นอกจากนี้ความเชื่อว่า ศาสดาเป็นคัมภีร์ที่ศักดิ์สิทธิ์
มีการติดทองคำเปลวบนคัมภีร์ การเก็บบูชาไว้ที่สูง การสักการะอธิษฐานก่อนเสี่ยงทาย
เหล่านี้อาจถือเป็นร่องรอยที่ติดมาจากศาสดาศาสตร์อุปเวทของอาณรรพเวทก็ได้

อาณรรพเวทสันนิษฐานกันว่า เกิดในสมัยพราหมณะคือ ประมาณ 800 - 500 ปี
ก่อนคริสตกาล⁴ ฉะนั้นพราหมณ์คงสร้างศาสดาศาสตร์ หรือศาสดาขึ้นในช่วงเวลา
ดังกล่าวคือ ประมาณ 257 ปี ก่อนพุทธศักราช - พ.ศ. 43 ดังที่ ชงธรรม สิทธิรักษ์
กล่าวว่า หมอเสี่ยงของพราหมณ์เกิดมาก่อนหมอโหร พราหมณ์น่าจะใช้ศาสดาเสี่ยงโชค

¹ฉันทส ทองช่วย รามเกียรติ์กับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ หน้า 151

²สีธา พินิจกุล วรรณคดีเปรียบเทียบ หน้า 176

³ก. หน้า 190

⁴วิมลศิริ รามสุข ประวัติวรรณคดีสันสกฤตยุคพระเวท หน้า 10

ก่อนหรือพร้อม ๆ พุทธกาล¹

หมอศาสตราของจังหวัดนครศรีธรรมราช เชื่อว่าพราหมณ์เป็นผู้นำศาสนาเข้ามาเผยแพร่ในภาคใต้ของประเทศไทย² จากหลักฐานทางโบราณคดี ศิลปจารึก ทานาน ก็แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของพราหมณ์ในภาคใต้ของไทย ซึ่งสืบต่อกันมาหลายยุคหลายสมัย สุวิทย์ ทองศรีเกตุ สรุปไว้ว่า พราหมณ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้สืบต่อกันมาหลายยุคหลายสมัย ไม่ได้ขาดสาย เป็นวัฒนธรรมของพราหมณ์จนกระทั่งกลายเป็นวัฒนธรรม "เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดนครศรีธรรมราชที่เด่นชัด มีส่วนสร้างและสนับสนุนพฤติกรรมทางการเมืองและการปกครอง ความเชื่อเกี่ยวกับชีวิต และแนวทางเกี่ยวกับเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นทั้งระบบของสังคมและส่วนบุคคล ดังที่ปรากฏในพิธีกรรมต่าง ๆ"³ ด้วยหลักฐานและอิทธิพลของพราหมณ์ซึ่งปรากฏมากมายเช่นนี้ในภาคใต้โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ศาสตร์วาระกรรมพยานชีวิตประเภทคำราเลียงทายของภาคใต้ในปัจจุบัน จึงน่าจะเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมพราหมณ์ด้วย พระราชครูวามเทพมุนี กล่าวไว้ในบทความเรื่อง "พราหมณ์ในนครศรีธรรมราช" ความตอนหนึ่งว่า

¹ ชงชรธรรม สิทธิรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ ตันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 74/4 ถนนสระเรียงตาบลิในเมือง อาเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

² เวช พันธุ์วาทิ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ ตันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่วัดมหาธาตุวรวิหาร อาเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

³ สุวิทย์ ทองศรีเกตุ "อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช" ใน เคื่อนสืบ 22 หน้า 32

พราหมณ์ในประเทศไทยนี้อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นพราหมณ์สมัยพระ
พุทธศาสนา ดังจะเห็นได้ว่าที่ตั้งของศาสนพิธีของพราหมณ์ก็คือ ของพุทธ
ก็คือ ที่เราได้สำรวจพบมีวัตถุเทวรูป ปฏิมากรรม จะเห็นได้ว่าพบใน
สถานที่ที่ตามลัดเคียวกันเสมอ เริ่มแรกที่ไคแพร่เข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ
นี้ เข้าใจว่าประมาณพุทธศักราช 303 คือเป็นสมัยที่เกี่ยวข้องกับ
พระโสณะเถระและพระอุตตะเถระ เป็นศาสนทูตของพระเจ้าอโศก
มหาราชนั่นเอง และย่อมเป็นของแน่นอนว่าพราหมณ์โรหิตที่ไคเข้ามา
ในสมัยเดียวกันนี้เอง ได้เริ่มการสอนวิชาการต่าง ๆ อันเป็นอาถรรพเวท
และอุปเวทต่าง ๆ ควบคู่กันไปกับการสอนพระพุทธศาสนา เราจะได้พบว่า
พุทธกับไสยไคตีเกลียวเป็นเชือกเส้นเดียวกัน เรียกว่า ๗ ว่า "พุทธกับ
ไสยย่อมอาศัยกัน" มาจนถึงวันนี้ คณาจารย์สายแรกที่มาตั้งจุด ณ
นครปฐม ไคตั้งหลักแหล่งอยู่ระยะหนึ่ง แล้วจึงเดินทางลงไปทางใต้ สู่
ราชบุรี เพชรบุรี สุราษฎร์ธานี จนถึงนครศรีธรรมราช ระหว่าง
ทางนี้ได้สร้างโบสถ์วิหารของพุทธและพราหมณ์ตลอดรายทางลงไป
คงจะได้พบเห็นชุมชนยวักตทั้งสองอย่างนี้พร้อมกันไปดังกล่าวแล้ว¹

กล่าวกันว่า สันนิษฐานความเชื่อของหมอศาสตร์ว่า พราหมณ์เป็นผู้นำศาสตร์
เข้ามาเผยแพร่ในภาคใต้ของประเทศไทย และเมื่อพราหมณ์นำศาสตร์มาเผยแพร่
พร้อม ๆ กับการสอนพุทธศาสนา โอกาสที่หลักธรรมของพุทธศาสนา และวรรณกรรม

¹พระราชครูวามเทพมุนี "พราหมณ์ในนครศรีธรรมราช" ใน รายงาน
การสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช หน้า 543

ของพุทธศาสนา จะเข้าไปปรากฏในเนื้อหาของศาสตร์จึงเป็นไปได้มาก อีกประการหนึ่ง นั้น "พุทธศาสนิกายมหายานและศาสนาพราหมณ์มีหลักการคล้ายคลึงกัน"¹ พระราชครู ความเทพมณี ก็กล่าวว่า "ธรรมของพราหมณ์ส่วนใหญ่มีอยู่ในพระพุทธรศาสนา (ยกเว้น การหลุดพ้นไปสู่พระนิพพาน)"² คากล่าวนี้สนับสนุนความว่า พราหมณ์นำศาสดามา เผยแพร่พร้อม ๆ กับการสอนพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้ศาสตร์จึงได้รับการยอมรับจาก คนไทยภาคใต้ เช่นเดียวกับไสยศาสตร์อื่น ๆ พร้อม ๆ กับการเข้าไปปรากฏของ หลักธรรม และวรรณกรรมศาสนาพุทธในศาสตร์ เช่น ชาตกต่าง ๆ นิทานธรรมบท เป็นต้น

หลักฐานที่แสดงให้เห็นว่า หมอศาสดานิยมใช้ศาสตร์ เป็นเครื่องมือในการ ทานาโยชชะการาคีมาแต่โบราณ คือบทละครครั้งกรุงเก่า เรื่องนางมโนห์รา ซึ่ง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงกล่าวว่าบทละครเรื่องนี้ เป็นบทละครสมัยแรกของการละครในกรุงศรีอยุธยา เป็นบทละครรุ่นเก่าก่อนบทละคร เรื่องสังข์ทอง ซึ่งสันนิษฐานว่า แต่งในราชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (พ.ศ. 2275 - 2301)³ ทรงกล่าวด้วยว่า บทละครครั้งกรุงเก่าเรื่องนางมโนห์รา นี้ น่าจะได้อากบหมโนห์ราของจังหวัดนครศรีธรรมราช⁴ นอกจากนี้ท่านองกลอนของ

¹ สุวิทย์ ทองศรีเกตุ พิธีกรรมต่าง ๆ ในนครศรีธรรมราช ที่ได้รับอิทธิพล จากศาสนาพราหมณ์ หน้า 17

² พระราชครูความเทพมณี "พราหมณ์ในนครศรีธรรมราช" ใน รายงาน การสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช หน้า 547

³ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ "อธิบายเรื่อง บทละครครั้งกรุงเก่า" ใน บทละครครั้งกรุงเก่าเรื่องนางมโนห์ราและสังข์ทอง หน้า 4

⁴ ดู หน้า 2 - 3

บทละครเรื่องนี้เป็นแบบกลอนคั่น จะเป็นกลอนแปดก็ไม่ใช้ กลอนบทละครก็ไม่เชิง
 ทานองกลอนเป็นอย่างทีละครมโนห์ราใช้อยู่ทางภาคใต้ ถ้อยคำภาษาต่าง ๆ เช่น
 แอระแน แก (แก) ชก (ตอย) สู้แม่ฮั้หมา (เมีย) ซึ่งเป็นภาษาถิ่นใต้
 เป่ล้อง ณ นคร จึงสันนิษฐานไว้เช่นกันว่า บทละครนี้ได้จากบทมโนห์ราของภาคใต้¹
 วันเนา² ยูเค้น² และปราณี ขวัญแก้ว³ ได้ศึกษาและพบว่า คาประพันธ์ใน
 วรรณคดีเรื่องนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับเพลงพื้นเมืองภาคใต้ คือ เพลงกล่อมเด็ก หรือ
 เพลงร้องเรือ หรือเพลงชาน้อง การศึกษากังกล่าวสนับสนุนความเชื่อว่าวรรณคดี
 เรื่องนี้ได้จากบทมโนห์ราของจังหวัดนครศรีธรรมราช บทละครดังกล่าว กล่าวถึงการ
 หำนายโชคชะตาของนางมโนห์รา โดยพราหมณ์ได้ให้นางมโนห์ราเลี้ยงทางศาสดา
 ความว่า

○ กระยี้กระหยด โหรากระดกเข้ามาใกล้ มานี้จะหำนายให้
 หัวแหวนแขนซ้ายเจ้ามโนห์รา เชิญเจ้าเชิญแม่มาแลมาทางเอาศาตรา
 แกลงให้มันถวนถึงสามครา ให้แม่นให้แท้แก่หัวใจ

○ กระหยดเข้า นางเจ้าแม่ทรงศาตราชัย จับใส่เหนื่อเกศา
 สูดรวงนางนอกใน ถ้าท้องที่ตีให้ชื่อน้ำ ถ้าท้องที่ร้ายให้ชื่อไฟ จะดี
 จะร้ายประการใด ให้เห็นข้างในคำรา

¹เป่ล้อง ณ นคร ประวัติวรรณคดี สำหรับนักศึกษา หน้า 197 - 198

²วันเนา ยูเค้น ประวัติวรรณคดี สมัยสุโขทัย ศรีอยุธยา หน้า 473 -

³ปราณี ขวัญแก้ว "บทละครเรื่องนางมโนห์รากับบทเพลงกล่อมเด็ก"
มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ 1 : 22 - 36 ภาคเรียนที่ 1 2526

๐ แห่งทอง เมื่อพระฤๅษีแก่ไถนา พบนางสีดา คุกคู้อยู่ใน
 ผอบทอง ทองผอบทองฟ้า หน้าตาก็ราศีราหมอง คุกคู้อยู่ในผอบทอง
 ฤๅษีเชอพามาเลี้ยงไว้ บัญญัติให้จงได้ หัวแขวนแขนไทเชอมนโหระ
 แห่งที่หนึ่งแล้ว เชิญแก้วมาแห่งเอาเล่ารา ให้ถวนถึงสามครา
 ให้แม่นให้แท้แก่หัวใจ

๐ กระทบเคาะ นางเจ้าแม่ทรงสาคราชัย นางจับสไบมาห้อยบ่า
 คอยแอะระแนเข้าไป นางจึงจับใส่เหนือเกศา สรุางคนางนอกใน
 ถ้าทองที่ตีให้ชื่อน้ำ ถ้าทองที่ร้ายให้ชื่อไฟ ก็ร้ายเป็นโดน บอกข้า
 ลักหนอยคาโหร

๐ แห่งทอง ถูกที่นางสามนักชา ชี้น้ำสีดา พระรามคักคิ่นสิน
 มือเสีย หัวขึงว่าชีเอาหน้าลูก หัวโกรธว่าชีเอาหน้าเมีย พระราม
 คักคิ่นสินมือเสีย กรานคอปไปไว้ที่นอกเมือง ถ้าเจ็บถ้าไข้ ทายว่าจะ
 ไขผอมเหลือง กรานคอปไปไว้ที่นอกเมือง นางเจ้าก็ทรงพระโคกกา

๐ แห่งสองทีแล้ว เชิญแก้วมาแห่งเอาเล่ารา ให้ถวนถึงสามครา
 ให้แม่นให้แท้แก่หัวใจ

๐ กระทบเคาะ นางเจ้าก็ทรงสาคราชัย จับใส่เหนือเกศา
 คอยแอะระแนเข้าไป ถ้าทองที่ตีให้ชื่อน้ำ ถ้าทองที่ร้ายให้ชื่อไฟ
 จะจีจะร้ายประการใด บอกข้าลักหนอยเสียยังแล้ว

๐ แห่งทอง เมื่อพระยาหงส์ทองมาทองแล้ว แม่ช้อออกจากตัว
 เสียแล้ว ไปอยู่สระน้ำพระคงคา ตัวแม่ก็เกิดเมื่อปีชาล ออกวันอังคาร
 เดือนห้า แม่นี้มีบุญเป็นหนักหนา เกิดมาจะได้แต่ผิวเขา ตัวแม่มีบุญนี้
 จริงจริง แต่ไม่ได้อยู่ในเมืองเรา ตัวแม่จะได้ผิวของเขา ลูกชาวมุขย์
 ในไคหล้า

บทละครครั้งกรุงเก่า เรื่องนางมโนห์รา

จากเนื้อหาของบทละครครั้งกรุงเก่าเรื่องนางมโนห์รา ซึ่งได้บันทึกเรื่องของศาสตราจารย์ที่นามากล่าวอั้งไว้นี้ และข้อสันนิษฐานเรื่องสมัยที่แต่ง ตลอดจนความสัมพันธ์กับการแสดงมโนห์ราของจังหวัดนครศรีธรรมราช แสดงให้เห็นว่าในสมัยกรุงศรีอยุธยา พราหมณ์ได้นำศาสดาจารย์พยางกรณ์ชีวิตให้บุคคล นอกจากนี้ยังสนับสนุนความเชื่อที่ว่า พราหมณ์เป็นผู้นำศาสดาจารย์เข้ามาเผยแพร่ในภาคใต้ของประเทศไทย

จากบทละครครั้งกรุงเก่าเรื่องนางมโนห์รา ก่อนที่พราหมณ์จะให้นางมโนห์ราแห่งศาสดานั้น พราหมณ์ได้ทนายฝันของพระมารดาของนางมโนห์รา และพยางกรณ์ชีวิตของนางมโนห์รา ในตอนนี้น่าจะใช้หลักการพยางกรณ์แบบโหราศาสตร์สังเกตได้จากศัพท์โหราศาสตร์ที่พราหมณ์ใช้ ความว่า

○ ยามฝัน แม่ฝันเมื่อยามไม่สุคติ มันตองนางอักษมุณี อาทิตย์มาทับ
กับพระจันทร์ พระเคราะห์ปีพระเคราะห์เคื่อน พระเคราะห์คั้น
พระเคราะห์วัน ในลักษณะมาสมจันทร์ พระเคราะห์นางนั้นมาตกดิน
ส่วนขุนมันอยู่ข้างอุดร ส่วนมอญมันอยู่ข้างทักษิณ พระเคราะห์นางนั้นมา
ตกดิน ได้เจ้าบุญปลุกลูกสุกทอง เกรงเอื้อยเกรงอี ให้เกรงทั้งพี่
เกรงทั้งน้อง บัญญัติให้ไต่ลูกสุกทอง โฉมน้องผู้เจ้ามโนห์รา เจ้าวัน
พระองค์เอ๋ย อย่าให้ชนนาลงทา แม้ว่าไม่ได้แก้โจรป่า จะได้
นายพรานที่เคินไพร นักขัตตโตวา นาคาจะรักเอานางไว้ นาคราช
เกลือกกล้า ในฝันนำพระคงคา

บทละครครั้งกรุงเก่า เรื่องนางมโนห์รา

นอกจากนี้ยังปรากฏการเรียกพราหมณ์ผู้พยากรณ์ว่า คาพราหมณ์โหรา แสดงให้เห็นว่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยา หมอศาสตร์ซึ่งเป็นพราหมณ์มีความรู้ทางโหราศาสตร์ด้วยเป็นอย่างดี ในสมัยกรุงศรีอยุธยาปรากฏโหรซึ่งเชี่ยวชาญทางโหราศาสตร์หลายคน เช่น พระโหรยิ่งปรีชา ในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง พระโหราธิบดี ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา ก็ทรงศึกษาวิชาโหราศาสตร์เจนจบ และพยากรณ์ได้แม่นยำ¹ ด้วยเหตุนี้ ศาสตร์จึงได้รับความนิยมเชื่อถือคู่กันมากับโหราศาสตร์ ในปัจจุบันนี้หมอศาสตร์ส่วนมากมีความรู้ทางโหราศาสตร์เป็นอย่างดี² เช่น หมอจรรยา เหมธรรมาธิบดี หมอศาสตร์ อาเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช และหมอเวช พันธุ์วาทิ หมอศาสตร์ อาเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช พยากรณ์โดยใช้หลักการโหราศาสตร์ และใช้ศาสตร์ให้เลื่องลือด้วย เมื่อศาสตร์ปรากฏคู่กับโหราศาสตร์เช่นนี้ เนื้อหาของศาสตร์ ตลอดจนคำศัพท์ในศาสตร์จึงพ้องกับโหราศาสตร์อยู่มาก

จากเนื้อหาของศาสตร์ซึ่งปรากฏในบทละครครั้งกรุงเก่าที่ไต่ยกมานี้ แสดงให้เห็นว่า ศาสตร์ในยุคนั้นนอกจากจะนำเรื่องราวเกี่ยวกับมากล่าวอ้างเพื่อการพยากรณ์แล้ว ยังได้นำชกในพระพุทธรูปศาสนามาอ้างอิงด้วย คือหังสชก ดังที่ปรากฏในเนื้อหาของศาสตร์ซึ่งนางมโนห์ราแห่งโคครั้งที่สาม³ แสดงให้เห็นว่า ศาสตร์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีอิทธิพลของพุทธศาสนาปรากฏอยู่ ยิ่งการศึกษาพุทธศาสนามากยิ่ง

¹สิงห์โต สุริยาอารักษ์ โหราศาสตร์ไทย หน้า 4 - 9

²เวช พันธุ์วาทิ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรุง คันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อาเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

³กรมศิลปากร บทละครครั้งกรุงเก่า เรื่องนางมโนห์ราและสังข์ทอง
หน้า 24

มากขึ้น อิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อศาสนาก็มีเพิ่มขึ้น เมื่อศาสนาของพราหมณ์แพร่หลายเข้าสู่วัด และถ่ายทอดต่อไปถึงประชาชน ความเป็นพราหมณ์ก็เหลือน้อยเต็มที วรรณกรรมและหลักธรรมะของพุทธศาสนาที่ปรากฏในศาสนาทำให้ศาสดากลายเป็น "วรรณกรรมของวัด"¹ ดังที่พระครูเหม เจตยาภิบาล กล่าวว่า พระสงฆ์ที่ศึกษาโหราศาสตร์จะศึกษาศาสดาค้วย เพราะศาสดามักจะบิณฑบาตตามวัดต่าง ๆ บางวัดมีการเขียน การสร้างศาสดาขึ้นใช้ และมีการคัดลอกแพร่หลายกันออกไป หมอศาสดาแต่เดิมเป็นพระภิกษุ เมื่อลาสิกขาบทแล้วก็นำศาสดาไปใช้และเผยแพร่ต่อ ๆ กันไป²

ในช่วงที่ศาสดาผ่านจากพราหมณ์ถึงวัดหรือพระภิกษุนี้ เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ อย่างหนึ่งคือ พระสงฆ์ได้ดัดแปลงศาสดาให้เป็นเครื่องมือในการสั่งสอนธรรมแก่ประชาชน เป็นการใช้ไสยศาสตร์ซึ่งชาวบ้านนิยมเชื่อถือเป็นสื่อหลักธรรมะ เนื้อหาของศาสดาตอนนี้ส่วนมากหรือทั้งหมดกล่าวอ้างตามนิทานหรือหลักธรรมบท³ ดังนั้นจึงมีสำนวนว่า "แท่งธรรมบท" ซึ่งหมายถึงแท่งศาสดานั้นเอง และศาสดาก็ถูกเรียกว่าธรรมบทไปค้วย ตัวอย่างเช่น ศาสดาฉบับของนายสะเทือน บุญชูวงศ์ อาเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งในหน้าคานามีชื่อเรียกกำกับว่า

¹เวช พันธุ์วาที เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ คันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่วัดพระมหาธาตุวรวิหาร อาเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

²พระครูเหม เจตยาภิบาล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ คันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่วัดพระนคร อาเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

³ธงธรรม สิทธิรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ คันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 74/4 ถนนสระเรียง ตำบลในเมือง อาเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

"พระธรรมบท" ความในคานำก็เรียกคาราเล่มดังกล่าวว่า "พระธรรมบท"¹ หรือ "พระบท" ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายไว้ว่า "คาราหม่ออุโบธสำหรับใจเสี่ยงทายโดยวิธีเอาไม้แทง"² เพราะเหตุที่ศาสนาที่มีความสัมพันธ์อย่างมากกับพุทธศาสนาเช่นนี้ จึงปรากฏว่า ศาสนาในปัจจุบันนารวมกรรมในพุทธศาสนา ตลอดจนหลักธรรมะมาใช้อ้างอิง เช่น นิทานชาดก นิทานธรรมบท พระรัตนตรัย พรหมวิหาร 4 จตุรพิธพร อกุศลมูล 3 เป็นต้น ศาสนาบางฉบับพบว่า ทุกหน้าเนื้อหาจะอ้างอิงวรรณกรรมในพุทธศาสนาทั้งหมด ตัวอย่างเช่น ศาสนาฉบับพระศรูกาชาด (ยอง) ซึ่งสร้างโดยพระครูประโชตศาสนกิจ (อินทร์) วัดวังตะวันตก ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช³

เมื่อศาสนาถูกนำออกจากวัด และเผยแพร่ต่อ ๆ กันไปในหมู่บ้าน มีการคัดลอกแต่งเติม และสร้างศาสนาขึ้นใช้ ตลอดจนเพื่อขายแก่ผู้ที่ต้องการนำไปใช้ ตัวอย่างเช่น ศาสนาฉบับนางส้มแป้น บุญยะไพฑรระ อำเภอปากพนัง จังหวัด นครศรีธรรมราช ซึ่งซื้อจากครูหนึ่งที่ทำศาสนาขาย⁴ ในตอนนี้คงทำให้ศาสนาแตกต่างกันออกไปทั้งวรรณกรรมที่นำมาอ้างอิง เนื้อหาคาพยากรณ์ ส่วนวนภาษา และภาพประกอบ สัมปราชญ์ อัมมะพันธุ์ กล่าวว่า ศาสนาแต่ละเล่มใช้วรรณคดีหรือ นิทานต่างกัน คาทานาย ภาษาที่ใช้ และภาพประกอบก็แตกต่างกันไปด้วย สันนิษฐานว่า

¹ ฎีกาฉนวนก 4(1)

² ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หน้า 570

³ พระครูประโชตศาสนกิจ (อินทร์) ศาสนาฉบับพระศรูกาชาด (ยอง) 26 หน้า

⁴ ส้มแป้น บุญยะไพฑรระ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ คันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 451 ถนนชายน้ำ อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

หมอเมืองใดก็เขียนศาสตราขึ้นเป็นคู่มือ¹ อย่างไรก็ตามจากการศึกษาศาสตราของ
จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 4 ฉบับซึ่งใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้
พบว่า การอ้างอิงวรรณกรรม และเนื้อหาภาพยนตร์จะซ้ำและคล้ายคลึงกัน น่าเชื่อว่า
จะมีที่มาหรือคัดลอกจากต้นฉบับเดียวกัน ผู้สร้างหรือคัดลอกมิได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้าง
ไปจนแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง การคัดลอกหรือการสร้างจึงต้องคำนึงถึงความศักดิ์สิทธิ์
ของคัมภีร์ นายเพียร ศรีสำราญ กล่าวว่า การคัดลอกศาสตรา ซึ่งเรียกตามศัพท์
ว่า "นอศ" จะต้องมีการปวารณาตัวเป็นศิษย์ มีการจุจูปเทียนบูชาอาจารย์และ
ขออนุญาตก่อน² ส.หลเมฆ ผู้คัดลอกศาสตรามับของ นายสะเทือน บุญชูวงศ์
อาเภอลำดวน จังหวัดนครศรีธรรมราช ก็เขียนไว้ในคานาของศาสตรามับดังกล่าวว่า
"...การาพระธรรมบทนี้เป็นของศักดิ์สิทธิ์โดยแท้ ข้าพเจ้าเป็นผู้คัดลอกมาจากคาหรับ
โบราณ ซึ่งขอรับรองว่าตรงตามนั้นและถูกต้องทุกประการ"³ ศาสตราที่ปรากฏใน
ปัจจุบัน จึงน่าจะเป็นสิ่งที่เชื่อถือได้ว่า ไม่ใช่ของที่สร้างขึ้นด้วยความสนุกหรือเพื่อ
หลอกลวงหากิน เพราะในสำนักของผู้สร้างและหมอสืบสายแล้ว ศาสตรายังเป็น
คัมภีร์ที่ศักดิ์สิทธิ์ การสร้าง การคัดลอก การเก็บรักษา ตลอดจนการใช้เพื่อ
เสี่ยงทายล้วนมีวิธีการเฉพาะของตน ด้วยเหตุนี้นี้จึงทำให้ศาสตรานับวันจะสูญหายและ
หายากขึ้นทุกที เช่นเดียวกับเวทมนต์คาถาไสยศาสตร์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ

ปัจจุบันศาสตรายังมีเก็บรักษาอยู่ในวัดบางวัด และที่หมอซึ่งใช้ศาสตรา
เป็นคู่มือประกอบการพยากรณ์ตามหลักการพยากรณ์อื่น ๆ เช่น โหราศาสตร์ คูลายมือ

¹สมปราชญ์ อัมมะพันธ์ ศาสตรา หน้า 7

²นายเพียร ศรีสำราญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ กันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์
ที่บ้านเลขที่ 346 ถนนเหมืองเก่า อาเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 9
พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

³กฎาคนนวก 4(1)

พรหมชาติ ตัวอย่างคือ หมอจรรยา เหมชานนท์ อาเภอบางแพน หมอเวช พันธุชาติ
นั่งประจำที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น
นอกจากจะพบศาสตราในจังหวัดนครศรีธรรมราชแล้ว ศาสตรายังมีปรากฏในจังหวัด
อื่น ๆ ของภาคใต้ เช่น สงขลา พัทลุง สุราษฎร์ธานี ภูเก็ต ตรัง ระนอง และ
กระบี่ เป็นต้น

จากการศึกษาความหมาย และประวัติความเป็นมาของศาสตรา ได้ข้อสรุป
เบื้องต้นว่า ปัจจุบันศาสตราเป็นวรรณกรรมพยากรณ์ชีวิตประเภทดาราศาสตร์เสี่ยงทาย
เพื่อบอกโชคชะตาหรือเคราะห์ร้ายของบุคคล คำว่า "ศาสตรา" น่าจะมาจากคำว่า
"ศาสตราศาสตร์" ซึ่งเป็นอุปเวทของอาถรรพเวท และศาสตราซึ่งพราหมณ์เป็นผู้ให้
กาเนติ แต่เดิมไม่ได้ใช้เพื่อการเสี่ยงทายอย่างเดียว ส่วนคำว่า "ลัจจา" ซึ่งบางถิ่น
ใช้เรียกวรรณกรรมชนิดนี้เพี้ยนเสียง และเปลี่ยนความหมายจากคำว่า ศาสตราหรือ
ศัตราอีกทีหนึ่ง หลักฐานซึ่งสนับสนุนว่าพราหมณ์เป็นผู้ให้กาเนติศาสตรา ประการแรกคือ
อิทธิพลของวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ที่มีต่อศาสตรา เนื่องจากวรรณคดีเรื่องนี้เป็นเรื่อง
จำลองมาจากพระเวท และถือเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาของพราหมณ์ ประการที่สอง
คือ เนื้อหาของศาสตรามีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นปรัชญาพราหมณ์
ปะปนอยู่มาก และประการที่สามคือ การถือความศักดิ์สิทธิ์ของศาสตรา ซึ่งเป็น
ร่องรอยของศาสตราศาสตร์ อุปเวทอาถรรพเวท ผู้นำศาสตราเข้ามาเผยแพร่ในภาคใต้
ของประเทศไทยก็คือพราหมณ์ ซึ่งเข้ามาสอนอาถรรพเวทและพุทธศาสนา

มหะศรครั้งกรุงเก่าเรื่องนางมโนห์รา ซึ่งได้บันทึกเรื่องศาสตราเอาไว้เป็น
หลักฐานแสดงให้เห็นว่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยา พราหมณ์ได้นำศาสตรามาใช้พยากรณ์
ชีวิตและพบว่า เนื้อหาของศาสตราในยุคนี้มีอิทธิพลของพุทธศาสนาและโหราศาสตร์ปะปน
อยู่ อิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อศาสตราปรากฏเพิ่มมากขึ้น เมื่อการศึกษาทางพุทธศาสนา
กว้างขวางมากขึ้น และในยุคหนึ่งศาสตรากลายเป็นเครื่องมือสำหรับสั่งสอนหลักธรรมใน
พุทธศาสนาจนศาสตราได้ชื่ออีกชื่อหนึ่งว่า "พระธรรมบท" ในปัจจุบันแม้ศาสตราจะได้รับ

การเชื่อถือจากคนรุ่นใหม่ลดน้อยลง และศาสดากาลังจะสูญหายไป แต่ผู้สร้าง ผู้คัดลอก และหมอศาสดาก็ยังเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของศาสดาอยู่เช่นเดิม

จุดมุ่งหมายของศาสดา

จุดมุ่งหมายของศาสดาในสมัยแรกที่พราหมณ์คิดขึ้น คงไม่ได้ใช้เพื่อการเลี้ยงตายอย่างเดี๋ยวกว้างแล้ว ศาสดาในสมัยนั้นเป็นประเภทเวทมนตร์คาถาที่ใช้ในการกระทำต่าง ๆ ทางไสยศาสตร์ เพราะศาสดาศาสตร์เป็นอุปเวทของอาถรรพเวท ฉะนั้นจุดมุ่งหมายของศาสดาจึงน่าจะสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของอาถรรพเวท กล่าวคือ เป็นมนต์ที่มุ่งกำจัดร้ายหรือনাความสวัสดีถึงคนมาสู่ตน และทำให้ศัตรูไคร่ร้าย จุดมุ่งหมายนี้มีร่องรอยจากเนื้อหาของศาสดาในปัจจุบันสนับสนุน คือเมื่อผู้ใดเลี้ยงตายไค้ที่เคราะห์ร้าย ศาสดาก็จะแนะนำให้สะเดาะเคราะห์ ปลอยนก ปลอยปลา หรือยักถือนักกรรมะ ซึ่งเป็นการกำจัดร้ายและนาสวัสดิมงคลมาสู่ตน

เมื่อพราหมณ์นำศาสดาเข้ามาเผยแพร่ในภาคใต้ของประเทศไทยแล้ว ในยุคหนึ่งพระสงฆ์ได้ใช้ศาสดาโดยมีจุดมุ่งหมายหลักคือ การสั่งสอนหลักธรรมของพุทธศาสนา จุดมุ่งหมายรองคือ การเลี้ยงตายเพื่อพยากรณ์ชีวิตของบุคคล ฉะนั้นจึงพบว่า เนื้อหาของศาสดาในปัจจุบันมีหลักธรรมของพุทธศาสนาปะปนอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักจริยธรรมในการดำเนินชีวิต

ในปัจจุบันศาสดาเป็นวรรณกรรมเลี้ยงตายที่มีจุดมุ่งหมายหลักคือ การพยากรณ์ชีวิตของบุคคล แม้จะมีหลักจริยธรรมแทรกอยู่ แต่ก็ได้รับความสนใจน้อย หมอศาสดาเองก็มีไค้หาหน้าที่สอนศีลธรรม การใช้ศาสดาเป็นสื่อสอนศีลธรรม จึงเป็นจุดมุ่งหมายแฝง¹

¹จร เหมวานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จริญญา ตันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ 29 ถนนศรีสมุทร อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 7

ในฐานะที่ศาสดาเป็นวรรณกรรมเสี่ยงทายเพื่อการพยากรณ์ชีวิต บทบาทของศาสดาจึงนับว่าสนองความต้องการทางจิตใจของคน เพราะการดำเนินชีวิตของคนเราส่วนใหญ่แล้วมีความปรารถนา ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ไม่ต้องการความเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา และทุกข์ บางครั้งขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ต้องการหากล้างใจ ต้องการที่พึ่งทางใจ ความจำเป็นเรื่องการหาหมอกู การเสี่ยงเซียมซี การทรงเจ้าเข้าผี หรือการแทงศาสตรา จึงเป็นสิ่งจำเป็น เนื้อหาของศาสดาเหมือนกับเนื้อหาของการทำนายของหมอกู เพราะเกี่ยวข้องกับโลกธรรม 8 ดังนั้นศาสดาจึงสนองความต้องการทางจิตใจของคนในสังคม กล่าวคือ ถ้าแทงถูกที่ตีมุคคลักก็จะเกิดความเชื่อมั่นและกำลังใจ ตัวอย่างเช่น

ใครแทงต้องคล่องคล้ายสวายจิต จะชื่นชมสมสนธิพิศมัย จะมีคู่ชุกรม
 • สมดังใจ ลากจะไหลเทมาดังวารี จะปรากฏยศเกินเจริญผล ไค้ทั้งคน
 มีหลักเป็นศักดิ์ หังโรคาเจ็บไข้ไม่ไค้มี เป็นสุขชีวิสวัสดิ์พิพัฒน์เอย¹

หรือถ้าแทงถูกที่ไม่ดี ศาสดาก็จะให้ความหวังให้กำลังใจ หรือแนะแนวทางที่ถูกต้องให้ ตัวอย่างเช่น

...จะเสียซึ่งสินทรัพย์ ให้ตกอับกลับกลายไป รุ่มร้อนดังนอนไฟ
 หามอย่าไปทางนาวา 4 เดือนพระเคราะห์จะคลาย ก็จะไปกายหน้า
 ปลายปีนี้ท่านอา ลากลอยมาหังลูกเมีย...²

¹ดูภาคผนวก 2.3

²ดูภาคผนวก 1.30

กล่าวได้ว่าศาสตราจารย์ที่แนะนำให้กับบุคคล แม้จะไม่ใช่กระบวนการนำ เพราะ "การแนะนำเป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ สามารถ ตั้งจุดหมายและวางแผนชีวิตของตนเอง เข้าใจตนเอง สามารถปรับตัว และพัฒนาตนเองได้เป็นอย่างดี"¹ นักวิชาการแนะนำก็ยอมรับว่าหมอกุหรือในที่นี้คือศาสตราจารย์เป็นการแนะนำอย่างหนึ่งคือ การแนะนำที่อาศัยโซกลางเป็นหลัก (Psuedo - Scientific Guidance)²

นอกจากศาสตราจารย์จะมีจุดหมายเพื่อการพยากรณ์ชีวิต ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับ โลกธรรม 8 ในระดับปุถุชนแล้วศาสตราจารย์ยังมีจุดหมายรอง ซึ่งเป็นคุณลักษณะพิเศษ แตกต่างกับหลักการพยากรณ์แบบอื่น ๆ คือ การสอนหลักธรรมของพุทธศาสนา ตัวอย่างเช่น

...สวมนต์ภาวนา ระลึกคุณพระ อย่าเศร้าโศกศรี ถือศีลภาวนา...³

...ให้เร่งกลับตัว อย่ามัวโลเก้ หาแต่กาดี จะมีลาภ ให้เร่งปฏิบัติ ถือศีลถือสัจ เข้าวัดเข้าวา...⁴

...ทำให้เป็นหลัก รักคุณความดี บูชาพระพุทธรูปพระธรรมพระสงฆ์ เป็นองค์รัตนตรัย...⁵

หากหมอสายตราให้ความสำคัญกับวัตถุประสงค์รองนี้ และผู้ใช้ศาสตรายึดถือ ปฏิบัติได้ดังนี้ ศาสตราก็จะเป็นวรรณกรรมพยากรณ์ชีวิตที่ดีที่สุด และเป็นการแนะนำ ขั้นสูงสุดแก่บุคคลทั่ว

¹ ประสาน ทิพย์ธารา การแนะนำเบื้องต้น หน้า 3

² ฐ. หน้า 7

³ ญาณฉนวก 4.34

⁴ ญาณฉนวก 2.8

⁵ ญาณฉนวก 3.12

รูปแบบของศาสตร์

ศาสตร์เป็นวรรณกรรมชาวบ้านอย่างหนึ่งซึ่งมีลักษณะเฉพาะทางวรรณกรรมที่น่าสนใจทั้งทางด้านรูปแบบและเนื้อหา การศึกษารูปแบบของศาสตร์ในปริญญานิพนธ์ฉบับนี้จะประกอบด้วยการศึกษาถึงรูปลักษณะของศาสตร์ ลักษณะคาประพันธ์ การขึ้นต้นเรื่อง การกาเนินเรื่อง และการจบเรื่อง ตามลำดับ

1. รูปลักษณะของศาสตร์ รูปลักษณะของศาสตร์ หมายถึง ชนิดของวัสดุที่ใช้บันทึก รูปเล่มและขนาดของศาสตร์ ภาพประกอบ ภาษา การจัดหน้า และจำนวนเรื่องหรือหน้าเนื้อหาของศาสตร์แต่ละฉบับ

1.1 ชนิดวัสดุ หมอศาสตร์กล่าวว่า ศาสตร์สมัยก่อนส่วนมากเป็นหนังสือผูกหรือสมุดข่อย¹ วัสดุสำคัญที่นำมาใช้หาคกระคายหนังสือผูกคือเปลือกไม้และเถาวัลย์ เช่น เปลือกข่อย เปลือกสา และย่านปริศนาหรือปริศนาอย่างใดอย่างหนึ่ง กรรมวิธีในการหาหนังสือผูกหรือสมุดข่อยจากวัสดุต่างกันนี้ มีหลักการสำคัญส่วนใหญ่ตรงกัน จะต่างกันบ้างก็เป็นเพียงรายละเอียดในบางขั้นตอนเท่านั้น² หนังสือผูกหรือสมุดข่อยจาแนกตามลักษณะสีของกระคายได้ 2 ประเภท คือหนังสือผูกกาและหนังสือผูกขาว

¹จร เหมชานนท์ ผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ ทันสูงเนิน ผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 29 ถนนศรีสมบุญ อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

²วิมล คำศรี วรรณกรรมท้องถิ่นศึกษา หน้า 115 - 120

ศาสตร์ส่วนมากจะเป็นหนังสือขุขาวมากกว่าขุคดำ ทั้งนี้เพราะการเขียนอักษรสีค้ำลงบนกระดาษขุขาวชัดเจนกว่า หมึกที่ใช้เขียนก็หาได้ง่ายกว่าการเขียนขุคดำ¹ และจากการสำรวจหนังสือขุคของศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครุศรีธรรมราช และบุคคลอื่น ๆ ในท้องถิ่นนครศรีธรรมราช พบว่า หนังสือขุขาวมีแพร่หลายมากกว่าหนังสือขุคดำ²

ปัจจุบันศาสตร์ที่เป็นหนังสือขุคเป็นของหายาก หรือหาไม่ได้แล้ว เพราะนอกจากจะหาผู้ผลิตไม่ได้แล้ว ส่วนที่เคยมีอยู่เดิมก็นับวันจะสูญหายไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสตร์ซึ่งเป็นหนังสือที่ต้องถูกหมอบศาสตร์พกติดตัวและถูก "แท่งศาสตร์" ตามลักษณะการใช้ประโยชน์ โอกาสที่หนังสือขุคศาสตร์จะหมดไปจึงยิ่งมีมากขึ้น วิมล คำศรี กล่าวว่า นอกจากหนังสือขุคจะเน่าเปื่อยยุพังไปตามกาลเวลาแล้ว ค่านิยมและความเชื่อบางประการของคน มีส่วนในการทำลายหนังสือขุคได้มาก เช่น ฉีกหรือตัดหนังสือขุคไปทำยา เฆหนังสือขุคเพื่อเอาเถ้าทำเครื่องรางของขลัง เป็นต้น³

ศาสตร์ที่พบในปัจจุบันเช่นศาสตร์จนวน 4 ฉบับ ซึ่งใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ เป็นกระดาษสมุดซึ่งใช้กันแพร่หลายในปัจจุบัน โดยเลือกใช้กระดาษชนิดหนาแบบกระดาษวาดเขียน นำมาตัดตามขนาดที่ต้องการ การที่เลือกใช้กระดาษหนา

¹ ขจรธรรม ลิทธิรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ ต้นสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 74/4 ถนนสระเรียง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

² วิมล คำศรี วรรณกรรมท้องถิ่นศึกษา หน้า 127

³ อ. หน้า 115

เพราะต้องการให้แข็งแรงทนทาน พับได้อย่างหนึ่งสี่อบุคและสะดวกกับการเขียน ภาพประกอบ การเขียนเนื้อหาใช้ปากกาเช่น ปากกาคอแรง ปากกาหมึกซึม ปากกาถูลื่น บางเล่มใช้ปากกาหมึกซึมสีค่า บางเล่มใช้ปากกาหมึกแห้งสีน้ำเงิน แม้ศาสตราจารย์วัชรวิทย์ซึ่งทางายในปัจจุบันมาใช้เขียน และบางเล่มจะมีอายุเพียง 20 กว่าปี เช่น ศาสตราจารย์ของนายสะเทือน บุญชูวงศ์ ซึ่งตีพิมพ์โดย ส. หลเมฆ" เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2505¹ แต่การสร้างหรือคัดลอกนี้ก็ยังคงรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของศาสตราแต่เดิมไว้อย่างเคร่งครัดดังกล่าวดูแล้ว

1.2 รูปเล่มและขนาดของศาสตรา

รูปเล่มของศาสตราที่เป็นหนังสือมุกมีลักษณะเหมือนหนังสือมุกโดยทั่วไป คือเป็นสมุดพับที่มีกระดาษขนาดเดียวกันพับไปพับมาซ้อนกันเป็นชั้นหรือกลีบ มากน้อย ตามขนาดความหนา ส่วนบนสุดและล่างสุดของหนังสือมุกแต่ละเล่มจะทำหน้าที่เป็นปก ส่วนบนสุดเป็นปกหน้า ส่วนล่างสุดเป็นปกหลังและมีลักษณะพิเศษต่างจากกระดาษชั้นอื่น ๆ หรือกลีบอื่น ๆ คือมักจะเป็นกระดาษหนาหรือขัดมันยิ่งกว่ากระดาษชั้นอื่น ๆ² ศาสตราที่พบในปัจจุบันแม้จะเปลี่ยนวัสดุที่ใช้ทำกระดาษไป แต่ก็ยังคงรักษาลักษณะรูปเล่มให้เหมือนกับหนังสือมุก คือมีการพับกระดาษให้ซ้อนกันเป็นชั้นแบบเดียวกัน เช่น ศาสตราจารย์ของนายจร เหมชานนท์ และศาสตราจารย์ของนางสัณเฑาะว์ บุญยะโทระ ส่วนศาสตราจารย์สองฉบับ คือศาสตราจารย์พระครูเหม เจตติยาภิบาล และศาสตราจารย์นายสะเทือน บุญชูวงศ์ มีรูปเล่มเหมือนกับหนังสือหรือสมุดในปัจจุบัน คือมีการเย็บเล่มหรือเข้าเล่ม

¹ดูภาคผนวก 4(1)

²วิมล คากวี วรรณคดีท้องถิ่นศึกษา หน้า 120

สำหรับขนาดของหนังสือบุคที่พบในท้องถิ่นนครศรีธรรมราช มีขนาดกว้าง 6 - 20 เซนติเมตร ยาว 16 - 70 เซนติเมตร จำแนกขนาดได้ดังนี้¹

ขนาดเล็ก เท่าที่สำรวจพบ มีหลายขนาด คือขนาด 6 x 12 เซนติเมตร 11 $\frac{1}{2}$ x 18 เซนติเมตร 11 $\frac{1}{2}$ x 20 เซนติเมตร 12 x 16 $\frac{1}{2}$ เซนติเมตร 12 x 17 $\frac{1}{2}$ เซนติเมตร และขนาด 12 x 18 เซนติเมตร เป็นต้น หนังสือบุคขนาดเล็กที่พบมากในจังหวัดนครศรีธรรมราช คือหนังสือบุคขนาด 11 $\frac{1}{2}$ x 18 เซนติเมตร และเป็นที่น่าสังเกตว่า หนังสือบุคขนาดเล็กมักจะเป็นหนังสือประเภทตำราต่าง ๆ

ขนาดกลาง หนังสือบุคขนาดกลางมีหลายขนาด คือขนาด 10 x 32 $\frac{1}{2}$ เซนติเมตร 11 x 32 เซนติเมตร 11 x 34 $\frac{1}{2}$ เซนติเมตร 12 x 36 เซนติเมตร 12 $\frac{1}{2}$ x 39 เซนติเมตร และ 13 $\frac{1}{2}$ x 36 เซนติเมตร เป็นต้น หนังสือบุคขนาดกลางที่พบมากในท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช คือขนาด 11 x 34 $\frac{1}{2}$ เซนติเมตร และขนาด 12 x 36 เซนติเมตร เนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือบุคขนาดกลางมีหลายประเภท

ขนาดใหญ่ หนังสือบุคขนาดใหญ่ มีขนาดกว้าง 15 - 20 เซนติเมตร ยาว 70 เซนติเมตรขึ้นไป หนังสือบุคขนาดนี้ พบน้อยกว่าหนังสือบุคขนาดอื่น ๆ และเป็นที่น่าสังเกตว่าหนังสือบุคขนาดใหญ่ มักจะเป็นหนังสือที่ใช้เขียนหรือบันทึกเรื่องสำคัญ ๆ เกี่ยวกับเรื่องศาสนาและชาดก เป็นต้น

ขนาดของหนังสือบุคศาสนา จะเป็นหนังสือบุคขนาดเล็กเรียกว่า บุกตีนช้าง หรือสมุดตีนช้าง ถ้ากระดาษที่จะนำมาเขียนศาสนามีขนาดยาวก็ต้องตัดหรือสับให้เป็นหนังสือบุคสั้น ที่ต้องทำรูปเล่มของหนังสือศาสนาให้เป็นหนังสือบุคขนาดเล็ก ก็เพื่อสะดวกแก่การพกพาติดตัว² ขนาดของหนังสือบุคศาสนามีขนาดเล็กเท่ากับหนังสือบุค

¹วิมล คำศรี วรรณคดีท้องถิ่นศึกษา หน้า 128 - 129

²พระครูเหม เจตยาภิบาล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ ตันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่วัดพระนคร อาเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

ประเภทตำรา คือมีขนาดเล็ก¹ คำกล่าวนี้อสอดคล้องกับคำกล่าวของ วิมล คำศรี
ที่ว่า "หนังสือขนาดเล็ก มักจะเป็นหนังสือประเภทตำราต่าง ๆ"²
ขนาดของศาสตราในปัจจุบัน วัดจากศาสตราจำนวน 4 ฉบับ ซึ่งใช้เป็นข้อมูลใน
การศึกษารุ่นนี้ คือ

ศาสตราฉบับนายจร เหมชานนท์	มีขนาด	13 x 18	เซนติเมตร
ศาสตราฉบับนางสมแป้น บุญยะโนตระ	มีขนาด	13 x 18	เซนติเมตร
ศาสตราฉบับพระครูเหม เจติยาภิบาล	มีขนาด	13½ x 20	เซนติเมตร
ศาสตราฉบับนายสะเทือน บุญชูวงศ์	มีขนาด	13 x 17½	เซนติเมตร

จะเห็นได้ว่าศาสตราที่ใช้กระดามแบบปัจจุบันนี้ ยังคงรักษขนาดให้เล็ก
เหมือนศาสตราที่เป็นหนังสือบุค หรือหนังสือประเภทตำราอื่น ๆ เพราะศาสตราใน
ปัจจุบันก็ยังเป็นตำราพยากรณ์ชีวิตที่หมอศาสตราจะพกติดตัวอยู่เช่นเดียวกับสมัยหนังสือ
บุคศาสตรา

1.3 ภาพประกอบ ภาพประกอบเป็นลักษณะเฉพาะอย่างหนึ่งของศาสตราที่
สำคัญมาก ศาสตราซึ่งแบ่งออกเป็นเรื่องหรือหน้าเนื้อหา จะต้องมภาพประกอบใน
อีกหน้าหนึ่งคู่กันเสมอ หากขาดภาพประกอบศาสตราก็จะขาดความสมบูรณ์ไป เพราะ
วรรณกรรมที่ศาสตรานำมาอ้างอิงนั้น นำมาอ้างอิงเพื่อการพยากรณ์ ภาพประกอบ
ซึ่งสอดคล้องกับเนื้อหาของวรรณกรรมที่นำมาอ้างอิง จะช่วยให้คำพยากรณ์สมบูรณ์ขึ้น

ภาพประกอบของศาสตราช่วยดึงดูดความสนใจของผู้เล็งทาย ทำให้ไปถึง
เนื้อหาของวรรณกรรมแล้วเกิดการเทียบเคียงกับโชคชะตาของตน บางครั้งภาพประกอบ

¹สมแป้น บุญยะโนตระ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ ตันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์
ที่บ้านเลขที่ 451 ถนนชายน้าอาเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 7
พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

²วิมล คำศรี วรรณกรรมท้องถิ่นศึกษา หน้า 128

ที่ชัดเจนสวยงามแฝงความหมายไว้มากกว่าภาพยนตร์เสียอีก¹ เปรียบได้กับภาพจิตรกรรมของพุทธศาสนาที่ช่วยให้คำสั่งสอนเกี่ยวกับพุทธศาสนาคติและประทับอยู่ในดวงใจอย่างมีรูปลักษณ์²

ศาสตร์ที่เป็นหนังสือбудจะมีความประกอบสวยงาม มีหลายสี และมีลวดลายแบบไทย ก่อนเขียนภาพมักลงพื้นก่อน เท่าที่พบมีทั้งใช้สีฝุ่น และสีจากพืช เช่น ชาติ ชื้น ยางไม้ การลงสีจะลงตามแบบซึ่งร่างไว้แล้วและลงสีชั้นเดียวไม่เล่นสีหนัก-เบา เพราะไม่ได้ใช้เล่นเงาแบบหนังตะลุง³

ภาพประกอบของศาสตร์ในปัจจุบันเป็นภาพสี เช่นเดียวกับภาพของหนังสือбудแต่เปลี่ยนไปใช้สีน้ำและสีทอง การสร้างภาพก็เลียนแบบศาสตร์หนังสือбудโดยจะใช้ดินสอร่างภาพก่อนแล้วลงสีโดยถูกกัน ภาพประกอบที่สร้างขึ้นนับว่ามีฝีมือระดับชาวบ้าน⁴

¹จร เหมชานท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ คันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 29 ถนนศรีสมบูรณ์ อ.ปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

²ชมพูนุท พงษ์ประยูร จิตรกรรมฝาผนังและภาพลายเส้นในประเทศไทย หน้า 7

³สุชาติ ทรัพย์สิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ คันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 110/8 (หลังวัดสระเรียง) ถนนศรีธรรมโศก ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

⁴สมบูรณ์ ชนะสุข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ คันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 181/199 หมู่ 5 ถนนเจริญประดิษฐ์ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

1.4 ภาษา ศาสตรา ซึ่งเป็นหนังสือจะมีลักษณะการเขียนหนังสือ ภาษา และอักษรวิธีส่วนใหญ่เหมือนกับหนังสือโดยทั่วไป¹ เช่น เขียนตามลักษณะการออกเสียงของท้องถิ่น จำนวนบรรทัดที่นิยมเขียนในแต่ละหน้า มีตั้งแต่ 4 – 8 บรรทัด²

จากการศึกษาศาสนาในปัจจุบันจำนวน 4 ฉบับ ซึ่งใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ปรากฏว่า การเขียนหนังสือ ภาษา และอักษรวิธีเป็นแบบภาษาไทยมาตรฐาน ทั้งนี้เพราะศาสนาในปัจจุบันผ่านการปริวรรตโดยหมอศาสนาแล้ว โดยมีเหตุผลว่า เพื่อให้ศาสนาใช้ไต่กว้างขวางกับคนทั่วไป ไม่จำกัดเฉพาะคนที่ใช้ภาษาถิ่นใด หมอศาสนาบางคนเคยนำศาสนาไปใช้เลียบทางที่สนามหลวง กรุงเทพฯ³ การเปลี่ยนแปลงทางภาษาของศาสนาแสดงให้เห็นประโยชน์ของการมีภาษากลางหรือภาษามาตรฐาน อย่างไรก็ตามศาสนาที่ผ่านการปริวรรตแล้วนี้ยังมีศัพท์สำนวนภาษาถิ่นปะปนอยู่บ้าง แต่ก็ไม่มากนัก และมีบางคำซึ่งสะกดการันต์ไม่ตรงกับอักษรวิธีในปัจจุบัน ผู้วิจัยได้ให้คำอธิบายคำศัพท์สำนวนภาษาถิ่นใด และอักษรวิธีภาษาไทยปัจจุบันสำหรับคำที่สะกดไม่ตรงกันไว้ในภาคผนวกแล้ว

1.5 การจัดหน้าและจำนวนหน้า การจัดหน้าของหนังสือพุทธศาสนาเหมือนกับ การจัดหน้าของหนังสือทั่วไป คือไม่มีเลขหน้าหรือสัญลักษณ์บอกลำดับหน้าไว้ทุกแผ่นหรือทุกหน้าอย่างหนังสือโบราณหรือหนังสือพิมพ์โดยทั่วไป หนังสือโดยทั่วไปจะบอกหน้าไว้

¹ ชงชรธรรม ลิทธิรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ คันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 74/4 ถนนสระเรียง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

² วิมล คำศรี วรรณคดีท้องถิ่นศึกษา หน้า 130 – 181

³ เวช พันธุ์วาที เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ คันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ที่วัดพระมหาธาตุวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

2 ตอนคือ "หน้าคน" กับ "หน้าปลาย" หรือ "คนสมุค" กับ "ปลายสมุค" หน้าคน หรือคนสมุค คือหน้าที่อยู่ถัดจากปกหน้าลงไป จนกระทั่งถึงกลีบรองจากปกหลัง ส่วนหน้าปลาย หรือปลายสมุค คือหนังสืออีกหน้าหนึ่ง ที่อยู่ถัดจากปกหลังขึ้นมาจนกระทั่งถึงกลีบรองจากปกหน้า¹ แต่ศาสตร์ฯ ไม่บอกหน้าทั้ง 2 ตอนนี้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหนังสือศาสตร์ฯ ไม่ใช่หนังสือที่จะต้องอ่านตั้งแต่หน้าคนไปตามลำดับจนถึงหน้าปลายเหมือนหนังสือประเภทอื่น หมอศาสตร์ฯ และผู้เลียงหายก็ไม่ได้มีความจำเป็นที่จะต้องทราบว่าเลียงหายใดหน้าไหนเท่าไร

การจัดหน้าของศาสตร์ฯ ในปัจจุบันยังคงลักษณะแบบเดิม คือไม่บอกลำดับที่ของหน้าเนื้อหา หรือเรื่อง ได้แก่ ศาสตร์ฯ ฉบับนายจร เหมชวนนท์ ศาสตร์ฯ ฉบับนางส้มแป้น บุญะโหละ และศาสตร์ฯ ฉบับพระครูเหม เจตยาภิบาล ส่วนศาสตร์ฯ ฉบับนายสะเทือน บุญชูวงศ์ ไม่ได้บอกลำดับที่ของเรื่องหรือหน้าเนื้อหา แต่จะเริ่มต้นคำพยากรณ์ว่า "ใบที่..." เป็นการบอกลำดับที่ของเรื่อง² อาจเป็นเพราะได้รับอิทธิพลของเขมยชีสมัยปัจจุบันก็ได้

จำนวนเรื่องหรือหน้าเนื้อหาของศาสตร์ฯ นั้นไม่จាក់แน่นอน แต่จะไม่น้อยกว่า 20 เรื่อง³ ตัวอย่างศาสตร์ฯ ที่พบในปัจจุบันคือ

¹วิมล ศาสรี วรรณคดีท้องถิ่นศึกษา หน้า 121 - 122

²กฤดาภยนาถ 3

³ขจรธรรม สิทธิรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ คันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 74/4 ถนนสระเรียง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

ศาสตราจารย์นายจร เหมชานนท์	มีจำนวน	33	เรื่อง
ศาสตราจารย์นางสัสมิ์ บุนยะโทตระ	มีจำนวน	25	เรื่อง
ศาสตราจารย์พระครูเหม เจติยาภิบาล	มีจำนวน	30	เรื่อง
ศาสตราจารย์นายสะเทือน บุญชูวงศ์	มีจำนวน	35	เรื่อง
ศาสตราจารย์พระครูกาชาด (ยอง)	มีจำนวน	25	เรื่อง

จากข้อมูลนี้กล่าวได้ว่าศาสตราจารย์จากจังหวัดนครศรีธรรมราช มีจำนวนเรื่องอยู่ระหว่าง 25 - 35 เรื่อง

2. ลักษณะคาประพันธ์ ชาวเมืองนครศรีธรรมราชได้รับการยกย่องว่าเป็น "เจ้าบทเจ้ากลอน" มาแต่โบราณ¹ เพราะถ้าสังเกตจากถ้อยคำสำนวน การจะเล่นพื้นเมืองต่าง ๆ เช่น มโนห์รา หนึ่งตะลุง เพลงคาคัก เพลงร้องเรือ และวรรณกรรมที่กวีพื้นเมืองแต่งขึ้น ล้วนแต่มีถ้อยคำสัมผัสคล้องจองและเป็นกลอน กาพย์ โคลงหรือคาประพันธ์ชนิดใดชนิดหนึ่ง ศาสตราจารย์เป็นวรรณกรรมอย่างหนึ่งที่แสดงถึงความเป็น "เจ้าบทเจ้ากลอน" ของชาวนครศรีธรรมราช เพราะศาสตราจารย์ทุกเรื่องหรือทุกหน้าเนื้อหาของแต่ละฉบับล้วนแต่งเป็นร้อยกรองทั้งสิ้น การที่ศาสตราจารย์เป็นบทร้อยกรองนอกจากจะให้ความไพเราะแล้ว ยังช่วยให้ศาสตราจารย์ทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กล่าวคือทำให้หม่อมศาสตราจารย์ได้ศึกษาหาความรู้จากเนื้อหาคาพย์กาพย์ได้ ทั้งที่หลวงวิศาลดรุณกรกล่าวถึงเหตุผลที่อาจารย์ไทรอารยโบราณแต่งคาพย์กาพย์ไว้เป็นกาพย์ฉมัง 16 ว่าเพื่อให้จำง่าย²

ลักษณะคาประพันธ์ที่ใช้ในศาสตราจารย์มี 2 ประเภท คือกาพย์และกลอน ศาสตราจารย์แต่ละเรื่องหรือหน้าเนื้อหามักแต่งด้วยคาประพันธ์ประเภทเดียวและชนิดเดียว มีอยู่

¹ วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ นครศรีธรรมราช หน้า 162

² หลวงวิศาลดรุณกร (อ้น สาริกบุตร) คัมภีร์ไวยากรณ์ไทย หน้า 433

ส่วนน้อยที่แต่งควยคำประพันธ์มากกว่าหนึ่งประเภทและหนึ่งชนิด ศาสตร์แต่ละฉบับมีทั้งเรื่องแต่งเป็นกาพย์และกลอน ศาสตร์ 2 ฉบับคือ ฉบับนายจร เหมชานนท์ และฉบับของนางสมแป้น บุญะโทกระ นิยมแต่งควยคำประพันธ์ประเภทกาพย์ ในขณะที่ศาสตร์ฉบับพระครูเหม เจตยาภิบาล และฉบับนายสะเทือน บุญช่วงค์ นิยมแต่งควยคำประพันธ์ประเภทกลอน อย่างไรก็ตามถ้าพิจารณาจากจำนวนเรื่องทั้งหมดของศาสตร์ทั้ง 4 ฉบับรวมกันแล้ว พบว่าศาสตร์ส่วนมากแต่งควยคำประพันธ์ประเภทกาพย์

2.1 คำประพันธ์ประเภทกาพย์ กาพย์เป็นคำประพันธ์ซึ่งวรรณกรรมประเภทร้อยกรองของนครศรีธรรมราชนิยมใช้แต่งกันมาก¹ เช่น พระมัลลิกาภาพย์ พระสุชนมโนหรรคาภาพย์ ปฐม ก.กาภาพย์ ฤๅษณ์สอนน้องคำภาพย์ กายนครคาภาพย์ วันคารคาภาพย์ วันสินคาภาพย์ พระรตคาภาพย์ นายคั่นคาภาพย์ โคบุตรคำภาพย์ ตรีนารายณ์คำภาพย์ สี่เส้าคำภาพย์ เสือโค ก.กา ภาพย์ ฯลฯ กาพย์ชนิดที่นิยมคือ กาพย์ยานี กาพย์ฉิ่ง และกาพย์สุรางคนางค์² ศาสตร์ก็เป็นวรรณกรรมอย่างหนึ่งที่นิยมแต่งควยคำประพันธ์ประเภทกาพย์ทั้ง 3 ชนิดนี้

การที่ศาสตร์และวรรณกรรมนครศรีธรรมราชนิยมแต่งควยคำประพันธ์ประเภทกาพย์นี้ สุนิจิต วังศเทศ ให้เหตุผลว่า กาพย์อาจเป็นลักษณะคำประพันธ์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากต่างประเทศ เช่น อินเดีย แต่ได้รับการพัฒนาปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงจากกลุ่มชนโดยเฉพาะชาวนครศรีธรรมราช เพราะคุณสมบัติของกาพย์ไม่ขัดกับวัฒนธรรมพื้นเมืองที่มีกลอนพื้นเมืองเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว กล่าวคือ จำนวนคำในแต่ละวรรคใกล้เคียงกัน ไม่มากและไม่น้อยเกินไป กลอนพื้นเมืองมีลักษณะเสรี กาพย์มี

¹ วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ นครศรีธรรมราช หน้า 163

² ก.

ลักษณะกำหนดค่าแน่นอน แต่ก็ไม่ต่างกัน ทำให้ไม่ขัดต่อการสวทซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นภาคใต้ และท้ายที่สุดก็เป็นคาประพันธ์ซึ่งถือว่าขลังและศักดิ์สิทธิ์ เหมาะสำหรับการแต่งเรื่องราวในศาสนา¹ ตามกล่าวนี้แสดงว่าชาวนครศรีธรรมราชมีความถนัดและนิยมแต่งคาประพันธ์ประเภทภาพมาแต่โบราณ ศาสตราซึ่งถือเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ และมีประวัติความเป็นมาเกี่ยวข้องกับศาสนา จึงนิยมแต่งคาประพันธ์ประเภทภาพเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ ปราณี ขวัญแก้ว ได้กล่าวไว้ว่า การที่กวีในท้องถิ่นภาคใต้นิยมแต่งภาพเพราะภาพเป็นบทประพันธ์ซึ่งแต่งได้ง่าย ใช้ค่าน้อย ไม่บังคับสัมผัสมากเช่นกลอน โคลง หรือฉันท์ ภาพบังคับคาสัมผัสเท่านั้น ไม่ได้บังคับเสียงเช่นกลอน บังคับครุฑเช่นฉันท์ หรือบังคับวรรณยุกต์เช่นโคลง กวีจึงมีโอกาสเลือกคำได้ง่ายกว่าบทประพันธ์ประเภทอื่น อีกประการหนึ่งนั้นภาพเป็นบทประพันธ์ที่ช่วยให้การกาเนินเรื่องรวดเร็ว โดยเฉพาะภาพสุรางคนางค์²

ศาสตราทุคนับปรากฏเรื่องซึ่งแต่งคาประพันธ์ประเภทภาพ โดยทุคนับใช้ภาพทั้ง 3 ชนิดดังกล่าว และศาสตราแต่ละเรื่องที่แต่งเป็นภาพจะใช้ภาพชนิดใดชนิดหนึ่งเท่านั้น มีอยู่น้อยเรื่องมากที่ใช้ภาพยานีปนกับภาพสุรางคนางค์ และใช้ภาพปนกับกลอน

ภาพที่นิยมใช้มากที่สุดคือ ภาพสุรางคนางค์ รองลงไปคือ ภาพยานี ภาพยังใช้น้อยที่สุด ปราณี ขวัญแก้ว ซึ่งได้วิจัยวรรณคดีชาวบ้านจากมุกดา

¹ลูจิตต์ วงษ์เทศ "สำรวจเส้นทางและความสัมพันธ์เรื่องภาพกลอนของชนชาติไทย-ลาว ในท้องถิ่นภาคใต้" ใน ประวัติศาสตร์และโบราณคดีนครศรีธรรมราช ชุดที่ 3 หน้า 198 - 199

²ปราณี ขวัญแก้ว วรรณคดีชาวบ้านจาก "มุกดา" หน้า 154 - 155

คาบร้อนพิบูลย์ กล่าวถึงการใช้คาประพันธ์ว่า จากการพิจารณาเรื่องพระรถเมรี เรื่องวันสาร และเรื่องหอยสังข์ ภาพยังเป็นภาพที่ใช้บ่อยที่สุด¹ ทั้งนี้อาจเป็น เพราะว่าท่วงทानองและสัมผัสของภาพยังแต่งยากกว่าภาพสุรางคนางค์และ ภาพยานี

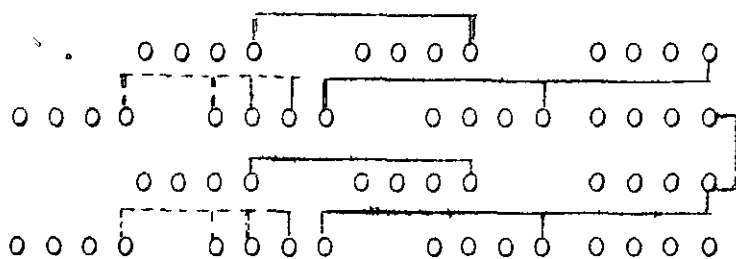
2.1.1 ภาพสุรางคนางค์ 28 ภาพสุรางคนางค์ หรือ "ราบ" น่าจะเป็นแม่บทของ "กลอนสี่" ซึ่งเป็นกลอนที่กวีทางภาคใต้นิยมแต่งและร้องกันในปัจจุบัน โดยเฉพาะหนังตะลุง มโนห์รา เพราะลักษณะของกลอนสี่คล้ายกับภาพสุรางคนางค์มาก² แต่ สุจิตต์ วงษ์เทศ กล่าวว่า กลอนพื้นเมืองหรือกลอนสี่เป็นพื้นฐานการละเล่นตลอดจน เพลงต่าง ๆ ของภาคใต้ ภาพเป็นลักษณะคาประพันธ์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากต่างประเทศ และได้รับการปรับปรุงให้เป็นไทยควยพื้นฐานกลอนพื้นเมือง³ ดังกล่าวแล้ว อย่างไรก็ตามภาพสุรางคนางค์คล้ายกับกลอนสี่หรือกลอนพื้นเมืองดั้งเดิมมาก ภาพสุรางคนางค์ จึงเป็นคาประพันธ์ที่ชาวบ้านคุ้นเคยและมีความถนัดหรือง่ายในการแต่ง นอกจากนี้ ภาพสุรางคนางค์ ยังเป็นบทประพันธ์ที่ช่วยให้การคาเนินเรื่องรวดเร็ว จึงเป็นภาพ และคาประพันธ์ที่เหมาะสมที่สุดสำหรับศาสตร์ ซึ่งเป็นวรรณกรรมพยากรณ์ชีวิตที่สนองความต้องการจะรู้เรื่องราวหลาย ๆ ประเด็นของบุคคล ศาสตร์ส่วนมากจึงนิยมแต่งควย ภาพสุรางคนางค์ จะได้แสดงถึงภูมิเพื่อประกอบการพิจารณาศาสตร์เรื่องที่แต่งควย คาประพันธ์ประเภทภาพสุรางคนางค์ดังนี้⁴

¹ปราณี ขวัญแก้ว วรรณคดีชาวบ้านจาก "มุกคำ" หน้า 31 - 32

²ค. หน้า 187 - 188

³สุจิตต์ วงษ์เทศ "สำรวจเส้นทางและความสัมพันธ์เรื่องภาพกลอนของ ชนชาติไทย-ลาวในท้องถิ่นภาคใต้" ใน ประวัติศาสตร์และโบราณคดีนครศรีธรรมราช ชุดที่ 3 หน้า 198 - 199

⁴กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ หนังสือเรียนภาษาไทย ชุดวรรณวิจักขณ์ เล่ม 1 หน้า 175 - 176

เส้นทึบ แสดง ตำแหน่งสัมพัทธ์บังคับ

เส้นไขว้ แสดงว่ามีการอนุโลมได้

คำสตราที่มีลักษณะคาประพันธ์เป็นกาพย์สุรางคนางค์ 28 มีอยู่หลายเรื่องที่มีลักษณะบังคับทางฉันทลักษณ์ถูกต้องทั้งคณะและสัมผัส ตัวอย่าง เช่น

รูปนี้ยายหอย ชะคาคาคอย หายหอยชมชาย
เป็นคนก่กคำ ไม่ทำนาไร่ ทาบาปหยาบคาย ได้แต่ทุกข์
หาเข้ากินคำ กุศลไม่ทำ ก่อกาเวร
ใจโลภโลภ โทโสโมหา ไม่เข้าวัควา คัธธาไม่มี
แม่นใครแหงท้อง ชะคาของน้อง ข้องขัดบัคสี่
ให้เร่งกัณท์ ออย่ามัวโลภีย หาแต่กาที จะมีโศกา
ให้เร่งปฏิบัติ ถือศีลมือสัจ เข้าวัคเข้าวา
จะพนเณษภัย ความในตารา ลองแทงใบหน้า สวัสดิ์มีไชย¹

ตัวอย่างคำสตราข้างต้น เป็นกาพย์สุรางคนางค์ที่มีลักษณะบังคับทางฉันทลักษณ์ถูกต้องทั้งคณะและสัมผัส กล่าวคือ กาพย์สุรางคนางค์ 28 1 บท มี 7 วรรค วรรคละ 4 คำ รวมเป็น 28 คำ มีการส่งสัมผัสที่ถูกต้อง คือคำสุดท้ายของวรรคที่ 1 "หอย"

¹ ญาณวนาก 1.5

ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 "ตอย" คำสุดท้ายของวรรคที่ 3 "ชาย"
ส่งสัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ 5 "ไร" และ 6 "คาย" คำสุดท้ายของวรรค
ที่ 4 "คำ" ส่งสัมผัสกับคำที่ 2 ของวรรคที่ 5 "ทา" (สำหรับข้อนี้ อนุโลมให้
เลื่อนส่งสัมผัสในวรรคที่ 5 ได้ หรือจะไม่ส่งสัมผัสเลยก็ได้) และถ้ามีบทขอ ๆ ไป
ต้องให้คำสุดท้ายของบทก่อนสัมผัสกับคำสุดท้ายในวรรคที่ 3 ของบทต่อไป ได้แก่

ทุกขา-เวรา ไม่มี-บัคสี และโกศา-วัควา

คำสตราที่มีลักษณะคาประพันธ์เป็นกาพย์สุรางคนางค์ เรื่องอื่น ๆ เช่น

รูปนี้พระพุทธรบาท พระมุนีนาค องค์พระศาสดา
แกลงประคิษฐ์ไว้ ที่ในโลกา ใครแหงถูกบา ทาพระมุนี
ชะทาคีเลิศ บุญญาประเสริฐ ลากเกิดมากมี
จะมีปัญญา คัทธาพาที ส่งเสริมบารมี จะมีลาภ
..... ทั้งความเจ็บไข้ ไม่ต้องกายา
จะเอาสิ่งใด สมใจปราศณา บุตรีบุตรา ภรรยาคู่เชย
คารากล่าวซี้ แหงแต่เท่านั้น ออย่าแหงอีกเลย
ไถชะตา 2 บาท ออย่าชากทานเลย เสรีจสมชมเชย แล้วเลยไชโย¹

คำสตราเรื่องนี้เป็นกาพย์สุรางคนางค์ที่มีลักษณะบังคับทางฉันทลักษณ์ถูกต้อง
แต่ข้อความขาดหายไปวรรคหนึ่ง ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากความบกพร่องทางกระบวนการ
ถ่ายทอด เวลาหมอสาสตราอ่านจึงทำให้ขาดความไพเราะไปบ้าง นอกจากตัวอย่าง
นี้แล้ว คำสตราบางเรื่องมีข้อความขาดหายไปมาก ทำให้การส่งสัมผัสไม่เป็นไปตาม
ลักษณะบังคับ เช่น

¹ ญาณวนอก 1.4

รูปนี้กระหาซาย เที้ยวหาแลนซาย ไ้ความเศสสา
 ทกยามทุกยาก ลามากกายา ปลุกปล่าจาหา มาแต่พอกิน
 พี่น้องพ่อแม่ เขาไม่เหลียวแล ทกอับทรีพยสิน
 หาไม่เหลือใช้ แต่พอไ้กิน เพื่อนฝูงคูหมื่น ทินนินทา
 พบเพื่อนยามยัง หคนอยถอยหลัง กกับซังและหนา
 ไ้ก็ 2 หน ทกจนหลายครา มีในชาตา ชักสนจนใจ

.....
 ให้แทงใบหน้า ลักคราเป็นไร ลองแทงต่อไป พบใบที่¹

นอกจากข้อบกพร่องซึ่งเกิดจากการถ่ายทอดหรือคัดลอกแล้ว ข้อบกพร่อง
 กำนอื่น ๆ เช่น การเื้ออัสมีผัสและการลากเสียงคำเพื่อเข้าสัมผัสมีปรากฏอยู่หลายแห่ง
 เช่น คำเื้ออัสมีผัส สระอิ-อี ในคา ญา¹-สมาธิ

รูปนี้พระญา¹ นิ่งสมาธิ จาคีลภาวนา
 ะศา¹คักัก นารักบูชา ผู้นี้ท่ายว่า น้ำใจกุศล²

บางครั้งจะมีการลากเสียงคำเข้าสัมผัส เช่น โอ โอ กับ อาย และใช้
 คำสัมผัสที่มีเสียงใกล้เคียงกันเป็นสัมผัสซ้ำ ๆ ตัวอย่างเช่น

แม่นไครแทงตอง เมรินางน้อง พรากพรัคภัสศา
 จะตองกาสด ระทออุรา จะจากเคหา คู่รักมักไ้ไกล

¹ ฎภาคผนวก 1.22

² ฎภาคผนวก 1.29

สัตว์อยู่ใกล้ มักให้ท้าย เจ็บไข้ภายใน
 ร่อนใจนักหนา ของรักจักหาย เคืองชุ่นวุ่นวาย ทกเท็จเชิดหา¹

ข้อบกพร่องเกี่ยวกับการใช้คำเอื้อสัมผัสหรือการลากเสียงคำเข้าสัมผัสดังกล่าว ในการอ่าน ถ้าอ่านตามสำเนียงภาคกลางจะทำให้คำประพันธ์ขาดความไพเราะ กล่าวคือ เสียงจะไม่สัมผัส แต่ในการอ่านของชาวบ้านตามสำเนียงภาษาถิ่นใต้ จะยืคเสียงของ คำให้สัมผัสกันได้ ตัวอย่างเช่น ออกเสียง "ฉิ" ในคำ "สมาธิ" ให้ยาวกว่าปกติ จึงรับสัมผัสกับเสียง "ฉี" ในคำ "ธานี" ได้ กล่าวได้ว่าเสียงอ่านของชาวบ้านจะไม่ตรงกับคำเขียน ทั้งนี้เพราะต้องการให้เกิดความไพเราะจากเสียงสัมผัส

นอกจากนี้บางครั้งจะพบคำสร้อยที่เติมต่อท้ายคำที่มีความหมายซึ่งอยู่ข้างหน้า เพื่อให้คำครบตามจำนวน และเป็นการเพิ่มสำเนียงให้ไพเราะในการอ่านด้วย ตัวอย่างเช่น

รูปนี้ใครทางต้อง คลังเงินคลังทอง คล่องแล้วทานอา
 ชะตาดีเลิศ ประเสริฐนักหนา จะมีศฤง ข้างม้าคำคน
 จะมีปัญญา บังเกิดศรัทธา ปรีชายิ่งคน
 พ่อแม่พี่น้อง ใค้อาศัยคน บังเกิดลาภผล อะเนกนา ๆ
 หายว่าโฉมตรู ปีนีจะไค้คู่ อยู่ดีปรีดา
 ชะตาไม่ตก ประสกลีลา แม้นเป็นสังฆา วาสนาเหลือใจ
 ถ้าจะลืกล่า เล่าเรียนวิชา จาคล่องว่องไว
 ชะตาดีเลิศ จะเกิดลาภใหญ่ อย่าทางต่อไป ถ้ายชะตา 2 บาท ทานอา²

¹ ฎุภาคนวก 1.33

² ฎุภาคนวก 1.3

จากการศึกษาศาสตร์ในเรื่องที่มีลักษณะคำประพันธ์ประเภทกาพย์สุรางคนางค์ จะไม่พบลักษณะคำน้อยกว่ากำหนด เพราะมักจะเติมคำสร้อย เช่น ทานอา และหนาทังตัวอย่างข้างต้น แต่จะมีลักษณะจำนวนคำในวรรคหนึ่ง ๆ มากกว่ากฎเกณฑ์ทางฉันทลักษณ์ คือมากกว่า 4 คำ ตัวอย่างเช่น

รูปนี้พระ/ภูริทัต	หนอพระ/โพธิสัตว์	จำศีล/ภาวนา
พระไทยท่านั่ง	หวังพระโสคา	มีจิตเมตตา
พระไทยอารี	ในพรหม/วิหารสี่	ไม่มีระคาย
ถูกต้องนี้	เอาไม่ได้	หาความสุขกาย
		พอเปน/มัชฌิมา ¹

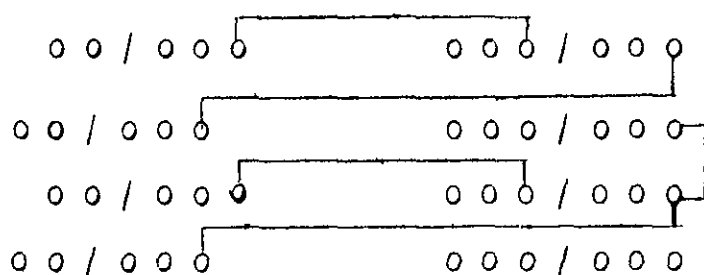
ศาสตร์เรื่องนี้มีจำนวนคำในวรรคส่วนใหญ่เกิน 4 คำ แต่ลักษณะนี้ไม่เป็นปัญหาสำหรับการอ่าน เพราะหมอลำศาสตร์จะอ่านรวบคำตามช่วงจังหวะที่ถูกต้อง การเอื้อนเสียงทอดเสียงหรือการเติมสร้อยก็เป็นวิธีการอ่านให้ลงจังหวะได้อย่างหนึ่งดังกล่าวแล้ว

2.1.2 กาพย์ยานี 11 กาพย์ยานี 11 เป็นคำประพันธ์ประเภทกาพย์อีกชนิดหนึ่ง ซึ่งศาสตร์านิยมใช้ อาจจะเป็นเพราะมีลักษณะคล้ายกลอน แต่จำนวนคำน้อยกว่า จึงแต่งได้ไม่ยากนักและในปัจจุบันมีผู้นิยมแต่งกาพย์ชนิดนี้มากกว่ากาพย์ชนิดอื่น ๆ² แผนผังของกาพย์ยานี 11 มีดังนี้³

¹ คุภาคนวก 2.4

² สิทธา พินิจภูวนล และประทีป วาทิกทินกร ร้อยกรอง หน้า 146

³ กาชัย ทองหล่อ หลักภาษาไทย หน้า 610 - 612

ศาสตร์หลายเรื่องที่แต่งกายพยานี้มีลักษณะถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของ
ฉันทลักษณ์ ตัวอย่างเช่น

รูปนี้พระมหาชนก	เมื่อพลัดตกในคงคา
ว่ายวนทนเศษสา	ไค้เวทนาเป็นเหลือใจ
จะเสียซึ่งสินทรัพย์	ให้ตกอับกับกลายไป
รุ่มร้อนคังนอนไฟ	ห้ามอย่าไปทางนาวา
ค้าขายจะขาดทุน	ให้ร้อนรุ่มในกายา
ของฝากอย่าลากพา	อย่าเข้าทุนทุนดิบหาย
โปรคนกและปลอยปลา	4 เดือนหาพระไคระคลาย
คาราท่านกล่าวไว้	ให้แพงลงอีกต่อไป ¹

ตัวอย่างศาสตร์เรื่องนี้นับว่าเป็นกาพย์ยานีที่ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ฉันทลักษณ์
กล่าวคือ จำแนกคาในแต่ละวรรคเป็นไปตามจังหวะของกาพย์ยานี 11 ซึ่งมีจังหวะ
2-3 3-3 และ 2-3 3-3 ทุกบท การส่งสัมผัสระหว่างวรรคก็ถูกต้อง คาที่
ส่งสัมผัสคือ คำว่า ชนก-ตก คงคา-เศษสา สินทรัพย์-ตกอับ ไป-ไฟ

¹ ญาณวนวก 2.6

ซากุน-ร้อนุ่น กายา-ลากพา ปลา-หุนา และคลาย-ไว การส่งสัมผัสระหว่างบท
ถูกต้องคือ ใจ-ไป นาวา-กายา และนิบหาย-คลาย ถึงแม้จะมีสัมผัสเลื่อนคือคลาย-ไว
แต่เสียงอ่านของคนท้องถิ่นจะทอดเสียง "ไว" เป็นเสียงยาว จึงกลมกลืนสัมผัสกับคำว่า
"คลาย" ได้ ตัวอย่างคาประพันธ์ประเภทกาพย์ยานีจากศาสตร์าเรื่องอื่น ๆ เช่น

รูปนี้ ^๑ ลิงไค ^๒ ตุง	จะสม ^๓ มุ้ง ^๔ คัง ^๕ ปราร ^๖ รณ ^๗ า
ไม ^๘ พลา ^๙ คตาม ^{๑๐} ศา ^{๑๑} ตรา	ซึ่ง ^{๑๒} มี ^{๑๓} มา ^{๑๔} แต่ ^{๑๕} โบ ^{๑๖} รา ^{๑๗} ณ
ตุง ^{๑๘} ทอง ^{๑๙} งาม ^{๒๐} ผ่อง ^{๒๑} แผ้ว	คุ ^{๒๒} จ ^{๒๓} คัง ^{๒๔} แก ^{๒๕} ว ^{๒๖} สุ ^{๒๗} ร ^{๒๘} กา ^{๒๙} ณ
ห ^{๓๐} ร ^{๓๑} พิ ^{๓๒} ย ^{๓๓} ไ ^{๓๔} หล ^{๓๕} คัง ^{๓๖} ทอ ^{๓๗} ธ ^{๓๘} าร	หา ^{๓๙} กา ^{๔๐} ร ^{๔๑} งาน ^{๔๒} จะ ^{๔๓} มี ^{๔๔} ไ ^{๔๕} ช ^{๔๖} ย
ถ้า ^{๔๗} จะ ^{๔๘} คิ ^{๔๙} ค ^{๕๐} ้า ^{๕๑} ข ^{๕๒} าย	ก็ ^{๕๓} จะ ^{๕๔} ไ ^{๕๕} ก ^{๕๖} ั ^{๕๗} ส ^{๕๘} ม ^{๕๙} คัง ^{๖๐} ใจ
ข ^{๖๑} าย ^{๖๒} คิ ^{๖๓} มี ^{๖๔} กา ^{๖๕} ไร	ส ^{๖๖} ม ^{๖๗} คัง ^{๖๘} ใจ ^{๖๙} ทา ^{๗๐} น ^{๗๑} ปร ^{๗๒} าร ^{๗๓} ร ^{๗๔} ณ ^{๗๕} า
ลา ^{๗๖} ก ^{๗๗} ล ^{๗๘} อย ^{๗๙} ค ^{๘๐} อย ^{๘๑} อยู่ ^{๘๒} แล ^{๘๓} ว	คัง ^{๘๔} ไ ^{๘๕} ค ^{๘๖} ั ^{๘๗} แก ^{๘๘} ว ^{๘๙} ร ^{๙๐} จ ^{๙๑} นา
พ ^{๙๒} ็น ^{๙๓} อง ^{๙๔} ไ ^{๙๕} ค ^{๙๖} ึง ^{๙๗} พา	ท ^{๙๘} า ^{๙๙} ไ ^{๑๐๐} ร ^{๑๐๑} นา ^{๑๐๒} จะ ^{๑๐๓} มี ^{๑๐๔} ผล
เป ^{๑๐๕} น ^{๑๐๖} คว ^{๑๐๗} าม ^{๑๐๘} จะ ^{๑๐๙} ชน ^{๑๑๐} ะ	แพ ^{๑๑๑} ก ^{๑๑๒} แ ^{๑๑๓} พ ^{๑๑๔} ระ ^{๑๑๕} น ^{๑๑๖} ะ ^{๑๑๗} ม ^{๑๑๘} าร ^{๑๑๙} ผ ^{๑๒๐} จ ^{๑๒๑} ญ
ช ^{๑๒๒} ะ ^{๑๒๓} ค ^{๑๒๔} า ^{๑๒๕} คิ ^{๑๒๖} ก ^{๑๒๗} ว ^{๑๒๘} า ^{๑๒๙} ชน	มี ^{๑๓๐} สุ ^{๑๓๑} ข ^{๑๓๒} ล ^{๑๓๓} น ^{๑๓๔} แล ^{๑๓๕} ว ^{๑๓๖} ทา ^{๑๓๗} น ^{๑๓๘} อา
ไ ^{๑๓๙} ค ^{๑๔๐} ะ ^{๑๔๑} ค ^{๑๔๒} า ^{๑๔๓} มา ^{๑๔๔} ๒ บาท	อ ^{๑๔๕} ย ^{๑๔๖} า ^{๑๔๗} ไ ^{๑๔๘} ห ^{๑๔๙} า ^{๑๕๐} ค ^{๑๕๑} ตาม ^{๑๕๒} ปร ^{๑๕๓} า ^{๑๕๔} ร ^{๑๕๕} ณ ^{๑๕๖} า
ร ^{๑๕๗} ับ ^{๑๕๘} พ ^{๑๕๙} ร ^{๑๖๐} อ ^{๑๖๑} น ^{๑๖๒} สี ^{๑๖๓} ร ^{๑๖๔} า	<u>อายุ^{๑๖๕} วรรณ^{๑๖๖}โน^{๑๖๗} สุข^{๑๖๘}ข^{๑๖๙}ัง^{๑๗๐} พะ^{๑๗๑}ล^{๑๗๒}ง^{๑๗๓}</u> ^๑

จากตัวอย่างศาสตร์าข้างต้น เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งซึ่งมีลักษณะส่วนใหญ่ถูกต้อง
แม้จะมีสัมผัสนอกค락เคลื่อน โดยการลากเสียงเข้าสัมผัสคือ "ชาย-ไค" และใช้คา
เกินในวรรคสุดท้าย คือ "อายุ วรรณโน สุขขัง พะล้ง" ซึ่งไม่ถูกต้องตามฉันทลักษณ์
แต่ก็ไม่เป็นปัญหาในการอ่าน เพราะหมอศาสตร์าสามารถใช้การเอื้อนหรือทอดเสียงให้

^๑ ญาณวนก ๒.๕

"ชาย" และ "ไค้" สัมผัสกันอย่างกลมกลืน และคำเกินในวรรคสุดท้ายก็สามารถ
รวบให้ลงจังหวะสัมผัสได้ ข้อความที่มีลักษณะเช่นนี้ยังปรากฏในศาสตร์าเรื่องอื่น ๆ อีก เช่น

รูปนี้พระโพธิสัตว์

คิดบวงนายพรานทอง

ผู้ใหญ่จะคิดร้าย

แต่ชักทรัพย์อันปัญญา

4 เคื่อนพระเคราะห์ทับ

ให้เร่งระวังตน

แม่นพัน 4 เคื่อนไป

ให้แทงในใบหน้า

เมื่ออุบัตเป็นหงทอง

ไค้ความทุกข์เป็นนักหนา

หาไม่ไค้ควมบุญญา

ยามชะตานี้อันจน

ต้องตกอับทรพล

อย่าไค้อันจน

จะพินภัยในกายา

กูชะตาอีกต่อไป¹

ถ้าพิจารณาข้อความที่ยกมานี้ จะเห็นว่า มีลักษณะเช่นเดียวกับตัวอย่างที่ไค้กล่าว
ไปแล้ว คือส่วนใหญ่มีลักษณะทางฉันทลักษณ์ถูกต้อง และมีการลากเสียงสัมผัสคือ "ร้าย-
ไม่ไค้" อย่างไรก็ตามตัวอย่างศาสตร์าเรื่องนี้ปรากฏข้อบกพร่องไม่เป็นไปตามลักษณะ
บังคับทางฉันทลักษณ์ของกาพย์ยานี กล่าวคือขาดการส่งสัมผัสระหว่างบท คือ

4 เคื่อนพระเคราะห์ทับ

ให้เร่งระวังตน

แม่นพัน 4 เคื่อนไป

ให้แทงในใบหน้า

ต้องตกอับทรพล

อย่าไค้อันจน

จะพินภัยในกายา

กูชะตาอีกต่อไป²

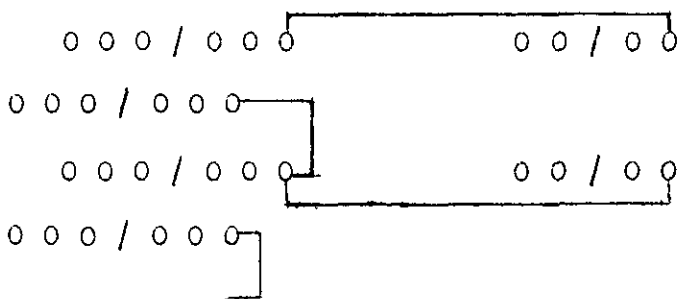
¹ ฎาควนวก 1.6

² ก.

จะเห็นได้ว่าวรรคสุดท้ายของบทันคือ "อย่าไ้้อับจน" ตามฉันทลักษณ์คำว่า "จน" จะต้องส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 ในบาทที่ 1 ของบทต่อไป คือ "กาษา" แต่ในศาสตร์ราชาการส่งสัมผัส

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ศาสตร์เรื่องที่แต่งด้วยกาพย์ยานี ส่วนใหญ่เป็นกาพย์ยานี ที่ถูกต้องตามฉันทลักษณ์ โดยเฉพาะเสียงของคำที่ส่งสัมผัสระหว่างวรรคส่วนใหญ่ถูกต้อง แม้จะมีการลากเสียงสัมผัสบ้าง แต่ก็ทำให้กาพย์ทุกรวรรครับต่อเนื่องกันอย่างราบรื่น

2.1.3 กาพย์ฉมัง 16 กาพย์ฉมังเป็นกาพย์ที่ใช้แต่งศาสนาน้อยเรื่องที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกาพย์ชนิดนี้แต่งยากกว่ากาพย์สุรางคนางค์ และกาพย์ยานีดังกล่าวแล้ว แผนผังของกาพย์ฉมังมีดังนี้¹

กาพย์ฉมัง 1 บท มี 3 วรรค วรรคที่ 1 กับวรรคที่ 3 มีวรรคละ 6 คำ วรรคที่ 2 มี 4 คำ ลักษณะสัมผัสคือ คำสุดท้ายของวรรคแรกสัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 และคำสุดท้ายของบทัน จะต้องส่งสัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ 1 ในบทต่อไป ซึ่งจะเป็นเช่นนี้ทุกบท ศาสตร์ที่มีลักษณะของกาพย์ฉมังอย่างชัดเจน เช่น

รูปนั้นนางมะโนรา
เอาเชือกบ่วงรักมัดไว้

พรานบุญใจกล้า

พาไปถวายเจ้าไทย
หายว่าจะจากเคหา

จะไกลฉาติวงพงสา
ปีหน้าหายว่าจะไค้

น้อย ๆ ลาบากกายี
จะไค้ชุ่มสมใจ

ไค้กุโสภามองใส

แต่มีคนคิดฤษยา

มีไค้ไค้ถึง 2 ครา

.....
ให้แทงใบหน้าสักที

ใบนี้พอเป็นมัจฉา¹

พระสุธนจอมไตร

บิคามารดา

หายว่าปีนี้

มีทรัพย์ยิ่งใหญ

ทั้งสองอยู่ไม่ยี่ดเวลา

ขอถูกที่คี่

จากตัวอย่างนี้จะเห็นว่า ลักษณะส่วนใหญ่ถูกต้องตามฉันทลักษณ์ของกาพย์มัง
ทั้งคำจำนวนคำและสัมผัส แต่วรรคที่ 2 ในบางบทจะมีคำเกินคือ "พระสุธนจอมไตร"
และ "ทั้งสองอยู่ไม่ยี่ดเวลา" นอกจากนี้ข้อความบางวรรคก็ขาดหายไปซึ่งอาจเนื่อง
มาจากขบวนการถ่ายถอดหรือคัดลอก ตัวอย่างคำสตราเรื่องอื่น ๆ ที่เป็นกาพย์มังซึ่งมี
ลักษณะเดียวกันนี้ เช่น

รูปนี้นางกมลเกสร

นายโจรให้ทกเหวตาย

ถูกนี้ชะตาว่าไร

ให้สะเคาะพระเคราะห์และหนา

เมื่อฉลักสามี

พระเคราะห์มากมาย

¹ ฎากคณนวก 1.12

ซี้มกเจ็บไชนา ๆ	ผีภูตมาระยา
จะทาให้ท่านหลงไหล	
ของหายจะสูญพันไป	แม่นคนไปไกล
หายว่ายังไม่คืนมา	
มักซี้ปวกหัวมัวตา	
ห้ามว่าอย่าไปแห่งใด	
4 เดือนอย่าได้ไปไกล	พระเคราะห์จ้งไร
จะคอยเลื่อมคลายและหนา ¹	

การที่ข้อความบางวรรคขาดหายไป ทำให้การอ่านไม่ราบรื่น และใจความก็ต่อเนื่องกันไม่ค่อยสนิทนัก เวลาอ่านจึงทำให้ขาดความไพเราะไปบ้าง นอกจากนี้ยังมีข้อบกพร่องอื่น ๆ อีก ดังตัวอย่างคือ

<u>รูปนี้กุมภ</u>	<u>เปนเกลอสุ่นักขา</u>
กุมภภาษามนาให้เกลอ	
<u>สุ่นขใจร้ายไม่เสมอ</u>	ซี้ใส่หัวเกลอ
<u>แล้วโคคขึ้นคลั่งวิ่งไป</u>	
<u>ห้ามว่าอย่าหาคุณกับใคร</u>	ท่าแก่ผู้ใด
ซี้มกให้ร้ายภายหลัง	
คบเพื่อนเตือนจิตระวัง	เพื่อนกินมีจ้ง
แต่ว่าเพื่อนตายไม่มี	
<u>ยามสุขเพื่อนสุขสนุกก็</u>	ยามเราไม่มี
ญาติพี่น้องมิตรหายหนายไป	

¹ ภูภาคผนวก 1.17

ญาติมิตรจะคึกหาภัย	ปากวาปราสัย
น้ำใจเขานั่นเต็มที	
ไม่ถึงทุกยามมากมี	ชะตาผู้นี้
4 เดือนจะพินทุกชา	
ให้แทงต่อไปใบหน้า	เสียงโชคชะตา
ห่านว่าให้แทงต่อไป ¹	

ตัวอย่างนี้จะเห็นลักษณะบทพร้องคำนคณะของคำประพันธ์ประเภทพยัญมัย คือ บางวรรคจะมีค่าน้อยกว่ากำหนด และบางวรรคจะมีค่ามากกว่ากำหนด ดังปรากฏตามวรรคที่ขีดเส้นใต้ไว้ แต่ลักษณะบทพร้องเช่นนี้ไม่เป็นปัญหาสำหรับการอ่าน เพราะหมอศาสตราจะทอดเสียง เอื้อนเสียง หรือเติมคำสร้อย เช่น ละ และหนา ทำนอง เป็นต้น เพื่อให้ได้เสียงครบลงจังหวะ ในกรณีที่คำเกินก็จะรวบคำเพื่อให้เต็มช่วงจังหวะการอ่านพอก็

2.2 คำประพันธ์ประเภทกลอน คำประพันธ์ประเภทกลอนซึ่งเรียกว่า "กลอนพื้นเมือง" เป็นลักษณะคำประพันธ์พื้นฐานดั้งเดิมของสังคมภาคใต้โดยเฉพาะแคว้นนครศรีธรรมราช² ลักษณะกลอนพื้นเมืองของภาคใต้นี้เป็นที่นิยมของประชาชนอย่างกว้างขวาง และเป็นพื้นฐานการละเล่นของภาคใต้ ได้แก่ มโนห์รา และหนังตะลุง ตลอดจนเพลงต่าง ๆ เช่น เพลงบอก เพลงกล่อมเด็ก (ชาน้อง ชาน้อง หรือเพลงร้องเรือ) และคำตัก สุจิตต์ วงษ์เทศ กล่าวว่า "แม้ภายหลังกลอนหนังตะลุงจะลงที่

¹ อนุภาคผนวก 1.16

² สุจิตต์ วงษ์เทศ "สำรวจเส้นทางและความสัมพันธ์เรื่องกาพย์กลอน ของชนชาติไทย-ลาวในท้องถิ่นภาคใต้" ใน ประวัติศาสตร์และโบราณคดีนครศรีธรรมราช ชุดที่ 3 หน้า 197

กลอนสุภาพอย่างสุนทรภูเป็นจำนวนมาก แต่ก็ เป็นลักษณะการเปลี่ยนแปลงพัฒนาตามสมัยนิยม ถ้าหากสังเกตกันให้ถี่ถ้วนแล้วจะเห็นว่าจังหวะการร้องยังอยู่ "คู่ 4" ที่เป็นกลอนพื้นเมืองนั่นเอง"¹

ศาสตราจารย์นายสะเทือน บุญชูวงศ์ และฉบับพระครูเหม เจตียาภิบาล นิยม แต่งควาประพันธ์ประเภทกลอน แต่เป็นกลอนสุภาพแบบกลอนสุนทรภู จึงกล่าวได้ว่า เป็นลักษณะการเปลี่ยนแปลงพัฒนาตามสมัยนิยม โดยเฉพาะศาสตราจารย์นายสะเทือน บุญชูวงศ์ ซึ่งแต่งควากลอนสุภาพร้อยละ 70 (23 เรื่อง ในจำนวน 35 เรื่อง) ปรากฏว่า ศาสตราจารย์นี้สร้างเมื่อพุทธศักราช 2505² ผู้สร้างคงจะเปลี่ยนแปลงลักษณะคาประพันธ์ของกาสรแต่เดิมซึ่งเป็นกาพย์ มาใช้กลอนสุภาพตามสมัยนิยมแทน ดังที่ปรากฏว่าในขณะที่ ศาสตราจารย์อีก 3 ฉบับใช้คาประพันธ์ประเภทกาพย์ แต่ศาสตราจารย์นายสะเทือน บุญชูวงศ์ เรื่องซึ่งอ้างอิงวรรณกรรมและบีเนื้อหาควาพยากรณ์ส่วนใหญ่ตรงกับศาสตราจารย์อื่น ๆ กลับเปลี่ยนเป็นแต่งควากลอนสุภาพ³ ทานองเดียวกับที่ ปราณี ขวัญแก้ว ได้พบว่าวรรณคดีชาวบ้าน 3 เรื่อง คือเรื่องพระรถเมรี หอยสังข์ และวันการ กวีใช้กาพย์แต่งทุกเรื่อง ยกเว้นเรื่องวันการ ซึ่งตอนเริ่มเรื่องใช้กลอนแปด "เข้าใจว่าคงไม่ใช่คาประพันธ์ดั้งเดิม กวีรุ่นหลังคัดลอกแต่งเติมเข้าไป"⁴

¹สุจิตต์ วงษ์เทศ "สำรวจเส้นทางและความสัมพันธ์เรื่องกาพย์กลอน ของชนชาติไทย-ลาวในท้องถิ่นภาคใต้" ใน ประวัติศาสตร์และโบราณคดีนครศรีธรรมราช หน้า 198

²ดูภาคผนวก 4(1)

³ดูภาคผนวก 1.7, 2.5, 3.21, 4.20 และ 1.22, 2.10, 3.8, 4.23

⁴ปราณี ขวัญแก้ว วรรณคดีชาวบ้านจาก "บุคคา" ตำบลร่อนพิบูลย์

อายุท่านจะยืนไปยาวนาน
จะมียศมีกำลังกังราชสี
จะมีลาภลอยรอมมาเนืองนอง
ไปภายหน้าถาวรเจริญสุข
ไถ่ชะตา 2 บาทอย่าคลากคลาย

วรรณะท่านจะงามอร่ามเรือง
ลาภยศมีปรากฏไม่หคเหื่อง
จะปรากฏเปื่องปัญญาปรีชาชาย
ไม่มีทุกราคนสิ้นทั้งหลาย
คาราหายหมคมี่ไถ่นั้นเอย¹

จากตัวอย่างศาสตร์ราชช้างคัน จะเห็นว่าเป็นกลอนสุภาพที่มีลักษณะบังคับทาง
ฉันทลักษณ์ถูกต้องทั้งในก้านคณะและสัมผัส กล่าวคือ กลอน 4 วรรค เป็น 1 บท บทหนึ่ง
มี 2 บาท บาทละ 2 วรรค รวมเป็น 4 วรรค แต่ละวรรคมี 7 - 9 คำ ศาสตร์
เรื่องนี้ขึ้นต้นด้วยวรรครับ มีการส่งสัมผัสที่ถูกต้อง คือ คำสุดท้ายของวรรครับ "รัสมิ"
ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรครอง คือ "โลกิ" แล้วส่งสัมผัสไปยังคำที่ 3 ของ
วรรคส่ง คือ "สี" และคำสุดท้ายของวรรคส่งในบทแรก "ธาร" ส่งสัมผัสไปยังคำ
สุดท้ายของวรรครับในบทต่อไปคือ "สถาน" ในแต่ละบทคำสุดท้ายของวรรคสลับ เช่น
"ศัก" จะส่งสัมผัสไปยังคำที่ 3 หรือ 5 (อนุโลมเป็น 2 4 หรือ 6 ไค้) เช่น "รัก"
ในวรรครับ ซึ่งเป็นลักษณะเช่นนี้ตลอดเรื่อง ตัวอย่างศาสตร์ที่เป็นกลอนสุภาพอีกเรื่องหนึ่ง
คือ

ใครเสี่ยงทายไค้ไบนีพาทิทาย
กระหาขายไค้ชื้อชื้อสรว
ไค้เป็นใหญ่ครอบครองทั้งพารา
พร้อมข้าทาสโคควายทั้งหลายหมก
จะสมบุญพูนสุขทุกคืนวัน

ใบสิบเอ็ดเสร็จจสมอารมณ์หมาย
อันตรายไม่มีมาบีฑา
ไม่ว่าคุณฉันทเล่ห์เสน่หา
มีช้างม้าสินทรัพย์นับอนันต์
เจริญศุขหมกทุกซู่ซู่กระสันต์
โชคบรรกาลแสงสว่างกระจ่างพร่า

¹ ภูภาคผนวก 2.17

ใครแห่งทองใบนี้ก็เลิศแล้ว
 นึกสิ่งใคสมใจไปทุกอย่าง

กังไคแกวสารพัทรไม่ซัคขวาง
 แทสทางคถายสองบาทอยาชาคเลย¹

ข้อความจากศาสตร์ราชวงศ์ นับว่ามีลักษณะทางฉันทลักษณ์ที่ค่อนข้างถูกต้องสมบูรณ์ กล่าวคือ มีจำนวนคำในวรรค 7 - 9 คำ ตำแหน่งรับ-ส่ง สัมผัสถูกต้อง แต่การส่งสัมผัสระหว่างกลอนบทที่ 3 จากคำว่า "พราว" ไปยังคำว่า "ขวาง" ทำยวรรครับในกลอนบทที่ 4 นั้น เป็นสัมผัสคลาดเคลื่อน จึงทำให้ขาดความไพเราะไปบ้าง การลากเสียงของคำเข้าสัมผัสในลักษณะนี้ผิดแบบแผนฉันทลักษณ์

นอกจากตัวอย่างทั้งสองเรื่องนี้แล้ว ยังมีศาสตร์เรื่องอื่น ๆ ที่มีลักษณะเป็นกลอนสุภาพอีก เช่น

มีนางฟ้าพันท้าวรอยคอยประโลม
 ใครแห่งทองคลองคลายสบายจิต
 มีลาภยศสุขสรรเลริญเจริญวัน
 จะนึกแกว ๆ กองทองจะไหล
 จะไคแกวแวสวางกลางนภา

รูปนี้ทามณทาทุราชสะอาคโณม
 ประคองโณมสุขขึ้นทุกคินวัน
 กังสถิตในสถานพิมานสวรรค
 สารพันอันทรายไม่บีทา
 สมคังใจมุงหวังไม่กังขา
 ไถะศา 2 บาทอยาชาคเลย²

เมื่อพิจารณาตัวอย่างศาสตร์ราชวงศ์ จะเห็นว่าจำนวนคำในวรรคหนึ่ง ๆ มี 8 - 9 คำ มี 10 คำอยู่ในวรรครับ ซึ่งเป็นวรรคแรกกล่าวว่า "รูปนี้ท้าวมนทาทุราช สะอาคโณม" เวลาอ่านหมดศาสตร์จะอ่านรวบคำ ช่วงจังหวะของเสียงอ่านจะแบ่งได้

¹ ฎีกาฉนวนก 4.11

² ฎีกาฉนวนก 2.19

เป็น "รูปนี้ท้าว/มณฑาทูราช/สะอาคโณม" ลักษณะเช่นนี้ในวรรณคดีอื่น ๆ เช่น "กัณฐก/ในสถาน/พินาศสวรรค์" หรือ "มีลาภยศ/สุขลรรเสริญ/เจริญวัน" ซึ่งหมอสาคราจะอ่านรวบคำเสียงสั้นเช่นกัน ฉะนั้นจำนวนคำในวรรคหนึ่ง ๆ ของสาคราที่มีมากกว่าปกติคือมีมากกว่า 9 คำขึ้นไป จึงไปเป็นปัญหาในการอ่านแต่อย่างใด นอกจากนี้ยังมีสาคราอีกหลายเรื่องที่บางตอนมีจำนวนคำมากกว่า 9 คำ ทั้ง ๆ ที่มีลักษณะเป็นกลอนสุภาพ เช่น

ใบที่สี่สิบสองคลองแล้วแก้วหาควง

ดังพระรัตนตรัยในโลกีย์

งามโชติช่วงจรัสรัสมิ

งามผ่องศรีล้ำฟ้าสุชาธาร¹

ราชนีองค์อินทรปิ่นภพจบโลกีย์

อันรูปนี้นางสุชาดามาระศรี

กรรมไมตรีตายตกเป็นนภยาง²

และ

ใบที่สี่สิบสี่พระราหูจับพระจันทร์เจ้า

นึกสิ่งใดไม่สมอารมณ์ปอง

จะโศกเศร้าศรีสลดระทดหมอง

ไม่ซัดข้องราคนทมคลั่น³

นอกจากลักษณะดังกล่าวแล้ว ยังได้พบลักษณะในด้านคณะของคำประพันธ์อีกประการหนึ่งคือ จำนวนคำในวรรคหนึ่ง ๆ ของสาคราบางเรื่องซึ่งแต่งเป็นกลอนสุภาพมีน้อยกว่า 7 คำ แต่เวลาหมอสาคราอ่านจะออกเสียงคำที่มี 2 หรือ 3 พยางค์เต็มมาครา บางครั้งจะอ่านทอดเสียงหรือเอื้อนเสียงของคำพยางค์เดียว หรือเติมคำที่มีลักษณะคล้าย ๆ คำสร้อย เช่น ละ นา กี้ก็ ออ ออ เอย นิ เพื่อให้มีคำครบตามจำนวนและเป็นการเพิ่มสำเนียงให้ไพเราะในการอ่านด้วย การอ่านหรือขับทานอง

¹ดูภาคผนวก 4.22

²ดูภาคผนวก 3.6

³ดูภาคผนวก 4.12

ของหนอศาสตร์จึงเต็มช่วงจังหวะ และกลอนศาสตร์ก็สละสลวยน่าฟังยิ่งขึ้น การมีคำ
ในวรรคหนึ่ง ๆ น้อยกว่าที่นิยมกันเช่นนี้ ถือว่าเป็นลักษณะกลอนสุภาพที่พอจะอนุมานให้ใช้ได้
เช่นเดียวกับกลอนที่มีคามาก และทั้งสองกรณีไม่เป็นปัญหาในการอ่านของหมอศาสตร์แต่
อย่างไรก็ตาม ตัวอย่างกลอนสุภาพที่มีจำนวนคำในวรรคน้อยกว่า 7 คำ เช่น

รูปนี้พิเภก
เป็นหมอคูครูภูมิภัก

โหราเอกน้องท้าวทศกรรม
ทศกรรมชัยเสียละเหี่ยวใจ¹

จากตัวอย่างศาสตร์ข้างต้น จะเห็นว่าวรรครองความว่า "เป็นหมอคูครูภูมิภัก"
มีจำนวนคำในวรรคเพียง 6 คำ เวลาอ่านหมอศาสตร์จะอ่านโดยเติมคำว่า "ละเอื่อ"
ลงไป เพื่อให้มีคำเพิ่มเป็น 8 คำ การอ่านจึงมีเสียงเต็มช่วงจังหวะและน่าฟัง ดังนี้
"เป็นหมอคู/ละเอื่อ/ครูภูมิภัก"

จากการศึกษาลักษณะของกลอนสุภาพในศาสตร์ดังกล่าวแล้ว จะเห็นว่าส่วนใหญ่
จะเป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่ถูกต้องทางฉันทลักษณ์ ลักษณะบทประพันธ์มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้น
นอกจากนี้ยังได้พบลักษณะกลอนที่ไพเราะสละสลวยในศาสตร์หลายเรื่อง และอาจกล่าว
ได้ว่าเป็นคำประพันธ์ที่พร้อมด้วยคุณลักษณะ 3 ประการ คือ ข้อความดี สัมผัสดี และแต่ง
ถูกต้องลักษณะบังคับ² ตัวอย่างเช่น

รัศมีศรีโฉมพะโยมบน
มีนางฟ้าหน้าหลอละอออน
เทพบุตรวาลอจรัล

รูปนี้วิมานลอยในเวหน
งามโฉมโฉมโสภาสละอาครัน
มารพาผ่อนร่อนเร่ในเวหน
เจริญขวัญสุขสมีโชคไช

¹ ฎากคณนวก 3.18

² คำชัย ทองหล่อ หลักภาษาไทย หน้า 539

ใครแห่งทองคลองคล้ายสวายจิต	จะชื่นชมสมสนิทธิพิศมัย
จะมีคุณชมสมกังใจ	ลากจะไหลเทมาคังวาริ
จะปรากฏศเกินเจริญผล	ไค้ตั้งตนมีหลักเป็นคักลี
ทั้งโรคาเจ็บไข้ไม่ไค้มี	เปนสุขชีสวัสดีพิพัฒน์เอย ¹

จากตัวอย่างสาสตราเรื่องนี้ จะเห็นว่าเป็นกลอนสุภาพที่ไพเราะสละสลวย ประกอบด้วยสัมผัสในทั้งที่เป็นสัมผัสสระและสัมผัสอักษร สัมผัสนอกและคณะของกลอนสุภาพ ก็ถูกต้องตามลักษณะบังคับทุกประการ ถ้อยคำที่ใช้ก็เหมาะสมแพรวพราวจัดได้ว่าเป็นกลอนสุภาพที่สมบูรณ์แบบหนึ่ง ดังที่ กาพย์ ทองหล่อ กล่าวไว้ว่า "ความไพเราะของกลอนอยู่ที่การใช้ถ้อยคำและสัมผัสเป็นสำคัญ สัมผัสนั้นจะต้องมีทั้งสัมผัสนอกและสัมผัสใน แม้ว่าสัมผัสในจะไม่ใช้สัมผัสบังคับก็ตามแต่ แต่ที่ขาดไม่ได้ เพราะเป็นสัมผัสนิยม ซึ่งถือกันว่าเป็นรสสูงสุดของกลอน"² นอกจากตัวอย่างสาสตราเรื่องนี้แล้ว ยังมีสาสตราเรื่องอื่น ๆ อีกหลายเรื่องซึ่งแต่งด้วยกลอนสุภาพและจัดเป็นคาประพันธ์ที่ตีพร้อมด้วยคุณลักษณะ 3 ประการดังกล่าวแล้ว

นอกจากกลอนสุภาพแล้ว กลอนสี่ก็เป็นคาประพันธ์ประเภทกลอนอีกชนิดหนึ่งซึ่งปรากฏในสาสตรา แต่กลอนสี่จะแทรกปนอยู่กับกาพย์ ไม่ปรากฏว่ามีสาสตราเรื่องใดที่แต่งโดยใช้กลอนสี่เป็นหลัก

กลอนสี่ เป็นกลอนซึ่งชาวไท้นิยมแต่งและร้องกันในปัจจุบัน โดยเฉพาะหนังตะลุง มโนห์รา ลักษณะของกลอนสี่มีวรรคละ 4 คำ ส่งสัมผัสต่อกว้างกันไปคล้ายกาพย์สุรางคนางค์ จะแต่งกี่วรรคก็ได้ไม่จำกัด³ ในสาสตรามักพบกลอนสี่สลับอยู่กับกาพย์สุรางคนางค์ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะลีลาของคาประพันธ์ 2 ชนิดนี้ใกล้เคียงหรือกลมกลืนกันเป็นอย่างดีเมื่อแต่ง

¹ ญาณมณิก 2.3

² กาพย์ ทองหล่อ หลักภาษาไทย หน้า 574

³ ปราณี ขวัญแก้ว วรรณคดีชาวบ้าน จาก "มุกดา" หน้า 187

สลับกัน จึงฟังราวรื่นไม่ชักหู และไม่ก่อปัญหาเวลาหมอลำสวดอ่านคาพย์ยากรณ์ ตัวอย่าง
แกลสตราเรื่องที่แต่งด้วยกาพย์สุรางคนางค์สลับกับกลอนสี่ เช่น

- รูปนี้นางอุไทย ยากเย็นชื่นใจ เทียวชายฉกหม
ใครเห็นใครรัก ร้องทักร้องชม มักชอบอารมณ์ แก่คนทั้งหลาย¹
- สะท้านนี้ ชี้นักกลับกลาย
ทำดีเป็นร้าย ได้แต่ทุกข²
- ถิ่นพาพิชณ ไค้เลิศจัน เป็นคนปัญญา
จะไปแห่งใด ลากไหลเหมา แต่คนอิจนา ต้นร้ายปลายดี³
- ให้แทงต่อไป โบหน้าสักก็
ถ้าถูกที่ก็ โชคร้ายหายสูญ⁴

นอกจากนี้ยังพบว่าคำสวดบางเรื่องอ้างอิงวรรณกรรมด้วยกาพย์ยานี ต่อด้วย
คาพย์ยากรณ์เป็นกาพย์สุรางคนางค์ แล้วจบด้วยกลอนสี่ คือ

- รูปนี้พระสังข์สินไชย อาสาไทยพระบิดา⁵
- สะท้านนี้ เมื่อน้อยจะมี ผู้เลี้ยงรักษา
เป็นคนอาภัพ ทกอันปัญญา ต้องจากเคหา ลามากยากใจ
- แท้จะมีผู้ อุปถัมภ์ชู เป็นสุขเย็นใจ
ทั้งตัวหลายหน ชุกชนเที่ยวไป แต่ไม่มีใคร เกลี้ยคชังอาตมา

¹ลักษณะของกาพย์สุรางคนางค์ ซึ่งต่อด้วยกลอนสี่

²ลักษณะของกลอนสี่ ซึ่งต่อด้วยกาพย์สุรางคนางค์

³ลักษณะของกาพย์สุรางคนางค์ ซึ่งต่อด้วยกลอนสี่

⁴กฎภาคผนวก 1.20

⁵ลักษณะของกาพย์ยานี ต่อด้วยกาพย์สุรางคนางค์

๐ อายุกลางคน จะมีลาภผล ทั้งคนและหนา
จะมีบุตรชาย สืบสายต่อมา พันทุกสุขชา เปนสุขเย็นใจ¹

๐ ชะตาพอดิ ไม่มีโศภณ
ถูกที่นี้ไซ้ เป็นมัทธมา²

ศาสตราบางเรื่องใช้คาประพันธ์ประเภทกาพย์และกลอนสุภาพปนกัน มีทั้งเรื่อง
ที่ใช้กลอนสุภาพเป็นหลัก และเรื่องที่ใช้กาพย์เป็นหลัก ศาสตราเรื่องที่มีลักษณะคำประพันธ์
ในลักษณะนี้มีไม่มาก ตัวอย่างเช่น

๐ ใบสืบสามไคคือยาริรอ นักหนาหนอโชคก็มีวาสนา³

๐ แหงทองพระยากาษร เมื่อทำฤทธิรอน

ชนะรภาพญิกกา

๐ ไคครอบครองบิวารวงศา เป็นจอมโยธา

หายว่าจะไคเป็นใหญ่

๐ จะมีช้างม้าขไทย สุขสมดังใจ

ที่ทานมุงมาตปราดนา

๐ ในโชคชอบเรียนวิชา จะมีปัญญา

ไคเป็นครูบาอาจารย์

๐ ถาบวชจะไคสมภาร มียศบิวาร

อยู่บ้านจะไคเป็นใหญ่

๐ ลาภลอยคอยแล้วไม่ไกล คงจะสมใจ

ไม่แน่วันไหนท่านเอย⁴

¹ลักษณะของกาพย์สุรางคนางค์ ท่อด้วยกลอนสี่

²ดูภาคผนวก 1.16

³ลักษณะของกลอนสุภาพ ซึ่งท่อด้วยกาพย์ฉก

⁴ดูภาคผนวก 4.13

ตัวอย่างศาสตร์ข้างต้น จะเห็นว่าขั้นต้นควยกลอนสุภาพเพียง 1 คาถาลอนแล้ว
ต่อควยกาพย์มังจนจบเรื่อง จึงถือว่าศาสตร์เรื่องนี้แก่งควยกาพย์มังเป็นหลัก อีกตัวอย่าง
หนึ่งคือ

๐ ใบที่สี่สิบเก้า	นำโศรกเศร้าเป็นหนักหนา
จินตะมารวิภา	พระสุธาสถูปลงไป ¹
๐ ค้วยเพราะกรรมท้าวชั่วใส่ตัวนัก	กรรมปะจักกับตามสังคย่งไขว่
ลงไปสู่อะเวจีน่าเสียใจ	รับทุกข์ภัยหนยากลำบากมี
๐ เพราะปากกล้าหน้าค่านการทุกสิ่ง	ลำบากจริงแท้ยับยับทรวงศรี
ทั้งเพื่อนฝูงกล่าวหาว่าไม่ดี	แม่หากกลับร้ายไม่เป็นการ
๐ ระวังจะเกิดถอยและร่อยความ	อยู่ให้งามถือธรรมกรรมฐาน
ลองแทงคูใบหน้าอย่าเนิ่นนาน	ชะตาท่านไม่ดีใบนี้เอย ²

ตัวอย่างศาสตร์ข้างต้น จะเห็นว่าขั้นต้นควยกาพย์ยานี 1 บท และต่อควย
กลอนสุภาพจนจบเรื่อง จึงถือได้ว่าศาสตร์เรื่องนี้แก่งควยกลอนสุภาพเป็นหลัก

จากการศึกษาลักษณะคาประพันธ์ของศาสตร์ซึ่งกล่าวมาแล้วทั้งหมดสรุปได้ว่า
ศาสตร์ส่วนมากนิยมแก่งควยคำประพันธ์ประเภทกาพย์ กาพย์ที่ใช้มากที่สุดคือกาพย์
สุรางคนางค์ รองลงไปที่กาพย์ยานี ส่วนกาพย์มังเป็นกาพย์ที่ใช้้น้อยที่สุด คำประพันธ์
อีกประเภทหนึ่งซึ่งศาสตร์บางฉบับนิยมใช้คือ กลอนสุภาพ ส่วนกลอนสี่ จะปรากฏปะปน
อยู่กับกาพย์ ไม่มีศาสตร์เรื่องใดที่แก่งโดยใช้กลอนสี่เป็นหลัก ศาสตร์ทุกฉบับจะใช้
คาประพันธ์ทั้งสองประเภทนี้แต่ความนิยมต่างกัน จึงปรากฏว่าศาสตร์บางเรื่องซึ่งอ้างอิง
วรรณกรรมและมีเนื้อหาคาพย์ยากกรณคล้ายคลึง หรือตรงกัน แต่ต่างฉบับกัน อาจใช้คาประพันธ์

¹ลักษณะของกาพย์ยานี ซึ่งต่อควยกลอนสุภาพ

²กุฎาคณนวก 4.29

ต่างกัน นอกจากนั้นศาสตร์เรื่องหนึ่ง ๆ มักใช้คาประพันธ์ประเภทเดียวและชนิดเดียว มีอยู่ส่วนน้อยที่ใช้คาประพันธ์มากกว่าหนึ่งประเภท หรือหนึ่งชนิด

ศาสตร์ที่แต่งควายกาพย์และที่แต่งควายกลอน มีทั้งเรื่องที่แต่งได้ถูกต้องสมบูรณ์ ตามลักษณะบังคับทางฉันทลักษณ์คือ คณะและสัมผัส ส่วนที่แต่งบกพร่องทางฉันทลักษณ์จะมีน้อย เช่น การบรรจุความากหรือน้อยกว่าลักษณะบังคับ การลากเสียงเพื่อเข้าสัมผัส และสัมผัสซ้ำ ความบกพร่องส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากกระบวนการถ่ายทอดหรือคัดลอก ได้แก่ การขาดหายไปของข้อความบางวรรค ส่วนความบกพร่องด้านสัมผัสคลาดเคลื่อนน่าจะเกิดจากการบันทึกหรือถ่ายทอดศาสตร์จากเสียงพูดซึ่งเป็นความบกพร่องที่ปรากฏทั่วไปในวรรณกรรมชาวบ้านภาคใต้ อย่างไรก็ตามความบกพร่องส่วนใหญ่สามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีการอ่านของหมอศาสตร์ กล่าวคือ การอ่านจะมีการทอดเสียง เติมคำสร้อย หรือรวบคำ และพยางค์แล้วแต่กรณี ทั้งนี้เพื่อให้ลงสัมผัสได้ ในขณะที่เดียวกันก็ทำให้คาประพันธ์มีศิลปะลดหลั่นน่าฟังยิ่งขึ้น

3. การขึ้นต้นเรื่อง การขึ้นต้นเรื่องของศาสตร์จากจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวนสี่ฉบับ ซึ่งใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีลักษณะเฉพาะและไม่มีความซ้ำซ้อนที่ต้องพิจารณามากนัก ศาสตร์ฉบับของนายจร เหมชานนท์ ฉบับของนางส้มแป้น บุญยะไพฑร และฉบับของพระครูเหม เจตยาภิบาล พบว่า ทั้งสามฉบับมีรูปแบบการขึ้นต้นเรื่องเหมือนกัน ศาสตร์ฉบับของนายสะเทือน บุญชูวงศ์ ฉบับเดียวที่มีรูปแบบการขึ้นต้นเรื่องต่างออกไป ดังจะกล่าวต่อไปนี้

3.1 ขึ้นต้นควายว่า "รูปนี้" เป็นคำแรกของหน้าเนื้อหาแต่ละหน้าแล้ว มีข้อความเกี่ยวกับวรรณกรรมที่นำมาอ้างอิงเพื่อการพยากรณ์ทันที ศาสตร์ที่มีรูปแบบการขึ้นต้นเรื่องในลักษณะนี้ ได้แก่ ศาสตร์ฉบับของนายจร เหมชานนท์ ฉบับของนางส้มแป้น บุญยะไพฑร และฉบับของพระครูเหม เจตยาภิบาล ศาสตร์ทุกหน้าเนื้อหาของทั้งสามฉบับจะมีรูปแบบการขึ้นต้นเรื่องในลักษณะนี้ ตัวอย่างเช่น

รูปนี้วิมานลอยในเวหน รัศมีศรีโสมพะโยมบน งามโสมณโสภาสสะอากาศัน
มีนางฟ้าหน้าหลอละออออน มารวพ่อนรอนเร่ในเวหน เทพบุตราลอจจรจัด
เจริญผันสุกสมีโชคชัย...¹

รูปนี้กระต่าย เทียวหาแลนชาย หมายเฝ้ากาไร ฝ้านุ่งแลนพาไป
ทองแก้วนาสงสาร ยังแต่พราดำมหัก โกรธแลนนักควางบนาน
พราหายให้เคียดคาน ยังแต่กายให้เวทนา...²

รูปนี้หนุ่มมานกะปี่ศรี แปลงกายาเป็นอินทรีย์ ทำฤทธิผาดแผลงสาแดงเดช
เฉียวโถมฉับจับเหล่าพวกราช ไข่ไข่เสียในกลางพโยมหน แล้วกลับแปลงกายา
ตามสากล เป็นสาวน้อยเวียนวนกับเหล่าสาวศรี จึงทราบเหตุมันมั่นในแดนนที
กุมภกรรณทศน้ำอยู่ที่นี่มิให้ไล...³

จากตัวอย่างการขึ้นต้นหน้าเนื้อหาของศาสตร์ทั้งสามฉบับที่ยกมานั้นจะเห็นได้ว่า
ขึ้นต้นด้วยคำว่า "รูปนี้..." ทั้งสิ้น การขึ้นต้นด้วยคำว่า "รูปนี้..." เป็นการเพ่งเล็ง
ให้ความสำคัญแก่รูปประกอบแต่ละหน้าเนื้อหา เมื่อนำมาขึ้นต้นเรื่องจึงเป็นการสร้างความ
สนใจให้เกิดขึ้น โดยการชี้ชวนให้พิจารณาภาพประกอบที่สวยงาม แล้วตามด้วยข้อความ
เกี่ยวกับวรรณกรรมหรือรูปประกอบนั้น ๆ ซึ่งเป็นเหมือนการอธิบายหรือบรรยายภาพวรรณกรรม
ที่ปรากฏอยู่ ทั้งสองส่วนนี้เมื่อผนวกเข้าด้วยกันจะสามารถดึงดูดและเร้าความสนใจ ทำให้
อยากทราบเกี่ยวกับคาพย์ากรณซึ่งเป็นการไขความหรือตีความรูปและวรรณกรรมอีกชั้นหนึ่ง
ตัวอย่างอื่น ๆ เช่น

¹ ญาณคณนวก 1.11

² ญาณคณนวก 2.10

³ ญาณคณนวก 3.24

รูปนี้กุมภา เป็นเกลอสุนัข กุมภาข้ามน้ำให้เกลอ สุนัขใจร้ายไม่เสมอ
ชีโสหัวเกลอ แล้วขึ้นคลั่งวิ่งไป...¹

รูปนี้นางจินตมานวิกา เมื่อพระสุทหา สืบลงไปสู่อะวิจี...²

รูปนี้ฤาษี เมื่อเปิดผอบ พบกุมาริ รูปทรงสง่า ตรีอังก์ทองทา
ฉะแลมแซบขอย งามพลอยออกสร้อย นารีสีดา...³

รูปนี้พระอานน ทาน้ำมนขับพวงผี ในเมืองภัยสาดี เหล่าภูตผีหนีหายไป...⁴

รูปนี้นางกุนทลเกษ เมื่อผลัดสำนิ นายโจรให้ตกเหวตาย...⁵

การขึ้นต้นด้วยคำว่า "รูปนี้" แล้วต่อด้วยวรรณกรรมที่นำมาอ้างอิง ทั้งตัวอย่าง
ที่ยกมาข้างต้น และในหน้าเนื้อหาอื่น ๆ ของศาสตร์ทั้งสามฉบับก็กล่าวแล้ว กล่าวได้ว่า
เป็นการขึ้นต้นเรื่องที่มีศิลปะ และน่าจะประสบความสำเร็จในการดึงดูดความสนใจ ซึ่ง
ความสนใจที่เกิดขึ้นจะนำไปสู่ความเชื่อถือศรัทธาในเนื้อหาคาถาพยากรณ์ของศาสตร์ควบ

ในจำนวนหน้าเนื้อหาทั้งหมด 88 หน้า ของวรรณกรรมศาสตร์ทั้งสามฉบับ พบว่า
มีอยู่หน้าเนื้อหาเดียว คือ หน้า 3 ของศาสตร์ฉบับของนายจร เหมชานนท์ ที่มีลักษณะ
แตกต่างออกไปเล็กน้อย คือมีความว่า "ใครแห่งทอง" มาแทรกอยู่ระหว่างคำว่า "รูปนี้"
กับข้อความเกี่ยวกับวรรณกรรมที่นำมาอ้างอิง ดังนี้

¹ คุภาคนวก 3.14

² คุภาคนวก 2.12

³ คุภาคนวก 2.15

⁴ คุภาคนวก 1.1

⁵ คุภาคนวก 1.17

รูปนี้ใครแต่งทอง คลังเงินคลังทอง...¹

ความว่า "ใครแต่งทอง" ในข้อความดังกล่าว เป็นการย้าถึงบุคคลและกริยาสำคัญที่บุคคลกระทำโดยเจตนาอันแรงกล้า (การอธิษฐานก่อนแห่งศาสตรา) คำนี้เมื่อนำมาคั่นกลางระหว่างรูปนี้ และวรรณกรรม นอกจากจะช่วยสร้างความสนใจแล้วยังย้าให้ยอมรับในผลของการกระทำของตัวเอง (ผู้แห่งศาสตรา) อีกด้วย จึงเป็นรูปแบบการขึ้นต้นเรื่องที่มีผลต่อเนื่องหาคาพยากรณ์

3.2 ขึ้นต้นด้วยคำว่า "ใบที่... (เจดีย์ที่ของหน้าเนื้อห)" เป็นคาแรกของหน้าเนื้อหา (แต่ละหน้าเนื้อหา) ก่อนที่จะมีข้อความเกี่ยวกับวรรณกรรมที่นำมาอ้างอิงเพื่อการพยากรณ์ ศาสตราที่มีรูปแบบการขึ้นต้นเรื่องในลักษณะนี้ ได้แก่ ศาสตราฉบับของนายสะเทือน บุญชูวงศ์ ศาสตราทุกหน้าเนื้อหาของฉบับนี้จะมีรูปแบบการขึ้นต้นเรื่องในลักษณะนี้ แต่มีลักษณะย่อยบางประการ คือ

3.2.1 ขึ้นต้นด้วยคำว่า "ใบที่..." เป็นคาแรกของหน้าเนื้อหา แต่ละหน้าแล้วมีข้อความเกี่ยวกับวรรณกรรมที่นำมาอ้างอิงเพื่อการพยากรณ์ทันที ศาสตราฉบับของนายสะเทือน บุญชูวงศ์ จะมีรูปแบบของการขึ้นต้นเรื่องในลักษณะนี้ ดังตัวอย่างเช่น

ใบที่ห้า ทาสาและยายสี่ สองเพ้าคู่นี้ชะตาผูกมั่ง แกลบลูกกล้วยไว้กล้วยกลาย
เป็นทอง สุกแดงเรืองรองเป็นทองทั้งเครือ สองเพ้าชะร้าวาสนาล้นเหลือ
บุญตามมาเจือกอเกื้อสร้างมา...²

ใบที่สิบสี่ พระราหูจับพระจันทร์เจ้า...³

ใบที่ยี่สิบสี่ เจดีย์สวรรค์ อยู่ในชั้นฉกามา ประเสริฐเลิศโลกา...⁴

¹ ญาณาคณนวก 1.3

² ญาณาคณนวก 4.5

³ ญาณาคณนวก 4.14

⁴ ญาณาคณนวก 4.24

จากตัวอย่างการขึ้นต้นหน้าเนื้อหาของศาสตราจารย์นายสะเทือน บุญชูวงศ์ ที่ยกมา จะเห็นได้ว่า ขึ้นต้นด้วยคำว่า "ใบที่...(ลำดับที่ของหน้าเนื้อหา)" การขึ้นต้นด้วยคำว่า "ใบที่..." เป็นการเพ่งเล็งให้ความสำคัญแก่หน้าเนื้อหาที่แทงได้ รวมถึงลำดับที่ของหน้านั้น ๆ ซึ่งผู้เขียนอาจหมายรวมถึงรูปประกอบด้วย อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบการขึ้นต้นเรื่องในลักษณะ 3.1 (โดยตัดข้อความเกี่ยวกับวรรณกรรมที่นำมาอ้างอิง ของทั้งสองลักษณะออกไป) การขึ้นต้นเรื่องของรูปแบบในลักษณะ 3.1 น่าจะสร้างความสนใจได้ดีกว่า หมายความว่า คำว่า "รูปนี้" ถึงจุดความสนใจได้มากกว่าคำว่า "ใบที่..." เพราะคำว่า "ใบที่..." แม้อาจจะหมายรวมถึงรูปประกอบได้ แต่ก็อย่างบางเบา ด้วยเหตุนี้จึงพบว่าในบางครั้งการขึ้นต้นเรื่องในลักษณะนี้ (3.2.1) จึงผนวกคำว่า "รูปนี้" หรือ "ภาพ" ไว้ด้วย ตัวอย่างคือ

ใบที่สี่รูปนี้ได้ย่ายหอย ตะค้าคำค้อยหาหอยชมชาย เป็นคนตกคำไม่ทานาไร
หาบพายหายคายไค้แต่ทุกขา ห่าเข้ากินคำกุศลไม่ทำกรรมเวร...¹

ใบที่สามสิบสองภาพฉัตรทองงามโสภา...²

เมื่อรูปแบบการขึ้นต้นเรื่องอยู่ในลักษณะดังตัวอย่าง 2 ตัวอย่างนี้ ผลที่ได้จึงน่าจะเท่าหรือใกล้เคียงกับการขึ้นต้นเรื่องในลักษณะ 3.1

3.2.2 ขึ้นต้นด้วยคำว่า "ใบที่..." เป็นคำแรกของหน้าเนื้อหา แล้วมีคำว่า "แทงได้" "ไค้เมื่อ" "แทงต้อง" แทรกอยู่หน้าข้อความเกี่ยวกับวรรณกรรมที่นำมาอ้างอิงเพื่อการพยากรณ์ ศาสตราจารย์นายสะเทือน บุญชูวงศ์ ที่มีรูปแบบของการขึ้นต้นเรื่องในลักษณะนี้ ตัวอย่างเช่น

¹ดูภาคผนวก 4.4

²ดูภาคผนวก 4.32

ใบที่หนึ่งแห่งไคพระฤาษีนั่งสมาธิจำศีลภาวนา น้ำใจท่านตั้งหวังพระโศก
มีจิตเมตตาแก่คนทั้งหลาย...¹

ใบที่สิบแห่งทองนางเมรี ตามหาสามีริมฝั่งชลธาร ร้องหาพระรถกาศรค
สงสาร พลัฏพรากจากนารำคาญหทัย...²

ใบที่สิบแปดไคเมื่อนางมะโนรา ลงสรงคงคา เสียทำทศิควงนายพราน...³

จากตัวอย่างทั้งสามตัวอย่างนี้ คำว่า "แะไค" "แห่งทอง" และ "ไคเมื่อ" ก็คือคำว่า "ไครแห่งทอง" ในรูปแบบย่อยของ 3.1 และมีผลช่วยสร้างความสนใจ ตลอดจนให้ยอมรับในผลของการแต่งศาสตร์ไคนั้นๆ

3.2.3 ขั้นต้นด้วยคำว่า "ใบที่..." เป็นคำแรกของหน้าเนื้อหา'แล้วมีข้อความ ทานองสรุปเนื้อหาภาพยารณที่แทรกอยู่หน้าข้อความเกี่ยวกับวรรณกรรมที่นำมาอ้างอิง เพื่อ การพยากรณ์

ข้อความทานองสรุปเนื้อหาภาพยารณที่แทรกอยู่นี้ ศาสตราจารย์ของนายสะเทือน บุญชูวงศ์ จะใช้คำว่า "งามดี" "โชคดี" "แสนเศร้า" "เศร้าจสม" "คล่องดี" "นาโศกเศร้า" "งามนัก" ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ใบที่สามงามคือยารีรอ ถูกรูปพ่อบุญนึ่งอย่างสมาย...⁴

ใบที่เจ็ดโชคดีเป็นหนักหนา ไคเมื่อเข้าชะรา ลงจากเคหา วาสนาลอย
มาแต่ไกล พบหม้อทองคำอาไฟ สีสลลุขใส...⁵

¹ดูภาคผนวก 4.1

²ดูภาคผนวก 4.10

³ดูภาคผนวก 4.18

⁴ดูภาคผนวก 4.3

⁵ดูภาคผนวก 4.7

ใบที่แปดแสนเศวตวงฤๅติ เชอแห่งทองสุชาคานารศรี เมียพระอินทร์
เป็นภพในโลเกีย กรรมไม่ดีตายเกิดเป็นนกกาง...¹

ใบที่สิบเอ็ดเสร็จสมอารมณ์หมาย ใครเสี่ยงไ้ใบนี้พาที่หาย อันตรายไม่มีมาบีทา
กระหาขายไ้ช้คชสาร...²

ใบที่สิบสองคลองคิมปัญญา แต่ในชะคามากจะเหนื่อยกาย แทงทองหนุมาร
ผู้เป็นทหารของพระราม่า ทาการจองถนนทะลุพื้นถึงลงกา...³

ใบที่สิบสามไ้คือยารื้ออ หนักหนาหนอโชคคิมี่ว่าสนา แทงทองพระยาภาษร
เมื่อทาเทหิรอนชนะทรภาพผู้บิคา...⁴

ใบที่ยี่สิบเก้า่นาโศรกเศวตเป็นหนักหนา จินตะมารวิกาพระสุธาสูบลงไป
ค้วยเพราะกรรมทาชั่วไ้ตัวนัก กรรมประจักษ์ตามส่งกงยุ่งไขว่ ลงไปสู่อะเวจี
น่าเสียใจ...⁵

ใบที่สามสิบสามงานักจักประเสริฐ โชคคิเลศภาพนี้เจตียส์วรรค์...⁶

¹ คุภาคนวก 4.8

² คุภาคนวก 4.11

³ คุภาคนวก 4.12

⁴ คุภาคนวก 4.13

⁵ คุภาคนวก 4.29

⁶ คุภาคนวก 4.33

จากตัวอย่างทั้งแปดตัวอย่าง จะเห็นว่าข้อความท่านองสรูปเนื้อหาคาพยากรณ์ดังกล่าว ช่วยทำให้การเริ่มเรื่องการพยากรณ์ของหน้าเนื้อหาที่มีลักษณะเร้าใจให้สนใจและนำติดตามมากยิ่งขึ้น จะสังเกตเห็นว่าข้อความสรูปเนื้อหาคาพยากรณ์จะอยู่หน้าคำว่า "ถูกรูป" "ไค่เมื่อ" "แทงทอง" "เสียงไค่" แล้วถึงตามด้วยข้อความเกี่ยวกับวรรณกรรมที่น่ามาอ้างอิงเพื่อการพยากรณ์ ด้วยเหตุนี้จึงอาจจัดรูปแบบการขึ้นต้นเรื่องลักษณะนี้อยู่ในข้อย่อยของ 3.2.2 ไค่ แต่การมีข้อความท่านองสรูปเนื้อหาคาพยากรณ์ของรูปแบบ 2.2.3 ช่วยทำให้การขึ้นต้นเรื่องเพิ่มความน่าสนใจ และชวนให้ติดตามอ่านมากยิ่งขึ้น

จากการศึกษาการขึ้นต้นเรื่องของศาสตราจากจังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้ง 4 ฉบับ ดังกล่าวมาทั้งหมด อาจสรุปได้ว่า ศาสตรามีการขึ้นต้นเรื่องที่เป็นแบบแผนแน่นอนในลักษณะใด ลักษณะหนึ่งคือขึ้นต้นด้วยคำว่า "รูปนี้" หรือ "ใบที่ (ลำดับที่ของหน้าเนื้อหา)" ความแตกต่างของการขึ้นต้นเรื่องสองลักษณะนี้ขึ้นอยู่กับความต่างฉบับ แต่โดยส่วนรวมศาสตราสามในสี่ฉบับมีรูปแบบการขึ้นต้นเรื่องด้วยคำว่า "รูปนี้" อย่างไรก็ตามส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งของการขึ้นต้นเรื่องของทั้งสองลักษณะก็คือข้อความเกี่ยวกับวรรณกรรมที่น่ามาอ้างอิงเพื่อการพยากรณ์ซึ่งจะกล่าวความมาด้วยเสมอ

4. การดำเนินเรื่อง การดำเนินเรื่องของวรรณกรรมเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งที่มีผลทำให้วรรณกรรมเป็นที่น่าสนใจ ชวนให้ติดตามหรือไม่ การดำเนินเรื่องของวรรณกรรมมีลักษณะแตกต่างกัน ทั้งขึ้นอยู่กับชนิดหรือเนื้อเรื่องของวรรณกรรมนั้น ๆ จากการศึกษาวรรณกรรมศาสตราจากจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้พบว่า ศาสตรามีลักษณะการดำเนินเรื่องที่มีความเด่นเฉพาะตัว ซึ่งช่วยให้การพยากรณ์ชีวิตของศาสตราน่าสนใจ ชวนติดตามและน่าเชื่อถือ ดังจะได้กล่าวต่อไปนี้

ศาสตราทุกเรื่องหรือทุกหน้าเนื้อหา มีลำดับการดำเนินเรื่องซึ่งเป็นลักษณะร่วมที่เด่นชัด กล่าวคือ จะเริ่มเรื่องด้วยการนำเอาวรรณกรรมมาอ้างอิงไว้ในตอนต้น แล้วต่อด้วยเนื้อหาคาพยากรณ์ชีวิตซึ่งได้จากการตีความวรรณกรรมที่อ้างอิง เนื้อหาคาพยากรณ์จึงเป็นตอนกลางของเรื่อง ลำดับสุดท้ายคือการให้เสียดคำไฉะตะ หรือการให้แทงเสียงทายใหม่ อย่างใดอย่างหนึ่ง ลำดับการดำเนินเรื่องของศาสตราจึงอาจแบ่งได้เป็น 3 ตอน ดังกล่าวดังตัวอย่างต่อไปนี้

รูปนี้นางมะโนรา พรานบุญใจกล้า เอาเชือกมัดรักมัดไว้ พาไปถวายเจ้าไทย
พระสุทนต์จอมไตร หายว่าจะจากเคหา จะไกลภูตึงพงสา บิคามารดา
มีหน้าท้าวว่าจะไค้ น้อย ๆ ลาบากกาปี หายว่าปี่นี้ จะมีคู่สมสมใจ
ไค้คู่โสภณองไส มีทรัพย์ยิ่งใหญ แต่มีคนคิณญา มีคู่ไค้ถึง 2 ครา
ทั้งสองอยู่ไม่ยักเวลา ให้แหงไบหน้าสักที ขอญที่ไค้ ไบนี้ขอเป็นมัทนิมา¹

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าศาสตร์ในเรื่องนี้เริ่มเรื่องด้วยการนำเอาวรรณคดี
เรื่องนางมโนห์รามาอ้างอิงไว้ในตอนต้น แล้วต่อกับเนื้อหาคาพย์กรรมซึ่งถือได้ว่าเป็น
ตอนกลางของศาสตร์เรื่องนี้ ไค้แก่ ความว่า "หายว่าจะจากเคหา" จนถึง "ทั้งสอง
อยู่ไม่ยักเวลา" และลำดับสุดท้ายของเรื่องคือการให้แหงเสียงทายใหม่

นอกจากการมีลำดับการดำเนินเรื่องซึ่งแบ่งไค้เป็น 3 ตอนดังกล่าวแล้ว การดำเนิน
เรื่องของศาสตร์แต่ละหน้าเนื้อหายังมีลักษณะที่น่าสนใจอีกหลายประการ กล่าวคือ

ศาสตร์ทุกเรื่องหรือทุกหน้าเนื้อหาดำเนินไปด้วยการบรรยายของผู้อั้แต่งหรือหมอ
ศาสตร์ แต่ไม่พบสรรพนามแทนตัวเองว่า หมอ ผม กระผม ข้าพเจ้า หรือฉัน แทรกปะปน
ไว้ในศาสตร์เลย ทั้งนี้เพราะผู้อั้แต่งหรือหมอศาสตร์ถือว่าตนมิไค้กล่าวพยากรณ์เองตาม
อำเภอใจ แต่กล่าวตามศาสตร์หรืออ้างตามตำรา ด้วยเหตุนี้แทนที่จะพบสรรพนามแทน
ตัวเองแทรกปะปนไว้เหมือนวรรณกรรมรูปแบบอื่น จะพบคำว่า ตำรา หรือศาสตร์ แทน
ตัวอย่างเช่น

รูปนี้ลึงไค้ตุง จะสมมุงคังปราณา ไมพลาตามศาสตร์
ซึ่งมีมาแต่โบราณ ตุงทองงามผ่องแผ้ว คัจจิงแก้วสุรกาย
ทรัพย์ไหลคังทอธาร ทำการงานจะมีไชย ถ้าจะคิศาชาย
ก็จะได้สมคังใจ ชายคิมิกาไร สมคังใจท่านปราณา...²

¹ ญาณคณวก 1.12

² ญาณคณวก 2.5

...ใครแห่งอุกบา ทาพระมุนี ชะตาคีเลิศ บุญญาประเสริฐ
 ลากเกิดมามี จะมีปัญญา ศัทธิพาที ส่งเสริมบารมี จะมีลาภ
 หังความเจ็บไข้ ไม่ต้องกายา จะเอาสิ่งใด สมใจปราศณา
 บุตรีบุทร ภรรยาคู่เชย การกล่าวชี้ แหงแต่เท่านั้น
 ออย่าแห่งอีกเลย...¹

...ชะตาคลองสารพัตร ไม่ชักขวาง หาเรือกส่วนไร่นาได้ทุกทาง
 ก็ทุกอย่างสบายเมื่อกายแก่ ถาหาบุตรว่าชายจะไต่ก่อน ตามสุนทรในตรา
 ว่าคงแน่ ถ้าเป็นความตราว่าไม่แพ้ ตำราแนกกล่าวไว้ไม่ผิดเลย...²

รูปนี้ลึงไค้ตุง สมคังมุงมาคปราณา มีเนื้อความตามสัจจา ซึ่งมีมาแต่โบราณ
 กุงทองงามผ่องแผ้ว คังควงแก้วสุระกาญจน์ ทรัพย์ไหลมาคังหอธาร ห้างานการ
 จะมีไชย...³

นอกจากจะพบคำว่า "ศาสตรา (สัจจา)" และ "ตำรา" แทรกปนอยู่ใน
 เนื้อหาของศาสตราแล้ว ยังพบว่าคำอีกสองคำซึ่งใช้แทนเมื่ออ้างถึงที่มาของคาพยากรณ์
 คือคำว่า "ท่าน" และ "อาจารย์" ตัวอย่างเช่น

...อายุ 35 ครอบปี ลากบังเกิดมี ล้นทุกเข่นเย็นใจ จะไค้คู่ชีวิตพิศมัย
 จะพันโรครภัย ที่เขว่าชาน ชะตapanกลางและท่าน อย่างหนึ่งอยู่นาน ท่านว่า
 ให้แห่งต่อไป...⁴

¹คฤภาคผนวก 1.4

²คฤภาคผนวก 4.30

³คฤภาคผนวก 3.21

⁴คฤภาคผนวก 1.2

...ค้าขายจะไถ่กำไร ถ้าไปเมืองไกล จะไถ่ลามผลคลมา เจ็บไข้
จะหายไม่ช้า ของสูญคืนมา ถึงศาตาราตานาย ถูกนี้คืนก็เหลือหลาย
อาจารย์กล่าวไว้ ที่ศาตาสึงทองตรา...¹

คำว่า "ท่าน" และ "อาจารย์" หมายถึง ผู้เป็นครูซึ่งสั่งสอนหรือให้วิชาการ
เกี่ยวกับการทางศาตาราแกยูเขียนหรือหมอสศาตาราทักทอหนึ่ง จะเห็นได้ว่าการอ้างครูก็คือ
การอ้างศาตารา หรือศาตารา แต่เป็นการอ้างโดยผ่านตัวบุคคลอีกทักทอหนึ่ง

การอ้างศาตารา ตารา หรือครู ถึงตัวอย่างซึ่งยกมานี้ มีผลทำให้ศาตาราภรณ์ใน
ศาตาราน่าเชื่อถือศรัทธา ขณะเดียวกันการอ้างลักษณะนี้มีผลทำให้หมอสศาตาราน่าเลื่อมใส
ศรัทธาเพิ่มมากขึ้นด้วย

ในการบรรยายเรื่องต่าง ๆ ของผู้แต่ง หรือหมอสศาตารา นอกจากจะไม่กล่าวถึง
ตนเอง ถึงปรากฏในตัวอย่างข้อความข้างกนแล้ว การบรรยายยังมีความเคร่งขรึม จริ่งจ้ง
ทั้งนี้เป็นเพราะการพูดหรือแต่งนั้นเป็นการอ้างศาตารา (ศาตารา) โบราณ หรือครูนั่นเอง
ตัวอย่างเช่น

รูปนี้พระมหาชนก เมื่อพลักตกในคงคา ว่ายวนทนเสขสา ได้เวทนาเป็นเหลือใจ
จะเสียซึ่งสินทรัพย์ ให้ตกอับกลับกลายไป รุ่มร้อนถึงนอนไฟ ห้ามอย่าไปทางนาวา
ค้าขายจะขาดทุน ให้ร้อนรุ่มในกายา ของฝากอย่าลากพา อย่าเข้าหุ่นทุนนิบหาย
ไปรคนกและปลอยปลา 4 เกือนหนาพระเคราะคลาย ศาตาราท่านกล่าวไว้ ให้แทง
ลองอีกต่อไป...²

¹ ฎุภาคนวก 2.24

² ฎุภาคนวก 2.6

0

รูปนี้ท่าวมณฑลทูลราช สถิตอาศน์ชั้นนิมมา เป็นสุขทุกเวลา ชั่วคืนฟ้า
 ทาไหนทัน มาเกิดเป็นมนุษย์ ใจบริสุทธิ์ทางสวรรค์ ความชั่วไม่พัวพัน
 ทรัพย์อันน้อยโหลมา นึกใดได้ดังจิต หนุ่ญาติใดพึงพา เจ็บไข้ไม่พาหา
 ในชะตาคนักเอย ห้ามทางต่อไป ไฉนจะคา 2 บาท...¹

ศาสตราจารย์ของนายสะเทือน บุญชูวงศ์ และพระครูเหม เจติยาภิบาล
 มีการแทรกความคิดเห็น ความรู้สึก หรือคำพูดเป็นเชิงหยอกล้อเย้าแหย่หรือผู้ฟังมากบ้าง
 น้อยบ้างไว้คอยเสมอ ลักษณะดังกล่าวนี้มีผลทำให้เรื่องมีรสชาติ ในขณะเดียวกันก็ลดความ
 เคร่งขรึมลง ดังตัวอย่างเช่น

ใบที่ยี่สิบเจ็ดยามทูรถนเสสสา ไฉเมื่อพระชนกตกคงคา หนุมัจฉา
 แหวกว่ายในสายชล ไฉยากแสนแค้นใจใครจะเหมือน แม้นคบเพื่อนกลับกลายเป็น
 เป็นร้ายผล จะเสียซึ่งสินทรัพย์ของคัณรน สุกผืนทนลากหายละลายไป
 ถึงแม้คิดค้าขายของขาดทุน คงวายนุ่งยุงยากลำบากใหญ่ การเดินทาง
 กลางนาวาอย่าเพื่อไป จะร้อนใจหลายอย่างต่าง ๆ กัน ทองใบนี้ไม่คื
 หนานที่รัก อย่าไครนักถองถือศีลอย่างกวคชน พันสี่เคื่อนโชคคล้ายสบายครัน
 เหมือนพระจันทร์วันเพ็ญเด่นเสาเอย...²

...ใครทางทองใบนี้คือเล็ดแล้ว ดังไฉ่แก้วสารพัดไม่ซัดขวาง
 นึกสิ่งใดสนใจไปทุกอย่าง แต่สทวงค์ถ้ายสองบาทอย่าขาดเอย...³

¹ ภูภาคผนวก 1.28

² ภูภาคผนวก 4.27

³ ภูภาคผนวก 4.11

...ให้แทงใหม่อีกทีดังที่นึก จงระลึกถึงบุญคุณทั้งหลาย โชคอย่างไรให้ถูกที่
เถอะนาย ยังไม่สายแก้ตัวทีนี้เอย...¹

...แม้ใครแทงต้อง โชคลากของน้อง นึกโทษตัวเอง เชิญไล่ชะตา
3 บาททานอา อยาชานักเลง...²

จากตัวอย่างทั้งหมดจะเห็นว่าแม้จะมีการหยอกล้ออย่างมีอารมณ์ขัน และใช้สรรพนาม
แทนตัวผู้แต่งศาสตร์ฯ แต่ก็ไม่ปรากฏว่ามีสรรพนามแทนตัวผู้บรรยายหรือผู้เขียนปะปนอยู่เลย

ลักษณะการดำเนินเรื่องประการหนึ่งที่ได้สังเกตเห็นคือ วรรณกรรมศาสตร์ฯมีการ
ดำเนินเรื่องอย่างรวดเร็ว ศาสตร์ฯแต่ละหน้าเนื้อหาจึงมีความยาวไม่มาก แต่รวมเนื้อความ
ไว้ได้มาก กล่าวคือ จะเริ่มเรื่องด้วยการกล่าวอ้างวรรณกรรมเพียงสั้น ๆ แล้วค่อยๆ
พยากรณ์ทันที จากนั้นก็จบเรื่องด้วยการบอกให้เสียค่าไล่ชะตา หรือให้แทงใหม่แล้วแต่กรณี
ลักษณะการดำเนินเรื่องเช่นนี้ทำให้ผู้แต่งศาสตร์ฯได้รู้เกี่ยวกับโชคชะตาของตนเองใน
หลาย ๆ เรื่อง หรือหลาย ๆ ประเด็นตัวอย่างจากศาสตร์ฯหน้า 12 ฉบับของนางสมเป้น
บุญยะโทตระ ซึ่งเป็นการพยากรณ์ในทางร้าย มีข้อความดังนี้

รูปนี้นางจินตมานวิกา เมื่อพระสุธา สืบลงไปสู่อะวิจี ได้ความทุกข์ยากมักมี
เพราะปากไม่ดี จะมีแต่ความทุกข์ เพื่อนฝูงหักเห็จเซ็ดหา เพราะกลัววาจา
แก่เหล่าศัตรูมีดี มักต้องพระภูมิเจ้าที่ ให้ร้ายเค็มที่ ใน 4 เดือนนี้แหละหนา
คู่ครองจะร้างโรยรา บักขี้ร้างยา ในยามพระเคราะห์ไม่ดี ให้แทงต่อไปสักที...³

ข้อความข้างต้นแม้จะเป็นหน้าเนื้อหาสั้น ๆ เพียง 15 บรรทัด แต่ก็แสดงให้เห็นถึง
ลักษณะการดำเนินเรื่องอย่างชัดเจนว่าเป็นไปอย่างรวดเร็วและรวบรัด กล่าวคือ บอกหรือ

¹ดูภาคผนวก 4.25

²ดูภาคผนวก 3.30

³ดูภาคผนวก 2.12

พยางค์ถึง 4 เรื่อง คือ เรื่องมิตร ศัตรู ภัยอันตราย คู่รัก - คู่ครอง หรือการหย่าร้าง นอกจากนี้การอ้างอิงวรรณกรรมก็เป็นการอ้างอิงเพียงสั้น ๆ เท่านั้น

นอกจากคำพยางค์ในทางร้ายซึ่งยกมาเป็นตัวอย่างดังกล่าวแล้ว หน้าเนื้อหาทุกหน้าของศาสตร์ทุกฉบับ ไม่ว่าจะเป็นการพยางค์ในทางดี ทางปานกลาง และทางร้าย จะมีการดำเนินเรื่องในลักษณะเช่นเดียวกันนี้ทั้งสิ้น อาจสรุปสั้น ๆ ได้ว่า วรรณกรรมศาสตร์ทุกหน้าเนื้อหาของทุกฉบับ มีการดำเนินเรื่องแบบรวดเร็ว รวบรวม แต่ได้เนื้อหาดีมาก

การดำเนินเรื่องของศาสตร์มีลักษณะเฉพาะซึ่งแตกต่างไปจากวรรณกรรมอื่น ๆ เพราะศาสตร์เป็นวรรณกรรมเพื่อการพยางค์ชีวิตให้บุคคล เนื้อหาของศาสตร์จึงมีได้กล่าวถึงเรื่องราวของตัวละคร และเหตุการณ์อันเกี่ยวข้องกับตัวละคร เป็นหลักเหมือนวรรณกรรมประเภทอื่น เช่น บทเสภา นิทาน บทละคร บทพากย์ เป็นต้น ศาสตร์จะอ้างอิงวรรณกรรมเพียงเล็กน้อย และประกอบด้วยคำพยางค์คำต่าง ๆ เป็นหลัก ด้วยเหตุนี้ศาสตร์จึงไม่มีการลำดับเหตุการณ์ในการดำเนินเรื่อง เรื่องจึงถูกบรรยายให้ดำเนินไปเรื่อย ๆ ตามลำดับความเหมาะสมจนสิ้นกระแสความ ตัวอย่างเช่น

รูปนี้พระฤาษี นั่งสมาธิ จำศีลภาวนา ชะตาคีตัก น่ารักบูชา
ผู้นี้ทายว่า น้ำใจกุศล หากินชอบธรรม ไม่มีแปดปน สัตว์ชื่อถือตน
ไม่คิดโลภโลภ ทั้งใจอารี ไม่มีโทโส ไม่โลภโลภ ทำการตามใจ
สมบัติทั้งหลาย ย่อมหามาได้ ไม่ลำบากใจ จะมีบุตรหญิง พักฟังอาศัย
สุกกายภายใน ญาติได้พึ่งพา ชะตาคีนึก น่ารักท่านอา 2บาทได้ชะตา
อย่าแห่งต่อไป¹

¹ ญาณคณนวก 1.29

รูปนี้วิมานลอยในเวหน รัศมีสีโสมพะโยมบน งามโสมณโสภาสสะอาครัน
 มีนางฟ้าหน้าละออร่อน นาราพอร่อนเร่ในเวหน เทพบุตรราล่อจรจัด
 เจริญขวัญสุขสีมีโชคไช ใครแหงตองคลองคฉายสบายจิต จะชื่นชมสมสนิท
 พิศมัย จะมีคู่ชมสมดังใจ ลากจะไหลเหมากังวารี จะปรากฏยศเกิน
 เจริญผล ไก่ทั้งทนมียลัคนเป็นคักสี หังโรคาเจ็บไข้ไม่ไคมี เปนสุขขีสีสวัสดิ
 พิพัฒน์ไอย¹

จากตัวอย่างแรก ศาสตราจะกล่าวอ้างอิงวรรณกรรม แล้วกล่าวพยากรณ์เรื่อง
 อุปนิสัยใจคอ ฐานะทางเศรษฐกิจ บุตร ความสัมพันธ์กับญาติ ในตัวอย่างหลัง
 ศาสตราจะกล่าวอ้างอิงวรรณกรรม แล้วกล่าวพยากรณ์เรื่องคนรัก - คู่ครอง ลาก
 ยศ และโรครภัย จะเห็นได้ว่า ก่อนการพยากรณ์จะมีข้อความเกี่ยวกับวรรณกรรมแล้ว
 กล่าวพยากรณ์เป็นเรื่อง ๆ ไป เป็นการบรรยายเรื่องให้ดำเนินไปตามลำดับความ
 เหมาะสมจนสิ้นกระแสความ ลำดับของเรื่องหรือประเด็นที่ศาสตราพยากรณ์จึงสรุปเป็น
 ระบบไม่ได้ แต่มีหลักใหญ่ร่วมกันคือ กล่าวอ้างอิงวรรณกรรมแล้วมีคำพยากรณ์ จากตัวอย่าง
 สองข้อความที่ยกมาจะเห็นรอยเชื่อมระหว่างวรรณกรรมที่ศาสตราอ้างอิงกับคำพยากรณ์
 ได้อย่างชัดเจนจากคำว่า "ผู้นี้ทายว่า" และ "ใครแหงตอง" ทำให้สามารถแยก
 ส่วนของวรรณกรรม และคำพยากรณ์ออกจากกันได้ ศาสตราบางหน้าเนื้อหาไม่มีคำใน
 ลักษณะสองคำนี้คั่นระหว่างวรรณกรรมกับคำพยากรณ์ แต่ก็สามารถแยกสองส่วนออกจากกัน
 ได้ไม่ยากโดยพิจารณาที่เนื้อหา ดังที่ได้ทำเครื่องหมาย/ไว้ในตัวอย่างต่อไปนี้

รูปนี้กะหาชาย เทียวหาแลนชาย หมายเอากำไร ฝานุ่งแลนพาไป
 เทียวแก้วน่านักสี เหลือแต่พรั้าคัมหัก โกรธแคนแลนนัก ค้างไปบนาน

¹ ฤภาคผนวก 2.3

พราให้เคือกคาล หายไปในป่า/จนแล้วจนเลย อนิจจาเยย่นาเวหนา
ญาติพี่น้องก็ไม่มาพา ทั้งพ่อทั้งแม่ก็แลหาย ถึงยามเคราะห์ร้าย ทำให้ชักสน
ทกยามอันจน เลือดดำก็ไม่มี ให้แทงไปอีก โชคดีโชคร้าย คงได้เห็นกัน¹

ใบที่ยี่สิบสี่เจ็กัยสวรรค อยู่ในชั้นฉนมา/ประเสริฐเลิศโลกา ยศยิ่งกว่า
ชนทั้งหลาย สวัสดิ์มีโชคชัย ทั้งลาภจะมากมาย...²

แม้ว่าเรื่องหรือประเด็นที่ศาสตราพยากรณ์จะไม่มีลำดับแน่นอน แต่ลักษณะการ
พยากรณ์โดยการอ้างอิงวรรณกรรมในตอนเริ่มต้นเรื่อง ทำให้เห็นลักษณะที่น่าสนใจอีก
ประการหนึ่งคือ ศาพยากรณ์ของศาสตราได้จากการตีความวรรณกรรมที่ศาสตรานำมา
อ้างอิง เนื้อหาศพยากรณ์ส่วนใหญ่จึงดำเนินไปตามเนื้อหาของวรรณกรรม ตัวอย่างของ
หน้าเนื้อหาที่ดำเนินไปโดยใช้วรรณกรรมเป็นแกน เช่น

รูปนี้ นางสุชาตามารศรี ราชน้องคือนทรปิณพจบโลกย์ กรรมไม่เค
ตายตกเป็นนักษาง เพราะโลโกโทษและโมหะ ฤษยาอาฆาฏใจบาหมาง
กรรมจึงชักชักให้ในตอนกลาง พระเคราะห์นางจึงเป็นไปเช่นนี้ อันเคราะห์
นี้ 4 เดือนจึงเคลื่อนกลับ เป็นงามสรรพสารภางค์ลำอางศรี คืบไปสู่วิมาน
สำราญดี แหงอีกที่คุโชคให้โฉลกดี³

ลักษณะการดำเนินเรื่องของคำพยากรณ์ในศาสตราที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือเนื้อหา
คำพยากรณ์ของศาสตราทุกหน้าจะดำเนินไปโดยเกี่ยวข้องกับโลกธรรม 8 ได้แก่ ลาภ ยศ
สรรเสริญ สุข เลื่อมลาภ เลื่อมยศ นินทา และทุกข์ การดำเนินเรื่องโดย

¹ ญาณคณนวก 3.8

² ญาณคณนวก 4.28

³ ญาณคณนวก 3.6

เกี่ยวข้องกับหลักธรรมเรื่องโลกธรรม 8 ของพุทธศาสนานี้ ทำให้เนื้อเรื่องคาพย์ากรณ์ของศาสนาน่าสนใจ เพราะโลกธรรมเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของบุคคลทุก ๆ คน¹

จากการศึกษาการดำเนินเรื่องของศาสนาซึ่งได้กล่าวมาทั้งหมดนี้กล่าวได้ว่า ศาสนามีรูปแบบการดำเนินเรื่องที่มีลักษณะเฉพาะตัว ทำให้เรื่องน่าสนใจและน่าเชื่อถือ กล่าวคือศาสนาทุกเรื่องหรือทุกหน้าเนื้อหามีลำดับการดำเนินเรื่องซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 ตอน เรื่องจะดำเนินไปด้วยการบรรยายของผู้แต่งหรือหมอสวดศาสนา โดยกล่าวอ้างคุณคัมภีร์โบราณ การดำเนินเรื่องรวดเร็วและรวบรัดจึงได้อรรถาธิบายซึ่งตรงกับความต้องการของผู้เลื่อมใส เนื่องจากคาพย์ากรณ์ของศาสนาได้จากการตีความวรรณกรรมที่นำมากล่าวอ้างไว้ในตอนต้นเรื่อง เนื้อหาคาพย์ากรณ์ของศาสนาจึงดำเนินไปตามเนื้อหาของวรรณกรรมที่อ้างอิงเป็นส่วนใหญ่ มีความเหมาะสมและจบเป็นเรื่อง ๆ ไป และที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ คาพย์ากรณ์ของศาสนาดำเนินไปโดยเกี่ยวข้องกับหลักธรรมของพุทธศาสนา คือ โลกธรรม 8 ซึ่งเป็นธรรมะที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของมนุษย์ทุกคน

5. การจบเรื่อง ศาสนาแต่ละหน้าเนื้อหามีลักษณะเฉพาะในการจบเรื่องซึ่งน่าสนใจ และแตกต่างไปจากวรรณกรรมประเภทอื่น จากการศึกษาศาสนา 4 ฉบับซึ่งใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้พบว่า การจบเรื่องของศาสนามีรูปแบบหลัก 2 ลักษณะ คือ การจบเรื่องด้วยการให้เสียค่าไถ่ชะตา หรือห้ามแหงใหม่ และการจบเรื่องด้วยการให้แหงใหม่ การจะจบเรื่องด้วยลักษณะใดใน 2 ลักษณะนี้ขึ้นอยู่กับเนื้อหาคาพย์ากรณ์ในหน้านั้น ๆ ว่าเป็นคาพย์ากรณ์ในทางดี ทางปานกลาง หรือทางร้าย เมื่อรูปแบบการจบเรื่องของวรรณกรรมศาสนาเกี่ยวข้องกับลักษณะเนื้อหาของศาสนาในหน้านั้น ๆ การกล่าวถึงการจบเรื่องของศาสนาจึงจะแยกกล่าวตามลักษณะเนื้อหาของศาสนาในหน้านั้น ๆ

¹ พระพรหมมุนี "คานาพิเศษ" ใน โลกธาตุ หน้า 6

5.1 การจบเรื่องของหน้าเนื้อหาที่มีคำพยากรณ์ในทางดี หน้าเนื้อหาที่มีคำพยากรณ์ในทางดี เป็นหน้าเนื้อหาที่ผู้ใดแห่งใดจะถือว่าเป็นผู้มีโชคชะตาดี รูปแบบการจบเรื่องของหน้าเนื้อหาลักษณะนี้คือ การให้ผู้ใดแห่งถูกหน้านั้นเสียค่าไถ่ชะตา - ห้ามแหงใหม่ ตัวอย่างเช่น

...ชะตาท่านนี้ ก็แล้วท่านอา 2 บาทไถ่ชะตา อย่าแหงต่อไป¹

...ถูกนี้ก็เลิกแล้ว กังไค้แก้วรจนา ให้รับไถ่ชะตา 2 บาทอย่าแหงต่อไป²

...ถูกนี้ก็นักเหลือหลาย อาจารย์กล่าวไว้ ที่คำตำลึงทองตรา เชิญท่านรับไถ่ชะตาตามแต่ศัทธา ห้ามว่าอย่าแหงต่อไป³

...ตกนี้ก็เลิกท่านอา เชิญถวายชะตา สองบาทห้ามแหงต่อไป⁴

ตัวอย่างสาตราทั้ง 4 หน้าเนื้อหาที่ยกมาเป็นการจบด้วยการเรียกเก็บค่าไถ่ชะตา และห้ามแหงใหม่ จะเห็นว่าการลงท้ายลักษณะนี้มักจะปรากฏในตอนท้ายเรื่อง หลังจากมีการกล่าวเป็นเชิงสรุปอย่างย่อ ๆ ว่า โชคชะตาอยู่ในเกณฑ์ดี

ในบางครั้งการจบเรื่องของหน้าเนื้อหาที่มีคำพยากรณ์ในทางดีก็ลงท้ายกลับกันเสียคือ ห้ามแหงใหม่ - ไถ่ชะตา ซึ่งพบน้อยกว่าลักษณะแรก ตัวอย่างเช่น

¹คุุภาคผนวก 1.10

²คุุภาคผนวก 1.1

³คุุภาคผนวก 2.24

⁴คุุภาคผนวก 4.7

...อย่า'แพงอีก'ต่อไป ให้'รีบ'ไถ่'ดวงชะตา' สาม'บาท'อย่า'คลา'คลา
สิ่ง'ปราร'ณา'คง'ไค้'เอย¹

...ใน'ชะ'กา'ก็'นัก'เอย ห้าม'แพง'ต่อไป ไถ่'ชะ'ตา' 2 บาท²

นอกจากจะ'จับ'ควย'การ'ให้'เสีย'ค่า'ไถ่'ชะ'ตา - ห้าม'แพง'ใหม่' หรือ'กลับ'กัน'เป็น
ห้าม'แพง'ใหม่ - ไถ่'ชะ'ตา'แล้ว พบ'ว่า' การ'จับ'เรื่อง'ลักษณะ'นี้'มัก'มี'การ'ให้'พร' หรือ'คำ'กล่าว
ทวน'อง'ยิน'ดี'กับ'เจ้า'ของ'โชค'ชะ'ตา'รวม'อยู่'ควย' อาจ'จะ'แทรก'อยู่'ก่อน'ขอ'ความ' หรือ'ตอน'ท้าย
ก็ได้' ตัวอย่าง'เช่น

...มี'อายุ' วรรณะ' ทั้ง'สุขะ' พลัง'กาย' ไถ่'ชะ'ตา'เอา'เด็ก'นาย
2 บาท'ตรา'อย่า'แพง'ต่อไป³

...ปี'นี้'ดี'นัก'เหลือ'หลาย ไถ่'ชะ'ตา'เอา'ไว้' ตาม'แต่'จะ'ให้' ขอ'ท่าน
เป็น'สุข'เกิด'หนา' ข้าง'ใน'ตรา' ห้าม'ว่า'อย่า'แพง'ต่อไป⁴

...คำ'รากล่าว'ชี้' แหง'แต่'เท่า'นี้' อย่า'แพง'อีก'เอย ไถ่'ชะ'ตา' 2 บาท
อย่า'ขาด'ท่าน'เอย เสร็จ'สม'ชม'เชย' แล้ว'เลย'ไซ้'เอย⁵

¹ดู'ภาค'ผนวก 4.20

²ดู'ภาค'ผนวก 1.23

³ดู'ภาค'ผนวก 1.8

⁴ดู'ภาค'ผนวก 1.23

⁵ดู'ภาค'ผนวก 2.7

บางครั้งการจบเรื่องของศรตราที่มีหน้าเนื้อหาคาพยากรณ์ในทางดีคือการให้เสียค่าไถ่ชะตาอย่างเกี่ยวโดยไม่บอกวาทัมแห่งใหม่ ถือว่าการห้ามแห่งใหม่ละไว้ในฐานที่รู้กันแล้วว่าผู้ที่แต่งโคคาพยากรณ์ในทางดีไม่ต้องแต่งใหม่อีก ตัวอย่างเช่น

...ลากใหญ่ลากน้อย ลอยมาครบถ้วน ล้วนแต่ของดีเป็นที่สันทนา
ไปรคี่ไล่ได้ 3 บาท อย่าให้ขาดท่านเอ๋ย¹

...ชะตาคือว่าชน มีสุขสันต์แล้วท่านอา ไถ่ชะตามา 2 บาท อย่าให้ขาด
ตามปรารถนา รับพระอ่อนสรีรา อายุ วรรณโน สุขขัง พะลัง²

...ใครแต่งทองใบนี้คือเลิศแล้ว กังไค้แก้วสารพัดศรีไม่ชักขวาง
นึกสิ่งใดสมใจไปทุกอย่าง แต่สวดทางคี่ถวายสองบาทอย่าขาดเอ๋ย³

จากตัวอย่างที่ยกมาจะสังเกตเห็นได้ว่าการจบเรื่องด้วยการให้เสียค่าไถ่ชะตาโดยการห้ามแห่งใหม่ไว้ มีลักษณะอื่นเหมือนกับการจบเรื่องด้วยการเรียกค่าไถ่ชะตา - ห้ามแห่งใหม่ หรือห้ามแห่งใหม่ - ไถ่ชะตา คือ มีคากล่าวเป็นเชิงสรุปโชคชะตาอย่างย่อ ๆ และมีการให้พรหรือคากล่าวท่านองยินดีกับเจ้าของโชคชะตารวมอยู่ด้วย

5.2 การจบเรื่องของหน้าเนื้อหาที่มีคาพยากรณ์ในทางปานกลางและทางร้าย
หน้าเนื้อหาที่มีคาพยากรณ์ในทางปานกลาง เป็นหน้าเนื้อหาที่ถือว่าผู้ใดแต่งได้เป็นผู้มีโชคชะตาไม่ดีไม่ร้าย และหน้าเนื้อหาที่มีคาพยากรณ์ในทางร้าย เป็นหน้าเนื้อหาที่ถือว่าผู้ใดแต่งได้เป็นผู้มีโชคชะตาไม่ดี การจบเรื่องของหน้าเนื้อหาสองลักษณะนี้มีรูปแบบรวมกัน คือ ส่วนมากจบลงด้วยการบอกให้ "แห่งใหม่" แต่บางครั้งก็ไม่บอกให้แห่งใหม่

¹ ญาณคณนวก 3.5

² ญาณคณนวก 2.5

³ ญาณคณนวก 4.11

หน้าเนื้อหาที่มีคำพยากรณ์ในทางปานกลาง และทางร้ายซึ่งจบเรื่องด้วยการให้
"แทงใหม่" เช่น

...ลาภผลยังไม่ได้ ให้ย้ายแห่งต่อไป¹

...ชะตาปานกลางและท่าน อย่างนี้อยู่นอน ท่านว่าให้แห่งต่อไป²

...ในยามพระเคราะห์ไม่ดี ให้แห่งต่อไปสักที³

...ไม่ร้ายไม่ดีเท่าใด ให้แห่งต่อไป ทั้งใจจงจิตรอทิมฐาน⁴

...ชะตาในปีนี้อาบากเหลือใจ เชิญแห่งใบใหม่ มีโชคโฉลกดี⁵

...ให้แห่งต่อไป แก้อีกที่ ถ้าโชคเราดี ถูกที่ท่านเอะ⁶

...ตานานท่านว่า คั้นร้ายปลายดี จงแห่งต่อไป ใบหน้าสักที
ให้พบสมบัติ สวัสดิ์มีไชย⁷

¹ดูภาคผนวก 1.1

²ดูภาคผนวก 1.2

³ดูภาคผนวก 2.12

⁴ดูภาคผนวก 2.23

⁵ดูภาคผนวก 3.27

⁶ดูภาคผนวก 4.19

⁷ดูภาคผนวก 1.13

จากตัวอย่างทั้งหมดที่ยกมานี้ จะเห็นว่าการจบเรื่องด้วยการให้แทงใหม่ของ
หน้าเนื้อหาที่มีคาพยากรณ์ในทางปานกลางและทางร้ายก่อนให้ "แทงใหม่" มักมีการ
สรุปหรือบอกว่าโชคชะตาไม่ดีหรือปานกลาง และหลังการบอกให้ "แทงใหม่" ก็มัก
บอกให้มีความตั้งใจหรืออวยพรให้แทงได้ที่ดี

ศาสตราจารย์ด้านเนื้อหา ก่อนที่จะบอกให้ "แทงใหม่" จะบอกว่าเมื่อไหร่
จะพ้นเคราะห์ร้ายหรือบอกว่าจะแก้ความไม่ดีอย่างไร ตัวอย่างเช่น

...แม้พัน 4 เดือนไป จะพ้นภัยในกายา ให้แทงในใบหน้า
คุณชะตาอีกต่อไป¹

...ชะตาตกไถ่ทุกข์ 4 เดือนจึงเคลื่อนจากที่ เชิญแทงต่อไปอีกที่
ร้ายหรือก็ตกลงคุณใหญ่เอ๋ย²

...จักหาดอกไม้บูชา หุงข้าวต้มปลาไปวัดไหว้พระสักรัน สมาทาน
ศีลห้าประจำ โชคร้ายจะกลายเป็นดี ลองแทงคุณใหม่อีกที่ ถ้าเกณฑ์ยังดี
ให้เปลี่ยนใบนี้ที่เอ๋ย³

...จงทมนุญให้ท่านเด็กท่านเอ๋ย อย่าละเฉยให้เสาะพระเคราะห์หน้า
ทั้งเห็นทกโปรคนกและปล่อยปลา ในไม่ช้าสี่เดือนเคราะห์เคลื่อนคลาย
ให้แทงใหม่อีกที่ดังที่นึก จงระลึกถึงบุญคุณทั้งหลาย โชคอย่างไรให้ถูกที่
เถอะนาย ยังไม่สายแก้ตัวนี้เอ๋ย⁴

¹คุณาควนวก 1.6

²คุณาควนวก 3.10

³คุณาควนวก 4.18

⁴คุณาควนวก 4.25

จากตัวอย่างทั้งหมดที่ยกมา จะเห็นว่าการจบเรื่องด้วยการให้แทงใหม่ มักมีข้อความขยายทานองให้ทดลองดูใหม่ หรือหวังว่าจะแทงถูกในหน้าที่มีความพยากรณ์ในทางดี การจบเรื่องด้วยการให้ "แทงใหม่" นี้ เป็นการแสดงถึงลักษณะการเสี่ยงทายของศาสตร์อย่างชัดเจน

นอกจากจะจบเรื่องด้วยการให้ "แทงใหม่" ดังได้กล่าวมาแล้ว ศาสตร์ว่าหน้าเนื้อหาที่มีความพยากรณ์ในทางปานกลางและทางร้ายอาจจบลงโดยไม่บอกให้แทงใหม่ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...ระลึกคุณพระพุทโธ อิติปิโสภควา มนน้ำรคเกษา ภัยนั้นหนา
จะหายไป¹

...ถ้าแม่น้ำเจ้าพระยา จะน่านหายยากเหลือใจ เป็นทุกข์ทั้งภายใน
ถึงเคื่อนหาท่าจะคลาย²

...ชะตาพอกี้ ไม่มีโยกภัย ถูกที่นี้ไซ้ เป็นมัจฉานิมา³

...ลำบากหนุ่มสาว เฒ่าแก่มั่งมี คั้นร้ายปลายคี่มีในชะตา⁴

จากตัวอย่างทั้งหมดจะเห็นว่าเป็นการจบเรื่องโดยไม่บอกให้ "แทงใหม่" อาจจบโดยบอวิธีแก้ความเคราะห์ร้ายดังตัวอย่างแรก บอกว่าเมื่อไรจะพ้นโทษร้ายดังในตัวอย่างที่สอง และสรุปโชคชะตาดังในตัวอย่างที่สาม และสี่ แต่การจบเรื่อง

¹ ฤกษ์คณนวก 1.25

² ฤกษ์คณนวก 2.4

³ ฤกษ์คณนวก 2.16

⁴ ฤกษ์คณนวก 4.6

โดยไม่บอกให้แทงใหม่ ของศาสตราที่มีคาพยากรณ์ในทางร้ายและปานกลาง ปกติ
 หมอศาสตราจะบอกให้แทงใหม่ ถึงที่ศาสตรามับของนายสะเทือน บุญชูวงศ์ หมายถึงเหตุ
 ขยายความเอาไว้ในหน้าที่ 6 ว่า "ฟังก่อนท่านที่รักโชคชะตาของท่านอยู่ในชั้นปานกลาง
 เพื่อความแน่นอนกรุณาแทงอีกครั้ง" การจบเรื่องโดยไม่บอกให้แทงใหม่ จึงเป็นการ
 ละไว้ในฐานที่เข้าใจหรือให้อยู่ในวินิจัยของหมอศาสตรา ซึ่งหมอศาสตราก็มักจะให้
 แทงใหม่

นอกจากการจบเรื่องของศาสตรา จะพิจารณาได้จากลักษณะเนื้อหาคาพยากรณ์
 ซึ่งทำให้เห็นลักษณะการจบเรื่องที่ค่อนข้างเป็นระบบดังกล่าวนั้นแล้ว หากจะพิจารณาจาก
 คำสุดท้ายของแต่ละหน้าเนื้อหา พบว่า การจบเรื่องของศาสตรา โดยเฉพาะศาสตรา
 มับของนายสะเทือน บุญชูวงศ์ ซึ่งนิยมแต่งเป็นคำประพันธ์แบบกลอนสุภาพ มักจะจบ
 ลงท้ายคำว่า "เอ๋ย" เป็นส่วนใหญ่ ตัวอย่างเช่น

...พันสี่เคียนเคลื่อนคล้ายสวายก็ กลับคืนที่สุชาดาผาสุชเอ๋ย¹

...ให้แทงใหม่อีกทีแล้ววิจารณ์ รับผิดชอบหาโชคโฉลกเอ๋ย²

...จงแทงคู่อปายาประวิง โชคก็จริงให้ถูกก็สักทีเอ๋ย³

...ถามหาบุตรสุดใจวิลัยนาง บอกไม่พรางว่าหญิงจริงท่านเอ๋ย⁴

ศาสตรามับพระครูเหม เจตียาภิบาล จบลงด้วยคำว่า "เอ๋ย" 13 เรื่อง
 ตัวอย่างเช่น

¹ดูภาคผนวก 4.8

²ดูภาคผนวก 4.14

³ดูภาคผนวก 4.16

⁴ดูภาคผนวก 4.23

...บุชาฤๅษี 893 โชคดี ลอตเตอรี่ท่านเอ๋ย¹

...โปรคใส่ได้ 3 บาท อย่าให้ชากท่านเอ๋ย²

...เจริญแห่งต่อไปอีกที ร้ายหรือดีทกลงดูให้รู้เอ๋ย³

...ราหูจับจิตศัคคิความหลัง คั่นสู่สถานวิมานวัง เสมือนคังการว่าไว้อเอ๋ย⁴

ศาสตร์ฉบับนางส้มแป้น บุญยะโทตระ จบด้วยคำว่า "เอ๋ย" 3 เรื่อง ฉบับนายจร เหมธานนท์ จบด้วยคำว่า "เอ๋ย" เพียง 1 เรื่อง การจบเรื่องด้วยคำว่า "เอ๋ย" จึงเป็นความนิยมของผู้เขียนศาสตร์บางฉบับเท่านั้น

เนื้อหา

เนื้อหา คือ เรื่องราวหรือสาระสำคัญต่าง ๆ ที่ผู้แต่งมุ่งเสนอไปยังผู้อ่าน ฉะนั้น เนื้อหาของศาสตร์จึงแบ่งได้เป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ เนื้อหาซึ่งเป็นคาพยากรณ์ของศาสตร์ และเนื้อหาเกี่ยวกับวรรณกรรมที่ศาสตร์อ้างอิงถึง ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงใจความหรือสาระสำคัญของเนื้อหาคาพยากรณ์ โดยจะกล่าวถึงลักษณะของคาพยากรณ์ตอนหนึ่ง และเนื้อหาในแต่ละเรื่องหรือประเด็นอีกตอนหนึ่ง

1. ลักษณะคาพยากรณ์ของศาสตร์

เนื่องจากศาสตร์แต่ละหน้าจะมีเนื้อเรื่องหรือหน้าเนื้อหาประจำอยู่เป็นหน้า ๆ ไป และมีรูปแบบของการขึ้นต้นเรื่อง คาเนินเรื่อง และจบเรื่อง ซึ่งเป็น

¹ ญาณคณวก 3.1

² ญาณคณวก 3.5

³ ญาณคณวก 3.10

⁴ ญาณคณวก 3.29

ลักษณะเฉพาะตัว ฉะนั้นหน้าเนื้อหาของศาสตร์แต่ละหน้าจึงแยกจากกันได้โดยอิสระ และเมื่อพิจารณาลักษณะเนื้อหาว่าพยากรณ์จากหน้าเนื้อหาของศาสตร์แต่ละฉบับแล้ว พบว่า เนื้อหาพยากรณ์ของศาสตร์ แบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1.1 หน้าเนื้อหาที่มีคำพยากรณ์ในทางดี คำพยากรณ์ลักษณะนี้ไม่ว่าจะกล่าวถึง เรื่องใด จะพยากรณ์ในค่านดีหมด เช่น

พยากรณ์เรื่องหน้าที่การงานก็จะกล่าวว่า การงานจะรุ่งโรจน์ ประสบความสำเร็จ ถ้าค้าขายก็มีกำไร หาไร่นาก็จะได้ผลดี เป็นต้น ตัวอย่างเช่น

...ทรัพย์สินไหลคั่งทอธาร หากการงานจะมีไชย ถ้าจะคิดค้าขาย ก็จะได้ สมดังใจ ชายคี่มีกำไร สมดังใจท่านปรารถนา ลาภลอยคอยอยู่แล้ว คงได้แก้วรจนา ฟั่นองไฉ่ฟุ้งพา ทำไร่นาจะมีผล...¹

...จะคิดการสิ่งใดคงปรากฏ ทั้งลาภยศทานาจะมีผล ถ้าคิดการค้าขาย จะไม่จน กำไรล้นล้ำค่าสุธาร...²

ถ้าท่านายเกี่ยวกับอุปนิสัยใจคอ ก็จะกล่าวในทำนองว่า จิตใจงาม รักความ ยุติธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ไม่โลภโกรธหลง เป็นต้น ตัวอย่างเช่น

...ผู้นี้หาว่า น้าใจกุศล หากินชอบธรรม ไม่มีแปดปน สัตว์ชื่อถือตน ไม่คิดโลภ ทังใจอารี ไม่มีโทโส ไม่โลภโลโท หากการตามใจ...³

¹ ญาณคณนวก 2.5

² ญาณคณนวก 4.20

³ ญาณคณนวก 1.29

...ชะตาดีเลิศ บุญญาประเสริฐ ลากเกิคมามี จะมีปัญญา ศัทธาพาที่
ส่งเสริมบารมี ทั้งมีเมตตา...¹

คำพยากรณ์ที่มีเนื้อหาในทางที่จะกล่าวถึงความอุดมของลาภ ยศ สรรเสริญ
และสุข แผนกการถึงพร้อมด้วยพร 4 คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ตัวอย่าง
เช่น

...ตั้งฉัตรแก้วกันเกตุวิเศษนัก	เป็นที่รักทั่วหน้าสุชาสถาน
อายุท่านจะยืนไปยาวนาน	วิณะท่านจะงามอร่ามเรือง
จะมีสุขมีกำลังถึงราชสีห์	ลาภยศมีปรากฏไม่หกละเหิง
จะมีลาภลอยรองมานองเนือง	จะปราศรัยเปรี๊ยะปัญญาปรีชาชาญ
ไปภายหน้าถาวร เจริญสุข	กำจัดทุกข์สิ้นไศรยโรคทั้งหลาย
ไคลลาภลอยคอยสุขสนุกสบาย	ที่คำไวสามบาทอย่าขาดเอ... ²

...ประเสริฐเลิศโลกา ยศยิ่งกว่าคนทั้งหลาย สวัสดิ์มีไชโย ทั้งลาภจะมากมาย
ปรากฏยศทั้งหลาย ทานาไรไฉนลี้ อยู่นั้นใจศัทธา มีบุญบารมี เป็นสุขทุกราตรี
ไม่ได้มีภัยพาธา ไฉนบุตรจะเป็นชาย จะสืบสายไปภายหน้า แม่นบวชเป็นสังฆา
ลาภสักการะมากมาย จะมีอายุ วรรณะ ทั้งสุขชะกำลังกาย...³

นอกจากนี้ยังพบว่า เนื้อหาคำพยากรณ์ในทางที่จะกล่าวถึงการไม่มีหรือหายขาด
จากโรคภัยต่าง ๆ การมีทรัพย์สิ้นเงินทองไหลมาเทมา การชนะคดีความ การไต่บุตร
และธิดาสมใจ การเป็นที่พึ่งพาของพ่อแม่ญาติพี่น้อง การได้คู่ครองที่ดี การได้ของ
ที่หายกลับคืนมา ดังที่ศาสตราจารย์พระครูเหม เจตยาภิบาล มักสรุปว่า นี่อะไรก็สม
ปรารถนา ตัวอย่างเช่น

¹ ญาณคณนวก 2.7

² ญาณคณนวก 4.22

³ ญาณคณนวก 2.13

...แม้ใครแทงทอง บุคผองสุกใส หากการสิ่งใด สมควรปรารภนา
 ลากลอยคอยหลังไหลมา คังไคจินคา มีค่าควรเมือง นึกคู้ไคคู้
 นึกเงินไคเงิน นึกทองไคทอง นึกแก้วไคแก้ว นึกอะไรแล้ว
ทองไคทุกเรื่อง ไม่ผิดไม่เคือง ในเรื่องสมบัติ...¹

...ไคเป็นใหญ่ในพวกบริวาร ทั้งศฤงคารสินทรัพย์นับอนันต์ อีกข้างมา
 โคควายทั้งหลายหมด จะปรากฏลากสู่ขทุกสิ่งสรรพ คิดสิ่งไคก็จะไคมาทุกอัน
 สวรรพรรณลาภยศปรากฏมี จะมีคว่ำมผาสุขสนุกนัก ไคเป็นหลักเฝ้าพงษ์และวงศา
 ญาตีมิตรสหายไคพึ่งพา...²

นอกจากนี้ปรากฏว่าศาสตร์นามักมีคำพยากรณ์ทางคิในลักษณะที่เป็นนามธรรม
 ห่วงเกี่ยวกับลาก ยศ สรรเสริญ สุข หรืออายุ วรรณะ สุขะ พละ คือ
 กล่าวว่ามีวาสนา มีบุญ มีลาภ หรือโชคคี่ ตัวอย่างเช่น

...นึกเอาสิ่งใดสนใจปรารภนา ปีนี้นานอาลากมาถึงเรือน ชะตาปีน
 โชคคี่ใครจะเหมือน ลากใหญ่ไหลเลื่อนมาไม่ขาดสาย...³

แม้ว่าลักษณะคำพยากรณ์ในทางคี่จะมีเนื้อหาแยกไคเป็นสองกลุ่ม คือ เนื้อหาที่
 เป็นรูปธรรม ไคแก่ การไคทรัพย์สิน ข้างม้าวควาย การไคของที่หายไปคืนมา
 การไคบุตรหญิงชายสืบสกุล เป็นต้น และเนื้อหาที่เป็นนามธรรม ไคแก่ ลาก ยศ
 สรรเสริญ สุข อายุ วรรณะ สุขะ พละ ดังกล่าวแล้ว เนื้อหาทั้งสองกลุ่มก็มีไค
 แยกกันอย่างเด็ดขาด หมายความว่าหน้าเนื้อหาที่มีลักษณะคำพยากรณ์ในทางคี่หน้าหนึ่ง ๆ

¹ ญาณคณวก 3.26

² ญาณคณวก 3.17

³ ญาณคณวก 4.5

จะมีเนื้อหาทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมรวมอยู่ด้วยกันเสมอ ดังตัวอย่างจากศาสตร์า
เรื่องที่ 8 ฉบับของนายจร เหมธานนท์ ซึ่งกล่าวไว้ดังนี้ .

รูปนี้เจตีย์สวรค์ อยู่ในชั้นฉกามา ประเสริฐเลิศโลกา ยศยิ่งกว่า
คนทั้งหลาย สวัสดิ์มีไชโย ทั้งลาโกจะมากมาย ปราภฏทั้งหญิงชาย
ทำนารไไคยลลิตี ผู้นั้นใจศัทธา มีปัญญาวาระมี เป็นสุกทุกุภคร
ไมไคมีภัยพาหา ไคบุทจะเปนชาย จะสืบสายไปภายหนา แม่นบวช
เปนสังฆา ลากลักกาจะมากมาย มีอายุ วรรณะ ทั้งสุขะพลึงกาย
ไคชะตาเอาเกิคนาย 2 มาทศรอาอย่าแทงค่อไป¹

จากตัวอย่างนั้นนอกจากจะเห็นว่าเนื้อหาทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมรวม
อยู่ด้วยกันแล้ว ยังแสดงให้เห็นว่า เนื้อหาที่มีลักษณะคำพยากรณ์ในทางดีนั้นหนึ่ง ๆ
ของศาสตร์าจะพยากรณ์หลายเรื่อง หรือหลายประเด็นรวมกัน จากตัวอย่างนี้ได้แก่
เรื่องหน้าที่การงาน ภัยอันตราย บุตร พร 4 ประการ เป็นต้น

ลักษณะซึ่งน่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ การมีเนื้อหาทำนองยืนยันที่ด้วยกับผู้ที่ทาง
ศาสตร์าถูกหน้าที่มีคำพยากรณ์ในทางดี ศาสตร์ามักจะกล่าวอนุโมทนาหรือให้พรใน
ตอนท้ายของคำพยากรณ์ลักษณะนี้ ตัวอย่างเช่น

...ใครทางทองคลองคล้ายสบายจิต จะชื่นชมสมสนธิพิศมัย จะมีคู่ชุกรม
สมดังใจ ลากจะไหลเทมาคังวาริ จะปราคฤษศเกินเจริญผล ไคทั้งตน
มีหลักเป็นศักสี ทั้งโรคาเจ็บไข้ไมไคมี เปนสุขชีสัสวัสกีพิพัฒน์เอย²

¹ ญาณคณวก 1.8

² ญาณคณวก 2.3

...ใครทรงอุบา ทาพระมุนี ชะตาคีเลศ บุญญาประเสริฐ ลากเกือกมากมี
จะมีปัญญา ศัทธิพาที ส่งเสริมบารมี จะมีลาภำ ทั้งความเจ็บไข้
ไม่ตองกายา จะเอาสิ่งใด สมใจปราศณา บุตรีบุตรา ภรรยาคุ้เชย
คารากลวชี่ แทงแต่เท่านั้น ออย่าแทงอิกเลย ไถชะตา 2 บาท ออย่าชาคทานเอย
เสีจสมชมเชย แล้วเลยโฮโย¹

นอกจากนี้หน้าเนื้อหาที่มีคำพยากรณ์ในทางดี จะบอกให้ผู้ทรงศาสตร์าไถชะตา
และห้ามแทงอิก ซึ่งอาจจะบอกทั้งสองอย่าง หรือบอกเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งในตอนท้าย
ของคำพยากรณ์ เช่น

...โชคคี่วันใด เหมือนกล้วยเป็นทอง ลากนองไหลมา
ออย่าลืมไถชะตา 3 บาท ทานเอย²

...ชะตาคี่กว่าชน มีสุขสันแล้วทานอา จบคำในทานาย ที่คำไว้ในชะตา
2 บาท ออย่าคลากคลา ทานห้ามออย่าแทงต่อไป³

โดยปกติแล้วศาสตร์าหน้าเนื้อหาที่มีลักษณะคำพยากรณ์ในทางดี มักจะบอกไว้อย่าง
ชัดแจ้งว่า ดี หรือคี่เลศ การบอกนี้อาจจะบอกไว้ตอนท้ายของคำพยากรณ์ เช่น

ถูกนี้คี่เลศแล้ว คึงไค้แก้วรจนา ให้รีบไถชะตา 2 บาทออย่าแทงต่อไป⁴

¹ดูภาคผนวก 1.4

²ดูภาคผนวก 3.7

³ดูภาคผนวก 1.7

⁴ดูภาคผนวก 2.1

"ถูกต้องพระฤๅษีคือนักหนา สอนบาทชะตาอย่าแหงค่อไป"¹

หรืออาจจะบอกเกริ่นไว้ในตอนต้นของคำพยากรณ์ เช่น

"รูปนี้ร่ายพระพุทบาท พระมุนีนาถองพระสาสกา ท่านถั่งเหยียบไว้
ที่ในโลกาใครแหงถูกมา ทาพระมุนี ชะตาคีเลศ..."²

"รูปนี้ฉัตรแก้ว ประเสริฐเลิศแล้วในโลกา..."³

ศาสตราบางหน้าก็บอกไว้ทั้งสองแห่ง เช่น ศาสตราเรื่องที่ 3 ฉบับของนายจร
เหมชานนท์ ค่อไปนี้

รูปนี้ไกรแหงทอง คลั่งเงินคลั่งทอง คล่องแล้วท่านอา ชะตาคีเลศ
ประเสริฐนักหนา จะมีศกา ช่างมาคาคคน จะมีปัญญา บังเกิดศรัทธา
ปรีชายิ่งคน พ่อแม่พี่น้อง ไค้อาสัยคน บังเกิดลาภผล อะเนกนา ๆ
ทายว่าโฉมครู ปีนีจะไค้คู่ ภิรมกายา ชะตาไม่ตก ประสกลีลา
แมนเป่นสังฆา วาสนาเหลือใจ ถ้าจะลี้กสาววิชา จำค่องว่องไว
ชะตาคีเลศ จะเกิดลาภใหญ่ อย่าแหงค่อไป ไค้ชะตา 2 บาทท่านว่า
อย่าแหงค่อไป⁴

¹ ญาณคณนวก 4.1

² ญาณคณนวก 2.3

³ ญาณคณนวก 3.11

⁴ ญาณคณนวก 1.3

แม้ศาสตราจารย์จะไม่บอกไว้อย่างชัดแจ้งว่าคำพยากรณ์ในหน้านั้นเป็น
ลักษณะคำพยากรณ์ในทางดี แต่จากเนื้อหาที่ปรากฏในคำพยากรณ์จะทำให้บอกได้ว่า
เป็นคำพยากรณ์ในทางดี คือไม่ว่าจะกล่าวถึงเรื่องใด ๆ จะทำนายในทางดีหมด ไม่มี
คำพยากรณ์ส่วนใดที่เป็นเรื่องไม่ดีปะปนอยู่เลย

1.2 หน้าเนื้อหาที่มีลักษณะคำพยากรณ์ในทางปานกลาง คำพยากรณ์ใน
ลักษณะนี้มีเนื้อหาอยู่ระหว่างคำพยากรณ์ในทางดี กับคำพยากรณ์ในทางร้าย คือจะว่าดี
หรือว่าร้ายก็ได้ ทั้งที่ศาสตราจารย์ของนายสะเทือน บุญชูวงศ์ เรื่องที่ 31 สรุปว่า
"แห่งทองภาพนี้ เอาดีไม่ได้ ไม่ดีไม่ร้าย พอเป็นมัชฌิมา"¹

ลักษณะคำพยากรณ์ในทางปานกลาง จะมีเนื้อหาทั้งดีและร้ายปนกัน คือ ดี
เรื่องหนึ่ง เสียเรื่องหนึ่ง หรือมีลักษณะขัดแย้งกันอยู่ในเรื่องเดียวกัน เช่น จะพลัดพราก
จากบ้านและพ่อแม่ เมื่ออายุยังน้อยจะลำบาก แต่ก็จะได้ดี มีทรัพย์มากมาย จะได้
คู่ครองรูปงาม แต่กลับมีแต่คนริษยา และชีวิตคู่ครองก็อยู่กันไม่ยืดยาว ตัวอย่างเช่น

รูปนั้นนางมะโนรา พรานบุญใจกล้า เอาเชือกบ่วงรั้งมัดไว้
พาไปถวายเป็นไทย พระสุทนต์จอมไตร หายว่าจะจากเคหา จะไกล
ญาคิวงพงสา บิคมารดา ปีนันทน์จะไคดี น้อย ๆ ลำบากกาย
หายว่าปิ่น จะมีคู่สมสไมใจ ไคคู่โสภามองใส มีทรัพย์ยิ่งใหญ
แต่มีคนคิดฤษยา มีคู่ไคถึงสองครา แต่อยู่ไม่ยืดยาว ให้แห่งใบหน้าสักที่
ขอดูกที่ไคใบนี้พอเป็นมัชฌิมา²

คำพยากรณ์เรื่องอื่น ๆ ก็มีเนื้อหาในลักษณะร้ายบ้างดีบ้าง เช่น การทำมาหากิน
ลำบาก แต่ก็ไม่ถึงกับยากจน นิสัยใจกว้างขวาง และได้มิตรที่ดี ดังตัวอย่างคือ

¹ ญาณฉนวนก 4.31

² ญาณฉนวนก 1.12

...ตำราท่านว่าหากินถิ่นไกล ลำบากยากกายา หาได้ใช้ไป แคคงไม่จน
 ทรพลเชษฐใจ มักชอบคบมิตรน้ำจืดกว้างใหญ่ ท่านผู้นี้ไซ้ เฒ่าแก่จึงดี
 คบเพื่อนสูงศักดิ์รักกันเต็มที ไม่ไ้หน่ายหนีอารีย์เมตตา แห่งทองภาพนี้
 พอเป็นมัจฉา คุโศกโอบหน้าให้แก่งอีกที¹

ข้อสังเกตอีกอย่างหนึ่งของหน้าเนื้อหาที่มีลักษณะคำพยากรณ์ในทางปานกลางคือ
 ในคำพยากรณ์มักใช้คำว่า "แก่เฒ่าไ้ดี" หรือ "คนร้ายปลายดี" หรือบอกว่าอายุ
 เท่านั้นจะสิ้นทุกข์ ตัวอย่างเช่น

. . .ชะตาผู้นี้ เมื่อน้อยจะมี ผู้เลี้ยงรักษา เป็นคนอาภัพ ทกอันปัญญา
 ทองจากเคหา ลำบากยากใจ แคจะมีผู้ อุปถัมภ์ชู เป็นสุขเย็นใจ
 ตั้งคนหลายหน ชุกชนเที่ยวไป แต่ไม่มีใคร เกลียคชังอาตมา อายุกลางคน
 จะมีลาภผล ตั้งคนและหนา จะมีบุตชาย สืบสายต่อมา พันทุกสุขา
 เปนสุขเย็นใจ ชะตาพอดี ไม่มีโภยกัย ถูกที่นี้ไซ้ เป็นมัจฉา²

...จะจากพรากพรัดเคหา กับหมุณาติกา ฟั่นองวงสาไปไกล
 ลำบากยากเย็นเย็นใจ ทำการสิ่งใด ย่อมไ้แต่ความทุกข์า เพื่อนฝูง
 ชี้มัทนินทา จงจิตอิจฉา แก่เหล่าสัตว์มีชี อายุ 35 ครอบปี ลาภบังเกิดมี
 ล้นทุกเย็นเย็นใจ จะไ้คู่ชีวิตพิสมัย จะพ้นโรครภัย ที่เชื่อว่าชาน
 ชะตาปานกลางแลท่าน อยานิ่งอยู่นาน ท่านว่าให้แก่งต่อไป³

¹ ฎากคณวก 4.21

² ฎากคณวก 2.16

³ ฎากคณวก 1.2

...ชะตาปี่นี้ ชี้มักกลับกลาย หากดีเป็นร้าย ได้แต่ทุกข์หา ถ้าทำพิชฌ
ไคดีเลิศล้ำ เป็นคนมีบุญญา จะไปแห่งใด ลากไหลเหมา แต่คนอิจฉา
ต้นร้ายปลายดี...¹

...ผู้ใหญ่ก็ร้าย แต่ทำไม่ได้ เพราะบุญยังมี ลำบากหนุ่มสาว
แก่เฒ่าไคดี สิ้นทรัพย์จะมี ภัยลาลอยมา จะไคบุตรชาย สืบสายวงศ์
อายุยืนยาว แก่เฒ่าชะรา คำนานทานว่า ต้นร้ายปลายดี จงแห่งต่อไป
ใบหน้าสักที่ ให้พบสบที่ สวัสดิ์มีไชย²

จากตัวอย่างดังกล่าว จะเห็นถึงลักษณะที่สังเกตได้อีกอย่างหนึ่งของหน้าเนื้อหา
ที่มีคำพยากรณ์ในทางปานกลาง คือ การให้แทงใหม่ และการไม่กล่าวถึงการไถ่ชะตา
ในตอนท้ายของคำพยากรณ์ ซึ่งหมายความว่า ไม่ต้องเสียค่าไถ่ชะตา การให้แทงใหม่
และการไม่กล่าวถึงการไถ่ชะตาของหน้าเนื้อหาที่มีคำพยากรณ์ในทางปานกลาง เป็น
ลักษณะตรงกันข้ามกับหน้าเนื้อหาที่มีคำพยากรณ์ในทางดีซึ่งได้กล่าวแล้ว

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า หน้าเนื้อหาที่มีลักษณะคำพยากรณ์ในทาง
ปานกลางหน้าหนึ่ง ๆ ของวรรณกรรมศาสตร์ จะพยากรณ์หลายเรื่องหรือหลายประเด็น
รวมกัน ลักษณะนี้เหมือนกับหน้าเนื้อหาที่มีลักษณะคำพยากรณ์ในทางดีดังได้กล่าวแล้ว

โดยปกติแล้วศาสตร์หน้าเนื้อหาที่มีลักษณะคำพยากรณ์ในทางปานกลางมักจะ
บอกไว้อย่างชัดเจนว่า ชะตาปานกลาง หรือ พอเป็นมัชฌิมา การบอกนี้มักจะบอกไว้ใน
ตอนท้ายของคำพยากรณ์ ตัวอย่างเช่น "ถูกที่นี้ไซ้ เป็นมัชฌิมา"³ หรือ "ชะตา

¹ ฤๅคณนวก 1.20

² ฤๅคณนวก 1.13

³ ฤๅคณนวก 1.19

ปานกลาง และท่านอย่างนี้อยู่นาน ท่านว่าให้แทงต่อไป"¹ และ "แทงท้องภาพนี้ เอาดีไม่ได้ ไม่ดีไม่ร้าย พอเป็นมัจฉิมา"² ศาสตราบางหน้าจะไม่บอกไว้อย่าง ชัดแจ้ง อย่างไรก็ตามจากเนื้อหาที่ปรากฏในคัพพยากรณ์ที่มีทั้งเรื่องดีเรื่องร้ายปะปนกัน ประกอบกับการไม่กล่าวถึงคำโกธะตาและการให้แทงใหม่ จะทำให้สามารถบอกได้ว่า เป็นหน้าเนื้อหาที่มีคัพพยากรณ์ในทางปานกลาง

1.3 หน้าเนื้อหาที่มีคัพพยากรณ์ในทางร้าย คัพพยากรณ์ลักษณะนี้มีเนื้อหาตรง กันข้ามกับคัพพยากรณ์ในทางดี คือไม่ว่าจะกล่าวถึงเรื่องใด จะพยากรณ์ในทางไม่ดีทั้งหมด เช่น พยากรณ์เรื่องหน้าที่การงาน ก็จะกล่าวว่า ไม่ประสบผลสำเร็จ ถ้าผู้ชายก็จะ ประสบกับความซอกหลุน ตัวอย่างเช่น

จะทำการสิ่งใดไม่ถนัด สวรระพักไม่เห็นเป็นสำสัน³

แม้กาชายจะซอกหลุน ห้ามเข้าหุนกับเพื่อนคา⁴

กาชายจะซอกหลุน ให้ออนรุ่นในกายา ของฝากอย่าลากพา อย่าเข้าหุน
ทุนฉิมหาย⁵

การทนายเกี่ยวกับอุปนิสัยใจคอ ก็จะกล่าวในทำนองว่า ชอบทำบาป โลก โกรธ หง หรือมัวเมาทางเสื่อม ไม่ทำการงาน ตัวอย่างเช่น

¹คูปาคณนวก 1.2

²คูปาคณนวก 4.31

³คูปาคณนวก 1.19

⁴คูปาคณนวก 3.10

⁵คูปาคณนวก 2.6

...เป็นคนใจดำ ไม่ทันท่าไร ทำมาบ่หยาบคาย ไ้แต่ทุกขา
 หาเข้ากินคำ กุศลไม่ทำ ก่อกำเวรา ใจโลกลโลโก โทษโมหา
 ไม่เข้าวัดวา ศัทธิหาไม่มี แม้นใครแทงทอง ชะตาของน้อง ช้องชัคบัคสี
 ให้เร่งกลับตัว อย่ามัวโลเก ทำแต่กำถี้ จะมีลาภา ให้เร่งปฏิบัติ
 ถือสัถถือสัจ เข้าวัดเข้าวา ให้แทงใบหน้า กุชะตาต่อไป¹

ที่สิบเก้ากระชิวากระหาขาย รบกันวันวาย ต่างฝ่ายต่างถี้
 มุทะลุคุคัน รบกันพันถี้ ใจร้ายราวี มีแต่โทษา ชอบแต่ของเมา
 ทั้งเหล้าทั้งยา สู้บ่ผ่นกันชา สุรานารี ชอบแต่คบเพื่อน แะเชื่อนเต็มถี้
 ชอบกินครานการ งานนั้นไม่มี บ่นอุจู้ พิรีพีไร เงินทองหาถี้
 ไร่จ่ายเหมือนไฟ ไม่ไค้อาลัย วันไผ่เต็มถี้ ให้แทงต่อไป แก้อีกถี้
 ถ้าโชคเราถี้ ถี้ที่ท่านเฮย²

นอกจากนี้ เนื้อหาคำพยากรณ์ในทางร้ายจะกล่าวถึงการเจ็บไข้ ได้รับความทุกข์
 ของสุณฺหาบ เลี้ยงทรัพย์สิน ญาติมิตรก็ไร้ความ มีคดีความยุ่งเหยิง อาจสรุปได้ว่าอยู่ใน
 ลักษณะของการเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา และทุกข์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...ถุนี้ชะตาว่าไร พระเคราะห์มากมาย ให้สะเคาะพระเคราะห์และหนา
 ชี้ม็กเจ็บไข้หา ๆ ถี้ถุคมาระยา จะทำให้ท่านหลงไหล ของหายจะสูญพันไป
 แม้นคนไปไกล ท่านว่ายังไม่คืนมา ตั้งจิตคิดทำหัตถา ห้ามว่าอย่าไปแห่งใด
 4 เดือนอย่าไค้ไปไกล เสนียคจิงไร จะคอยเสื่อมหายและหนา ให้แทง
 ต่อไปท่านอา³

¹ ญาณคณนวก 2.8

² ญาณคณนวก 4.19

³ ญาณคณนวก 1.17

...พี่น้องและวงษา มักนึกหาไม่ไยดี สัตว์นั้นเป็นชาย มักชี้ร้ายใจกระลือ
คนรักจักยายี ทั้งทรัพย์สินและเข้าของ ไม่เสียก็จำผิด ลูกและเมียจะลาพอง
ฉกฉักมักจองทอง ทำลาพองไม่เกรงใจ ถ้าแน่นว่าเจ็บไซ้ จะน่านหาย
ยากเหลือใจ เป็นทุกข์ข้างภายใน ถึงเดือนห้าห้าจะคลาย¹

...ท่านท่านนายทนายว่า จะมีความทุกข์ ให้เจ็บใจเพราะกรรมระส่ำระสาย
ให้ร้อนรุ่มกลุ้มใจไม่สบาย ญาติมิตรสหายจะใส่ความ ต้องเที่ยวร่อนเร่
ระเหเร่รอน เพราะพวกพ้องของคนคิดเหี้ยมคหยาม มีคดียุ่งเหยิงเป็น
ถ้อยความ จะเลื่อมทรมานสินทรัพย์อัปรา²

...โบราณว่าจนแล้วยังจนเหลือ โชคเราเอยขวางยับอัปราศรี ถามหา
ลาภนั้นไม่ไคมี ชักลั่นคือยากยับแทบอัปปาง ถามหาคุณุชมภิรมณวิค บอกไม่ผิด
ว่าชักของยังหมองหมาง ถามหาบุตรสุดใจวิไลนาง บอกไม่พรางว่าหญิง
จริงท่านเอย³

ลักษณะเด่นเป็นพิเศษของเนื้อหาคำพยากรณ์ในทางร้ายซึ่งแตกต่างจากคำพยากรณ์
ในทางดี และทางปานกลางก็คือ คำพยากรณ์ในทางร้ายมักจะชี้หนทางแก้ไขความทุกข์ยาก
ลำบาก หรือเรื่องร้าย ๆ เหล่านั้น โดยจะบอกไว้ในตอนท้ายของคำพยากรณ์ ได้แก่
การแนะนำให้สะเทาะเคราะห์ โปรคสัควัการปล่อยนกปล่อยปลา และที่สำคัญคือการให้
ยึดมั่นในพระรัตนตรัย

¹ ฤกษ์คณนวก 2.4

² ฤกษ์คณนวก 3.18

³ ฤกษ์คณนวก 4.23

ตัวอย่างการแนะนำให้สะเคาะเคราะห์ และปล่อยนกปล่อยปลา

...โชคชะตาถึงเคราะห์จำเพาะใหญ่ จะเสียสินของรักหักอาลัย ทั้งโรครภัย
ก็จะมีมาบิทา จงหาบุญให้ทานเถิดท่านเอ๋ย อย่าละเลยให้เสาะพระเคราะห์หนา
ทั้งเห็นหกโปรคนกและปล่อยปลา ในไม่ช้าสี่เดือนเคราะห์เคลื่อนคลาย...¹

...คำชายจะชากุน ให้ร้อนุ่นในกายา ของปากอย่าลากพา อย่าเข้าหุน
หุนนิบหาย โปรคนกและปล่อยปลา 4 เดือนหนาพระเคราะห์คลาย คำว่า
ทานกล่าวไว้ ให้หลงอีกต่อไป²

...ชะกว่าไร พระเคราะห์มากมาย ให้สะเคาะพระเคราะห์และหนา³

ตัวอย่างการแนะนำให้เข้าฟังพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

...ให้เร่งปฏิบัติ ถือศีลถือสัจ เข้าวัดเข้าวา จะพ้นเกษภัย ตามในตำรา
ลองแทงใบหน้า สวัสดิ์มีไชย⁴

...เจ็บไข้ได้ทุกข์ภัย เจ็บทั่วไปทั้งกายา ระลึกคุณพระพุทธโธ อิติปิโสภควา
มนนารกเกษา ภัยนั้นหนาจะหายไป⁵

¹ดูภาคผนวก 4.25

²ดูภาคผนวก 2.6

³ดูภาคผนวก 1.17

⁴ดูภาคผนวก 1.5

⁵ดูภาคผนวก 1.25

...สถานพระเคราะห์ท่าน สี่เดือนเคลื่อนคล้าย จักหาคอกไม้บูชา
หุงข้าวต้มปลา ไปวัดไหว้พระทุกวัน สมาทานศีลห้าประจำ โชคร้าย
จะกลายเป็นดี...¹

...แม้ใครแห่งทอง ไบนี่กล่าวพร่อง ร้ายเหมือนจักรหัน จะเสียของรัก
ถอยศหมดศักดิ์ นา ๆ สารพัน ห้ามเดินทางไกล เกรงภัยโรมรัน ระว่างกายัน
ไว้ให้จงดี สวคณคัฏาณา ระลึกคุณพระ อย่าเศร้าโศกศรี ถือศีลภาวนา
เมื่อคราเช่นนี้ ให้แทงอีกทีไบน้ำคุณเอ๋ย²

...ทำให้เป็นหลัก รักคุณความดี บุษบาพระพุทธรูปพระธรรมพระสงฆ์
เป็นองค์รัตนตรัย...³

นอกจากจะแนะนำทางแก้ไขความทุกข์ยากจากเรื่องร้าย ๆ แล้ว วรรณกรรม
ศาสนาที่มีเนื้อหาคำพยากรณ์ในทางร้ายยังกล่าวในทานองห้าม หรือตักเตือนมิให้กระทำ
สิ่งที่ส่งผลร้าย และการตักเตือนมิให้ประมาท หรือการบอกให้รู้ล่วงหน้าเพื่อจะได้ระมัดระวัง
เอาไว้ก่อน ตัวอย่างเช่น

...หาเข้ากินคำ กุศลไม่ทา ก่อกำเวรา ใจโลภโลภ โทโสโมหา
ไม่เข้าวัดวา ศัทธิหาไม่มี แม้ใครแห่งทอง ชะตาของน้อง ช้องชักบัลลือ
ให้เร่งกลับตัว อย่างมัวโลภ ทำแต่กำดี จะมีโศกา⁴

¹อุภาคนวก 4.18

²อุภาคนวก 4.34

³อุภาคนวก 3.12

⁴อุภาคนวก 2.8

...4 เกื่อนพระเคราะห์ทับ จะได้รับอันตราย ห้ามว่าอย่าฉันผาย
ไปอุครและทักษิณ สัตว์นั้นเป็นชาย จะทำร้ายให้มันทิล...¹

...ทาย่าปี่นี้ จะมีโรคภัย กว่ทานผู้ใหญ่ จะทำโทษา ชี้มักเจ็บไข้
โรคภัยนา ๆ เจ็บหัวมัวตา โรคายา ยี่ อย่าทาการใหญ่ จะเกิดเภทภัย
ระวังจงก็...²

...ห้ามว่าอย่าทาคุณแก่ใคร ทาแก่ผู้ใด ย่อมมักให้ร้ายภายหลัง
เพื่อนกินมีจึง แทว่าเพื่อนตายไม่มี...³

...ระวังคบเพื่อน จะคมให้เสียการงาน ทำให้ของชัคบัคสี่ อย่าไว้ใจ
พวกพาลไพร่ จะหลอกลวงควยเล่ห์กล จงเร่งระวังตน...⁴

นอกจากจะชี้แนะแนวทางแก้ความโชคร้าย และเตือนมิให้ประมาทแล้ว ศาสตร์
มักมีเนื้อหาทวนองปลอบใจหรือให้ความหวังแก่ผู้ที่แทงถูกหน้าที่ไม่ดี ได้แก่ การบอกว่า
เมื่อใดจะพ้นเคราะห์ร้าย การให้แทงใหม่ซึ่งเป็นลักษณะประจำของหน้าเนื้อหาที่มีคำ
พยากรณ์ในทางร้าย ก็เป็นลักษณะหนึ่งของการให้ความหวังเช่นกัน

ตัวอย่างการปลอบใจด้วยการบอกว่าเมื่อไหร่จะพ้นเคราะห์ร้าย เช่น

...สมันพัน 4 เดือน จะเคลื่อนไคลคลา พระหัมบดีครุบา จะอวยพรไซ
พระเคราะห์จะสิ้น ทากินเย็นใจ สิ้นโสภโรคภัย แทงไปสักที⁵

¹กฎหมายนวก 1.25

²กฎหมายนวก 1.27

³กฎหมายนวก 3.17

⁴กฎหมายนวก 3.22

⁵กฎหมายนวก 1.27

...อันเคราะห์นี้ 4 เดือนจึงเคลื่อนกลับ เป็นงามสรรพสารภังค์
สาอางศรี ค็นไปสู่วิมานสาราญคี แห่งอีกทีอุโชคให้โฉลก¹

การให้แทงใหม่เพื่อให้ความหวังว่าจะได้พบกับโชคดี ศาสตร์มักจะอวยพร¹
หรือให้กำลังใจ ในบางครั้งถ้าแทงถูกเรื่องที่ไม่ดีร้ายแรง ศาสตร์จะบอกให้แทงถึง
สามครั้ง การให้แทงใหม่และไม่กล่าวถึงการได้ชะตาในตอนท้ายของคำพยากรณ์ลักษณะนี้
หมายความว่า ไม่ต้องเสียค่าได้ชะตา ซึ่งเหมือนกับคำพยากรณ์ในทางปานกลาง แต่
ตรงกันข้ามกับคำพยากรณ์ในทางดี

โดยปรกคิคำพยากรณ์ในทางร้ายศาสตร์มักระบุไว้ว่า "โชคไม่ดี" "มีเคราะห์"
แต่บางเรื่องก็ไม่บอกไว้ อย่างไรก็ตามสามารถรู้ได้จากเนื้อหาของหน้านั้น ๆ เหมือนกับ
คำพยากรณ์ในทางดีและทางปานกลาง

จากการศึกษาเนื้อหาของวรรณกรรมศาสตร์ที่ใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาค้นคว้า
ครั้งนี้ ปรากฏว่าทั้ง 4 ฉบับ มีหน้าเนื้อหารวมกันทั้งหมด 123 หน้า สามารถจำแนกหน้า
เนื้อหาตามลักษณะเนื้อหาคำพยากรณ์ได้ดังนี้

1. ศาสตร์ฉบับของนายจร เหมธานนท์ มีหน้าเนื้อหารวม 33 หน้า มี
เนื้อหาที่มีลักษณะคำพยากรณ์ในทางดี 15 หน้า ทางปานกลาง 8 หน้า และทางร้าย
10 หน้า
2. ศาสตร์ฉบับของนางส้มแป้น บุณยะโทตระ มีหน้าเนื้อหารวม 25 หน้า
มีเนื้อหาที่มีลักษณะคำพยากรณ์ในทางดี 13 หน้า ทางปานกลาง 4 หน้า และทางร้าย
8 หน้า
3. ศาสตร์ฉบับของพระครูเหม เจติยาภิบาล มีหน้าเนื้อหารวม 30 หน้า
มีหน้าเนื้อหาที่มีลักษณะคำพยากรณ์ในทางดี 18 หน้า ทางปานกลาง 1 หน้า ทางร้าย
11 หน้า

¹ ญาณคณนวก 3.6

4. ศาสตราจารย์ของนายสะเทือน บุญชูวงศ์ มีหน้าเนื้อหา รวม 35 หน้า มีเนื้อหาที่มีลักษณะคำพยากรณ์ในทางดี 17 หน้า ทางปานกลาง 5 หน้า ทางร้าย 13 หน้า

รวมทั้ง 4 ฉบับมีเนื้อหาที่มีลักษณะคำพยากรณ์ในทางดี 63 หน้า ทางปานกลาง 18 หน้า และทางร้าย 42 หน้า ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ตาราง 1 ลักษณะเนื้อหาคำพยากรณ์ของศาสตรา

ลักษณะเนื้อหาคำพยากรณ์ ฉบับ	ทางดี	ทางปานกลาง	ทางร้าย	รวม
1. นายจร เหมชานนท์	15	8	10	33
2. นางสาวแม่บัว บุษยะโหตระ	13	4	8	25
3. พระครูเหม เจติยาภิบาล	18	1	11	30
4. นายสะเทือน บุญชูวงศ์	17	5	13	35
	63	18	42	123

จะเห็นว่าศาสตราทุกฉบับมีจำนวนหน้าเนื้อหาที่มีลักษณะคำพยากรณ์ในทางดีมากที่สุด รองลงไปคือ คำพยากรณ์ในทางร้าย และหน้าเนื้อหาที่มีน้อยที่สุดคือ คำพยากรณ์ในทางปานกลาง การที่ศาสตรามีหน้าเนื้อหาที่มีคำพยากรณ์ในทางดีมากกว่า คำพยากรณ์ในทางร้าย น่าจะมีเหตุผลเช่นเดียวกับนักโหราศาสตร์ กล่าวคือ ในการพยากรณ์มักจะพยายามหลีกเลี่ยงเรื่องร้ายแรงเพื่อความสุภาพใจของผู้ที่มาขอทราบ

คาทนายคงชะตา เพราะส่วนใหญ่ของผู้ที่ไปพบนักโหราศาสตร์มักจะเป็นผู้ที่มีความทุกข์ นักโหราศาสตร์ย่อมจะตองทนายในทำนองปลอบประโลมใจให้เกิดความสบายใจไว้ก่อน¹ ด้วยเหตุนี้ศาสตร์จึงมีคำพยากรณ์ในทางดีมากที่สุด ส่วนคำพยากรณ์ในทางร้ายก็จะไม่กล่าวถึงเรื่องราวแรง เช่น การตาย การหย่าร้าง หรือทำให้เป็นคำพยากรณ์ในทางปานกลางเสียคือมีเรื่องดีผสมเรื่องร้ายเพื่อไม่ให้ผู้เสี่ยงทายไม่สบายใจจนเกินควร

จากการศึกษาลักษณะเนื้อหาคำพยากรณ์ของศาสตร์ซึ่งกล่าวมาทั้งหมด กล่าวได้ว่า เนื้อหาคำพยากรณ์ของศาสตร์แบ่งออกได้ 3 ลักษณะ เนื้อหาแต่ละลักษณะมีลักษณะเด่นเฉพาะตัวซึ่งแตกต่างกัน แต่ในขณะเดียวกันก็มีลักษณะร่วมกันอยู่ การที่ศาสตร์แบ่งหน้าเนื้อหาคำพยากรณ์ออกเป็น 3 ลักษณะเช่นนี้ เพราะพิจารณาจากความเป็นจริงของโชคชะตาของบุคคลคือ บางคนก็โชคดี บางคนก็โชคร้าย และบางคนก็โชคดีบางเรื่อง โชคร้ายบางเรื่อง นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าเนื้อหาคำพยากรณ์ของศาสตร์ทั้งสามลักษณะจะกล่าวเกี่ยวกับโลกธรรม 8 กล่าวคือ เนื้อหาคำพยากรณ์ในทางดีจะจำกัดขอบเขตอยู่ในเรื่องลาภยศ สรรเสริญ และสุข เนื้อหาคำพยากรณ์ในทางร้ายจะจำกัดขอบเขตอยู่ในเรื่องเสื่อมลาภ เสื่อมยศ, นินทา และทุกข์ ส่วนเนื้อหาคำพยากรณ์ในทางปานกลาง จะมีขอบเขตครอบคลุมทั้งสองกลุ่ม

2. เนื้อหาคำพยากรณ์ของศาสตร์

เนื้อหาคำพยากรณ์ของศาสตร์ หมายถึง เรื่องหรือประเด็นที่ศาสตร์ทำนายให้แก่ผู้ที่ต้องการทราบเกี่ยวกับโชคชะตาของตน จากการศึกษานี้เนื้อหาคำพยากรณ์ของศาสตร์พบว่า มีขอบข่ายครอบคลุมในเรื่องหรือประเด็นต่อไปนี้

2.1 การงาน หน้าเนื้อหาของศาสตร์เกือบจะทุกหน้าจะต้องพยากรณ์เกี่ยวกับการงาน บางหน้าก็กล่าวถึงน้อย บางหน้าก็กล่าวถึงมาก ศาสตร์จะพยากรณ์เกี่ยวกับการงานว่างานที่ทํายากหรือไม่ สำเร็จสมใจหรือไม่ เช่น "ลำบากยากเย็น เซ็นใจ ทาการสิ่งใด ย่อมได้แต่ความทุกข์"² หรือ "จะทาการสิ่งใดไม่ถนัด

¹ อานนท์ อาภาภิรม สังคมวัฒนธรรมและประเทศไทย หน้า 63

² ฤกษ์คณนวก 1.2

สารพัดไม่เห็นเป็นล่ำสัน"¹ บางครั้งศาสดาก็บอกว่างานที่ทำนั้นสบายและนำความ
ร่ำรวยมาให้ เช่น "นั่งอยู่กับถิน นอนกินสบาย ไม่ต้องเหนื่อยกาย สบายกายินทร์
ทำเล็กทำน้อย เป็นสร้อยเป็นสิน"²

อาชีพที่ศาสดากล่าวถึงมากคืออาชีพทำไร่ทำนา และมักพยากรณ์ว่าอาชีพนี้
เป็นอาชีพที่ทำให้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน บางครั้งก็แนะนำให้ปลูกพืชชนิด
ที่จะได้ราคาดี ตัวอย่างเช่น "ทำไร่ทำนาไถ่ล้นักหนา ถ้าจะหาไร่ ปลูกบัวบัวได้
จะได้ราคา ได้ราคาแพง ไถ่แดงผักหญ้า ปลูกถั่วปลูกงา ะตาคีจิง"³

อาชีพที่กล่าวถึงมากอีกอาชีพหนึ่งคืออาชีพค้าขาย อาชีพนี้บางครั้งก็ประสบ
ความสำเร็จ บางครั้งก็ขาดทุน ตัวอย่างเช่น "หากการงานจะมีไชย ถ้าจะคิดค้าขาย
ก็จะไ้สมดังใจ ขายดีมีกำไร สมดังใจท่านปรารภ"⁴ และ "ค้าขายจะขาดทุน
ให้ร้อนรุ่มในกายา ของฝากอย่าลากพา อย่าเข้าหุนหุนฉิบหาย"⁵ จะเห็นได้ว่าผู้ที่มี
ชะตาดี ศาสดาจะพยากรณ์ว่า อาชีพการงานจะประสบความสำเร็จ ส่วนผู้ที่มีเคราะห์
หรือโชคร้าย ศาสดาก็จะพยากรณ์ว่าอาชีพการงานจะประสบความล้มเหลวและเตือนให้
มีความรอบคอบ สำหรับผู้ที่มีชะตาปานกลางหน้าที่การงานอาจจะดี หรือร้ายไ้ทั้งสองอย่าง
คือ ถ้าเรื่องอื่นดีอาชีพการงานจะร้าย หรือถ้าเรื่องอื่นร้าย การพยากรณ์อาชีพการงาน
ก็จะมีลักษณะเนื้อหาดี ตัวอย่างเช่น

...ถูกต้องยามอาษา โชคชะตานี้กระไร หาได้ไม่มั่งมี การงาน
รวกเร็วก็ แทะอาภัพวาสนา...⁶

¹ ญาณคณวก 1.19

² ญาณคณวก 3.19

³ ญาณคณวก 1.15

⁴ ญาณคณวก 2.5

⁵ ญาณคณวก 2.6

⁶ ญาณคณวก 4.12

อาชีพอื่น ๆ ได้แก่ อาชีพรับราชการ ครูอาจารย์ นักบวช ศาสตราจารย์
พยากรณ์อาชีพเหล่านี้ในทางดี เช่น

...ใจเป็นธรรมชอบทำงาน ทำราชการจะเลื่อนยศ ได้ปรากฏคนทั้งหลาย
พ่อแม่ใครได้ฟังพา มีวาสนาคนนับถือ จะมีชื่อหอมหวาน จะบวชได้เป็นสมภาร
มียศฐาคนใดความดี...¹

...ถ้าแม่ทำราชการ คงไม่นานได้เลื่อนที่...²

...ท่านใดได้ผลดี ถ้าแม่ทำราชการ เป็นทหารตำรวจมี ชื่อเสียง
ยศศักดิ์ศรี ได้เลื่อนที่สูงขึ้นไป ถ้าบวชเป็นสมณะ ได้เป็นพระท่านผู้ใหญ่...³

จะเห็นว่ากล่าวถึงอาชีพการงานนั้น ศาสตราจะกล่าวถึงอาชีพสำคัญ ๆ
มากกว่าหนึ่งอย่างในหน้าเนื้อหาเดียว เป็นการพยากรณ์ในลักษณะเตือนเลือก หมายความว่า
โอกาสที่คำพยากรณ์จะถูกหรือตรงกับภาวะความเป็นจริงของบุคคลจะมีมากขึ้น เนื้อหา
ท่านองนี้เป็น การแกไขขอบกรอบของศาสดาซึ่งมีลักษณะของการพยากรณ์ชีวิตแบบเสี่ยงทาย

2.2 อุปนิสัยใจคอ การพยากรณ์เรื่องอุปนิสัยใจคอของบุคคล เป็นเนื้อหาสำคัญ
อีกอย่างหนึ่งที่ปรากฏในศาสดา แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของเนื้อหาเรื่องนี้ ศาสดา
เกือบทุกหน้าจะมีเรื่องอุปนิสัยใจคอรวมอยู่ด้วยเสมอ บางหน้าเนื้อหาก็กบ่งชี้ได้ว่าเป็นการ
พยากรณ์เรื่องอุปนิสัยใจคอเกือบทั้งหมด ตัวอย่างเช่น ศาสดาหน้า 19 ฉบับของ
นายสะเทือน บุญชูวงศ์ ซึ่งกล่าวไว้ดังนี้

¹ ญาณคณนวก 1.31

² ญาณคณนวก 4.32

³ ญาณคณนวก 4.24

ที่สิบเก้ากระซิบว่ากระหาย รบกันวันๆ ต่างฝ่ายต่างก็ มุทะลุกัน
 รบกันพันปี ใจร้ายราวี่ มีแต่โทษา ชอบแต่ของเมา ทั้งเหล้าทั้งยา
 สูดฝิ่นกันชา สุรานารี ชอบแต่คบเพื่อน แซ่เขื่อนไต้ที่ ชอบกินคร้านการ
 งานนั้นไม่มี บนอุรุจี พิรีพีไร เงินทองหาได้ ใช้จ่ายเหมือนไฟ
 ไม่ได้อ้าย วุ่นไผ่เต็มที...¹

การพยากรณ์เรื่องอุปนิสัยใจคอ มีทั้งเนื้อหาพยากรณ์ในทางดี และทางร้าย
 ในทางดีศาสตราจะกล่าวว่า จิตใจผู้นั้นงาม มีคุณธรรม ไค่แก่ ไม่โลภ โกรธ หลง
 ซื่อสัตย์ สุจริต มีเมตตาอารี มีบุญ มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ตัวอย่างเช่น

...ชะตาดีคัก น่ารักบูชา ผู้นี้หายว่า น้ำใจกุศล หากินชอบธรรม
 ไม่มีแปดปน สัตว์ชื่อถือคน ไม่คิดโลภโลภ ทั้งใจอารี ไม่มีโทโส ไม่โลภโลภ
 ทหาการตามใจ...²

...น้ำใจเป็นกุศล บุญเลิศล้ำเปบนักหนา มีของใครมาขอ ย่อมยกให้
 ไม่เจตนา น้ำใจใสศรัทธา ถวายบุญญามากเหลือหลาย...³

นอกจากนี้ยังมีอุปนิสัยในทางดีอื่น ๆ เช่น ชอบฟังตัวเอง ชอบเรียนวิชา
 มีปัญญา ชอบคบมิตร

สำหรับคาพยากรณ์ในทางร้าย เนื้อหาเรื่องอุปนิสัยใจคอก็คงกันข้ามกับทางดี
 คือ มีใจบาป อุดมด้วยโลภ โกรธ หลง ไม่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ตัวอย่างเช่น

¹ ญาณคณนวก 4.19

² ญาณคณนวก 1.29

³ ญาณคณนวก 2.1

...เป็นคนตกต่ำ ไม่ทันทาไร ทาบาปพยายามคาย ใต้เท้าทุกขา
หาเข้ากินค่า กุศลไม่ทา ก่อกาเวรา ใจโลภโลภ โทโสโมหา
ไม่เข้าวัดวา ศัทธิหาไม่มี...¹

...ด้วยโลภโทโสและโมหา วิชาอาชาตให้บาตหมาง ท้องลาบาก
ยากยับแทบอับปาง...²

จากตัวอย่าง 2 ตอนนี้จะเห็นได้ว่า อุปนิสัยใจคอมีผลต่อชีวิตของบุคคลคือเมื่อ
จิตใจต่ำ ชีวิตก็ตกต่ำไปด้วย

อุปนิสัยใจคอที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ การมีจิตใจเป็นนักเลง เนื้อหาของ
ศาสตราภรณ์ว่า การเป็นนักเลงมีสองแบบคือ แบบดี และแบบชั่ว ดังตัวอย่างจาก
ศาสตราหน้า 12 ฉบับของพระครูเหม เจตยาภิบาล กล่าวไว้ดังนี้

...เกิดเป็นนักเลง ไม่เกรงวิธี ต่างฝ่ายต่างดี รบกันร่นวาย
อุทส่าห์ชวนชวาช้อหาความดี เกิดเป็นนักเลงต้องเก่งจริง ๆ
ผู้หญิงก็รัก เกิดมามีหลัก ต้องเป็นนักเลง อย่าเหี่ยวโง่งเง
เก่งกาจฉฉฉฉ ทำให้เป็นหลักรักคุณความดี บุษบาพระพุทธรูปพระธรรม
พระสงฆ์ เป็นองค์รัตนตรัย...³

จากตัวอย่างนี้จะเห็นว่าเรื่องอุปนิสัยใจคอของบุคคล ศาสตราจะพยากรณ์ใน
ทางแนะนำทางดี สะท้อนทางชั่ว

¹ ญาณคณนวก 1.5

² ญาณคณนวก 4.8

³ ญาณคณนวก 3.12

2.3 คู่ครอง เนื้อหาคำพยากรณ์ของศาสดาเรื่องคู่ครอง จะกล่าวในลักษณะที่ว่า จะได้คู่ครองสมใจหรือไม่ เมื่อใดถึงจะได้คู่ครอง และคู่ครองที่จะได้นั้น มีคุณสมบัติเช่นไร เนื้อหาคำพยากรณ์ในเรื่องนี้มีทั้งในทางดี และทางร้าย ตัวอย่างของการพยากรณ์ว่าจะได้คู่หรือไม่

... मैंผู้ชายยังไม่ได้แม่เนื้อคู่ ไม่ออกสู่คงได้ชมโฉมฉวี ถ้าผู้หญิง
หาว่าไคสามี คนชั้นก็มียศปรากฏครัน...¹

...ถามหาผู้ที่จะได้ทั้งความคิด ทั้งคู่ซิกเกลียวกลมสมกสันต์...²

...ใครแทงต้องคลองคล้ายสลายจิต จะชื่นชมสมสนิทธิศมัย จะมีคู่ชชุม
สมทั้งใจ...³

...ถามหาคู่ชชุมภิรมฉัตร บอกไม่ฉีกว่าซักของยังหมองหมาง...⁴

การพยากรณ์ว่าเมื่อใดจะได้คู่ครอง บางครั้งศาสดาก็ระบุเวลาที่ค่อนข้างแน่นอน เช่น ปีนี้ ปีหน้า หรือเมื่ออายุครบ 35 ปี แต่บางครั้งก็บอกกว้าง ๆ เพียงว่า "นานวัน" ตัวอย่างเช่น

...ในปีนี้อะยอกมิ่ง จะได้ยอกหญิงงามยิ่งนักศรี...⁵

...ทายว่าโฉมทรูปีนี้จะไคคู่...⁶

¹ คุภาคนวก 4.33

² คุภาคนวก 3.25

³ คุภาคนวก 2.3

⁴ คุภาคนวก 4.23

⁵ คุภาคนวก 3.28

⁶ คุภาคนวก 1.3

...อายุ 35 ครอบปี...จะได้คู่ชีวิตพิสมัย...¹

...ถามหาคู่ชู้สมภิรมย์กัน ว่านานวันจึงพบประสพนาง...²

...4 เคื่อนพระเคราะห์คล้าย ก็จะทำไปภายหน้า ปลายปีนี้ท่านอา
ลากลอยมาทั้งลูกเมีย ให้แหงในใบหน้า ในชะตาว่าหมคเคราะห์จะได้เมีย...³

เรื่องคุณสมบัติของคู่ครอง ส่วนใหญ่จะกล่าวถึงในแง่ก็คือ รูปร่าง และมีฐานะ
ร่ำรวย ตัวอย่างเช่น

...ทายว่าปีนี้มีคู่สมสมใจ ได้คู่โสดกายองโย มีทรัพย์ยิ่งใหญ...⁴

...แม่นผู้ชายยังไม่ได้แม่เนื้อคู่ ไม่ออกสู่คงไฉนโฉมฉวี ถ้าผู้หญิงท่านว่า
ได้สามี คนชั้นก็มียศปรากฏครัน...⁵

...ลาภนองเนื่องมี ทุกวันทุกวัน มีเมียสาว ๆ ขาวผ่องโสดา ใบหน้าเจิดจัน...⁶

นอกจากนี้ศาสตร์ายังกล่าวถึงคู่ครองว่า จะมีปัญหากับญาติฝ่ายสามี หรือภรรยา
หรือไม่ และครองรักอยู่ด้วยกันนานไหม แต่เนื้อหาสองประการนี้มีอยู่น้อยมาก ตัวอย่างเช่น

...เกณฑ์คู่อยู่ไม่ไกลไม่ถูกญาติกา...⁷

¹จุฬาคณนวก 2.2

²จุฬาคณนวก 4.30

³จุฬาคณนวก 1.30

⁴จุฬาคณนวก 1.12

⁵จุฬาคณนวก 4.33

⁶จุฬาคณนวก 3.30

⁷จุฬาคณนวก 4.6

...เมื่อยายพอกาพากันยิ้มหัว เพราะบุญของตัวและนะท่านอา¹

...มีคู่ไ้ถึง 2 ครา ทั้งสองอยู่ไม่ยืคเวลา...²

...ให้ร้ายเต็มที่ ใน 4 เดือนนี้แหละหนา คู่ครองจะร้างโรยรา...³

ข้อสังเกตเกี่ยวกับเนื้อหาคาพยากรณ์ของศาสตร์ เรื่องคู่ครองก็คือนั้น เนื้อหาหนึ่งมักพยากรณ์อย่างมีข้อแม้ในเรื่องเพศ และการมีแล้วหรือยังไม่มีคู่ครอง ทำให้โอกาสที่คำพยากรณ์จะถูกหรือตรงกับภาวะความเป็นจริงของบุคคลมีมากขึ้น ศาสตร์บางหน้าซึ่งไม่มีลักษณะเพื่อเลือกเช่นนี้จึงน่าจะมีบ่อยครั้งที่คำพยากรณ์เรื่องคู่ครองจะใช้ไม่ได้กับผู้เสี่ยงทาย

2.4 ฐานะทางเศรษฐกิจ เนื้อหาคำพยากรณ์ของศาสตร์เรื่องฐานะทางเศรษฐกิจ จะกล่าวถึงความรวย ความจน โดยพิจารณาที่ทรัพย์สินเงินทอง เนื้อหาเรื่องนี้มีทั้งทางดี ทางร้าย และทางปานกลาง

ศาสตร์จะพยากรณ์ว่าจะได้ทรัพย์สินเงินทองหรือไม่ ถ้าพยากรณ์ในทางดีก็จะได้ทรัพย์สินเงินทอง อาจได้มาโดยลาม ได้รับมรดก แต่ส่วนใหญ่จะไม่บอกว่าได้มาอย่างไร แสดงว่าให้ความสำคัญกับการได้หรือไม่ได้ทรัพย์สินเงินทองมากกว่าวิธีการที่ได้มา ศาสตร์จะพยากรณ์ด้วยว่า การได้ทรัพย์สินเงินทองนั้นได้มายากหรือง่าย ถ้าเป็นการพยากรณ์ทางดีก็มักจะได้มาโดยง่าย จุดสำคัญของเนื้อหาในทางดีก็คือการมีฐานะร่ำรวยถึงขั้นเศรษฐี ทั้งตัวอย่างของคำพยากรณ์ต่อไปนี้

¹กฎาคผนวก 3.2

²กฎาคผนวก 1.12

³กฎาคผนวก 2.12

...จะไถ่ทรัพย์สินเงินทองสมใจ...¹

...จะไถ่ลากเงินทองที่ค้องใจ ลากจะไหลเหมากังวารี...²

...สินทรัพย์จะมีคัวยลากลอยมา...³

...ร่ำรวยสมบัติ เขาจักไว้ให้ มรคกตกหอคมาไว้ นึกเอาสิ่งใดคงได้
ทุกประการ นึกแก้ไ้แก้ไ้ นึกทองได้ทอง นึกคู่ไ้คู่ มีผูอุปถัมภ์คำฐ
อยู่ทุกทิศ...⁴

...ทรัพย์สินเงินทอง หากล่องสบาย...⁵

...สมบัติทั้งหลาย ย่อมหามาได้ ไม่ลำบากใจ...⁶

...จะได้เป็นเศรษฐี มีเงินมีทอง ข้าวของมากมี...⁷

...ไ้ทั้งคนมีหลักเป็นคักสี...⁸

...จะมียศถา ช้างม้าคาคคน...⁹

¹อุภาคนวก 4.17

²อุภาคนวก 4.23

³อุภาคนวก 1.13

⁴อุภาคนวก 3.16

⁵อุภาคนวก 1.10

⁶อุภาคนวก 1.29

⁷อุภาคนวก 4.35

⁸อุภาคนวก 2.3

⁹อุภาคนวก 1.3

ถ้าเป็นเนื้อหาในทางร้าย ศาสตราก็จะกล่าวถึงความยากจน ไร้สินทรัพย์ซึ่งมีเนื้อหาตรงกันข้ามกับคัพยากรณ์ในทางดี เช่น "...จนแล้วจนเลย อนิจจาเอย่นา เวทนา ญาติพี่น้องก็ไม่มาพา ทั้งพ่อทั้งแม่ก็แลหาย ถึงยามเคราะห์ร้าย ทำให้ฉัน เลือดดำก็ไม่มี..."¹ ส่วนคัพยากรณ์ที่มีเนื้อหาปานกลางคือ การพอมีพอกิน ตัวอย่าง เช่น "ตกยามทุกข์ยาก ปลุกปล่าจหา มาแต่พอกิน พี่น้องพ่อแม่เราไม่เหลียวแล ตกอับทรัพย์สิน ไม่เหลือใช้ แต่พอไคกิน..."²

2.5 บุตร เนื้อหาคัพยากรณ์ของศาสดาในเรื่องบุตร ศาสดาจะพยากรณ์ว่า จะได้นุตรคนแรกเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย บางทีก็บอกด้วยว่าจะได้ในปีใดคือปีที่กำลัง พยากรณ์ บางทีก็ไม่ระบุว่าปีเป็นบุตรคนแรก และไม่ระบุว่าจะได้เมื่อใด ถ้าได้นุตรชาย ก็มักทำนายต่อไปว่าจะเป็นผู้สืบสกุล ถ้าได้นุตรหญิงก็มักทำนายต่อไปว่า รูปงาม บางครั้ง ก็ยังเป็นที่พักพิงของพ่อแม่ไคควย ตัวอย่างเช่น

...จะมีลูกชายก่อน แล้วจะย่อนลูกหญิงมา...³

...ปีนี้ยอกมิ่ง จะได้บุตรหญิง งามยิ่งนารี รูปโอโสภา...⁴

...ถามหาบุตรว่าชายจะได้ก่อน ตามสุนทรในตำราว่าคงแน่...⁵

¹อุภาคนวก 3.8

²อุภาคนวก 1.22

³อุภาคนวก 2.1

⁴อุภาคนวก 4.30

⁵อุภาคนวก 4.33

...ไ้บุตรจะเป็นชาย จะสืบสายไปภายหน้า...¹

...จะมีบุตรหญิง พักพิงอาศัย สุกกายภายใน...²

เนื้อหาคาพยากรณ์ของศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องบุตร พบว่า จะไม่ระบุว่าจะมีบุตรกี่คน และเป็นคาพยากรณ์ในทางดีแทบทั้งหมด

2.6 ชีวิตในช่วงวัยต่าง ๆ จากเนื้อหาคาพยากรณ์ของศาสตร์ พบว่า ศาสตร์จะแบ่งช่วงชีวิตของบุคคลออกเป็น 4 ช่วง คือ วัยเด็ก วัยหนุ่มสาว วัยกลางคน และวัยชรา โดยที่ศาสตร์มิได้ระบุจำนวนปีของอายุทั้ง 4 ช่วงเอาไว้ คาพยากรณ์ในเรื่องนี้จะบอกว่าชีวิตของบุคคลในช่วงนั้น ๆ จะดีหรือร้ายอย่างไร

ในวัยเด็กพบว่ามีคาพยากรณ์ทั้งในทางดีและร้าย เช่น "ชะตาผู้นี้เมื่อน้อยจะมีผู้เลี้ยงรักษา"³ "เมื่อน้อยมักเสาะสา เลี้ยง 2 รา ผู้มีคุณ"⁴

เนื้อหาคาพยากรณ์เกี่ยวกับช่วงชีวิตในวัยหนุ่มสาว กล่าวว่าจะลำบาก เช่น "ลำบากหนุ่มสาว แก่ได้ไค้"⁵ "ยามเฒ่าชรา หายว่าจะไค้ ีลำบากหนุ่มสาว เฒ่าแก่มั่งมี"⁶

วัยกลางคน พบว่า ศาสตร์ฉบับนางสัมเป้น มุณยะโทตระ กล่าวว่า จะสามารถตั้งตัวไค้เป็นหลักเป็นฐาน คือ "...อายุกลางคน จะมีลาภผล ทั้งคนและหนา จะมีบุตรชาย สืบสายต่อมา พันทุกสุขชา เป็นสุขเย็นใจ"⁷

¹กฎาคมนวก 1.8

²กฎาคมนวก 1.29

³กฎาคมนวก 2.16

* หมายถึง บิคามารคา

⁴กฎาคมนวก 1.21

⁵กฎาคมนวก 1.13

⁶กฎาคมนวก 4.6

⁷กฎาคมนวก 2.16

สำหรับวัยชรา เนื้อหาคาพยากรณ์ของศาสตร์ที่กล่าวถึงชีวิตในช่วงวัยนี้จะกล่าวในทางดีทั้งหมด ตัวอย่างเช่น "ยามเฒ่าแก่มีทรัพย์เป็นหลักฐาน"¹ และ "...ยามเฒ่าชรา ทายว่าจะไต่คี่ ลำบากหนุ่มสาว เฒ่าแก่มั่งมี คนร้ายปลายคี่ มีในชะตา"²

2.7 ความสัมพันธ์กับพ่อแม่ และญาติพี่น้อง เนื้อหาคาพยากรณ์ของศาสตร์จะพยากรณ์เรื่องความสัมพันธ์กับพ่อแม่และญาติพี่น้องว่า เจ้าของโชคชะตาในหน้าเนื้อหานั้น ๆ จะมีความสัมพันธ์กับพ่อแม่ ตลอดจนญาติพี่น้องในลักษณะใด คาพยากรณ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ทั้งทางดีและทางร้าย

คาพยากรณ์ในทางดีของความสัมพันธ์ดังกล่าวก็คือการที่บุคคลได้มีหลักฐานดี และเป็นที่พึ่งพาของพ่อแม่ญาติพี่น้อง ตัวอย่างเช่น

...จะปรากฏลาภสุขทุกสิ่งสรรพ คิคลังไคก็จะไคมาทุกอัน สารพรณลาภยศปรากฏมา จะมีความผาสุกสนุกนัก ไคเป็นหลักเฒ่าพงษ์และวงศ์ ญาติมิตร สหายไคพึ่งพา...³

...ชะตาดีเลิศ ประเสริฐนักหนาจะมียศลา ช่างม้าค่าคน จะมีปัญญา บังเกิดศรัทธา ปรียายิ่งคน พ่อแม่พี่น้อง ไคอาศัยตน บังเกิดลาภผล อะเนกนา ๆ...⁴

ความสัมพันธ์ในทางร้ายกับพ่อแม่และญาติพี่น้องก็คือ การที่พ่อแม่ญาติพี่น้องไม่ได้พึ่งพา ตัวอย่างเช่น

¹ ญาณคณนวก 4.20

² ญาณคณนวก 4.6

³ ญาณคณนวก 3.17

⁴ ญาณคณนวก 1.3

...ใบที่หกได้เมื่อพระสังข์ ครั่งแปลงกายยังอยู่ในเงาะป่า ครั่งถูกขับไล่
ให้อยู่ปลายนา ล่าบากกายาเวทนาเหลือใจ พี่น้องพ่อแม่ไม่ได้อยู่แค่พังพา
อาศัย...¹

ในทางกลับกัน การที่พ่อแม่ญาติพี่น้องไม่ให้ความสนใจ หรือเอาเป็นที่พึ่งพาอาศัย
ของเจ้าของโชคชะตาไม่ได้ ก็เป็นความสัมพันธ์ในทางไม่ดี ตัวอย่างคือ

...ทกยามทุกข์ยาก ล่าบากกายา ปลุกปล้ำจาหา มาแต่พอกิน
พี่น้องพ่อแม่ เราไม่เหลียวแล ทกอับทรัพย์สิน หาไม่เหลือใช้...²

2.8 มิตร เนื้อหาคาพย์การณของศาสตร์ในเรื่องมิตร จะกล่าวเน้นในแง่ของ
ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของโชคชะตาในหน้านั้น ๆ กับมิตร อาจเป็นความสัมพันธ์ในแง่ดี
คือ มิตรที่รักกัน เมตตากัน และให้ความช่วยเหลือในยามเมื่อบุคคลนั้นทุกข์ยาก ทั้งที่เรียกว่า
มิตรแท้หรือเพื่อนตาย ส่วนความสัมพันธ์ในทางไม่ดีก็คือการมีมิตรเทียม หรือเพื่อนกินซึ่งจะ
คบค้าสมาคมด้วยก็ต่อเมื่อเจ้าของโชคชะตาสามารถให้ผลประโยชน์ได้ แต่จะไม่สนใจช่วยเหลือ
เกื้อกูล หากบุคคลนั้นได้รับความทุกข์ยาก ลักษณะอีกอย่างหนึ่งของมิตรเทียมก็คือคู่มืมนินทา
และอิจฉาเพื่อน ตัวอย่างคาพย์การณของศาสตร์เกี่ยวกับมิตร เช่น

...คบเพื่อนสูงศักดิ์ รักกันเต็มที่ ไม่ได้หน่ายหนี อารีย์เมตตา...³

...คบเพื่อนเคื่อนจิตระวัง เพื่อนกินมีจัง แต่ว่าเพื่อนตายไม่มี
ยามสุขเพื่อนสุขสนุกดี ยามเราไม่มี ญาติหนีมิตรหายหน่ายไป...⁴

¹ ภูภาคผนวก 4.6

² ภูภาคผนวก 1.22

³ ภูภาคผนวก 4.21

⁴ ภูภาคผนวก 1.16

...เพื่อนฝูงหกละเจ็ดคน เพราะกลัวว่า จะเล่าลัทธิ...¹

...เพื่อนฝูงซี้มกัณหา จงจิตोजना แก่เหล่าลัทธิ...²

...เพื่อนฝูงกุ่มหิน ดินนินทา พบเพื่อนยามซัง หกน้อยถอยหลัง
กลับซังและหนา...³

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าเนื้อหาคาพยากรรมในเรื่องมิตรของศาสนามีเจตนา
จะเตือนให้มีความรอบคอบในการคบมิตร

2.9 ศัตรู เนื้อหาคาพยากรรมของศาสนาเรื่องศัตรูนี้ พบว่ามีไม่มาก คาพยากรรม
ในเรื่องนี้จะกล่าวถึง เพศของศัตรู ศัตรูอยู่ใกล้หรือไกล ศัตรูจะทำความยุ่งยากให้หรือไม่

จากการสำรวจเนื้อหาคาพยากรรมของศาสนา พบว่า ศาสนาจะระบุว่าศัตรูเป็น
เพศชาย อยู่ใกล้ตัวเจ้าของโชคชะตา บางเนื้อหาพบว่า ศัตรูทำความยุ่งยากให้ และบาง
หน้าเนื้อหาก็กล่าวว่า ศัตรูไม่สามารถจะทำความยุ่งยากให้เจ้าของโชคชะตาได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับ
ผลของการแต่งศาสดาถูกหน้าเนื้อหาในทางดีหรือทางร้าย

...ศัตรูนั้นเป็นชาย มักซี้ร้ายใจระลี้...⁴

...ศัตรูนั้นเป็นชาย จะทำร้ายให้มนทิล...⁵

...ศัตรูอยู่ใกล้ มักให้ทำภัย...⁶

¹ ญาณอนวก 2.12

² ญาณอนวก 1.2

³ ญาณอนวก 1.22

⁴ ญาณอนวก 2.4

⁵ ญาณอนวก 1.25

⁶ ญาณอนวก 1.33

...สัฏฐาไม่ไค้ จะสบายเกษมสำน เป็นสุขทุกวันวาน ความตานาน
ทานกลาวมา...¹

จากเนื้อหาทั้งกล่าวจะเห็นได้ว่า การพยากรณ์เรื่องสัฏฐา ศาสตราต้องการเตือน
ให้บุคคลมีความระมัดระวัง ไม่ตกอยู่ในความประมาทนั่นเอง

2.10 ภยอันตราย เนื้อหาคำพยากรณ์ของศาสดาเกี่ยวกับภยอันตรายหมายถึง
การทำนายถึงสิ่งที่น่ากลัว และอาจส่งผลร้ายถึงขั้นตายหรือพินาศได้ ในหัวข้อนี้ยกเว้นโรค
หรือการเจ็บป่วยไข้ เนื้อหาคำพยากรณ์เรื่องภยอันตรายนี้ ศาสดาจะกล่าวถึงเหตุหรือ
ที่มาของภยอันตรายที่จะเกิดขึ้น ได้แก่ ภยจากญาติ กัฏฐ เพื่อนบ้าน มิตร การเดินทาง
ทางน้ำ และ "ผู้ใหญ่" ซึ่งหมายถึง คนที่มีอายุมาก คนที่เป็นหัวหน้าในการงาน หรือบุคคล
ชั้นผู้บังคับบัญชา ดังตัวอย่างคำพยากรณ์ต่อไปนี้

...ญาติมิตรจะคิดทำภัย ปากปราสัย น้ำใจเต็มที...²

...ทั้งฝ่ายสัฏฐา มุทะลุน้ำใจ มักจะหาภัย...³

...ผู้ใหญ่จะคิดร้าย ทำไม่ไค้ควมบุญญา แท้ซัคทรัพย์อัปปัญญา...⁴

...เคราะห์ท่านไม่คี่ ให้เกรงคั่นลมหวาน ๆ จะถูกถ้อยร่อยความรำคาญ
ให้ระวังเพื่อนบ้านคิดหาภัย ห้ามลงนาวาไปไกล ระวังกามัย เหนือไค้
ห้ามจรเดินทาง⁵

¹ดูภาคผนวก 2.1

²ดูภาคผนวก 1.16

³ดูภาคผนวก 4.10

⁴ดูภาคผนวก 1.6

⁵ดูภาคผนวก 4.18

จากตัวอย่าง นอกจากศาสตร์จะบอกถึงเหตุของภัยอันตรายแล้ว ยังเตือนให้มีความระมัดระวัง หรือป้องกันมิให้เกิดภัยอันตรายขึ้นได้

2.11 การเจ็บป่วย เนื้อหาคำพยากรณ์ของศาสตร์เรื่องการเจ็บป่วย มักจะกล่าวควบคู่ไปกับภัยอันตราย เพราะเป็นสิ่งที่น่ากลัวเหมือนกัน ตัวอย่างเช่น "...จะมีโรคภัย คอยทรมานผู้ใหญ่หาโทษา ชี้มักเจ็บไข้โรคภัยนา ๆ เจ็บหัวมัวตาโรคาายี..."¹

เนื้อหาคำพยากรณ์เรื่องนี้ ศาสตร์มักกล่าวว่า จะมีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียนหรือไม่ จะหายจากการเจ็บป่วยไข้หรือไม่ และเมื่อใดถึงจะหาย ดังตัวอย่างเช่น

...ไต่ตั้งคนมีหลักเป็นคักสี หังโรคาเจ็บไข้ไม่ไคมี เปนสุขชีสีสวัสดิ์พิพัฒน์เอย...²

...ชี้มักเจ็บไข้โรคภัยนา ๆ เจ็บหัวมัวตาโรคาายี³

...ถ้าแม้ว่าเจ็บไข้ ก็จะไม่หายคลายทุกภัย สะเดียดและจังไร ก็จะไม่พ่ายคลายทุกขา⁴

...ถ้าแม้ว่าเจ็บไข้ จะนานหายยากเหลือใจ...⁵

จากเนื้อหาคำพยากรณ์ดังกล่าว จะเห็นว่าศาสตร์จะกล่าวถึงการเจ็บป่วยไข้ทั้งในทางดี และทางร้าย ในทางดีคือการไม่มีโรค และการหายจากโรค ในทางร้ายคือการเจ็บป่วยไข้ และรักษาหายได้ยาก

¹ดูภาคผนวก 1.27

²ดูภาคผนวก 2.3

³ดูภาคผนวก 1.27

⁴ดูภาคผนวก 1.1

⁵ดูภาคผนวก 2.4

2.12 คติความ คำพยากรณ์ของศาสตร์ในเรื่องคติความ มีอยู่ไม่มากและเนื้อหา
ก็ไม่ซับซ้อน ศาสตร์จะกล่าวเพียงว่าจะมีคติความเกิดขึ้นหรือไม่ และเจ้าของดวงชะตา
ในหน้าเนื้อหานั้น ๆ จะแพ้หรือชนะในคติความซึ่งเกิดขึ้นนั้น ดังตัวอย่างคำพยากรณ์ต่อไปนี้

...ระวังถ้อยร่อยความจะถามหา โชคชะตาถึงเคราะห์จาเพาะใหญ่...¹

...มีคติหยุ่งเหยิงเป็นถ้อยความ จะเสื่อมทรามสินทรัพย์อัปรา...²

...เป็นความจะชนะ แพ้แก่พระนะมารณจัญ ชะตาก็กว่าชน มีสุขสัน
แล้วท่านอา...³

...ถ้าต้องความทั้งหลาย ท่านเจ้านายจะเมตตา จะพ้นทั้งเวร
ที่ติดข้างภายใน...⁴

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าคำพยากรณ์เรื่องคติความ มีทั้งเนื้อหาทางคติชนะ
คติความ และเนื้อหาในทางร้ายคือ เกิดคติความซึ่งนำความยุ่งยากมาให้

2.13 การเดินทาง คำพยากรณ์ของศาสตร์เรื่องการเดินทาง มีเนื้อหากล่าวถึง
ทิศที่ห้ามเดินทาง ไถ่แก้ หิศเหนือ และทิศใต้ ภัยจากการเดินทางไกล และการเดินทาง
ทางเรือ โดยเฉพาะการเดินทางทางเรือศาสตร์ทุกฉบับจะกล่าวเหมือนกันหมดว่าจะเกิด

¹ ญาณคุณนวก 4.25

² ญาณคุณนวก 3.18

³ ญาณคุณนวก 2.5

⁴ ญาณคุณนวก 1.1

อันตราย หรือเรือจะล่มและห้ามเดินทางทางเรือ การห้ามเดินทางพบว่า จะห้ามเป็น
เวลา 4 เดือน คือช่วงเวลาที่มึนเมาหรือเมา คัวอย่างคาพยากรณ์ดังต่อไปนี้

...4 เดือนพระเคราะห์จะได้รับอันตราย ห้ามว่าอย่าผ่นผาย ไปอุดร
และทักษิณ ...¹

...ห้ามลงนาวาไปไกล ระวางกามัย เหนือใต้ห้ามจรเดินทาง...²

...ห้ามเดินทางไกล เกรงภัยโรมรัน ระวางกายน ไวให้จงดี...³

...ห้ามว่าอย่าไปทางนาวา แม้ค้าขายจะขาดทุน ห้ามเข้าหุ้นกับเพื่อนค้า
ถ้าจะไปทางนาวาเรือจะล่มไม่สมประดี...⁴

จะเห็นว่าคำพยากรณ์ของศาสตร์การเดินทาง เป็นการป้องกันอันตรายซึ่งอาจ
จะเกิดขึ้นได้ คำเตือนชี้ถึงการแก้เหตุของปัญหาคือการห้ามเดินทาง

นอกจากนี้ศาสตร์ยังกล่าวถึงคนที่จากไปไหนไกล ๆ ว่าจะกลับมาหรือไม่ ซึ่งพบ
ตอนเดียวจากหน้าที่ 17 ของตำราฉบับนายจร เหมชานนท์ คือ "แน้นคนไปไกล
หายว่ายังไม่คืนมา"⁵

¹ ญาณคณนวก 1.25

² ญาณคณนวก 4.18

³ ญาณคณนวก 4.34

⁴ ญาณคณนวก 3.10

⁵ ญาณคณนวก 1.17

2.14 การพลัดพราก เนื้อหาคาพย์กรรมของศาสตร์ในเรื่องการพลัดพราก จะกล่าวถึงการท่องเที่ยวจากกันไกลระหว่างบุคคลเจ้าของทวงชะตา กับบุคคลต่อไปนี้คือ พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง คู่รัก สามี ภรรยา ซึ่งศาสตร์มักกล่าวว่า เป็นการ "พรากพรัดเคหา" นอกจากการท่องเที่ยวพลัดพรากกับบุคคลคนใดคนหนึ่งหรือหลายคนทั้งกล่าวแล้ว ศาสตร์บางหน้า เนื้อหา ยังบอกอย่างปลอดภัยว่า เมื่อใดจะได้พบกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...แม่นใครแท้งท้อง เมรีนางน้อง พรากพรัดภัสศา จะต้องกาศรด
วันทศุรา จะจากเคหา คู่รักมักไกล...¹

...จะจากพรากพรัดเคหา จากหมู่ญาติกา พี่น้องวงษาไปไกล...²

...หาว่า จะจากเคหา จะไกลญาติวงพงสา นิคามารดา...³

...แม่นใครแท้งท้อง เมรีนวลน้อง พรัดพรากภัสศา มักต้องเป็นม้าย
อยู่เดี่ยวเกรา พรัดพรากวงษา เคียนหน้าจึงคลาย...⁴

2.15 ของหาย คาพย์กรรมของศาสตร์เรื่องของหาย มีเนื้อหาไม่ซับซ้อนคือ เพียงแต่ทายว่าของหายจะได้คืนหรือไม่เท่านั้น ดังตัวอย่างคาพย์กรรมต่อไปนี้

...ถามของหายทายว่าคงปะพบ จะได้หลบคืนมาไม่ละเฉย...⁵

¹ ฎีกาฉนวนก 4.10

² ฎีกาฉนวนก 2.23

³ ฎีกาฉนวนก 1.12

⁴ ฎีกาฉนวนก 3.4

⁵ ฎีกาฉนวนก 4.20

...ของหายจะสูญพันไป แม้นคนไปไกล หายว่ายังไม่คืนมา...¹

...เจ็บไข้ภายใน ร้อนใจนักหนา ของรักจักหาย เคืองขุนน่วย...²

...จะมีลูกชายก่อน แล้วจะย่อนลูกหญิงมา ไข่เจ็บไม่พารา ทั้งของหาย
จะพบพาน...³

นอกจากเนื้อหาคำพยากรณ์ต่าง ๆ ทั้ง 15 ประเด็นนี้แล้ว ศาสตร์รามักนำหลัก
ธรรมะของพุทธศาสนามากล่าวอ้างแทรกไว้ ได้แก่ พรหมวิหาร 4 จตุรพิธพร ศีล
อุศลกรรม 3 ออุศลกรรม 3 เป็นต้น ถึงแม้จะเห็นได้จากตัวอย่างซึ่งยกมาแสดงประกอบ
ประเด็นต่าง ๆ หลักธรรมะเหล่านี้แสดงถึงความสัมพันธ์ของศาสตร์กับพุทธศาสนาอย่าง
ชัดเจน

จากการศึกษาเนื้อหาคำพยากรณ์ของศาสตร์ซึ่งกล่าวแล้วทั้งหมด จะเห็นว่า
ศาสตร์จะพยากรณ์เกี่ยวกับเรื่องหรือประเด็นต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่สนใจและทุกคนอยากรู้
เรื่องที่ศาสตร์ทำนายอยู่ในขอบข่ายเกี่ยวกับการทำนายแบบหลักการพยากรณ์อื่น ๆ โดย
เฉพาะอย่างยิ่งการพยากรณ์โดยหลักการโหราศาสตร์ทั้งแบบทักษาพยากรณ์ และแบบผูกดวง
กล่าวคือ การพยากรณ์แบบทักษาพยากรณ์หรืออัฐจักรพยากรณ์ จะพยากรณ์ 8 ประเด็น
ได้แก่ บรืวาร (บุตร ภรรยา หรือสามี ญาติมิตร) อายุ (ความเป็นอยู่ในการดำเนิน
ชีวิต และโรคภัยที่จะเกิดขึ้น) เศษ (อานาจรวาสนา ความเจริญก้าวหน้าของวิถีชีวิต)
ศรี (การได้ทรัพย์สินเงินทอง ความร่ำเย็นเป็นสุข คุณงามความดี และสิริมงคล) มูละ
(บ้านเรือนอาศัย บิคามารค หลักฐานความมั่นคง ฐานะ การเดินทาง การโยกย้าย)

¹ดูภาคผนวก 1.17

²ดูภาคผนวก 1.33

³ดูภาคผนวก 2.1

อุทสาหะ (ความขยันหมั่นเพียร การงานที่จะทำ การศึกษา) มนตรี (ผู้ที่ให้ความคุ้มครอง
 ผู้อุปถัมภ์ช่วยเหลือ เจ้านาย ผู้บังคับบัญชา บุคคลที่เป็นที่พึ่ง) และกาสกรณี (ศัตรู
 อุปสรรค ความทุกข์ยาก ร้ายจ่าย สิ่งชั่วร้ายที่จะล้างผลาญทำลาย)¹ เนื้อหาคำพยากรณ์ของ
 ศาสตราจะครอบคลุมถึงประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ ส่วนการพยากรณ์แบบผูกดวงซึ่งจะทำนาย
 เรื่องต่าง ๆ 12 ประเด็นก็มีเนื้อหาทวนองเดียวกันคือ คนุ (สุขภาพร่างกาย) กุมพะ
 (เงิน ทรัพย์สิน การค้า) สหัชชะ (การเดินทางทางบก ทางน้ำ ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน)
 พันธุ (ที่อาศัย บิคามารคา เมื่อยาย พ่อสามี) ปุตะ (ความรัก ความสัมพันธ์ทางเพศ)
 อริ (หนี้สิน ความทุกข์ ศัตรู โรคภัยไข้เจ็บ) ปัตนิ (สามี - ภรรยา คดีความ) มรณะ
 (ความตาย ความพินาศ มรกก) ศุภะ (ศาสนา การเดินทางทางเรือ คดีความ) กัมมะ
 (ความเชื่อถือ ยศ เจ้านาย ชูรกีจ) ลาภะ (มิตร ความตั้งใจ ความหวัง การเงิน ซึ่ง
 ได้จากการประกอบกรงานและลาภ) และวินาสะ (การถูกจองจำ ศัตรูลึกลับ)²

การที่เนื้อหาคำพยากรณ์ของศาสตราครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ สอดคล้องกับการ
 พยากรณ์ตามหลักการโหราศาสตร์ นอกจากเป็นเพราะศาสตราคือหลักการพยากรณ์อย่างหนึ่ง
 ซึ่งสนองความต้องการโดยธรรมชาติของบุคคลแล้ว น่าจะเป็นเพราะหมอศาสตราเป็นผู้มี
 ความรู้ทางโหราศาสตร์ด้วย นอกจากนี้อาจกล่าวได้ว่าทั้งเนื้อหาคำพยากรณ์แบบเสี่ยงทาย
 ของศาสตรา และแบบคำนวณของโหราศาสตร์ ต่างก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับโลกธรรม 8
 เหมือนกัน เนื้อหาคำพยากรณ์จึงสรุปรวมอยู่ในโลกธรรม 8 ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ประจำ
 โลกมนุษย์ และมนุษย์ทุกคนจะต้องประสบ ใ้แก่³

¹ เทพย์ สาริกบุตร โหราศาสตร์ในวรรณคดี (คัมภีร์โหราศาสตร์ฉบับพิสดาร)

หน้า 234 - 235

² ก. หน้า 88 - 91

³ กรมการศาสนา คู่มือการศึกษานักธรรม และธรรมศึกษาชั้นตรี หน้า 43

อภิญญารมณ หมายถึง สิ่ง que ทุกคนต้องการ คือ

1. มีลาภ มีสิ่งที่ต้องการสมใจ
2. มียศ มีตำแหน่งหน้าที่ถูกใจ
3. มีสรรเสริญ มีชื่อเสียงเด่น
4. มีสุข มีชีวิตผาสุก สดชื่น จิตใจแจ่มใส

อนิฏฐารมณ หมายถึง สิ่งที่ไม่มีความต้องการ คือ

5. ไม่มีลาภ ไม่ได้ครอบครองของที่หวัง
6. ไม่มียศ ถูกวิตรอนสิทธิ และลดตำแหน่ง
7. นินทา ถูกติเตียน กล่าวร้าย
8. ทุกข์ ทรมานกาย และขมขื่นใจ

จากการศึกษาเนื้อหาภาพลักษณ์ของศาสนา จะเห็นว่าเนื้อหาภาพลักษณ์เกี่ยวกับโลกธรรม 8 ของศาสนาอยู่ในขอบเขตของศีลธรรม เพราะศาสนาสอนให้หาความดี ละเว้นความชั่ว คือ กาจักอกุศลธรรม 3 ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของพฤติกรรมชั่วหรือรากเง่าของบาปทุจริต 3 อย่าง ได้แก่¹

1. โลภะ อยากได้ เห็นแก่ตัว ลู่อานาจ คั่นรณเพื่อมีสิทธิเหนือสิ่งของของผู้อื่น
2. โทสะ คิดประทุษร้ายเขา จิตเคียดพล่าน โหดร้าย หมายถึงประหารผู้อื่นให้ถึงเจ็บและตาย
3. โมหะ หลงไม่รู้จริง หลงผิด ไม่รู้แจ้งเห็นจริงตามข้อมูล และข้อเท็จจริง ตัวอย่างจากเนื้อหาภาพลักษณ์ของศาสนา เช่น

¹กรมการศาสนา คู่มือการศึกษานักธรรม และธรรมศึกษาชั้นตรี หน้า 22 - 23

...เป็นคนใจกว้าง ไม่ท้อแท้ หยาบคาย ใจดีทุกชาติ หาเข้ากินคำ
กุศลไม่ทำ ก่อกาเวรา ใจโลภโลภ โทโสโมหา ไม่เข้าวัดวา ศัทธิหาไม่มี
แม้แต่ใครแห่งทอง ชะตาของน้อง ช้องชัคคี่ ให้เร่งกลับตัว อย่ามัวโลภ
หาแต่กาฬี จะมีลาภ ให้เร่งปฏิบัติ ถือศีลถือนิจ เข้าวัดเข้าวา...¹

...ด้วยโลภโทโสและโมหา วิชาอาชาตโฆบาคหมาง ต้องลำบากยากเย็น
แทบอับปาง...²

จากตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นว่า สาเหตุของอภิญญารมณ หรือการเสื่อมลาภ เสื่อมยศ
นินทา และทุกข์ เกิดจากอกุศลกรรม 3 ส่วนการเกิดของอภิญญารมณ หรือลาภ ยศ
สรรเสริญ และสุข เกิดจากกุศลกรรม 3 ซึ่งเป็นพื้นฐานของจริยธรรมฝ่ายดี คือ³

1. อโลภะ สานึกในสิทธิมนุษยชน ไม่เห็นแก่ได้ กลับมีน้ำใจ เสียสละ
โอบอ้อมอารี

2. อโทสะ ข่มอารมณ์ ไม่อู่วาม รู้จักให้อภัย ไม่ถือโทษ และมีน้ำใจ
เมตตาปรานี

3. อโมหะ มีปัญญารอบคอบเข้าใจเหตุผล และเฉลียวฉลาดทันต่อเหตุการณ์
ทั้งตัวอย่างของศาสดา เช่น

...ผู้นี้หายว่า น้ำใจกุศล หากินชอบธรรม ไม่มีแปดปน สัตว์ชื่อถือน
ไม่คิดโลภ ทั้งใจอารี ไม่มีโทโส ไม่โลภโลภ หากการตามใจ
สมบัติทั้งหลาย ย่อมหามาได้ ไม่ลำบากใจ จะมีบุตรหญิง พักพึงอาศัย
สูกายภายใน ญาติได้พึ่งพา ชะตาค้นัก...⁴

¹อุภาคผนวก 2.6

²อุภาคผนวก 4.8

³กรมการศาสนา คู่มือการศึกษานักธรรม และธรรมศึกษาชั้นตรี หน้า 23

⁴อุภาคผนวก 1.29

เนื้อหาเกี่ยวกับโลกธรรมของศาสนา เน้นให้บุคคลทำความดี ละเว้นความชั่ว
การจักอกุศลกรรม 3 ซึ่งเป็นรากเงาของพฤติกรรมชั่ว และปลูกฝังกุศลกรรม 3 ซึ่งเป็น
พื้นฐานของจริยธรรม โดยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า ศาสนาเป็นตำราพยากรณ์ชีวิตที่มีค่า โดย
การแนะแนวทางชีวิตแก่ชาวบ้านด้วยพื้นฐานปรัชญาที่ถูกต้องและดีงาม แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า
ศาสดากำลังจะสูญเสียน้ำหนักไปพร้อม ๆ กับความเจริญทางวัตถุ

วิธีใช้ศาสนา

การทางศาสนาในทละครครั้งกรุงเก่าเรื่องนางมโนห์รา เป็นหลักฐานที่แสดงว่า
ศาสดามีบทบาทในการพยากรณ์ชีวิตของบุคคลมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว และเป็นที่นิยม
เชื่อถือของชาวบ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช เพราะนิสัยของชาวนครศรีธรรมราชนิยมการ
ทานายอยู่ไม่น้อย ซึ่งจะได้เห็นได้จากเพลงกล่อมเด็กที่มีเนื้อหาในทานองพยากรณ์เด็กไว้
ต่อไปนี้

ชาวคอนเหอ
ศรีธรรมโศกธอร่องฝาก
ฟังพี่น้องเหอฟัง
บางจากขอว่าจิได้ทุกข์

ฟังเหอจิได้ยาก
ว่าบางจากก็ไ้ทุกข์
ขอว่าปาก (พ) นั้นนั่น แผล่ทุกข์
(แหลม) หลุมพุกจะเป็นวัง...เหอ¹

(ชาวคอน = ชาวนครศรีธรรมราช
ขอ = ทาน บางจาก = ชื่อตำบล

เหอ = เหวย จิ = จะ ยาก = ทุกข์ยาก
ก็ = ก็ พุก = สุก วัง = หวังน้ำลึก)

¹ศิริเอก พรตะเสน "มองประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราชจากวรรณกรรม
มุขปาฐะ" ใน เดือนสิบ 26 หน้า 47

นอนเถิดน้องนอน
 ปีกจลอปีกุน
 ปีนีว่าหนูก
 เงินทองเสื่อผ้า

หว่างเมืองคอนยังไม่วัน
 หานผู้มีบุญจื่อออกมา
 ปีน้าจิกนุกยิ่งหว่า
 ไม่ตองหากามาเอง...เหอ...¹

(หว่าง = ระหว่าง ปีกจลอปีกุน = จวนสิ้นปีกจะขึ้นปีกุน หว่า = กว่า)

การใช้ศาสตร์พยากรณ์ชีวิต ประกอบด้วยหมอดศาสดา การอธิษฐาน ไม่แต่ง
 ศาสตร์ การอ่านคาพยากรณ์ การห้ามแทงใหม่ และการให้แทงใหม่ การได้ชะตา
 และการปฏิบัติหลังการแทงศาสตร์ จะได้กล่าวโดยลำดับดังนี้

1. หมอดศาสดา หมอดศาสดา หมายถึง ผู้รู้ชำนาญในการใช้ศาสตร์เป็นคู่มือ
 พยากรณ์ชีวิตให้ผู้อื่น หมอดศาสดาในอดีตเป็นพรานหม่น ดังปรากฏในบทละครครั้งกรุงเก่าเรื่อง
 นางมโนห์รา ในปัจจุบันหมอดศาสดาส่วนมากคือคนสามัญที่ใช้ศาสตร์เป็นคู่มือหาเลี้ยงชีพด้วย
 การพยากรณ์บอกโชคดี หรือโชคร้ายให้บุคคลอื่น

ในค่านิยมและวัย หมอดศาสดาโดยมากจะเป็นผู้ช่ายอายุกลางคนขึ้นไป และมักจะ
 ผ่านการบวชเรียนทางพุทธศาสนามาแล้ว ยิ่งอายุมากผ่านการบวชเรียนมาแล้วก็ยิ่งได้รับการ
 เชื่อถือ² ทั้งนี้คงเป็นเพราะสังคมไทย นับถือผู้อาวุโสหรือผู้สูงอายุว่ามีประสบการณ์มาก
 ผ่านการเรียนรู้ และการกล่อมเกล่าจิตใจมามาก โดยเฉพาะการเรียนรู้จากการบวช
 อีกประการหนึ่งคือ ศาสตร์เป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ทำหน้าที่พยากรณ์ชีวิตของบุคคล ความศักดิ์สิทธิ์
 และหน้าที่ของศาสตร์จึงเหมาะสมสำหรับหมอดศาสดาที่มีอาวุโส มากกว่าเด็กหรือหนุ่มสาวที่ยัง
 ต้องเรียนรู้ชีวิตอีกมาก หมอดศาสดาส่วนน้อยที่เป็นผู้หญิง เช่น นางส้มแป้น บุญยะโทตระ

¹ คีเริง พรตตะเสน "มองประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราชจากวรรณกรรม
 มุขปาฐะ" ใน เกื่อนสืบ 26 หน้า 52 - 53

² เวช พันธุ์วาทิ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรุง ทันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์
 ที่วัดพระมหาธาตุวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน
 พ.ศ. 2526

อดีตหมอศาสตราของอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เหตุผลที่หาหมอศาสตราซึ่งเป็นแพทย์ไทยยาก คงเป็นเพราะผู้หญิงกับความศักดิ์สิทธิ์ของกัมภีร์ไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่ขัดกัน กล่าวได้ว่าเรื่องของไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่ผู้ชายสำหรับผู้ชาย

ในกานคุณธรรมและจรรยาบรรณ หมอศาสตราจะต้องเป็นผู้มีศีลธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการไม่พูดปด ต้องถือสัจจะ ชื่อสัตย์สุจริต ไม่โลภ สิ่งที่หมอศาสตราจะต้องยึดถือเคร่งครัดเช่นเดียวกับหมอโหร คือต้องรักษาความลับของผู้ที่มาให้พยากรณ์ ไม่นำไปเปิดเผยหรือนำไปโฆษณาหาเสียงให้กับตนเอง¹ ด้วยเหตุนี้จึงพบว่า หมอศาสตราจะได้รับการยกย่องนับถือจากประชาชนทั่วไป

ในคานแหล่งพยากรณ์ หมอศาสตราในปัจจุบันมีทั้งหมอที่รับพยากรณ์โดยนั่งอยู่ประจำในบ้านของตน ซึ่งมักเป็นหมอที่มีชื่อเสียง นอกจากนี้ยังมีหมอที่พกศาสตราเดินทางมาบ้าน และหมอที่มีหนึ่งประจำที่มีผู้คนผ่านไปมา มาก ๆ เช่น ศาลาวัด ร้านขายเครื่องดื่ม ร้านตัดผม เป็นต้น หมอศาสตราจะทำหน้าที่ควบคุมการใช้ศาสตราโดยตลอด นับตั้งแต่การพิจารณาอนุญาตให้บุคคลนั้น ๆ แหงศาสตราได้หรือไม่ ปกติคนพิการ หูหนวก ตาบอด หมอจะไม่อนุญาตให้แหงศาสตรา เพราะผู้ที่แหงศาสตราได้จะต้องไม่เป็นคนผิดปกติทั้งทางร่างกายและจิตใจ²

2. การอธิษฐาน ก่อนที่จะมีการเสี่ยงทายให้ศาสตรามอกเคราะห์ดีเคราะห์ร้ายนั้น ผู้ที่จะเสี่ยงทายจะต้องมีการอธิษฐานเสียก่อน การอธิษฐานคือการตั้งจิตมั่นขอให้ศาสตราช่วยชี้โชคตีโชคทายให้ประจักษ์ การแหงศาสตราทุกครั้งจะต้องมีการอธิษฐานเสียก่อนไม่ว่าจะเป็นการแหงครั้งที่หนึ่ง สองหรือสาม เนื้อหาของคำอธิษฐานทุกครั้งจะเหมือนกัน ดังปรากฏในคำอธิษฐานของนางมโนहरา คือ

¹ ขงธรรม สิทธิรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ คันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 74/4 ถนนสระเรียง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

² ก.

๐ กระหยดเข้า นางเจ้าแม่ทรงศาสตราชัย จับใส่เหนื่อเกศา
 สรวางคนางนอกใน ถ้าต้องที่ตีให้ชื่อน้ำ ถ้าต้องที่ร้ายให้ชื่อไฟ
 จะก็จะร้ายประการใด ให้เห็นข้างในตำรา¹

ในบทละครเรื่องดังกล่าว นางมโนห์ราจะต้องแทงศาสตรา 3 ครั้งตามคำแนะนำ
 ของโหร ทุกครั้งก่อนแทงศาสตรานางมโนห์ราจะต้องยกศาสตราขึ้นเหนือศีรษะอธิษฐาน
 ด้วยข้อความเหมือนกัน คือให้ศาสตรามอกโชคดี และเคราะห์ร้าย

การอธิษฐานก่อนแทงศาสตราในปัจจุบัน ถ้าสถานที่อ่านวาทหรือนับถือศรัทธาจริง
 ผู้เสี่ยงทายจะต้องจุดธูปเทียนบูชา พร้อมทั้งกราบไหว้พระหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แล้วอธิษฐานซึ่ง
 อาจเป็นการอธิษฐานเองในใจ หรือกล่าวตามหมอดศาสดาราก็ได้² เนื้อความของคาอธิษฐาน
 เป็นทานองเดียวกัน ตัวอย่างเช่น

"โห้ช่วยกายกรรม วชิกรรม มโนกรรม ที่ข้าพเจ้าได้ทำไปแล้ว
 ข้าพเจ้าตั้งจิตอธิษฐานว่าต่อไปข้างหน้าจะเป็นอย่างไร ซึ่งข้าพเจ้าจะแทง
 ศาสตรา ถ้าถูกพระเคราะห์หักให้เป็นพระเคราะห์จริง ๆ ถ้าที่ศักดิ์สิทธิ์จริง
 อย่าเป็นมคให้เจกั้น ข้าพเจ้าถือศีลถือสัตย์"³

3. ไม้แทงศาสตรา เมื่ออธิษฐานเสร็จแล้ว ผู้เสี่ยงศาสตราจะใช้วัสดุมีลักษณะ
 แหลม ๆ แบน ๆ ซึ่งหมอดศาสดามักจะผูกติดไว้กับศาสตรา สอดเข้าไปในหนังสือศาสตรา

¹ กรมศิลปากร บทละครครั้งกรุงเก่า เรื่องนางมโนห์รา และสังข์ทอง หน้า 22

² จร เหมธานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ ตันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้าน
 เลขที่ 29 ถนนศรีสมบุญ อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน
 พ.ศ. 2526

³ ข.

เรียกว่า "แท่งศาสตรา" วัสดุมีลักษณะแหลม ๆ แบน ๆ เพื่อให้สอดเข้าไปใต้สะกด และมีกนิยมเหลาหรือเกลาให้เป็นรูปอาวุธต่าง ๆ ที่พบมากคือ รูปพระขรรค์สองคม ขนาดพอเหมาะกับศาสตรา ไม่ที่ใช่แท่งศาสตรานี้อาจทำด้วยเขาสัตว์ หรือไม้ก็ได้

4. การอ่านคาถาพยากรณ์ เมื่อผู้เลี้ยงทายแท่งศาสตราได้หน้าหนึ่งหน้าใดแล้ว โดยปกติหมอศาสตราจะเป็นผู้อ่านเนื้อหาคาถาพยากรณ์ที่ปรากฏในหน้าเนื้อหานั้น ๆ ของศาสตรา หมอศาสตราบางคนจะอ่านใส่ท่านเองโดยเฉพาะอ่านท่านเองหนึ่งตะลุมซึ่งเป็นศิลปะการแสดงที่รู้จักกันดีของภาคใต้ จร เหมธานนท์ หมอศาสตราผู้หนึ่งให้เหตุผลที่อ่านเนื้อหาคาถาพยากรณ์ของศาสตราแบบการขับหนึ่งตะลุมว่า เพราะฟังไพเราะ ผู้เลี้ยงทายชอบ หมอศาสตราก็มีความถนัดที่จะอ่าน¹ การที่หมอศาสตราเป็นผู้อ่านเนื้อหาคาถาพยากรณ์น่าจะมีเหตุผลหลายประการคือ สะกดในแง่ปฏิบัติ เพราะศาสตราเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ที่หมอศาสตราใช้อยู่ประจำ ทำให้อ่านคล่องกว่า ชาวบ้านบางคนก็อ่านหนังสือไม่ออก หรือไม่คล่อง การฟังจากการอ่านจึงจับใจความได้ดีกว่า นอกจากนี้หมอศาสตราจะได้มีโอกาสอธิบายขยายความให้ผู้เลี้ยงทายเข้าใจในบางจุดได้ การที่หมอศาสตราอ่านคาถาพยากรณ์แบบใส่ท่านเอง และอ่านอยู่บ่อย ๆ นี้ เป็นเหตุผลให้หมอบางคนจำเนื้อหาคาถาพยากรณ์ของศาสตราได้โดยตลอด เวลาอ่านจึงไม่ต้องดูตาราง เช่น หมอจร เหมธานนท์ เป็นต้น

หมอศาสตราบางคนจะอ่านเนื้อหาคาถาพยากรณ์แบบอ่านร้อยแก้วธรรมดา เช่น หมอเวช พันธุ์ชาติ ในปัจจุบันพบว่า บางทีผู้เลี้ยงศาสตราจะเป็นผู้อ่านคาถาพยากรณ์เสียเอง

5. การห้ามแทงใหม่ และการแทงใหม่ จากบทละครครั้งกรุงเก่าเรื่องนางมโนห์รา หมอศาสตราซึ่งเป็นโหรได้แนะนำให้นางมโนห์ราแท่งศาสตราถึงสามครั้งซึ่งเป็น

¹จร เหมธานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จริญญา คันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 29 ถนนศรีสมบุญ อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

การทางศาสตร์ที่มีจำนวนครั้งสูงสุดห้ามทางมากกว่านี้ จะเห็นได้ว่าศาสตร์ในสมัยนั้น
 เนื้อหาไม่ใคร่ระบุห้ามทางใหม่ หรือให้ทางใหม่ แต่ขึ้นอยู่กับวินิจัยของหมอ กรณีของ
 นางมโนห์รานั้น หมอโหราทราบจากการพยากรณ์ตามหลักการโหราศาสตร์ว่า นางกำลังมี
 เคราะห์ร้ายแรงจึงให้ทางศาสตร์ถึงสามครั้ง เพื่อเป็นการยืนยันอย่างมั่นคงว่าเคราะห์ร้าย
 จริง ๆ ซึ่งผลก็ปรากฏออกมาว่า นางมโนห์ราทางศาสตร์ได้ทางร้ายทั้งสามครั้ง สัมพันธ์
 บุญชะโหลกระ¹ กล่าวว่า การใช้ศาสตร์สมัยก่อนหมอศาสตร์จะให้ผู้เสี่ยงทายทางศาสตร์
 เพียงครั้งเดียว ไม่มีการทางใหม่เป็นครั้งที่สอง หรือสาม เพราะถือว่าคำพยากรณ์นั้นคือ
 ความจริงที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้

เนื้อหาของศาสตร์ในปัจจุบัน ส่วนมากจะระบุไว้ชัดเจนว่าห้ามทางใหม่ หรือให้
 ทางใหม่ แต่บางทีศาสตร์ก็ไม่ระบุไว้ซึ่งหมอศาสตร์จะเป็นผู้วินิจัย แต่ก็เป็นที่รู้กันเหมือน
 ระเบียบของการใช้ศาสตร์ว่า เมื่อเสี่ยงทายได้คำพยากรณ์ในทางคดียุติห้ามทางใหม่ หากได้
 คำพยากรณ์ในทางปานกลาง หรือทางร้ายก็ให้ทางใหม่ ในกรณีที่เสี่ยงทายได้คำพยากรณ์
 ทางเคราะห์ร้ายมาก ๆ ศาสตร์ก็จะบอกให้ทางจนครบสามครั้ง ตัวอย่างเช่น

...จนแล้วกลับจนเลย นิจจาเฮยตัวเอกา ฟัน้องไม่นาพา
 หึงพ้อแม็กแลหาย เสีย 2 กลับเสีย 3 ถึงยามยากม้วนวาย
 คองยามพระเคราะห์ร้าย ซ้ำปีนีกัซัดสน ให้ทางลองแก้ตัว
 ถ้าถูกซ้ำแล้วก็จน ให้ทางครบสามหน พันแต่น้อย่างทางเลย²

¹ สัมพันธ์ บุญชะโหลกระ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรรยา คันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์
 ที่บ้านเลขที่ 451 ถนนชานน้ำ อำเภอบางพลี จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 7
 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

² ฎีกาฉนวนก 2.10

...สินทรัพย์หาได้ ใช้จ่ายเหมือนไฟ ไม่คิดอาลัย วุ่นไม่เต็มที
ชอบแต่ขึ้นศาล เป็นโจทก์พยาน ไปทั้งคาบิ ชะตานี้ใส่ ไม่ร้ายไม่ดี
ลองแทงสักที ไปหน้าค่อไป¹

...อันเคราะห์นี้ 4 เกือน จึงเคลื่อนกลับ เป็นงามสรรพลาภภัก
สาวางศรี คินไปสู่วิมานสราวุติ แหงอีกที่ดูโชคให้โฉลกดี²

...พี่น้องมิตรสหายจะได้พึ่งพา ประสงค์สิ่งใดสมใจปรารถนา
ลาถอยคอยถ้ำ มาแต่หรีท ทรัพย์สินทั้งหลายจะได้มากมี ในเดือนหน้า
จะมีลาภ ถูกต้องพระฤกษ์ คีนักหนักหนา สองบาทชะตาอย่าแหงค่อไป³

ตัวอย่างที่ 1 - 3 เป็นกรณีที่ให้แทงใหม่เพราะเสี่ยงทายได้คำพยากรณ์ในทางร้าย
มาก ทางปานกลาง และทางร้าย ตามลำดับ สำหรับตัวอย่างที่ 4 เป็นการห้ามแทงใหม่
อีก เพราะได้คำพยากรณ์ในทางดีแล้ว และจะต้องเสียค่าไถ่ชะตาด้วย

การที่ศาสตร์ซึ่งใช้กันอยู่ในปัจจุบันมีกรณีให้แทงใหม่ดังกล่าวแล้ว อาจเป็นเพราะ
ต้องการปลอบใจผู้ที่แทงได้คำพยากรณ์ในทางไม่ดี การแทงใหม่ตามคำแนะนำและคำอวยพร
ของศาสดาหากได้คำพยากรณ์ในทางดี ผู้เสี่ยงทายก็จะได้หายเศร้าใจ และเสียค่าไถ่ชะตา
สำหรับการให้แทง 3 ครั้งก็เพื่อเป็นการยืนยันว่าโชคชะตาของคนร้ายมากจริงหรือไม่ กล่าว
ได้ว่า การแทงใหม่เป็นการสร้างความมั่นใจแก่ผู้เสี่ยงทายและเพื่อเป็นการแสวงหาคำพยากรณ์
ในทางดี

¹ ญาณคณนวก 1.8

² ญาณคณนวก 3.6

³ ญาณคณนวก 4.1

6. การไถ่ชะตา การไถ่ชะตา หมายถึงการจ่ายเงินค่าตอบแทนแก้หมอศาสตร์รา ที่ได้พยากรณ์บอกโชคลี้หรือเคราะห์ร้ายให้แก่ตน ศาสตร์รามัยก่อนจะไม่ระบุในหน้าเนื้อหาว่าจะต้องเสียค่าไถ่ชะตา แต่โดยธรรมเนียมผู้เสี่ยงทายก็ต้องให้ค่าสมนาคุณแก้หมอ¹ ศาสตร์รายุคใหม่นี้ส่วนมากจะระบุไว้ว่าผู้เสี่ยงทายจะต้องเสียค่าไถ่ชะตาเป็นเงินเท่าไร ค่าไถ่ชะตานี้พบว่าอยู่ระหว่าง 1 – 5 บาท ขึ้นอยู่กับการเขียนหรือการระบุของผู้สร้างศาสตร์รา แต่บางทีก็บอกไว้กว้าง ๆ ว่าแล้วแต่ศรัทธา ศาสตร์บางหน้าเนื้อหาจะไม่กล่าวถึงค่าไถ่ชะตาไว้ซึ่งขึ้นอยู่กับการเห็นสมควรของผู้เสี่ยงทาย ตัวอย่างการเรียกค่าไถ่ชะตา เช่น

...ตกนี้คือเลิศท่านอา เชิญถ่ายชะตา สองบาทห้าหมั่งแทงต่อไป²

...ไปภายหน้าดาวจรเจริญสุข ไม่มีทุกราคนสิ้นทั้งหลาย
ไถ่ชะตา 2 บาทอย่าคลาดคล้าย คำร่ายหายหมคมี่เท่านี้เอย³

...เจอลาภนานา เลข 875 หลังไถลมาพลัน เชิญบูชาพระไถ่ชะตา
5 บาทควยกัน จาไว้ให้มัน คงสมปรารถนา⁴

¹ขงธรรม สิทธิรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ ทันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 74/4 ถนนสระเรียง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

²ดูภาคผนวก 4.7

³ดูภาคผนวก 1.14

⁴ดูภาคผนวก 3.16

...ชะตาจีจิง เข็ญไถชะตา เอาตามปรารภนาจะไถ่ลาภัง จะคิดสิ่งใด
จะไถ่สมหวัง อายุ วันนัง สุขขัง พลึง¹

จากการศึกษาศาสตร์ทั้ง 4 ฉบับ พบว่า ศาสตร์ฉบับของพระครูเหม เจตียาภิบาล
จะเรียกค่าไถชะตาในกรณีที่เสี่ยงทายได้คำพยากรณ์ในทางดี และทางปานกลาง อัตราค่า
ไถชะตายู่ระหว่าง 1 - 5 บาท และพบว่า เกณฑ์ในการเรียกเก็บค่าไถชะตาขึ้นอยู่กับ
ความโชคดียิ่งหรือเลวของผู้อยู่เสี่ยงทาย หากคำพยากรณ์บอกว่าโชคดียิ่งที่สุดก็จะเรียก
ค่าไถชะตา 5 บาท และลดหลั่นลงไปเป็น 4 3 2 และ 1 บาท ตามระดับของโชค
ชะตา

สำหรับศาสตร์อีก 3 ฉบับ คือ ฉบับของนายจร เหมธานนท์ นางส้มแป้น
บุญยะไพฑูริ และนายสะเทือน บุญชูวงศ์ จะเรียกค่าไถชะตาในกรณีที่เสี่ยงทายได้
คำพยากรณ์ในทางดีเท่านั้น อัตราค่าไถชะตายู่ระหว่าง 2 - 5 บาท

การที่ศาสตร์กล่าวถึงเรื่องการไถชะตาไว้นี้ ก็เพื่อหมอศาสตร์จะได้มีค่าตอบแทน
มิได้เป็นการเรียกร้องตามอำเภอใจ เพราะหมอศาสตร์มักถือศีลและพยายามก่อกำจัดโรค
มิให้เกิดขึ้นตามคุณสมบัติของหมอศาสตร์ที่ดี

7. การปฏิบัติหลังการแห่งศาสตร์ ศาสตร์เป็นคัมภีร์ที่ศักดิ์สิทธิ์และมีประวัติดู
ความเป็นมาอันยาวนาน การแห่งศาสตร์จึงต้องกระทำด้วยความเคารพและเชื่อถือต่อ
คำพยากรณ์ของศาสตร์ การที่นางมโนห์ราต้องได้รับความทุกข์ยาก ถูกพรานจับตัวไปถวาย
พระสุชน ต้องพลัดพรากจากพ่อแม่ญาติพี่น้อง ส่วนหนึ่งเป็นเพราะนางมโนห์ราไม่เชื่อและ
ไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำของศาสตร์

ในอดีตรหลังการแห่งศาสตร์ เมื่อผู้เสี่ยงทายทราบจากคำพยากรณ์ว่าตนกำลังอยู่
ในเคราะห์ หรือกำลังหาผิด ศาสตร์ก็จะแนะนำให้สะเดาะเคราะห์ หรือถือศีล ฟังธรรม

¹ ญาณคณนวก 2.15

เพื่อแก้ไขความเลวร้ายที่จะมาสู่ตน ในกรณีนี้อาจเกิดอุบัติเหตุศาสตร์าก็ห้ามเกินทาง หรืออื่น ๆ เช่น ห้ามไว้อัจฉริย ห้ามรับของปาก ห้ามลงทุนร่วมทุน เป็นต้น ผู้เสี่ยงทายศาสตร์จะถือเคร่งครัดและปฏิบัติตามนั้น เช่น ถ้าศาสตร์ให้สะเคาะเคราะห์ ผู้เสี่ยงทายก็ต้องสะเคาะเคราะห์ซึ่งอาจให้หมอศาสตร์ หรือพระภิกษุหรือผู้ที่มีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ ทำพิธีให้ก็ได้¹

นอกจากการปฏิบัติตามคำแนะนำของศาสตร์อย่างเคร่งครัดแล้ว ผู้เสี่ยงทายศาสตร์จะต้องยอมรับว่าชีวิตในชาตินี้เป็นเพราะบุญกรรม²

ขงกรรม สิทธิรักษ์ กล่าวว่า เมื่อผู้แหงศาสตร์ทราบผลการพยากรณ์แล้ว จะต้องยอมรับความจริง และถือปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้ที่ทราบผลการพยากรณ์ตามหลักการของโหราศาสตร์³

การปฏิบัติของผู้ที่ทราบผลการทำนายโชคชะตาตามหลักการโหราศาสตร์ คือ⁴

1. ยอมรับหลักธรรมที่ว่า การที่ดวงชะตาของตนต้องเป็นไปในทางร้าย และได้รับผลที่ตนไม่พึงปรารถนาในชาตินี้ เป็นเพราะต้องชดใช้หนี้ของอกุศลกรรมของอดีตชาติ

2. ยอมรับหลักธรรมที่ว่า ความเจริญก้าวหน้าในค่านใด ๆ ก็ตาม ความบริสุทธิ์ ความสงบทางจิตใจก็ตาม อยู่เป็นสุขในฐานะใดก็ตาม บุคคลอาจแสวงหาและได้รับเหมือนกัน หากผู้นั้นมีจิตสำนึกชอบ และปฏิบัติได้ดังนี้

¹ เวช พันธูวาที เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ คันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

² ข.

³ ขงกรรม สิทธิรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ คันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 74/4 ถนนสระเรียง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

⁴ พงศาจารย์ วิบุณยโชค รัตนะรังษี เพชรน้ำหนึ่งของโบราณจารย์

2.1 ใช้เวลาศึกษาฝึกฝนให้มีความรู้ความชำนาญในวิชาชีพแขนงใดแขนงหนึ่ง เพราะเชื่อว่า เมื่อช่วยตนเองในกิจการทาง ๆ ก่อนแล้ว ฟ่ำกินหรือเทพเจ้าจึงจะปรานีช่วยเหลือ

2.2 รู้จักรักษาความเป็นอยู่ของตนให้ถูกต้องตามวัย

2.3 แสวงหาหลักธรรมซึ่งเป็นปรัชญาชั้นสูงสำหรับชีวิตรมนุษย์ด้วยการฟังธรรม และที่สำคัญคือการสนทนาธรรม

2.4 ประกอบกิจการอย่างเต็มความสามารถของตน

2.5 ในคราวที่ชีวิตต้องประสบกับอุปสรรคเคราะห์กรรม อย่าโทษฟ้ากินหรือใคร ๆ ทองโทษกรรมของตนเอง

2.6 เมื่อทางานใด ๆ หากผลกำไรหรือผลประโยชน์ที่ได้รับนั้นเป็นเพียงพอกินพอใช้ ไม่รวยเหมือนบางคน ก็อย่าคิดน้อยใจ แต่ให้พอใจในฐานะนั้น

2.7 เมื่อรู้ว่าเกิดมาจนและกำลังจนให้ถือว่าโอกาสและความสามารถของตนยังมี อาจร่ำรวยเหมือนกับคนอื่นได้

2.8 ประการสุดท้าย จะต้องเป็นผู้รู้จักมีมโนธรรมสูง รู้จักวางตนไว้ชอบในหลักการ อุดมการณ์หรือศีลธรรม และประการสำคัญคือจะต้องเป็นผู้ไม่ประมาท

พญอาจารย์ วิพุทธโยคะ รัตนะรังษี กล่าวว่า "เมื่อปฏิบัติได้ดังกล่าวนั้น การที่ท่านโหราจารย์ได้ทำนายไว้ว่า ดวงชะตาของท่านไม่ดี ก็จะกลับกลายเป็นดีได้อย่างอัศจรรย์"¹ หากผู้เล็งหายศาสตร์ปฏิบัติตามหลักการนี้ ความเศร้าโศกเสียใจ ความท้อแท้ต่อโชคชะตาของท่านก็คงจะไม่เกิดขึ้นเช่นกัน ผู้นั้นก็คงจะกลายเป็นคนดีคนหนึ่งของสังคม หลักการดังกล่าวนี้นปรากฏในเนื้อหาซึ่งเป็นคำแนะนำสำหรับผู้เล็งหายได้คำพยากรณ์ในทางร้าย การอธิบายขยายความของหมอดูศาสตร์จะช่วยให้ผู้เล็งหายเข้าใจ

¹พญอาจารย์ วิพุทธโยคะ รัตนะรังษี เพชรน้ำหนึ่งของโหราจารย์

แนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องหลายประการตามหลักธรรมะในพุทธศาสนา เช่น ความคิดเรื่องกรรม เป็นต้น

จากการศึกษาวิธีใช้ศาสตร์ พบว่าการเสี่ยงทายศาสตร์เพื่อให้พยากรณ์ชีวิตมิใช่สิ่งที่ยุ่เสี่ยงทายจะกระทำไ้ด้วยความสนุกค่นอง ประวัติความเป็นมาอันยาวนานของคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์นั้นทำให้ยู่เสี่ยงทายพึงกระทำด้วยความเคารพและเชื่อถือในระเบียบกติกากการใช้ซึ่งมีอยู่คู่กันมาับตำราพยากรณ์ชีวิตชนิดนี้ เริ่มจากหมอดศาตราซึ่งมีความอาวุโสทั้งทางอายุและการเรียนรู้ ตลอดจนการมีคุณธรรมหรือจรรยาบรรณที่ยึดถือ การอธิษฐานก่อนการแหงศาตราเป็นการตั้งจิตมั่นด้วยความเคารพในอำนาจของการบอกโชคหรือโชคร้ายของศาตรา ถัดมาคือ ไม่แหงศาตราซึ่งทำเป็นรูปอาวุธ สัญลักษณ์แทนความแหลมคมเพิ่มความขลังให้กริยาแหงศาตราซึ่งกระทำด้วยการตั้งจิตมั่น หลังจากแหงศาตราแล้วก็เป็นการอ่านคำพยากรณ์ของหมอดศาตราซึ่งหมอดจะกระทำด้วยความเคารพในความศักดิ์สิทธิ์ของคัมภีร์เพื่อให้ยู่พึงรับสารได้โดยตลอด การห้ามแหงใหม่และการแหงใหม่ก็เป็นกติกาย่ที่ยึดถือเคร่งครัด เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่าโชคหรือเคราะห์ของตนเป็นเช่นไร สำหรับการได้ชะตาก็กระทำด้วยการไ้ศักดิ์ศรีของตัวหมอดศาตรา ซึ่งเป็นตัวแทนของศาตรา และสุดท้ายการปฏิบัติหลังการแหงศาตรามีทั้งพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ และข้อปฏิบัติที่สร้างให้ยู่เสี่ยงทายศาตราเป็นคนดีของโลกได้ อาจสรุปได้ว่า วิธีการใช้ศาตราเพื่อการพยากรณ์ชีวิตทุกองค์ประกอบ ทุกขั้นตอนมีระเบียบวิธีเฉพาะ และรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของศาตราเอาไว้อย่างมั่นคง

ความสัมพันธ์ของศาสตร์ากับวรรณกรรม

ในการศึกษาวรรณคดีมักพบว่ากวีไทยนิยมพรรณนาเรื่องราวให้ความไปถึง เหตุการณ์และตัวละครของวรรณคดีอีกเรื่องหนึ่ง ลักษณะนี้เรียกว่า "วรรณคดีอ้างอิง วรรณคดี"¹ วรรณคดีเรื่องใดที่ได้รับความนิยมจากกวีและคนทั่วไปอย่างกว้างขวาง มักถูกอ้างอิงอยู่เสมอ² ตัวอย่างเช่น การอ้างอิงเรื่องรามเกียรติ์ในศิลาจารึก พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ลิลิตโองการแช่งน้ำ ลิลิตยวนพ่าย โคลงคันทวาดทศมาส กาสรวลศรีปราชญ์ กาพย์ห่อโคลงของพระศรีมโหสถ กาพย์ห่อโคลงนิราศพระบาท ของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ โคลงนิราศพระบาท ของพระมหานาควัดท่าทราย บุนนาคาคาฉันท บทละครครั้งกรุงเก่าเรื่องนางมโนห์รา และสังข์ทอง นิราศ พระยามหานุภาพ ลิลิตตะเลงพ่าย และนิราศพระบาท ของสุนทรภู่ เป็นต้น

ลักษณะวรรณคดีอ้างอิงวรรณคดีนี้ กวีไทยน่าจะได้แบบอย่างจากวรรณคดีอินเดีย เพราะอินเดียได้ชื่อว่าเป็น "เจ้าคาหรับแห่งการเล่านิทานซ้อนนิทาน"³ นิทานที่รู้จัก กันดี ได้แก่ กถาสรีวิสาคร หิโตปเทศ และปัญจตันตระ เป็นต้น

ทวีศักดิ์ ญาณประทีป กล่าวว่า ในวรรณคดีไทย กวีนิยมอ้างอิงส่วนต่าง ๆ ในนิทาน อาจจะเป็นเนื้อเรื่อง ตัวเอกของเรื่อง สารัตถะของเรื่อง หรือการกระทำ ตอนใดตอนหนึ่งในเรื่อง⁴

¹มะเนาะ ยูเด็น การบรรยายวิชาการวรรณคดีเบื้องต้นของมหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ บรรยายแก่นักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะมนุษยศาสตร์ 15 สิงหาคม 2518 เวลา 9.00 - 11.00 น.

²ชำนาญ รอดเหตุภัย รามเกียรติ์ปริทัศน์ หน้า 4 - 9

³ลิตา พินิจกุล วรรณคดีเปรียบเทียบ หน้า 184

⁴ทวีศักดิ์ ญาณประทีป นิทานในวรรณคดี หน้า คำนำ

วรรณกรรมท้องถิ่น หรือวรรณกรรมชาวบ้านก็นิยมอ้างอิงวรรณคดีหรือวรรณกรรมด้วยกัน ตัวอย่างเช่น เพลงชาनोंหรือเพลงกล่อมเด็กของภาคใต้ วันเนา¹ ยูเคน¹ กล่าวว่า เพลงชาनोंนิยมนำวรรณคดีมาผูกเป็นเนื้อร้องมากมาย โดยเฉพาะวรรณคดีเก่า ๆ เช่น นางมโนห์รา พระรถเมรี สังข์ทอง กากี นางอุทัย เป็นต้น การนำวรรณคดีไปเปรียบเทียบหรืออ้างอิงนี้ ทำให้เนื้อหาของเพลงชาनोंมีน้ำหนักน่าเชื่อฟังมากขึ้น

นอกจากวรรณคดี และเพลงชาनोंแล้ว ลักษณะ "วรรณคดีอ้างอิงวรรณคดี" (ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า "วรรณกรรมอ้างอิงวรรณกรรม" เพื่อให้ครอบคลุมถึงงานสร้างสรรค์ทุกประเภทที่ใช้ภาษาเป็นสื่อ และมีให้สับสนกับคำว่าวรรณคดี ซึ่งหมายถึงหนังสือที่ได้รับการยกย่องว่าแท้จริง) ยังพบในวรรณกรรมอีกหลายประเภท เช่น แคล เพลงลูกทุ่ง และวรรณกรรมประเภทคำร่ายพยางค์ชีวิต เป็นต้น

การอ้างอิงวรรณกรรมเพื่อการพยางค์ชีวิตพบมากในคำร่ายพยางค์ชีวิต เช่น ตาวาฉัตร 3 ชั้น² ยามอัฐกาล³ ยาคระพระราม⁴ พระเคราะห์โคจรต้องลั่น⁵ เข็มชี้ และศาสตร์ เป็นต้น

ตัวอย่างการอ้างอิงวรรณกรรมในพระเคราะห์โคจรต้องลั่น เช่น

ภูมิโมโคจรคลา ถึงจันทร์อันไกรทรุ พระรถมาสมสู่ ไครองคู่กับเมรี
สตรีได้เลื้อฉา อันพอน่ายินดี ครั้นแล้วจะหน่ายหนี ไกล่โล่เมื่อภายหลัง

¹วันเนา ยูเคน เพลงชาनों หน้า 54 - 60

²อุรคินทร์ วิริยะบุระ ประถมชาติ หน้า 468 - 472

³ก. หน้า 484 - 486

⁴ก. หน้า 487 - 492

⁵หลวงวิศาลดุษฎณกร (อัน สารีบุตร) คัมภีร์โหราศาสตร์ไทย หน้า

ภุมโมโคจรลี ถึงราศีที่ภุมมิง ทรพีคิโธหัง ฆาชีวังแห่งบิคา
จะเกิดเป็นกาลลี หังอัคคีโหมเคหา ศักรุหมุโจรา เบียดบีทาให้จากไกล¹

ตัวอย่างการอ้างอิงวรรณกรรมในเขมมชี เช่น

ใบที่ 12 ต้องเมื่อพระมหาชนก	ให้ร่อนอกทุกซัระหมเป็นนักรหนา
ต้องแหวกว่ายอยู่ในสายพระคงคา	เจ็ดเวลาบีมจะวายท่าลายชนม์
หากเคชะบารมียังอำนวย	เทวดามาช่วยให้เป็นผล
นาไปไว้ในพระนครหายรอนรน	ใบนี้คนค่อนข้างร้ายแต่ปลายคี่
ถ้าเป็นความก็จักชัษชนะ	ถึงยศฐาลาภะก็ไม่หนี
ถามเจ็บไข้ทายว่าไม่ม้วยชีวี	ทอนท่ายจะดีจริงหนาสดาพร
อันเนื้อคู่ชุนภิมรมรัก	ก็คงจักได้ชิตมิตรสมร
แต่จะเนิ่นเวลาให้อาวรณ์	ครั้นทอนท่ายคลายร่อนสำเร็จเอย ²

ตัวอย่างการอ้างอิงวรรณกรรมในคาราฉัตร 3 ชั้น เช่น

พระเสาร์ตัวในไค้เมื่อทศเศียร	เธอปากเพียรลักสี่คาพาจอมขวัญ
ก็ร้ายก็ทายเท่าเสมอกัน	แต่แรกนั้นจะเป็นสุขแล้วทุกขโธรม
โจรภัยไฟจะลนพิกลเกิด	จะร่างเรีกระหมใจยิ่งไฟโหม
หญิงไม่เคยวิสาสะจะประโลม	จะทุกขโธรมเสียทรัพย์อัปรา ³

จากตัวอย่างที่ยกมานี้ จะเห็นว่าคำร่ายพยางค์ชีวิตที่มีการอ้างอิงวรรณกรรม มักแต่งเป็นร้อยกรอง และเป็นคำร่ายพยางค์ประเภทเสียงท่ายหรือสูตรสำเร็จ เช่น คาราฉัตร 3 ชั้น เขมมชี และศาสดรา เป็นต้น

¹หลวงวิศาลดรุณกร (อ้น สาริกบุตร) คัมภีร์โหราศาสตร์ไทย หน้า 426

²เขมมชีวัคพระมหาธาตุวรวิหาร ใบที่ 12 ไม่มีเลขหน้า

³อุรคินทร วิริยะบุระณะ พรหมชาติ หน้า 470

ศาสตร์เป็นวรรณกรรมอ้างอิงวรรณกรรม

ศาสตร์เป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ประเภทคำร่ำเลียงหายเพื่อการพยากรณ์ชีวิต ศาสตร์ว่าแบ่งออกเป็นเรื่อง ๆ แต่ละเรื่องจะเริ่มด้วยการกล่าวถึงวรรณกรรมก่อน แล้วค่อยนำเนื้อหาพยากรณ์ ค่อยเหตุนี้ศาสตร์จึงจัดเป็นวรรณกรรมอ้างอิงวรรณกรรม ตัวอย่างเช่น

รูปนี้ฤาษี เมื่อเปิดผอบ พบกุมารี รูปทรงสง่า สรีรคังทองทา
จะแลมแซมชอย งามปลอดคยอศรชอย นารีศรีกา เปนบุญหลัง ๆ
แกยงคามมา บุญภาสวาศนา บุญนามากมี ปีนียอคมิ่ง จะได้ลูกหญิง
งามยิ่งกสิตรี ทายว่าป็นี ลามมีลอมมา จะคิคคำชาย ทานาทำไร
ไคฉลนัคนา ถ้าจะทำไร ปลุกบัวถั่วไผ่ จะไคราคา ไคราคาแพง
ไคแทงฉักหญ้า คีนักทานอา ชะตาคีจิง เชิญไคชะตา เอาตามปราดนา
จะไคลากัง จะคิคสิ่งไค จะไคสมหวัง อายุ วันนัง สุขขัง พลัง¹

ตัวอย่างที่ยกมานี้ ศาสตร์ว่าถึงเหตุการณ์จากเรื่องราวเกี่ยวกับพระชนก ฤาษีทรงโศกนางสีดา เป็นการเปิดเรื่องที่จะพูดถึงความสนใจของผู้แต่งศาสตร์ และให้ผู้เลียงหายนึกถึงบทบาทของตัวละครหรือเหตุการณ์ก่อนนี้ เปรียบได้กับคำพยากรณ์ชีวิตของตน ซึ่งศาสตร์จะตีความจากวรรณกรรมที่นำมาอ้างอิงนั่นเอง

การอ้างอิงวรรณกรรมของศาสตร์เพื่อตีความเป็นคำพยากรณ์ นอกจากจะทำให้เกิดความสนใจ และได้สิ่งเปรียบเทียบกับชีวิตของผู้แต่งศาสตร์แล้ว ยังทำให้ผู้แต่งศาสตร์เข้าใจความพยากรณ์ชีวิตของตนได้ เพราะวรรณกรรมที่ศาสตร์นำมาอ้างอิงนั้น เปรียบได้กับโชคชะตา แม้จะตีความพยากรณ์หลังจากแต่งศาสตร์ แต่เมื่อนึกถึงเรื่องราวในวรรณกรรมได้ ก็คงพอจะได้เค้าของคำพยากรณ์ นับเป็นความฉลาดของโบราณจารย์ ที่มีกลวิธีเรียกความจำให้กลับคืนมา คำพยากรณ์ของศาสตร์จึงติดเตือนใจของผู้เลียงหายอยู่ได้นาน

¹ ภูภาคผนวก 2.15

การศึกษาความสัมพันธ์ของศาสตร์กับวรรณกรรมในบทนี้ เป็นการศึกษาลักษณะวรรณกรรมอ้างอิงวรรณกรรมของศาสตร์ โดยแบ่งเป็น 3 หัวข้อสำคัญ คือ

1. ประเภทของวรรณกรรมที่อ้างอิงในศาสตร์
2. ลักษณะการอ้างอิงวรรณกรรมของศาสตร์
3. การอ้างอิงวรรณกรรมกับคัพยากรณ์

ในกรณีที่วรรณกรรมซึ่งอ้างอิงในศาสตร์มีปรากฏทั้งที่จัดเป็นวรรณคดีและวรรณกรรมท้องถิ่น การศึกษาจะกล่าวถึงเฉพาะความสัมพันธ์กับวรรณคดีฉบับที่ได้รับการยกย่องเท่านั้น

ประเภทของวรรณกรรมที่อ้างอิงในศาสตร์

การศึกษาเพื่อจัดประเภทของวรรณกรรมที่อ้างอิงในศาสตร์ มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อให้เห็นลักษณะของวรรณกรรมที่ศาสตร์นำมาอ้างอิง และเป็นการจัดกลุ่มเพื่อความสะดวกในการศึกษาลักษณะการอ้างอิง และการตีความวรรณกรรมในคัพยากรณ์ต่อไป การจัดประเภทของวรรณกรรมจึงมิใช่การยืนยันแหล่งที่มาดั้งเดิมของวรรณกรรมนั้น ๆ

เชื่อกันว่าแต่เดิมนั้นศาสตร์นำวรรณกรรมมาอ้างอิงเรื่องเดียวเท่านั้น คือ รามเกียรติ์¹ เมื่อศาสตร์แพร่หลายมากขึ้น มีการคัดลอกและสร้างศาสตร์ขึ้นใช้มากขึ้น วรรณกรรมที่นำมาอ้างอิงจึงมีหลายประเภทและแตกต่างกันไป เช่น เกี่ยวกับการอ้างอิงวรรณกรรมของคัพยากรณ์แบบพระเคราะห์โคจรต้องลัดัน ซึ่งอ้างวรรณกรรมแตกต่างกัน และหลวงอิน วิศาลกรูณกร สันนิษฐานว่า "...แต่แปลกไปที่มีนิทานต่างออกไปจาก

¹ เวช พันธูวาที เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ คันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์
ที่วัดพระมหาธาตุวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน

ฉบับเดิมหลายบท น่าจะเห็นว่าของเก่ามีนิทานเป็นเรื่องเดียวกันหลายบท จึงไปหานิทานเรื่องอื่นมาใส่เข้าอีกให้แปลกกันออกไป หรือว่าต้นฉบับตรงนั้นจะชำรุดอ่านไม่ได้ ความจึงแต่งขึ้นใหม่ก็ได้..."¹ กรณีของศาสตร์ฯ การที่มีวรรณกรรมอ้างอิงหลายเรื่องหลายประเภทขึ้น นอกจากจะเป็นเพราะการแต่งเดิมและการคัดลอกแล้วยังเกี่ยวกับอิทธิพลของพุทธศาสนา และชาวบ้านด้วย ดังได้กล่าวแล้วในประวัติความเป็นมาของศาสตร์ฯ

จากการศึกษาวรรณกรรมที่อ้างอิงในศาสตร์ฯ ทั้ง 4 ฉบับ ซึ่งใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ พบว่า ศาสตร์ฯ แต่ละฉบับอ้างอิงวรรณกรรมต่างชื่อเรื่องกันไปบ้าง แต่สามารถจัดประเภทวรรณกรรมที่อ้างอิงในศาสตร์ฯ ทั้ง 4 ฉบับได้เป็นกลุ่มใหญ่ ๆ 3 ประเภท คือ วรรณคดี นิทาน และวรรณกรรมเบ็ดเตล็ด แต่ละประเภทแยกย่อยออกไปได้อีก ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. วรรณคดี วรรณกรรมที่ศาสตร์ฯ นามอ้างอิงและปัจจุบันจัดเป็นวรรณคดีแบบฉบับ มีจำนวน 6 เรื่อง ทุกเรื่องยกเว้นพระปฐมสมโพธิกถา เป็นวรรณคดีที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน วรรณคดีทั้ง 6 เรื่องซึ่งอ้างอิงในศาสตร์ฯ เรียงตามลำดับความนิยมโดยพิจารณาจากจำนวนเรื่องหรือหน้าเนื้อหาที่ได้รับการอ้างอิง มีดังต่อไปนี้

1.1 รามเกียรติ์ เป็นวรรณคดีที่ศาสตร์ฯ นามอ้างอิงมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะวรรณคดีเรื่องนี้เป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์เล่มหนึ่งของพราหมณ์ หรือฮินดู ซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดศาสตร์ฯ ฉะนั้นศาสตร์ฯ แท้เดิมจึงน่าจะอ้างอิงเฉพาะเรื่องรามเกียรติ์ แม้ปัจจุบันศาสตร์ฯ จะได้เปลี่ยนแปลงไป แต่รามเกียรติ์ก็ยังปรากฏอ้างอิงอยู่มากในศาสตร์ฯ

1.2 พระมาลัยคาถาลวง เป็นวรรณคดีที่ศาสตร์ฯ นามอ้างอิงมาก รองจากรามเกียรติ์ วรรณคดีเรื่องนี้เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์นิพนธ์ขึ้นจากเค้าเรื่องเดิมซึ่ง

¹หลวงวิศาลกรุมกร (อัน สารีบุตร) คัมภีร์โหราศาสตร์ไทย หน้า 421

เป็นภาษาบาลีชื่อมาลัยสูตร เข้าใจกันว่าภิกษุชาวลังกาแต่งก่อนที่กรุงสุโขทัยราว 100 ปี เรื่องมาลัยสูตรนี้มีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องบาปบุญ นรก สวรรค์ของคนไทย และเคยใช้เป็นบทสวดหน้าศพด้วย¹

1.3 บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง เป็นวรรณคดีที่ปรากฏอ้างอิงใน ศาสดรามาเป็นอันดับสาม วรรณคดีเรื่องนี้ได้เค้าโครงเรื่องจากนิทานในปัญญาสชาดก คือ สุวัณณสังข์ชาดก² พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชนิพนธ์ บทละครเรื่องนี้โดยทรงปรับปรุงจากบทละครครั้งกรุงเก่าซึ่งเชื่อว่าแต่งราวสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ³

1.4 บทละครเรื่องนางมโนห์รา เป็นวรรณคดีที่ปรากฏอ้างอิงใน ศาสดรามาปัจจุบันมากเป็นอันดับสี่ บทละครเรื่องนี้มาจากปัญญาสชาดกเรื่องสุนชชาดก⁴ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานว่า แต่งก่อนสมัย พระเจ้าบรมโกศ และน่าจะได้อากบพโนราของนครศรีธรรมราช⁵ เนื้อหาของบทละคร เรื่องนี้ได้บันทึกเรื่องราวของศาสดราเอาไว้อย่าง⁶ ศาสดราจึงมีประวัติความเป็นมา เกี่ยวข้องกันกับวรรณคดีเรื่องนี้

¹ เปื้อง ณ นคร ประวัติวรรณคดี สำหรับนักศึกษา หน้า 166

² กรมศิลปากร บทละครนอกรวม 6 เรื่อง หน้า คำนำ ข.

³ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำรงราชานุภาพ "อธิบายเรื่อง บทละครครั้งกรุงเก่า" ใน บทละครครั้งกรุงเก่า เรื่อง นางมโนห์รา และสังข์ทอง หน้า 4

⁴ วันเนา ยูเด็น ประวัติวรรณคดีสมัยสุโขทัย อยุธยา หน้า 471

⁵ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำรงราชานุภาพ ล.ก. หน้า 2 - 4

⁶ กรมศิลปากร บทละครครั้งกรุงเก่า เรื่องนางมโนห์รา และสังข์ทอง หน้า 23 - 25

1.5 บทละครเรื่องสังข์ศิลป์ไชย เป็นวรรณคดีที่ปรากฏอ้างอิงอีกเรื่องหนึ่งในกาสตรา บทละครเรื่องนี้เคยเป็นบทละครครั้งกรุงเก่าซึ่งปรากฏต้นฉบับไม่ครบ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ตอนที่สังข์ศิลป์ไชยตกแห ซึ่งมีความยาวเพียง 2 เล่มสมุดไทย¹

1.6 พระปฐมสมโพธิกถา เป็นวรรณคดีอีกเรื่องหนึ่งที่ปรากฏอ้างอิงในกาสตรา วรรณคดีเรื่องนี้เป็นงานนิพนธ์ของกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส เนื้อเรื่องมีคติทางมหายานและหินยานปนกันอยู่ เช่น กล่าวถึงพระศรีอริยเมตไตรย เป็นต้น ในทางศาสนาจึงถือเป็นหนังสือบรรยายพุทธประวัติโดยพิสดาร²

จากชื่อเรื่องและประวัติความเป็นมาของวรรณคดีที่ปรากฏอ้างอิงในกาสตรา กังกล่าวแล้ว พบว่าวรรณคดีเหล่านี้มีลักษณะที่น่าสนใจสามประการ

ประการแรก วรรณคดีที่อ้างอิงในกาสตราทุกเรื่อง ยกเว้นพระปฐมสมโพธิกถาล้วนเป็นวรรณคดีที่มีประวัติความเป็นมาสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา จึงจัดได้ว่าเป็นวรรณคดีโบราณ เฉพาะเรื่องพระปฐมสมโพธิกถา แม้จะปรากฏหลักฐานว่าแต่งในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ แต่ก็มีเนื้อเรื่องเป็นพุทธประวัติอย่างพิสดาร กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส น่าจะทรงรวบรวมหรือศึกษาจากคัมภีร์โบราณทางพุทธศาสนา ดังที่องค์นิพนธ์กล่าวชื่อไว้คัมภีร์หนึ่งคือ พระคัมภีร์ปฐมสมโพธิฉบับภาษาบาลี³ ข้อสังเกตนี้สอดคล้องกับประวัติของกาสตราซึ่งปรากฏหลักฐานว่ามีใจมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา

ประการที่สอง วรรณคดีที่อ้างอิงในกาสตราทุกเรื่อง ยกเว้นสังข์ศิลป์ไชย อาจจัดว่าเป็นวรรณคดีพุทธศาสนา เพราะมีที่มาจากนิทานชาดก พระสุกัฏ และพุทธประวัติ

¹ เปลื้อง ณ นคร ประวัติวรรณคดี สำหรับนักศึกษา หน้า 381

² ก. หน้า 351

³ กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส พระปฐมสมโพธิกถา หน้า 1

สำหรับเรื่องรามเกียรติ์คนไทยเคยนับถือว่าเป็นชาตก¹ และมีวรรณกรรมประเภทชาตกที่เกิดจากรามเกียรติ์ เช่น ทศรถชาตก พระรามชาตก ลีลชา พินิจภูวาล กล่าวว่คนภาคตะวันออกเฉียงเหนือเชื่อกันว่ เรื่องพระรำนนั้นเป็นชาตกเรื่องหนึ่งนพุทธศาสนาประชาชนนิยมฟังเช่นเดียวกับเทศน์มหาเวสสันดรชาตก และภิกษุสามเณรนำเอาไปแสดงธรรม เรียกว่ พระรำนชาตก² ข้อสังเกตประการที่สองนี้จึงสอดคล้องกับประวัติความเป็นมาของศาสนาซึ่งสัมพันธ์กับพุทธศาสนาโดยตลอด

ประการที่สาม วรรณคดีทั้งหมดที่อ้างอิงในศาสนาเป็นวรรณคดีที่ประชาชนรู้จักแพร่หลายมาตั้งแต่อดีต วรรณคดี 4 ใน 6 เรื่องเป็นบทละครซึ่งใช้ในการแสดง ได้แก่ รามเกียรติ์ สังข์ทอง มโนห์รา และสังข์ศิลป์ไชย วรรณคดีอีก 2 เรื่องเกี่ยวกับพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติโอกาสที่จะได้รู้ได้ฟังจึงมีมาก ได้แก่ พระมาลัยคาหลวง ซึ่งมีที่มาจากพระมาลัยสูตร และพระปฐมสมโพธิกถา ซึ่งเป็นพุทธประวัติ โดยเฉพาะเรื่องพระมาลัยคาหลวงนี้ เสนีย์ วิลาวรรณ กล่าวไว้ว่ เป็นวรรณคดีขั้นมาตรฐานที่ทั้งค่าน้อยศาสนา และการบรรยายความ เรื่องพระมาลัยเป็นที่คึกใจแพร่หลายมาแล้วตั้งแต่สมัยโบราณ เช่น นำไปสวดในงานแต่งงาน และงานศพ วาภาพไว้ตามวัด และหล่อรูปพระมาลัยไว้ก็มี ส่วนตอนที่เกี่ยวกับพระศรีอารียังฝังแน่นอยู่ในความเชื่อมั่นของพุทธศาสนิกชน เพราะคล้ายกับเป็นการปลอบใจให้มีความหวังในอนาคต³ ข้อสังเกตประการที่สามนี้สอดคล้องกับกล่าวของ สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์ ความว่ "เนื้อหาในศาสนาจะแบ่งออกเป็นเรื่อง ๆ แต่ละเรื่องจะเริ่มด้วยการกล่าวถึงตัวละครในวรรณคดี หรือนิทานต่าง ๆ ที่คนในยุคหนึ่งรู้จัก แต่จะกล่าวไว้เพียงวรรคสองวรรค

¹ลีลชา พินิจภูวาล วรรณคดีเปรียบเทียบ หน้า 194 - 195

²ก.

³เสนีย์ วิลาวรรณ ประวัติวรรณคดี หน้า 86

หรือกล่าวเพียงชื่อของตัวละครเท่านั้น พอให้อ่านรู้ชื่อแล้วนึกถึงบทบาทของตัวละคร
ในตอนนั้น ๆ ได้¹

2. นิทาน หมายถึง คาเล่่าเรื่อง หรือเรื่องเล่า² วรรณกรรมที่สาสตรา
นามาอ้างอิงซึ่งจัดเป็นวรรณกรรมประเภทนิทาน สามารถแบ่งย่อยออกได้ 3 กลุ่ม คือ
นิทานชาวบ้าน นิทานชาตก และนิทานธรรมบท ยังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 นิทานชาวบ้าน หมายถึง เรื่องที่ชาวบ้านเล่าสืบทอดกันมาเป็น
มรดกทางวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ แต่ก็มีจำนวนมากที่ได้รับการบันทึก
ไว้แล้ว³ จากการศึกษาสาสตราทั้ง 4 ฉบับ พบว่า นิทานชาวบ้านที่สาสตรานำมา
อ้างอิงมีทั้งหมด 9 เรื่อง คือ

- 2.1.1 เรื่อง จระเข้กับสุนัข หรือสุนัขกับจระเข้
- 2.1.2 เรื่อง ชายเข้ญใจ หรือไอพราควน หรือไอจนแล้วจนอีก
- 2.1.3 เรื่อง ยายหอย
- 2.1.4 เรื่อง คายายปลุกกล้วยเป็นทอง
- 2.1.5 เรื่อง คาเข้ากับหม้อทองคำ
- 2.1.6 เรื่อง นายตาเคี้ย
- 2.1.7 เรื่อง ราหุจับจันทร์
- 2.1.8 เรื่อง พระรถเมรี
- 2.1.9 เรื่อง นางอุทัย

¹สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์ สาสตรา หน้า 8

²ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 หน้า 509

³กิ่งแก้ว อรรถากร คติชนวิทยา หน้า 12

นิทานชาวบ้านที่สาสตรานาม่าอาจมีลักษณะดังต่อไปนี้

ประการแรก นิทานชาวบ้านเกือบทุกเรื่องในปัจจุบันยังคงเป็นเรื่องเล่าด้วยถ้อยคำธรรมดา คือเป็นภาษาร้อยแก้ว ยกเว้นนิทานบางเรื่อง เช่น พระรถเมรี ซึ่งปรากฏต้นฉบับเป็นนิทานร้อยกรอง ฉบับที่รู้จักกันดีคือฉบับซึ่งแต่งโดย นายเรือง นาวิน กวีที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งของจังหวัดนครราชสีมา มีชีวิตอยู่ระหว่างสมัยรัชกาลที่ 1 - 2 หรือ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์¹ ชวน เพชรแก้ว กล่าวว่า นิทานเรื่องพระรถเมรี มีเนื้อเรื่องคล้ายคลึงกับรถเสนชาตกในปัญญาสชาตก แต่นิทานเรื่องพระรถเมรีวรรณกรรมท้องถิ่นจังหวัดนครราชสีมาจะมาจากนิทานพื้นเมืองซึ่งแพร่หลายอยู่ทั่วไปมากกว่า การถ่ายทอดมาจากปัญญาสชาตกโดยตรง² จึงกล่าวได้ว่า นิทานเรื่องพระรถเมรีเคยเป็นนิทานชาวบ้านที่เล่าสืบทอดกันมาด้วยภาษาร้อยแก้ว และเพราะเป็นนิทานที่ได้รับความนิยมแพร่หลาย ต่อมาจึงมีผู้นำมาแต่งเป็นร้อยกรอง ดังที่ปรากฏต้นฉบับในปัจจุบัน

ประการที่สอง นิทานชาวบ้านที่สาสตรานาม่าอาจมีส่วนมากคือ 7 ใน 9 เรื่อง ได้แก่ เรื่องจระเข้กับสุนัข ชายเข็ญใจ ยายหอย ตากับยายปลุกกล้วยเป็นทองคำเข้ากับหม้อทองคำ นายท่าเตี้ย และราหูจับจันทร์ เป็นนิทานขนาดสั้น มีนิทานเพียง 2 ใน 9 เรื่อง ที่มีขนาดของเรื่องค่อนข้างยาว ประกอบด้วยหลายอนุภาค หลายตอน ได้แก่ นิทานเรื่องพระรถเมรี และนางอุทัย สาเหตุที่สาสตรานิยมนำนิทานชาวบ้านที่มีขนาดของเรื่องสั้นมาอ้างอิงอาจเป็นเพราะนิทานขนาดสั้นมีแต่อนุภาคหลักเพียงอนุภาคเดียว ไม่มีอนุภาคย่อย และมีตัวละครน้อยจึงสะดวกแก่การอ้างอิงและตีความเป็นคำพยากรณ์ การมีตัวละครน้อยและมีเหตุการณ์สำคัญเพียงเหตุการณ์เดียวนอกจากจะสะดวกในการนำมาอ้างอิงและตีความเป็นคำพยากรณ์แล้ว ยังง่ายสำหรับผู้แต่งสาสตราที่จะนึกถึงเนื้อเรื่องหรือเหตุการณ์เพื่อเปรียบหรือพยากรณ์กับชีวิต ด้วยเหตุนี้สาสตราจึงนิยมนำนิทานขนาดสั้นมาอ้างอิงมากกว่านิทานขนาดยาว ซึ่งมีหลายอนุภาค ตัวละครมาก เหตุการณ์มากหรือ

¹ชวน เพชรแก้ว "บทนาเรื่องพระรถเมรี" ใน พระรถเมรี หน้า บทนำ

²ก.

ชั้นข้อ นิทานขนาดยาวที่ศาสดานามอ้างอิงจึงมีน้อยเรื่อง และต้องเป็นเรื่องที่รู้จักกันแพร่หลายเป็นพิเศษเท่านั้น

ประการที่สาม เมื่อพิจารณาจากจำนวนเรื่องหรือหน้าเนื้อหาของศาสดาที่นำนิทานชาวบ้านมาอ้างอิง พบว่า นิทานชาวบ้านทุกเรื่องยกเว้นเรื่องนางอุทัย มีอิทธิพลต่อศาสดาเท่าเทียมกัน คือนิทานแต่ละเรื่องจะปรากฏอ้างอิงในศาสดาทุกฉบับฉบับละ 1 เรื่อง หรือหน้าเนื้อหา สำหรับนิทานเรื่องนางอุทัยปรากฏอ้างอิงเฉพาะในศาสดาฉบับของ นายจร เหมธานนท์ และฉบับของ นายสะเทือน บุญชูวงศ์ เท่านั้น ด้วยเหตุนี้อาจกล่าวได้ว่า นิทานเรื่องนางอุทัย ได้รับความนิยมแพร่หลายน้อยกว่านิทานเรื่องพระรถเมรี และนิทานขนาดสั้น 8 เรื่อง ซึ่งปรากฏอ้างอิงในศาสดา

2.2 นิทานชาดก ชาดกเป็นเรื่องของพระชาติก่อน ๆ ของพระพุทธเจ้า¹ ปรากฏเป็นคาถาอยู่ในพระไตรปิฎก ผู้รจนารรรถกชาดกคือ พระพุทธโฆชะ² ลักษณะของอรรถกชาดก คือการอธิบายความของชาดกจากคาถาในพระไตรปิฎก มีปรากฏเรื่องถึงมูลเหตุที่พระพุทธเจ้าตรัสเล่านิทาน ตัวนิทานชาดกซึ่งอาจคงคาถาที่เป็นสุภาษิตหรือหัวใจของเรื่องไว้แล้วมีการเชื่อมเรื่องอดีตกับปัจจุบันให้ต่อเนื่องกันโดยระบุตัวละครในอดีตว่าเป็นคนเดียวกับใครในสมัยของพระพุทธเจ้า³ เนื่องจากนิทานชาดกนี้แบ่งออกเป็นหมวดหมู่ตามคาถาเรียกว่า "นิบาต" จึงนิยมเรียกกันว่า "นิบาตชาดก" และชาดกซึ่งถือกันว่าสำคัญที่สุดคือ มหานิบาต หรือทศชาดก

¹ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 หน้า

²กุสุมา รัชมนี นิทานอุทาหรณ์ในวรรณคดีสันสกฤต หน้า 9

³เฉลิม มากนวล การวิเคราะห์และเปรียบเทียบนิทานชาดกกับนิทานอีสป

นอกจากนิบาตชาดกแล้ว ยังมีชาดกอีกชุดหนึ่งเป็นชาดกนอกนิบาต ไม่ปรากฏในพระไตรปิฎก เรียกว่า ปัญญาสชาดก หรือเชิงใหญ่ปัญญาส ภิกษุชาวเขียงใหม่ เป็นผู้แต่งขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2038 - 2068 ปัญญาสชาดกเป็นหนังสือที่แต่งเลียนแบบ อรรถกถาชาดก¹

นิทานชาดกที่ศาสนานามอ้างอิงมีทั้งนิทานจากนิบาตชาดก และปัญญาสชาดก คือ

2.2.1 นิทานจากนิบาตชาดก มีจำนวน 5 เรื่อง คือ

2.2.1.1 มหาชนกชาดก

2.2.1.2 สุวรรณสามชาดก

2.2.1.3 ภูริทัตตชาดก

2.2.1.4 หังสชาดก

2.2.1.5 จัมเปยยชาดก

2.2.2 นิทานจากปัญญาสชาดก มีจำนวน 1 เรื่อง คือ

2.2.2.1 ปาจิตตกุมารชาดก

การปรากฏนิทานชาดกอ้างอิงในศาสนาปัจจุบัน แสดงว่าศาสนามีประวัติความเป็นมาสัมพันธ์กับพุทธศาสนากันแล้ว ในอีกแง่หนึ่งก็แสดงว่า ผู้เขียนศาสนา มีความรู้เรื่องนิทานชาดก

จากรายชื่อของนิทานชาดกที่ศาสนานามอ้างอิงปรากฏว่า มีนิทานชาดก 6 เรื่อง โดยมาจากนิบาตชาดก 5 เรื่อง คือ มหาชนกชาดก สุวรรณสามชาดก ภูริทัตตชาดก หังสชาดก และจัมเปยยชาดก เป็นนิทานจากปัญญาสชาดกเพียงเรื่องเดียวคือ ปาจิตตกุมารชาดก อย่างไรก็ตามนิทานจากปัญญาสชาดกที่ศาสนานามอ้างอิงและจัดเป็นวรรณคดีมีอีก 2 เรื่อง คือ สังข์ทองจากสุวัณณสังข์ชาดก และมโนห์รา

¹วันเนา บุญเกิน ประวัติวรรณคดี สมัยสุโขทัย ศรีอยุธยา หน้า 104 -

จากสุธนชาตก จัดเป็นนิทานชาวบ้านอีกหนึ่งเรื่องคือ พระรถเมรีซึ่งมีเค้าเรื่องมาจาก รถเสนชาตก รวมทั้งหมด 4 เรื่อง จึงอาจกล่าวได้ว่า นิทานชาตกจากนิบาตชาตก และปัญญาสชาตกมีอิทธิพลต่อศาสนาเถาเดียวกัน

หากพิจารณาเฉพาะนิทานชาตกจากนิบาตชาตก จำนวน 5 เรื่อง ปรากฏว่าเป็นนิทานในมหานิบาต 3 เรื่อง คือ มหาชนกชาตก สุวรรณสามชาตก และภริทัตชาตก และเป็นนิทานในวิสคินิบาต คือชาตกที่มี 20 คาถา จำนวน 2 เรื่อง คือ หังสชาตก และจัมเปยยชาตก

นิทานชาตก 6 เรื่องที่ศาสนานามอ้างอิง แสดงถึงการบำเพ็ญบารมีของ พระโพธิสัตว์อย่างชัดเจน 5 เรื่อง ยกเว้นเรื่อง ปาจิตตกุมารชาตก ซึ่งเป็นนิทานจากปัญญาสชาตกที่เน้นความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อสามีของนางพิมพา เมื่อเสวยพระชาติเป็นมเหสีของปาจิตตกุมารโพธิสัตว์ บารมีที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญในนิทานชาตกซึ่งศาสนานามอ้างอิงคือ ทรงบำเพ็ญศีลบารมี 3 เรื่อง ไก่แก้ว ภริทัตชาตก หังสชาตก และจัมเปยยชาตก ทรงบำเพ็ญวิริยบารมี 1 เรื่อง คือ มหาชนกชาตก และทรงบำเพ็ญเมตตาบารมี 1 เรื่อง คือ สุวรรณสามชาตก

หากพิจารณานิทานชาตกทั้ง 6 เรื่องตามการเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์จะได้ดังนี้

การเสวยพระชาติเป็นมนุษย์ 3 ชาติ คือ เสวยพระชาติเป็นพระชนกกุมารในมหาชนกชาตก เป็นพรหมณ์ฤาษีในสุวรรณสามชาตก และเป็นปาจิตตกุมารในปาจิตตกุมารชาตก

การเสวยพระชาติเป็นสัตว์ 3 ชาติ คือ เสวยพระชาติเป็นพญานาค 2 ชาติ ในภริทัตชาตก และจัมเปยยชาตก และเสวยพระชาติเป็นหงส์ทอง 1 ชาติในหังสชาตก

เมื่อพิจารณาจากจำนวนหน้าเนื้อหาหรือเรื่องที่ศาสนานามอ้างอิงนิทานชาตก พบว่านิทานชาตกจากนิบาตชาตกมีอิทธิพลต่อศาสนามากกว่านิทานชาตกจากปัญญาสชาตก และนิทานจากมหานิบาตชาตกมีอิทธิพลต่อศาสนามากกว่านิทานจากวิสคินิบาต โดยเฉพาะมหาชนกชาตกจะถูกอ้างอิงในศาสนาทุกฉบับ ทั้งนี้เหตุผลคงเป็นเพราะมหานิบาตหรือ

ชาดกที่เรียกกันว่า ทศชาติ หรือทศชาดก หรือพระเจ้าสิบชาติ นั้น ถือเป็นพระชาติที่สำคัญและศักดิ์สิทธิ์ จะเห็นได้จากการนิมิตจำชื่อย่อของมหานิบาตทั้ง 10 เรื่อง ไว้ทองเป็นคาถาเรียกว่า หัวใจทศชาติ หรือหัวใจพระเจ้าสิบชาติ คือ เก. ช. สุ. เน. ม. ญ. จ. นา. วิ. เว. เมื่อเป็นเช่นนี้ชาดกทศชาติจึงเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายมากกว่าชาดกอื่น ๆ เมื่อเป็นที่นิยมจึงได้รับการอ้างอิงมากในศาสนา

2.3 นิทานธรรมบท ธรรมบทเป็นคัมภีร์หนึ่งในสิบห้าของขุททกนิกายในพระไตรปิฎก มีลักษณะเป็นภษิตคาถา มีประมาณ 423 พระคาถา¹ ส่วนรายละเอียดปรากฏในอรรถกถาเช่นเดียวกับชาดก เรียกว่า ธรรมปัทมกถา ฉบับเดิมเป็นภาษาทมิฬต่อมาพระเถระชาวอินเดียคือพระพุทธโกษาจารย์ แปลเป็นภาษามาลีโดยปรับปรุงจากต้นฉบับบางเล็กน้อย² ลักษณะธรรมบทอรรถกถาเป็นหนังสืออธิบายธรรมภาษิต โดยผู้รจนาได้ยกนิทานขึ้นมาประกอบเป็นเรื่อง ๆ แล้วบันทึกไว้ว่าเมื่อเกิดเรื่องตามที่เล่าขึ้นแล้ว พระศาสดาทรงแสดงธรรมว่าอย่างไร ลงท้ายด้วยการขยายความพระพุทธวจนะนั้น

อรรถกถาธรรมบท ประกอบด้วยเรื่องนิทาน 299 เรื่อง แบ่งเป็นภาคได้ 8 ภาค แต่ละภาคก็แบ่งเป็นวรรค รวม 26 วรรค³ ได้แก่ ยมกวรรค มีนิทาน 14 เรื่อง จิตตวรรค มีนิทาน 9 เรื่อง ทัตถวรรค มีนิทาน 11 เรื่อง เป็นต้น

จากการศึกษาสาสตราจำนวน 4 ฉบับ ซึ่งใช้เป็นข้อมูลในการศึกษารังนี้พบว่า วรรณกรรมที่สาสตรานามอ้างอิงเป็นนิทานธรรมบท รวม 6 เรื่อง จากภาคและวรรคต่าง ๆ ดังนี้

¹มหาหมกุฎราชวิทยาลัย พระธรรมปัทมกถาแปล ภาค 8 หน้า 301

²พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์ ประมวลศัพท์ศาสนา หน้า 247

³มหาหมกุฎราชวิทยาลัย ล.ค. หน้า 300

2.3.1 เรื่องขันมิกอุบาสก เป็นนิทานธรรมบทภาค 1 วรรค 1 ยมกวรรค
คือ วรรคที่ว่าด้วยสิ่งคู่กัน เช่น บาป - บุญ เป็นต้น

2.3.2 เรื่องพระนางสามาวดี เป็นนิทานธรรมบทภาค 2 วรรค 2
อัปมาทวรรค คือ วรรคที่ว่าด้วยความไม่ประมาท

2.3.3 เรื่องท้าวสัถกะ เป็นนิทานธรรมบทภาค 2 วรรค 2 อัปมาทวรรค
คือ วรรคที่ว่าด้วยความไม่ประมาท

2.3.4 เรื่องพระกฤตลเกสึเถรี เป็นนิทานธรรมบทภาค 4 วรรค 8
สหัสสวรรค คือ วรรคที่ว่าด้วยจำนวนพัน

2.3.5 เรื่องนางจิฐจมาณวิกา เป็นนิทานธรรมบทภาค 6 วรรค 13
โลกวรรค ว่าด้วยเรื่องของโลก

2.3.6 เรื่องนุรพกรรมของพระองค์ เป็นนิทานธรรมบทภาค 7 วรรค 21
ปถิมกวรรค ว่าด้วยเรื่องยอย

การปรากฏอ้างอิงนิทานธรรมบทในศาสนา เป็นสิ่งชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของ
พุทธศาสนากับศาสดาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เช่น เกี่ยวกับการปรากฏอ้างอิงวรรณคดีที่
เกี่ยวกับศาสนา และนิทานชาดกซึ่งได้กล่าวแล้ว

จะเห็นได้ว่านิทานธรรมบทที่ศาสดานำมาอ้างอิง เป็นนิทานจากภาคต่าง ๆ
รวม 5 ภาค คือ 1 2 4 6 7 และจากวรรคต่าง ๆ 5 วรรค คือ 1 2 8
13 และ 21 แต่ละภาคและวรรคมีนิทานอ้างอิงในศาสดาภาคและวรรคละ 1 เรื่อง
ยกเว้นภาคที่ 2 และวรรคที่ 2 ที่ปรากฏนิทานอ้างอิงในศาสดา 2 เรื่อง การกระจาย
ของนิทานจากภาคและวรรคต่าง ๆ เหล่านี้ น่าจะเป็นเพราะผู้เขียนศาสดาคัดเลือก
เฉพาะนิทานธรรมบทที่นิยมและรู้จักแพร่หลายเท่านั้นมาอ้างอิง

ในจำนวนนิทานธรรมบททั้ง 6 เรื่องที่ศาสดานำมาอ้างอิงนี้ หากพิจารณาจาก
ความนิยมของการอ้างอิงในศาสดาทั้ง 4 ฉบับ พบว่า นิทานเรื่องท้าวสัถกะ เรื่อง
ขันมิกอุบาสก และนางจิฐจมาณวิกา ได้รับความนิยมมากกว่าเรื่องอื่น ๆ

สรุปได้ว่า วรรณกรรมประเภทนิทานที่ศาสนานำมาอ้างอิง แบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ นิทานชาดก นิทานชาดก และนิทานธรรมบท นิทานชาดกมีทั้งหมด 9 เรื่อง นิทานชาดก 6 เรื่อง และนิทานธรรมบท 6 เรื่อง ในจำนวนวรรณกรรมประเภทนิทานด้วยกัน นิทานที่มีอิทธิพลต่อศาสนามากที่สุดคือ นิทานชาดก โดยพิจารณาจากจำนวนเรื่องของนิทาน และจากความนิยมอ้างอิงในศาสนา

3. วรรณกรรมเบ็ดเตล็ด วรรณกรรมเบ็ดเตล็ด หมายถึงวรรณกรรมอื่น ๆ ที่อ้างอิงในศาสนา ยกเว้นวรรณคดี และนิทาน วรรณกรรมกลุ่มนี้เป็นวรรณกรรมกลุ่มใหญ่ รองจากนิทาน คือ มีถึง 16 รายการ หรือชื่อ และสามารถแบ่งเป็นกลุ่มย่อยได้อีก 6 กลุ่ม คือ เกร็ดวรรณคดี สำนวน พรหมชาติ ความเชื่อต่าง ๆ ปราภฏการณ์ธรรมชาติ และชื่อบุคคล ยังมีรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 เกร็ดวรรณคดี หมายถึง ชื่อหรือตัวละครที่ปรากฏในวรรณคดีหรือวรรณคดีหลายเรื่อง และการนำมาอ้างอิงในศาสนาว่าไม่มีรายละเอียดใดลงสรุปไว้ว่าเป็นชื่อ หรือตัวละครจากวรรณคดีหรือวรรณกรรมมีเรื่องใด ได้แก่

3.1.1 ฤาษี

3.1.2 ปราสาทพระอินทร์

ฤาษี มีปรากฏอ้างอิงในศาสนา 3 เรื่อง¹ ปราสาทพระอินทร์ มีอ้างอิง 1 เรื่อง²

3.2 สำนวน เป็นสำนวนเปรียบเทียบไม่ปรากฏว่ามีนิทานประกอบ ได้แก่

3.2.1 ลิงไต่คู้

3.2.2 ชักไม้เอาปลายไป

3.2.3 เฒ่าหลังโกง

¹ ฤาษี 1.29 3.1 4.1

² ฤาษี 3.16

สำนวนเปรียบเทียบ "ลิงไค้ทุ้ง" ได้รับความนิยมนำมาอ้างอิงในศาสดรา มากกว่าสำนวนเปรียบเทียบอื่น ศาสดราทุกฉบับจะอ้างอิงสำนวน "ลิงไค้ทุ้ง"

3.3 พรหมชาติ เป็นชื่อการาหมออยู่อย่างหนึ่ง ถือกันว่าเป็นคำรากพื้นฐานของโหราศาสตร์¹ วรรณกรรมเบ็ดเตล็ดที่ศาสดรานำมาอ้างอิงปรากฏเป็นชื่อในการพยากรณ์แบบตวรา 12 ราศี ในพรหมชาติ ได้แก่

3.3.1 พอหมอ

3.3.2 พอมค

3.3.3 เทวคางจร

3.3.4 ฉัตรเงิน

3.3.5 ฉัตรทอง

ชื่อซึ่งปรากฏในตวรา 12 ราศีของพรหมชาติดังกล่าวนี้ ศาสดราทุกฉบับนิยมนำมาอ้างอิง บางฉบับนำมาอ้างอิงทุกชื่อ และบางฉบับอ้างอิงบางชื่อเท่านั้น

3.4 ความเชื่อ วรรณกรรมที่อ้างอิงในศาสดราและจัดอยู่ในประเภทความเชื่อ ได้แก่

3.4.1 แก้วหาควง

3.4.2 แก้วเจ็ดสี

3.4.3 คลังเงินคลังทอง

3.4.4 พระพุทธรูปบาท

ความเชื่อที่ศาสดรานิยมนำมาอ้างอิงมากที่สุดคือ ความเชื่อเรื่องแก้วหาควง โดยปรากฏอ้างอิงในศาสดราทุกฉบับ ส่วนความเชื่ออื่น ๆ ปรากฏอ้างอิงในศาสดราฉบับใดฉบับหนึ่งเท่านั้น

¹ธงธรรม สิทธิรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรุง ทันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 74/4 ถนนสระเรียง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

3.5 ปรากฏการณ์ธรรมชาติ ปรากฏการณ์ธรรมชาติซึ่งศาสตราจารย์
อ้างอิงคือ ควังจันทร โดยอ้างอิงในศาสตราจารย์พระครูเหม เจตียาภิบาล เรื่องที่ 26

3.6 ชื่อบุคคล ชื่อบุคคลที่ปรากฏอ้างอิงในศาสตราจารย์ พระพุทธโกษาจารย์
ซึ่งอ้างอิงในศาสตราจารย์นางสมแป้น บุญยะโทตระ เรื่องที่ 1

จากการศึกษาวรรณกรรมที่อ้างอิงในศาสตราจารย์ว่า วรรณกรรมที่
ศาสตราจารย์อ้างอิงมี 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ วรรณคดี นิทาน และวรรณกรรม
เบ็ดเตล็ด วรรณกรรมประเภทนิทานเป็นวรรณกรรมกลุ่มใหญ่ที่สุดคือ มีนิทานทั้งหมด
21 เรื่อง รองลงไปคือ วรรณกรรมเบ็ดเตล็ด 16 รายการ และวรรณคดี 6 เรื่อง
วรรณคดีที่มีอิทธิพลต่อศาสตราจารย์มากที่สุดคือ รามเกียรติ์ นิทานที่มีอิทธิพลต่อศาสตราจารย์
มากที่สุดคือ นิทานชาดก และวรรณกรรมเบ็ดเตล็ดที่มีอิทธิพลต่อศาสตราจารย์มากที่สุดคือ
กลุ่มพระหมชาติ ทั้งนี้โดยการพิจารณาจากความนิยมและจำนวนเรื่องของศาสตราจารย์
แต่ละฉบับที่อ้างอิงวรรณกรรมนั้น ๆ

ลักษณะการอ้างอิงวรรณกรรมของศาสตราจารย์

การอ้างอิงวรรณกรรมเป็นเอกลักษณ์ของศาสตราจารย์ ศาสตราจารย์ทุกเรื่องหรือ
ทุกหน้าเนื้อหาจะต้องมีการอ้างอิงวรรณกรรมเสียก่อนแล้วตามด้วยเนื้อหาคำพยากรณ์
ซึ่งได้จากการตีความวรรณกรรมที่นำมาอ้างอิงนั่นเอง

การอ้างอิงวรรณกรรมของศาสตราจารย์ ส่วนมากเป็นการอ้างอิงสั้น ๆ เพียงเพื่อ
ให้ผู้เล็งเห็นถึงเรื่องราวของวรรณกรรมนั้น ๆ ได้ เพื่อจะได้เปรียบเทียบและเกิด
แนวคิดเกี่ยวกับโชคเคราะห์ของตน การอ้างอิงลักษณะนี้ทำให้เนื้อหาของวรรณกรรม
และคำพยากรณ์แยกออกจากกันอย่างเห็นได้ชัด ตัวอย่างเช่น

รูปนี้รอยพระพุทธบาท พระมุนีนาถองพระสาสดา ท่านแก่งเหยียบไว้
ที่ในโลกา ใครแทงถูกบา ทาพระมุนี ชะตาคีเลิศ...¹

¹ ญาณอนวก 2.7

รูปนี้ พระมหาชนก เมื่อเธอตกอยู่ในคงคา ว่ายวนทนเสกสา
ได้รับความเวทนาเป็นเหลือใจ จะเสียซึ่งสินทรัพย์...¹

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นว่าศาสตร์อ้างอิงวรรณกรรมเพียงสั้น ๆ ประมาณ
3 - 4 บรรทัดเท่านั้น แล้วค่อยขยายภาพารณ์ทันทีซึ่งสังเกตได้ง่าย

นอกจากลักษณะซึ่งกล่าวมาแล้วนี้ บางครั้งศาสตร์ก็อ้างอิงวรรณกรรมอย่าง
บึกบึน และวรรณกรรมนั้นก็คือภาพารณ์นั่นเอง หรือไม่ก็ทำให้แยกส่วนของวรรณกรรม
กับภาพารณ์ออกจากกันไต่ยาก ตัวอย่างเช่น

รูปนี้นางสุชาดามารศรี เมียพระอินทร์ป็นภพในโลกี้ ก่าไม่ถึตายตก
เปนนกยาง เพราะโลโกโทโษและโมหา ฤษยาอาชาติใจบาคหมาง
ต้องคำตอยย่อยยับแทบอัปปาง เพราะก่าสร้างก่อนเปนไปเช่นนี้
ต้องทนกาจาเภาะพระเคราะห์นัถ เสาทับลักคณาเสียรามี พันสี่เกือน
เคลื่อนคลายสวายคิ กลับคืนที่สุชาดาผาสุขเอย²

จากตัวอย่างซึ่งยกมานี้จะเห็นได้ว่าข้อความ "เพราะโลโกโทโษและโมหา
ฤษยาอาชาติใจบาคหมาง..." อาจถือเป็นส่วนของวรรณกรรมที่นำมาอ้างอิงก็ได้ หรือ
เป็นส่วนของภาพารณ์ก็ได้ ~~ที่~~ นั้นจึงกล่าวว่า การอ้างอิงลักษณะนี้วรรณกรรมก็คือ
ภาพารณ์นั่นเอง แต่ศาสตร์ในลักษณะนี้พบไม่มากนัก

การศึกษาลักษณะการอ้างอิงวรรณกรรมของศาสตร์ต่อไปนี้ เป็นการศึกษาว่า
การอ้างอิงวรรณกรรมแต่ละประเภทเป็นการอ้างอิงเหตุการณ์ ชื่อ หรือส่วนอื่น ๆ ของ
วรรณกรรม และการอ้างอิงนั้นมีลักษณะที่ร่วมกัน ตรงกัน คล้ายคลึงกัน และ/หรือ
แตกต่างกันอย่างไรกับวรรณกรรมนั้น ๆ ฉะนั้นการศึกษาจึงจำเป็นจะต้องกล่าวถึง

¹ ฎุภาคนวาก 3.10

² ฎุภาคนวาก 2.21

เหตุการณ์ เนื้อเรื่อง หรือประวัติที่มาของวรรณกรรมนั้น ๆ ก่อน ทั้งนี้ นอกจากเพื่อพิจารณาถึงลักษณะการอ้างอิงวรรณกรรมแล้ว ยังช่วยให้สะดวกแก่การศึกษาหัวข้อต่อไปคือการตีความวรรณกรรมที่อ้างอิงให้เป็นคาพย์ากรณ์

ในการกล่าวถึงเนื้อเรื่องหรือภูมิหลังของวรรณกรรม มีข้อกำหนดดังนี้

1. วรรณคดี จะกล่าวถึงเนื้อเรื่องเฉพาะตอนที่ศาสตรานามอ้างอิงเป็น

สำคัญ

2. นิทานและวรรณกรรมเบ็ดเตล็ด จะกล่าวถึงเนื้อเรื่องหรือเนื้อหาย่อ ๆ เพื่อให้เห็นเค้าเรื่องทั้งหมด เฉพาะนิทานชาดกและนิทานธรรมบทจะเล่าเน้นเหตุการณ์ที่ศาสตรานามอ้างอิงด้วย

1. ลักษณะการอ้างอิงวรรณคดี

วรรณคดีที่ศาสตรานามอ้างอิงมีทั้งหมด 6 เรื่อง ลักษณะการอ้างอิงเป็นการอ้างอิงเหตุการณ์ในท้องเรื่องของวรรณคดีนั้น ๆ จะได้กล่าวเป็นเรื่อง ๆ ไป ดังนี้

- 1.1 รามเกียรติ์ รามเกียรติ์เป็นวรรณคดีที่มีอิทธิพลต่อศาสดามากที่สุด ศาสดาทุกระดับมีการอ้างอิงรามเกียรติ์ แต่ละฉบับอ้างอิงมากกว่า 1 เรื่อง หรือหนาเนื้อหา คือ

ศาสตราธิบดีนายจร เหมวานนท์ อ้างอิงรามเกียรติ์ 3 เรื่อง
หรือหนา

ศาสตราธิบดีนางส้มแป้น บุญยะไพฑรธ อ้างอิงรามเกียรติ์
2 เรื่อง หรือหนา

ศาสตราธิบดีพระครูเหม เจตยาภิบาล อ้างอิงรามเกียรติ์
4 เรื่อง หรือหนา

ศาสตราธิบดีนายสะเทือน บุญชูวงศ์ อ้างอิงรามเกียรติ์
3 เรื่อง หรือหนา

รวมหน้าเนื้อหาหรือเรื่องที่มีการอ้างอิงรวมเกียรติ 12 เรื่องหรือหน้าเนื้อหาทั้งหมดเป็นการอ้างอิงเหตุการณ์ในเรื่องรวมเกียรติ 9 ตอน คือ

1.1.1 ตอนพระชนกฤาษีทรงไถพบผอบ ความเดิมในเรื่องรวมเกียรติคือนางสีดาธิดานางมณฑิลาภิศกัณฐ์ เมื่อแรกคลอดก็ร้องว่า ผลาพรพณขึ้นสามครั้ง พิเภกทนายว่าชะตาดีความเป็นกาลกัมม์แกล้งกา จึงแนะนำให้เอาสีดาไปผอบทองทั้งนี้ นางมีเมษลากับหุบเทพบุตรที่รักษาทองคำได้ช่วยกันประคับประคองผอบทองจนลอยมาหยุดนิ่ง ณ หาน้ำที่พระชนกฤาษีลงสระ พระชนกฤาษีพบเข้าก็เก็บนางสีดาไปเลี้ยงไว้ พระคามสเผ่าเลี้ยงจนนางสีดาอยู่จนไม่มีเวลาพาเพ็ดถาวรนา จึงให้นายโสมมารับใช้ นางสีดาไปผอบไปฝังไว้ที่ใต้ต้นไม้ โดยอธิษฐานฝากให้เทวดาช่วยรักษา พระฤาษีพาเพ็ดเพียรอยู่นานวันก็ไม่สำเร็จจนสามปี เกิดเห็นน้อยหน้าอยากจะทำพรตจากเพศฤาษีกลับไปครองเมืองมิดิลาเช่นเดิม พระชนกจึงให้นายโสมซุกหาสีดา แต่ก็ไม่พบ จึงให้นายโสมไปตามเสนามาช่วยไถหา ไถกลับไถกลับมาหลายครั้งก็ไม่พบ พระชนกฤาษีจึงตั้งอธิษฐานแล้วลงมือไถเอง ความในเรื่องรวมเกียรติกล่าวว่า

ขอจงพระยาอสุภราช	ชาติโคอาชาเฉลิมศรี
นาให้พบองค์พระบุตร	พระโยคีว่าแล้วก็ไถไป
พบซึ่งดวงทิพย์พุมมาลย์	โสภาสลับก้านสกลไส
ส่งกลิ่นหอมรื่นชื่นใจ	อาไพบานแถมขจายจร
เห็นทั้งผอบสุวรรณรัตน์	จรัสในทองเกสร
กึ่งมณฑาทิพย์อรชร	จับแสงหินกรทรายพรรณ
	พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

ศาสตราจารย์ทศพรณัฏฐ์ไปอ้างอิงไว้ว่า "รูปนี้ฤาษีไถนา ไถไปไถมา ชี้ไถก็กลายเป็นทอง ไถพบผอบเรื่องรอง..."¹ จะเห็นได้ว่าในการอ้างอิง ศาสตราจารย์

¹ ฐานานุกรม 2.24

ไม่ได้กล่าวว่าก่อนใดพบผอบนั้นได้พบคอกบัวก่อน แต่กล่าวว่า "ซึ่งใดก็กลายเป็นทอง" ความในรามเกียรติ์มีกล่าวเช่นนี้ "ซึ่งใดก็กลายเป็นทอง" ในศาสตราอาชญความว่า พบสิ่งของที่เป็นทอง นั่นคือผอบ

1.1.2 ตอนพระชนกฤาษีเปิดผอบพบสีดา เหตุการณ์ครั้งนี้เป็นเหตุการณ์ต่อจากตอนพระชนกฤาษีได้พบผอบ ศาสตรา 3 ใน 4 ฉบับ นาเหตุการณ์ครั้งนี้ของเรื่องรามเกียรติ์ไปอ้างอิงและมีความตรงกันทั้งสามฉบับ คือ "รูปนี้พระฤาษีเปิดผอบพบกุมารี รูปทรงสง่า ครีอกังทองทา ฉะแลมแซมช้อย งามพลอยออกส้อย นารีสีดา"¹ ความในศาสตราบอกไว้ชัดเจนวาสตรีที่อยู่ในผอบคือนางสีดา ทำให้รู้ว่าฤาษีที่กล่าวถึงคือพระชนกฤาษี และไม่ได้บอกว่าผอบที่เปิดนั้นเป็นผอบทอง แต่เน้นบรรยายความงามของนางสีดา ซึ่งตรงกับความในรามเกียรติ์ตอนที่ว่า

เห็นทั้งผอบสุวรรณรัตน์

กัมมทาทิพย์อรชร

เปิดขึ้นเห็นโฉมพระธิดา

นรลักษณ์พัศตราวิลาวัณย์

จากผอบสุวรรณบรรจง

แรกปฏิสนธิ์ในนารี

จำไว้ในดวงเกสร

จับแสงทinkerพรายพรรณ

งามยิ่งนางฟ้าในสวรรค์

รับขวัญแล้วอุ้มนางเทวี

รูปทรงเทอานางในราศี

สิบหกปีจำเรณุนัยนา

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

จะเห็นว่าการอ้างอิงเหตุการณ์จากเรื่องรามเกียรติ์ครั้งนี้ ศาสตรากล่าวเพียงว่า เปิดผอบ และเน้นบรรยายว่าพบนางสีดาซึ่งเป็นหญิงงามเพียงจุดเดียว ไม่กล่าวรายละเอียดว่าผอบเป็นผอบทอง และไม่เล่าเรื่องต่อไปเหมือนบทละคร

¹ ภูภาคผนวก 1.15 2.15 4.26

1.1.3 ทอนทรพีชนะทรพา ในเรื่องรามเกียรติ์ทรพาเดิมเป็นยักษ์ชื่อนนทกร นายทวารของพระอิศวร ต่อมาถูกพระอิศวรสาปให้เป็นกระบือ เมื่อมีลูกชื่อทรพีและถูกลูก มาตายจึงจะพ้นคำสาป ครั้นเป็นกระบือทรพาแล้ว มีนางกาสรหำพันเป็นบริวาร ถ้ามีลูก ออกมาเป็นตัวผู้ก็จะฆ่าเสียทุกตัว คราวหนึ่งนางกระบือชื่อนี้ลามิครรรักษ์เกณฑ์ไปคลอกในถ้ำ เพราะเกรงว่าถ้ำลูกเป็นตัวผู้จะถูกพอมหาเสีย ลูกที่คลอกนั้นเป็นตัวผู้ เมื่อออกปากผางผิง เหวคาในถ้ำแล้วก็กลับไป เหวคาซึ่งสิ่งสถิตในถ้ำมีความกรุณาต่อสัตว์อนาถานั้น จึงช่วยกัน เลี้ยงรักษาเขาข้างละองค์ เท้าข้างละองค์ และให้ชื่อว่าทรพี ทรพีเมื่อเติบโตขึ้นมีความ อึกเหิมเที่ยวชวึกหินผา และคอยวัตรอยเท้าพ่อ ครั้นเห็นว่ามีเท้าโคเท้าพอก็คือทรพาแล้ว ทรพีก็ไปทำทรพา ทรพาแพญทรพีชวึกตาย ศาสตรา 2 ฉบับนำเหตุการณ์ทอนทรพีชนะ ทรพมาอ้างอิง คำและความเหมือนกันทั้งสองฉบับ คือ "แห่งคองพระยาภาณุร เมื่อทำ ฤทธิรอนชนะทรพาผู้บิดา ได้ครอบครองบริวารวงศ์ เป็นจอมโยธา"¹ จะเห็นว่า ศาสตรานาเหตุการณ์ในเรื่องรามเกียรติ์มาอ้างอิงอย่างสรุปความ สิ่งที่ศาสตราเน้นคือ การมีชัยชนะและได้เป็นใหญ่ของทรพี แต่ไม่มีการบรรยายเหตุการณ์เหมือนในบทละคร ความในเรื่องรามเกียรติ์มีว่า

บัคนั้น
โก่งคอยอ้ายยีนประจัญ
อันเขาต่อเขาเข้าประหาร
ไค้ที่ชวึกถูกรพ
ครั้นว่ามีชัยแก่บิกร
ลองเชิงเบิ่งมาควยยีนก็

คาแห่งทรพีแข่งขัน
เสียวชวึกตักพันกระชั้นมา
เสียงสะท้านเปรี้ยงเปรี้ยงกั้วฟ้า
กั้วยชีว่าควยฤทธิ
กาสรขึ้นเริงเกษมศรี
ยังที่ฝูงนางบริวาร
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

¹ คุภาคนวก 1.23 4.13

นอกจากในศาสตร์ไม่มีการบรรยายความแล้ว ยังไม่ออกชื่อทรัพย์สินที่ผู้อ่านก็สามารถรู้ได้ อีกอย่างหนึ่งในศาสตร์เรียกทรัพย์สินว่า "ทรัพย์สิน" น่าจะเป็นเพราะชาวบ้านเรียกเช่นนั้นจริง ๆ ศาสตร์กล่าวว่าเมื่อทรัพย์สินทรัพย์สินแล้วก็ได้เป็นใหญ่ในหมู่บริวาร ได้เป็นจอมทัพคือ "จอมโยธา" ความสำเร็จจากบวชแล้วคือได้เป็นใหญ่ในหมู่กระบือตัวเมียแทนทรัพย์สินนั่นเอง

1.1.4 ตอนหนุมานถวายแหวนแก่นางสีดา หนุมานในเรื่องรามเกียรติ์เป็นลิงเผือก เกิดเมื่อวันอังคาร เดือนสามปีชวด เมื่อคลอดกระโดดออกมาทางปากแม่ ตัวโตเท่ากับมีอายุสิบหกปี สามารถแสดงฤทธิ์เป็นสี่หน้าแปดมือ หาวเป็นดาวเคียน มีคุณพลชนะเพชร และเขี้ยวแก้ว หนุมานเป็นทหารที่มีความสามารถและพระรามโปรดมาก เมื่อนางสีดาถูกทศกัณฐ์ลักพาไปกักขังไว้ที่ลังกา พระราม พระลักษมณ์ และเหล่าเสนาได้ออกติดตามเพื่อแย่งชิงสีดาลับคืนมา หนุมาน องคต และชมพูพาน รับหน้าที่สำรวจทางไปลังกาและหาที่ชัยภูมิ หนุมานไปถึงลังกาเวลาค่ำพอดี ได้สะกดพวกยักษ์หลับหมดแล้วเข้าไปเฝ้าหานางสีดาตามปราสาทราชมณเฑียร-พนทศกัณฐ์ กุมภกรรณ และอินทรชิต เป็นต้น นอนหลับอยู่แต่ไม่พบนางสีดา หนุมานต้องกลับไปถามพระนารายณ์ ครั้นพระนารายณ์บอกว่านางสีดาถูกกักขังอยู่ที่อุทยาน หนุมานก็ตรงไปที่นั่นเห็นนางสีดากำลังถูกคอยาย หนุมานเข้าไปแก้ แล้วทูลเล่าเรื่องที่พระรามตามมาและถวายขามรงค์กับสไบทรง บวชครเรื่องรามเกียรติ์กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนหนุมานถวายแหวนและสไบทรงว่า

บัดนั้น	คาแห่งหนุมานชาญสมร
ได้ฟังอักรราชบังอร	ประนมกรแล้วทูลสนองไป
เมื่อพระองค์อยู่ควายพระทรงสังข์	ข้ายังหามาเป็นขาม
ทูลพลางถวายแหวนกับสไบ	ของนี้ภูวนายให้มา
สั่งว่าขามรงค์พระเทวี	อสุรีทอขว้างปักษา
สคายเมื่อใกล้มรณา	ถวายพระจักราถอิรอน

อันพระภูษาสไบทรง
ซึ่งผากไว้กับวานร

ขององค์อัครเวศสายสมร
ภูธรให้เป็นสำคัญมา
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

ศาสตราจารย์พระครูเหม เจตียาภิบาล เรื่องที่ 5 อ้างอิงเหตุการณ์ตอน
หนุมานถวายแหวนแก่นางสีดา ความว่า "รูปนั้นวนนางสีดามาระศรี หนุมานถวายแหวน
แสนรักก็ พระเทพีตรัสใช้ให้รางวัล..."¹

ความในบทละครนั้นหนุมานต้องแนะนำตัวให้นางสีดารู้จัก และถวายแหวนกับ
ผ้าสไบแก่นางสีดา โดยบอกแก่นางสีดาตามที่พระรามสั่งมาว่า ชามรงค์นั้นเป็นของ
นางสีดา ซึ่งทศกัณฐ์ถ่อออกขวางนกลศายูระหว่างทางมาลงกา และผ้าสไบเป็นผ้าที่
นางสีดาโยนผากไว้กับลิง นางสีดาก็ยังไม่ยอมเชื่อว่าหนุมานเป็นทหารของพระราม
หนุมานต้องเล่าเรื่องตอนพระรามยกศรียืนยันนางสีดาจึงเชื่อ หนุมานจะน่านางสีดากลับ
ไปให้พระราม แต่นางสีดากลัวศัตรหาก็ใช้ให้หนุมานกลับไปบอกข่าวแก่พระราม

ความในศาสตราไม่ได้บอกว่าหนุมานถวายสไบพร้อมกับแหวน อาจเป็นเพราะ
เห็นว่าแหวนมีความสำคัญมากกว่าสไบ และเหตุการณ์ตอนนี้ก็มักเรียกกันติดปากว่าตอน
หนุมานถวายแหวน ท่านองวาคา "แหวน" ไ้รวมคำว่า "สไบ" เอาไว้ด้วย
การอ้างอิงวรรณคดีของศาสตรามักคัดรายละเอียดเช่นนี้เสมอ ความในศาสตรากล่าว
เน้นว่า "พระเทพีตรัสใช้ให้รางวัล" ในบทละครนั้นนางสีดาตรัสใช้ให้หนุมานกลับไป
บอกข่าวแก่พระราม แต่ก็ไม่ได้มอบรางวัลอะไรแก่หนุมาน รายละเอียดตอนนี้ความ
ต่างกันแต่ก็ไม่ใช่ใจความสำคัญของเหตุการณ์

1.1.5 ตอนหนุมานเฝ้าลงกา และไฟปลายทางหนุมานไม่ยอมดับ เหตุการณ์
ตอนนี้เป็นเหตุการณ์ต่อจากตอนหนุมานถวายแหวนและทูลข่าวพระรามแก่นางสีดา
เรื่องรามเกียรติ์กล่าวว่า เมื่อหนุมานถวายแหวนและสไบแล้ว นางสีดาบอกให้หนุมาน
กลับไปบอกข่าวแก่พระราม หนุมานดำนางสีดาแต่ไม่ได้ออกจากลงกาทันที เพราะอยาก

¹ ญาณาคณนวก 3.5

ลองกำลังของฝ่ายทศกัณฐ์ จึงแสดงฤทธิ์ทำลายต้นไม้ในสวนของทศกัณฐ์ ลูกทศกัณฐ์ทั้งพัน
เรียกว่า สหัสสกุมาร ซึ่งทศกัณฐ์ให้คอยดูแลนางสีดาในสวน ได้เข้าซัดขวาง หนุมาน
ฆ่าสหัสสกุมารตายหมด ทศกัณฐ์ให้อินทร์ชิตออกรบแก้แค้น หนุมานทำแพยอมให้อินทร์ชิต
จับได้ถวายศรนาศบาศ ทศกัณฐ์ให้ฆ่าอย่างไร ๆ หนุมานก็ไม่ตาย เมื่อได้เห็นหนุมาน ทศกัณฐ์
เกิดชอบใจอยากจะเลี้ยงเอาไว้เป็นทหาร แต่หนุมานบอกว่าถูกพิษชอกช้ำแล้วขอตาย
ก็กว่า แล้วชี้แจงว่าทองเอนนูน สาลี่ และยาชุน้ำมันยางพันเข้ากับตัวตั้งแต่หัวถึงหาง
ใช้ฟางรัดอีกครึ่งหนึ่ง แล้วจุกด้วยไฟตนก็จะตายโดยไม่ทุกข์ทรมาน ทศกัณฐ์ไม่รู้เท่าทัน
กลอุบายของหนุมานจึงสั่งให้เพชรฆาตทำตามที่หนุมานบอก ทศกัณฐ์ใช้หอกแก้วสุรगานต์
จุกไฟที่ตัวของหนุมานเกิดเพลิงลุกใหญ่ขึ้น หนุมานก็ใจวุ่นาเพลิงเข้าไปในปราสาทราช
มนเฑียร เกิดเพลิงไหม้จนทศกัณฐ์และเหล่ายักษ์พากันหนีวุ่นวาย เรียกตอนนี้ว่า หนุมาน
เผาลงกา บทละครเรื่องรามเกียรติ์บรรยายเหตุการณ์ตอนนี้ว่า

บัดนั้น	คาแห่งหนุมานทหารใหญ่
ครั้นเพลิงติดขึ้นก็ตั้งใจ	วิ่งโผนเข้าไปในโพชนันต์
เที่ยวจุกปราสาทราชฐาน	เพลิงกาลรุ่งโรจน์โผนมหน
โรงช้างโรงม้าเรือนพล	อล่วนไปทั้งธานี
	พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

หนุมานเมื่อเผาลงกาเป็นที่พอใจแล้ว พยายามสลักไฟให้หลุดจากกาย แต่สลัก
อย่างไร ไฟก็ไม่ยอมดับ บทละครเรื่องรามเกียรติ์บรรยายไว้ว่า

บัดนั้น	ฝ่ายหนุมานกระบี่ศรี
ครั้นเพลิงพลุุ่งรุ่งโรจน์รูจี	ไหม้ทั่วธานีขุนมาร
ก็สลักปักเชื้อไฟพราย	ซึ่งติดกายร้อนแรงแสงฉาน
แต่ปลายหางยังติดเพลิงกาล	แสนราคากายาลาบากใจ

จะหาอย่างไรก็ไม่ดับ

สุดฤทธิ์ที่จะคิดดับไฟ

ราสืบราสนไม่ทนได้

ก็เหาะไปยังฝั่งชลธี

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

แม้หนุมานจะกระโดดลงน้ำคาญคิดว่าจนน้ำชุ่ม ไฟก็ยังไม่ยอมดับ หนุมาน
ต้องเหาะไปให้พระนารถาธิช่วย พระนารถาธิแนะนำให้ดับด้วย "น้ำบ่อน้อย"
หนุมานจึงเอาหางใส่ปากอม อัดลมในช่องจมูก ไฟที่ติดอยู่นั้นจึงดับ

ศาสตราเรื่องที่ 25 ของน่ายจร เหมชานนท์ อ้างอิงเหตุการณ์จากเรื่อง
รามเกียรติ์ตอนหนุมานเฝ้าลังกา และไฟติดปลายหางหนุมานไม่ยอมดับว่า "รูปนี้
หนุมาน เมื่อทะยานเฝ้าลังกา ไฟรายติดหางมา ไ้เวทนาเพียงปางตาย"¹
จะเห็นว่าการอ้างอิงของศาสตราเป็นการสรุปใจความสำคัญมาอ้างอิง ไม่มีบรรยาย
และไม่มีรายละเอียด ความก็ตรงกับที่บรรยายไว้ในเรื่องรามเกียรติ์

1.1.6 ตอนพิเภกถูกทศกัณฐ์ขับออกจากลังกา เหตุการณ์ตอนพิเภกถูกขับนี้
เป็นเหตุการณ์หลังจากหนุมานเฝ้าลังกาซึ่งกล่าวแล้วไม่นาน คือเมื่อหนุมานเฝ้าลังกาแล้ว
ทศกัณฐ์ให้เวทศาสร้างลังกาใหม่ มีการสมโภชลังกา ฝ่ายหนุมานเมื่อกลับไปทูลพระราม
ก็ถูกกริ้วว่าทาเกินโองการ จากนั้นพระรามก็เตรียมทัพ และตั้งค่าย ณ เชิงเขาคันธมาถา
กล่าวฝ่ายทศกัณฐ์ คืบหนึ่งพันว่ามีพญาแร้งขาวทั้งตัวบินมาแต่ทิศตะวันออก ร่อนอยู่เหนือ
พระลาน และพบกับแร้งอีกตัวหนึ่งซึ่งมาจากทิศตะวันตก แร้งสองตัวก็กัน แร้งคำ
ปราชัยตกลงมากลึงเกลือกสิ้นชีวิต และกลับกลายเป็นยักษ์มีกะลำน้ำมันย่างใส่ได้วางไว้
เหนือหัว มีหญิงผู้หนึ่งวิ่งมาจุดไฟ ไฟไหม้จนน้ำมันและไส้หมด กะลากี้ไหม้ไฟติดอยู่ในมือ
ของทศกัณฐ์

พิเภกน้องชายทศกัณฐ์ซึ่งหาหน้าที่เป็นโหรประจำลังกา ทำนายว่าคืบนั้นนอก
มรณสัญญาของทศกัณฐ์ ลงกา และหมุยักษ์ทั้งหมค ทศกัณฐ์ขอให้ตั้งพิธีสะเคาะเคราะห์

¹ ฤาษณ์นวก 1.25

พิเภกกลับแนะนำว่าทางเดียวที่จะแก้ความพินาศครั้งนี้ได้ก็คือให้ทศกัณฐ์คืนนางสีดาแก่
พระรามเสีย ทศกัณฐ์โกรธมากกว่าพิเภกทรยศ ออกัญญไปเข้าช่วยพระราม ยิ่งพิเภก
ชี้แจงทศกัณฐ์ยิ่งโกรธถึงกับขับไล่พิเภกออกจากเมือง เหตุการณ์ตอนนั้นบทละครเรื่อง
รามเกียรติ์บรรยายไว้ว่า

บัดนั้น
ไต่พังถ้อยคำอนุชา
ผูกผูกขึ้นยืนกระเทือนบาท
มึงอย่าแถมว่าอายอาชรรพ์
ซึ่งเอ็งยกยอราชมลัษณณ์
ว่ากูชั่วช้าโมคิ
ว่าพลางฉวยชักพระขรรค์
โจนจากแท่นแก้วสู่รูกานต์

ท้าวทศเคียรยักษา
ตั้งเอาสาตรามาแทงกรรณ
ร้องทวาดผาคเสียงกึ่งฟ้าลั่น
ชาคพี่น้องกันในวันนี้
หยาบช้าว่าวงศ์ยักษ์
มึงนี่คียักอยู่ในเมืองมาร
ขับพันเงือกเงื้อจะสังหาร
โถมทะยานโล่งคออนุชา
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

นอกจากพิเภกจะถูกตักที่หน้าอก และถูกทศกัณฐ์ไล่ฟันแล้ว พิเภกยังถูกดอดยศ
และวิบริพยทั้งหมด นางศรีฐานาภรรยาที่ถูกทศกัณฐ์สั่งให้ดอดถอนออกเป็นทาสรับใช้
นางสีดา พิเภกถูกขับออกจากเมืองลงดาความบัญชาของทศกัณฐ์ ดังนี้

เมื่อนั้น
มิไค้พันพอนรอนราญ
จงรีบไอศูรย์สมบัติ
แล้วขับเสียจากพารา
อันตรีชาคาเมียนัน
ให้รักษาสีดาเทวี

ทศเคียรสุริยวงศ์ใจหาญ
พระยามารจึงสั่งเสนา
สารพัดเป็นเครื่องยศดา
ให้สมหน้าหน้าอายกาลี
ไซ้มันเป็นทาสทาสี
อยู่ที่ในสวนอุทยาน
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

พิเภกลาครีชฎาภรรยา และเบญจกายบุตร ้วยความเศร้าโศกอาลัย และ
ต้องออกจากลงกาในฐานะตัวกาลิของทศกัณฐ์พี่ชาย

ศาสตร์เรื่องที่ 18 ฉบับของพระครูเหม เจติยาภิบาล อ้างอิงเหตุการณ์
ในเรื่องรามเกียรติ์ตอนพิเภกถูกขับจากลงกาว่า "รูปนี้พิเภกโหราเอก น้องท้าว
ทศกรรณ เป็นหมอกุญภักดิ์ ทศกรรณขับเสียละเหี่ยใจ"¹ จะเห็นว่าศาสตร์
อ้างอิงเพียงสั้น ๆ ว่า พิเภกถูกทศกัณฐ์ขับไล่ออกจากเมือง โดยไม่ได้บอกสาเหตุหรือ
รายละเอียด แต่กล่าวกันว่า พิเภกเป็นน้องทศกัณฐ์ และทำหน้าที่เป็นหมอของเหล่า
ยักษ์ เพื่อให้ผู้แต่งศาสตร์นึกถึงเหตุการณ์ตอนนี้ได้ นอกจากนี้ยังเขียน "ทศกัณฐ์"
เป็น "ทศกรรณ"

1.1.7 ตอนหนุมานจองถนนสู่ลงกา เมื่อพิเภกถูกขับออกจากลงกาก็เข้า
ถวายตัวกับพระราม และต้องการทราบฤกษ์ที่ทหารพระราม พระรามจึงให้ทหารแสดง
ฤกษ์ ทศกัณฐ์ให้สุกรสารปลอมตัวมาสืบข่าวเนื่องจากได้ยินเสียงโกลาหลจากการ
แสดงฤกษ์ สุกรสารปลอมตัวเป็นพลทหารแต่พิเภกรู้ สุกรสารจึงถูกจับได้ ทศกัณฐ์อาฆาต
พิเภกมากจึงแปลงมาเป็นฤาษีมายังให้พระรามไม่พอใจพิเภก แต่ก็ไม่สำเร็จ ต่อมา
ทศกัณฐ์ให้เบญจกายลูกของพิเภกกับนางครีชฎาแปลงเป็นสีกาตายลอยน้ำมา แต่ก็ถูก
หนุมานจับได้ และต้องตกเป็นเมียของหนุมาน ฝ่ายพระรามก็ปรึกษางานศึก ขามพูนราช
ทูลแนะนำให้สร้างถนนข้ามมหาคงคาเข้าสู่ลงกา พระรามจึงให้สุกรีพเป็นหัวหน้าทำการ
จองถนนโดยมีนิลพัทกับหนุมานเป็นผู้ช่วย ระหว่างช่วยกันจองถนนนั้นหนุมานกับนิลพัทเกิด
ทะเลาะและรบกันขึ้น พระรามพิจารณาเห็นว่านิลพัทไปครองเมืองชึกชินหาหน้าที่กอง
เสบียง มีบัญชาให้หนุมานจองถนนให้เสร็จในเจ็ดวัน บทละครเรื่องรามเกียรติ์บรรยาย
ไว้ว่า

เมื่อนั้น
ครั้นนิลพัทฤทธิรอน

พระจักรแก้วสุริยวงศ์ทรงสร
บทรไปจากพลับพลา

¹ ฐานาณนวก 3.18

จึงกรัสแก่ศรีหนุมาน
 ภูนี้จักสรโรชา
 อันขุนกระบินทร์นิลพัท
 จะไคเป็นคู่มือคู่ใจ
 ท้าวเอ็งอิจนาสาธารณ
 หากแกลงจะกำจักมัน
 พอใจจะทำแต่ญ์เดียว
 ที่นี้ก็สมดังจินคา
 จงเร่งรีบไปจงถนน
 แม่นช้ากว่าเจ้าคราครี

เหว่ยอ้ายสาธารณใจกล้า
 ที่มีศักดาองไว
 ก็จ้ เอาเป็นทหารใหญ่
 เหตุไฉนจึงไม่ประนอมกัน
 หากการหยาบช้าโมหันธ
 จากที่สุวร รณพลับพลา
 ขั้วเดียวสงครามควยยักษา
 หือหังการว่าตัวคี่
 จะได้ข้ามพลกระบี่ศรี
 ภูจะมลาญชีวีให้วายปราม
 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

หนุมานรับบัญชาสร้างถนนโดยชนก่อนหินไปถมมหาคงคา การสร้างถนนของ
 หนุมานและหมู่ทหารถึงก่าวหน้าและไคถนนหินกว้างใหญ่เป็นระเบียบมุ่งสู่ลงกา กองคอยเหตุ
 ของทศกัณฐ์เห็นเช่นนี้จึงไปทูลให้ทศกัณฐ์รู้ ทศกัณฐ์ให้นางสุพรรณมัจฉาซึ่งเป็นลูกทหาร
 ทาลายถนนเสีย นางสุพรรณมัจฉาสั่งให้ปลาบรืวารคาบก่อนหินที่เหล่าลิงชนมาถมนั้นไป
 หึ่งเสียในอ่าวลึก สุครีพสังเกตพบและบอกหนุมาน หนุมานจึงกำลังไปตรวจและจับ
 นางสุพรรณมัจฉาได้ นางกลัวหนุมานจึงเล่าความจริงโดยตลอด และขอให้หนุมานไว้
 ชีวิตตน หนุมานสงสารจึงไว้ชีวิตและได้นางสุพรรณมัจฉาเป็นเมีย ในที่สุดหนุมานก็ขอร้อง
 ให้นางสั่งหมู่บรืวารให้ช่วยสร้างถนน ไปช้าก็แล้วเสร็จเป็นถนนหินปรับเรียบโรยพื้นด้วย
 หวายละเอียด

ศาสตร์การเรื่องที่ 12 ฉบับของนายสะเทือน บุญชูวงศ์ อ่างเหตุการณ์จากเรื่อง
 รามเกียรติ์ตอนนี้ว่า "...แท่งทองหนุมาน ผู้เป็นทหารของพระราม ทำการจง
 ถนนทะลุพื้นถึงลงกา"¹ จะเห็นว่าศาสตร์การกล่าวอ้างอิงโดยการสรุปใจความสำคัญของ

¹ ภูภาคผนวก 4.12

ตอนนี้มาแสดงไว้เหมือนกับการอ้างอิงเหตุการณ์คนอื่น ๆ ไม่ได้บอกรายละเอียด เช่น ใครเป็นผู้ช่วย และการสร้างถนนมีอุปสรรคอย่างไร หรือไม่ แต่การอ้างอิงเพียงเท่านี้ก็พอเพียงสำหรับให้นักถึงเหตุการณ์ของเรื่องราวเกียรติกซึ่งเป็นที่ยอมรับและรู้จักกันแพร่หลายเป็นอย่างดี โดยเฉพาะในหมู่คนไทยสมัยก่อนซึ่งชอบนิทาน และเป็นนักเล่านักฟังที่ดี นอกจากนี้ศาสตร์ฉบับนี้ยังเขียน "หนุมาน" เป็น "หนุมาร" และเรียก "ลงกา" เป็น "ลังกา" การเรียก "ลงกา" ว่า "ลังกา" นี้อาจเป็นเพราะเรียกชื่อตามชื่อเดิม ดังที่ นาคะประทีป อธิบายไว้ในสมณวิชานรามเกียรติ์ว่า ลงกาเดิมเรียกว่า "รังกา" เพราะบนยอดภูเขาณิลกาลาซึ่งเป็นหลักของทวีปมีรังกาใหญ่อยู่¹ หรือไม่ก็สับสนกับคำว่า "ลังกา" ซึ่งเป็นชื่อเกาะทางตอนใต้ของอินเดีย และคนไทยคุ้นเคยกับชื่อนี้มานานโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา

1.1.8 ตอนสุครีพถอนคันธวัง ในเรื่องราวเกียรติกสุครีพเป็นพญาลิงลูกพระอาทิตย์กับนางกาลอัจนา เมื่อถูกพี่ชายคือพาลีขับออกจากเมืองชิตินัน สุครีพก็เดินชมชานไปโน่นมา พบกับหนุมาน หนุมานพาไปเฝ้าถวายตัวกับพระราม เมื่อสุครีพเล่าประวัติคนให้พระรามฟังแล้ว ก็ขอให้พระรามฆ่าพาลี เพราะพาลีเสียสัตย์พระอิศวรแย่งเอาหญิงที่พระอิศวรฝากไปให้สุครีพ พาลีจึงจะต้องตายด้วยศรพระนารายณ์ตามคำสาบานที่ให้ไว้กับพระอิศวร พระรามจึงรบกับพาลีและแย่งชิงฆ่าพาลีแล้วอภิเษกสุครีพเป็นเจ้ากรุงชิตินันแทน สุครีพอยู่ในกระบวนทัพของพระรามซึ่งยกไปลงกาค่าย ในคราวจองถนนข้ามไปลงกา สุครีพก็เป็นแม่กองในการนี้ เมื่อพระรามยกพลข้ามสมุทรไปตั้งทัพที่เชิงเขามรกต ทศกัณฐ์ยกฉัตรแก้วขึ้นกันแสงตะวัน พระรามจึงให้สุครีพไปหักเสีย เมื่อกุมภกรรณยกทัพออกมารบ สุครีพไล่ออกรบและเสียกลกุมภกรรณ คือกุมภกรรณเห็นว่าสุครีพมีกำลังมากเท่าพาลี หากจะเข้ารบตรง ๆ กุมภกรรณเกรงจะแพ้ จึงคิดอุบายหักกำลังของสุครีพลงเสียก่อน โดยอุบายว่าสุครีพไม่มีฤทธิ์เดชอะไร เทียบกับคนไม่ได้ และไม่อยากจะรบด้วย

¹ นาคะประทีป สมณวิชานรามเกียรติ์ หน้า 127

หากสุครีพสามารถถอนคันธังซึ่งเป็นหลักของทวีปอุครไค้ตนถึงจะยอมรบด้วย สุครีพไม่รู้ทัน เหาะไปถอนคันธัง นำเอามาอวดกุ่มภกรรม กุ่มภกรรมเห็นว่าสุครีพกำลังถอย แล้วก็โกรธฮารี่ถลันเข้ารบ ในที่สุดกุ่มภกรรมก็ตีสุครีพด้วยคทา แล้วจับสุครีพหนีบรักแร้พาเขาลงกาไป พระรามต้องให้หนุมานไปช่วยแก สุครีพจึงหลุดออกมา

ศาสตร์าเรื่องที่ 22 ฉบับของพระครูเหม เจตยาภิบาล กล่าวอ้างอิง เหตุการณ์ก่อนสุครีพถอนคันธังว่า "รูปนี้สุครีพกะบีศรี เสียกลกุ่มภกรรมพลันอวคตี ทาฤทธิถอนคันธังใหญ่ใบหนา เสียกลเสียการมารยา เสียทีเสียท่าแก่กุ่มภกรรม อันธพาล"¹

บทละคร เรื่องรามเกียรติ์บรรยายก่อนสุครีพเหาะไปถอนคันธังไว้ ดังนี้

ลัดนิ้วมือเกี่ยวเร้วรีบ	ถึงทวีปอุคร เณลิมศรี
ลงยังพางพื้นมัดพี	ใกล้ที่กาลจันท์บรรพต
เห็นคันธังใหญ่ไพศาล	สูงตระหง่านแทบเทียมลมมกรค
ยืนค้ำคังไค้โสฬส	ก็รีบบทธรร เข้าไป
เท้ายันบ้ายันมือกระซาก	สะเทือนรากคินลั่นหวั่นไหว
โยกคลุกด้วยกาลังว่องไว	ก็ถอนขึ้นไค้คังจินดา
ซุนกระปี่กวักแกว่งส่วแดงฤทธิ	ทศทิศรันครันคังฟ้าผ่า
ถีบทะยานผ่านขึ้นยังเมฆา	กลับมาไม่ทันนาที
	พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

เมื่อเปรียบเทียบความในศาสตร์ากับความในบทละครแล้ว จะเห็นว่าเหตุการณ์ก่อนสุครีพถอนคันธังตรงกันทุกประการ แต่ศาสตร์จะกล่าวอ้างอิงอย่างย่อใจความสั้น ๆ เท่านั้น และเป็นการอ้างอิงโดยเน้นใจความสำคัญของเหตุการณ์ คือการที่สุครีพหลงกลกุ่มภกรรม แสดงว่าผู้เขียนศาสตร์มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องรามเกียรติ์ตอนนี้เป็น

¹ ญาณวนก 3.22

อย่างจีนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างถูกต้อง อย่างไรก็ตามศาสตร์ในเรื่องนี้
เขียน "กระบี่" เป็น "กระบี่" และเขียน "กุมภกรรณ" เป็น "กุมภกรรณ"

1.1.9 ตอนหนุมานทาลายพิชิตหน้าของกุมภกรรณ เหตุการณ์ในเรื่อง
รามเกียรติ์ตอนนี้นักกล่าวว่า กุมภกรรณทั้งพิชิตหน้าเหนือทัพของพระรามเพื่อให้ฝ่ายพระราม
อ่อนน้อม กุมภกรรณสั่งให้สนมเอกคือ นางคันธมาลี และนางสนมอีก 4 คน คอยเก็บ
ดอกไม้ไปให้ตน ณ โรงพิธีริมฝั่งน้ำ สั่งให้เก็บดอกไม้ไปให้ทุกวันจนครบเจ็ดวันก็จะ
เสร็จพิธี กุมภกรรณเนรมิตกายสูงใหญ่นอนขวางลำแม่น้ำอยู่ใต้น้ำไม่มีใครสามารถเห็น
ตัวได้ น้ำในแม่น้ำที่จะไหลสู่ทัพของพระรามจึงเหือดแห้งเห็นคันทราย พากันเกือกร้อน
ไปทั่ว พิเภทูลพระรามว่าเหตุเป็นเพราะกุมภกรรณทศหน้า แต่ไม่ทราบว่าทั้งพิชิตที่ไหน
พิเภกจึงแนะนำให้หนุมานแปลงเป็นหญิงเข้าไปสืบข่าวจากนางสนมของกุมภกรรณแล้ว
ทาลายพิชิตเสีย หนุมานรับบัญชาจากพระรามแล้วก็แปลงเป็นเหยี่ยวบินไปลงในวังของ
กุมภกรรณ แล้วหนุมานก็แปลงเป็นนางสนมเข้าไปปะปนถามข่าวของกุมภกรรณ จึงทราบ
ความจริงทุกอย่างจากนางสนมว่าผู้ที่รู้วาทะกุมภกรรณทศพิชิตหน้าที่ไหนคือ นางคันธมาลี
กับสนมอีก 4 คน หนุมานจึงแปลงเป็นเหยี่ยวคอยสังเกตการณ์อยู่เห็นนางสนมคนหนึ่ง
เก็บดอกไม้อยู่ห่างจากสนมอื่น ๆ จึงถลาลงไปจับนางมาฆ่าเสีย ความในบทละคร
ตอนนั้นว่า

บัดนั้น
จับแอบอยู่กับกิ่งไทร
รูปทรงสงศรีวิไลลักษณ์
ทั้งท่ากัลยาวิลาวัณย์
นางหนึ่งหยุกเลือกบุษบง
พิศเพ่งเล็งทั่วทั้งอินทรี
มีความชื่นชมด้วยสมคิด
ก็ไฉตรลงจับนางกำนัล

หนุมานซึ่งเป็นเหยี่ยวใหญ่
แลไปเห็นนางกำนัล
ฉิวพัศตร์เพียงอัปสรสวรรค์
พากันเที่ยว เก็บมาลี
ไกลฝูงอนงค์ทั้งสี่
ซุนกระบี่จำไค้ทุกสิ่งอัน
หมายล้างชีวิตให้อาสัญ
ถ่วงกรงเล็บคืบคั่นพาไป

รวกเร็วทั้งลมเพชรหึง
ขี้เสียให้ม้วยบรรลัย

จะรู้ถึงสิ้นนางก็หาไม่
ที่ในปางฝันเมฆา

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

แล้วหนุมานก็แปลงเป็นนางสนม ทาที่เข้าไปเก็บดอกไม้โดยที่นางสนมอีก 4 คน
มิได้สงสัย หนุมานแปลงพร้อมด้วยนางสนมไถ่พานดอกไม้ไปถวายกุมภกรรณ ณ แท่นหิน
ไต่ต้นทรางใหญ่ริมฝั่งน้ำ หนุมานสังเกตดูเห็นว่ากุมภกรรณทำพิธีอยู่ไถ่พาน้ำ บทละครเรื่อง
รามเกียรติ์บรรยายตอนนีไว่ว่า

บัดนั้น
ปลอมมากับนางพนักงาน
แลเห็นน้ำทวนอยู่
จึงพินิจพิศดูด้วยปริษา
ลงอยู่ในทองสาคร
ไหว้คุณพระอิศวรทรงธรรม

วายุบุตรวฤณไกรใจหาญ
ทำเป็นวางพานจะบูชา
ไม่ไหลไปบูรพทิศา
ก็รู้ว่าพระยากุมภกรรณ
วานรมีใจเกษมสันต์
ก็ร้ายพระเวทอันฤทธิ

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

แล้วหนุมานก็คืนร่างแหวกน้ำลงไปพบกับกุมภกรรณ ไต่บก้นขึ้น กุมภกรรณผู้
ไม่ไ่จึ่งหนีเข้าเมือง เป็นอันว่าหนุมานทำลายพิธีทศน้ำของกุมภกรรณได้สำเร็จ

ศาสตราจารย์พระครูเหม เจตยาภิบาล เรื่องที่ 24 ได้กล่าวอ้างอิงเหตุการณ์
ตอนหนุมานทำลายพิธีทศน้ำของกุมภกรรณในเรื่องรามเกียรติ์ไว้อย่างสั้น ๆ เป็นการสรุป
ความที่ชื่อว่า "รูปนี้หนุมานกะปิศรี แปลงกายกายาเป็นอินทรีย์ ทาฤทธิผาดแผลง
ลำแดงเคซ ฉะยวโณฉับจับเหล่าพวกทาศี ไปขี้เสียในกลางพโยมหน แล้วกลับ
แปลงกายาคามสากล เป็นสาวน้อยเวียนวนกับเหล่าสาวศรี จึงทราบเหตุมันมั่นใน
แกนที่ กุมภกรรณทศน้ำอยู่ที่นี้มิให้ไหล"¹ จะเห็นว่าแม้จะเป็นการกล่าวอ้างอิงสั้น ๆ

¹ ญาณวณก 3.24

แต่ก็ไ้ใจความมากเกือบครบถ้วนและถูกต้องตรงกับที่มหัศจรรย์บรรยายไว้ ความใน
 ศาสตร์ทำให้รู้ว่าหนุมานแปลงเป็นนกอินทรี จับนางสนมไปฆ่าเสียในห้องฟ้า แล้ว
 แปลงเป็นนางสนมแฝงตัวเข้าร่วมสืบความจนรู้แน่ชัดว่ากุมภกรรณหน้าไม้ที่ใด รายละเอียด
 เกี่ยวกับชื่อนางสนม จำนวนนางสนม หน้าทีที่นางสนมได้รับมอบหมาย ศาสตร์ไม่ได้
 ระบุไว้เพราะอาจถือว่าไม่สำคัญเท่ากับพฤติกรรมของหนุมาน การที่ศาสตร์ระบุว่า
 หนุมานแปลงเป็นนกอินทรี อาจอนุมานได้ว่าคือนกเหยี่ยวในบทละครนั่นเอง เรื่องนกนี้
 ผู้เขียนศาสตร์อาจสับสนพอ ๆ กับความในบทละครอาจถูกเปลี่ยนแปลงไปจากของเดิม
 บาง ความจริงแล้วนกเหยี่ยวก็เป็นนกจำพวกหนึ่งในวงศ์ ๆ หนึ่งของนกอินทรีก็คือวงศ์
*Accipitridae*¹ และโดยทั่วไปแล้วนกอินทรีจะโตกว่านกเหยี่ยวซึ่งเป็นนกกินปลา
 และสัตว์ ค้วยเหตุนี้ในความรู้สึกของคนทั่วไปนกอินทรีจึงน่ากลัวและมีกำลังอำนาจ
 มากกว่านกเหยี่ยว ชื่อนกเหยี่ยวปรากฏในเรื่องรามเกียรติ์ในขณะที่ชื่อนกอินทรีปรากฏ
 ในวรรณคดีหลายเรื่อง โดยเฉพาะบทละคร และนกอินทรีในเรื่องเหล่านั้นก็มีกำลังขนาด
 จับคนหรือสัตว์เป็น ๆ ไปได้ อนึ่งศาสตร์เขียน "หนุมาน" เป็น "หนุมาน"
 "กระบี" เป็น "กะบี" "อินทรี" เป็น "อินทรี"

จากการศึกษาลักษณะการอ้างอิงวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ของศาสตร์ทั้งที่
 กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า ศาสตร์นิยมนำเหตุการณ์ในเรื่องรามเกียรติ์มาอ้างอิง
 รวมทั้ง 9 ตอน เรียงตามลำดับเหตุการณ์ก่อนหลังได้ดังนี้ ตอนพระชนกฤาษีทรงไถ
 พบยอบ ตอนพระชนกฤาษีเปิดยอบพบสีดา ตอนพรพินชนะทรพา ตอนหนุมานถวายแหวน
 แก่นางสีดา ตอนหนุมานเฝ้าลงกา ตอนพิเภกถูกทศกัณฐ์ขับออกจากลงกา ตอนหนุมาน
 จอมถนูนลงกา ตอนสุกริพถอนคันธัง และตอนหนุมานทลายพิธีทนต์ของกุมภกรรณ
 ตอนที่ศาสตร์นิยมนามาอ้างอิงและอ้างอิงตรงกันคือ ตอนฤาษีเปิดยอบพบสีดา และตอน
 พรพินชนะทรพา เหตุการณ์เหล่านั้นบางเหตุการณ์ก็เกิดต่อเนื่องใกล้ชิดกัน เช่น ตอนพระชนก
 ฤาษีทรงไถพบสีดา และตอนพระชนกฤาษีเปิดยอบพบสีดา ตัวละครสำคัญในเหตุการณ์

¹ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หน้า

และศาสดารากล่าวชื่อถึง ไคแก่ ลีคา ทรพา หนุมาน พิเภก ทศกัณฐ์ สุนทรีย พระราม และกุมภกรรณ ตัวละครที่ปรากฏพฤติกรรมแต่ไม่ไ้กล่าวชื่อในศาสดา ไคแก่ พระชนกฤาษี ทรพี และนางคันธมาลี ชื่อที่ศาสดาเรียกต่างจากบทละคร เรื่องรามเกียรติ์มี 2 ชื่อ คือ ศาสดาเรียกทรพา เป็น ทรภาพ และเรียกลิงกา เป็น ลิงกา จากเหตุการณ์ทั้ง 9 ตอนของเรื่องรามเกียรติ์ซึ่งศาสดานำมาอ้างอิงนี้ ตัวละครที่สำคัญและมีบทบาทมากที่สุดคือ หนุมาน หนุมานเป็นตัวละครตัวเอกเสีย 4 ตอน ใน 9 ตอน ที่นำมาอ้างอิงแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านชอบตัวละครตัวนี้มาก เพราะ หนุมานเป็นลิงฝ่ายดี เป็นทหารหาญที่มีความสามารถมากที่สุดของพระราม เหตุการณ์ ที่มีหนุมานเป็นตัวเอกจึงสนุกสนานตื่นเต้น ชาวบ้านทั่วไปชื่นชอบและจดจำกันได้ดี ศาสดาจึงเลือกนาเหตุการณ์มาอ้างอิงได้อย่างเหมาะสม ตัวละครในคอนอื่น ๆ ส่วนมากเป็นลิงหรือยักษ์ เช่น สุนทรีย ทรพี กุมภกรรณ และพิเภก นาสังเกตว่า ศาสดาไม่นิยมนาเหตุการณ์ที่ตัวละครตัวเอกของเรื่อง เช่น พระราม พระลักษมณ์ ทศกัณฐ์ มีบทบาทสำคัญในคอนนั้น ๆ มาอ้างอิง อาจจะเป็นเพราะตัวละครเอกเหล่านี้ มีบทบาทไม่ประทับใจ และดึงดูดความสนใจไ้้น้อยกว่าลิงและยักษ์ซึ่งกล่าวชื่อแล้ว นอกจากนี้ อาจจะเป็นเพราะว่าตัวละครของเรื่องเป็นกษัตริย์ซึ่งถือว่าเป็นชนชั้นสูงจึงไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้เป็นสื่อทำนายโชคชะตาของบุคคลสามัญ

ลักษณะการอ้างอิงเหตุการณ์จากเรื่องรามเกียรติ์ของศาสดา จะเป็นการสรุปใจความสำคัญมาอ้างอิงเพียงสั้น ๆ โดยเฉพาะพฤติกรรมสำคัญของตัวละครใน เหตุการณ์คอนนั้น จะไม่มีการบรรยายความละเอียด เพราะถือว่าสำคัญน้อย ชื่อตัวละคร และเหตุการณ์ส่วนใหญ่ที่ปรากฏอ้างอิงในศาสดาจะตรงกับที่ปรากฏในบทละคร เรื่อง รามเกียรติ์ อาจมีชื่อบางชื่อ หรือเหตุการณ์ปลีกย่อยบางอย่างต่างกันบ้าง แต่ก็ไม่พบว่า จะมีผลทำให้ใจความสำคัญของเรื่องเปลี่ยนไป หรือมีชื่อที่ต่างกันไปอย่างไม่มีเหตุผล สาเหตุของความแตกต่างบางประการเหล่านี้น่าจะเกิดจากกระบวนการถ่ายทอดวรรณกรรมโดยทางมุขปาฐะของชาวบ้านมากกว่าสาเหตุอื่น

1.2 พระมาลัยคำหลวง พระมาลัยคำหลวงเป็นวรรณคดีโบราณอีกเรื่องหนึ่ง ที่มีอิทธิพลต่อศาสนามากเป็นอันดับสองรองจากเรื่องรามเกียรติ์

พระมาลัยเป็นพระเถระอรหันต์องค์หนึ่งซึ่งมีฤทธิ์มาก เคยไปโปรดสัตว์นรกและเทศน์สั่งสอนปวงชนให้หลีกเลียงภัยนรก วันหนึ่งพระมาลัยรับถวายคอกบัวจากชายยากเข็ญ แล้วนำไปบูชาพระเจดีย์จุฬามณี ณ ทิวังสัสมวรรค์ พระมาลัยได้มีปัญญาดามข้อสงสัยแก่พระอินทร์ถึงเรื่องการบำเพ็ญกุศล ต่อมาพระศรีอารียเมคไตรยได้สนทนาคัวย และไต่ถามถึงสภาพความเป็นไปในโลกมนุษย์ พระศรีอารียได้เทศน์ให้ฟังว่า พระองค์จะเสด็จลงมาประกาศศาสนา เมื่อศาสนาของพระสมณโคดมสิ้นลุด 5,000 ปีแล้ว ผู้ใดจะเกิดในศาสนาของพระองค์ จะต้องบำเพ็ญบุญด้วยการฟังเทศน์มหาชาติคาถาพันให้จบเป็นคั่น เมื่อสิ้นศาสนาของพระสมณโคดมแล้วจะเกิดกลียุค อายุคนจะสั้นเพียง 5 - 10 ปี และคนไม่ละอายต่อบาป เมื่อสิ้นยุคเข็ญแล้วจะเกิดความอุดมสมบูรณ์พูนสุขทั่วไป ระยะเวลาพระองค์จะลงมาตรัสให้ปวงชนตั้งอยู่ในคุณความดี พระมาลัยได้นำเรื่องราวที่พระศรีอารียทรงเทศน์ลงมาบอกเล่าแก่ชาวชมพูทวีปอีกต่อหนึ่ง ฝ่ายชายเข็ญใจที่ถวายคอกบัว เมื่อสิ้นชีวิตได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ชื่อ อุบลเทวินทร์ คัวยอำนาจบุญที่สร้างไว้จะมีคอกบัวรองรับทุกก้าวที่ย่างไป¹

ศาสดาทุกฉบับมีการอ้างอิงเรื่องพระมาลัย ดังนี้

ศาสดาฉบับนายจร เหมชานนท์ อ้างอิงพระมาลัย 1 เรื่อง

ศาสดาฉบับนางส้มแป้น บุญยะโทระ อ้างอิงพระมาลัย 2 เรื่อง

ศาสดาฉบับพระครูเหม เจตียาภิบาล อ้างอิงพระมาลัย 1 เรื่อง

ศาสดาฉบับนายสะเทือน บุญชูวงศ์ อ้างอิงพระมาลัย 2 เรื่อง

รวมหน้าเนื้อหาหรือเรื่องที่ศาสดาอ้างอิงพระมาลัย 6 เรื่องหรือหน้าเนื้อหาเป็นการอ้างอิงชื่อ 1 ชื่อ และอ้างอิงเหตุการณ์ 1 เหตุการณ์ คือ

¹ เสนีย์ วิลารวม ประวัติวรรณคดี หน้า 85 - 86

1.2.1 พระเจดีย์จุฬามณี ในเรื่องพระมาลัยคำหลวงพระเจดีย์จุฬามณี เป็นเจดีย์บรรจุพระทันตธาตุของพระพุทธเจ้า ประดิษฐานอยู่ ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พระอินทร์เป็นผู้สร้างขึ้นไว้เพื่อให้เหล่าเทวดากราบไหว้บูชา

ศาสตร์ทุกฉบับอ้างอิงถึงพระเจดีย์จุฬามณี เฉพาะศาสตร์ฉบับของนาย สะเทือน บุญชูวงศ์ อ้างอิงถึง 2 เรื่อง หรือหน้าเนื้อหา ใจความในศาสตร์ทุกฉบับ คล้ายกัน คือ

รูปนี้เจดีย์สวรรค์ อยู่ในชั้นฉกามา ประเสริฐเลิศโลกา...¹

รูปนี้เจดีย์สวรรค์ อยู่ในชั้นฉกามา ประเสริฐเลิศโลกา...²

ใบที่สามสิบสามงามนักจักประเสริฐ โชคดีเลิศภาพนี้เจดีย์สวรรค์³

จะเห็นว่าศาสตร์ทุกฉบับเรียกพระเจดีย์จุฬามณีว่า เจดีย์สวรรค์ ทั้งนี้คงต้องการเน้นว่าเจดีย์นี้อยู่บนสวรรค์ และได้บอกเอาไว้ด้วยว่า เจดีย์สวรรค์นี้อยู่บน สวรรค์ชั้นฉกามา หรือฉกามา ซึ่งหมายถึง ฉกามาพจร คือสวรรค์ 6 ชั้น ซึ่งเป็นสวรรค์ สำหรับเทวดาที่ยังติดข้องอยู่ในกามคุณ ฉกามาพจรประกอบด้วยสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ชั้นดาวดึงส์ ชั้นยามา ชั้นकुสิค ชั้นนิมมานรดี และชั้นปรินิมิทตวสวัตตี⁴ ศาสตร์ไม่ได้ระบุว่าเจดีย์สวรรค์อยู่ ณ ฉกามาพจรชั้นใด ความในพระมาลัยคำหลวงนั้น เจดีย์จุฬามณีอยู่ ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งเป็นที่อยู่ของพระอินทร์ ดังปรากฏความว่า "ลัดมือกลคึกคึก บ่ายภักตราวิมลพรรณ ฉะพอะเวษยันต์ปราสาท แห่งสุรราชโกสัย อันมีในไตรทริงส์ กระทบถึงพระเจดีย์จุฬามณีประคิฐา..."⁵ การอ้างอิงชื่อ

¹ ญาณาคณนวก 1.8 2.13

² ญาณาคณนวก 3.28

³ ญาณาคณนวก 4.33

⁴ พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์ ประมวลศัพท์ศาสนา หน้า 33

⁵ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ "พระมาลัยคำหลวง" ใน เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ

พระเจดีย์จุฬามณีจากพระมัลลิกาหลวงของศาสดาจึงขาดรอยละเอียดย แต่ก็มีไฉ่สร้าง
ความเข้าใจให้ไขว่เขวเพียงแต่ขาดความชัดเจนเท่านั้น

1.2.2 ตอนพระมัลลิกาวายคอกบัวบูชาพระเจดีย์จุฬามณี ความในพระมัลลิกา
หลวง กล่าวว่า มีชายเข้ใจผู้หนึ่ง เลี้ยงกุมารตาของตนมิไค่ขาด คราวหนึ่งชายผู้นี้
เห็นคอกบัวบานออกกลีบสวยงามอยู่ในระหว่างทางเดิน จึงลงไปเก็บคอกบัวมา 8 คอก
แล้วถือคอกบัวเดินมาพบกับพระมัลลิกา ชายผู้นั้นบังเกิดศรัทธาเลื่อมใส จึงก้มลงกราบแทบ
พระบาทพระมัลลิกา แล้วถวายคอกบัว อธิษฐานให้เกิดชาติใดไค่ไร้ร้ายมีสุข ดังปรากฏ
ความว่า

...ชายทฤษฏีโสมนัสส์ ปิตักฤษปรามโทย์ ก็เอนศิโรตม์แทบนท
ประนทศันขบวร สโมชานกรกราบไหว้ กระทบลฤไทยประคิพัทธ์
ต่อพระอรหัตต์ศรัทธา เป็นอภูลยาบังลังก์ จึงเอาอุบลทูลเกล้า
ถวายเธอเข้าถึงพระหัตถ์ ท่านรับพระบัลลังก์ขึ้นบาน จึงท้าวภิธานปรารณา
ข้าแต่พระอรหาอยู่เกล้า เกษซาพเจ้าไค่ถวาย อุบลพรายพรพรรัตน
มั่นจักอุบัติชาติใด อันความไร้ฤชาติ อย่ามีในอาคมแห่งข้า
ไค่สหัสสาแสนชาติ ขอทวิพยกลาภกลั่นอนตา อย่าทลิตหาทุกภพ
แล้วกั้นบพทมาศ กราบพระบาทไค่อยู่แด

เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ

พระมัลลิการับคอกบัวแล้ว ก็อนุโมทนาและอวยพรให้แก่ชายผู้นั้น แล้วคิดว่าจะ
นำคอกบัวไปถวาย ณ ที่ใด ในที่สุดพระมัลลิกาก็ตัดสินใจเลือกที่จะนำคอกบัวไปถวาย
เจดีย์จุฬามณี พระมัลลิก้าเข้ามาแล้วเหาะสู่ดาวดึงส์ ความในพระมัลลิกาหลวงมีว่า

...ล่ำมก*ไค่ในเจดีย์ จุฬามณีสรวงสวรรค์ คิคชอบฉันทบนาน
เข้าจตุตถฌานสมาธิ อันเป็นบาทอภิญญาณ เธออธิษฐานจากฉานเสรีจ

ก็เหาะระเห็จควยอุทริรงค์ กุจสุวรรณหงส์บินบน ลัดมือคลคักณา
 บายักกตราวิมลพรรณ นะพะ* เวชยันต์ปราสาท แห่งสุรราชโกสัย
 อันมีในไตรทรีงส์ กระบักถึงพระเจดีย์ จุฬามณีประคิษฐา
 คว้ารัตนอินทนิล เชือกประทักษณเวียนสดาน ถวายนมัสการแปดทิศ
 บัญจางคประคิษฐ์มูรธาร ถวายอุบลบานไพจิตร หังแปดทิศพระเจดีย์
 เชือกทฤษฎีปริกา แล้วนิสัสนาที่นั่น ก้อภวันทชม ชื่นแล
 เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ

ศาสตราจารย์นางสัสมแป้น บุญยะไพฑรระ กล่าวอ้างอิงว่า ชายผู้หนึ่งนาคอกบัว
 ไปถวายพระเจดีย์ "รูปนี้มานพ กุศลเลิศลบ น้ำคอกบุญมัน ถวายพระเจดีย์ เป็นที่
 เกษมสัน น้ำวิศคิกมัน เป็นธรรมบูชา"¹ จะเห็นว่าความในศาสตราไม่ตรงกับที่
 ปราภฏในพระมาลัยคำหลวง ซึ่งกล่าวว่า ชายผู้หนึ่งถวายคอกบัวแก่พระมาลัย และ
 พระมาลัยนำไปถวายแก่พระเจดีย์จุฬามณีอีกทอดหนึ่ง แต่อาจอนุมานตามศาสตราได้ถ้า
 ยึดถือตามศรัทธาของชายผู้นั้น แม้จะถวายแก่พระมาลัย ก็อาจถือได้ว่าเป็นการถวายแก่
 พระเจดีย์จุฬามณีนั่นเอง เข้าห่านองทำบุญไม่เลือกพระ หรือหากตั้งจิตอนุโมทนาแล้วก็
 ย่อมได้ผลบุญถึงตน แม้ในปัจจุบันชาวบ้านก็ยังยึดถือว่าถึงจะไม่ได้ไปทำบุญด้วยตนเอง
 ฝากอนุโมทนาไปกับผู้อื่นก็ได้ผลเท่ากับที่ไปด้วยตนเอง อีกประการหนึ่งศาสตราไม่ได้
 บอกว่าเป็นพระเจดีย์อะไร แต่ก็เข้าใจว่าคงหมายถึงเจดีย์จุฬามณีในเรื่องพระมาลัย
 คำหลวงนั่นเอง

จากการศึกษาลักษณะการอ้างอิงวรรณคดีเรื่องพระมาลัยคำหลวงของศาสตรา
 พบว่า ศาสตราอ้างอิงชื่อพระเจดีย์จุฬามณี และเหตุการณ์ตอนพระมาลัยถวายคอกบัวบูชา
 พระเจดีย์จุฬามณี ชื่อและเหตุการณ์ที่อ้างอิงเกี่ยวข้องกันจนอาจกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งเดียวกัน
 การอ้างอิงขาดรายละเอียดและความชัดเจน แต่ความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นก็ไม่ถึงกับขาด
 เหตุผลเสียทีเดียว

* นะพะาะ

¹ ญาณคณนวก 2.9

1.3 บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง เป็นวรรณคดีที่ปรากฏอ้างอิงในศาสตร์มากเป็นอันดับสาม ศาสตร์ 3 ใน 4 ฉบับอ้างอิงเหตุการณ์จากวรรณคดีเรื่องนี้รวมหน้าเนื้อหาหรือเรื่องได้ 3 เรื่อง หรือหน้าเนื้อหา เป็นการอ้างอิงเหตุการณ์จากเรื่องสังข์ทอง 2 ตอน คือ

1.3.1 ตอนพระสังข์และนางรจนานุกาญจนาหนีอยู่ปลายนา บทละครนอกเรื่องสังข์ทองมีความว่า เมื่อท้าวสามนตจ้ดให้ราชธิดาเลือกคู่ พี่ ๆ ของนางรจนาท่างเลือกได้ชายซึ่งมียศศักดิ์และเป็นที่พอพระทัยของพระราชบิดาและพระราชมารดานางรจนานั้นไม่ยอมเลือกใคร ท้าวสามนตจึงประสงค์ให้ตามพระสังข์ในรูปเงาะมาให้นางรจนาเลือก เทวคัมภีร์ให้นางรจนาเห็นรูปทองของเงาะ นางรจนาก็เสี่ยงมาลัยให้เจ้าเงาะ ท้าวสามนตและนางมณฑาจะคิดค้านอย่างไร นางรจนาก็ยืนยันที่จะเลือกเจ้าเงาะ ท้าวสามนตชกเคืองใจ และรู้สึกอับอายที่นางรจนาไม่รักก็เลือกเจ้าเงาะรูปชั่ว และบ้าใบ้เป็นสามี จึงขับไล่ให้นางรจนาและเจ้าเงาะไปอยู่ปลายนาความในบทละครบรรยายว่า

คิดพลางทางสั่งเสนาใน
จะใคร่ฆ่าเสียให้ตายก็อายเขา
จงขับไล่ไปเสียด้วยกัน
อ้อเจ้ากรรมทำให้ชายหน้าตา
ให้อยู่เสียด้วยกันเถิดตามที
ตรัสพลางทางคิดเถิดคเณศ

อีรจนากุไม่ขอเห็นมัน
เรากลับลับคำทำหุ่นหัน
ปลุกกระท่อมให้มันอยู่ปลายนา
จะแต่งการวิวาห์ก็ขี้คร้าน
ในข้างขึ้นเคื่อนสี่ปีชาล
บิคนานพระแกลไม่แลไป
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ศาสตร์ฉบับนายสะเทือน บุญชูวงศ์ เรื่องที่ 6 กล่าวอ้างอิงเหตุการณ์ในเรื่องสังข์ทองตอนนี้ว่า "ใบ้ที่ทักได้เมื่อพระสังข์ ครั่งแปลงกายยังอยู่ในเงาะป่า

ครั้งถูกขับไล่ให้อยู่ปลายนา¹ จะเห็นว่าเป็นการอ้างอิงอย่างสรุปใจความสั้น ๆ เพื่อนำไปสู่การตีความเป็นคาพยากรณ์ เช่น เกี่ยวกับการอ้างอิงเหตุการณ์ในวรรณคดีเรื่องอื่น เนื้อความในเรื่องสังข์ทองนั้นผู้ที่ถูกขับไล่ให้อยู่ปลายนานอกจากพระสังข์แล้ว ก็มีนางรจนาก็มีหนึ่ง แต่ศาสตราจารย์ได้กล่าวถึง กลับอ้างอิงถึงพระสังข์เพียงคนเดียวเท่านั้น ทั้ง ๆ ที่เหตุการณ์ก่อนนั้นบทใดเป็นของนางรจนานางเป็นผู้จงใจเลือกพระสังข์ในรูปเงาะ และยอมรับในการกระทำของตน แม้จะมีอิทธิพลของเหวตาทรงอยู่ก็ตาม แต่รจนาก็ไม่ยอมเปลี่ยนใจทั้ง ๆ ที่ท้าวสามนต์ให้โอกาสในที่สุกท้าวสามนต์จึงขับไล่นางด้วย ความโกรธแค้น นางรจนากลุ่มคำ่ว่าประจานทั้งจากพ่อ แม่ และพี่สาวอีก 6 คน

กล่าวได้ว่าผู้ที่ถูกลงโทษขับไล่ให้ไปพรมานในกระท่อมปลายนา คือนางรจนา ซึ่งเป็นต้นเหตุของเหตุการณ์ พระสังข์หรือเจ้าเงาะเป็นผู้ร่วมชะตากรรมเท่านั้น เมื่อพิจารณาจากความสำคัญของบทบาทเช่นนี้ การอ้างอิงจึงน่าจะอ้างถึงว่านางรจนาถูกขับมากกว่า หรือไม่ก็เป็นนางรจนาและพระสังข์ถูกขับ แต่ศาสตราจารย์กลับเลือกอ้างอิงเพียงพระสังข์คนเดียว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพิจารณาว่าเรื่องสังข์ทองนี้พระสังข์เป็นตัวละครเอกที่สำคัญที่สุด ผู้เขียนศาสตราจารย์จึงเลือกอ้างอิงถึงพระสังข์โดยไม่คำนึงถึงเหตุการณ์ตอนที่อ้างว่าใครเป็นผู้มีบทบาทเด่น ต่างจากการอ้างอิงวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ซึ่งศาสตราจารย์จะกล่าวชื่อตัวละครสำคัญของตอนนั้น ๆ ดังกล่าวแล้ว

1.3.2 ตอนพระสังข์หาเนื้อหาปลา เมื่อท้าวสามนต์ขับไล่ นางรจนาและพระสังข์ในรูปเงาะไปอยู่ในกระท่อมปลายนาแล้ว ท้าวสามนต์ยังคงแค้นใจไม่หายจึงออกอุบายจะกำจัดเจ้าเงาะเสีย โดยสั่งให้ลูกเขยทั้งเจ็ดคนไปหาปลามาคนละร้อยตัว ใครหาได้น้อยกว่าร้อยตัว ท้าวสามนต์ก็จะฆ่าเสีย ดังความว่า

คิดพลางทางสั่งเสนาใน
ภูจะให้แค้นทั้งสังเว

จงรีบไปบอกบรรดาลูกเขย
ตามเคยบวงสรวงเทวดา

¹ ฎาณณนวก 4.6

พุ่มนี้หาปลาคนละร้อย

ทั้งอายเงาะชี้ครอกจงบอกมัน

ใครไถ่น้อยจะฆ่าให้อาสิญ

มิไถ่ปลามาทันจะบรรลัย

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

การที่ท้าวสามนต้ออกอุบายดังกล่าวนี้ เพราะคิดว่าเจ้าเงาะคงไม่สามารถจะหาปลาได้ และจะต้องตายสมใจตน แต่เจ้าเงาะก็สามารถเอาตัวรอดได้โดยไข่มหาจินตมานต์เรียกปลาใหญ่น้อยมาหมด ในขณะที่หกเซยต้องยอมให้พระสังข์ตกปลาจนตกเพื่อแลกกับปลาขนาดเล็กเพียงไม่กี่ตัว ท้าวสามนตจึงออกอุบายใหม่ให้เจ้าเงาะและเซยทั้งหกคนไปหาเนื้อทราย ใครหาไม่ได้ก็จะฆ่าเสีย ดังความว่า

.....

จึงตรัสสั่งเสเฒ่าพญา

ทั้งหกหามาแก้ตัวใหม่

เสนาในไปบอกอายเงาะนั้น

.....

จะต้องการเนื้อทรายมาเลี้ยงกัน

แม้มิได้ชีวาจะอาสิญ

หาเนื้อมาให้ทันวันพุ่มนี้

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ในครั้งนั้นพระสังข์ก็ไข่มหาจินตมานต์จับฝูงเนื้อมาถวายท้าวสามนต์ ส่วนหกเซยต้องยอมให้พระสังข์ตกไปหูกคนละข้างเพื่อแลกกับเนื้อหนึ่งตัว

เหตุการณ์ตอนท้าวสามนต์ให้ลูกเซยหาเนื้อหาปลาจากเรื่องสังข์ของนิศาสตรา 2 ฉบับ นาไปอ้างอิงประกอบการพยากรณ์ ดังนี้

รูปนี้พระสังข์ เมื่อช่อนกายัง อยู่ในเงาะป่า พ้อคาแกล้งไข
ให้หาเนื้อปลา จงจิตฤศยา ไมไ่บราณ¹

¹ ฎีกาฉนวนก 1.13

รูปนี้พระสังข์ เมื่อช้อนก่ายัง อยู่ในเงาะป่า สะตามรรคาล ให้หาเนื้อหาปลา¹

จะเห็นว่า การอ้างอิงเหตุการณ์ก่อนนี้ของศาสตร์ทั้งสองฉบับ มีลักษณะการอ้างอิงแบบรวบรัดความทั้งการที่ท้าวสามนต์ให้หาปลาและหาเนื้อ การอ้างอิงบอกค่ายว่า เป็นเรื่องเมื่อพระสังข์ยังไม่ถอยรูปเงาะ ซึ่งตรงกับเนื้อเรื่องของบทละคร ศาสตร์ฉบับของนายจร เหมชานนท์ บอกค่ายว่า เกิดจากการกลั่นแกล้งของท้าวสามนต์ ในขณะที่ศาสตร์ฉบับของพระครูเหม เจตยาภิบาล กล่าวว่า เป็นเรื่องของโชคชะตา ซึ่งเป็นโลกทัศน์อย่างหนึ่งของชาวบ้านที่เชื่อว่าชีวิตของตนบางครั้งตัวเองก็กำหนดหรือควบคุมไม่ได้ การโทษโชคชะตาเช่นนี้ ชาวบ้านจะใช้ช่วยความเคยชินเสมอ เมื่อมีเหตุการณ์ที่ไม่อยากค้นหาสาเหตุหรือหาสาเหตุไม่ได้เกิดขึ้น การที่ศาสตร์ฉบับทั้งกล่าวใช้คำว่า "สะตามรรคาล" แทนการใช้ว่า "พอตาแกล้งใช้" น่าจะเกิดจากอิทธิพลของความคิดนี้ เมื่อเปรียบเทียบกันแล้วการอ้างอิงของศาสตร์ฉบับนายจร เหมชานนท์ จึงชัดเจนกว่า

อีกประการหนึ่ง การอ้างอิงเหตุการณ์ของศาสตร์ในเรื่องนี้ ศาสตร์เจ้าเอกอ้างอิงพฤติกรรมของพระสังข์ซึ่งเป็นตัวเอกของเรื่อง และตัวละครที่มีบทบาทสำคัญในตอนนี้ ในขณะที่เดียวกันก็ให้ความสำคัญกับการหาปลามากกว่าการหาเนื้อ จะเห็นได้จากภาพประกอบที่วาดเป็นรูปพระสังข์กำลังหาปลาอาจเป็นเพราะว่าชาวบ้านคุ้นเคยกับการหาปลามากกว่าการจับสัตว์ประเภทอื่น

สังข์ทองเป็นวรรณคดีที่คนไทยรู้จักและนิยมกันมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เพราะตัวละครล้วนน่าสนใจและที่สำคัญคือ มีเนื้อเรื่องสนุกสนาน ฉะนั้นศาสตร์จึงนำวรรณคดีเรื่องสังข์ทองมาอ้างอิงประกอบคำพยากรณ์ ลักษณะการอ้างอิงเป็นการอ้างอิงเหตุการณ์ 2 ตอน คือ ตอนพระสังข์และธรรมาถูกขับให้อยู่ปลาดานา และตอนพระสังข์หาเนื้อหาปลา เหตุการณ์ก่อนที่นำมาอ้างอิงทั้งสองตอนนี้ล้วนมีพระสังข์ซึ่งเป็นตัวละคร

¹ ฎีกาแผนก 3.2

ตัวเอกของเรื่องมีบทบาทร่วมอยู่ด้วย แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านชอบตัวละครตัวนี้มาก การอ้างอิงเหตุการณ์ทั้งสองตอนเป็นลักษณะสรุปเนื้อหา—และสอดคล้องกับที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่องสังข์ทอง

1.4 บทละครเรื่องนางมโนห์รา บทละครเรื่องนางมโนห์ราให้อ้างอิง ศาสตราประกอบการดำเนินเรื่อง ในขณะที่ตัวกวีพบว่า ศาสตราในปัจจุบันได้อ้างอิงบทละครเรื่องนี้มาประกอบคำพยากรณ์ด้วย

เนื้อเรื่องเท่าที่ปรากฏในบทละครครั้งกรุงเก่า นางมโนห์ราเป็นกษัตริย์ธิดาองค์สุดท้ายในจำนวนธิดา 7 องค์ของท้าวทุมพร และพระนางเกษนี แห่งเมืองโกธาสคราห์หนึ่งพระนางเกษนีฝันร้าย โจรพราหมณ์ได้พยากรณ์โดยหลักการโหราศาสตร์ว่าเคราะห์ร้ายจะตกแก่ธิดาองค์สุดท้ายคือนางมโนห์รา และห้ามนางมโนห์ราเล่นน้ำ 7 วัน ไม่เช่นนั้นจะถูกโจรป่าหรือไม้กวานป่าจับไปด้วยบ่วงนาคบาศ์ พระนางเกษนีจึงให้ตามนางมโนห์รา มา และพราหมณ์โหรให้นางแทงศาสตรา 3 ครั้ง นางแทงได้ที่ไม่ดีทั้ง 3 ครั้ง ได้ความพยากรณ์ว่า แม้อ้อไข่ออกจากตัวนางมโนห์ราไปอยู่ในสระน้ำ นางเป็นคนมีบุญมาก แต่จะไ้สามีคนอื่นซึ่งเป็นมนุษย์ และจะต้องจากเมืองโกธาสไป นางมโนห์ราไม่เชื่อคำทำนายของโหร ก็นั่งทั้ง 7 นางจึงพากันไปเล่นน้ำในสระแก้วอย่างสนุกสนานโดยปลดปล่อยวางใจไว้มีสระ ฝ่ายพราหมณ์แอบอยู่เห็นได้โอกาสก็ใช้บ่วงนาคบาศ์จับนางมโนห์ราได้ บทละครบรรยายตอนนาคบาศ์รัดนางมโนห์ราว่า

สังแล้วเท่านั้นมีทันช้า ปล่อนนาคนาคามายืมหัว นาคจึงเลื้อยลงในคงคา
นาคจึงว่ายามอยู่ริ้วริ้ว นายพราหมณ์จึงเค็กเอาใบบัว ปิดหัวอายนาคนาคา
นาคเขี้ยวเขี้ยวรักเอาคืนช้าย นาคลายเขี้ยวรักเอาคืนชวา

บทละครครั้งกรุงเก่า เรื่องนางมโนห์รา

พราหมณ์ยืมเอาปีกและหางของนางมโนห์ราไว้แล้วก็พานางมโนห์ราเดินทางเข้าเมืองเพื่อถวายนางแก่พระสุรณภักษ์ริย์ของตน ดังที่พราหมณ์บอกแก่ยายตาชาวบ้านว่าที่ตนนำนางมโนห์ราเข้าไปขอพักไว้

พรานป่า พังยายกะตามาถามไถ่ ครั้นไม่บอกเล่าให้เข้าใจ
 ชาวไร่ไม่กลัวซึ่งอาญา นวสนางเจ้าอยู่เมืองไกรลาส ไคลคลาค
 ลงมาแต่เมืองฟ้า ทั้งเจ็ดคนารัพระบิคา ลงสรงทงกาชลาสัย ฉันทล่อง
 มาไถ่แต่ฉายา ทั้งหกเชษฐาบินหนีไป ฉันทจะพาโคมงามเจ้าทรมวย
 ไปถวายท้าวไทพระสุชน

บทละครครั้งกรุงเก่าเรื่องนางมโนห์รา

ศาสตราจารย์อภัยภูธรจากเรื่องนางมโนห์ราไปใช้ในการทำนายโชคชะตา
 ศาสตราจารย์นายสะเทือน บุญชูวงศ์ กล่าวถึงเหตุการณ์ก่อนนางมโนห์ราถูกพรานบุญจับ
 ทวยบวงนาคมาศขณะกำลังเล่นน้ำว่า "ใบที่สืบแปลไถ่เมื่อนางมะโนรา ลงสรงทงกา
 เสี้ยห์กึกก้องนายพราน"¹ เป็นการอ้างอิงเหตุการณ์โดยสรุปความอย่างชัดแจ้งและ
 สอดคล้องกับเหตุการณ์ที่ปรากฏในเรื่องนางมโนห์รา แต่ศาสตราจารย์รายละเอียดยกเกี่ยวกับ
 ชื่อพราน ชื่อสระ และชื่อบ่วงออกไป เช่นเกี่ยวกับการตีรายละเอียดยกเมื่ออ้างอิง
 วรรณคดีเรื่องอื่น ๆ นอกจากนี้ยังเขียนชื่อ "มโนห์รา" เป็น "มะโนรา" ตลอดจน
 บอกว่าขณะนั้นนางมโนห์รากำลังลงสรง "ทงกา" ซึ่งหมายถึงเล่นน้ำนั่นเอง "ทงกา"
 ในที่นี้หมายถึงสระน้ำเช่นเดียวกับที่บทละครใช้แทนคำว่า "สระ" ในบางที่ดังตัวอย่าง
 ขางตน

ศาสตราจารย์นายจร เหมธานนท์ อ้างอิงเหตุการณ์ค่อนข้างกันนี้ แต่ไต่ระบุ
 ไว้ควยว่า พรานบุญพานางไปถวายพระสุชน "รูปนั้นนางมะโนรา พรานบุญใจกล้า
 เอาเชือกบ่วงรัศมีไว้ พาไปถวายเจ้าไทย พระสุชนจอมไตร"² การอ้างอิงครั้งนี้
 ชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งยังระบุชื่อพรานบุญ และกษัตริย์สุชนอีกด้วย

¹ ฤกษ์ดวง 4.18

² ฤกษ์ดวง 1.12

จากการศึกษาลักษณะการอ้างอิงบทละครครั้งกรุงเก่าเรื่องนางมโนห์ราของ ศาสตรา สรุปได้ว่า ศาสตรานิยมอ้างอิงเหตุการณ์ก่อนนางมโนห์ราถูกพรานบุญจับด้วย บ่วงนาคราศเพื่อนำไปถวายพระสุธน เป็นเหตุการณ์ก่อนที่เกี่ยวพันกับตัวเอกทั้งฝ่ายชาย และฝ่ายหญิง เข้าใจว่าเหตุการณ์ในบทละครตอนนี้น่าคงประทับใจจนชาวบ้านนิยมและจำ กันได้ดี ฉากการเล่นน้ำของนางมโนห์ราและพี่สาว บทละครบรรยายอย่างสนุกสนาน ทั้งการแต่งตัวที่น่ายกย่อง "...ปลุกปล้ำเครื่องทรงลงวาง ทรมานชมท่มผ้าสไบบาง เห็นนมารางวางอย่างลงมา"¹ การเล่นสนุกสนานในน้ำของเหล่ากนิรี เช่น เล่นสิงขิงเส้า และปลาลงอวน ตลอดจนตอนที่บ่วงรูปงูเลื้อยลงสระเข้าไปรั้งนางมโนห์รา และพี่ ๆ ของนางพากันช่วยเหลือ² เหล่านี้ล้วนกินเ็นสนุกสนาน จนชาวบ้านชอบและจำกันได้ดี การเลือกเหตุการณ์ก่อนนี้อ้างอิงจึงนับว่าเหมาะสมมาก ความที่ปรากฏในการอ้างอิง ของศาสตราก็ตรงกับที่ปรากฏในเรื่องบทละคร

1.5 บทละครเรื่องสังข์ศิลป์ไชย บทละครเรื่องนี้เดิมเป็นบทละครครั้ง กรุงเก่าเรื่องหนึ่งในจำนวนบทละครนอก 15 เรื่อง ซึ่งตกทอดมาถึงปัจจุบันและไม่มี เรื่องใดมีต้นฉบับสมบูรณ์³ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์เมื่อ ยังดำรงพระยศเป็นพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ พระบาทสมเด็จพระ พุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชนิพนธ์แก้ไข⁴

¹ บทละครครั้งกรุงเก่า เรื่องนางมโนห์รา หน้า 41

² อุ. หน้า 41 - 45

³ วันเนา ย์เคน ประวัติวรรณคดี สมัยสุโขทัย ศรีอยุธยา หน้า 470 - 471

⁴ กรมศิลปากร บทละครนอก รวม 6 เรื่อง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย หน้า คำนำ ข

ข้อความตอนต้นก่อนจะเป็นบทพระราชนิพนธ์มีว่า ท้าวเสนากุญ แห่งนครปัญจาล มีพระมเหสีสององค์คือ นางปทุม และนางเกสร ทอमानางสนมทั้งหกกริยาออกอุบาย หุจรีทิให้ท้าวเสนากุญขับไล่สองพระมเหสีออกจากเมือง นางปทุมมีโอรสชื่อสังข์ศิลป์ไชย นางเกสรมีโอรสชื่อสิงหา สองกุมารมีฤทธิ์มาก สังข์ศิลป์ไชยมีสังข์ศร และพระขรรค์ เป็นอาวุธวิเศษ สามารถนางเกสรสุมณฑา พระเจ้าอา และนางสุพรรณพระธิดา ซึ่ง ถูกนำไปอยู่เมืองยักษ์ และเมืองบาดาลกลับมาได้ หกกุมารผู้พี่ซึ่งเป็นโอรสท้าวเสนากุญ กับนางสนมทั้งหกไม่พอใจในความสามารถของสังข์ศิลป์ไชย บดละครพระราชนิพนธ์ของ รัชกาลที่สามเริ่มตั้งแต่ตอนสังข์ศิลป์ไชยตกเหว และท้าวเสนากุญเข้าเมือง ดังนี้¹

พระสังข์ศิลป์ไชยช่วยพานางเกสรสุมณฑาและนางสุพรรณกลับเมืองปัญจาลขณะ พักแรมอยู่กลางป่า หกกุมารผู้พี่ออกอุบายฉกพระสังข์ศิลป์ไชยตกเหว นางเกสรสุมณฑา และนางสุพรรณครวญถึงพระสังข์ศิลป์ไชย เอาสไบทรงและช่องผมปักไว้ชายน้าเพื่อ เป็นของเสี่ยงทายว่า ถ้าพระสังข์ศิลป์ไชยยังมีชีวิตอยู่ ขอให้นางได้ของสองสิ่งคืนมาใน ภายหลัง หกกุมารพานางเกสรสุมณฑา และนางสุพรรณกลับถึงนครปัญจาล ศรีสันตผิผู้ใหญ่ จึงกราบทูลเป็นความเท็จถึงความสามารถของท้าวเสนากุญพาพระเจ้าอาและพระธิดา กลับมาได้ ขณะที่งานสมโภชฉลอง จินนายสาเกานาสไบและช่องเสี่ยงทายที่เก็บได้มา ถวาย สองนางทรงโศกเศร้าถึงพระสังข์ศิลป์ไชย ท้าวเสนากุญทราบความจริงไม่ทรงเชื่อ แต่ยอมเสด็จกรีธาทัพออกติดตามพระสังข์ศิลป์ไชย กล่าวฝ่ายพระสังข์ศิลป์ไชยเมื่อพระอินทร์ ทรงช่วยให้พ้นจากเหวจนได้พบพระมารดาทั้งสองและสิงหา วันหนึ่งพระสังข์ศิลป์ไชย ประพาสป่า ได้ต่อสู้กับริ้วพลของท้าวเสนากุญพระบิดา นางเกสรสุมณฑาและนางสุพรรณ แนะนำท้าวเสนากุญให้รู้จักพระสังข์ศิลป์ไชย ทั้งสองฝ่ายเข้าใจกันเมื่อกลับนครปัญจาล ท้าวเสนากุญจัดให้มีการประลองศรพิสูจน์ความบริสุทธิ์ระหว่างพระสังข์ศิลป์ไชยกับหก กุมาร พระสังข์ศิลป์ไชยชนะ ท้าวเสนากุญสั่งให้ประหารหกกุมารและนางสนม พระสังข์ ศิลป์ไชยทูลขอชีวิตไว้ ให้ประหารโอรสซึ่งสมรู้ร่วมคิดด้วยแต่ผู้เดียว ท้าวเสนากุญให้ ทนนาง และหกกุมารเป็นข้ารับใช้พระสังข์ศิลป์ไชย

¹ เสนีย์ วิจารณ์ ประวัติวรรณคดี หน้า 166 - 167

ศาสตราจารย์บัณฑิต บุนนยะโทตระ เรื่องที่ 16 กล่าวอ้างอิงเหตุการณ์จากเรื่องสังข์ศิลป์ไชยว่า "รูปนี้พระสังข์สินไชย อาสาไทยพระบิคา"¹ เมื่อพิจารณาเนื้อเรื่องสังข์ศิลป์ไชยแล้ว พบว่า เหตุการณ์ตอนที่ศาสตราจารย์กล่าวอ้างนี้คือ ตอนที่พระสังข์ศิลป์ไชยตกลงใจไปตามหานางเกสรสุมณฑาพระเจ้าอาให้ท้าวเสนากุญพระราชบิคา ในตอนนั้นพระสังข์ศิลป์ไชยและท้าวเสนากุญยังไม่รู้จักกัน เพราะพระสังข์ศิลป์ไชยถูกท้าวเสนากุญขับไล่ออกจากเมืองตั้งแต่นั้นเป็นตราบ ท้าวเสนากุญกลัวพระทัยเพราะคิดถึงนางเกสรสุมณฑา จึงให้กุมารทั้งหกไปไล่ต้อนฝูงสัตว์มาหวังจะชมเล่น เจ้าศรีสันต์พี่ชายใหญ่พาน้องไปตามรับสั่ง ไปพบพระสังข์ศิลป์ไชยแฉ่งคร เรียงฝูงสัตว์ไปชมเล่นอยู่ เมื่อพุดจารู้จักกันแล้ว ศรีสันต์จึงบอกว่า ท้าวเสนากุญจะใคร่ทอดพระเนตรฝูงสัตว์ป่า ให้พระสังข์ศิลป์ไชยแฉ่งครส่งสัตว์ให้ไปที่พลับพลาพระบิคา - ศรีสันต์กลับไปทูลว่าตัวเป็นผู้แฉ่งครต้อนสัตว์ไป ท้าวเสนากุญสาส์นว่าศรีสันต์มีฤทธิ์เดชก็ยินดี จึงสั่งให้ศรีสันต์กับกุมารทั้งห้าพากันไปติดตามนางเกสรสุมณฑา ศรีสันต์ไปลวงพระสังข์ศิลป์ไชยว่าพระบิคาคิดถึงพระน้องจนประจวบไป บัดนี้มีรับสั่งให้ไปช่วยกันตามอา พระสังข์ศิลป์ไชยสาส์นว่าจริง จึงตกลงไปตามประสงค์ ตอนนี้องที่ศาสตราจารย์กล่าวว่า พระสังข์ศิลป์ไชยอาสาไทยพระบิคา

ลักษณะการอ้างอิงเรื่องสังข์ศิลป์ไชยเพื่อประกอบคานาของศาสตราจารย์เป็นการกล่าวอ้างแบบสรุปความ โดยเน้นกิริยา "อาสา" ของพระสังข์ศิลป์ไชย แต่เหตุการณ์หรือรายละเอียดซึ่งอยู่เบื้องหลังนั้นยืดยาว กล่าวคือกว่าพระสังข์ศิลป์ไชยจะชวงชิงนางเกสรสุมณฑา และนางสุพรรณจากท้าวกุมภกัณฑ์กับเจ้าเมืองอินราชไค้ พระสังข์ต้องเสี่ยงอันตรายมากมาย โดยที่ศรีสันต์ และน้องอีก 5 คนไม่ได้ช่วยเหลืออะไรเลย เมื่อทำสำเร็จแล้วพระสังข์ศิลป์ไชยยังถูกศรีสันต์ผลักตกเหวเพื่อกำจัดเสีย แล้วเข้าทูลความดีความชอบจากท้าวเสนากุญ ถึงที่ปรากฏความละเอียดในบทละคร

¹ ภูภาคผนวก 2.16

อาจสรุปได้ว่า ลักษณะการอ้างอิงวรรณคดีเรื่องสังข์ศิลป์ไชยของศาสตราจารย์
เป็นการอ้างอิงแบบสรุปเหตุการณ์ซึ่งเก็บความไว้เกือบตลอดเรื่อง การอ้างอิงลักษณะนี้
ต่างจากการอ้างอิงวรรณคดีเรื่องอื่น เช่น รามเกียรติ์ สังข์ทอง และพระปฐม
สมโพธิกถา และแสดงให้เห็นว่าทั้งผู้เขียนและผู้ใช้ศาสตราจะต้องรู้เรื่องของวรรณคดี
เรื่องนี้เป็นอย่างดี ไม่เช่นนั้นแล้วก็จะไม่สามารถถ่ายทอดเป็นคำพยากรณ์ที่สอดคล้องกับ
วรรณคดีเรื่องนี้ได้

1.6 พระปฐมสมโพธิกถา วรรณคดีเรื่องนี้แบ่งออกเป็นตอน ๆ เรียกว่า
ปริจเฉท รวมทั้งสิ้น 29 ปริจเฉท เหตุการณ์ที่ปรากฏอ้างอิงในศาสตราคือปริจเฉท
ที่ 28 มารพันขบถวิรุทธ เนื้อเรื่องย่อกล่าวว่ เมื่อ พ.ศ. 218 พระเจ้าอโศก
มหาราช กษัตริย์อินเดียของกรุงปาตลีบุตร มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา
เป็นอย่างยิ่ง ทรงสร้างพระวิหารและพระเจดีย์ทั่วชมพูทวีปถึง 84,000 แห่ง ต่อมาได้
ทรงค้นพบพระบรมสารีริกธาตุซึ่งฝังรวมกันอยู่ ณ กรุงราชคฤห์ พระองค์จึงได้เชิญเชิญไป
บรรจุไว้ในเจดีย์ทั้ง 84,000 องค์ ซึ่งทรงสร้างไว้ เสร็จแล้วมีพระประสงค์จะทำการฉลอง
พระอาราม และเจดีย์ให้ครบ 7 ปี 7 เดือน 7 วัน ทรงดำริว่าการกุศลยิ่งใหญ่และ
ยาวนานนี้อาจมีมารมารบกวนได้จึงทรงขอพระสงฆ์ผู้มีอำนาจมากจากที่ประชุมสงฆ์ให้
มารับหน้าที่ป้องกันมารมิให้มาทำอันตรายแก่การกุศล พระสงฆ์พิจารณาเลือกสามเณรน้อย
องค์หนึ่งอายุ 7 ขวบ ซึ่งเป็นผู้สามารถป้องกันครุฑมิให้ทำร้ายนาครได้ สามเณรน้อย
เห็นว่าตนเป็นเพียงสามเณรไม่ควรทำการใหญ่ถึงเพียงนั้น จึงกราบเรียนพระสงฆ์ว่า
มีพระมหาเถระรูปหนึ่งมีฤทธิ์มาก ท่านนั่งเข้าสมาธิอยู่บนบัลลังก์แก้วในท้องมหาสมุทรและ
สามารถปราบมารได้ คืออุปคุตเถระ หรือที่สนาครอุปคุตเถระ พระสงฆ์จึงมีความยินดี
จัดให้พระภิกษุ 2 รูป ไปนิมนต์ขึ้นมาจากท้องมหาสมุทร มอบให้รับภาระป้องกันมารและนำ
พระอุปคุตเถระไปเฝ้าพระเจ้าอโศกมหาราช พระองค์จึงได้เริ่มการพระราชกุศลตาม
กำหนดเป็นงานเอิกเริกทั่วชมพูทวีป

ขณะนั้นพญาวัวสวดีมารผู้ใจบาป ทราบดีว่าพระเจ้าอโศกมหาราชทรงประกอบ
พระราชกุศล จึงลงมาจากสวรรค์ชั้นปรนิมิตตวสวดี มาบันดาลให้เกิดพายุใหญ่เกิดท่าฝน
ทรายกรวด ท่าฝนเมล็ดกรวดกรวด ท่าฝนก้อนศิลา และท่าฝนถ่านเพลิงตกลงมา

พระอุปคุตตะเถระก็แปลงฤทธิ์ป้องกันพายุและท่อน้ำฝนเหล่านั้นไปทิ้งหมดสิ้น พญามาร
มันคาลสิ่งใด ๆ มารบกวนการกุศล พระเถระก็แปลงฤทธิ์กำจัดให้หมดสิ้น ในที่สุด
พระมหาเถระก็เนรมิตซากสุนัขเนาเอาไปผูกติดคอพญามาร พญามารไม่สามารถแก
สุนัขเนาออกจากคอได้ จึงเหาะไปขอร้องท้าวจุมหาราชทั้ง 4 ท้าวสักกเทวราช
ท้าวสุยามเทวราช ท้าวสันคูลิตเทวราช ตลอดจนท้าวมหาพรหม ก็ไม่มีใครสามารถ
แกะเอาซากสุนัขเนาออกได้ พญามารเห่มน้ำสุนัขเนา ได้รับความทรมานเป็นอย่างยิ่ง
ในที่สุดก็สิ้นฤทธิ์ ต้องมากราบเท้าพระอุปคุตตะเถระ ขอให้กรุณาแกะซากสุนัขเนาออก

เมื่อพญามารสิ้นฤทธิ์เข้ากราบขอความกรุณาแล้ว พระอุปคุตตะเถระจึงสั่งให้
พญามารไปอยู่ที่เขาลูกหนึ่งจนกว่าจะครบ 7 ปี 7 เดือน 7 วัน แล้วแกะซากสุนัขเนา
ออกจากคอพญามาร เอาประกาศเอาผูกพญามารติดไว้กับภูเขาลูกนั้น ตั้งความในพระปฐม
สมโพธิกถาว่า

พระมหาเถระจึงกล่าวว่า กุญชรมารผู้โง่เขลา จงไปสู่มรรพตามเถรวาท
บังคับ ลำดับนั้นพระมหาเถระก็ไปแกะออกซึ่งถูกถูรอสกซึ่งพันที่คอแห่งมาร แล้ว
เปลื้องเอากายพันธของผูเป็นเจ้าพันคอพระยามารเข้าอีก แล้วนฤมิตกาย
พันธนั้นให้ยาว รวบรวมกับภูเขานั้นให้มั่นคง จึงกล่าวแก่มารว่าจงอยู่ในที่นี้
กว่าสมเด็จพระบรมนราธิบธิ์ธรรมาโศกราชจะระหามหกรรมสักการบูชา
พระมหาสถูปถาวร 7 ปี 7 เดือน 7 วัน สำเร็จทราบใจท่านจงอยู่ไปในที่นี้สิ้น
ครานั้น¹

ครั้นครบกำหนดเวลา พระอุปคุตตะเถระจึงไปเยี่ยมพญามาร โดยบังกายไป
ไต่ขึ้นพญามารกล่าวสรรเสริญพระพุทธคุณ จึงแสดงตนแล้วให้พญามารขอขมา จากนั้นก็
แก้เครื่องพันธนาการออก แล้วบอกให้พญามารตั้งหน้าบำเพ็ญบารมี พญามารรับคำ
พระอุปคุตตะเถระ แล้วนมัสการลากลับไปยังที่อยู่ของตน

ศาสตราจารย์นายจร เหมธานนท์ เรื่องที่ 27 กล่าวอ้างอิงเหตุการณ์จาก
ปริเฉทที่ 28 ของพระปฐมสมโพธิกถา ดังนี้ "รูปนี้พระยามาร ถูกมัดประจานกับยอด
บรรพต พระเถรอุปลุต มัดมือมารา เพื่อจะบูชาพระธาตุจอมไทร..."¹

การอ้างอิงเรื่องพระปฐมสมโพธิกถาเพื่อประกอบคாதานายของศาสตราซึ่ง
ยกมาข้างต้น จะเห็นว่าเป็นการอ้างเหตุการณ์ตอนพระอุปลุตเถระจับพญาวัวสวตีมาร
ผูกติดไว้กับภูเขา เพื่อมิให้พญามารไปรบกวนการทำบุญฉลองเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ
84,000 องค์ ของพระเจ้าอโศกมหาราช ความในศาสตรานี้ว่าสอดคล้องกับเหตุการณ์
ที่ปรากฏในพระปฐมสมโพธิกถา แม้ว่าในพระปฐมสมโพธิกถาจะไม่ได้ระบุเจาะจงว่า
พญามารถูกมัดมืออีกตาม นอกจากนี้การอ้างอิงของศาสตราเรื่องนี้มีลักษณะรวบรัดใจความ
สำคัญ โดยตัดรายละเอียดเกี่ยวกับชื่อ เวลา และสาเหตุออกไป ลักษณะเกี่ยวกับการ
อ้างอิงวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ เพราะรายละเอียดที่ตัดไปไม่ได้มีความสำคัญต่อการพยากรณ์

จากการศึกษาลักษณะการอ้างอิงวรรณคดีของศาสตราดังกล่าวมาแล้วทั้งหมด
อาจสรุปเป็นตารางการอ้างอิงได้ดังนี้

¹ ญาณคณนวก 1.27

ตาราง 2 ลักษณะการอ้างอิงวรรณคดี

ชื่อวรรณคดี	ลักษณะการอ้างอิง		
	เหตุการณ์	ชื่อ	ใจความสำคัญที่ศาสตราจารย์
1. รามเกียรติ์	1. ตอนพระชนกฤาษี ทรงไถพบผอบ		พระชนกฤาษีพบผอบทอง
	2. ตอนพระชนกฤาษี เปิดผอบพบสีดา		พระชนกฤาษีเปิดผอบพบนางสีดา
	3. ตอนทศกัณฐ์ทรมาน นางสีดา		ทศกัณฐ์ทรมานนางสีดาและได้เป็นใหญ่
	4. ตอนหนุมานถวาย แหวนแก่นางสีดา		หนุมานได้รางวัลตอบแทนความชอบ
	5. ตอนหนุมานเผา ลังกาและไฟปลาย หางหนุมานไม่ยอมดับ		หนุมานถูกไฟไหม้หาง
	6. ตอนพิเภกถูกทศกัณฐ์ ขับออกจากลังกา		พิเภกถูกขับไล่ออกจากเมือง
	7. ตอนหนุมานจองถนน สู่ลังกา		หนุมานถูกใช้ให้จองถนนสู่ลังกา
	8. ตอนสุครีพถอนคันรัง		สุครีพถูกหลอกให้ถอนคันรัง
	9. ตอนหนุมานทำลายพิธี ทศกัณฐ์ของกุมภกรรณ		หนุมานทำลายพิธีทศกัณฐ์ของกุมภกรรณ โค่นเสาไว้

ตาราง 2 (ต่อ)

ชื่อวรรณคดี	ลักษณะการอ้างอิง		
	เหตุการณ์	ชื่อ	ใจความสำคัญที่ศาสตราจารย์
2. พระมัลลिकाทลวง	1. ตอนพระมัลลิกาทลวง คอกบัวบูชาพระ เจดีย์จุฬามณี	1. พระเจดีย์ จุฬามณี	มานพถวายคอกบัวบูชา พระเจดีย์จุฬามณี พระเจดีย์จุฬามณีเป็นสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์
3. สังข์ทอง	1. ตอนพระสังข์และ รจนางูชบให้ยู่ ปลายนา 2. ตอนพระสังข์หาเนื้อ หาปลา		พระสังข์ถูกขบไล่ให้ยู่ ปลายนา พระสังข์ถูกกลั่นแกล้งให้ หาเนื้อหาปลา
4. นางมโนห์รา	1. ตอนนางมโนห์ราถูก จับด้วยบ่วงนาคบาศ		นางมโนห์ราถูกจับด้วย บ่วงนาคบาศ
5. สังข์ศิลป์ไชย	1. ตอนพระสังข์ศิลป์ไชย อาสาพระบิดา		พระสังข์ศิลป์ไชยอาสา พระบิดา
6. พระปฐมสมโพธิ กถา	1. ตอนพระอุคุตตะเถระ จับพญาวิสาขามาร ผูกติดไว้กับภูเขาก		พญามารถูกจับมัดประจาน

จากการร่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า ศาสตร์อ้างอิงวรรณคดีรวม 6 เรื่อง วรรณคดีที่ปรากฏอ้างอิงในศาสตร์มากที่สุดคือ รามเกียรติ์ ลักษณะการอ้างอิงวรรณคดี เกือบทั้งหมดเป็นการอ้างอิงเหตุการณ์ ยกเว้นการอ้างอิงชื่อพระเจดีย์จุฬามณีจากเรื่อง พระมาลัยคาถาลวงเพียงชื่อเดียว เหตุการณ์ที่ศาสตร์นำมาอ้างอิงอาจเป็นตอนสำคัญของเรื่อง ตอนที่สนุกสนาน ตอนที่ตัวละครน่าสนใจ หรือกล่าวได้ว่าศาสตร์จะเลือก อ้างอิงเหตุการณ์ตอนที่คนทั่วไปนิยมและรู้เรื่องราวกันดี ทั้งนี้ก็เพื่อดึงดูดความสนใจและ ให้อยู่เสี่ยงทายสามารถนึกถึงเหตุการณ์ตอนนั้น ๆ ได้โดยง่าย เพราะการที่ผู้เสี่ยงทาย นึกถึงเหตุการณ์ในวรรณคดีได้และนำมาเทียบเคียงกับโชคชะตาของตนนี้คือจุดทำให้เกิด ความเข้าใจเนื้อหาคำพยากรณ์ของศาสตร์ชัดเจขึ้น [REDACTED] ลักษณะการอ้างอิง เหตุการณ์ในวรรณคดีของศาสตร์เป็นการสรุปเหตุการณ์หรือใจความสำคัญ โดยศาสตร์ จะตัดรายละเอียดซึ่งไม่มีความสำคัญต่อการพยากรณ์ออกไป ฉะนั้นจึงพบว่าในการอ้างอิง เหตุการณ์ตอนใดตอนหนึ่งจากวรรณคดีศาสตร์จะเน้นใจความสำคัญ เพื่อจะใช้ใจความ สำคัญนั้น ๆ เป็นแนวทางกำหนดเนื้อหาคำพยากรณ์ชีวิตต่อไป ตัวอย่างเช่น การอ้างอิง เหตุการณ์ตอนพระชนกฤาษีทรงไถพบบอบ จากเรื่องรามเกียรติ์ ใจความสำคัญที่ศาสตร์ เน้นและใช้เป็นแนวทางในการกำหนดคำพยากรณ์คือ การพบของมีค่า ซึ่งได้แก่มอบทอง นอกจากนี้ในการอ้างอิงวรรณคดีของศาสตร์พบว่า มีเนื้อหาสอดคล้องกับที่ปรากฏใน วรรณคดีนั้น ๆ เป็นส่วนใหญ่ แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนศาสตร์มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ วรรณคดีเรื่องที่นำมาอ้างอิงเป็นอย่างดี

2. ลักษณะการอ้างอิงนิทาน

วรรณกรรมประเภทนิทานที่ศาสตร์นำมาอ้างอิง แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ นิทานชาวบ้าน นิทานชาดก และนิทานธรรมบท รวมนิทานทั้งหมด 21 เรื่อง ลักษณะการอ้างอิงนิทานของศาสตร์ จะได้กล่าวแยกเป็นกลุ่มตามที่ได้จัดแยกประเภท ไว้แล้ว

2.1 ลักษณะการอ้างอิงนิทานชาวบ้าน นิทานชาวบ้านที่ศาสตร์นำมา อ้างอิงประกอบการพยากรณ์ มีทั้งสิ้น 9 เรื่อง จะศึกษาลักษณะการอ้างอิงนิทานแต่ละเรื่อง ดังต่อไปนี้

2.1.1 เรื่องจะเข้กับสุนัขนั หรือสุนัขกับจะเข้ นิทานเรื่องนี้มีเรื่องย่อว่า หนูตัวหนึ่งเข้าไปขโมยแกมหาราลึกของเศรษฐี เศรษฐีเห็นเข้าจึงวิ่งไล่หนูเพื่อจะเอาแกมหาราลึกคืน ฝ่ายหนูก็คาบแก้ววิ่งหนีด้วยความตกใจ แมวตัวหนึ่งเห็นหนูวิ่งมาจึงวิ่งไล่กวดหนูเพื่อจะแย่งลูกแก้ว หนูเห็นจวนตัวเข้าก็ทิ้งลูกแก้ว แมวจึงคาบลูกแก้วพาวิ่งหนีเศรษฐีซึ่งไล่ตามมา เณรผู้หนึ่งเห็นลูกแก้วที่แมวคาบอยู่เกิดความอยากได้ จึงวิ่งไล่กวดแมว แมวตกใจกลัวสุนัขก็ทิ้งลูกแก้วเสีย สุนัขจึงตรงเข้าคาบลูกแก้วเอาไว้ แล้วพาวิ่งหนีเศรษฐีต่อไป พอไปถึงลาห้วยซึ่งมีน้ำลึกสุนัขไม่สามารถจะวิ่งข้ามไปได้ ฝ่ายเศรษฐีก็วิ่งไล่กวดไล่เข้ามา จะเข้ซึ่งอาศัยอยู่ในลาห้วยและเป็นเพื่อนรักของสุนัข เห็นเพื่อนจวนตัวเช่นนั้น ก็ทอดตัวขวางลาห้วยแล้วบอกให้เพื่อนสุนัขวิ่งข้ามไป สุนัขก็ใจรีบวิ่งข้าม และก่อนจะกระโดดขึ้นบนตลิ่งก็ถล่นถ่วงอยู่จากระรคหัวจะเข้ ฝ่ายเศรษฐีเมื่อวิ่งมาถึงลาห้วยเห็นจะเข้เข้าก็ไม่กล้าข้ามไป สุนัขจึงคาบลูกแก้วหนีรอดไปได้ ส่วนอุจจาระของสุนัขซึ่งถ่วงรคหัวจะเข้ไว้ก็ยังคงติดอยู่บนหัวของจะเข้จนถึงทุกวันนี้¹

ศาสตราจารย์จะอ้างอิงนิทานเรื่องสุนัขกับจะเข้ โดยทั้งสี่ฉบับมีใจความตรงกันว่า "รูปนี้กุ่มภา เป็นเกลอสุนัขขา กุ่มภาขำน้ำให้เกลอ สุนัขใจร้ายไม่เสมอ ขี้ใส่หัวเกลอ แล้วโคคขึ้นตลิ่งวิ่งไป"² เมื่อพิจารณาเนื้อเรื่องของนิทานเรื่องนี้และใจความที่ศาสตราจารย์อ้างอิงไว้กล่าวได้ว่าเป็นการอ้างอิงเหตุการณ์ก่อนสำคัญซึ่งแสดงแก่นเรื่องคือการหาคุณบูชาโทษ เนื้อหาที่ศาสตราจารย์อ้างอิงตอนนี้ตรงกับนิทานที่ชาวบ้านเล่าต่อกันมา นอกจากนี้ผู้เขียนศาสตราจารย์แทรกทัศนคติหรือท่าทีของตนที่มีต่อการกระทำของสุนัขไว้ด้วย คือ ข้อความที่ว่า "สุนัขใจร้ายไม่เสมอ" ทัศนคติหรือท่าทีของผู้แต่ง

¹ เวช พันธุ์วาที เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ คันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

² ภาควรรณก 1.6 2.20 3.14 4.2

หรือผู้เล่าเรื่องนี้เรียกว่าทางเสียง (Tone)¹ ซึ่งมีความสำคัญต่อการตีความเป็นคำพยากรณ์มาก

2.1.2 เรื่องชายเขื่องใจ หรือไอพ่ร้าควน หรือไอจนแล้วจนอีก นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานโบราณ ซึ่งเป็นที่มาของสำนวน "ผ่าจุกโพรงแตน"^{**} ความโดยย่อของนิทานคือ มีชายเขื่องใจคนหนึ่ง มีผ้าขาวม้าเพียงผืนเดียวที่มีคพ่ร้าควนลึงถึงสันเรียกว่า "พ่ร้าเหียน" อีกเล่มหนึ่ง ชายผู้นี้อาศัยอยู่กับญาติตั้งแต่เด็กจนโตเป็นหนุ่ม วันหนึ่งเขาเดินทางออกจากวัดเพื่อจะไปเลี้ยงโชคเมืองไกล หลังจากรอนแรมอยู่หลายวันก็ถึงชนบทชานเมือง ๆ หนึ่ง พบชายชราคนหนึ่งกำลังเล่นกับเด็ก ๆ อยู่ไ้ร่มไม้ เขาเห็นชายชรากางมือขวาโดยเหยียดหัวแม่มือกับนิ้วชี้สุดเหยียดแบบวัดคืบ วัดลงบนพื้นดิน แล้วชี้คืบเป็นรอย บอกระยะคืบไว้ ต่อจากนั้นก็ไข่นิ้วหัวแม่มือวัดขวางไปเป็นช่วง ๆ ตามความยาวของคืบ พลางว่ากลอนกำกับเป็นวรรคไปตามลำดับคือ "ผ่าจุกโพรงแตน ใส่แหวนถึงข้อคนยอมไม่ขาด เป็นทาสไม่หยุก ต้องผูกเป็นนาย" ชายชรามอบให้เด็ก ๆ ปฏิบัติดังนี้ กล่าวคือ คืบมือขวาของเด็กคนใด ก็วัดด้วยนิ้วหัวแม่มือของเด็กคนนั้น ถ้าความยาวของคืบเกินกว่าห้าช่วงหัวแม่มือก็ว่ากลอนซ้ำใหม่ จนกว่าจะหมดช่วงความยาวของคืบ ช่วงสุดท้ายของนิ้วหัวแม่มือตกกลอนวรรคใด ก็ทำนายตามคำรายที่กลอนว่าไว้คือ "ผ่าจุกโพรงแตน" ทำนายว่าผู้นั้นจะยากจนเขื่องใจจนไม่มีผ้าพันกาย "ใส่แหวนถึงข้อ" ทำนายว่าจะได้เป็นเศรษฐีมีแหวนทองใส่ข้อ ๆ กันจนถึงข้อนิ้ว "คนยอมไม่ขาด" ทำนายว่าจะเป็้นักปราชญ์ที่มีชื่อเสียง "เป็นทาสไม่หยุก" ทำนายว่าจะต้องทำงานหนักหรือมีอาชีพรับจ้างเขาเรื่อยไป "ต้องผูกเป็นนาย" ทำนายว่าจะได้เป็นขุนนางมียศฐาบรรดาศักดิ์

¹ กุหลาบ มัลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 103

* จุก เป็นกริยา แปลว่า ยึดหรืออัดให้แน่น

** ๕
เหียน หรือตะกวด

ชายเชื้อใญ่นั้นเห็นเป็นของเล่นสนุก จึงทดสอบดู ปรากฏว่าทุกครั้งตก "ผ้าจากโพรงแลน" ชายเชื้อใญ่ก็เย้ยหยันว่าขณะนั้นตนก็มีสมบัติติดตัวอยู่เพียงผ้า ผืนหนึ่งกับมีคพร้าไคร้คมเล่มเดียวเท่านั้น คงเป็นไปได้ที่ตนจะทองจนไปถึงกว่านี้ ขณะนั้นพนักงานป่าวร้องของกษัตริย์เมืองนั้น ประกาศความผ่านมามีใจความว่า ราชธิดาของกษัตริย์ประจวบ เป็นโรคประหลาดจะต้องเสวยตับตะกวดเจ็ดตัวจึงจะหาย ประจวบ ผู้ใดหาตะกวดมาถวายได้ จะได้เป็นราชบุตรเขย ชายเชื้อใญ่ได้ยินเช่นนั้น ก็ออกตระเวนเสี่ยงโชคหาตะกวด เขาพบตะกวดตัวแรกเป็นตะกวดเปรี้ยวตัวฉกรรจ์ ไล่ต้อนอย่างไรก็ไม่ทัน ด้วยความโมโหชายผู้นั้นจึงขว้างตะกวดตัวนั้นด้วยมีคพร้า มีคพร้าหายเข้าพงหญ้าไป ขณะที่ตะกวดหนีเข้าป่าไปซ่อนอยู่ในโพรงต้นไม้ ชายเชื้อใญ่ เห็นไม่มีผู้ใคร่เห็นจึงแก้ผ้าขาวม้าผืนเดียวของตนออกปิดโพรงไว้ ตะกวดวิ่งสวนออกมา แล้วกระโจนเข้าขอกหินโดยที่ผ้าถุงของชายเชื้อใญ่ผืนนั้นติดหัวตะกวดไปด้วย ชายเชื้อใญ่ จึงต้องเสียทั้งมีคพร้าและผ้าขาวม้าไปโดยไม่ได้อะไรเลย¹

ศาสตราทุกฉบับซึ่งใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้อ้างอิงนิทานเรื่องนายเชื้อใญ่ ฉบับละ 1 เรื่อง ศาสตราจารย์นายจร เหมธานนท์ อ้างอิงไว้ว่า "รูปนี้กระหาชาย เทียวหาแลนชาย ได้ความเศสลา"² เมื่อนำไปพิจารณาเกี่ยวกับเนื้อเรื่องของนิทานเรื่องนี้ จัดเป็นการอ้างอิงเหตุการณ์ตอนชายเชื้อใญ่หาตะกวด ซึ่งเป็นเหตุการณ์ตอนสำคัญของ เรื่อง ศาสตราจารย์ดังกล่าวอ้างอิงโดยบอกตอนของนิทาน ไม่ได้ให้รายละเอียดไว้

ศาสตราอีก 3 ฉบับ อ้างอิงนิทานเรื่องนี้เช่นเดียวกันโดยเลือกอ้างอิงเหตุการณ์ ตอนชายเชื้อใญ่หาตะกวดเหมือนกัน แต่วิธีการอ้างอิงต่างจากศาสตราจารย์แรก คือ

¹ศิเรก พรตตะเสน คติชนถิ่นใต้ ไม่มีเลขหน้า

²ดูภาคผนวก 1.22

ศาสตราจารย์นางสัณเฑาะว์ บุนนาค โทษะ กล่าวอ้างอิงว่า "รูปนี้กระหยาบ
เที่ยวหาแลนชาย หมายเอากาไร ผ่านงแลนพาไป ท้องแก้วนาสงสาร ยิ่งแต่
พราดำมัทท โกธแลนนักควางบันาน พราหายให้เคือกคาน ยิ่งแต่กายให้เวทนา"¹

ศาสตราจารย์พระครูเหม เจตียาภิบาล กล่าวอ้างอิงว่า "รูปนี้กระหยาบ
เที่ยวหาแลนชาย หมายเอากาไร ผ่านงแลนพาไป เที่ยวแก้วนาสงสาร เหลือแต่
พราดำมัทท โกธแลนนักควางบันาน พราให้เคือกคาน หายไปในป่า"²

ศาสตราจารย์นายสะเทือน บุญชูวงศ์ กล่าวอ้างอิงว่า
ไ้ตอนกระหยาบนายคนนี้ ยามจนจี้เที่ยวควาคนหาแลน หมายจะ
เอากาไรเอาไปขาย ท้องเหน้อยกาย ทุกข์ยากลำบากแสน แล้วมิหน่า
แก้วนาคโพรงแลน คุนาคันแลนพาผ่านงไป มองโน้นนี่นึกได้ว่าพราควน
ควางแลนควนไปพลันหันปราศรัย พราทกลลวงศูนย์หายละลายไป น่าเสียใจ
เสียทั้งผาพราไม่มี ³

จะเห็นได้ว่าศาสตราจารย์ทั้ง 3 ฉบับ อ้างอิงเหตุการณ์ก่อนสำคัญของเรื่องเช่นเดียวกับศาสตราจารย์แรก แต่ศาสตราจารย์ 3 ฉบับหลังนี้ได้เล่าเหตุการณ์ตอนชายเซียวใจหาตะกวดไว้ควย และพยายามเล่าอย่างละเอียดเหมือนต้องการให้รู้เสียทุกอย่างเรื่องราวของเหตุการณ์โดยตลอด ลักษณะการอ้างอิงแบบให้รายละเอียดเช่นนี้ผิดกับลักษณะการอ้างอิงเรื่องอื่น ๆ และมีปรากฏอยู่น้อย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนิทานเรื่องนี้มีเนื้อเรื่องสนุก ชบชั้น จึงเป็นที่นิยมกันมาก และรู้เรื่องกันถึงจนถึงปัจจุบันนี้ ต่างกับนิทานเรื่องอื่น ๆ เช่น สุนัขกับจระเข้ ยายหอย นายคำเคี้ย เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันมีน้อยคนที่จะรู้เรื่องราวและสามารถเล่าเรื่องอย่างละเอียดได้

¹ คุภาคนวก 2.10

² คุภาคนวก 3.8

³ คุภาคนวก 4.23

การนิทานเรื่องชายเข็ญใจเป็นที่นิยมแพร่หลายและรู้เรื่องราวกันดีโดยทั่วไป นอกจากจะมีผลทำให้ลักษณะที่สาสตรานามอ้างอิงแตกต่างกับการอ้างอิงนิทานเรื่องอื่น ๆ แล้ว รายละเอียดของนิทานเรื่องนี้ก็แตกต่างกันออกไปด้วย เริ่มตั้งแต่ชื่อเรื่อง ซึ่งมีถึง 4 ชื่อเป็นอย่างน้อย คือ ชายหาแลน ชายเข็ญใจ ไอ้พร้าควน และ ไอ้จนแล้วจนอีก รายละเอียดที่ปรากฏอ้างอิงในสาสตรานอกจากจะแตกต่างกันแล้ว ยังแตกต่างกับเรื่องที่เล่ากันในปัจจุบัน เช่น ลำดับเหตุการณ์การเสียมักพราวกัณฑ์นางสถานที่ซึ่งมีคพราหายไป ลักษณะของมีคพรา เป็นต้น อย่างไรก็ตามแก่นเรื่องของนิทานเรื่องนี้ยังคงอยู่อย่างชัดเจน โดยจะเห็นได้จากใจความสำคัญของเรื่องที่สาสตราทุกฉบับกล่าวอ้างอิงไว้ตรงกันคือ ความยากจนเข็ญใจของชายเข็ญใจ ความแตกต่างของนิทานเรื่องชายเข็ญใจซึ่งปรากฏอ้างอิงในสาสตราเป็นเพราะนิทานสืบทอดกันโดยทางวาจา หรือที่เรียกว่า มุขปาฐะ จึงไม่มีหลักฐานลายลักษณ์สำหรับตรวจสอบ ผู้เขียนสาสตราก็อาศัยอ้างอิงมาจากการฟังผู้อื่นเล่าแล้วมาถ่ายทอดในสาสตราอีกทอดหนึ่ง เรื่องราวจึงไม่คงที่แน่นอน ดังที่ ศิราพร ฐิตะฐาน กล่าวว่ นิทานซึ่งโดยปกติสืบทอดกันโดยทางวาจา เรื่องราวจะไม่คงที่แน่นอนนัก เพราะขึ้นอยู่กับบุคคลมิใช่ตัวหนังสือ การถ่ายทอดนิทานจึงอาจไม่ตรงตามที่รับฟังมาทีเดียวนัก แต่อาจแปรเปลี่ยนไปตามอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด และจินตนาการของผู้เล่าได้¹

2.1.3 เรื่องยายหอย นิทานเรื่องยายหอยเป็นนิทานอีกเรื่องหนึ่งที่สาสตราทุกฉบับนำไปอ้างอิงประกอบคาถานาย เนื้อเรื่องย่อของนิทานเรื่องนี้มีว่า ยายหอยมีนิสัยชอบหาบาคือฆ่าสัตว์ตัดชีวิตอยู่เสมอ อาชีพของแกคือหาหอยไปขาย เมื่อพระพุทธเจ้าพบยายหอยเข้า พระองค์ก็ใคร่จะไปรคยายหอยให้พ้นจากบาป แดยายหอยปฏิเสธความเมตตาของพระองค์ เมื่อพระพุทธองค์ประทับเทศนาเบื่องหน้ายายหอย ยายหอยก็จะหันหน้าหนีไปเสียทางอื่นแม้พระพุทธองค์เนรมิตเป็น 4 รูป คือ ทั้งค่านหน้า ค่านหลัง ข้างซ้าย และข้างขวาของยายหอย ยายหอยก็ยังเงยหน้าขึ้นฟ้าไม่ยอมมองไม่ยอมฟัง

¹ ศิราพร ฐิตะฐาน ทฤษฎีการแพร่กระจายของนิทาน หน้า คานำ ข - ค

พระพุทธองค์จึงเนรมิตพระองค์เป็น 5 รูป รูปที่ 5 ประทับลอยอยู่บนอากาศเหนือ
ยายหอย แมกระนั้นยายหอยก็ยังก้มหน้าหนีลงมองพื้น พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าไม่
เหมาะสมที่จะเนรมิตพระองค์ไปประทับ ณ เบื้องล่างยายหอย ในที่สุดทรงเห็นเหลือ
วิสัยที่จะโปรดได้จึงปล่อยยายหอยไปตามกรรมของแก¹

ศาสนา 2 ฉบับ อ้างอิงนิทานเรื่องยายหอยความตรงกันดังนี้ "รูปนี้ยายหอย
ชะตาต่ำต้อย หาหอยมาขาย เป็นคนตกต่ำ ไม่ทำนาไร่ ทำบวบหยามคาย ได้แต่
ทุกข์หาเข้ากินค่า กุศลไม่ทำ ก่อทำเวร ใจโลภโลภ โทโสโหมหา ไม่เข้า
วัดวา ศัทธิหาไม่มี"²

ศาสนาฉบับพระครูเหม เจตยาภิบาล อ้างอิงนิทานเรื่องยายหอยไว้ว่า
"รูปนี้ยายหอย ชะตาต่ำต้อย หาหอยมาขาย โชคจะตกต่ำ ไม่ทำนาไร่ ใจบวบ
หยามคาย มีแต่โทษหาเข้ากินค่า กุศลไม่ทำ ก่อทำเวร โลภโลภโทโสโหมหา
ไม่เคยพบพระ ศัทธิหาไม่มี"³

ศาสนาฉบับนายสะเทือน บุญชูวงศ์ อ้างอิงนิทานเรื่องยายหอยไว้ว่า
"รูปนี้ไฉยายหอย ชะตาต่ำต้อยหาหอยขาย เป็นคนตกต่ำไม่ทำนาไร่ ทำบวบ
หยามคายได้แต่ทุกข์หาเข้ากินค่ากุศลไม่ทำก่อกำเวร ใจโลภโลภโทโสโหมหา
ไม่เข้าวัดวาศัทธิหาไม่มี"⁴

¹จร เหมชานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ คันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์
ที่บ้านเลขที่ 29 ถนนศรีสมบุญ อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่
7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

²ดูภาคผนวก 1.5 2.8

³ดูภาคผนวก 3.20

⁴ดูภาคผนวก

การอ้างอิงนิทานเรื่องยายหอยซึ่งแสดงไว้นี้ เมื่อพิจารณาจากเนื้อเรื่องของนิทานข้างต้น จะเห็นได้ว่าลักษณะการอ้างอิงนิทานเรื่องยายหอยของศาสตราจารย์ 4 ฉบับ เป็นการอ้างอิงตัวละครโดยเน้นที่อุปนิสัยของตัวละคร คือ ยายหอยตัวละครสำคัญของเรื่องซึ่งมีใจบาปชอบแต่หาหอยไปขาย ศาสตราจารย์จะอ้างอิงชื่อยายหอยแล้วบรรยายถึงอุปนิสัยใจคอของแก๊งที่ยกมาแสดงไว้ข้างต้น พบว่า การบรรยายถึงนิสัยใจคอของยายหอยมีรายละเอียดบางอย่างแตกต่างกันทั้งที่แตกต่างกับนิทานที่เล่ากันในปัจจุบัน และที่แตกต่างกันในระหว่างศาสตราจารย์ต่างฉบับ เช่น ศาสตราจารย์นายสะเทือน บุญชูวงศ์ ขยายความต่างไปจากฉบับอื่นคือ กล่าวว่ายายหอยหาหอยขายไปขายในขณะที่ศาสตราจารย์ 3 ฉบับ และนิทานที่เล่ากันในปัจจุบันมิได้ระบุชนิดของหอย ความแตกต่างของนิทานเรื่องนี้เกิดขึ้นจากขบวนการถ่ายทอดทางมุขปาฐะครั้งที่ได้กล่าวแล้ว

2.1.4 เรื่องตากับยายปลุกกล้วยเป็นทอง เนื้อเรื่องย่อของนิทานเรื่องตากับยายปลุกกล้วยเป็นทองคือ ตาสี่และยายสาอาศัยอยู่ในกระท่อมเล็ก ๆ นอกเมือง ทั้งสองเป็นคนยากจนและไม่มีลูกด้วยกัน อาชีพของยายกับตาคือปลุกกล้วยไปขาย แม้จะยากจน แต่แกทั้งสองก็รักกันและถือศีลถือสัตย์อยู่เป็นนิจ วันหนึ่งเทวดาได้แปลงเป็นคนขอทานมาลองใจสองยายตา ยายกับตาไม่มีอะไรจะให้แก่ขอทานเทวดา จะมีก็แต่กล้วยเครือหนึ่งซึ่งตัดเตรียมเอาไว้เพื่อนำไปขายวันรุ่งขึ้น ยายกับตาจึงแบ่งกล้วยเครือนั้นให้ขอทานไป เมื่อเทวดาเห็นว่ายายกับตามีจิตใจเมตตาและรู้ว่าเมื่อชาติก่อนแกทั้งคู่ก็หาบุญให้ทานเอาไว้มาก เทวดาจึงต้องการจะชวยยายกับตาให้ได้รับความสุขพ้นจากความทุกข์ยาก จึงบันดาลให้กล้วยที่ยายกับตาปลุกไว้ออกลูกเป็นทองทั้งเครือ ยายกับตาเห็นเข้าก็ดีใจมาก แกได้เอากล้วยทองไปขายและร่ำรวยเป็นมหาเศรษฐี¹

¹ เวช พันธุ์วาที เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จริญญา คันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่วัดพระมหาธาตุวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

ศาสตราทั้ง 4 ฉบับซึ่งใช้เป็นข้อมูลในการศึกษา ได้อ้างอิงนิทานเรื่องกากับยายปลุกกล้วยเป็นทอง และอ้างอิงตรงกัน ความว่า "รูปนี้ยายสา ตาสีชะรา ชะตาผู้คุมอง แกลปลุกกล้วยไว้ กัดกับกลายเป็นทอง สุกแดงเรืองรอง เป็นทองทั้งเครือ สองเถา ชะรา วาสนาล้นเหลือ บุญความมาเจือ ก่อเกิดสิ่งมา"¹ เมื่อพิจารณาเนื้อเรื่องของนิทานแล้ว จะเห็นว่าศาสตรานำเหตุการณ์ตอนที่สำคัญที่สุดของเรื่องมาอ้างอิง แม้จะได้บอกชื่อกากับยายและภูมิหลังของแกไว้อย่างพอสังเขป แต่สิ่งที่ศาสตรากล่าวเน้นก็คือเรื่องที่กล้วยซึ่งกากับยายปลุกเอาไว้ ออกกลูมาเป็นทองทั้งเครือ เมื่อเปรียบเทียบกับเนื้อเรื่องของนิทานซึ่งเล่ากันในปัจจุบัน พบว่าเหตุการณ์สอดคล้องกันเป็นอย่างดี

2.1.5 ตาเข้ากับหม้อทองคำ นิทานเรื่องตาเข้ากับหม้อทองคำมีเนื้อเรื่องคล้ายคลึงกับนิทานเรื่องกากับยายปลุกกล้วยเป็นทอง เรื่องย่อคือ นานมาแล้วมีชายแก่ผู้หนึ่ง ไม่มีลูกและเมีย ตาเข้าคนนี้มีฐานะยากจนมากหากินไปวัน ๆ โดยรับจ้างเขาบ้าง ช่วยงานเขาบ้าง แม้จะยากจนเพียงใดเมื่อมีงานทำบุญที่ไหนก็จะเข้าร่วมถวายเสมอ เหตุที่เห็นว่าตาเข้าผู้นี้ทำแต่กรรมดี ทั้งในชาตินี้และชาติก่อน จึงช่วยให้พ้นจากความจน โดยวันหนึ่งเมื่อตาเข้าเดินลงบันไดกระโถมของแกเพื่อจะไปช่วยงานบวชของเพื่อนบ้าน เหตุใดบังเกิดมาทำให้หม้อทองคำใบหนึ่งลอยมาตกลงตรงหน้าแก แกได้เอาหม้อทองคำนั้นไปขาย และร่ำรวยเป็นมหาเศรษฐี²

ศาสตราทั้ง 4 ฉบับได้นำนิทานเรื่องตาเข้ากับหม้อทองคำไปอ้างอิงประกอบคำทำนาย เนื้อความที่อ้างอิงตรงกันคือ "รูปนี้ตาเข้าชะรา ลงจากเคหา วาสนาลอยมาแต่ไกล พบหม้อทองคำ อันแสนอำไพ สีสดสุกใส เพราะบุญปางไกล สร้างไว้ชาติก่อน"³ เมื่อพิจารณาเนื้อเรื่องของนิทานซึ่งกล่าวไว้ข้างต้น จะเห็นว่า

¹ ฎีกาฉนวนก 1.18 2.25 3.7 4.5

² สัมแปน บุญยะโทตระ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรุงย ตันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 451 ถนนชายนำ อาเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่

7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

³ ฎีกาฉนวนก 1.24 2.22 3.3 4.7

ศาสตร์านาเหตุการณ์ตอนที่สำคัญที่สุดของเรื่องมาอ้างอิงคือ ตอนที่ตาเฒ่าพบหม้อทองคำ ซึ่งลอยมาตกตรงหน้า เมื่อเปรียบเทียบกับเนื้อเรื่องของนิทานซึ่งเล่ากันในปัจจุบันพบว่า เหตุการณ์ตอนนี้อาจคล้อยกันเป็นอย่างดี

2.1.6 เรื่องนายคำเตี้ย นิทานเรื่องนายคำเตี้ยเป็นนิทานชาวบ้านอีกเรื่องหนึ่งซึ่งศาสตร์านาทุกฉบับนิยมนำไปอ้างอิงเพื่อตีความเป็นคำพยากรณ์ เรื่องย่อของนิทานเรื่องนี้คือ นายคำเป็นคนรูปชั่วตัวดำแต่ได้ภรรยารูปงาม นายคำจึงหวังภรรยาของแถมมาก และให้อยู่ในบ้านไม่ยอมให้พบหน้าชายอื่น วันหนึ่งภรรยานายคำต้องการจะไปเที่ยวงานทั่ววัด นายคำส่งสาธรรพยาจึงตกลงพาภรรยาไป ในระหว่างทางพบนายเตี้ยเดินสวนทางมา นายเตี้ยเป็นคนรูปชั่วตัวดำไม่เคยพบผู้หญิงรูปงามมาก่อน พอเห็นภรรยานายคำจึงตรงเข้าแย่งชิง ทั้งสองต่อสู้กันไม่มีใครชนะ กว่าจะมีคนผ่านมาพบและห้ามปรามทั้งนายคำและนายเตี้ยก็บาดเจ็บไปควยกันทั้งสองฝ่าย¹

ศาสตร์านาทุกฉบับนำนิทานเรื่องนายคำเตี้ยไปอ้างอิง มีเนื้อความตรงกันดังนี้ "รูปนี้กระต๊าก ขบขัน รุนแรง ข้างฝ่ายข้างดี มุทะลุกัน รบกันพันปี ใจร้ายราวมีแต่โทษ"² เมื่อพิจารณาเนื้อเรื่องของนิทานซึ่งกล่าวไว้ข้างต้น จะเห็นว่าศาสตร์านาเหตุการณ์ตอนสำคัญที่สุดของเรื่องมาอ้างอิง คือตอนที่นายคำกับนายเตี้ยกำลังต่อสู้กัน การอ้างอิงของศาสตร์านาไม่ได้บอกรายละเอียดเกี่ยวกับชื่อ และสาเหตุของเหตุการณ์ การอ้างอิงอย่างสั้น ๆ เช่นนี้เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับเนื้อเรื่องของนิทานซึ่งเล่ากันในปัจจุบันจะพบว่าเหตุการณ์ตอนที่อ้างอิงคล้อยกัน

¹ นายเวช พันธุ์วาทิ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จริญญา กันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่วัดพระมหาธาตุวรวิหาร อาเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

² ภูภาคผนวก 1.9 2.18 3.12 4.19

2.1.7 ราชูจับจันทร์ ศาสดารามับพระครูเหม เจติยาภิบาล และฉบับนายสะเทือน บุญชูวงศ์ อ้างอิงนิทานเรื่องราชูจับจันทร์ มีเนื้อความตรงกันดังนี้ "รูปนี้ราชู จับพระจันทร์"¹ จะเห็นว่าศาสดารากล่าวถึงพฤติกรรมของราชูที่จับพระจันทร์ โดยไม่ไต่บอกสาเหตุ หรือภูมิหลังใด ๆ เลย เนื้อเรื่องย่อของนิทานเรื่องราชูจับพระจันทร์ เล่ากันว่า ชาตีก่อนพระอาทิตย์กับพระจันทร์เป็นหญิงสองพี่น้อง พระราชูเป็นบ่าว วันหนึ่งนายหญิงทั้งสองไปทำบุญที่วัดโกรธว่าดำเฒ่าชอนตักแกงไปตักของทำบุญถึงสองครั้ง จึงเอาชอนเคาะหัวเป็นที่ขายหน้า พระราชูซึ่งเป็นบ่าวก็โกรธอธิษฐานว่า เกิดชาติหน้าจะจองเวรเป็นอริกัน แม้หญิงทั้งสองจะมีวาสนาแค่ไหนก็ขอให้ม่สักเวลาหนึ่งที่จะทำให้นางต้องขายหน้าคนอื่นทั้งโลก เมื่อหญิงทั้งสองไปเกิดเป็นพระอาทิตย์กับพระจันทร์ บาวก็ไปเกิดเป็นพระราชู พระราชูก็คอยตามรังแกให้เสียหน้าในเวลาที่เกิดสุริยุปราคา และจันทรุปราคา เทวดาและมนุษย์ต้องช่วยกันตีฆ้องกลองให้พระราชูตกใจปล่อยพระอาทิตย์และพระจันทร์²

เมื่อพิจารณาเนื้อเรื่องของนิทานและใจความที่ศาสดาราม่าอ้างอิง จะเห็นว่าศาสดาราม่าเหตุการณ์ซึ่งสำคัญที่สุดของเรื่องมาอ้างอิงโดยเน้นการที่พระจันทร์ถูกราชูกำลัง

2.1.8 เรื่องพระรถเมรี เนื้อเรื่องย่อของนิทานเรื่องพระรถเมรีกลอนสวคฉบับนายเรือง นานิน มีดังนี้³

¹ ภูภาคผนวก 3.29 - 4.14

² นายจร เหมชานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ คันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 29 ถนนศรีสมบูรณ์ อาเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

³ สถาบันทักษิณคดีศึกษา คู่มือการเขียนสารานุกรม วัฒนธรรมภาคใต้

พระรณสิทธิ์เป็นกษัตริย์เมืองไพสาลี ใกล้เคียง ๆ เมืองมีเศรษฐีชื่อพรมจัน เศรษฐีและภรรยาไปหาฤาษีเพื่อขอบุตร ต่อมาจึงได้บุตรหญิงตึก ๆ กัน 12 คน จนเศรษฐีตกยากและต้องนามบุตรทั้งหมดไปทิ้งป่า กล่าวถึงคนธรรพ์ เมียชื่อสนทรา ครองเมืองทาววันไม่มีบุตร จึงไปขโมยนางเมรีธิดาท้าวทศวงศ์กับนางทศนาแห่งเมืองนาควารีมาเป็นบุตรบุญธรรม และเปลี่ยนชื่อให้ใหม่เป็น "กัณฑ์" ฝ่ายนางทศนามีธิดาใหม่ชื่อทศนารี ต่อมาคนธรรพ้ออกเที่ยวป่าถูกท้าวโคदानโจรป่าฆ่าตาย สนทราต้องแปลงกายเป็นมนุษย์หนีไปสร้างศาลาอยู่ในป่า วันหนึ่งพบนางสิบสองลูกสาวเศรษฐีจึงนำไปเลี้ยงไว้ ต่อมานางสิบสองทราบว่าตนเป็นยักษ์ จึงหาโอกาสหลบหนีคอนางสนทราออกไป นางสิบสองเดินทางถึงเมืองไพสาลี และได้เป็นชายาพระรณสิทธิ์ นางสนทราติดตามจนพบและแปลงตนเป็นหญิงงามชื่อสมุชชา ท้าอุปนายจันพระรณสิทธิ์รับไว้เป็นชายา ต่อมาสมุชชาหาเป็นลมป่วยและเสกมนตร์ให้พระรณสิทธิ์หลงใหล แล้วขอควักดวงตานางสิบสองมาปรุงยา สิบเอ็ดนางผู้ที่ถูกควักตาทั้งสองข้าง ส่วนนางเกาน้องสุดท้องถูกควักข้างหนึ่งแล้วจับขังไว้ ขณะที่อยู่ในอุโมง นางสิบสองให้กาเนคบุตร แค้นด้วยความออคอยากจึงฉีกเนื้อบุตรกินเป็นอาหาร เว้นบุตรของนางเกาซึ่งนางแอบซ่อนพี่ ๆ ไว้ และชุบเลี้ยงจนเติบโตขึ้นชื่อว่า รณเสน

พระอินทร์ให้พระวิษณุกรรมไปช่วยนางสิบสอง โดยแปลงเป็นไก่เขี่ยปากอุโมงให้เปิดออก พระรณเสนจับไก่ออกเล่นพนันแลกอาหารเลี้ยงนางสิบสอง จนพระรณสิทธิ์รับสั่งให้เข้าเฝ้าและเมื่อทราบว่าตนเป็นบุตรจึงชุบเลี้ยงไว้ เรื่องรู้ถึงสนทนานางจึงคิดกำจัดโดยสร้างหาเป็นไข้ และอุปนายให้พระรณเสนไปเอา "มะจั่วรู้หาวมะนาวรู้โห่" จากเมืองทาววันมาปรุงยา โดยมีสาส์นกำชับให้กัณฑ์ฆ่าพระรณเสนเสีย แต่ระหว่างทางพระรณเสนแหวะसानักฤาษี ๆ จึงแปลงข้อความใหม่ให้กัณฑ์รับพระรณเสนไว้เป็นสามี พระรณเสนจึงได้อภิเษกกับกัณฑ์ แล้วอุปนายมอมเหล้าขโมยไม้ตะพคซึ่งบรรจุดวงใจนางสนทรา พร้อมทั้งหอกดวงตานางสิบสอง หอยารักษาตาและยาวิเศษที่โปรยให้เป็นชวากหนามไฟ สัตว์ร้าย และมหาสมุทร แล้วขึ้นม้าหนีออกจากเมือง เมรีออกติดตามมาถึงฝั่งมหาสมุทรซึ่งเกิดจากการโปรยยาวิเศษ เมรีไม่สามารถข้ามไปได้ นางจึงร่ำไห้อ่อนวอนให้พระรณเสนกลับเมือง ดังความว่า

พ'ขุนกระหม่อมแก้ว	เมียมมาแล้วพระพริบ	พระทูลกระหม่อมแก้ว	เมียมมาแล้วพระพันปี
๗' เชื้อพระพริบ	ลงมายังริมฝั่งธาร	ขอเชิญพระภูมิ	ลงมายังริมฝั่งธาร
เชื้อพระปิ่นปักเกด	คือนักข'เรศครอง	เชิญพระปิ่นปักเกด	คือนักเรศครอง
	กรุงมาร		กรุงมาร
ปราณีข้าดิฉนาร	อย่าให้มารเข้านันท	ปราณีข้าดิฉนาร	อย่าให้มารเข้านันท
	ฯ		ฯ
กลับหลังไปยังห้อง	อย่าให้มองไค	กลับหลังไปยังห้อง	อย่าให้มองไค
	ความอาย		ความอาย
ทั้งเสียใจเมียมหาย	เมียมจ'วายชีวาสร ¹	ทั้งเสียใจเมียมหาย	เมียมจ'วายชีวาสร ²

พระรตเสนใจอ่อนแอมาทักทวนไว้ แล้วพา เยี่ยมญาติ ใส่ดวงตาให้นาง
 ลีบสอง ฝ่ายสนทราทักทายร่างเป็นยักษ์สู้รบกับพระรตเสน ๗ ข้ายักษ์ตาย เมื่อถึงหรือทราบข่าว
 การตายของสนทราทักทายเสียใจจนขาดใจตาย พระรตเสนจัดพิธีศพทั้งห้าแล้วไปเรียนวิชากับญาติ ๗
 แนะนำว่าคู่ครองคือนางทศนารี พระรตเสนจึงไปหานางและลอบไคเสียกันจนเกิดรบกับท้าว
 ทศวงศ์ ญาติเดินทางไปห้ามศึก ท้าวทศวงศ์ยอมยกโทษและจัดอภิเษกให้ พระรตเสนพร้อม
 ชายากลับเมืองไพศาลให้ตั้งโรงงานขึ้น เศรษฐีพรมจันเข้ารับบริจาคนาได้พบกับนางลีบสอง
 ด้วยความโศกเศร้าจึงเป็นลมสลบ พระรตเสนแก้ไขฟื้นแล้วนาเข้าเฝ้าพระรตสิทธีแล้วไป
 ส่งยังบ้านพรมจัน มอบข่าวของให้เป็นสมบัติมากมาย จากนั้นพระรตเสนก็เดินทางกลับเข้า
 นาคาวรีพร้อมชายา ระหว่างทางไคแหวะสำนักญาติ

ศาสตร์ทั้ง 4 ฉบับ ซึ่งใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ได้อ้างอิงนิทานเรื่อง
 พระรตเมรี ฉบับละ 1 เรื่อง หรือหน้าเนื้อหา ข้อความที่อ้างอิงตรงกันทั้ง 4 ฉบับ คือ
 "รูปนี้นางเมรี ตามหาสามี ถึงฝั่งชลธาร ว่าจะหาพระรต กว่าจะรดสงสาร พรักพราก
 จากนาน ว่าคาญทุกข์" ² จากข้อความที่ศาสตร์นามอ้างอิงนี้เมื่อนำไปพิจารณากับ

¹ ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ พระรตเมรี หน้า 156 - 157

² ฤภาคผนวก 1.33 2.2 3.4 4.10

เนื้อเรื่องของนิทานข้างต้นแล้ว จะเห็นว่าศาสตราจารย์เอาเหตุการณ์ตอนนางเมรีติดตามพระรถเสนมาถึงริมฝั่งมหาสมุทรซึ่งเกิดขึ้นจากการที่พระรถเสนไปรยยาวิเศษ นางเมรีเข้าไปไม่ได้ จึงรำไห้ฮอนวอนไห้พระรถเสนกลับเมือง ลักษณะการอ้างอิงเหตุการณ์จากเรื่องพระรถเมรีนี้ศาสตราจารย์เอาเพียงแค่ออกตอนหรือเหตุการณ์ ไม่ได้พรรณาคำว่าเป็นการอ้างอิงเพียงสั้น ๆ พอไห้ผู้เลียงหายนึกถึงตัวละครและบทบาท หรือเหตุการณ์ตอนนี้ได้เช่นเกี่ยวกับการอ้างอิงวรรณคดีหรือนิทานเรื่องอื่น ๆ

เหตุการณ์จากเรื่องพระรถเมรีซึ่งศาสตราจารย์เอาอ้างอิงนี้ เป็นตอนซึ่งเป็นบทบาทของตัวเอกฝ่ายหญิงและฝ่ายชายคือพระรถเสนและนางเมรี การอ้างอิงตอนซึ่งตัวละครสำคัญของเรื่องมีบทบาทในเหตุการณ์เช่นนี้ ช่วยไห้ผู้เลียงศาสตราจารย์เอาถึงเหตุการณ์ของเรื่องได้ง่าย เพราะตัวละครสำคัญมักเป็นจุดศูนย์กลางของเหตุการณ์ เหตุการณ์ซึ่งตัวละครสำคัญฝ่ายหญิงและฝ่ายชายมีบทบาทร่วมโดยตรง เช่น เหตุการณ์ตอนนางเมรีตามหาพระรถเสนนี้ การนึกถึงเหตุการณ์ก็ง่ายขึ้น อีกประการหนึ่งคือเหตุการณ์ตอนนี้นับเป็นเหตุการณ์สำคัญของเรื่องพระรถเมรี เพราะเป็นเหตุการณ์ต่อเนื่องที่นำไปสู่การตายของตัวละครเอกฝ่ายหญิงคือนางเมรี เหตุการณ์ตอนนี้มีบทว่าไห้คร่ำครวญของนางเมรีและพระรถเสน นับเป็นตอนเด่นของ "กาพย์ขับไม้เรื่องพระรถ" และบทละครเรื่องพระรถเมรี สมัยกรุงศรีอยุธยา¹ และน่าจะเป็นตอนซึ่งไพเราะและประทับใจผู้ฟัง หรือผู้ดู การที่ศาสตราจารย์เอาเลือกเหตุการณ์ตอนนี้อ้างอิงประกอบคำพยายาณ์จึงเป็นการเลือกที่ฉลาดและเหมาะสมยิ่ง

นอกจากนิทานเรื่องพระรถเมรี ซึ่งมีเค้ามาจากรถเสนชากกในปัญญาสชากก จะเคยมีผู้นำไปแต่งเป็นกาพย์ขับไม้และบทละครในสมัยกรุงศรีอยุธยาดังกล่าวแล้ว สมัยรัตนโกสินทร์ประมาณรัชกาลที่ 1 - 3 นายเรือ่ง นานใน กวีชาวนครศรีธรรมราช

¹สถาบันทักษิณคดีศึกษา คู่มือการเขียนสารานุกรม วัฒนธรรมภาคใต้ หน้า 69

ยังได้นิทานเรื่องพระรถเมรีมาแต่งเป็นกลอนดล ใช้สำหรับการสวดหนังสือ คือ จะมีผู้สวดคนหนึ่ง คนอื่น ๆ จะเป็นผู้ฟัง ปราณี ขวัญแก้ว กล่าวว่า เรื่องที่นิยมสวด เป็นนิทานร้อยกรอง เรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ เช่น รววงศ์ พระรถเมรี สุวรรณศิลป์ เป็นต้น¹ เมื่อเรื่องพระรถเมรีเป็นนิทานร้อยกรองเรื่องหนึ่งซึ่งนิยมใช้สวดกัน บทสวดที่มีใจความสะเทือนใจ เช่น บทคร่ำครวญของนางเมรีและพระรถ จึงน่าจะทำให้คนฟังรู้สึกซาบซึ้งประทับใจและมีผลทำให้เหตุการณ์ตอนนางเมรีตามหาพระรถเป็นที่รู้จักและชื่นชอบของชาวบ้านทั่วไป การนำเหตุการณ์ตอนนี้อ้างอิงเพื่อการพยากรณ์ของ ศาสตร์จึงนับว่าเหมาะสมมากทั้งในแง่ดึงดูดความสนใจและการนึกถึงเหตุการณ์ของ เรื่องพระรถเมรี ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่การพยากรณ์ต่อไป

นอกจากศาสตร์จะเลือกเหตุการณ์ตอนที่เหมาะสมจากเรื่องพระรถเมรีมา อ้างอิงแล้ว เนื้อความที่อ้างอิงก็สอดคล้องกับเนื้อเรื่องของนิทาน น่าสังเกตว่าศาสตร์ เรียกตัวเอกฝ่ายหญิงว่า "เมรี" แทน "กัณฑ์" ซึ่งเป็นชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่น

2.1.9 เรื่องนางอุทัย นิทานชาวบ้านเรื่องนางอุทัย เป็นนิทานอีกเรื่องหนึ่ง ที่ได้รับความนิยมและมีผู้นำไปแต่งเป็นร้อยกรอง เท่าที่ปรากฏคือ อุทัยคำภีร์ ต้นฉบับ เป็นของสถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา เนื้อเรื่องของ นิทานเรื่องนางอุทัย ซึ่งเล่าสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันคือ นางสมุทรมาลาธิกาพญานาค ขึ้นมาเล่นน้ำได้เสียกับรุกขเทวดาจนตั้งครรภ์ นางจึงสารอลไซ้ไว้แล้วกลับเมือง นางคงคมาพบไซ้เข้าก็กลืนเข้าไปและตายด้วยพิษนาค ต่อมานางอุทัยจึงออกมาจากไซ้ และซ่อนตัวอยู่ในร่างคงคากับยายคนหนึ่งมาพบเข้า และนำไปเลี้ยงไว้ เมื่อถึงวันพระ นางอุทัยออกจากร่างคงคาไปทำบุญที่วัด วันนั้นพระสุทุมมารโอรสท้าวเการพและพระนาง กาวิลมาพบเข้าและหลงรักนาง จึงไปชวนนาง ยายกับตาจึงให้สุทุมมารสร้างสะพานเงิน

¹ปราณี ขวัญแก้ว วรรณคดีชาวบ้าน จาก "พูดคำ" คำบทร่อนพิบูลย์

สะพานทองมายังบ้านของคนก่อน ท้าวเกรรพโกธจึงให้ย้ายกับตาสั่งสร้างปราสาทบ้าง นางอุทัยจึงเฝ้ามิตรปราสาทด้วยดวงแก้ววิเศษ และพระอินทร์ช่วยสร้างสะพานเงิน สะพานทองให้สุทกุมาร ทั้งสองจึงไต่อกัน แต่สุทกุมารนั้นมีคู่มั่นอยู่แล้ว พระองค์จึงต้องไปอภิเษกกับคู่มั่นแต่มีไฉนใจนางเลย คอมนางฉันทาคู่มั่นของพระสุทกุมาร รู้เรื่อง จึงหาอุบายหลอกนางอุทัยไปหาทั้งน้ำ เฝื่อนยายกับตาคาชาขามาพบเข้าจึงช่วยนางไว้ นางอุทัยอาศัยอยู่กับยายกับตาช่วยแก่ชรา และคิดที่จะแก้แค้นนางฉันทา นางอุทัยแปลงเป็นคนแก่มีผมหงอก นางฉันทาอยากมีผมหงอกบ้าง จึงให้นางอุทัยแปลงทำให้นางอุทัยแกล้งทรมาณจนนางฉันทาสิ้นใจ พระสุทกุมารบวชให้นางฉันทา แล้วจึงสึกมาอยู่กับนางอุทัยอย่างมีความสุข¹

ศาสตราจารย์นายจร เหมธานนท์ อ้างอิงนิทานเรื่องนางอุทัยไว้ว่า "รูปนี้ นางอุทัย ยากเย็นเขินใจ เทียวชายฉกหม ใครเห็นใครรัก ร้องทักร้องชม มักชอบอารมณ์ แก่คนทั้งหลาย"²

ศาสตราจารย์นายสะเทือน บุญชูวงศ์ กล่าวอ้างอิงนิทานเรื่องนางอุทัยไว้ว่า "แห่งท้องน้องอุทัย ครั่งเมื่อนางตกทุกข์และไถยาก ต้องฝากปากกายตาดังปราศรัย นางเก็บผักไปขายชาววังใน แต่ผู้ใดใครเห็นเป็นบุญตา ต้องนึกรักหักทายนางน้อง นางกล่าวพร้องพริ้งเพราะเสน่ห์นา"³

จากเนื้อความที่ศาสตราจารย์ทั้งสองฉบับนำมาอ้างอิงนี้ เมื่อพิจารณาเนื้อเรื่องนิทานเรื่องนางอุทัย จะเห็นว่าศาสตราจารย์เหตุการณ์ตอนที่นางอุทัยถูกนางฉันทาลงไปฆ่า และ

¹ สัมภาษณ์ บุญยะโทตระ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ ตันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 451 ถนนชายน่า อาเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

² คุภาคนว 1.20

³ คุภาคนว 4.16

ยายกับตาซึ่งมีอาชีพค้าขายมาช่วยไว้ ตอนนี้เป็นเหตุการณ์ที่นางอุทัยตกยากต้องช่วยตา
กับยายขายผักหาเลี้ยงชีวิต ศาสตราจารย์นายจร เหมธานนท์ อธิบายอย่างค่อนข้าง
สรุปความแต่ก็บรรยายเหตุการณ์ไว้อย่าง ในตอนที่ศาสตราจารย์นายจร เหมธานนท์
บรรยายเหตุการณ์ไว้ค่อนข้างยืดยาวว่า นางอุทัยต้องตกยากลำบากไปอาศัยอยู่กับยาย
นางต้องเก็บผักเอาไปขายในวัง เหตุที่นางรูปงามและพูดจาไพเราะผู้คนจึงชอบนาง
การที่ศาสตราจารย์นายจรบรรยายเหตุการณ์ไว้ค่อนข้างละเอียดคงเป็นเพราะผู้เขียน
รู้เรื่องราวของนิทานเรื่องนางอุทัยเป็นอย่างดี จึงอดที่จะเล่าเรื่องไม่ได้ เช่นเดียวกับ
การอ้างอิงนิทานเรื่องชายเขมูใจซึ่งกล่าวแล้ว

เหตุการณ์จากเรื่องนางอุทัยตอนที่ปรากฏอ้างอิงในศาสตรา มีโครงสร้าง
เหมือนกับนิทานซึ่งเล่ากันในปัจจุบัน กล่าวคือ นางอุทัยต้องอาศัยอยู่กับยายและเก็บผัก
ไปขาย แต่รายละเอียดแตกต่างกัน เช่น ผักที่นางอุทัยเก็บไปขายนิทานปัจจุบันไม่ระบุชื่อผัก
เหมือนกับศาสตราจารย์นายจร เหมธานนท์ ในขณะที่ศาสตราจารย์นายจร เหมธานนท์
ระบุว่า เป็นผักหม * หรือสถานที่ที่นางอุทัยนำผักไปขาย ศาสตราจารย์นายจร เหมธานนท์
ระบุว่า นางอุทัยเข้าไปขายผักในวัง แต่ศาสตราจารย์นายจร เหมธานนท์
และนิทานปัจจุบันไม่ได้ระบุสถานที่ไว้ เหตุผลที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะการถ่ายทอดนิทานโดย
ทางมุขปาฐะ ซึ่ง ศิริพร วิฑูรย์¹ กล่าวว่า เมื่อเวลาล่วงเลยไปความเปลี่ยนแปลง
จะเกิดขึ้นแก่นิทานหลายลักษณะ ลักษณะหนึ่งคือการเปลี่ยนแปลงรายละเอียด

จากการศึกษาลักษณะการอ้างอิงนิทานชาวบ้านของศาสตราดังกล่าวมาแล้วอาจ
สรุปเป็นตารางการอ้างอิงได้ดังนี้

* ผักหม คือ ผักขม

¹ ศิริพร วิฑูรย์ ทฤษฎีการแพร่กระจายของนิทาน หน้า 38 - 53

ตาราง 3 ลักษณะการอ้างอิงนิทานชาวบ้าน

ชื่อนิทาน	ลักษณะการอ้างอิง		
	เหตุการณ์	ตัวละครและอุปนิสัย	ใจความสำคัญที่สาสตราเน้น
1. จระเข้กับสุนัข	ตอนสุนัขถ่ายอุจจาระ ใส่หัวจระเข้		การทำคุณบูชาโทษของจระเข้
2. ชายเขื่องใจ	ตอนชายเขื่องใจหา ตะกวด		ความยากจนของชายเขื่องใจ
3. ยายหอย		ยายหอยเป็นคน ใจบาป	ความบาปของยายหอย
4. ตากับยายปลูก กล้วยเป็นทอง	ตอนตากับยายปลูก กล้วยเป็นทอง		การมีบุญวาสนาของตายาย
5. ตาเฒ่ากับ หม้อทองคำ	ตอนตาเฒ่าพบหม้อ ทองคำ		การมีบุญวาสนาของตาเฒ่า
6. นายคำเตี้ย	ตอนนายคำกับนายเตี้ย ต่อสู้กัน		การทะเลาะวิวาทระหว่าง นายคำกับนายเตี้ย
7. ราชูจันทร	ตอนราชูจันทร		ความมัวหมองของพระจันทร์
8. พระรถเมรี	ตอนนางเมรีตามหา พระรถ		การพลัดพรากสามีของนางเมรี
9. นางอุทัย	ตอนนางอุทัยอาศัยอยู่ กับตายาย		การตกยากของนางอุทัย

จากการวางข้างต้น จะเห็นได้ว่าศาสตร์อ้างอิงนิทานชาวบ้านรวม 9 เรื่อง ส่วนมากเป็นการอ้างอิงเหตุการณ์ตอนสำคัญที่สุดและเป็นตอนที่แสดงแก่นของเรื่อง เช่น การอ้างอิงเรื่อง จระเข้กับสุนัข ชายเข็ญใจ ทากับยายปลุกกล้วยเป็นทอง ตาเขากับหม้อทองคำ ราหูจับจันทร์ และนายตาเคี้ย เป็นต้น มีนิทานอยู่เรื่องเดียวที่ศาสตราจารย์นามาอ้างอิงและถือเป็นการอ้างอิงตัวละครและอุปนิสัยคือ เรื่องยายหอย การอ้างอิงส่วนมากศาสตราจารย์จะสรุปเหตุการณ์หรือตอนของนิทานมากล่าวอ้างไว้เพียงสั้น ๆ พอให้นึกถึงเรื่องนิทานได้ ไม่มีการบรรยายบอกรายละเอียด ยกเว้นการอ้างอิงเหตุการณ์จากนิทานเรื่องชายเข็ญใจ และเรื่องนางอุทัย ซึ่งพบว่า การอ้างอิงจะบอกรายละเอียดของเหตุการณ์ไว้ด้วย ทั้งนี้เพราะนิทานสองเรื่องนี้ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายมาก และผู้เขียนศาสตราจารย์เรื่องราวของนิทานเป็นอย่างดี ลักษณะสำคัญประการหนึ่งของการอ้างอิงนิทานชาวบ้าน ทั้งการอ้างอิงเหตุการณ์และอุปนิสัยตัวละครก็คือศาสตราจารย์จะเน้นใจความสำคัญของตอนหรืออุปนิสัยของตัวละคร เพื่อจะใช้ใจความสำคัญนั้น ๆ เป็นแนวทางกำหนดเนื้อหาคาพย์กรรมชีวิตต่อไป ตัวอย่างเช่น การอ้างอิงเหตุการณ์ตอนชายเข็ญใจหาตะกวดจากเรื่องชายเข็ญใจ ใจความสำคัญที่ศาสตราจารย์เน้นและใช้เป็นแนวทางในการกำหนดคาพย์กรรมคือ ความอาภัพยากจนของชายเข็ญใจ นอกจากนี้จากการเปรียบเทียบเนื้อหาของนิทานที่ปรากฏอ้างอิงในศาสตราจารย์กับนิทานที่เล่ากันในปัจจุบัน และการเปรียบเทียบระหว่างศาสตราจารย์ต่างฉบับ พบว่า เนื้อหาของการอ้างอิงอย่างสรุปเหตุการณ์สอดคล้องกัน- ในขณะที่เนื้อหาของการอ้างอิงแบบบรรยาย จะมีรายละเอียดบางอย่างที่แตกต่างกัน สาเหตุของความแตกต่างเกิดจากการถ่ายทอดนิทานโดยทางมุขปาฐะ เพราะผู้เล่าได้เปลี่ยนแปลงรายละเอียดของนิทาน

2.2 ลักษณะการอ้างอิงนิทานชาดก นิทานชาดกที่ศาสตราจารย์นำมาอ้างอิงเพื่อตีความเป็นคาพย์กรรม มีทั้งหมด 6 เรื่อง แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ นิทานชาดกจากนิบาตชาดก และนิทานชาดกจากปัญจาสชาดก การศึกษาลักษณะการอ้างอิงนิทานชาดกของศาสตราจารย์ได้กล่าวตามลำดับดังที่ได้จัดประเภทไว้แล้ว

2.2.1 นิทานจากนิบาตชาดก นิทานชาดกจากนิบาตชาดกซึ่งปรากฏอ้างอิงในศาสนาที่มีทั้งหมด 5 เรื่อง ศาสนาที่มักนำเหตุการณ์จากนิทานแต่ละเรื่องมาอ้างอิงกัน

2.2.1.1 มหาชนกชาดก เป็นชาดกมหานิบาตเรื่องที่ 2 ความของเรื่องมีว่า

ในสมัยที่พระเจ้ามหาชนกปกครองเมืองมิลินท ทรงมีโอรส 2 พระองค์ คือ อริฏฐชนก และโปลชนก ต่อมาเมื่อพระราชบิดาสวรรคต อริฏฐชนกได้ขึ้นครองราชย์สืบแทน และได้ตั้งโปลชนกเป็นมหาอุปราช พวกอำมาตย์ทูลยุแหย่พระเจ้าอริฏฐชนกว่า พระมหาอุปราชคิดจะชิงราชสมบัติ พระมหาอุปราชจึงถูกจับจองจำ แต่เนื่องจากเป็นผู้มีสุจริต เครื่องจองจำต่าง ๆ จึงหลุดหล่นด้วยอำนาจแห่งอิทธิฐาน ต่อมาพระมหาอุปราชก็รวบรวมกำลังพลยกเข้าประชิดเมือง และทำทนายให้พระเจ้าอริฏฐชนกออกมาสู้รบ ผลปรากฏว่าพระเจ้าอริฏฐชนกสิ้นพระชนม์ในสนามรบ

อัศรมเหสีของพระเจ้าอริฏฐชนกขณะนั้นกำลังทรงครรภ์แก่ ต้องเสด็จหนีไปเมืองกาลัมปะปา และประสูติราชโอรสได้พระนามว่า มหาชนก มหาชนกมักถูกล้อว่าเป็นลูกไม่มีพ่อ พระมารดาจึงเล่าความจริงในอดีตให้ฟัง เมื่อโตขึ้นมหาชนกได้ศึกษาศิลปวิทยา 18 ประการจนเชี่ยวชาญ และประกอบธุรกิจค้าขายทางเรือกับเมืองสุวรรณภูมิ ในระหว่างการเดินทางเรือถูกมรสุมพัดปลิว ไพรพลจมน้ำตายหมด พระมหาชนกต้องว่ายน้ำอยู่กลางมหาสมุทรนานถึง 7 วัน พอติดกับวันอุโบสถ พระมหาชนกจึงได้สมาทานอุโบสถศีล ความในมหาชนกชาดกบรรยายไว้ว่า

มหาสุโต ปน ฝ่ายว่าพระมหาสัตว์ มิได้ทรงกรรแสง มิได้ทรงรำไร
ราพันเพื่อไปต่าง ๆ และมีไคบนบวงเทพเจ้าทั้งหลาย เชอทรงทราบว่าเรือ
จะล่มแน่แล้ว จึงคลุกเคล้าชั้นธศกรกับเนยใสให้เข้ากันดีแล้วเสวยจนอิ่ม
เอาผ้านื้อเกลี้ยงชุบน้ำมันให้ชุ่มสนิท ทรงนุ่งให้มันแล้วยืนพึงเสากระโคงอยู่
แล้วปีนขึ้นเสากระโคง ในเวลาเรือจมลง ไพรพลมหาชนกตกเป็นกักขฬหาร
ของปลาและเต่า น้ำรอบบริเวณเป็นสีแดง พระมหาสัตว์เจ้าประทับยืนอยู่ปลาย

เสากระโคง ทำกำหนดทิศว่าเมืองมิดิลาอยู่ทางทิศนี้ แล้วกระโคงจาก
ปลายเสากระโคงลงยังพื้นน้ำประมาณอุสหนึ่ง เพราะเขมมีกำลังมาก
เกินเท่าปลา วันนั้นพระเจ้าโปลชนกเสด็จทวงคต ตั้งแต่นั้นพระมหา
สัตว์เจ้าก็ทรงแหวกว่ายอยู่ในคลื่น ซึ่งมีสี่คุจแกวมน้ำ เหมือนท่อนตมกล้วยทอง
ว่ายข้ามทะเลหลวงควยกำลังพระพาหา พระมหาสัตว์เจ้าว่ายในมหาสมุทร
ตลอดเจ็ดวันเหมือนวันเดียว และเมื่อทรงสังเกตเวลานั้นว่า วันนี้เป็น
วันเพ็ญ จึงชวนพระโอรสควยน้ำเค็มแล้วทรงสมาทานอุโบสถศีล¹

ควยอานุภาพของศีลและบุญบารมี นางเมขลาเทพธิดาแห่งสมุทรได้ปรากฏกายขึ้น
และทดลองเพื่อให้พระมหาชนกทออาลัยในชีวิต แต่พระโพธิสัตว์ก็มีไคละความพยายาม
ที่จะเอาชีวิตรอด นางเมขลาเกิดความเลื่อมใสและไคละช่วยเหลือให้พ้นจากมหาสมุทร
ต่อมาพระมหาชนกได้ครองราชสมบัติมิดิลานครโดยอภิเษกกับพระราชธิดาของพระเจ้า
โปลชนก มีโอรสทรงนามว่า ทีฆาวุ ต่อมาพระมหาชนกได้สละราชสมบัติออกบวช

ศาสตร์ทางลี้ลับ ได้อ้างอิงพระมหาชนกชาตก ฉบับละ 1 เรื่อง หรือหน้าเนื้อหา
มีใจความตรงกันดังนี้ "รูปนี้พระมหาชนก เมื่อพลัดตกในคงคา ว่ายวนทนเศษสา
ไถเวทนาเป็นเหลือใจ"² เมื่อพิจารณาเนื้อเรื่องของพระมหาชนกชาตกจะเห็นว่าศาสตร์
นำเหตุการณ์ก่อนพระมหาชนกเรืออัปปาง และต้องว่ายนำอยู่ในมหาสมุทรถึง 7 วัน มา
อ้างอิง ศาสตร์อ้างอิงเหตุการณ์ก่อนนี้ของพระมหาชนกชาตกอย่างสั้น ๆ โดยไม่ได้บอก
สาเหตุ และระยะเวลาที่พระมหาชนกต้องว่ายนำอยู่

¹สำนักอบรมครู วัดสามพระยา "มหาชนกชาตก" ใน พระคัมภีร์ชาตกแปล
เล่ม 17 อรรถกถาหมานีบาต ภาค 9 หน้า 80 - 81

²ดูภาคผนวก 1.30 2.6 3.10 4.27

เหตุการณ์ก่อนพระมหาชนกต้องว่ายนํ้าอยู่ในมหาสมุทรถึง 7 วัน ซึ่งศาสตรานามอาจอิงนับว่าเป็นเหตุการณ์ก่อนสำคัญตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเพียรพยายามของพระโพธิสัตว์ เหตุการณ์ตอนนี้เริ่มแสดงแก่นเรื่องคือคุณของความเพียร ดังที่พระมหาชนกตรัสกับนางเมขลาตอนหนึ่งว่า "คุณแม่เทพธิดา ท่านได้เห็นผลของการทำงานประจักษ์แก่ตนแล้วมิใช่หรือ คนทั้งหลายอื่น ๆ พวกนั้นจมหายในมหาสมุทรทั้งหมด เราคนเดียวเท่านั้นที่พยายามว่ายนํ้าอยู่ และจึงได้เห็นหน้าท่านซึ่งเป็นเทพธิดาที่ไม่เคยเห็นมาเลย ซึ่งมาสถิตอยู่ในอากาศใกล้เรานี้"¹

ถึงแม้เหตุการณ์ตอนนี้จะเป็นตอนสำคัญ แต่ก็ไม่ใช่ว่าตอนสำคัญที่สุดของเรื่อง เพราะการบำเพ็ญเพียรในท้องมหาสมุทรเป็นความพยายามเพื่อมีชีวิตรอดของพระมหาชนก แต่เหตุการณ์ที่สำคัญที่สุดและแสดงถึงแก่นเรื่องซึ่งเป็นบารมีที่แท้ของพระโพธิสัตว์ในพระมหาชนกชาดกคือ ความเพียรในการออกบวชเพื่อแสวงหาโมกขธรรม ซึ่งเป็นเหตุการณ์ในตอนปลายของเรื่อง กล่าวอีกอย่างไ้ว่าความเพียรว่ายนํ้าเพื่อความอยู่รอดเป็นความเพียรทางโลก ในขณะที่ความเพียรในการออกบวชเป็นความเพียรทางธรรมซึ่งสูงกว่าความเพียรอย่างแรก การที่ศาสตราเลือกเหตุการณ์ก่อนพระมหาชนกว่ายนํ้าในมหาสมุทรมาอ้างอิง น่าจะเป็นเพราะเนื้อเรื่องตอนนี้น่าตื่นเต้นและเหมาะสมกับชาวบ้านมากกว่าตอนออกบวชซึ่งอาจเข้าใจยากควย

สำหรับใจความซึ่งศาสตรานามอาจอิงตอนหนึ่งกล่าวว่า พระมหาชนกได้รับความทุกข์ยากเวทนาเป็นอย่างมากในขณะที่ว่ายนํ้าอยู่ ใจความดังกล่าวนี้อาจชักกับอาการว่ายนํ้าอย่างเต็มเปี่ยมด้วยพลังความพยายาม และสติมั่นของพระมหาชนก ดังที่ปรากฏในการบรรยายซึ่งนำมาแสดงไว้แล้ว การบรรยายเหตุการณ์ตอนนั้นของชาดกมุ่งแสดงให้เห็นคุณของความเพียร โดยมีได้คำนึงถึงสภาพทางร่างกายซึ่งเป็นคนละส่วนกับจิตใจ ความจริงแล้ว

¹ สำนกอบบรมครูวัดสามพระยา "มหาชนกชาดก". ใน พระคัมภีร์ชาดกแปล
 เล่ม 17 อรรถกถาพินิจ ๓๔ ๙ หน้า 84

ในขณะที่พระมหาชนกตั้งใจมั่นในความเพียรพยายามว่ายน้ำอยู่ 7 วัน สภาพทางร่างกายของพระมหาชนกได้รับความบอบช้ำอย่างที่ยุทธศาสตร์กล่าวไว้ว่า "ว่ายวนทนเศษสาไถ่เวทนาเป็นเหลือใจ"¹ ดังที่บรรยายไว้ในชาดกตอนนางเมขลาช่วยเหลือพระมหาชนกไว้ว่า "นางเมขลาจึงซ่อนอุ้มพระมหาสัตว์ขึ้นอุ้งนาคคลยกกำคอกไม้ ประคองด้วยมือทั้งสองให้แนบกับทรวงอกพาเหาะไปในอากาศ อุ้งนาคเป็นที่พักพิงนั้น พระมหาสัตว์มีสระอันเศร้าหมองด้วยน้ำเค็มถึงใจแล้ว เมื่อถูกสัมผัสพิภพก็หยั่งลงสู่นิทรารมณ์บรรทมหลับ"² ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า เหตุการณ์ที่ปรากฏอ้างอิงในศาสตร์สอดคล้องกับที่ปรากฏในมหานกชาดกเป็นอย่างดี

2.2.1.2 สุวรรณสามชาดก เป็นชาดกที่สาม เรื่องที่ 3 ความของเรื่องมีว่า

ในอดีตกาลทางทิศใต้ของเมืองพาราณสีมีหมู่บ้านพรานตั้งอยู่สองฝั่งแม่น้ำ นายบ้านทั้งสองมีความรักใคร่ชอบพอกัน ต่อมาภรรยาของทั้งสองหนีบ้านคลอดลูกออกมา ฝ่ายหนึ่งเป็นชายชื่อว่า หุรุท ฝ่ายหนึ่งเป็นหญิงชื่อว่า ปาริกา เมื่อทั้งสองโตขึ้นได้แต่งงานกัน แต่มิได้มีความรู้สึกในการอยู่กินฉันสามีภรรยาผู้อื่น ๆ และรังเกียจการเบียดเบียนสัตว์อื่น ทั้งสองสามีภรรยาจึงออกบวช พระอินทร์ได้เนรมิตบรรณศาลาให้อยู่อาศัยบำเพ็ญสมณธรรมและแนะนำให้มีบุตร เพื่อจะได้มีผู้ปรนนิบัติ ต่อมานางปาริกาก็คลอดทารกผิวพรรณงามดุจทอง จึงได้ชื่อว่า สุวรรณสาม เมื่อเจริญวัยแล้วเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรมเช่นเดียวกับบิดามารดา

ต่อมาคานาสสามีภรรยาถูกงูพิษพันพิษใส่ตาจนบอดสนิททั้งสองข้าง ตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมาสุวรรณสามก็ทำหน้าที่เลี้ยงดูบิดามารดาของตนทุกวัน ความในสุวรรณสามชาดกบรรยายตอนนี้อย่างนี้

¹ คุฎกนิพนธ์ 2.6

² สำนักอบรมครูวัดสามพระยา "มหานกชาดก" ใน พระคัมภีร์ชาดกแปล เล่ม 17 อรรถกถา มหานิบาต ภาค 9 หน้า 85

ขอทานทั้งสองอย่าหนีอะไรเลย ข้าพเจ้าจักปฏิบัติให้มาสู่
 พระโพธิสัตว์ให้มีความร่ำรวยแล้วนำสู่อาศรมบท จึงผูกเชือกเป็นราว
 ในที่ทั้งปวง คือที่แห่งบิดาอยู่ในกลางคืน ที่อยู่ในกลางวัน ที่จึงกรม
 บรรณศาลา ที่ทำอุจจารปัสสาวกิจ จาเดิมที่นั้นมา ให้มารดาบิดา
 อยู่ในอาศรมบท ไปนำมุลผลาผลในป่ามาเอง ตั้งไว้ในบรรณศาลา
 แล้วกวาดที่อยู่แห่งมารดาบิดาแต่เช้า ให้มารดาบิดาแล้วถือหม้อไป
 มิคสัมมทานที่ นาน้ำควรรดื่มมา แต่งตั้งน้ำควรรบริโภคไว้ให้ไม้สัพัน
 น้ำหวานปาก แล้วให้ผลาผลที่มีรสหวาน เมื่อมารดาบิดาทั้งสองบริโภค
 แล้วหวานปากแล้ว จึงบริโภคผลาผลที่เหลือเอง เสร็จกิจบริโภคน้ำแล้ว
 ให้เวลาบิดามารดา เข้าป่าเพื่อต้องการหาผลาผลพร้อมด้วยฝูงมฤค
 แวคล่อมไป ฝูงกนิกรที่เชิงภูผา แวคล่อมสุพรรณสามภูมิตาสัตว์ ช่วยเก็บ
 ผลาผลให้พระโพธิสัตว์ เวลาเย็นพระมหาสัตว์กลับอาศรม เอาหม้อ
 ตักน้ำมาทั้งไว้ ตมน้ำให้ร้อน อาบแล้วล้างเท้าแห่งมารดาบิดาตาม
 อชยาศัย ให้ผิงไฟในกระเบื้องถ่านเพลิง เช็ดมือแลเท้าแห่งมารดาบิดา
 เมื่อมารดาบิดาเป็นปกติแล้ว ก็ให้บริโภคผลาผล ส่วนตนเองบริโภคเมื่อ
 มารดาบิดาบริโภคแล้วเสร็จ แล้วจักวางผลาผลอันเหลือไว้ในอาศรมบท
 พระโพธิสัตว์บำรุงมารดาบิดาโดยนิยมนี¹

ในครั้งนั้นพระเจ้ากบิลยักษปกครองเมืองพาราณสี ทรงโปรดกีฬาล่าสัตว์
 วันหนึ่งได้เสด็จไปถึงบริเวณหนองน้ำที่สุพรรณสามมาตักน้ำ สุพรรณสามถูกพระเจ้า
 กบิลยักษยิงด้วยธนูได้รับทุกขเวทนาแสนสาหัส แต่ก็มิได้มีความโกรธเคือง ภายหลัง
 สุพรรณสามได้ถวายโอวาทแก่พระเจ้ากบิลยักษให้ตั้งอยู่ในทศพิชราชธรรม

¹ สำนกอบรมครูวัคสามพระยา "สุพรรณสามชาคก" ใน พระคัมภีร์ชาคกแปล
 เล่มที่ 17 อรรถกถาหานิบาต ภาค 9 หน้า 157 - 158

ศาสตราจารย์นายจร เหมชานนท์ เรื่องที่ 21 ไก้อ้างอิงสุวรรณสามชาคก
ไว้ดังนี้ "รูปนี้พระสุวันสามหนอโพธิสัตว์ เมื่อปฏิบัติบูชามา" ¹ เมื่อพิจารณาจาก
เนื้อเรื่องของชาคกเรื่องนี้ จะเห็นว่าศาสตราจารย์นายจรเอนกก่อนพระสุวรรณสามปฏิบัติ
บิณฑบาตซึ่งตามอก ศาสตราจารย์นายจรเอนกอย่างชัดเจนแต่ไม่ได้ให้รายละเอียดใด ๆ เลย
เกี่ยวกับภูมิหลังและอาการที่พระสุวรรณสามปฏิบัติบิณฑบาต เช่น การจัดบริเวณ
การหาอาหารและน้ำ เป็นต้น เหล่านี้ในสุวรรณสามชาคกบรรยายไว้อย่างละเอียดถึง
ตอนที่นำมาแสดงไว้ข้างต้น เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นเหตุการณ์ตอนสำคัญของเรื่องซึ่ง
แสดงถึงเมตตาบารมีของพระโพธิสัตว์ และเป็นใจความสำคัญที่ศาสตราจารย์นายจร
อ้างอิงสุวรรณสามชาคก

การที่ศาสตราจารย์นายจรไม่เลือกเหตุการณ์ก่อนสุวรรณสามต้องตรึงใจซึ่งเป็นจุด
ต้นตอสูงสุดของเรื่องไปอ้างอิง อาจเป็นเพราะเหตุการณ์ก่อนนี้หากตีความเป็นคา
พยากรณ์ จะได้คาพยากรณ์ในทางร้ายแรงมาก หรือน่ากลัวเกินไป หากใครเสี่ยงทาย
ได้จะตระหนักตกใจจนเกินไป ซึ่งไม่ใช่จุดประสงค์ของศาสตราจารย์นายจร ฉะนั้นจะสังเกตได้ว่า
ศาสตราจารย์นายจรไม่อ้างอิงเหตุการณ์ซึ่งเรื่องและภาพประกอบมีลักษณะร้ายแรงจนน่ากลัว
และก่อความหวั่นใจ โดยเฉพาะเรื่องและภาพเกี่ยวกับการต้องอาวุธซึ่งชวนให้คิดถึง
เลือด กวญเหตุนี้ศาสตราจารย์นายจรจึงไม่อ้างอิงสุวรรณสามชาคกก่อนสุวรรณสามต้องตรึงใจ หรือไม่
อ้างอิงรวมเกียรติก่อนพระลักษณะทองหอกโมกขศักดิ์ แต่อ้างอิงเหตุการณ์ตอนนางมโนห์รา
คิดบ่วงนายพราน เพราะบ่วงเป็นอาวุธที่ไม่น่าหวาดเสียว หรือไม่ใช่อาวุธที่ทำให้จิต
ประหวั่นไปถึงเลือดและนางมโนห์ราก็มีไค้ทุกข์ทรมานแสนสาหัส

2.2.1.3 ภูมิทัศน์ชาคก เป็นชาคกมหานิบาต เรื่องที่ 6 ความของเรื่อง
มีว่า

เมื่อครั้งพระเจ้าพรหมทัตครองเมืองพาราณสี ทรงมีโอรสคำรงดาแห่ง
มหาอุปราชา ต่อมาพระองค์ท้าวกระแวงว่าโอรสจะชิงราชสมบัติ จึงออกอุบายให้โอรส

¹ ญาณาคณนวก 1.21

ทองเที่ยวไป เมื่อทราบข่าวว่าพระองค์สวรรคตจึงค่อยกลับมาครองราช โอรสได้
ทองเที่ยวไปในป่าใกล้แม่น้ำมุนา ต่อมาได้นางนาคจาแลงเป็นภรรยาและได้บุตร
2 คน บุตรชายชื่อ สาคกรพรหมทัต บุตรหญิงชื่อ สมุทรรชา เมื่อทราบข่าวว่าพระเจ้า
พรหมทัตสวรรคตจึงกลับไปครองราชย์ ต่อมานางสมุทรรชาได้เป็นอัครมเหสีของพระเจ้า
ทศรณผู้เป็นพญานาคเจ้าจอมบาดาล

พระเจ้าทศรณกับนางสมุทรรชามีโอรสด้วยกัน 4 องค์ องค์ที่ 2 ชื่อว่า ทัตตะ
วันหนึ่งทัตตะตามเสด็จไปเฝ้าท้าววิรูปักษ์ซึ่งเป็นมหาราชฝ่ายนาค ทัตตะสามารถตอบ
ปัญหาในที่ประชุมชนซึ่งไม่มีใครตอบได้ จึงได้รับการสรรเสริญว่ามีสติปัญญาสูงกว่านาค
ทั้งปวง และได้ชื่อใหม่ว่า ภูริทัต ต่อมาภูริทัตอยากมีความสุขความมั่งคั่งเหมือน
พระอินทร์ จึงอธิษฐานจิตรักษาศูไบสกลศีลเพื่อให้เป็นปัจจัยส่งผลให้ในชาติหน้า และ
อธิษฐานชีวิตของตนให้แก่ผู้ที่ต้องการ

มีพราหมณ์คนหนึ่งมีหนี้สินล้นตัว จึงหนีไปอยู่ในป่าปฏิบัติธัมมจนจนรักใคร่และ
บอกรับจิตบังทุกชนิดให้ เมื่อพราหมณ์เดินทางมาพบภูริทัตซึ่งเป็นนาคนั่งจำศีลอยู่ก็อยาก
จะทกลองมนต์ ภูริทัตรู้ว่าตนกำลังจะได้รับอันตราย แต่หวั่นเกรงศีลจะขาดจึงยอมสละ
ชีวิตไม่ทำอันตรายพราหมณ์หมองู พราหมณ์หมองูจึงกินยาภูแล้วรำยมนต์จับภูริทัตกระทำ
ทารุณกรรมต่าง ๆ จนภูริทัตหมดแรง ถึงความในภูริทัตชากกว่า

ฝ่ายอาลัมพายนกัทาสรีระของทนต์ทวิพโยสธ และเคี้ยวกินเล็กน้อย
กับประพรมกายของตน ก็รายทิพยมนต์เข้าไปใกล้พระมหาสัตว์ จับหาง
พระโพธิสัตว์กระชากมา แล้วคั่นศีรษะไว้ให้มันงัดปากออกแล้วเคี้ยวยาบ่วน
ลงไปในปากพระมหาสัตว์ พระยานาคผู้มีชาติอันสะอาดยิ่งนักยังหลับตากลิ้น
ความโกรธไว้ได้ด้วยกลัวศีลจะขาดทลาย ครั้นแล้วอาลัมพายนกัทาสรีระและมนต์
จับหางพระมหาสัตว์ท้าวให้เคี้ยวห้อยลงเบื้องต่ำ เชยให้ส่วรอกอาหารที่มี
อยู่แล้ว ให้นอนเหยียดยาวที่พื้นดิน เหยียบย่ำด้วยเท้าเหมือนคนนวดตัว

กระดุกเหมือนจะแหลกออกไป แล้วกลับจับทางหัวให้เคียวลงเบื้องต่ำ
ฟาดลงกับพื้นดินเหมือนฟาดผ้า พระมหาสัตว์แม่เสวยทุกขเวทนาถึง
ปานนี้ก็มิได้โกรธ¹

ต่อจากนั้นพราหมณ์หมองก็จับเอาภริยาคู่รักให้กระร่าเพื่อนำไปแสวงหาเงินเลี้ยงชีพ
เมื่อแสดงแล้วพราหมณ์ก็เอากบเขียดใส่ปากภริยาคู่รักเพื่อให้กินเป็นอาหาร แต่ภริยาคู่รักไม่
บริโภคเพราะสมานาธิราชศีลมาตลอด กิตติศัพท์การแสดงละครของพราหมณ์ทราบ
ถึงพระเจ้าสาครพรมหัทธเนศวรพราหมณ์ผู้เป็นลุงของภริยาคู่รัก พระองค์จึงมีรับสั่งให้นำมา
แสดงหน้าพระที่นั่ง สู้ที่ศัณฑ์พี่ชายของภริยาคู่รักได้ปลอมเป็นฤๅษีมาช่วยเหลือและนำภริยาคู่รักกลับ
เมืองบาดาล หมองก็ถูกจับมัดไปยังเมืองนาค แต่ภริยาคู่รักมิได้ผูกโกรธจึงให้ปล่อยพราหมณ์
หมองไป ภริยาคู่รักสมานาธิราชอุโบสถศีลอย่าง เป็นสุขจบสิ้นชีวิต

ศาสตราจารย์นางสมแป้น บุญยะโทตระ ได้กล่าวอ้างอิงภริยาคู่รักชาคกเพื่อ
ประกอบคาพย์การณไวกังนี้ "รูปนี้พระภริยาคู่รัก หน่อพระโพธิสัตว์ จาคิลภาวนา พระไทย
ท่านตั้ง หวังพระโสคา มีจิตเมตตา แก่คนทั้งหลาย พระไทยอารี ในพรหมวิหารสี่
ไม่มีระคาย"² จะเห็นลักษณะการอ้างอิงของศาสตราจารย์ว่า ศาสตราจารย์อ้างอิงตัวละครและ
อุปนิสัยของตัวละคร คือ พระภริยาคู่รัก กล่าวว่า พระภริยาคู่รักเป็นพระโพธิสัตว์ มีจิต เมตตา
ต่อคนทุกคน ประกอบด้วยพรหมวิหาร 4 และจาคิลภาวนาเพื่อให้บรรลุโสคา
การกล่าวอ้างอิงตัวละครและอุปนิสัยดังกล่าวนั้นมีผลเทียบได้กับการอ้างอิงภริยาคู่รัก
ตลอดเรื่อง เพราะพระภริยาคู่รักเป็นตัวละครสำคัญที่สุดของเรื่อง และมีพฤติกรรมซึ่งแสดงถึง
อุปนิสัยนั้นโดยตลอด โดยเฉพาะการถือศีลและมีเมตตาต่อเหล่าสัตว์ซึ่งพระภริยาคู่รักปฏิบัติ
ตั้งแต่ต้นจนจบ ลักษณะการอ้างอิงเช่นนี้เรียกร้องให้ผู้เล่านิทานถึงเรื่องชาคกทั้งเรื่อง

¹สำนักอบรมครูวัดสามพระยา "ภริยาคู่รักชาคก" ใน พระคัมภีร์ชาคกแปล
เล่ม 19 อรรถกถา มหานิบาต ภาค 10 หน้า 42

²ดูภาคผนวก 2.14

เพราะการนึกถึงพระภูริทัตและอุปนิสัย ก็คือการนึกถึงเหตุการณ์ทั้งหมดของภูริทัตชาคก
นั่นเอง การกล่าวอ้างอิงวรรณกรรมในลักษณะนี้ปรากฏไม่มากนักในสาสตรา

เนื้อเรื่องในภูริทัตชาคกกล่าวอย่างชัดเจนว่าพระภูริทัตสมาทานอุโบสถศีล
หมายถึงการถือศีล 8 อีกอย่างหนึ่งคือมีความเมตตาอดกลั้นความโกรธอยู่เป็นนิจ
ซึ่งเป็นแก่นเรื่องของนิทานเรื่องนี้ ความซึ่งอ้างอิงในสาสตราก็ระบุว่า พระภูริทัตถือศีล
และมีจิตใจเมตตาอารี ซึ่งตรงกับที่ปรากฏในชาคก ส่วนที่สาสตราขยายความคือ
พระภูริทัตบำเพ็ญภาวนา มีพรหมวิหาร 4 และหวังเป็นพระโสดาบัน

สาสตรานับนายสะเทือน บุญชูวงศ์ เรื่องที่ 31¹ ได้กล่าวอ้างอิงภูริทัต
ชาคก มีลักษณะการอ้างอิงและเนื้อความตรงกับที่สาสตรานับนายจร เหมธานนท์
กล่าวอ้างอิง นอกจากนี้เรื่องที่ 17 ของสาสตรานับนี้ยังกล่าวอ้างอิงภูริทัตชาคกไว้
อีกว่า "แหงถูกบังพระโพธิสัตว์ในชาติกู นายร่ำเพยจุ่มไคเอาไปเล่น โศกวิ่งเต้น
ซี้หลังซังกั้งชู"² ลักษณะการอ้างอิงเป็นการอ้างอิงเหตุการณ์ก่อนพระโพธิสัตว์ภูริทัต
ถูกพรหมหมองจับเอาไปเพื่อแสดงละคร เหตุการณ์ตอนนี้เป็นเหตุการณ์สำคัญของ
ภูริทัตชาคก เพราะเป็นตอนเริ่มต้นแสดงแก่นเรื่องคือ ความมีเมตตา และอดกลั้น
ความโกรธของพระภูริทัต และต่อเนื่องไปจนถึงตอนปลายของเรื่องดังปรากฏในเนื้อเรื่อง
ซึ่งได้นำมาแสดงไว้แล้ว ตอนนาครภูริทัตถูกพรหมจับนี้เป็นเหตุการณ์ตอนที่ตื่นตื่นมีการ
ใช้มนต์วิเศษและยาทิพย์ และเหตุการณ์ตอนนี้เป็นตอนที่แสดงให้เห็นความเมตตาอดกลั้น
ความโกรธของพระภูริทัตคือ แม้จะได้รับทุกขเวทนาแสนสาหัสก็ไม่ท้อสและไม่โกรธ
พรหมณ์ ดังความจากภูริทัตชาคกซึ่งได้นำมาแสดงไว้แล้วในตอนต้น

¹ ญาณคณนวก 4.31

* ซังกั้ง = ทะลึ่งตึงตัง ชู = โช มาก, ยิง ซังกั้งชู = ทะลึ่งมาก

² ญาณคณนวก 4.17

ศาสตร์อาจอ้างว่าพระโพธิสัตว์ในชาติสูง แต่ในภพวิเศษชาคนั้นพระโพธิสัตว์
เสวยพระชาติเป็นพญานาค นาคเป็นสัตว์ในนิยายหมายถึงงูใหญ่มีหงอน ฉะนั้นงูใน
ศาสตร์จึงหมายถึงพญานาคนั่นเอง ภาพประกอบของศาสตร์เรื่องนี้ก็วาดเป็นรูป
ผู้ชายนั่งขีหลังพญานาคซึ่งเป็นหลักฐานแสดงว่า งูของศาสตร์ก็คือ นาค ศาสตร์อาจอ้าง
ต่อไปว่า ผู้จับพญานาคได้คือ "นายราเพย" ชื่อ "ราเพย" น่าจะเพี้ยนมาจาก
"อาลัมพายน์" ซึ่งเป็นชื่อมงคลสำหรับจับงู มนต์ "อาลัมพายน์" นี้หมอปราหมณ์ใช้
จับนาคภุมรินทร์ และเพราะการที่พราหมณ์ผู้นี้เรียนรู้มนต์ในชาตกจึงเรียกพราหมณ์ว่า
อาลัมพายน์ พราหมณ์เองก็แนะนำตัวเองกับพราหมณ์พอลูกว่าตนชื่ออาลัมพายน์¹ ค้วย
เหตุนี้ "ราเพย" จึงน่าจะมาจาก "(อา)ลัมพายน์"

นอกจากนี้ความในศาสตร์ยังระบุค้วยว่า "นายราเพย" จับงูนี้ไปขีเล่น
ซึ่งน่าจะหมายถึงนำไปแสดงเพื่อเก็บเงินเลี้ยงชีพนั่นเอง ตอนพราหมณ์ให้นาคภุมรินทร์
แสดงให้คนชมชาตกบรรยายไว้ว่า

...ใครจะขุนนาคมาก็มา ชาวบ้านก็มาประชุมทั้งบ้าน อาลัมพายน์
ก็เรียกว่านาคใหญ่จงออกมา พระมหาสัตว์จึงคิดว่าวันนี้เราควรจะเล่น
ให้บริษัทร่าเริง เมื่ออาลัมพายน์ไค้ทรัพย์มากจะได้ปล่อยเราไป
อาลัมพายน์จะให้เราทำอะไร เราจักทำตาม ขณะนั้นอาลัมพายน์ก็นำ
พระมหาสัตว์ออกจากกระโปรงแล้วบอกว่า ใหญ่ พระโพธิสัตว์ก็ทำตัว
ให้ใหญ่ อาลัมพายน์บอกให้เล็กและให้ขก ให้คล้ายให้มีพังพานหนึ่ง
พังพานสอง - สาม - สี่ - ห้า - หก - เจ็ด - แปด - เก้า - สิบ -
ยี่สิบ - สามสิบ - สี่สิบ - ห้าสิบ - หกสิบ - เจ็ดสิบ - แปดสิบ -

¹ สำนักอบรมครูวัดสามพระยา "ภุมรินทร์ชาตก" ใน พระคัมภีร์ชาตกแปล
เล่ม 19 อรรถกถา มหานิบาต ภาค 10 หน้า 37

เกาลิบ – ร้อย ให้คำ ให้เห็นตัว ให้หายตัว ให้เห็นครึ่งตัว ให้สี่เขี้ยว
ให้ท่าทาง เหล่านี้อาลัมพายนบอกให้ทำใด ๆ พระโพธิสัตว์ก็นิรมิตอภักภาพ
แสดงท่าทางนั้น ๆ ทุกอย่าง...¹

จะเห็นได้ว่าในชาดกไม่ได้กล่าวว่าอาลัมพายนซึ่งหลังนาฏกริทธิ์ แต่ตามที่
ศาสตราจารย์ วัณณะจะหมายถึงการที่อาลัมพายนร่วมแสดงกับนาฏกริทธิ์

ความคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับชื่อและพฤติกรรมดังกล่าวนี้น่าจะเกิดจากการ
ถ่ายทอดนิทานโดยทางมุขปาฐะของชาวบ้านซึ่งเคยกล่าวมาแล้ว

พระโพธิสัตว์เมื่อเสวยพระชาติเป็นงูหรือนาค และถูกอาลัมพายนจับไปแสดง
ละครนี้ นอกจากจะปรากฏในภุทิตชาดกแล้ว ยังปรากฏในจัมเปยยชาดกอีกด้วย ซึ่งจะ
ได้กล่าวต่อไป

2.2.1.4 หังสชาดก เป็นชาดกวิเศษนิมิต หมายถึง ชาดกที่มี 20 คาถา
หังสชาดกเป็นนิทานเรื่องที่ 6 ความของเรื่องมีว่า

นานมาแล้วพระราชญูปกครองเมืองพาราณสีทรงพระนามว่า สยม มีพระ
มเหสีทรงพระนามว่า เขมา และในครั้งนั้นพระโพธิสัตว์เสวยชาติเป็นพญาหงส์ทอง
มีหงส์บริวาร 96,000 ตัว มีถิ่นพำนักอยู่ภูเขาคิชฌกูฏ และมีเสนาบดีชื่อว่า สุมุข

วันหนึ่งพระนางเขมาราชเทวีสุบินว่า มีหงส์มาจับที่ราชบัลลังก์ และได้กล่าว
ธรรมกถาอันไพเราะ นางได้ฟังธรรมเทศนาของพญาหงส์ แต่ยังไม่จบก็สว่างเสียก่อน
หงส์จึงบินออกไป เมื่อคืนบรรทมนางมีพระทัยอยากจะฟังหงส์แสดงธรรม พระราชาจึง
โปรดให้ชุดตระขนาคใหญ่ชื่อว่า เขมสระ เพื่อให้เป็นสถานที่ล่อให้หงส์มา

วันหนึ่งพญาหงส์พระโพธิสัตว์นำบริวารมาหากินในเขมสระ พญาหงส์ทองคิด
ว่านางายพราน บรรดาหงส์บริวารต่างพากันบินไปหมด เหลือแต่หงส์เสนาบดีที่ไม่ยอมทิ้ง
พระโพธิสัตว์ สุมุขได้เข้าไปใกล้นายพรานพร้อมกับกล่าวท้าทายด้วยถ้อยคำไพเราะ

¹สำนักอบรมครูวัดสามพระยา "ภุทิตชาดก" ใน พระคัมภีร์ชาดกแปล
เล่ม 19 อรรถกถา มหานิบาต ภาค 10 หน้า 43

อ่อนหวานจนพราวนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในปฏิปทาและธรรมของหงส์เสนาก็
จากนั้นนายพราวนจึงนำดวงออกจากเท้าพญาหงส์ทอง แต่พญาหงส์เมื่อไต่ถามและทราบ
ถึงสาเหตุที่พราวนมาจับหงส์ จึงยินยอมสละชีวิตให้พราวนพาไปเฝ้าพระราช พะโพธิสัตว์
ได้แสดงธรรมถวายพระราชและมเหสีจนทั้งสองพระองค์เป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม พระราชา
ทรงอนุญาตให้หงส์กลับไปหลังจากที่บูชาพระโพธิสัตว์ด้วยดอกไม้ของหอมและโภชนาอัน
ประณีต ฝ่ายนายพราวนก็ได้รับพระราชทานรางวัลอย่างมากมาย

ศาสตราจารย์นายจรุ เหมชานนท์ เรื่องที่ 6 กล่าวอ้างอิงหังสชาดก ไว้ว่า
"รูปนี้พระโพธิสัตว์ เมื่ออุบัติเป็นหงส์ทอง ตีคบวงนายพราวนต้อง ได้ความทุกเป็น
หนักหนา"¹ เมื่อพิจารณาจากเนื้อเรื่องหังสชาดก [redacted] อ้างอิงเหตุการณ์
ตอนหงส์ทองพระโพธิสัตว์ตีคบวงนายพราวน เหตุการณ์ตอนนี้เป็นตอนสำคัญที่แสดงถึงความ
มีเมตตาพร้อมที่จะเสียสละชีวิตให้แก่ผู้อื่นของพระโพธิสัตว์กล่าวคือ พญาหงส์ทองยอมให้
นายพราวนจับ หัง ๆ ที่นายพราวนใจอ่อน และอยากจะปล่อย หังนี้เพราะพญาหงส์ทองอยาก
จะให้นายพราวนไถ่รางวัลจากพระเจ้าพาราณสี และอยากจะไปรศพระนางเขมาราชเทวี
การเสียสละของพญาหงส์ทองครั้งนี้ชีวิตเป็นเดิมพัน เหตุการณ์ตอนนี้น่าจะระทึกใจและ
ชวนให้จดจำ การที่ศาสตราจารย์นายจรุอ้างอิงจึงนับว่าเหมาะสม

ศาสตราจารย์นายจรุกล่าว อ้างอิงโดยเห็นว่า เมื่อพระโพธิสัตว์ในพระชาติหงส์ทอง
ตีคบวงนายพราวนแล้วต้องได้รับความทุกข์ทรมานแสนสาหัส หังสชาดกมิได้บรรยายความ
ตอนนี้ไว้ เข้าใจว่าความทุกข์ทรมานน่าจะเกิดจากที่พญาหงส์ถูกขังไว้เท้าจนเนื้อขาด
เอ็นขาดถึงกระดูก และเลือดไหลนอง เพราะเมื่อนายพราวนแกะขังออกแล้วได้ช่วย
ล้างเลือด และปักเอ็นให้แก่พญาหงส์ทอง จึงบรรยายในหังสชาดกว่า "ก็แหละครั้น
นายพราวนกล่าวอย่างนี้แล้ว จึงปลดท้าวชฎีออกจากหลักขังนำไปยังขอบสระ แก้มวง

¹ คุุภาคผนวก 1.6

ออกแล้วชำระล้างโลหิตด้วยจิตก่อนด้วยกรุณา แล้วคักจักเส้นเอ็นเป็นต้นให้เรียบเป็นอันดี¹

จึงกล่าวได้ว่า เหตุการณ์ซึ่งปรากฏอ้างอิงในศาสตร์าสอดคล้องกับที่ปรากฏในชาตกเป็นอย่างดี แต่ใจความสำคัญที่ศาสตร์อ้างอิงไว้คือความเจ็บปวดทรมานของพญาหงส์ทอง

นอกจากเหตุการณ์ก่อนพญาหงส์ทองโพธิสัตว์คิบบวงนายพราน และได้รับความทุกข์เวทนานี้ จะปรากฏในทั้งสชาตกแล้ว เหตุการณ์เดียวกันนี้ยังปรากฏในจุลหังสชาตก² และมหาหังสชาตก³ เพราะในชาตกทั้งสามนี้เป็นเรื่องซึ่งพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาหงส์ทองชรรฐ พระอานนท์เป็นสมุขหงส์ผู้ว่าคดี และพญาหงส์ทองทองคิบบวงนายพรานได้รับความทุกข์เวทนาเช่นเดียวกัน และเหตุการณ์ก่อนพญาหงส์ทองคิบบวงนายพราน ก็เป็นเหตุการณ์ก่อนสำคัญในชาตกทั้งสามเรื่องนี้ ลักษณะการอ้างอิงอย่างสรุปความของศาสตร์เรื่องนี้จึงไม่มีรายละเอียดให้ลงสรุปว่า อ้างอิงจากทั้งสชาตกหรือจุลหังสชาตก หรือมหาหังสชาตก ผู้วิจัยได้ถือเอาทั้งสชาตกเป็นหลัก เพราะทั้งสชาตกเป็นชาตกประกอบคัรบ 20 คาถา และจักเรียงไว้ก่อนจุลหังสชาตก และมหาหังสชาตก ซึ่งเป็นชาตกอสีตินิบาต คือประกอบคัรบ 80 คาถา

¹สำนักอบรมครูวัดสามพระยา "หังสชาตก" ใน พระคัมภีร์ชาตกแปล
เล่ม 13 อรรถกถา วิสิตินิบาต ภาค 7 หน้า 101

²สำนักอบรมครูวัดสามพระยา "จุลหังสชาตก" ใน พระคัมภีร์ชาตกแปล
เล่ม 16 อรรถกถา อสีตินิบาต ภาค 8 หน้า 1 - 51

³ก. หน้า 51 - 119

1.2.1.5 จัมเปยยชาคก นอกจากลักษณะการอ้างอิงเหตุการณ์อย่างสรุป ความจากชาคกของศาสตรา จะก่อให้เกิดสรุปไม่ได้ว่าเหตุการณ์ก่อนพระโพธิสัตว์เมื่อเสวยชาติ เป็นหงส์ทองและถูกนายพรานจับไปมาจากชาคกเรื่องโคเน่ ลักษณะการอ้างอิงโดยเน้นที่ พระชาติของพระโพธิสัตว์ในศาสตรานับนายสะเหื่อน บุญชูวงศ์ เรื่องที่ 17 ความว่า "แห่งถูกบังพระโพธิสัตว์ในชาติกู นายร่าเพยจับไคเอาไปเล่น โคควิ่งเค้นซี้หลังซังกั้งชู"¹ ยังก่อปัญหาทำนองเดียวกันอีกควย กล่าวคือ พระโพธิสัตว์เมื่อเสวยพระชาติเป็นนาคหรือ งูใหญ่ และถูกจับไปเล่นละคร นอกจากจะเป็นเหตุการณ์ในภวิทธชาคกแล้ว ยังเป็น ตอนหนึ่งของจัมเปยยชาคกด้วย เนื่องจากชื่อตัวละครและเนื้อเรื่องต่างไปจากภวิทธชาคก จึงจะกล่าวถึงทั้งสองเรื่อง

จัมเปยยชาคก เป็นชาคกเรื่องที่ 10 ในจำนวนนิทานทั้งหมด 14 เรื่อง ของ วิสทินิบาท และเป็นนิทานอยู่ในนิบาตเดียวกันกับทั้งสชาคกซึ่งได้กล่าวผ่านมาแล้ว เรื่อง จัมเปยยชาคก เป็นเรื่องที่มีโครงสร้างซับซ้อนและแสดงถึงทวนบารมีของพระโพธิสัตว์² เนื้อเรื่องย่อมีว่า

ราชาแห่งแคว้นอังคะ และมคธเป็นศัตรูกัน ทำสงครามกันอยู่เสมอ ระหว่างนคร ทั้งสองมีเมืองนาคอยู่ในแม่น้ำจัมปานที มีนาคราชชื่อ จัมเปยยนาคราช วันหนึ่งเกิดสงคราม ระหว่างเจ้านครทั้งสอง พระเจ้ามคธแพ้ระโคคน้ำหนึ่ จัมเปยยนาคราชเนรมิตมณฑปแก้ว ตอนรับ และช่วยทำสงครามจนกระทั่งมีชัยต่อกองอังคะ ครอบครองนครอังคะและมคธเข้า ด้วยกัน และให้สร้างมณฑป ๗ แห่งจัมปานที

กล่าวถึงพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นคนเชื้อใจไปยังฝั่งแม่น้ำ เห็นสมบัติของ นาคราช เกิดความโลภอยากได้สมบัติจึงหาญให้ทวนรักษาศีล พอจัมเปยยนาคราชสิ้น พระชนม์พระโพธิสัตว์ก็ไปจุติเป็นพญานาคราชที่สมบูรณ์ด้วยทรัพย์และนางนาคมากมาย ต่อมาพระโพธิสัตว์ก็เบื่อหน่าย เริ่มรักษาศูโอบสศีลยังแดนมนุษย์

¹ ฎุภาคณนวก 4.17

² เฉลิม มานวล การวิเคราะห์และเปรียบเทียบนิทานชาคกกับนิทานอีสป

คราวนั้นมานพชาวพาราณสีเรียนมนต์ "อาลัมพายน" คิดจะจับพญานาคราช
พระโพธิสัตว์ทราบก็ แด่เทพพิชชาชายผู้นี้ก็กลัวคือจะกางพรอย พระโพธิสัตว์จึงแกล้ง
นอนแล้วหลับตาเสีย ทั้งความในใจเป่ยยชาคกว่า

คราวนั้น มีมานพคนหนึ่งเป็นชาวพาราณสี ไปเรียนอาลัมพายนมนต์
ในสำนักอาจารย์ทิศาปาโมกข์เมืองคัลลาคีลาเดินทางกลับบ้านเรือนของตน
ผ่านทางมรรคานั้น ได้เห็นพระมหาสัตว์เจ้าแล้วคิดว่าเราจักจับงูนี้บังคับให้
เล่นกีฬา ในคามนิคมราชธานีทั้งหลาย ยังทรัพย์สินให้เกิดขึ้น จึงหยิบทิพพอสด
ร้ายทิพพมณฑ์ ไปยังสำนักพระมหาสัตว์เจ้า จาเคิมแต่พระมหาสัตว์ได้สับ
ทิพพมณฑ์แล้ว เกิดอาการเหมือนซีเหล็กร้อนยอนเข้าไปในช่องพระกรรณ
ทั้งสอง เบื้องพระเศียรปดรว้าวราวจะถูกเหล็กส่วานไซ้ พระมหาสัตว์เจ้า
ทรงรำพึงว่านี่เป็นอย่างไรกันหนอ จึงยกพระเศียรขึ้นจากวงภายในชนคแลไป
ได้เห็นหมองแล้วครวญว่า พิชของเรามากมาย ถ้าเราโกรธแล้วพณลมจุมก
ออกไป สรีระของหมองนี้ก็จะย่อยแหลกไปเหมือนกองเถ้า แต่เมื่อทำเช่นนั้น
คือของเราจักกางพรอย เราจักไม่แลคุ่มนเสียดีกว่า คิดแล้วจึงหลับเนตร
ทั้งสองทอดพระเศียรไว้ภายในชนค¹

หมองจับพระโพธิสัตว์ได้ก็นำไปแสดงยังเมืองต่าง ๆ พระโพธิสัตว์ได้รับทุกข
เวทนามาก จนบรรลู่ถึงเมืองพาราณสี และได้แสดงให้เจ้าเมืองชม พอดีกับที่นางสุมนา
อัศรมเหสีของพระโพธิสัตว์ทราบว่าหมองจับพระโพธิสัตว์ไปเพราะน่าเป็นสีกางคังนิมิต
กลางสังฆรณ์ซึ่งพระโพธิสัตว์บอกไว้ นางจึงตามมา พบหมองกำลังบังคับพระโพธิสัตว์ให้
แสดงถวายพระเจ้าพาราณสีอยู่ นางจึงกราบทูลว่าพญานาคนี้เป็นสามีของนางให้ปล่อยเสีย
จึงทำให้กษัตริย์พาราณสีสงสัยว่าพญานาคมีฤทธิ์มากทำไมจึงพ่ายแพ้แก่นุญย์ นางกราบทูล
ว่าพระโพธิสัตว์รักษาศีล

¹สำนักอบรมครูวัคสามพระยา "จัมเปยยชาคก" ใน พระคัมภีร์ชาคกแปล
เล่ม 13 อรรถกถา วิสดีนินาต ภาค 7 หน้า 163 - 164

เมื่อหมอบูลอยแล้ว พระโพธิสัตว์ก็กลับร่างเป็นมนุษย์ชนกษัตริย์พาราณสี ไปสู่สำนักพิภพ กษัตริย์พาราณสีเสด็จไปทอศพระเนตรความมั่งคั่งของนักพิภพมีทั้งเงิน ทอง แก้วทุกชนิด พระโพธิสัตว์โปรดให้บริวารของกษัตริย์พาราณสีขนเอาไป ได้ยินว่า แต่นั้นมาชนภูทวีปจึงมีเงินทอง

เมื่อพิจารณาเนื้อเรื่องของจัมเปยยชาคกข้างต้น จะเห็นว่าศาสนานาเหตุการณ์ ตอนหมอบูลอยนักโพธิสัตว์ด้วยมนต์อาลัมพายน แล้วนำไปแสดงตามเมืองต่าง ๆ เหตุการณ์นี้พ้องกับเหตุการณ์ในภุริทัตชาคก และตอนนี้เป็นตอนสำคัญของเรื่องซึ่งแสดงให้เห็นถึงการถืออุโบสถศีลของพระโพธิสัตว์ ทรงมีเมตตาไม่โกรธไม่ทำอันตรายแก่หมอบูล เช่นเดียวกับเรื่องภุริทัตชาคก ชื่อหมอบูลคือ "ร่าเพย" ก็น่าจะเพี้ยนมาจาก "อาลัมพายน" และความว่า "จับได้เอาไปเล่น โคควิ่งเต้นซึ่งหลังช้างงู" การกระโดดซึ่งหลังเป็นการ "เล่น" หรือแสดงให้คนชมนั่นเอง ความคลาดเคลื่อนของเหตุการณ์ซึ่งอ้างในศาสนา เกิดจากกระบวนการถ่ายทอดนิทานโดยทางมุขปาฐะคงได้กล่าวแล้วในเรื่องภุริทัตชาคก

2.2.2 นิทานจากปัญจาสชาคก นิทานจากปัญจาสชาคกซึ่งปรากฏอ้างอิงในศาสนา มีเรื่องเดียว ลักษณะการอ้างอิงเป็นการสรุปเหตุการณ์มาอ้างอิงเช่นเดียวกับที่ศาสนาอ้างอิงเหตุการณ์ในนิทานจากนิบาตชาคก จะได้กล่าวโดยละเอียดดังนี้

2.2.2.1 ปาจิตตกุมารชาคก เป็นชาคกเรื่องที่ 39 ความของเรื่องมีว่า

ในสมัยเมื่อพระมหาธรรมราชาครองเมืองพรหมพันธนคร มีพระอัครมเหสีทรงพระนามว่า สุวรรณเทวี พระโพธิสัตว์จุติมาประสูติเป็นราชโอรสได้พระนามว่า ปาจิตตกุมาร เมื่อพระชนม์ได้ 16 พรรษา ปาจิตตกุมารออกแสวงหาชายา เมื่อถึงเมืองพาราณสีได้พบหญิงหม้ายมีครรภ์แก่กำลังไถนา และมีกลดกันเหนือศีรษะ ปาจิตตกุมารช่วยหญิงนั้นไถนาจนนางคลอดบุตร เป็นหญิงรูปงามพร้อมเบญจกัลยาณี จึงได้นามว่า อรพิมพุมาริกา ครั้นนางเจริญวัยได้ 16 ปี ก็ได้เป็นภรรยาปาจิตตกุมาร

ปาจิตกุมารอยู่กับนางอรพิมพ์ไคระยะหนึ่งก็เสด็จกลับพรหมพันธนคร เพราะระลึกถึงพระมารดา ระหว่างนั้นพรหมทัตกุมารบุตรพระเจ้าพาราณสีได้ดูนางอรพิมพ์ไปไว้ในปราสาทของตน เพราะพอใจความงามของนาง ปาจิตกุมารทราบเรื่องก็รีบเสด็จเข้าเมืองพาราณสี นางอรพิมพ์มอมเหล้าพรหมทัตแล้วใช้ดาบตัดศีรษะเสีย ทั้งสองพระองค์ตกใจและนั่งทุกข์ใจอยู่เพราะไม่รู้ว่าจะหนีไปได้อย่างไร พระอินทร์ทองเนรมิตเป็นม้าพาทั้งสองเหาะหนีไปไว้ใต้ต้นไม้กลางป่า พราณปาณผู้หนึ่งซึ่งกระบือผ่านมาพบเข้าและใช้ธนูยิงปาจิตกุมารสิ้นพระชนม์แล้วดูนางอรพิมพ์ขึ้นหลังกระบือ นางอรพิมพ์ต้องออกอุบายขอคาบจากนายพราณโดยบอกว่าพราณจะได้ขับกระบือสะดวก ครั้นได้โอกาสนางก็ใช้ดาบนั้นฟันคอพราณขาดแล้วกลับไปบอกพระศพร่าให้ถึงพระโพธิสัตว์ พระอินทร์ทองแปลงเป็นงูเห่า ต่อสู้กับพระมาตุลีซึ่งแปลงเป็นพญาคobra และเนรมิตโอสถวิเศษสำหรับพันใส่ร่างให้พันเมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดตายลง นางอรพิมพ์เห็นดังนั้นก็ทำตาม พระโพธิสัตว์จึงฟื้นขึ้นและพากันออกเดินทางต่อไป

เมื่อถึงฝั่งแม่น้ำแห่งหนึ่งได้พบสามเณร เรือผ่านมา ปาจิตกุมารจึงขอให้สามเณรช่วยพาข้ามฟาก สามเณรขอให้ข้ามทีละคนเพราะเรือเล็กเกรงจะล่ม ดังนั้นจึงพายเรือพาปาจิตกุมารข้ามไปส่งฝั่งตรงข้ามก่อน แล้วกลับมารับนางอรพิมพ์ เมื่อนางอรพิมพ์ลงไปในเรือแล้ว สามเณรก็ลอยเรืออยู่มิได้ข้ามส่งและบอกว่าจะพานางไปให้เป็นภรรยาของพี่ชาย ในปาจิตกุมารชาดกบรรยายไว้ดังนี้

สามเณรก็พายเรือพาพระโพธิสัตว์ข้ามไปถึงฝั่ง แล้วก็กลับมารับนางอรพิมพ์ลงไปในเรือ แล้วสามเณรก็ลอยเรืออยู่มิได้ข้ามส่ง นางอรพิมพ์จึงถามว่า เหตุไฉนพ่อเณรจึงมิข้ามส่ง พ่อเณรจะพาข้าพเจ้าไปข้างไหน สามเณรตอบว่า ดูกรอุบาสิก เราพาเอาภรรยาของพี่ชายเราไป นางอรพิมพ์ได้ฟังดังนั้น ก็มีใจตอบประการใด สามเณรก็พานางไปโดยกระแสน้ำตามริมฝั่ง¹

¹ หอสมุดแห่งชาติ ปัญญาสาตก ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ภาค 1 หน้า 171 - 172

นางอรพิมพ์เห็นมะเคื่อริมฝั่งจึงออกอุบายว่าหิวอยากกินผลมะเคื่อ เมื่อสามแฉะ แฉะเรือและป็นขึ้นไปเก็บผลมะเคื่อบนต้น นางอรพิมพ์รีบเอาหนามสะไว้รอบโคนมะเคื่อ แล้วลงเรือพายกลับไปหาปลาจิตตุมารแต่ไม่พบ นางอรพิมพ์ทำให้ตั้งจิตอธิษฐานว่าเกิดชาติใดขอให้ได้เป็นคู่ของปลาจิตตุมารทุกชาติ แล้วนางก็ออกเดินทางต่อไปจนถึงเมืองจัมปากนคร นางอรพิมพ์แปลงเพศเป็นชายและบวชเป็นภิกษุอุทิศสาธุว่าเรียนจนได้เป็นสังฆราชของจัมปากนคร นางได้สร้างศาลาขึ้นหลังหนึ่งแล้วให้ช่างวาดภาพเกี่ยวกับปลาจิตตุมารและนางอรพิมพ์ไว้ในศาลานั้น เมื่อปลาจิตตุมารเดินทางติดตามมาถึงศาลาจึงได้พบกันแล้วนางอรพิมพ์ก็ลาลึกซามทเดินทางกลับพรหมพันธนครกับปลาจิตตุมาร

ศาสตราจารย์นายจร เหมชานนท์ เรื่องที่ 2¹ และศาสตราจารย์นางส้มแป้น บุญยะโหตระ เรื่องที่ 23² ได้กล่าวอ้างอิงปลาจิตตุมารชาดกประกอบคำพยากรณ์ มีใจความตรงกันดังนี้ "รูปนี้นางอรพินนารี เมื่อข้ามนารี ให้เจ้าเขมรน้อยโสคา" เมื่อพิจารณาจากเนื้อเรื่องปลาจิตตุมารชาดก จะเห็นว่าศาสตราจารย์นายจร เหมชานนท์ และศาสตราจารย์นางส้มแป้น ได้กล่าวถึงนางอรพิมพ์ลงเรือสามแฉะน้อยเพื่อข้ามแม่น้ำ เหตุการณ์ก่อนนี้เป็นตอนสำคัญของเรื่องเพราะเป็นตอนที่ทำให้นางอรพิมพ์ต้องพลัดพรากกับปลาจิตตุมาร เป็นการพลัดพรากครั้งสุดท้าย และยาวนานกว่าทุกครั้งที่ผ่านมา

การอ้างอิงเหตุการณ์จากปลาจิตตุมารชาดกของนางอรพิมพ์ลงเรือสามแฉะน้อยข้ามแม่น้ำ ศาสตราจารย์นายจร เหมชานนท์ และศาสตราจารย์นางส้มแป้น ได้กล่าวถึงในลักษณะบอกตอนหรือเหตุการณ์ของเรื่องโดยสรุป ใจความสำคัญที่ศาสตราจารย์นายจร เหมชานนท์ ได้กล่าวถึงคือ การพลัดพรากของนางอรพิมพ์กับปลาจิตตุมาร รายละเอียดอื่น ๆ ศาสตราจารย์นายจร เหมชานนท์ ไม่บรรยายไว้ การอ้างอิงในลักษณะบอกตอนเช่นนี้เหมือนกับการอ้างอิงนิทานชาดกเรื่องอื่น ๆ ซึ่งได้กล่าวมาแล้ว

¹ ญาณาคณนวก 1.2

² ญาณาคณนวก 2.23

ในคำอธิบายที่ปรากฏในศาสตร์ว่า 'ศาสตร์เรียกสามเนรมิตนั้นว่า "สามเนรมิต" ซึ่งตรงกับในปาจิตกถุมารชาดก แต่ศาสตร์เรียก "นางอรพิมพ์" เป็น "นางอรพิน" ซึ่งไม่ตรงกับชื่อในชาดก อาจจะผิดพลาดเพราะการคัดลอก หรือการจำผิดหรือฟังผิดอย่างใดอย่างหนึ่ง ฉะนั้น "อรพิมพ์" จึงเป็น "อรพิน"

ใจความในศาสตร์ซึ่งแตกต่างกับชาดกอย่างตรงกันข้ามกันคือ ในศาสตร์กล่าวว่า นางอรพิน (หรือที่ถูกต้องนางอรพิมพ์) "ข้ามนาวิให้เจ้าเนรมิตโสคา" ซึ่งกลายเป็นว่านางอรพิมพ์เป็นผู้พาเรือหาสามเนรมิตข้ามฟาก แต่เหตุการณ์ในชาดกนางอรพิมพ์เป็นผู้อาศัยเรือของสามเนรมิตข้ามฝั่งแม่น้ำและสามเนรมิตเป็นผู้พาเรือ ภาพประกอบในศาสตร์เรื่องนี้ยืนยันความผิดพลาดนี้อย่างชัดเจน กล่าวคือว่าเป็นรูปนางอรพิมพ์กำลังพายเรือ โดยมีสามเนรมิตอยู่ตอนหัวเรือ การเปลี่ยนแปลงสลับเปลี่ยนพฤติกรรมระหว่างตัวละครในลักษณะนี้นับเป็นความผิดพลาดอย่างมาก และก่อให้เกิดความสงสัยว่าเนื้อเรื่องจะดำเนินไปเช่นไร ความผิดพลาดในลักษณะนี้พบในศาสตร์เรื่องนี้เรื่องเดียว อย่างไรก็ตามใจความสำคัญที่ศาสตร์ใช้เป็นแนวทางกำหนดเนื้อหาภาพยนตร์นั้นตรงกับในชาดก กล่าวคือ เหตุการณ์ตอนนี้นำให้นางอรพิมพ์ต้องพลัดพรากกับปาจิตกถุมาร

จากการศึกษาลักษณะการอ้างอิงนิทานชาดกของศาสตร์ดังกล่าวมาแล้วอาจสรุปเป็นตารางการอ้างอิงได้ดังนี้

ตาราง 4 ลักษณะการอ้างอิงนิทานฉาก

ข้อนิทาน	ลักษณะการอ้างอิง		
	เหตุการณ์	ตัวละครและอุปนิสัย	ใจความสำคัญที่สวดทราเน้น
1. นิมาตชาคก			
1.1 มหาชนก ชาคก	ตอนพระมหาชนก เรืออัปปางใน มหาสมุทร		ความทุกข์ทรมานในการว่ายน้ำ ของพระมหาชนก
1.2 สุวรรณสาม ชาคก	ตอนพระสุวรรณสาม ปฏิบัติบิณฑบาต		ความเหนื่อยยาก และความ กตัญญูของพระสุวรรณสาม
1.3 ภูริทัตชาคก		พระภูริทัตมีศีล มีเมตตา	ความมีศีลและ เมตตาของ พระภูริทัต
	ตอนพระภูริทัตถูก หมอบุญจับไปเล่น ละคร		ความเมตตาของพระภูริทัต ที่มีต่อหมอบุญ
1.4 หังสชาคก	ตอนพญาหงส์ทอง ติดบ่วงนายพราน		ความทุกข์ทรมานที่พญาหงส์ ได้รับจากการติดบ่วง
1.5 จัมเปยย ชาคก	ตอนพญานาคพระ โพธิสัตว์ถูกหมอบุญ จับไปแสดงให้คนชม		ความเมตตาที่พญานาคพระ โพธิสัตว์มีต่อหมอบุญ
2. ปัญญาสชาคก			
2.1 ปาจิตก กุมารชาคก	ตอนนางอรพิมพลึง เรือของสามเณร เพื่อข้ามแม่น้ำ		การพลัดพรากของนางอรพิมพลึง กับปาจิตกกุมาร

จากการข้างต้น จะเห็นว่าศาสตร์อ้างอิงนิทานชาดกทั้งจากนิบาตชาดก และปัญญาสชาดก นิทานชาดกส่วนมากที่ศาสดรนำมาอ้างอิงเป็นนิทานในมหานิบาตชาดก ได้แก่ มหาชนกชาดก สุวรรณสามชาดก และภริทัตชาดก การอ้างอิงเกือบทั้งหมด เป็นการอ้างอิงเหตุการณ์หรือตอนสำคัญของชาดกแต่ละเรื่อง ยกเว้นศาสตร์ฉบับนายจร เหมธานนท์ เรื่องที่ 14 ซึ่งอ้างอิงตัวละครและอุปนิสัยคือ พระภริทัต จากภริทัตชาดก สำหรับเหตุการณ์ซึ่งศาสดรนำมาอ้างอิงส่วนมากเป็นเหตุการณ์ในทางร้ายคือแสดงความทุกข์ยากเดือดร้อนของตัวละครสำคัญ ลักษณะสำคัญประการหนึ่งของการอ้างอิงนิทานชาดก ก็คือศาสดรจะกล่าวอ้างอิงแบบสรุปความไม่มีการบรรยายรายละเอียด ทั้งนี้ ศาสดรจะเน้นใจความสำคัญของตอนหรืออุปนิสัยของตัวละคร เพื่อจะใช้ใจความสำคัญนั้น ๆ เป็นแนวทางกำหนดเนื้อหาคำพยากรณ์ชีวิตต่อไป การอ้างอิงนิทานชาดกของ ศาสดรเกือบทั้งหมดจะลงสรุปได้แน่นอนว่าอ้างอิงจากชาดกเรื่องใด ยกเว้นการอ้างอิงโดยระบุพระชาติของพระโพธิสัตว์ ได้แก่ เมื่อพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญานาค และพญาหงส์ทอง ทั้งนี้เพราะพระชาติดังกล่าวปรากฏเหมือนกันในชาดกมากกว่าหนึ่งเรื่อง ในด้านใจความที่ศาสดรนำมาอ้างอิง ส่วนมากจะตรงกับเนื้อเรื่องในชาดก มีอยู่ส่วนน้อยซึ่งแตกต่างกันเพราะความคลาดเคลื่อนซึ่งเกิดจากการถ่ายทอดนิทานโดยการเล่าต่อ ๆ กันมา

2.3 ลักษณะการอ้างอิงนิทานธรรมบท นิทานธรรมบทซึ่งศาสดรนำมาอ้างอิง เพื่อตีความเป็นคำพยากรณ์ มีทั้งหมด 6 เรื่อง จะได้ศึกษาลักษณะการอ้างอิงนิทานแต่ละเรื่อง ดังนี้

2.3.1 เรื่องธัมมิกอุบาสก นิทานเรื่องนี้อยู่ในพระธรรมบทภาค 1 วรรค 1 ยมกวรรค เรื่องที่ 11 เนื้อเรื่องย่อมีว่า

นานมาแล้วหัวหน้าอุบาสกเมืองสาวัตถี มีบุตร 7 คน ธิดา 7 คน หัวหน้าอุบาสกและครอบครัวได้หาบุญ ถือศีลและฟังธรรมอยู่เป็นนิจ เมื่ออุบาสกนั้นป่วยหนักเพราะชรา เขาก็ส่งคนไปเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อทูลขอให้พระองค์ส่งภิกษุ 8 หรือ 12 รูป ไปเทศนาธรรมให้คนฟัง ภิกษุเมื่อไปถึงก็นั่งล้อมเตียงซึ่งอุบาสกชรานอนป่วยอยู่ อุบาสก

อาราธนาให้เทศนาสัทปิฎฐานสูตร ขณะฟังธรรมอยู่นั้นเทวดาได้นำรถ 6 คันเทียมควายมา 100 ตัว มาเชิญอุบาสกให้ไปสูเทวโลก อุบาสกใครจะฟังธรรมให้จบจึงขอให้เทวดา รอก่อน โดยร้องว่า "ท่านทั้งหลาย จงรอก่อน จงรอก่อน" ภิกษุเข้าใจว่าให้หยุด เทศน์จึงหยุดเสีย ฝ่ายบุตริกาของอุบาสกก็เข้าใจผิดว่าบิคาของตนกลัวตาย และไม่พอใจฟังธรรม จึงเสียใจพากันรำไให้ ภิกษุเห็นดังนั้นก็ลุดลิกไป อุบาสกจึงถามบุตริกา ว่าร้องให้เพราะเหตุใด และภิกษุไปไหน เมื่อทราบว่าทั้งภิกษุและบุตริกาเข้าใจผิดว่า ตนห้ามเทศนาธรรม จึงเล่าเรื่องเทวดาและรถจากเทวโลกให้ฟัง แล้วให้บุตรเสียง พวงดอกไม้ซึ่งเตรียมไว้สำหรับตน โดยเสียงว่าขอให้พวงดอกไม้ไปคล้องที่แตรรถ จะได้ รู้ว่ามียรถมาจากเทวโลกจริงดังคำของบิคา เมื่อบุตรเสียงเสร็จก็เห็นพวงดอกไม้ห้อยอยู่ ในอากาศ แล้วอุบาสกก็บอกบุตริกาว่าตนจะไปสู่ภพกุสิดซึ่งเป็นที่ประทับของพระโพธิสัตว์ ทุกพระองค์ รวมทั้งพระพุทธรูปและพระพุทธรูปิกา ถ้าบุตริกาอยากไปสู่กุสิดก็จงหาบุญ กิจที่ตนปฏิบัติมา แล้วอุบาสกก็ถึงแก่ความตายบนรถจากเทวโลก แล้วเกิดใหม่ทันทีมี ร่างกายสูงประมาณ 3 คาวุต* ประทับควยเครื่องประดับหนักได้ 60 เล่มเกวียน แวดล้อมควยเหล่านางฟ้าพันนางบนวิมานแก้วซึ่งลอยจากสวรรค์ชั้นดุสิตลงมารับอุบาสก ผู้ถึงพร้อมด้วยความคิด ในพระธรรมบทบรรยายเหตุการณ์ตอนวิมานแก้วลอยมารับอุบาสก ผู้ชราว่า

บุตร. พ่อ รถที่ไหนร พวกผมไม่เห็น

อุบาสก. ก็ดอกไม้ที่ร้อยเป็นพวงเพื่อพ่อมีไหม

บุตร. มีพ่อ

อุบาสก. เทวโลกชั้นไหน ควรเป็นที่รื่นรมย์

บุตร. ภพกุสิด อันเป็นที่ประทับอยู่ของพระโพธิสัตว์ทุกพระองค์ของ

พระพุทธรูป และของพระพุทธรูปิกา เป็นที่รื่นรมย์ซิ พ่อ

* มาตรการวัดทางยาวโบราณ คาวุตะ หมายถึงชั่วสูกเสียงว้าวร้อง ระยะทาง

1 คาวุต = 100 เส้น บางแห่งใช้ คาพยุพ

อุบาสก. ถ้ากระนั้น พวกเจ้าจึงเสี่ยงว่า "ขอพวงดอกไม้ จงคล้อง
ที่รถมมาจากภพกุสิด" ดังนี้แล้ว เหยียดพวงดอกไม้ไปเถอะ

บุตรเหล่านั้นได้เหยียดไปแล้ว พวงดอกไม้ นั้น ได้คล้องที่แฉกรถ
ห้อยลงในอากาศ มหาชนเห็นแต่พวงดอกไม้ นั้น หาเห็นรถไม่ อุบาสก
พูดว่า "เจ้าทั้งหลายเห็นพวงดอกไม้ นั้นไหม" เมื่อบุตรตอบว่า "เห็นจะ"
จึงกล่าวว่า "พวงดอกไม้ นั้น ห้อยที่รถซึ่งมาจากกุสิด เราจะไปสู่ภพกุสิด
พวกเจ้าอย่าวิตกเลย พวกเจ้ามีความปรารถนาจะเกิดในสำนักเรา ก็จง
ทำบุญทั้งหลายตามทานองที่เราทาแล้วเถิด" ดังนี้แล้ว ทำกาละ ดำรงอยู่
บนรถที่มาจากภพกุสิด อักภาพของเขาสูงประมาณ 3 ศาวุต ประทับด้วย
อสังการหนักไค้ 60 เล่มเกวียน เกิดในทันใดนั้นเอง นางอัปสรพันหนึ่ง
แวดล้อมแล้ววิมานแก้วประมาณ 25 โยชน์ปรากฏแล้ว¹

ฝ่ายภิกษุเมื่อกลับไปแล้วพระพุทธองค์ก็ทูลทุกอย่างตามที่เข้าใจ พระพุทธองค์
ทรงชี้แจงให้เข้าใจว่า อุบาสกไม่ไ้ห้ามให้หยุดเทศนาธรรม แต่บอกให้เหวศานินรถจาก
เหวโลกหยุดรอให้ตน (อุบาสก) พังธรรมเสร็จเสียก่อน แล้วพระพุทธองค์ก็ตรัสว่า
ธัมมิกอุบาสกเป็นคฤหัสถ์ผู้ไม่ประมาท ได้ทำบุญเอาไว้มากจึงมีความสุขทั้งในโลกนี้และ
โลกหน้า

ศาสดาทุกฉบับอ้างอิงนิทานธรรมบทเรื่องธัมมิกอุบาสกประกอบคำทำนายเรื่องนี้
จึงมีอิทธิพลต่อศาสดามากกว่านิทานธรรมบทเรื่องอื่น ๆ การอ้างอิงของศาสดาทุกฉบับ
มีใจความตรงกันดังนี้ "รูปนี้วิมานลอยในเวหน รัศมีสีโสมพะโยมบนงามโสมณโสภาส
สะอาครัณ มีนางฟ้าพนาลอลละอออ่อน มารำพ้อนรอนเรในเวหั้น เทพบุตราลอจจรจัด"²

¹พระสุเมงคละมุนี (พระมหาวิว) แปล "เรื่องธัมมิกอุบาสก" ใน พระธรรม
ปัทมรุกรถ แปล ภาค 1 หน้า 176

²ดูภาคผนวก 1.11 2.3 3.23 4.9

เมื่อพิจารณาเนื้อเรื่องของนิทานธรรมดาเรื่องธัมมิกอุบาสกแล้ว จะเห็นว่า ศาสดานาชื่อหรือธากวิมานแก้วมาอ้างอิง ชื่อหรือธากวิมานแก้วนี้อยู่ในเหตุการณ์ตอนสำคัญที่สุดของเรื่องคือ วิมานแก้วลอยลงมาจากสวรรค์ชั้นดุสิตรับอุบาสกชราขึ้นไปจุติบนดุสิตพิภพ จึงกล่าวได้ว่าชื่อวิมานแก้วเป็นชื่อที่สำคัญที่สุดของเรื่อง และวิมานแก้วนี้ได้แสดงบทบาทสำคัญที่สุดของเรื่องด้วย การที่ศาสดาเลือกนำวิมานแก้วไปอ้างอิง เป็นการเลือกที่เหมาะสมทั้งในแง่ความประหยัค และความง่ายในขณะที่เดียวกันชื่อวิมานแก้วก็เก็บความหรือเหตุการณ์เอาไว้ด้วย หมายความว่า เมื่อนึกถึงวิมานแก้วก็ต้องนึกถึงเหตุการณ์ในนิทาน วิมานแก้วในนิทานธรรมดาเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์ ซึ่งมีอิทธิพลต่อชาวบ้านมาก คือความเชื่อในส่วนที่เกี่ยวกับสวรรค์ว่า เมื่อคนที่ทำบุญความดีเอาไว้มากตายไปจะมีเทวดามารับไปเกิดบนสวรรค์ ชื่อวิมานแก้วจึงเป็นที่มาของความเชื่อเรื่องวิมานลอยในปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่าชื่อหรือนิทานธรรมดาเรื่องนี้คงเคยแพร่หลายอย่างมากในหมู่บ้าน

ศาสดาเรียกวิมานแก้วว่าวิมานลอย เพราะพิจารณาเพ่งเล็งว่าวิมานนี้ลอยมาจากสวรรค์ และกลับไปสู่สวรรค์ อากาโร "ลอย" เป็นลักษณะเด่นและสำคัญของวิมานดังกล่าว ชื่อวิมานลอยซึ่งศาสดาหรือชาวบ้านเรียกจึงน่าจะเหมาะสมและสื่อความมากกว่าชื่อวิมานแก้ว ศาสดาบรรยายลักษณะของวิมานลอยหรือวิมานแก้วว่าลอยอยู่ในอากาศ มีแสงรัศมีสวยงาม มีนางฟ้าและเทพบุตรรำเกี้ยวกันอยู่แควลอม ในขณะที่ความในนิทานธรรมดาบรรยายว่า วิมานลอยเป็นขบวนรถ 6 คัน เทียมด้วยม้า 1,000 ตัว ประดับด้วยเครื่องประดับหนักได้ 60 เล่มเกวียน และมีนางอัปสรหรือนางฟ้าแควลอม 1,000 นาง จะเห็นว่าใจความในนิทานธรรมบทระบุไว้ละเอียดกว่า ส่วนศาสดาจับเอาลักษณะเด่น ๆ ไปบรรยาย ความงดงามของวิมานลอย และมีนางฟ้าแควลอมในศาสดาตรงกับที่ปรากฏในนิทานธรรมดา ส่วนที่ต่างออกไปคือมีเทพบุตรรำเกี้ยวอยู่กับเหล่านางฟ้าด้วย ส่วนนี้ศาสดาอาจจะขยายความตามจินตนาการหรือความเชื่อซึ่งสร้างให้วิมานลอยมีชีวิตชีวามากขึ้น

2.3.2 เรื่องพระนางสามาวดี นิทานเรื่องนี้อยู่ในพระธรรมบท ภาค 2
วรรค 2 อัปมาทวรรค เรื่องที่ 1 เนื้อเรื่องย่อมีว่า

กาลครั้งหนึ่งพระราช 2 องค์ คือ พระอัลลภิปะ แห่งแคว้นอัลลภิปะ และ
พระเวณฐทีปกะ แห่งแคว้นเวณฐทีปกะ เป็นพระสหายซึ่งรักกันมาก ต่อมาได้ชวนกันสละ
ราชสมบัติออกบวช ต่อมาเวณฐทีปกะตายได้ถึงแก่ความตาย และเกิดเป็นเทพเจ้าแล้ว
แปลงเป็นชายหลงทางไปพบอัลลภิปะตาย และบอกให้รู้ว่าตนคือเวณฐทีปกะเดิม
เทพเจ้าได้มอบพิณสามสายสำหรับตีคัมภีร์ หรือเรียกขานให้แก่อัลลภิปะตาย

กล่าวถึงกรุงโกสัมพี พระราชานามว่า พระเจ้าปรัณตะ ขณะนั้นพระราชเทวี
กำลังพระครรภ์แก่ วันหนึ่งขณะที่ทั้งสองพระองค์กำลังนั่งเฝ้าแกล่ก่อนนอญกลางแจ้ง มีนก
หัสติลิงคบินเข้ามาเข้าใจว่าพระราชเทวีเป็นชั้นเนื้อจึงโฉบเอาพระนางพามินไปวางไว้
บนต้นไม้ใหญ่กลางป่า เมื่อพระนางส่งเสียงดังโกลนไปแล้วพระนางก็ได้ประสูติราชโอรส
ในคืนนั้น และตั้งชื่อว่า อุเทน ฝ่ายอัลลภิปะตายผ่านมาพบเข้าทราบดีว่าเป็นชาติกษัตริย์
ด้วยกันจึงช่วยเหลือนาง ต่อมาพระนางเกรงว่าพระคาบสจะทอดทิ้งจึงหาอุบายทำลายศีล
และโค่เสียกัน เมื่อทราบว่าพระเจ้าปรัณตะสวรรคต พระราชเทวีก็ปรารถนาจะให้
พระอุเทนบุตรของพระนางกับพระเจ้าปรัณตะได้ครองราชสมบัติสืบแทน พระนางได้
เล่าเรื่องราวทั้งหมดให้พระอุเทนฟังแล้วมอบผ้าห่มและแหวนซึ่งเป็นของพระเจ้าปรัณตะ
ให้พระอุเทนนำไปแสดงเป็นหลักฐานขององค์รัชทายาท ฝ่ายคาบสก็มอบพิณและมนต์
สำหรับเรียกขานให้ พระอุเทนเรียกขานห่มแหวนแรงมามากมาย แล้วยกทัพเข้า
เมืองโกสัมพี และได้ขึ้นครองราชสมบัติ

พระเจ้าอุเทนมีอัครมเหสีถึง 3 พระองค์ องค์แรกคือ พระนางสามาวดี
องค์ที่สองคือ พระนางवासุทธิตตา องค์ที่ 3 คือ พระนางมาคันทียา นอกจากอัคร
มเหสี 3 พระองค์แล้ว พระเจ้าอุเทนยังมีหญิงพ่อนว่าอีก 1,500 นาง ในสมัยนั้นเมือง
โกสัมพีมีเศรษฐี 3 คน คือ โฆสกเศรษฐี กุกกุฏเศรษฐี และปาวาริกเศรษฐี เศรษฐี
ทั้งสามคนเป็นผู้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ได้จัดสร้างวัดขึ้น 3 วัด ถวายแด่พระพุทธองค์
คือ โฆสิตาราม กุกกุฏาราม และปาวาริการาม พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์

พุทธสาวกได้เสด็จประทับ ณ วัดซึ่งเศรษฐีสร้างขึ้น พระนางสามาวดี อัครมเหสีองค์แรกของพระเจ้าอุเทน และนางสนม 500 คน เป็นผู้เลื่อมใสต่อพระพุทธองค์และสาวก ครั้นได้ฟังธรรมจากนางชุชชัตรา ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงยกย่องว่าเป็นเลิศในทางแสดงธรรม พระอัครมเหสีสามาวดีและพระสนม 500 คน ก็ปรารถนาจะได้เห็นและถวายเครื่องสักการะแก่พระพุทธองค์และพระสงฆ์สาวก นางชุชชัตราได้แนะนำให้เจาะช่องที่ฝาห้องเพื่อยื่นของสักการะ พระนางมาคันธียา อัครมเหสีองค์ที่สองของพระเจ้าอุเทนเป็นผู้ถูกอาฆาตพระพุทธเจ้า ได้หาทางกลั่นแกล้งพระพุทธองค์และพระนางสามาวดี ครั้งแรกพระนางทูลแก่พระเจ้าอุเทนว่าพระนางสามาวดีและเหล่าสนมคึกคกทรยศ พระองค์จักต้องสิ้นพระชนม์ใน 2 - 3 วันแน่ พระเจ้าอุเทนไม่ทรงเชื่อ แต่ได้เสด็จไปตรวจตรา เมื่อทอดพระเนตรเห็นช่องที่ฝาห้องของพระนางสามาวดี และเหล่าสนมก็คร่ำครวญ ครั้นทรงทราบสาเหตุก็มิได้ห้ามปรามกลับรับสั่งให้ขยายช่องให้ใหญ่ขึ้นเท่าหน้าต่าง

ต่อมาพระนางมาคันธียา ได้ว่าจ้างพวกทาสและกรรมกรให้คอยด่าบริภาษพระพุทธเจ้าว่าเป็นโจร เป็นพาล เป็นบ้า เป็นสัตว์นรก และเป็นผู้หวังทุกข์ เป็นต้น พระอานนท์ทูลให้พระศาสดาเสด็จหนีไปเมืองอื่น แต่พระพุทธองค์ให้บอกกลับตอบว่าล่วงเกินนั้น พวกเราจ้างครั้งค่าอยู่ 7 วันไม่ประสบผลก็เลิกเสีย

พระนางมาคันธียาได้วางอุบายกลั่นแกล้งใหม่โดยทำให้พระเจ้าอุเทนเข้าพระทัยผิดว่า พระนางสามาวดีและเหล่าสนมไม่ยอมแกล้งโกหกให้พระเจ้าอุเทนเสวย แต่ยอมฆ่าไก่และถวายพระศาสดาและสาวก พระเจ้าอุเทนทรงออกคณันนั่งไว้ ต่อมาพระนางมาคันธียาก็ทำอุบายว่าพระนางสามาวดีวางแผนปลงพระชนม์ถวายบูชายัญ พระเจ้าอุเทนไม่ทรงทราบว่าเป็นอุบาย จึงแฉลงศรจะประหารพระนาง แต่ศรที่พระเจ้าอุเทนเล็งสู่อยู่ของพระนางกลับพุ่งย้อนกลับ พระเจ้าอุเทนเข้าใจว่าพระนางสามาวดีเป็นสมมติเทพและขอให้นางเป็นที่พึ่ง พระนางทูลว่าที่พึ่งของพระนางคือพระพุทธองค์ และขอพระบรมราชานุญาตให้พระพุทธเจ้าและสาวก 500 รูป เสด็จมาแสดงธรรมโปรดทุกวัน พระเจ้าอุเทนก็ทรงอนุโมทนาถวาย และทรงร่วมถวายจีวรแก่พระอานนท์

ฝ่ายพระนางมาคันทียาก็ไม่ยอมลดละ พระนางได้วางแผนให้อาของพระนาง
เผาปราสาทของพระนางจนสามารถโดยปิดประตูเสียทั้งหมดมิให้มีใครหนีรอดได้ พระนาง
สามารถและสนม 500 นางจึงถูกไฟครอกตาย แต่ก่อนสิ้นพระชนม์พระนางสามารถและ
เหล่าสนมได้ตั้งกัมมัญฐานบ้างก็บรรลุมิเป็นพระโสดาบัน บ้างก็บรรลุมิเป็นสกทาคามีและ
อนาคามี พระนางมาคันทียากับพวกก็ถูกพระเจ้าอุเทนประหารเสียทั้งหมด พระพุทธองค์
ทรงกล่าวภาติกาว่า "ความไม่ประมาทเป็นเครื่องถึงอมตะ ความประมาทเป็นทาง
แห่งมัจจุ ผู้ไม่ประมาทแล้วชื่อว่ายอมไม่ตาย : ผู้ใดประมาทแล้ว ย่อมเป็นเหมือน
คนตายแล้ว"¹

ศาสตราจารย์นายสะเทือน บุญชูวงศ์ เรื่องที่ 11 ได้อ้างอิงนิทานธรรมบท
เรื่องพระนางสามารถ ไว้ว่า "ใบสับเอ็ดเสร็จจสมอารมณ์หมาย ใครเสี่ยงไค้ใบนี้
พาที่ตาย อันตรายไม่มีมาปีตา กระหาขายไค้ชัคชชีสาร"² เปรม หิมจันทร์³
อดีตอาจารย์มหาวิทยาลัยกล่าวว่า ศาสตราจารย์อ้างอิงมาจากนิทานธรรมบท
เรื่องพระนางสามารถ โดยให้เหตุผลสอดคล้องกับประวัติความเป็นมาของศาสตราจารย์ว่า
ศาสตราจารย์ในปัจจุบันนี้ ในช่วงหนึ่งได้พัฒนามาจากการแต่งพระธรรมบท ปัจจุบันวัดบางวัด
เช่น วัดมุขลินทวาปี อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี ยังคงปรากฏต้นฉบับพระธรรมบท
ซึ่งใช้สำหรับเสี่ยงทาย

เมื่อพิจารณาจากเนื้อเรื่องของนิทานธรรมบทเรื่องพระนางสามารถ จะเห็นว่า
ศาสตราจารย์เหตุการณ์ก่อนพระเจ้าอุเทนประทับบนหลังช้างงาโหล่งนำทัพช้างเข้าสู่นคร

¹มหาเพียร แปล "เรื่องพระนางสามารถ" ใน พระอัมมปัทมสูตร
ภาค 2 หน้า 91

²กฎหมาย 4.11

³เปรม หิมจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จริญญา คันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์
ที่คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน
พ.ศ. 2526

โกสัมพี เพื่อครองราชบัลลังก์ของพระเจ้าปรัญตะปุเป็นพระราชบิดา เหตุการณ์ตอนนี้
ในนิทานธรรมบทบรรยายไว้ว่า

คาบส กล่าวว่ "เจ้าจงนั่งข้างล่างแห่งต้นไม้ ร่ายมนต์บน
กิ่งสายพินสายนี้; ช่างนายฝูงนอมหลังเข้ามาหาเจ้า เจ้านั่งบนหลังของ
มันเขียว จงไปยึดเอาราชสมบัติ

พระกุมารนั้น ถวายบังคมพระราชบิดาพระราชมารดาแล้วทรงหาตาม
นั้นแล้วนั่งบนหลังของช้างตัวที่มาแล้ว กระซิบบอกช้างว่า "ข้าพเจ้าเป็น
บุตรของพระเจ้าปรัญตะปุในกรุงโกสัมพี ขอท่านจงยึดเอาราชสมบัติอันเป็น
ของบิดาให้แก่ข้าพเจ้าเถิด นาย" ช่างนายฝูง พังคำนั้นแล้ว จึงร้องเป็น
เสียงช้างว่า ช่างจงมาประชุมกันหลาย ๆ พัน" ช่างหลายพันมาประชุมกันแล้ว
ร้องอีกว่า "ช่างแก่ ๆ จงถอยไป" ช่างแก่พากันถอยไปแล้ว ร้องอีกว่า
"ช่างตัวเล็ก ๆ จงกลับไป" แม้ช้างเหล่านั้น ก็พากันกลับแล้ว พระกุมารนั้น
อันช่างนักรบทั้งหลายพากันแวดล้อมแล้ว ถึงบ้านปลายแดนแล้ว..."¹

เหตุการณ์ตอนที่ศาสตรานามาวังอิงนี้เป็นเหตุการณ์ตอนต้นของเรื่องกล่าวถึง
ประวัติของพระเจ้าอุเทน พระสวามีของพระนางสามาวดีตัวละครสำคัญของเรื่อง และ
ไม่ใช่เหตุการณ์ตอนสำคัญ เพราะนิทานธรรมบทเรื่องนี้ตัวละครสำคัญคือพระนางสามาวดี
แก่นเรื่องต้องการแสดงให้เห็นความเป็นผู้ไม่ประมาทถือปฏิบัติธรรมของพระนางสามาวดี
แต่การที่ศาสตราเลือกเหตุการณ์ตอนนี้มาอ้างอิงน่าจะเป็นเพราะนิทานตอนนั้นกล่าวถึงคน
(พระเจ้าอุเทน) ที่ช้างซึ่งเป็นสัตว์ใหญ่มีกำลังมหาศาล เป็นสัญลักษณ์ของควมมีบุญหนัก
ศักดิ์ใหญ่ของบุคคล จึงเหมาะสำหรับการนำไปตีความเป็นคำพยากรณ์

¹มหาเพียร แปล "เรื่องพระนางสามาวดี" ใน พระอัมมปัทมสูตร

ศาสตราจารย์อังเกตุการณ์ตอนพระเจ้าอุเทนยกทัพช้างจากนิทานธรรมบทเรื่อง พระนางสามารถไว้สั้นมาก และไม่ระบุชื่อพระเจ้าอุเทน หรือพฤติกรรมซึ่งจะช่วยให้สรุป ได้อย่างแน่ชัดว่า ศาสตราจารย์อังเกตุการณ์จากวรรณกรรมเรื่องใด แต่จากอิทธิพลของนิทาน ธรรมบท ซึ่งปรากฏในประวัติความเป็นมาของศาสตราจารย์อังเกตุการณ์ ตอน "คนขี่ช้าง" และได้เป็นใหญ่ (ตามคำพยากรณ์) ในนิทานธรรมบทเรื่องนี้ จึงพอ ที่จะเชื่อถือได้ว่าศาสตราจารย์อังเกตุการณ์จากนิทานธรรมบทเรื่องพระนางสามารถ

2.3.3 เรื่องท้าวสักกะ นิทานเรื่องนี้อยู่ในพระธรรมบท ภาค 2 วรรค 2 อัปปมาทวรรค เรื่องที่ 7 เนื้อเรื่องย่อมีว่า

นานมาแล้วในแคว้นมคธ มีชายหนุ่มคนหนึ่งชื่อ มหะ ชายผู้นี้ถูกผู้อื่นแย่งที่พักซึ่ง เขาได้ทำความสะอาดให้สบายแล้ว แต่เขาก็ไม่โกรธ เมื่อหาที่พักที่ใหม่ได้ก็ถูกแย่งไปอีก เป็นอย่างนี้จนกระทั่งรู้สึกมีความสุขที่ได้ทำให้ผู้อื่นมีความสุข เขาได้สรุปบทเรียนว่าคนเรา ย่อมต้องการที่ ๆ สบาย จึงออกจากบ้านเที่ยวผจญทางไกล เขาได้ช่วยซึ่งเห็นด้วย กับความคิดของเขาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ รวม 33 คน ทั้งหมดก็มีคัมภีร์และจอบคุดมือสร้างทางไป เรื่อย ๆ ผู้ใหญ่บ้านได้ห้ามและให้ทำงานทุจริต ซึ่งผู้ใหญ่นั้นจะได้รับผลประโยชน์บ้าง เมื่อชายเหล่านั้นไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่นั้นจึงไปกราบทูลพระราชาว่า ชายทั้ง 33 คนเป็นโจร พระราชาจึงรับสั่งให้นำช้างไปเหยียบให้ตาย มขมาณพบขอให้เพื่อน ๆ แบ่งเมตตา ช้าง จึงมีอาจทำอันตรายได้ เมื่อพระราชาทราบว่าชายทั้ง 33 คน มาเพื่อผลประโยชน์จึง พระราชทานบ้าน บุตร ภรรยา และช้างเชือกนั้นให้

มขมาณพบมีภรรยา 4 คน คือ นางสุนันทา สุจิตรา สุธรรมา และสุชาคา คราวหนึ่งนางทั้ง 33 คน ได้ร่วมกันสร้างศาลา 4 หลังตรงทาง 4 แพร่ง ในศาลา บุกระดานไว้คนละแผ่นรวม 33 แผ่น ชายเหล่านั้นตั้งช้างไว้ว่าเมื่อแขกมานั่งบนแผ่น กระดานที่ผู้ใดไปไว้ให้นาแขกผู้นั้นไปพักผ่อนก็นอนอยู่ที่บ้านของผู้นั้น นางสุธรรมาได้ร่วม สร้างขอฟ้าของศาลา นางสุนันทาได้สร้างสระโบกขรณี ฝ่ายนางสุจิตราได้สร้างสวน ดอกไม้ในบริเวณศาลานั้น ฝ่ายนางสุชาคาคิดว่าสิ่งที่สามีทำก็คือสิ่งที่ตนทำ และสิ่งที่ ตนทำก็คือสิ่งที่สามีทำ นางจึงไม่ได้สร้างอะไร เอาแต่แต่งตัวอย่างเดียว มขมาณพบ

เป็นผู้ครองอยู่ในธรรมของสัปบุรุษ และสร้างกุศลอยู่เสมอ เมื่อสิ้นชีวิตได้ไปเกิดเป็น
ท้าวสักกเทวราชในดาวดึงส์ เพื่อนอีก 22 คน ก็ได้ไปเกิดในดาวดึงส์เช่นกัน ช่วงไม่
เกิดเป็นพระวิศวกรรม ช้างไปเกิดเป็นเทพบุตรชื่อเอราวัณ

เมื่อมฆมานพ และเพื่อน ๆ ไปจุติในดาวดึงส์ เหล่าอสูรได้เตรียมน้ำเมาเพื่อ
เลี้ยงฉลองให้ แต่มฆมานพออกอุบายมิให้เพื่อน ๆ ดื่มน้ำเมา และเมื่อเหล่าอสูรพากัน
ดื่มจนเมาแล้ว เทวคัจจติใหม่เหล่านั้นก็จับอสูรมัดแล้วทิ้งในมหาสมุทร เหล่าอสูรได้ที่อยู่
ใหม่ได้เขาสินธู

เมื่อมฆมานพไปจุติเป็นท้าวสักกะนั้น ภรรยาทั้งสามคือ สุธรรมา สุนันทา
และสุจิตรา ก็ได้ไปเกิดเป็นมเหสีของท้าวสักกะในดาวดึงส์ ส่วนนางสุชาดาเกิดเป็น
นกยางอาศัยอยู่ในชอกเขา เพราะไม่ได้ร่วมสร้างกุศลกับท้าวสักกะ ความค่อนนี้หนาน
ธรรมบทกล่าวไว้ว่า

ส่วนนางสุชาดา ถึงแก่กรรมแล้ว เกิดเป็นนางนกยางในชอกเขา
แห่งหนึ่ง ท้าวสักกะทรงตรวจดูบริวาริภาของพระองค์ ทรงทราบว่า
"นางสุธรรมาเกิดแล้วในที่นี้เหมือนกัน นางสุนันทา และนางสุจิตรา
ก็อย่างนั้น" พลังคาริ (ต่อไป) ว่า "นางสุชาดาเกิดที่ไหนหนอ"
เห็นนางเกิดในชอกเขานั้นแล้ว ทรงคาริว่า "นางสุชาดานี้เขลา
ไม่ทามุญอะไร ๆ บัดนี้เกิดในกาเนกคิริจจาน, แม้บัดนี้ควรที่เราจะให้
นางทามุญแล้วนำมาไว้เสียที่นี่¹

ท้าวสักกะแปลงพระองค์ไปพบนางสุชาดา และเล่าเรื่องกำเนิดของตนและ
ภรรยาอีก 3 คน แล้วนางนกยางไปปล่อยไว้ริมสระโบกขรณีของนางสุนันทาในดาวดึงส์
พระมเหสีทั้ง 3 องค์ของท้าวสักกะกล่าวเยาะเย้ยนางนกยางสุชาดาว่า ผลของการมุงแต่

¹มหาบุณมี แปล "เรื่องท้าวสักกะ" ใน พระอัมมปัทมสูตร แปล ภาค 2

แตงตัว จะงอยปาก แข่งขา จึงไถ่ถามนัก นางสุชาดาขอให้ท้าวสักกะนำนางกลับ
ท้าวสักกะจึงนำนางนกกยางไปส่งที่เค็มแล้วสั่งให้ถือศีล 5 นางนกกยางปฏิบัติศีลอย่าง
เคร่งครัดเมื่อตายไปก็เกิดเป็นธิดาของช่างหม้อเมืองพาราณสี ท้าวสักกะก็แปลงไป
สั่งให้นางรักษาศีล 5 อีก เมื่อตายแล้วนางจึงได้เกิดเป็นธิดาของท้าวอสุริ เมื่อคราว
อสุริให้นางเลือกคู่ ท้าวสักกะก็แปลงลงไปเป็นอสุริจึงนางสุชาดาได้แล้วนางสุชาดาจึงตั้ง
ในที่สุดของนิทานนี้พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงคุณของความไม่ประมาทและโทษของความ
ประมาท

นิทานธรรมบทเรื่องท้าวสักกะเป็นนิทานที่สาสตรานาไปอ้างอิงโดยสาสตรา
3 ฉบับ กล่าวอ้างอิงไว้มีใจความตรงกันดังนี้ "รูปนี้นางสุชาดามาระศรี เมียพระอินทร์
เป็นภพในโลกี้ กาไม้ก็ตายตกเป็นนกกยาง"¹ เมื่อพิจารณาข้อความนี้กับเนื้อเรื่องนิทาน
ธรรมบท จะเห็นว่าสาสตรานาเหตุการณ์ก่อนนางสุชาดาขายาของมมมาณพหรือท้าวสักกะ
เกิดเป็นนกกยาง เหตุการณ์ก่อนนี้เป็นตอนสำคัญตอนหนึ่งของนิทาน เพราะแสดงให้เห็น
โทษของความประมาทซึ่งเป็นแก่นของเรื่องส่วนหนึ่ง ความในสาสตรากล่าวว่านางสุชาดา
เป็นเมียของพระอินทร์ แต่เพราะทำกรรมไม่ดีจึงต้องไปเกิดเป็นนกกยาง ความในนิทาน
ธรรมบทกล่าวว่านางสุชาดาซึ่งเคยเป็นเมียของพระอินทร์เมื่อครั้งเป็นมมมาณพนั้น มิได้ร่วม
สร้างกุศลกับมมมาณพ เมื่อมมมาณพได้จุติเป็นท้าวสักกะ นางสุชาดาจึงต้องเกิดเป็นนกกยาง
เหตุการณ์ที่สาสตรานาอ้างอิงจึงสอดคล้องกับความในนิทานธรรมบทเรื่องท้าวสักกะ
"กาไม้ดี" ของนางสุชาดา คือ การที่นางมุ่งแต่แข่งตัวไม่สนใจร่วมสร้างศัลยาคุณ นางจึง
ตกอยู่ในความประมาท ดังที่ท้าวสักกะ กล่าวว่า "นางสุชาดานี้เขลา ไม่ทำบุญอะไร ๆ
บัดนี้เกิดในกาเนคคิริจฉาน"²

สาสตราเรียกท้าวสักกะว่า พระอินทร์ ในขณะที่นิทานธรรมบทเรียกว่าท้าวสักกะ
อุคม รุ่งเรืองศรี กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า โดยปกติแล้วพระอินทร์ในวรรณคดีบาลีจะปรากฏ

¹ ฎีกาฉนวนก 2.21 3.6 4.8

² มหาบุณมี แปล "เรื่องท้าวสักกะ" ใน พระธัมมปัทมฎกตา แปล ภาค 2

นามว่า ลักกะ เสมอ แต่คนไทยคุ้นกับชื่อพระอินทร์ในฐานะจอมเทพของสวรรค์ชั้น
ดาวดึงส์ จึงนิยมใช้คำว่า พระอินทร์ แทน ลักกะ นอกจากนี้ชื่อพระอินทร์ยัง
สอดคล้องกับแนวคิดของกลุ่มพุทธศาสนิกชน¹

2.3.4 เรื่องพระกุลทลเกสึเดรี นิทานเรื่องนี้อยู่ในพระธรรมบท ภาค 4
วรรค 8 สหัสสวรรค เรื่องที่ 3 เนื้อเรื่องย่อมีว่า

นานมาแล้ว เศรษฐีคนหนึ่งในกรุงราชคฤห์มีธิดารูปงามอายุย่าง 16 ปี
เศรษฐีกลัวว่าธิดาจะไปลุ่มหลงบุรุษ จึงให้ธิดาอยู่แต่ในห้องบนปราสาทชั้นเจ็ด วันหนึ่ง
ขณะมีการแห่โจรไปสู่ที่ประหาร ธิดาเศรษฐีได้ยินเสียงอึกทึกจึงมองลงมาเห็นนายโจร
นางมีจิตลุ่มหลงโจรนั้นจึงไม่ยอมกินอาหาร บิคามารคามมีความสงสารธิดาและกลัวว่า
ธิดาของตนจะเสียชีวิตจึงได้ให้สินบนแก่เพชฌฆาตแล้วให้นายโจรผู้นั้นมอบเป็นสามีของ
ธิดา ธิดาเศรษฐีรู้วันเมื่อใดสามีก็ตกแต่งร่างกายด้วยเครื่องประดับทั้งหมดเพื่อให้สามี
พอใจ เวลาผ่านไป 2 - 3 วัน นายโจรก็อุบายจะฆาตรรยาของตนเพื่อเอาเครื่อง
ประดับไปขายเอาเงินค้ำสุรา นายโจรจึงอุบายไม่ยอมกินอาหาร โดยบอกกับภรรยา
ว่า ตนได้บนบานกับเทวดาผู้สถิตอยู่ที่ภูเขาทังโจรจึงมีชีวิตรอดและได้ภรรยา ดังนั้นหาก
ไม่ได้ไปบวงสรวงเทวดานั้นตนก็จะขอตาย ธิดาเศรษฐีหลงเชื่อจึงจิกของสำหรับบวงสรวง
แล้วออกเดินทางไปยังภูเขาทังโจรพร้อมสามีและคนรับใช้ของหล่อน

นายโจรได้บอกให้ภรรยาสั่งให้คนรับใช้กลับเสียในระหว่างทาง เหลือนายโจร
และภรรยาเพียงสองคนถือเครื่องบวงสรวงขึ้นสู่ภูเขาทังถึงยอดเขาซึ่งเป็นจุดที่ใช้
สำหรับทังโจร นายโจรก็บอกกับภรรยาว่าแท้จริงนั้นตนลวงหล่อนมาฆ่าเพื่อเอาเครื่อง
ประดับ นางจะอ้อนวอนขอชีวิตอย่างไรนายโจรก็ไม่ยอมใจอ่อน แม้นางจะมอบเครื่อง
ประดับ และยอมตัวเป็นทาสนายโจรก็กลัวความฉดึยฉนจะฆ่านางเท่านั้น ธิดาเศรษฐี
จึงอุบายว่าก่อนตายขอเห็นนายโจรผู้สามีให้ถนัดและขอไหว้ลา นายโจรหลงเชื่อ
ยืนบนยอดเขา นางเวียนขวาของนายโจร 3 ครั้งแล้วให้นายโจร พอได้โอกาสก็
ผลักนายโจรผู้สามีตกเขาตาย นิทานธรรมบทบรรยายเหตุการณ์ตอนนี้อาไว้ว่า

¹อุดม รุ่งเรืองศรี เทวดาพุทธ หน้า 73

ลาฉบับนั้น นางกล่าวกะโจรนั้นว่า "นาย ท่านถูกจับนาไปว่า
เป็นโจรในกาลใด; ในกาลนั้น คิฉินบอกแก่มารคาบิคา, ท่านทั้ง 2 นั้น
สละทรัพย์พันหนึ่ง ให้นาท่านมากระทำไว้ในเรือน, จาเคิมแต่นั้นคิฉิน
ก็อุปการะท่าน, วันนั้นท่านจงให้คิฉินกระทำตัว (ท่าน) ให้เห็นถนัดแล้วไว้"

โจรนั้นกล่าวว่า "คิละ นางผู้เจริญ, หลอนจงทำตัว (ฉัน) ให้เห็น
ไคถนัด แล้วไว้เถิด" ดังนี้แล้ว ก็ไคยีนอยู่บนยอดเขา ที่นั้นนางทา
ปักษิณ 3 ครั้ง ให้อโจรนั้นในที่ 4 สถานแล้ว กล่าวว่า "นาย นี่เป็น
การเห็นครั้งสุดท้ายของคิฉิน บัดนี้การที่ท่านเห็นคิฉิน หรือการที่คิฉินเห็นท่าน
ไม่มีละ" แล้วสวมกอดข้างหน้าข้างหลังยืนที่ข้างหลังเอามือข้างหนึ่งจับโจร
ผู้ประมาท ยืนอยู่บนยอดเขาตรงคอ เอามือข้างหนึ่งจับตรงรักแร้ข้างหลัง
ผกกลงไปในเหวแห่งภูเขา โจรนั้นถูกกระแทกที่ท้องแห่งเขา เป็นชิ้นเล็ก
ชิ้นน้อย ตกลงไปแล้วที่พื้น¹

เหวคาผู้สถิตอยู่บนยอดเขาทั้งโจรเห็นเหตุการณ์โดยตลอดได้เปล่งวาจาว่า
ขอบแล้ว และยกย่องนางว่าเป็นบัณฑิตผู้มีปัญญา เมื่อฆ่านายโจรแล้วธิดาเศรษฐีได้ทิ้ง
เครื่องประดับไว้ แล้วเดินทางเข้าป่าเพราะไม่ยอมให้มีปัญหากับบิคา มารคา นางได้
บรรพชาอยู่ในสำนักของปริพาชก และได้ชื่อว่า พุทธิพาธิกา นางได้พบกับพระสารีบุตร
ณ กรุงสาวัตถี และขอบบรรชาอุปสมบทเป็นพุทธสาวก พระสารีบุตรโปรดให้นางภิกษุณี
ให้บรรพชาแก่ธิดาเศรษฐีนั้น นางได้ชื่อใหม่ว่า กุณฑลเกสีเถรี และได้บรรลुพระอรหันต์
ภายในเวลา 2 - 3 วันนั้นเอง ภิกษุทั้งหลายพากันสงสัยว่านางกุณฑลเกสีเถรีได้บวช
และฟังธรรมไม่นาน เหตุใดจึงบรรลुอรหัตตผลเร็วนัก และรู้มาควยวานายเคยฆ่านายโจร
พระพุทธเจ้าจึงตรัสพระคาถาว่า การฟังธรรมที่มีประโยชน์เพียงบทเดียวมีค่ากว่าการฟัง
ธรรมที่ไร้สาระ 100 บท และการชนะคน 1 ล้านคนในสงครามสู้การเอาชนะโจรภายใน
คือ กิเลสของตนไม่ได้

¹พระมหาโพธิ์ แปล "เรื่องพระกุณฑลเกสีเถรี" ใน พระธรรมปทัฏฐกถาแปล
ภาค 4 หน้า 156 - 157

ศาสตราจารย์นายจร เหมชานนท์ เรื่องที่ 17 และศาสตราจารย์นายสะเทือน บุญชูวงศ์ เรื่องที่ 25 ได้กล่าวข้างอิงเรื่องพระกมลเกสรีเถรี และมีใจความตรงกันดังนี้ "รูปนี้นางกมลเกสรี เมื่อมลักสามี นายโจรให้ตกเหวตาย"¹ จะเห็นอย่างชัดเจนว่า ศาสตราจารย์นายจร เหมชานนท์ ศึกษาค้นคว้าหลักฐานจากพระกมลเกสรีเถรี ซึ่งปรากฏในพระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนา และศาสตราจารย์นายสะเทือน บุญชูวงศ์ ได้เลือกใช้ชื่อเมื่อธิดาเศรษฐีนั้นบวชเป็นภิกษุณีของพุทธศาสนา แต่เรียกว่า "นางกมลเกสรี" แทนที่จะเรียกว่า "พระกมลเกสรีเถรี" ทั้งนี้อาจพิจารณาได้ว่า ศาสตราจารย์นายจร เหมชานนท์ ได้พิจารณาเห็นว่าเหตุการณ์ก่อนหน้านั้นเกิดขึ้นก่อนที่พระกมลเกสรีเถรีจะบวชเป็นภิกษุณี

เหตุการณ์ก่อนนางกมลเกสรีมลักนายโจรผู้สามีให้ตกเหวตายนั้นนับเป็นเหตุการณ์ตอนสำคัญตอนหนึ่งของนิทานธรรมบทเรื่องนี้ พอ...! ในตอนที่แสดงให้เห็นความเป็นบัณฑิตผู้มีปัญญาของนางกมลเกสรีตัวละครสำคัญของเรื่อง และเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้ชีวิตของนางต้องเปลี่ยนจากคฤหัสถ์มาเป็นภิกษุณีผู้ชนะกิเลสของตน

ศาสตราจารย์นายจร เหมชานนท์ ได้กล่าวข้างอิงว่า ไม่ได้อ้างอิงหลักฐานโดยตรงจากพระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนา จึงนับว่าไม่แตกต่างจากที่นิทานธรรมบทกล่าวไว้

2.3.5 เรื่องนางจิณฺจมาณวิกา นิทานเรื่องนี้อยู่ในพระธรรมบทภาค 6 บรรค 13 โลกวรรค เรื่องที่ 9 เรื่องย่อมีว่า

ในสมัยที่พระพุทธศาสนาเริ่มแพร่หลายในหมู่ชน พวกเดียรถีย์เกิดความริษยา จึงวางแผนที่จะทำลายพระพุทธศาสนา ในครั้งนั้นกรุงสาวัตถีมีนางปริพพาชกาคนหนึ่งชื่อว่า จิณฺจมาณวิกา นางผู้นี้มีรูปงามยิ่งนัก พวกเดียรถีย์ได้เรียกนางไปในที่ประชุมแล้วมอบให้นางจิณฺจมาณวิกาเป็นผู้ทูลถวายพระพุทธรูป นางรับคำแล้วไปสู่พระเชตวันซึ่งเป็นที่พักของพระพุทธเจ้า นางวางอุบายหาที่เป็นผู้เลื่อมใสในธรรมะของพระพุทธองค์ และทำให้คนทั่วไปเข้าใจว่านางอาศัยอยู่ในพระเชตวัน เวลาผ่านไป 2 เดือน เมื่อถูกถามว่า

¹ คุุภาคนวก 1.17 4.25

พักอยู่ที่ไหน จิณฺจมาณวิกา ก็บอกกับใคร ๆ ว่า ตนพักอยู่ภูมิจึงเดียวกับพระพุทธเจ้าใน
พระเชตะวัน พอเวลาผ่านไปได้ 3 - 4 เดือน นางก็เอาผ้าพันท้องใหญ่เหมือนหญิง
มีครรภ์ เพื่อให้ผู้คนเข้าใจว่านางตั้งท้องกับพระพุทธองค์ พอเวลาล่วงไป 8 - 9
เดือน นางก็ผูกไม้กลมไว้ที่ท้องห่มผ้าทับข้างบนและทำร้ายตัวเองให้ช้ำบวมแล้วเข้าไป
ในที่ซึ่งพระพุทธเจ้ากำลังแสดงธรรมต่อมหาชน นางยืนอยู่หน้าพระพักตร์แล้วกล่าว
ประจานพระศากยวงศ์ รู้จักแต่หาความสุขกับนาง ทำให้นางตั้งท้อง แต่ไม่เคยดูแล
เอาใจใส่กับครรภ์ของนางเลย

พระอินทร์เมื่อทราบเรื่องจึงเสด็จมาจับเทพบุตร 4 องค์ เทพบุตรแปลงเป็น
ลูกหนูกัดเชือกที่ผูกท่อนไม้กลม พอลมพัดเว้าผ้าห่มขึ้น ไม้กลมก็ตกลงมาถูกปลายเท้า
นางจิณฺจมาณวิกาแตกทั้งสองข้าง คนทั้งหลายเห็นเช่นนั้นจึงทราบความจริงทั้งหมด
ได้พากันถ่มน้ำลายรดศีรษะนาง แล้วฉุดลากออกจากพระเชตะวันเพื่อประหารทันที ครั้นพ้น
จากสายพระเนตรของพระพุทธองค์ แผ่นดินใหญ่ก็แยกเป็นช่อง เปลวไฟพุ่งขึ้นมาจาก
อเวจี แล้วนางจิณฺจมาณวิกา ก็ถูกธรณีสูบ นิทานธรรมบทบรรยายเหตุการณ์ตอนนี้อย่าง

...เทพบุตรทั้งหลายแปลงเป็นลูกหนูกัดเชือกที่ผูกท่อนไม้กลม ด้วยอัน
แหละที่เกี่ยวเท่านั้น ลมพัดเว้าผ้าห่มขึ้น ไม้กลมพลัดตกลงบนหลังเท้า
ของนางจิณฺจมาณวิกา นั้น ปลายเท้าทั้ง 2 ข้างแตกแล้ว มนุษย์ทั้งหลาย
ก็พูดว่า "เนะนางกาลกัณณิ เจ้าคาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ฉุดลากออกจาก
พระเชตะวัน"

ครั้นในเวลานางล่วงคลองพระเนตรของพระศากยโคตไป แผ่นดินใหญ่
แตกแยกให้ช่องแล้ว เปลวไฟพุ่งขึ้นจากอเวจี นางจิณฺจมาณวิกา นั้น
ไปเกิดในอเวจี เป็นเหมือนหม่นดำกับพลที่กระเด้งให้ ลากสักการะของพวก
อัญญเดียรดิยส์เลื่อมไป (แตกดับ) เจริญแก่พระศากยโคตโดยประมาณยิ่ง¹

¹พระมหาจุฬิน แปล "เรื่องนางจิณฺจมาณวิกา" ใน พระธรรมปทัฏฐกถาแปล
ภาค 6 หน้า 77 - 78

ในที่สุดของนิทานนี้พระพุทธรูปองค์ที่สามพระศาสดาว่าคนบาปมักพูดเท็จ ในคาพูด
10 คำ ของคนบาปชอบพูดเท็จ จะหาคำสั่งที่สักคำเดียวไม่ได้เลย

ศาสตร์ 3 ฉบับอ้างอิงนิทานธรรมบทเรื่องนางจิณฺจมาณวิกาประกอบคำพยากรณ์
ศาสตร์ฉบับนายจร เหมชานนท์ และศาสตร์ฉบับนางสมเป้น บุญยะโทตระ กล่าว
อ้างอิงไว้อย่างสั้น ๆ ว่า "รูปนี้นางจินฺจมาณวิกา เมื่อพระสุทฺธาสถา สืบลงไปสู่เวจี"¹
ศาสตร์ฉบับนายสะเทือน บุญชูวงศ์ กล่าวอ้างอิงโดยขยายความเพิ่มขึ้นว่า
"จินฺจมาณวิกาพระสุทฺธาสถาสืบลงไป ด้วยเพราะกรรมท้าวไล่ตัวนัก กรรมประจักษ์ตาม
สังคยยุ่งไขว่ ลงไปสู่เวจิน่าเสียใจ รับทุกข์ภัยทนายกลาบาภิ"²

จะเห็นว่าศาสตร์ทั้ง 3 ฉบับอ้างอิงเหตุการณ์ตอนเดียวกัน คือ ตอนนาง
จิณฺจมาณวิกาถูกธรณีสูบไปสู่เวจี โดยศาสตร์ 2 ฉบับแรกอ้างอิงโดยสรุปความเหมือน
การบอกตอน ส่วนศาสตร์ฉบับหลังได้ขยายความเพิ่มขึ้น โดยบอกสาเหตุที่นางจิณฺจมาณวิกา
ถูกธรณีสูบว่าเพราะนางสร้างกรรมชั่วไว้ กรรมจึงตามทัน ผลที่นางได้รับคือถูกธรณีสูบสู่
นรกเวจี ได้รับความทุกข์ยากทรมาน การอ้างอิงเหตุการณ์ตอนนี้ของศาสตร์ 3 ฉบับ
มี 2 ลักษณะดังกล่าวยกเมื่อเปรียบเทียบเนื้อความกับนิทานธรรมบทแล้วจะเห็นว่ามีความ
สอดคล้องกันเป็นอย่างดี การขยายความของศาสตร์ฉบับหลังก็ทำได้เหมาะสม
กลมกลืนกับเหตุการณ์ของเรื่อง ความคลาดเคลื่อนเกิดขึ้นในเรื่องชื่อ คือ ชื่อ "จิณฺจมาณวิกา"
ในนิทานธรรมบท ศาสตร์เรียกว่า "จินฺจมาณวิกา" หรือ "จินฺจมาณวิกา" ความ
คลาดเคลื่อนนี้จะเกิดขึ้นเพราะขบวนการถ่ายทอดนิทานโดยทางมุขปาฐะดังกล่าวแล้ว

เหตุการณ์ตอนนางจิณฺจมาณวิกาถูกธรณีสูบนี้ เป็นเหตุการณ์ตอนปิดเรื่องของ
นิทานธรรมบทเรื่องนี้ นับเป็นเหตุการณ์สำคัญของเรื่องด้วย เพราะแสดงให้เห็นโทษของ
คนบาป ซึ่งชอบพูดโกหกซึ่งเป็นแก่นของเรื่อง นอกจากนี้ตอนธรณีสูบยังตื้นตันน่าสนใจ

¹ ญาณวาท 1.26 2.12

² ญาณวาท 4.29

เพราะเกี่ยวข้องกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งคนส่วนมากทั้งสงสัยและหวาดหวั่น จึงกล่าวได้ว่าศาสตร์เลือกเหตุการณ์จากเรื่องนิทานมาอ้างอิงได้อย่างเหมาะสมคือ ดึงดูดความสนใจ และง่ายสำหรับผู้เสี่ยงทายที่จะนึกถึงเหตุการณ์ ตลอดจนเป็นตอนที่ เหมาะสมสำหรับนำมาตีความเป็นคาพยากรณ์

2.3.6 เรื่องบุรพกรรมของพระองค์ นิทานเรื่องนี้อยู่ในพระธรรมบทภาค 7 วรรค 21 ปกิณณวรรค เรื่องที่ 1 เรื่องย่อมีว่า

ในสมัยหนึ่งเมืองไพสาลีเกิดภัย 3 อย่างคือ ภัยจากการอดอยาก ภัยจาก อมมณูญ และภัยจากโรคระบาด ประชาชนตายลงเป็นจำนวนมาก พระราชาและ ราษฎรได้ช่วยกันหาสาเหตุแต่ก็ไม่พบ จึงคิดหาวิธีแก้ไข ในที่สุดตกลงกันว่าจะต้องทูลเชิญ พระพุทธเจ้าให้เสด็จมาประทับที่ภักขิราย พระพุทธองค์จึงเสด็จไปสาลีพร้อมด้วยภิกษุ 500 รูป เมื่อเสด็จข้ามฝั่งแม่น้ำพระคงคาเหยียบฝั่งเมืองไพสาลี ฝนโบกขรณีก็ตกลงมา จนน้ำท่วมสูง กระแสน้ำได้พัดพาเอาซากศพลงแม่น้ำ พื้นที่ทั่วไปก็สะอาด ทิวาลึกเหวราช และหมู่เทวาก็เสด็จลงมา อมมณูญจึงพากันหนีเหล่าเทวดาไป

พระพุทธเจ้าประทับยืนที่ประตูเมืองไพสาลี แล้วตรัสเรียกพระอานนท์ให้ทำ น้ามนต์ปะพรมกำแพงเมืองทั้งสามชั้นตลอดขอบทั้งสามของคันทัน กวายนางของน้ามนต์ คนป่วยเป็นโรคก็หายจากโรค อมมณูญที่ยังถืออยู่ก็ต้องหนีไป นิทานธรรมบทได้บรรยาย เหตุการณ์ตอนนี้อย่างนี้ว่า

พระศาสดา ประทับยืนที่ประตูพระนคร ในเวลาเย็น ตรัสเรียกพระอานนท์ เถาะมาแล้ว ตรัสว่า "อานนท์ เธอจงเรียนรตนสูตรนี้แล้ว เที่ยงไปกับ เจ้าจิณวัฏุมารทั้งหลาย ทาพระปริตร* ในระหว่างกำแพง 3 ชั้น ในเมือง ไพสาลี" พระเถระเรียนรตนสูตรที่พระศาสดาประทานแล้ว เอาบาตรสาเร็จ

* พระปริตร เป็นบทสวดมนต์สำหรับใช้คุ้มกันอันตราย หรือกำจัดภัยอันตราย ทำพระปริตร หมายถึง ทาน้ำมนต์ปะพรมเพื่อปักเปาอันตราย

ด้วยศิลาของพระศาสดาทักน่า ยืนอยู่ที่ประตูพระนครแล้ว ระลึกถึง
พระพุทธรูป พระศาสดาเหล่านั้นทั้งหมด...แล้วเข้าไปยังพระนคร เพื่อยุติ
ปริศนาในระหว่างกาแพงทั้ง 3 ทลอม 3 ยามแห่งราตรี...หยาดน้ำเป็นราว
กะว่าเทร็ดเงินพุ่งขึ้นในอากาศ แล้วตกลง ณ เบื้องบนแห่งมนุษย์ทั้งหลาย
ผู้ช่วยมนุษย์ทั้งหลายหายโรคในทันใดนั้นเอง แล้วลุกขึ้นแวดล้อมพระเจระ
...อมมนุษย์ทั้งหลายถูกเมล็ดนากระทบแล้ว ๆ ยังไม่หนีไปก่อน ที่อาศัยกอง
หยากเยื่อ และส่วนแห่งฝาเรือน เป็นต้น ก็หนีไปแล้วโดยประจวบนั้น ๆ
ประตูทั้งหลายไม่มีช่องว่างแล้ว อมมนุษย์เหล่านั้น เมื่อไม่ได้โอกาส
ก็ทำลายกาแพงหนีไป¹

เมื่อกล่าวจกภัยทั้งหลายแล้ว พระพุทธเจ้าได้เทศนาจนมีผู้ทราฐรู้ในคราวนั้นถึง
แปดหมื่นสี่พันคน จากนั้นก็เสด็จกลับกรุงราชคฤห์ เทวคา มนุษย์ นาค และพรหม
ต่างพากันบูชาสักการะพระองค์ พระพุทธองค์ตรัสว่าบูชาสักการะนี้เกิดขึ้นเพราะการได้
บริจาทาน แล้วทรงเล่าอดีตนิทานประกอบว่า เมื่อเสวยพระชาติเป็นสังขรพราหมณ์ได้
ถอนหญ้า เกลี่ยทรายในลานพระเจดีย์ของพระปัจเจกพุทธะชื่อ สุธิมะ นอกจากนั้นยังได้
บูชาพระสถูปด้วยดอกไม้มได้ประทับธงและผูกฉัตรไว้บนพระเจดีย์นั้นด้วย ในที่สุดของ
นิทานพระพุทธองค์ได้ตรัสถึงคุณของการบริจาท

ศาสดารามบายนจร เหมธานนท์ ได้อ้างอิงความซึ่งปรากฏในนิทานธรรมบท
เรื่อง บุรพกรรมของพระองค์ ไว้ว่า "รูปนี้พระธานนท์ ท่าน้ำมนชัยพวกผีในเมือง
ภยาสาลี เหล่าภูตผีหนีหายไป"² เมื่อพิจารณาจากเนื้อเรื่องของนิทานจะเห็นได้ว่า
ศาสดารามเหตุการณตอนพระธานนท์ท่าน้ำมนชัยไล่ภยซึ่งเกิดขึ้นในเมืองไพสาลีโดย
ศาสดารามนั้นที่การขับไล่พวกอมมนุษย์ให้ออกไปจากเมือง ความในศาสดารามจึงสอดคล้องกับ
เนื้อเรื่องของนิทาน

¹พระเทพปัญญากวี (พระมหาเจย) แปล "เรื่องบุรพกรรมของพระองค์" ใน
พระธรรมปัทมฎกตา แปล ภาค 7 หน้า 141 - 142

²ดูภาคผนวก 1.1

เหตุการณ์ตอนนี้เป็นเหตุการณ์สำคัญตอนหนึ่งของนิทานธรรมบทเรื่องบุรพกรรมของพระองค์ เพราะเป็นสาเหตุให้พระพุทธองค์ได้รับการบูชาสักการะ ซึ่งเป็นผลมาจากบุรพกรรม กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ เหตุการณ์ตอนนี้แสดงให้เห็นคุณค่าของการบริจาคซึ่งเป็นแก่นของเรื่องนิทาน เหตุการณ์ตอนที่ศาสดารานามอ้างอิงนี้ยังคั่นที่น่าสนใจอีกด้วย เพราะเกี่ยวข้องกับภุคตปิศาจ และการทานามนต์ ทานองเดียวกับเหตุการณ์ตอนนางจิณฺจมานวิกาถูกรัศมีสูบ จากเรื่องนางจิณฺจมานวิกาซึ่งได้กล่าวแล้ว

จากการศึกษาลักษณะการอ้างอิงนิทานธรรมบทของศาสดาทั้งกล่าวมาแล้ว อาจสรุปเป็นตารางการอ้างอิงได้ดังนี้

ตาราง 5 ลักษณะการอ้างอิงนิทานธรรมบท

ชื่อนิทาน	ลักษณะการอ้างอิง		
	เหตุการณ์	ชื่อหรือฉาก	ใจความสำคัญที่ศาสดาเน้น
1. ชัมมิกอุบาสก		วิมานแก้ว	ความสวยงามและสูงค่าของวิมานลอย
2. พระนางสามาวดี	ตอนพระเจ้าอุเทนนาถพิฆาต สุนทรโกสัมพี		การมีอำนาจเหนือช้างซึ่งเป็นสัตว์ใหญ่มีกำลังมหาศาล
3. ท้าวสักกะ	ตอนนางสุชาดาเกิดเป็น นกยาง		นางสุชาดาตกยากเพราะอกุศลกรรมของนาง
4. พระกุลทล เกลีเณรี	ตอนนางกุลทลเกลีเณรีรัก ผู้เป็นสามีของตนตกเหวตาย		นางกุลทลเกลีเณรีสามีของตนเอง

ตาราง 5 (ต่อ)

ข้อนิทาน	ลักษณะการอ้างอิง		
	เหตุการณ์	ชื่อหรือฉาก	ใจความสำคัญที่ศาสตราจารย์เน้น
5. นางจิณฺจมาณวิกา	ตอนนางจิณฺจมาณวิกาถูก ธรณีสูบลงสู่เวจี		นางจิณฺจมาณวิกาตกนรก เพราะอกุศลกรรมของนาง
6. บุรพกรรมของ พระองค์	ตอนพระอานนท์ทำนมนต์ ล่างภายในเมืองไพสาลี		ภายในเมืองไพสาลีถูกขับไล่ ไปควยอำนาจของนมนต์

จากตารางข้างต้นจะเห็นได้ว่า ศาสตราจารย์นิทานธรรมบท 6/ เรื่อง
การอ้างอิงเกือบทั้งหมดเป็นการอ้างอิงเหตุการณ์ ยกเว้นการอ้างอิงนิทานเรื่องขันนิมิต
อุปมาซึ่งเป็นการอ้างอิงชื่อหรือฉากคือ วิมานแก้ว เหตุการณ์และชื่อที่ศาสตราจารย์นำมา
อ้างอิงจะเป็นตอนหรือชื่อที่สำคัญ และนำคืนแก่นของนิทานเรื่องนั้น ๆ กล่าวได้ว่าผู้เขียน
ศาสตราจารย์จักเลือกเฟ้นเนื้อหาของนิทานมาอ้างอิง เพราะนอกจากจะเหมาะสมสำหรับดึงดูด
ความสนใจแล้ว ยังง่ายสำหรับผู้เล็งเห็นว่าถึงเนื้อหาของนิทานแล้ว เมื่อเป็นเช่นนั้น
ก็จะส่งผลให้เกิดความเข้าใจในคาถาพยากรณ์ของศาสตราจารย์ต่อไป ลักษณะสำคัญประการหนึ่ง
ของการอ้างอิงนิทานธรรมบทก็คือศาสตราจารย์จะกล่าวอ้างอิงแบบสรุปความ ไม่บรรยาย
รายละเอียดเหมือนในนิทาน ทั้งนี้ศาสตราจารย์จะเน้นใจความสำคัญของเหตุการณ์ หรือ
คุณสมบัติเฉพาะของชื่อ เพื่อจะใช้ใจความสำคัญนั้น ๆ เป็นแนวทางกำหนดเนื้อหาคำ
พยากรณ์ต่อไป สำหรับใจความที่ปรากฏอ้างอิงจะสอดคล้องกับเนื้อหาที่ปรากฏในนิทาน
ธรรมบท ทั้งนี้รวมทั้งใจความสำคัญและการขยายความของศาสตราจารย์

3. ลักษณะการอ้างอิงวรรณกรรมเบ็ดเตล็ด

วรรณกรรมเบ็ดเตล็ดที่ศาสนานำมาอ้างอิง แบ่งออกได้เป็น 6 กลุ่ม คือ
เกร็ดวรรณคดี สำนวน พรหมชาติ ความเชื่อ ปราศกถาธรรมชาต และชื่อบุคคล
รวมทั้งหมด 16 รายการ การศึกษาลักษณะการอ้างอิงวรรณกรรมเบ็ดเตล็ดของศาสนา
จะไ้กล่าวตามกลุ่มซึ่งได้จัดแยกประเภทไว้แล้ว

3.1 ลักษณะการอ้างอิงเกร็ดวรรณคดี ชื่อหรือตัวละครที่ศาสนานำมา
อ้างอิง และไม่มีรายละเอียดให้ลงสรุปได้ว่ามาจากวรรณคดีเรื่องใด ได้แก่ ฤาษีและ
พระอินทร์

3.1.1 ฤาษีหรือฤๅษี เป็นนักบวชจากพวกหนึ่งซึ่งสละอาศรัยวิสัย
ออกแสวงบุญบำเพ็ญภาวนา แต่ไม่ถึงขั้นที่จะเรียกว่า สมณะ หรือภิกษุ คาไวพจน์ของ
ฤาษีมีหลายคำ เช่น โยคี แปลว่า ผู้บำเพ็ญเพียร คามส แปลว่า ผู้บำเพ็ญตะบะ ลิขธา
แปลว่า ผู้สำเร็จ (บางแห่งเรียกนักสิทธิ์) นักพรต แปลว่า ผู้มีวัตรปฏิบัติ เป็นต้น¹

ฤาษี เป็นตัวละครที่ปรากฏในวรรณคดี และนิทานต่าง ๆ เฉพาะ
เรื่องรามเกียรติ์เรื่องเดียวมีฤาษีรวมถึง 36 ชื่อ² นิทานหรือเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ มัก
มีฤาษีเป็นตัวละครทำหน้าที่เป็น "พระอาจารย์" เช่น พระรณเมธี พระอภัยมณี
ลักษณะ เป็นต้น นิทานชาดกหลายเรื่องมีฤาษีอยู่ด้วย เช่น ภูริทัตชาดก พระมหาชนก
ชาดก สุวรรณสามชาดก เป็นต้น นอกจากนั้นนิทานธรรมบท และนิทานชาดกบ้านกั๊กก็มี
ฤาษีเป็นตัวละครสำคัญของเรื่องเสมอ

¹ เอื้อม อุบลพันธ์ "พระฤาษี" สารนครศรีธรรมราช 6 : ปกหลัง
กันยายน - ตุลาคม 2518

² นาคะประทีป สมญาภิธานรามเกียรติ์ หน้า 124 - 127

การปรากฏของฤๅษีในวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่าคนไทยรู้จักฤๅษีมานานแล้ว โดยทั่วไปฤๅษีจะอยู่ในฐานะตัวละครชั้นสูง มีคุณธรรมความรู้ต่าง ๆ จึงได้รับความเคารพศรัทธาจากตัวละครตัวอื่น ๆ หนึ่งตระกูลของภาคใต้มีการออกรูปฤๅษีเพื่อการวะครูและปักเป้าเสียดิจัยไว้ก่อนแสดงเรื่อง ฤๅษีในเรื่องหนึ่งตระกูลและวรรณกรรมของภาคใต้มักเป็นตัวละครสำคัญหรือฤๅษีชั้นสูง ฤๅษีที่เป็นตัวละคร เช่น ฤๅษีแสง หรือฤๅษีที่เป็นตัวละครฝ่ายร้าย เช่น ฤๅษีในเรื่องพระวรวงศ์ จะปรากฏอยู่น้อยมาก

เมื่อฤๅษีเป็นตัวละครที่คนทั่วไปรู้จัก ศาสดาจึงนิยมนำฤๅษีไปอ้างอิงประกอบคาพย์การณ์ ศาสดา 3 ฉบับอ้างอิงฤๅษีไว้ตรงกันว่า "แห่งใดพระฤๅษี นั่งสมาธิจำศีลภาวนา น้าใจหันทังหวังพระโลศว มีจิตเมตตาแก่คนทั้งหลาย"¹ จะเห็นว่าศาสดานำชื่อและพฤติกรรมของฤๅษีไปอ้างอิง ฤๅษีในศาสดาเป็นฤๅษีชั้นสูงและน้าเคารพศรัทธา สอดคล้องกับบุคลิกลักษณะของฤๅษีทั่ว ๆ ไป จากใจความที่ศาสดาบรรยายฤๅษีไว้จะสังเกตได้ว่าฤๅษีที่อ้างอิงเป็นฤๅษีตามอุดมคติของพุทธศาสนิกชน เช่น นั่งสมาธิ จำศีล ภาวนา หวังพระโลศวปัตติผล เทียบได้กับฤๅษีพระโพธิสัตว์ในชาตก เช่น พระมหาชนกชาตก เป็นต้น ทั้งนี้สอดคล้องกับประวัติความเป็นมาหรืออิทธิพลของพุทธศาสนาซึ่งมีต่อศาสดา

3.1.2 พระอินทร์ พระอินทร์มีชื่อหลายชื่อซึ่งเรียกตามบารมีที่สร้างไว้ แต่ในศาสดานิยมเรียกพระอินทร์ เพราะเป็นชื่อที่คุ้นหูคนไทยและสอดคล้องกับอุดมคติของพุทธศาสนิกชน ดังกล่าวแล้ว

อุคม รุ่งเรืองศรี กล่าวว่า พระอินทร์เป็นตำแหน่งสำหรับอุปถัมภ์ประกอบกุศลกรรมต่าง ๆ สร้างสมมาในชาติก่อน ๆ โดยเหตุนี้จึงไม่มีพระอินทร์องค์ถาวร แต่จะมีการผลิตเปลี่ยนตัวบุคคลอยู่เรื่อย ๆ เมื่อพระอินทร์องค์หนึ่งจุติไป องค์ใหม่ก็จะปรากฏขึ้นและใช้ชื่อว่า พระอินทร์²

¹ ฤๅษีคณวาท 1.29 3.1 4.1

² อุคม รุ่งเรืองศรี เทวภาพุทธ หน้า 73

พระอินทร์ในพุทธศาสนาอยู่ในฐานะพุทธศาสนูปถัมภก มีบทบาทในการแพร่พระศาสนาเป็นอันมาก จากคัมภีร์บาลีจะเห็นว่าพระอินทร์เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าและพระธรรมของพระองค์มาโดยตลอด¹ ด้วยเหตุนี้จึงปรากฏบทบาทของพระอินทร์ในนิทานชาดก และนิทานธรรมบทหลายเรื่อง ๆ ในฐานะที่ศาสตราเป็นวรรณกรรมของ "ชาววัด" และได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาอยู่มาก พระอินทร์ที่ศาสตรานามอ้างอิงจึงน่าจะเป็นพระอินทร์ในพุทธศาสนา

พระอินทร์ เป็นเทวดาสถิตอยู่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ สิ่งที่สำคัญกับพระอินทร์และสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ก็คือ ไฟขยณฑ์ หรือเวขยณฑ์ ซึ่งเป็นชื่อปราสาทที่ประทับของพระอินทร์ การที่ไค้ชื่อเช่นนี้เป็นเพราะสร้างขึ้นเพื่อฉลองในคราวชนะอสูร โดยกล่าวว่า ปราสาทนั้นเกิดขึ้นในวันที่พระอินทร์มีชัยชนะต่อพวกอสูรโดยเค็ดชาด และทั้งนี้เนื่องจากผลบุญในการที่พระอินทร์ได้สร้างศาลาที่พักแก่คนอื่นในสมัยที่เกิดเป็นพราหมณ์ชื่อ มหะ²

ปราสาทไฟขยณฑ์ เป็นปราสาทที่มีความสวยงามมาก ในอุลลวชาดกกล่าวว่า สูงหนึ่งแสนโยชน์ ในมัชฌิมนิกายกล่าวว่า ปราสาทพระอินทร์มียอดร้อยยอด แต่ละยอดมีหน้าบันเจ็ดแห่ง หน้าบันแต่ละแห่งมีนางฟ้าอยู่เจ็ดคนาง แต่ละนางยังมีบริวารอีกเจ็ดคนาง ปราสาทนี้ประดับด้วยแก้วสัตตพิกิรต์อันงามเลิศ และมีธงทองห้อยระย้าอยู่ทั่วไป³ ในไตรภูมิพระร่วงบรรยายไว้ว่า ปราสาทไฟขยณฑ์สูง 25,600,000 วา ประดับด้วยแก้ว 7 ประการ มองดูงดงามนัก ประกอบด้วยชาลา* 100 ชาลา แต่ละชาลามีวิมาน 700 วิมาน วิมานหนึ่งมีนางเทพอัปสร 7 คน ๆ หนึ่งมีนางฟ้าเป็นบริวาร 7 คน รวมนางเทพอัปสรซึ่งอยู่ในไฟขยณฑ์ปราสาทได้ 250,000,000 คน⁴ นิทานธรรมบทเรื่อง

¹อุคม รุ่งเรืองศรี เทวคาพุทธ หน้า 75

²พระมหาบุญมี แปล "เรื่องท้าวสักกะ" ใน พระธรรมปัทมรูกถาแปล ภาค 2 หน้า 154 - 155

³อุคม รุ่งเรืองศรี ล.ค. หน้า 69

* ชาลา หมายถึง ขานเรือน, พื้นภายนอกเรือน

⁴พญาสิทธิไทย ไตรภูมิพระร่วง หน้า 207 - 208

ท้าวสักกะก็ไต่ถามบรรยายเกี่ยวกับปราสาทไพชยนต์ไว้อย่างค่อนข้างละเอียด¹ ความส่วนใหญ่ตรงกับมัชฌิมนิกาย

จากเรื่องราวเกี่ยวกับพระอินทร์ในวรรณกรรมต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว แสดงให้เห็นว่าคนไทยรู้จักพระอินทร์มานานแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระอินทร์ในพุทธศาสนาซึ่งมีบทบาทแก่อกุลพระโพธิสัตว์ พระพุทธเจ้า พุทธสาวก ตลอดจนพุทธศาสนิกชนผู้ประพฤติธรรม การที่ศาสนานาเรื่องราวของพระอินทร์มาอ้างอิงเพื่อการพยากรณ์จึงนับว่าเหมาะสม และพระอินทร์ที่ศาสนานาอ้างอิงก็น่าจะเป็นพระอินทร์ในพุทธศาสนา ดังกล่าวแล้ว

ศาสตราจารย์พระครูเหม เจตยาภิบาล กล่าวอ้างอิงไว้ว่า "รูปนี้ปราสาททองมองโสภา องค์พระอินทราประสิทธิ์ปราสาทไว้"² จะเห็นว่าศาสตราจารย์เลือกนำเอาปราสาทของพระอินทร์คือ ปราสาทไพชยนต์ หรือเวชยนต์มาอ้างอิง ปราสาทนี้มีความสวยงามและล้ำค่า จึงเหมาะสำหรับนำมาตีความพยากรณ์โชคชะตาในแง่ของความร่ำรวย หรือความสมบูรณ์พูนสุข ศาสตราจารย์กล่าวว่าพระอินทร์เป็นผู้สร้างขึ้น เป็นปราสาททอง ซึ่งหมายถึงการประดับประดาปราสาทด้วยแก้ว 7 ประการ หรือความสวยงามล้ำค่าก็ได้ ข้อความที่ปรากฏอ้างอิงในศาสนาจึงสอดคล้องกับที่ปรากฏในวรรณกรรมอื่น ๆ ดังกล่าวแล้ว

3.2 สำนวน สำนวนเป็นลักษณะของการเรียบเรียงถ้อยคำออกมาเป็นข้อความพิเศษต่างจากภาษาธรรมดา บางทีก็ไม่ถูกไวยากรณ์แต่ก็ยอมรับใช้กัน และถือว่าเป็นศิลปะของการใช้ภาษาอย่างหนึ่ง สำนวนที่ศาสนานาอ้างอิงเป็นสำนวนเปรียบเทียบไม่ปรากฏว่ามีนิทานประกอบ มีทั้งหมด 3 สำนวน คือ ลิงไต่คู้ง ชักไม้เอาปลายไป และ เฒ่าหลังโกง ดังจะได้ศึกษาลักษณะการอ้างอิงต่อไปนี้

¹พระมหาบุญมี แปล "เรื่องท้าวสักกะ" ใน พระธรรมปัทมรูดดาแปล ภาค 2 หน้า 154 - 155

²ดูภาคผนวก 3.16

3.2.1 ลิงไค่ตุง สำนวนลิงไค่ตุง คิเรก พรตตะเสน¹ ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับคติชนวิทยาของจังหวัดนครศรีธรรมราช ใ้ข้อธิบายว่า สำนวนเต็มคือ "ลิงไค่ตุง รุ่งไค่แม่ไก่อ" เป็นสำนวนบอกความดังโลดยีนดีของสัตว์ "ลิงไค่ตุง" จะถึงกับอุมตุงเขาพุ่งแล้วกระโดดโลดเต้น ช่วยกันข่มยอดไม้ ส่งเสียงเจ๊ยกจาก ก้องป่าตามกริยาลิง ฉะนั้นจึงมีผู้นำไปเปรียบเทียบกับคนที่จิตใจสมใจมาก ๆ ว่า "ดีใจเหมือนลิงไค่ตุง" และเปรียบผู้หญิงที่ระริกระริจนดูไม่งามว่า "ฉีกฉีกเหมือนลิงไค่ตุง" หรือบางถิ่นว่า "ดีคึกเหมือนลิงไค่ตุง"

คิเรก พรตตะเสน อ้างว่า ได้ความรู้จาก เลียบ ฤทธิรุทม์ อดีตผู้ใหญ่บ้าน ตำบลฉวาง อำเภอดง จังหวัดนครศรีธรรมราช ว่า "ตุง" คือ แดงพันธุ์พื้นเมือง ชนิดหนึ่ง ผลกลมสั้น ขนาดเล็ก ขนาดโตที่สุดไม่เกินหัวแม่มือ ตอนหัวที่ต่อกับชั้วก้านจะรวมเล็กเป็นกระจุก ก้านยาว เนื้ออวอย ประมาณ 50 ปีก่อนนิยมปลูกกันมากตามไร่ราบเชิงเขา ต่อมาเมื่อมีพันธุ์แดงไทย และแดงกวาแพร่เข้ามา แดงตุงจึงค่อย ๆ หดหายไป ปัจจุบันยังพอหาพันธุ์ได้บ้าง

จากความเป็นมาของสำนวนลิงไค่ตุง แสดงให้เห็นว่า สำนวนนี้เป็นสำนวนโบราณจนผู้ที่เข้าใจความหมายแท้จริงไ้ยากในปัจจุบัน ศาสนาธิยมนาสำนวนนี้ไปอ้างอิงประกอบคำทำนายโดยศาสนาทุกฉบับจะอ้างอิงสำนวนนี้เหมือนกันว่า "รูปนี้ลิงไค่ตุง"² จะเห็นว่าศาสนาว่าสำนวนนี้มากล่าวอ้างอิงไว้เท่านั้น ไม่มีข้อความอธิบายความหมายของสำนวนนี้เลย ที่จริงแล้วก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องอธิบายใด ๆ เพราะสำนวน "ลิงไค่ตุง" เป็นสำนวนเปรียบเทียบ ย่อมมีความหมายอยู่ในตัวแล้ว อีกประการหนึ่งคำพยากรณ์ซึ่งได้จากการตีความสำนวนก็คือคำอธิบายความหมายของสำนวนนั่นเอง สำนวนเปรียบเทียบจึงเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับใช้อ้างอิงในศาสนา

¹คิเรก พรตตะเสน คติชนถิ่นใต้ ไม่มีเลขหน้า

²กฎหมายนวก 1.7 2.5 3.21 4.20

3.2.2 ชักไม้เอาปลายไป สำนวนชักไม้เอาปลายไป เป็นสำนวนเปรียบเทียบอีกสำนวนหนึ่งที่ศาสดรนำไปใช้อ้างอิงประกอบคาถาทำนาย คิเรก พรตตะเสนอธิบายเอาไว้ว่า ชักไม้เอาปลายไป หรือแบกไม้เอาปลายไป ใช้เปรียบกับการกระทำที่ไม่ได้เรียนรู้วิธีการที่ถูกที่ควร ทาให้การทำงานติดขัด เพราะการแบกไม้เอาปลายไปนั้นแม้จะคลลิกถึงงานสาขากว้างไกลเหลือแต่ลำต้นเรียวยาวแล้วเดินลัดเลาะไปในป่า ปลายไม้ก็จะปะทะหรือค้ำยันกับสิ่งกีดขวาง ถึงจะระวังอย่างไรก็เปะปะไปตลอดทาง ไม่สะดวกและเปลืองแรง คนแบกหรือลากอาจถลาล้มเจ็บปวดได้ หากถูกหรือแบกเอาทางโคนไปข้างหน้า ไม้ปลายจะสะบัดเปะปะบ้างก็ดูตามยอมสะดวกกว่า¹

การชักไม้เอาปลายไปจึงเป็นการกระทำที่ผิดปกติ เกิดจากการไม่เรียนรู้งานที่ทำจึงติดขัดยากที่จะประสบผลสำเร็จ หรือไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร สำนวนนี้จะเป็นสำนวนโบราณที่เกิดจากประสบการณ์ของชาวบ้านเอง จึงเหมาะสำหรับการนำไปใช้อ้างอิงหรือเปรียบเทียบ มีความง่ายและประหยัดโดยตัวของสำนวนเอง ศาสดรฉบับพระครูเหม เจติยาภิบาล เรื่องที่ 27 นำสำนวนนี้ไปอ้างอิงว่า "รูปนี้กะหาขายเมื่อชักไม้เอาปลายไป ชักลากไม้หน้าตาไหล"² จะเห็นว่าลักษณะการอ้างอิงของศาสดรแม้จะนำสำนวนไปตั้งไว้เป็นหลัก เหมือนการอ้างอิงสำนวน "ลิงโคกสูง" แต่การอ้างอิงสำนวน "ชักไม้เอาปลายไป" นี้ ศาสดรได้สมมุติให้ชายผู้หนึ่งแสดงอาการ "ชักไม้เอาปลายไป" และ "ชักลากไม้หน้าตาไหล" คือ ความลำบากทุกข์ยากที่เขาได้รับการอ้างอิงของศาสดรจึงเป็นทานเองเล่าเรื่อง ชวนให้สงสัยว่าเป็นนิทาน อย่างไรก็ตาม เรื่องนี้มีไฉนนิทานหรือเรื่องเล่าใด ๆ การสมมุติของศาสดรจึงเป็นวิธีการอธิบายความให้เข้าใจเท่านั้น และทั้งหมดนี้ศาสดรถือเป็นคาพยากรณ์ไปในตัว³

¹คิเรก พรตตะเสน คติชนถิ่นใต้ ไม่มีเลขหน้า

²อุภาคนวก 3.27

³อุภาคนวก 3.27

3.2.3 เฒ่าหลังโกง เฒ่าหลังโกงเป็นส่วนวนเปรียบเทียบกับอาการของคนที่ทำอะไรไม่ถนัด หรือทำอะไรไม่สะดวก¹ เปรียบได้กับส่วนวน "ยืมจมูกเขาหายใจ" ผลที่เกิดจากการกระทำจึงไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร แม้ตาเฒ่าหลังโกงถือไม้เท้าเดินการเดินก็ยังไม่สะดวก เพราะถึงอย่างไรก็ต้องโก้งโค้ง หรือเป็นการเดินแบบก้าวยัน ไม้เท้าจึงเปรียบได้กับจมูกของคนอื่น ศาสตรานิพนธ์ว่าส่วนวนเฒ่าหลังโกงมาอ้างอิง ทั้ง 3 ฉบับอ้างอิงตรงกัน ดังนี้ "รูปนั้นคนชะราตาโอโง่ ใครแหงต้องเฝ้าชะราตาหลังโกง เทียวโก้งโค้งถือไม้เท้าเดินก้าวยัน จะหาการสิ่งใดไม่ถนัด สาระพัดไม่เห็นเป็นล่ำสัน"² จากตัวอย่างซึ่งยกมานี้จะเห็นว่าศาสตรานาสนวน "เฒ่าหลังโกง" มาวางไว้เป็นหลัก โดยสมมุติให้ผู้แสดงอาการของเฒ่าหลังโกงถือไม้เท้าเดินก้าวยันไป เช่นเกี่ยวกับการอ้างอิงสำนวน "ชักไม้เอาปลายไป" การอ้างอิงสำนวนในลักษณะนี้ เป็นการสร้างภาพให้เกิดขึ้นแก่ผู้เสี่ยงทาย ทำให้เข้าใจความหมายของสำนวน ตลอดจนไปถึงคาพยากรณ์ได้ดีขึ้น ในขณะที่เกี่ยวกับคาพยากรณ์ก็ช่วยให้เข้าใจความหมายของสำนวนที่ขึ้นด้วย

3.3 พรหมชาติ พรหมชาติเป็นชื่อตำราหมอดูอย่างหนึ่ง ถือกันว่าเป็นตำราพื้นฐานของโหราศาสตร์ หลักการพยากรณ์ในพรหมชาติมีหลายแบบ บางอย่างใช้หลักการคำนวณดวงชะตากำเนิดและสัมพันธ์กับอานาจของดวงดาว บางอย่างเป็นสูตรสำเร็จใช้ทำนายโชคชะตาได้เลยคือไม่มีการคำนวณ สิ่งทโค สุริยาอารักษ์ กล่าวว่า พรหมชาติเป็นวิชาของหมอดู เป็นตำราพวกเกี่ยวกับการพยากรณ์แบบเลข 7 ตัว เลข 12 ตัว ไพ่ปอก เสี่ยงทาย และลายมือ มิได้เป็นวิชาของโหรผู้เรียนรู้โหราศาสตร์³

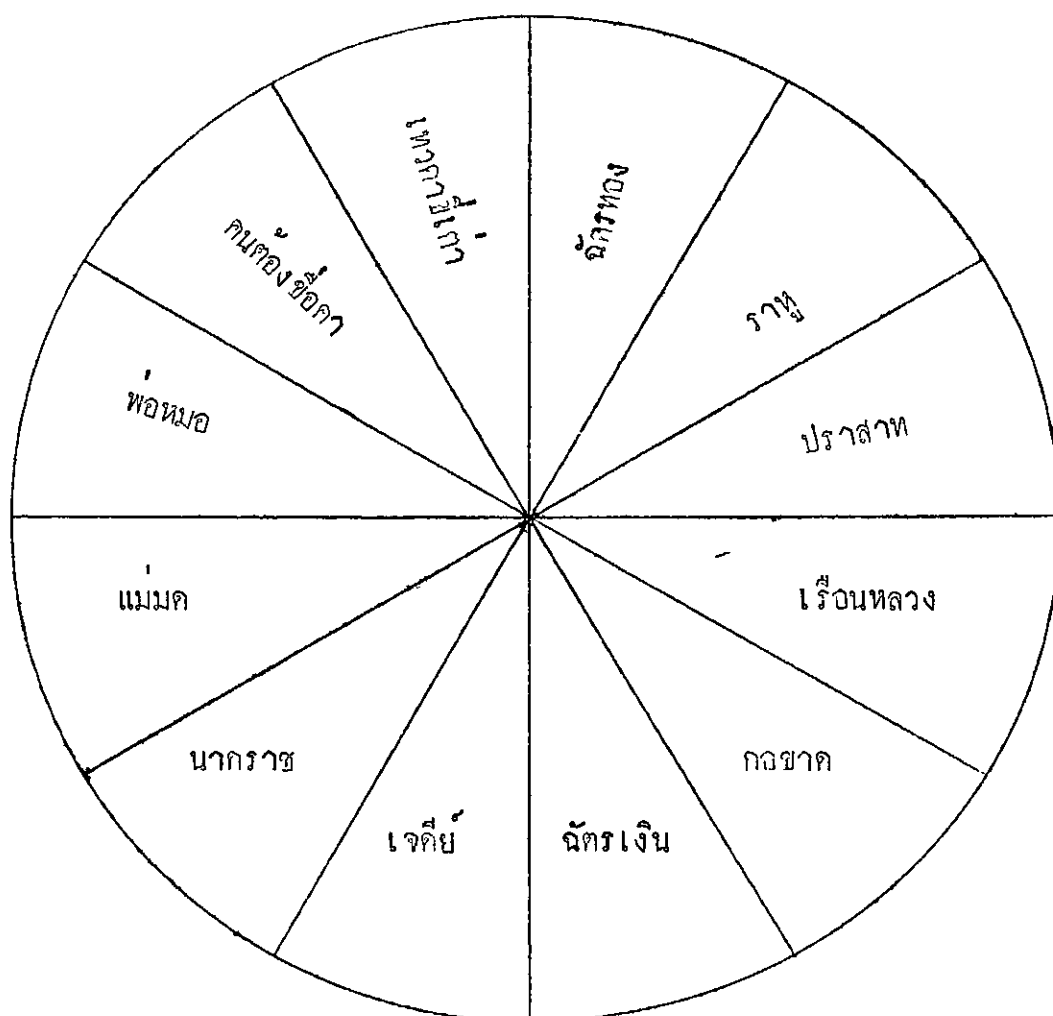
¹ เวช พันธุ์วาทิ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรรยา คันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อาเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

² คุภาคผนวก 1.19 3.13 4.30

³ สิ่งทโค สุริยาอารักษ์ โหราศาสตร์ไทย หน้า 11

วรรณกรรมเบ็ดเตล็ดที่สาส์ตรานามอ้างอิง ได้แก่ พอหมอ พอมค
เทวจารย์ ฉัตรเงินและฉัตรทอง ปรากฏเป็นชื่อในการพยากรณ์แบบ 12 ราศี ใน
ตำราพรหมชาติ

ตำรา 12 ราศี เป็นตำราพยากรณ์ชีวิตแบบหนึ่งของพรหมชาติ ใช้หลักการ
ง่าย ๆ โดยแบ่งวงกลมหรือจักรวาลออกเป็น ส่วน ส่วนละเท่า ๆ กัน รวม 12 ส่วน
เรียกว่า 12 ราศี แต่ละราศี หรือส่วนจะมีภาพและคำพยากรณ์ประจำอยู่ ดังนี้¹

¹ อรุณันท์ วิริยะบุระณะ พรหมชาติ หน้า 261 - 263

การฯ 12 ราชี ใช้ชุกโชคชะตาได้คราวละ 1 ปี ถ้าผู้ใดต้องการจะทราบว่า
ปีนั้น ๆ โชคดีหรือเคราะห์ร้ายอย่างไร ให้นับอายุถึงปัจจุบัน แล้วลดอายุลง 1 ปี ถ้า
เป็นผู้ชายให้เริ่มนับหนึ่งจากเจดีย์เวียนขวาไปทางฉัตรเงินจนเท่ากับอายุของตน โดยนับ
เพิ่มขึ้นของละ 1 เวียนเป็นวงกลม ตกภาพใดก็ทายโชคชะตาตามคำพยากรณ์ประจำชื่อนั้น
ถ้าเป็นผู้หญิงให้เริ่มนับหนึ่งจากเจดีย์เช่นเดียวกัน แต่เวียนซ้ายไปทางนาคราช ตก
ภาพใดก็ทายตามคำพยากรณ์ประจำชื่อนั้น

จะได้ศึกษาลักษณะการอ้างอิงของศาสตร์โดยเลือกเฉพาะชื่อหรือรูปของการฯ
12 ราชี ที่ปรากฏในศาสตร์เท่านั้น คือ

3.3.1 พ่อมหมอ "พ่อ" ในที่นี้เป็นคำยกย่องบุคคลใช้กับเพศชาย ท่านอง
เป็นผู้เหนือกว่า หรือมีพระคุณ "หมอ" หมายถึงผู้รู้ผู้ชำนาญ มักมีคำตามหลังบอก
ประเภทของความเชี่ยวชาญ เช่น หมอหู หมอตา หมอความ หมอคำแย เป็นต้น
พ่อหมอจึงหมายถึงชายผู้มีความรู้ ความชำนาญ แบบ "ครูหมอ" คือเจนจบเวทมนตร์
คาถาทางไสยศาสตร์ทุกชนิด ไสยศาสตร์ของพ่อหมอเป็นแบบ "ไสยขาว" คือใช้
เวทมนตร์ไปในทางที่ดี เช่น ทาเครื่องรางของขลังป้องกันภัยอันตราย หรือปลุกเสก
เมตตามหานิยม เรียกตามศัพท์ว่า อิทธิวิธี (White magic)¹ ก็เรียก พรตตะเสน²
กล่าวว่า พ่อหมอเป็นหมอชั้นครู เช่น ครูหมอประจำคณะหนังตะลุง มโนห์รา ครูหมอ
ประจำวงปี่พาทย์กาหลอ ครูหมอพวกนี้นอกจากเชี่ยวชาญวิชาไสยขาวหรือคุณไสยภูตฤกษ์ยาม
เพื่อป้องกันและแก้ไขภัยอันตรายให้ผู้อื่นแล้ว ยังต้องรู้การแก้และป้องกันภัยอันตรายที่ผู้อื่น
จะทำแก่ตนเองด้วย โบราณนิยมนับว่าพ่อหมอมที่มีวิชาเข้มขลังย่อมช่วยผู้อื่น ช่วยตัวเองให้
พ้นเหตุเภทภัยต่าง ๆ ได้เสมอ คนทั่วไปจึงเคารพยกย่องพ่อหมอ เมื่อสิ้นชีวิตลงตาม
อายุขัยลูกศิษย์และหมู่คณะที่ครูหมอหรือพ่อหมอเคยป้องกันภัย และนำโชคลาภมาให้ก็ยังคง
ยกย่องนับถือคือทำหิ้งบูชา สร้างศาลให้วิญญาณสถิต และเช่นสร้างบูชาไม้ชาด

¹มานิต มานิตเจริญ พจนานุกรมไทย หน้า 1016 - 1017

²ก็เรียก พรตตะเสน คติชนภาคใต้ ไม่มีเลขหน้า

พอมอซึ่งปรากฏในตาราง 12 ราศี ของพรหมชาติในปัจจุบัน ปรากฏอ้างอิงในศาสตร์ทุกฉบับ ลักษณะการอ้างอิงของศาสตร์จะอ้างอิงเหมือนกันคืออ้างอิง "พอมอ" นำศาสตร์เรื่องนั้นแล้วให้ข้อความพยากรณ์ทันที ดังนี้ "รูปนี้พอมอ คีตักนักหนอ ค่ายลากเหลือหลาย..."¹

3.3.2 พอมค เป็นคำคู่กับคำว่า พอมอ เพราะมักจะใช้คู่กันว่า "พอมค-พอมอ" พอมค หมายถึง ชายผู้มีความรู้ความชำนาญมากเป็นพิเศษเรื่องเวทมนตร์คาถาทางไสยศาสตร์ แต่เป็นแบบ "ไสยดำ" คือเวทมนตร์ซึ่งใช้ไปในทางชั่วร้าย เช่น ทาเสน่ห์ยาแฝด ผังรูป ปลอยคุณ บังคับวิญญาณ เลี้ยงผี เป็นต้น เรียกตามศัพท์ว่า คีรฉานวิชา (Black magic)²

พอมคซึ่งปรากฏอ้างอิงในศาสตร์น่าจะเป็นพวกเดียวกับแม่มค ซึ่งปรากฏในตาราง 12 ราศีของพรหมชาติ เพราะแม่มค หมายถึง ผู้มีอาคมขลัง และประกอบกรรมทางชั่ว³ เช่นเดียวกับพอมค ต่างกันเพียงพอมคเป็นผู้ชาย แต่แม่มคเป็นผู้หญิงเท่านั้น

ศาสตร์ที่อ้างอิงชื่อพอมค ประกอบคานานายคือศาสตร์ฉบับนายสะเทือนบุญชูวงศ์ ระบุว่า "แห่งคองพอมคหากินค่ายปากไม่ยากกายา..."⁴ จะเห็นว่าลักษณะการอ้างอิงเหมือนการอ้างอิงชื่อ "พอมอ" คืออ้างอิง "พอมค" นำศาสตร์เรื่องนั้นแล้วกำหนดข้อความพยากรณ์ทันที

¹ดูภาคผนวก 1.32 2.11 3.๔๑ 4.3

²มานิต มานิตเจริญ พจนานุกรมไทย หน้า 1005

³ดู หน้า 744 - 745

⁴ดูภาคผนวก 4.15

3.3.3 เทวการ เทวการที่เล่าในคำรา 12 ราศีของพรหมชาติคือลักษณะ
ซึ่งเรียกว่า เทวการอย่างหนึ่ง¹ พรหมชาติและโหราศาสตร์ยึดถือความเชื่อที่มีมาแต่
ดั้งเดิมว่า ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกจะต้องมีเทพเจ้าเป็นผู้ครอบครองอยู่ทั้งสิ้น มนุษย์ทุกคน
ที่เกิดมาในโลกพอเริ่มคลอเคลียออกมาจะมีเทพเจ้าเข้าคุ้มครองทันที และเปลี่ยนกัน
ครอบครองต่อไปตราบนานมนุษย์จะสิ้นอายุไป เหตุการณ์ร้ายดีต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นนั้นเป็น
เพราะเทพเจ้าบันดาลให้เป็นไป บางขณะที่ได้รับทุกข์ภัยอย่างหนักก็ต้องจัดพิธีบูชาเทวการ
ที่กำลังเข้าครอบครองอยู่ในขณะนั้น เพื่อให้ช่วยบันเทาทุกข์โศกให้ และเทวการที่มีหน้าที่คุ้มครอง
บุคคลนั้นมีไว้จะมีเพียงองค์เดียวตลอดไป เทวการที่คอยดูแลคุ้มครองก็คอยผลัดเปลี่ยนกัน
เข้ามาครอบครองหรือที่เรียกว่ามาเสวยอายุ และในระยะหนึ่ง ๆ ที่มีเทวการเข้าเสวย
อายุอยู่นั้นยังมีเทวการอื่นจรเข้ามาแทรกเสวยอายุอีกด้วย แต่จะจรมาแทรกเพียงระยะ
เวลาไม่นาน ซึ่งเราสามารถที่จะทราบผลของการที่จะมีเทวการองค์ใดมาเสวยอายุ และ
จะมีองค์ใดเข้ามาแทรกได้โดยวิธีการโหราศาสตร์² เทวการที่จรเข้ามาแทรกเทวการที่
กำลังทำหน้าที่คุ้มครองบุคคลนั้น ๆ อยู่ เรียกว่า เทวการ ซึ่งศาสตร์อ้างอิงประกอบ
การทำนายโชคชะตา

ศาสตร์ฉบับนายจร เหมธานนท์ อ้างอิงเทวการ ไว้ว่า "รูปนี้เทวการ
มักเที่ยวเร่ร่อนไปจากเคหา ออกจากที่ดินไป ๆ มา ๆ"³ ศาสตร์ฉบับนี้อ้างอิงเพียง
ชื่อ "เทวการ" เท่านั้น แล้วค่อยๆ ขอบความพยากรณ์ทันที ในขณะที่ศาสตร์ฉบับ
นายสะเทือน บุญชูวงศ์ อ้างอิงไว้ว่า "ใบที่ยีสืบเอ็ดท้องฟ้าเทวการ ท่านเที่ยว

¹ ชงธรรม สิทธิรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรรยา คันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์
ที่บ้านเลขที่ 74/4 ถนนสระเรียง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

² เทพย์ สาริกบุตร โหราศาสตร์ในวรรณคดี (คัมภีร์โหราศาสตร์ฉบับพิสดาร)

หน้า 411

³ กฎาณนวก 1.10

เรื่อนอยู่ในเวหา"¹ จะเห็นว่าศาสตราจารย์นั้นบอกด้วยว่า เทวดาจรเป็นเทวดาที่เรื่อนอยู่ในท้องฟ้า ส่วนขยายความดังกล่าวทำให้เข้าใจความหมายของเทวดาจรดีขึ้น คือ เทวดาจร หมายถึงเทวดาที่เหี่ยวเรื่อนไปไม่ได้อยู่ประจำเพื่อคุ้มครองบุคคล การอ้างอิงของศาสตราจารย์เป็นการอ้างอิงชื่อและพฤติกรรม

หมอศาสตราจารย์อธิบายเกี่ยวกับเทวดาจรว่า "เทวดา" ก็คือเทพที่อยู่ประจำชีวิตของคนตั้งแต่เกิดมา ถ้าเทวดาอยู่กับตัวก็เป็นสิริมงคล เป็นสุขสบาย จิตใจมั่นคง แต่ถ้าเทวดาถูกล่วงเกิน หรือคน ๆ นั้นทำให้เทวดาไม่พอใจ เทวดาก็จะออกจากผู้นั้นไป ไม่อยู่คุ้มครองอีก เรียกว่า เทวดาจร²

3.3.4 ฉัตรเงิน ฉัตรเป็นเครื่องสูงสำหรับแขวน บัก ทัง หรือเชิญเข้ากระบวนแห่เป็นเกียรติยศ รูปคล้ายร่มซ้อนกันขึ้นเป็นชั้น ๆ ชั้นบนเล็กกว่าชั้นล่างลดหลั่นกัน กานะนิคจากร่ม ๆ ก็กานะนิคจากใบไม้ที่ใช้ถักมัดศีรษะ³ การใช้ฉัตรเป็นเครื่องสูงใช้กันมานานแล้ว ในสมัยพุทธกาลฉัตรเป็นเครื่องสูงอย่างหนึ่งของพระมหากษัตริย์ และมักจัดถวายแก่พระพุทธเจ้าโดยเชิญเข้ากระบวนแห่เพื่อเป็นเกียรติยศแก่พระพุทธองค์ ตัวอย่างจากขบวนแห่ซึ่งพระเจ้าพิมพิสารกษัตริย์กรุงราชคฤห์จัดขึ้นเพื่อส่งเสด็จพระพุทธเจ้า ดังนี้

ครั้งนั้น พระศาสดา เสด็จเดินทางกับภิกษุ 500 รูป พระราชารับสั่งให้ไปรยคอกไม้ 5 สี โดยส่วนสูงประมาณเพียงเข่า ในระหว่างโยชน์หนึ่ง ๆ แล้วให้ยกธงชัย ธงแผ่นผ้า และคนกลวดย เป็นคัน ให้อันเศวตฉัตร 2 คัน

¹กฎหมาย 4.21

²นายจร เหมชานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ ตันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 29 ถนนศรีสมบูรณ์ อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

³ดูทัย สิ้นธุสาร สารานุกรมไทย เล่ม 5 หน้า 842

ซอห์นกับแด่พระผู้มีพระภาค กันเศวตฉัตรแกภิกษุรูปละคัน ๆ พร้อมทั้งบริวาร
ทรงทานูชาควยคอกไม้และของหอม¹

พระมหาเศวตฉัตร เป็นฉัตรผ้าขาวใช้สำหรับตั้งในพิธีหรือเชิญเข้ากระบวนแห่
เป็นเกียรติยศ²

ฉัตรมีหลายชนิด แต่ละชนิดมีหลายแบบ ตัวอย่างเช่น ฉัตรโหมก มี 5 แบบ คือ
ฉัตรโหมกขาว 5 ชั้น ฉัตรโหมกเหลือง 5 ชั้น ฉัตรโหมกเงิน 3 ชั้น ฉัตรโหมกทอง
3 ชั้น และ 5 ชั้น³

ฉัตรเงินที่ปรากฏอ้างอิงในศาสนา และตำรา 12 ราศี น่าจะหมายถึงฉัตรที่
ประดับแถบเงิน จึงเรียกว่า ฉัตรเงิน การอ้างอิงฉัตรเงินของศาสนาเหมือนการ
อ้างอิงชื่ออื่น ๆ คือ อ้างชื่อมาว่าศาสนาเรื่องนั้น แล้วตีความเป็นคำพยากรณ์ทันที ไม่มี
รายละเอียดใด ๆ เกี่ยวกับฉัตรเงินเลย ศาสนาอ้างอิงไว้ดังนี้ "รูปนี้ฉัตรเงิน
ประเสริฐเลิศแล้วในโลก จะปรากฏเกียรติยิ่งใหญ่ไปภายหน้า..."⁴

3.3.5 ฉัตรทอง ฉัตรทองที่ปรากฏอ้างอิงในศาสนาและตำรา 12 ราศี
น่าจะหมายถึงฉัตรที่ประดับแถบทอง จึงเรียกว่า ฉัตรทอง การอ้างอิงฉัตรทองของ
ศาสนาเหมือนการอ้างอิงชื่อฉัตรเงิน กล่าวคืออ้างอิงเพียงชื่อมาแสดงไว้เท่านั้น แล้วให้
คำพยากรณ์ต่อจากชื่อนั้นเลย ศาสนาอ้างอิงไว้ดังนี้ "รูปนี้ฉัตรทอง ใครแห่งต้องได้
ลาภใหญ่ นึกสิ่งใดได้ทุกสิ่ง..."⁵

¹พระเทพปัญญากวี (พระมหาเจย) "เรื่องบุรพกรรมของพระองค์" ใน
พระขัมมปัทมฎกตาแปล ภาค 7 หน้า 139

²อุทัย สันธูสาร สารานุกรมไทย เล่ม 5 หน้า 843

³ค.

⁴กุฎาคณนวก 3.25

⁵กุฎาคณนวก 1.31 3.11 4.32

3.4 ความเชื่อต่าง ๆ ความเชื่อที่ปรากฏอ้างอิงในศาสนาบางอย่างเป็นความเชื่อซึ่งเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา บางอย่างเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ความเชื่อเหล่านี้มี 4 อย่าง คือ

3.4.1 แก้วหาควง ความเชื่อเรื่องแก้วหาควงเป็นความเชื่อซึ่งสืบเนื่องมาจากพุทธศาสนา หมอศาสตร์ทำให้คำอธิบายว่า แก้วหาควงก็คือ พระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ได้แก่ "นะ โม พุทธ ธา ยะ" เวช พันธุ์วาท¹ อธิบายว่า

นะ หมายถึง พระกุกกุสันโธ เกิดในตระกูลโก

โม หมายถึง พระโกนาคมน เกิดในตระกูลนาค

พุทธ หมายถึง พระพุทธกัสสป เกิดในตระกูลเตา

ธา หมายถึง พระพุทธโคคม เกิดในตระกูลวัว

ยะ หมายถึง พระอริยมะตไตร เกิดในตระกูลราชสีห์

พระพุทธเจ้าที่เกิดขึ้นแล้วมี 4 พระองค์ คือ พระกุกกุสันโธ พระโกนาคมน พระพุทธกัสสป และพระโคคม ซึ่งหมายถึง พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน พระพุทธเจ้าองค์ต่อไปซึ่งจะเกิดขึ้นคือ พระศรีอริยมะตไตร

ความเชื่อเรื่องพระเจ้า 5 พระองค์ ตามคำอธิบายของหมอศาสตร์ มีปรากฏในพุทธปกรณัม พุทธวงศ์ ขุททกนิกาย พระไตรปิฎก เล่ม 55 ความว่า

ในภัททกัปนี้มีพระพุทธเจ้า 3 พระองค์ คือ พระกุกกุสันธะ พระโกนาคมน และพระกัสสป บัดนี้เราเป็นพระสัมพุทธเจ้า และจักมีพระเมตไตรยสัมพุทธเจ้า แม้พระพุทธเจ้า 5 องค์นี้ก็เป็นนักปราชญ์ อนุเคราะห์โลก บรรดาพระพุทธเจ้าผู้เป็นธรรมราชเหล่านี้ พระเมตไตรยสัมพุทธเจ้าตรัสบอกมรรคนั้นแก่ผู้อื่น หลាយโกฏิ แล้วจักเสด็จนิพพาน พร้อมด้วยพระสาวก ฉะนั้นแล²

¹เวช พันธุ์วาท เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ คันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

²อุทัย สีนุสาร สารานุกรมไทย เล่ม 16 หน้า 3115 - 3116

เรื่องพระพุทเจ้า 5 พระองค์ หรือการปรากฏของยุคพระศรีอาริย์นี้ มีอิทธิพลต่อความเชื่อของชาวภาคใต้มากเป็นพิเศษ ดังจะเห็นว่ามีการรวมรวมภาคใต้ถึง 2 เรื่อง (เท่าที่ค้นพบและสถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา ได้ค้นฉบับมาเก็บรักษาไว้) ที่มีเนื้อหากล่าวถึงเรื่องพระพุทเจ้า 5 พระองค์ โดยละเอียด คือ เรื่องพระเจ้า 5 องค์ และพงศาวดารหงสาวดี

ความเชื่อเรื่องพระพุทเจ้า 5 พระองค์ และนิยมย่อให้จำง่ายว่า "นะ - โม - พุท - ธา - ยะ" กลายเป็นอักษรศักดิ์สิทธิ์ เรียกว่า หัวใจพระพุทธคุณ หรือ "คาถาเมตตามหานิยม" ใช้เสกผง เสกแป้ง เพื่อให้ผู้อื่นรักใคร่เมตตา หรือลุ่มหลงนิยมใช้กันในหมู่นักแสดง เช่น ลิเก มโนห์รา เป็นต้น

นายเพียร ศรีสาราญ¹ ได้ให้ความหมายของคาถาเมตตามหานิยมไว้ว่า

นะ หมายถึง เมตตา

โม หมายถึง กรุณา

พุท หมายถึง ปราณี

ธา หมายถึง ยินดี

ยะ หมายถึง เอ็นดู

ความเชื่อเรื่องพระเจ้า 5 องค์จึงเป็นความเชื่อที่แพร่หลายมาก เหมาะที่จะนำมาอ้างอิงใช้ประโยชน์ ศาสตราทุกฉบับจะอ้างอิงความเชื่อนี้ โดยใช้ในรูปสัญลักษณ์ "แก้วห้าดวง" หมายถึงสิ่งมีค่าห้าอย่าง การอ้างอิงในศาสตราทุกฉบับมีใจความตรงกัน ดังนี้ "รูปนี้แก้วห้าดวง ช่วงจรัสรัสมิ์ ดังพระรัตนไตรในโลโก้ งามผ่องสีกัฬฟ้า สุทธาร" ² จะเห็นลักษณะการอ้างอิงของศาสตราว่า นอกจากจะอ้างอิงชื่อแก้วห้าดวง

¹เพียร ศรีสาราญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ คันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 16 ถนนเหมืองเก่า อาเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

²ดูภาคผนวก 1.14 2.17 3.9 4.22

แล้วยังบรรยายคุณลักษณะของแก้วหาคงควายว่ามีความงดงาม และมีค่าดุจพระรัตนตรัย ทั้งนี้เพราะแก้วหาคงคือสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้าหาพระองค์นั่นเอง

3.4.2 แก้วเจ็ดสี หมอศาสตราอธิบายว่า แก้วเจ็ดสีหมายถึงรัตนชาติเจ็ดประการ¹ ในนิทานธรรมบท กล่าวว่า ปราสาทไพชยนต์ของท้าวสักกะประทับด้วยแก้ว 7 ประการ ไคแก้ว แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ แก้วประพาฬ แก้วมุกดา แก้ววิเชียร แก้วพลี และแก้วหุง² ในไตรภูมิพระร่วงเรียกแก้ว 7 ประการว่า สัตตคัพพิรัตนะ³

ศาสตราจารย์พระครูเหม เจตยาภิบาล อ้างอิงแก้วเจ็ดสีไว้ดังนี้ "รูปนี้ แก้วเจ็ดสีแสนประเสริฐเลิศล้ำพันโลกีย์ ประทับสีเส็จเจ็ดประการ"⁴ จะเห็นว่า ศาสตราได้ขยายความคำว่าแก้วเจ็ดสีไว้เล็กน้อยคือ เป็นสิ่งประเสริฐกว่าสิ่งใด ๆ ในโลก การอ้างอิงของศาสตราจึงจัดเป็นการอ้างอิงชื่อและคุณสมบัติของแก้วเจ็ดสี

3.4.3 คลังเงินคลังทอง หมอศาสตราอธิบายว่า คลังเงินคลังทอง หมายถึง ความร่ำรวยทรัพย์สิ้นเงินทอง เชื่อว่าผู้ที่ร่ำรวยเป็นผู้ที่มีคลังเงินคลังทอง ติดตัวมาด้วยตั้งแต่แรกเกิด วิธีสังเกตว่าคนนั้น ๆ มีคลังเงินคลังทองหรือไม่มีหลายวิธี หมออุบาญชคนดูจากลายมือ แต่วิธีง่าย ๆ และรู้กันทั่วไปคือดูว่าเมื่อแบมือนิ้วบิတ်ทั้งห้านี้

¹จร เหมชานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ คันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 29 ถนนศรีสมบูรณ์ อ.เภอปากพนัง จ.นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

²พระมหาบุญมี แปล "เรื่องท้าวสักกะ" ใน พระธรรมปทัฏฐกถา แปล ภาค 2 หน้า 155

³พระญาณิโธ ไตรภูมิพระร่วง หน้า 208

⁴อุภาคนวก 3.15

เบียดชิดกันหรือไม่ ถ้าเบียดชิดกันสนิทไม่มีช่องว่างก็เชื่อกันว่าเป็นผู้มีคลังเงินคลังทอง เงินทองไม่รั่วไหล หรือเป็นผู้ใช้จ่ายอย่างประหยัด ลักษณะอย่างหนึ่งของผู้มีคลังเงินคลังทองคือ เป็นผู้นิยมบริจาคทาน¹ แสดงว่าคนร่ำรวยที่ตระหนี่ไม่นิยมให้ทาน ไม่ใช่ผู้มีบุญแท้ซึ่งเกิดมาพร้อมกับคลังเงินคลังทอง

นอกจากคลังเงินคลังทองจะหมายถึงลักษณะของบุญซึ่งร่ำรวยแล้ว น่าจะหมายถึงขุนคลังแก้ว ซึ่งเป็นสมบัติ 1 ใน 7 ของพระมหากษัตริย์ที่ได้ถวาย ไตรภูมิพระร่วง ได้บรรยายเกี่ยวกับขุนคลังแก้วไว้ว่า ขุนคลังแก้วเกิดขึ้นเพื่อผู้มีบุญคือพระยามหาจักรพรรดิ ซึ่งเป็นมหาเศรษฐีสืบมาในตระกูลกษัตริย์ ขุนคลังแก้วสามารถหาทรัพย์สินทุกอย่างมาถวายได้ตามแต่จะพระราชประสงค์ เพราะเป็นผู้มีตาทิพย์หูทิพย์ แก้วแหวนเงินทองอยู่ที่ใดก็สามารถเห็นได้ แม้จะอยู่ใต้ดินลึก 16 โยชน์ หรืออยู่ในก้นมหาสมุทร ขุนคลังแก้วก็สามารถนำมาได้เพราะเพียงแต่นึกเอาสมบัติทั้งหลายก็ขึ้นมาหาเอง เหตุนี้พระมหากษัตริย์จึงร่ำรวยมหาศาล และสามารถแจกทานแก่ไพร่ฟ้าข้าไทยได้² จากที่ไตรภูมิพระร่วงบรรยายไว้นี้ เมื่อเปรียบเทียบกับความเชื่อข้างต้น อาจเป็นไปได้ว่าชาวบ้านได้รับอิทธิพลความเชื่อจากไตรภูมิพระร่วง

ศาสตราจารย์นายจร เหมธานนท์ ได้อ้างอิงคลังเงินคลังทองไว้ว่า "รูปนี้ใครแห่งทอง คลังเงินคลังทอง คล่องแล้วท่านอา ชะตาดีเลิศ..."³ จะเห็นว่า ศาสตราจารย์นายจรเห็นคลังเงินคลังทองมากล่าวนาไว้เท่านั้นแล้วให้คำพยากรณ์ต่อไปทันที โดยไม่ได้กล่าวข้อความใดซึ่งจะเป็นรายละเอียดของคลังเงินคลังทองเลย

¹จร เหมธานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรุง ทันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 29 ถนนศรีสมบุญ อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

²เสฐียรโกเศศ เล่าเรื่องในไตรภูมิ หน้า 140 - 141

³ภูภาคผนวก 1.3

3.4.4 พระพุทธรูป พระพุทธรูป หมายถึง รอยพระบาทของ พระพุทธเจ้า โบราณเชื่อว่า พระพุทธรูปองค์ทรงประทับรอยพระบาทไว้จริง ๆ ตามตำนาน ปุณณโฆทสุตต* กล่าวว่า พระพุทธรูปองค์ได้เสด็จเหยียบรอยพระบาทไว้ในที่ 5 แห่ง คือ เขาสุวรรณมาลิก เขาสุวรรณบรรพต เขาสุมณภูเมืองโยนก และที่หาคทรายฝั่งน้ำ นัมมนา¹

คนไทยเชื่อกันว่าพระพุทธรูปเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และนิยมกราบไหว้บูชา เช่นเดียวกับพระพุทธรูป อุทัย ลินธุสาร กล่าวว่า คนไทยนิยมสร้างรอยพระพุทธรูป กันมากในสมัยสุโขทัยและอยุธยา มีทั้งที่ทำด้วยหิน อิฐ สัมฤทธิ์ และที่แกะสลักลงบนแผ่นหิน มีทั้งรอยพระพุทธรูปเรียบ และที่สลักเป็นลวดลายวิจิตร² การสร้างพระพุทธรูปจำลอง ตามวัดต่าง ๆ และบนภูเขา นิยมทำกันจนถึงปัจจุบัน

ความเชื่อเรื่องพระพุทธรูปเป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และแพร่หลายในหมู่ประชาชน จึงเหมาะที่ศาสนิกชนจะนามาประกอบคำทำนาย ศาสนา สอนฉบับอ้างอิงพระพุทธรูปมีใจความตรงกันว่า "รูปนี้รอยพระพุทธรูป พระมุนีนาถ องค์พระศาสดา ท่านแก่ง* เหยียบไว้ ที่ในโลกา"³ จะเห็นได้ว่านอกจากอ้างอิงชื่อ "รอยพระพุทธรูป" แล้ว ศาสนิกชนยังขยายความให้รู้ว่าเป็นรอยพระพุทธรูปที่พระ พุทธเจ้าประทับไว้ในโลก การขยายความนี้แสดงให้เห็นความเชื่อของชาวบ้านว่า รอยพระพุทธรูปนี้เป็นรอยที่พระพุทธรูปเจ้าประทับไว้จริง ๆ จึงกล่าวได้ว่าศาสนิกชนอ้างอิง ชื่อและคุณลักษณะของพระพุทธรูป

3.5 ปราภฏการณธรรมชาติ ปราภฏการณธรรมชาติที่ปรากฏอ้างอิงในศาสนา คือ ควงจันทร ศาสนิกชนกล่าวอ้างอิงไว้ว่า "รูปนี้ควงพระจันทรฯ ลอยอยู่บนฟ้า สวยสก

*พระมหานาค วัดท่าทราย แขวง ปุณณโฆทาคำนท์ ตามเรื่องพระพุทธรูปที่ ปรากฏอยู่ในปุณณโฆทสุตต

¹อุทัย ลินธุสาร สารานุกรมไทย เล่ม 16 หน้า 3116 - 3117

²ค. หน้า 3118

* แก่ง หมายถึง เจตนา จงใจ

³ดูภาคผนวก 1.4 2.7

กงงาม เหล่าหมู่คารา ลอยฟ้าคึกตาม มองกุงกงงาม ในยามราตรี ส่องแสง
ทั่วโลก"¹ หมอศาสตร์² อธิบายว่า พระจันทร์เต็มดวงในศาสตร์ หมายถึง
พระจันทร์ในระหว่างคืนวันขึ้น 13 ค่ำ ถึงแรม 3 ค่ำ โดยประมาณ ในช่วงนี้พระจันทร์
จะสุกสว่างเต็มดวงเป็นเครื่องเตือนชาวบ้านว่าใกล้จะถึงวันพระ พอวันขึ้น 15 ค่ำ
จะเป็นคืนที่พระจันทร์เต็มดวงและงกงงามที่สุด

จากการอ้างอิงดวงจันทร์ในศาสตร์ จะเห็นได้ว่าศาสตร์บรรยายภาพของ
ดวงจันทร์ซึ่งสวยงามและส่องแสงสว่าง ท่ามกลางหมู่คารา ดวงจันทร์ในลักษณะนี้น่าจะ
เป็นดวงจันทร์เต็มดวงในช่วงคืนขึ้น 13 ค่ำ - แรม 3 ค่ำ ตามคำอธิบายของหมอ
ศาสตร์ ทั้งนี้เพราะใจความสำคัญที่ศาสตร์เน้นคือความสวยงามของดวงจันทร์

3.6 ชื่อบุคคล ชื่อบุคคลที่ปรากฏอ้างอิงในศาสตร์คือพระพุทโธษาจารย์
ซึ่งเป็นพระอรรคดาจารย์ที่สำคัญที่สุดองค์หนึ่งของพุทธศาสนาฝ่ายหินยาน มีชีวิตอยู่ใน
ราว พ.ศ. 945 - 1000 ท่านได้ประพันธ์วรรณคดีบาลี หรือพระอรรคดาไว้มากมาย
และผลงานของท่านได้ตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน³ คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏ
ราชวิทยาลัย⁴ ได้พรรณานาคณสมบัติของพระพุทโธษาจารย์ไว้ว่า เป็นผู้มีความ
รู้ และความเพียร มีปัญญาลาด ชานาญไวยากรณ และเป็นมหาวิ

¹ ฎภาคผนวก 3.26

² สัมแป้น บุญยะโทตระ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ ตันสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์
ที่บ้านเลขที่ 451 ถนนชายน่า อาเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 7
พฤศจิกายน พ.ศ. 2526

³ พระอุรคณาธิการ ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในอินเดีย หน้า 506 - 515

⁴ คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย พระธัมมปัทฏกถา ภาค 8
หน้า 302

การที่พระพุทธโกษาจารย์เป็นพระเถระองค์สำคัญของพระพุทธศาสนาทั้งกล่าว
แล้วนี้ ศาสดาธรรมบิณฑนัมมัยนุญโยทระ จึงได้นำมาอ้างอิงประกอบคำทำนาย
ไว้ว่า "รูปนี้พระพุทธโกษา เทศนาสั่งสอนชน"¹ ศาสดาเรื่องนั้นน่าเชื่อถือและกิจที่
พระพุทธโกษาจารย์กระทำมาอ้างอิงคือ เทศนาสั่งสอนชน ตามประวัติข้างต้น พระพุทธ
โกษาจารย์เป็นพระอรหันตเจ้าจารย์ที่สำคัญมาก ผลงานของท่านคือการแต่งอรหันตคา
ถาต่าง ๆ การที่ศาสดาอ้างอิงว่า ท่านเทศนาสั่งสอนชน แม้จะไม่ใช่วินัยสำคัญ
ของท่าน แต่การเทศนาก็เป็นกิจของสงฆ์อย่างหนึ่ง และพระพุทธโกษาจารย์ก็น่าจะเทศนา
ได้ดียิ่ง เพราะความเป็นมหาภิเนษกรมณ์ของท่าน

จากการศึกษาลักษณะการอ้างอิงวรรณกรรมเบ็ดเตล็ดของศาสดาทั้งกล่าว
มาแล้ว อาจสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตาราง 6 ลักษณะการอ้างอิงวรรณกรรมเบ็ดเตล็ด

ชื่อวรรณกรรม เบ็ดเตล็ด	ลักษณะการอ้างอิง				
	ชื่อ	ชื่อ คุณสมบัติ	ชื่อ พฤติกรรม	ความหมาย	ใจความสำคัญที่ศาสดาเน้น
1. เกร็ด วรรณคดี					
1.1			ถาฉันนั่งจาศีล ภาวนา		ถาฉันมีจิตใจเมตตาอารี
1.2		ปราสาท ไพชยนต์			ปราสาทไพชยนต์มีความ สวยงามและสูงค่า

¹ อนุภาคผนวก 2.1

ตาราง 6 (ต่อ)

ชื่อวรรณกรรม เบ็ดเตล็ด	ลักษณะการอ้างอิง				
	ชื่อ	ชื่อ คุณสมบัติ	ชื่อ พฤติกรรม	ความหมาย	ใจความสำคัญที่ควรตระหนัก
2. สำนวน					
2.1				ลิงไค้คั่ง	การไค้ของถูกใจของลิง
2.2				ชักไม้เอา ปลายไป	การกระทำผิดปกตินิสัย
2.3				เฒ่าหลังโกง	การกระทำโดยไม่ถนุ
3. พรหมชาติ					
3.1	พอมอ				พอมอมีชีวิตที่สุขสบาย
3.2	พอมก				พอมกมีชีวิตที่สุขสบาย
3.3			เทวดาจร		เทวดาเที่ยวเร่ร่อนไป
3.4	ฉัตรเงิน				ฉัตรเงินเป็นเครื่องสูง ใช้แสดงเกียรติยศ
3.5	ฉัตรทอง				ฉัตรทองเป็นเครื่องสูง ใช้แสดงเกียรติยศ
4. ความเชื่อ					
4.1		แก้วหาควง			แก้วหาควงเป็นสิ่งสูงค่า และเป็นมงคล
4.2		แก้วเจ็ดสี			แก้วเจ็ดสีเป็นสิ่งสูงค่า และเป็นมงคล

ตาราง 6 (ต่อ)

ชื่อวรรณกรรม เบ็ดเตล็ด	ลักษณะการอ้างอิง				
	ชื่อ	ชื่อ คุณสมบัติ	ชื่อ พฤติกรรม	ความหมาย	ใจความสำคัญที่ศาสตราจารย์
4.3	คลังเงิน				คลังเงินคลังทองเป็นสิ่ง
4.4	คลังทอง				สูงค่า
5. ปราภฏ การณ ธรรมชาติ		พระพุทธ บาท			พระพุทธบาทเป็นปูชนียสถาน ที่ศักดิ์สิทธิ์และเป็นมงคล
5.1		ดวงจันทร์			พระจันทร์เต็มดวงมองดู สวยงาม
6. ชื่อนุคคล					
6.1			พระพุทธ โกษาจารย์		พระพุทธโกษาจารย์เป็นผู้มี คุณธรรม และความสามารถ

จากตารางข้างต้น จะเห็นได้ว่าวรรณกรรมเบ็ดเตล็ดที่ศาสตราจารย์นำมาอ้างอิง แบ่งออกได้เป็น 6 กลุ่ม คือ เกร็ดวรรณคดี สำนวน พรหมชาติ ความเชื่อ ปราภฏ การณธรรมชาติ และชื่อนุคคล วรรณกรรมเบ็ดเตล็ดเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งเก่าแก่หรือมีความ เป็นมาสืบแต่โบราณ และล้วนมีความสำคัญเหมาะสมที่จะนำมาอ้างอิง ลักษณะการอ้างอิง วรรณกรรมเบ็ดเตล็ด ส่วนมากเป็นการอ้างอิงชื่อ ชื่อและคุณสมบัติ และ/หรือชื่อและ

พฤติกรรม ยกเว้นการอ้างอิงสำนวนซึ่งจัดเป็นการอ้างอิงความหมายเฉพาะของสำนวนนั้น ๆ ลักษณะสำคัญประการหนึ่งของการอ้างอิงวรรณกรรมเบ็ดเสร็จก็คือศาสตราจารย์จะกล่าวอ้างอิงเพียงสั้น ๆ โดยอาจนำเพียงชื่อนั้น ๆ มากล่าวนำไว้ หรือหากมีการขยายความก็จะบรรยายลักษณะ คุณสมบัติหรือพฤติกรรมเพียงสั้น ๆ เท่านั้น ทั้งนี้ศาสตราจารย์จะเน้นใจความสำคัญหรือเนื้อหาเฉพาะของวรรณกรรมนั้น ๆ และจะใช้ใจความสำคัญดังกล่าวเป็นแนวทางกำหนดเนื้อหาภาพยนตร์ต่อไป

จากการศึกษาลักษณะการอ้างอิงวรรณกรรมของศาสตราจารย์ดังกล่าวมาทั้งหมดนี้อาจสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

1. ลักษณะการอ้างอิงวรรณกรรม ศาสตราจารย์อ้างอิงส่วนต่าง ๆ ของวรรณกรรมรวม 6 ลักษณะ คือ

1.1 เหตุการณ์ หมายถึง การอ้างอิงเหตุการณ์ตอนใดตอนหนึ่งของวรรณกรรม มักเป็นเหตุการณ์สำคัญ สนุก น่าตื่นเต้นสนใจ และ/หรือแสดงปมอย่างใดอย่างหนึ่งของเรื่อง เช่น การมีชัยชนะและได้เป็นใหญ่ของทรพี การพลัดพรากสามีของนางเมรี ความทุกข์ทรมานจากการว่ายนน้ำของพระมหาชนก การตกนรกเพราะอกุศลกรรมของนางจิณฺฆมาณวิกา เป็นต้น

1.2 ตัวละครและอุปนิสัย หมายถึง การอ้างอิงตัวละครและอุปนิสัยสำคัญที่ปรากฏในนิทาน ได้แก่ ยายหอยชอบหาหอยไปขาย จากนิทานชาวบ้านเรื่องยายหอย และความเป็นผู้มีศีลและเมตตาของพระภริทัต จากนิทานชาดกมหานิบาตเรื่องภริทัตชาดก

1.3 ชื่อ หมายถึง การอ้างอิงชื่อสถานที่ บุคคล หรือสิ่งของจากวรรณกรรมประเภทใดประเภทหนึ่ง เช่น เจกีย์สวรงค์ พ่อหมอ พ่อมค ฉัตรเงิน ฉัตรทอง เป็นต้น

1.4 ชื่อและคุณสมบัติ หมายถึง การอ้างอิงชื่อสถานที่ หรือสิ่งของจากวรรณกรรมประเภทใดประเภทหนึ่ง แล้วบรรยายลักษณะ คุณสมบัติ หรือภูมิหลังของชื่อนั้น ๆ ไว้ด้วย เช่น วิมานลอย ปราสาทไพชยนต์ พระพุทธรบาท แก้วหาควาง แก้วเจ็กสี เป็นต้น

1.5 ชื่อและพฤติกรรม หมายถึง การอ้างอิงชื่อบุคคลจากวรรณกรรม เบ็ดเตล็ด แล้วระบุพฤติกรรมที่ต้องการเน้นเอาไว้ด้วย ได้แก่ ภาชนะจำศีลภาวนา เทวการอนเร่ไป และพระพุทธรูปโกษาจารย์เทศนาสั่งสอนชน

1.6 ความหมาย หมายถึง การอ้างอิงวรรณกรรมเบ็ดเตล็ด กลุ่มสำนวนเปรียบเทียบ ได้แก่ ลิงไต่ตุง ชักไม้เอาปลายไป และเข่าหลังโกง

2. ลักษณะที่นิยมอ้างอิง อาจพิจารณาตามประเภทของวรรณกรรมได้ ดังนี้

2.1 วรรณคดี ศาสตรานิยมอ้างอิงเหตุการณ์จากวรรณคดีบางเรื่อง

2.2 นิทาน ศาสตรานิยมอ้างอิงเหตุการณ์จากนิทานบางเรื่อง

2.3 วรรณกรรมเบ็ดเตล็ด ศาสตรานิยมอ้างอิงชื่อ ชื่อและคุณสมบัติ หรือชื่อและพฤติกรรม ยกเว้นการอ้างอิงสำนวนซึ่งเป็นลักษณะการอ้างอิงความหมาย

3. ลักษณะการอ้างอิงที่สำคัญ ในการอ้างอิงวรรณกรรมทั้ง 6 ลักษณะ มีลักษณะเด่น 2 ประการ คือ

3.1 ศาสตราจะอ้างอิงสั้น ๆ เช่น สรุปตอนหรือเหตุการณ์ นาเพียงชื่อมากล่าวไว้ หรือระบุลักษณะและพฤติกรรมเพียงสั้น ๆ เท่านั้น

3.2 ศาสตราจะเน้นใจความสำคัญหรือเนื้อหาเฉพาะของวรรณกรรมนั้น ๆ และจะใช้ใจความสำคัญนี้เป็นแนวทางกำหนดเนื้อหาคำพยากรณ์ต่อไป

4. เนื้อหาที่ปรากฏอ้างอิงในศาสตรา มีลักษณะดังนี้

4.1 เนื้อหาของวรรณกรรมที่อ้างอิงในศาสตรา ส่วนมากจะสอดคล้องกับที่ปรากฏในวรรณกรรมนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งใจความสำคัญที่ศาสตราเน้น ยกเว้นรายละเอียดบางอย่างซึ่งคลาดเคลื่อนไปเนื่องจากกระบวนการถ่ายทอดวรรณกรรมของชาวบ้าน

4.2 ในกรณีที่ศาสตราต่างฉบับอ้างอิงวรรณกรรมอย่างเดียวกัน เช่น เหตุการณ์จากนิทานเรื่องเดียวกัน ตอนเดียวกัน เนื้อหาที่ปรากฏในศาสตราก็มักจะตรงกันด้วย

นอกจากนี้การศึกษาไม่พบว่า มีลักษณะการอ้างอิงวรรณกรรมแบบเรื่องผสม คือ ไม่มีการนำวรรณกรรมต่างชื่อเรื่องมาอ้างอิงเป็นเรื่องเดียวกัน

การอ้างอิงวรรณกรรมกับการพยากรณ์

การอ้างอิงวรรณกรรมซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะอย่างหนึ่งของศาสตร์ฯ แสดงให้เห็นความรู้ทางวรรณกรรมของชาวบ้าน กังไค้กล่าวแล้วว่าศาสตร์ฯทุกเรื่องหรือทุกหน้าเนื้อหา จะต้องมีการอ้างอิงวรรณกรรมเสียก่อนแล้วตามด้วยเนื้อหาคำพยากรณ์ซึ่งได้จากการตีความวรรณกรรมที่นำมาอ้างอิง การอ้างอิงวรรณกรรมของศาสตร์ฯจึงเป็นการนำวรรณกรรมไปใช้ประโยชน์ ผู้เขียนศาสตร์ฯจะต้องเป็นผู้มีความรู้ทางวรรณกรรมอย่างกว้างขวาง และค่อนข้างลึกซึ้ง กังจะเห็นได้จากการรู้จักเลือกพื้นเรื่องราวจากวรรณกรรมแต่ละประเภทแต่ละเรื่องมาอ้างอิงได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมยิ่งไปกว่านั้นคือการตีความวรรณกรรมให้เป็นคำพยากรณ์ ผู้ที่จะสามารถทำได้จะต้องเข้าใจความหมาย (meaning) และสาร (message) ของวรรณกรรมนั้น ๆ เป็นอย่างดี มิฉะนั้นแล้วความคิดหรือแนวคิดที่จะกำหนดเป็นคำพยากรณ์จะเกิดขึ้นไม่ได้ กล่าวคือ ผู้เขียนศาสตร์ฯจะต้องจับใจความสำคัญของวรรณกรรมนั้น ๆ เพื่อนำมาอ้างอิงแล้วใช้ใจความสำคัญดังกล่าวเป็นแนวคิดเทียบเคียงออกมาเป็นคำพยากรณ์ การกำหนดคำพยากรณ์จึงต้องคำนึงถึงใจความสำคัญของวรรณกรรมเป็นสำคัญ ฉะนั้นการตีความวรรณกรรมให้เป็นคำพยากรณ์ของศาสตร์ฯ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่นักศึกษาอย่างยิ่ง

การตีความ หมายถึง การแปลความหมายหรือกำหนดความหมาย¹ ในที่นี้หมายรวมถึงการขยายความ คือ การบรรยายข้อความให้ละเอียดกว่าเก่า หรือเพิ่มข้อความบางประการด้วย² เพราะการตีความวรรณกรรมที่อ้างอิงถึงให้เป็นคำพยากรณ์ของศาสตร์ฯ นอกจากศาสตร์ฯจะแปลความหรือกำหนดความหมายจากวรรณกรรมนั้นแล้ว ศาสตร์ฯมักจะขยายความหรือเพิ่มข้อความให้มากขึ้น เพื่อให้การพยากรณ์กว้างขวาง

¹มานิต มานิตเจริญ พจนานุกรมไทย หน้า 388

²ก. หน้า 141

ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ของชีวิต ซึ่งสนองความต้องการของผู้เสี่ยงทายที่อยากรู้
โชคชะตาของตนให้รอบคอบมากที่สุด ตัวอย่างเช่น

รูปนี้นางเมรี คามหาสามี ริมฝั่งชลธาร ราวหาพระรถ ก่าสกลสงสาร
พริศพรากจากนาน ราวคาญหทัย แม้นใครแทงต้อง เมรินางน้อง
พรากพริศพิศคา จะต้องกาสกล ระทอรา จะจากเคหา คู่รักมักไกล
สัทรู้อยู่ใกล้ มักให้ทากัย เจ็บไขภายใน ร้อนใจนักหนา ของรักจักหาย
เคื่องขุ่นวุ่นวาย หกเห็ดเข็ดทา คนจะลอลวง ปล้นปลอกหลอกพา
4 เคื่องขางหน้า ชะตาคลองคลาย แหงคุดออกไป ตามใจมุ่งหมาย...¹

จากตัวอย่างที่ยกมา ศาสตร์เรื่องนี้อ้างอิงเหตุการณ์จากนิทานชาวมอญเรื่อง
พระรถเมรี ตอนนางเมรีติดตามพระรถเสนามาถึงริมฝั่งมหาสมุทร ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่
พระรถเสนาไปยววิเศษ นางเมรีข้ามไปไม่ได้ จึงร่ำไห้ถอนวนให้พระรถเสนากลับ
เมือง แต่พระรถเสนาไม่ยอมกลับ เหตุการณ์ตอนนี้เป็นเรื่องความทุกข์จากการพลัดพราก
ขอบเขตของการตีความจากวรรณกรรมคือ ผู้เสี่ยงทายได้ศาสตร์เรื่องนี้จะต้องพบกับ
ความโศกเศร้า พลัดพรากจากบ้านและคู่ครอง จะต้องเสียของรัก ส่วนซึ่งถือได้ว่า
เป็นการขยายความของศาสตร์คือ การที่ผู้เสี่ยงทายจะถูกใส่ร้ายป้ายสี และถูกลอวง
ต่าง ๆ อย่างไรก็ดีตามการขยายความดังกล่าวยังรวมอยู่ในลักษณะของความทุกข์ยาก
เดือดร้อน หรือการพยากรณ์ในทางร้ายนั่นเอง ฉะนั้นการตีความวรรณกรรมของศาสตร์
จึงหมายรวมถึงการขยายความด้วย

การศึกษาในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงการตีความวรรณกรรมแต่ละประเภทที่ศาสตร์
อ้างอิงถึงให้เป็นคำพยากรณ์ว่า เป็นการพยากรณ์ในทางดี ทางปานกลาง และ/หรือ
ทางร้าย และการตีความดังกล่าวสอดคล้องกับที่ปรากฏในวรรณกรรมนั้น ๆ เพียงใด

¹ ภูภาคผนวก 1.33

1. การอ้างอิงวรรณคดีกับคำพยากรณ์

วรรณคดีที่ศาสตราจารย์ท่านอ้างอิงเพื่อตีความเป็นคำพยากรณ์ทั้งหมด

6 เรื่อง จะได้ศึกษาการตีความวรรณคดีแต่ละเรื่องตามที่ได้อ้างไว้ในหัวข้อลักษณะการอ้างอิงวรรณคดี ดังต่อไปนี้

1.1 รามเกียรติ์ ศาสตราจารย์ท่านเหตุการณ์จากเรื่องรามเกียรติ์มาตีความเป็นคำพยากรณ์ รวม 9 ตอน คือ

1.1.1 ตอนพระชนกฤาษีทรงโศกโศภณ ศาสตราจารย์ท่านอ้างไว้ว่า "รูปนี้ฤาษีโณมา โสไปโณมา ซึ่งโลกก็กลายเป็นทอง โสโณมาเรื่องรอง ขึ้นชมสมปอง"¹ และตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางที่ โดยระบุชัดแจ้งว่า "ชะตานี้คลองทุกวัน" คำว่า "คลอง" คือ โชคดี อีกตอนหนึ่งกล่าวไว้ว่า "ถูกนี้คืนนี้เหลือหลาย" โชคดีนี้ได้แก่ การจะได้คู่รัก ได้บุตรหญิงที่มีรูปงาม และจะนี่อะไรก็ได้สมใจนึก การตีความของศาสตราจารย์ท่านว่าสอดคล้องกับเหตุการณ์ตอนดังกล่าวของเรื่องรามเกียรติ์ เพราะการทรงโศกของฤาษีได้สิ่งที่ต้องประสงค์ และเป็นของที่มีค่าคือ ผอบทอง หรือนางสีดา ศาสตราจารย์ท่านใช้ความสมประสงค์ของฤาษี และสิ่งที่ฤาษีพบคือผอบทองบรรจุนางสีดาไปตีความให้เป็นคำพยากรณ์ การขยายความว่า ถ้าข้าชายจะได้กำไร ไปเมืองไกลจะได้ลาภ จะหายจากเจ็บป่วย และของหายก็จะไ้คืน นับเป็นการขยายความในทางที่รับกับการพบผอบทองสมใจของฤาษี

1.1.2 ตอนพระชนกฤาษีเปิดผอบพบสีดา ศาสตราจารย์ท่านอ้างเหตุการณ์ตอนนั้นจากเรื่องรามเกียรติ์ไว้ว่า "รูปนี้พระฤาษีเปิดผอบพบกุมารี รูปทรงสง่า สรีระดังทองทา นฉ่ำแลมชุ่มชอย งามปลอดคอดสร้อย นารีสีดา"² และนำเอา

¹ ญาณาคมนวก 2.24

² ญาณาคมนวก 1.15 2.15 4.26

ความสมปรารถนาของฤาษี คือ การพบนางสีดา ซึ่งถือเป็นบุตรสาวและมีรูปงามไป
 คือความเป็นคาพยากรณ์ในทางดีว่า ในปีนี้จะไ้บุตรหญิงรูปงาม ซึ่งนับว่าสอดคล้องกับ
 เรื่องรามเกียรติ์ตอนนี้ นอกจากนี้ศาสตร์ราได้ขยายความต่อไปว่า จะไ้ลาภลอย จะคิ
 คาขยายหาไร่น่าก็จะไ้ผลสมบูรณ์ ดังนั้นนับว่าสอดคล้องกับความสมปรารถนาของ
 พระชนกฤาษี ศาสตร์ราถือว่าการไ้บุตรเป็นลาภอย่างหนึ่ง

1.1.3 ทอนทรพีชนะทรพา ศาสตร์รา 2 ฉบับอ้างอิงเหตุการณ์ตอนนี้ไว้
 ตรงกันว่า "แห่งท้องพระยาภาษร เมื่อหาฤทธิรอนชนะทรพาผู้บิดา ไ้ครอบครอง
 บริวารวงศ์ เป็นจอมโยธา"¹ และตีความเป็นคาพยากรณ์ในทางดีโดยยึดเอาการที่
 ทรพีมีชัยชนะต่อทรพา และได้เป็นใหญ่ในหมู่กระบือทั้งหลาย เป็นหลักว่า จะไ้เป็นผู้นำ
 มีฐานะร่ำรวยทั้งสินทรัพย์และบริวาร ถ้ามองจะไ้เป็นสมภาร การตีความดังกล่าว
 สอดคล้องกับเหตุการณ์จากเรื่องรามเกียรติ์ตอนที่นำมาอ้างอิง นอกจากนี้ศาสตร์รายังไ้
 ขยายความต่อไปว่า เป็นผู้มียศ มีความสามารถทางการเรียน และจะไ้เป็นครูบา
 อาจารย์ ซึ่งก็เป็นลักษณะหนึ่งของการไ้เป็นใหญ่หรือเป็นเจ้าของคนใดคนหนึ่ง จากการศึกษา
 วรรณกรรมของศาสตร์ราเรื่องนี้ จะเห็นว่าศาสตร์ราพิจารณาตีความจากเหตุการณ์เฉพาะ
 ตอนนั้นเท่านั้น ไม่พิจารณาถึงภูมิหลังและเหตุการณ์ต่อไปของเรื่อง ถือว่าไม่สนใจประเด็น
 ที่ว่าทรพีเป็นลูกกอกัญญ์ และไม่สนใจว่าต่อไปทรพีต้องเสียชีวิตเพราะอีกเหตุนอกจากชัยชนะ
 ดังกล่าว การตีความของศาสตร์ราจึงต่างจากการตีความของการพยากรณ์แบบพระเคราะห์
 โคจรต้องดิฉัน ซึ่งตีความเหตุการณ์ตอนนี้เป็นคาพยากรณ์ในทางร้ายดังนี้ "กุมโม
 โคจรดี ถึงราศีที่กุมมัง ทรพีคิโหัง ฟ้าชิงแห่งบิดา จะเกิดเป็นกาลี หังอัคคี
 ไ้หมเคหา ศักรหมูโจรา เบียดบีทาให้จากไกล"²

¹ ฤาษีคณนวก 1.23 4.13

² หลวงวิศาลกรณกร (อ้น สาริกบุตร) คัมภีร์โหราศาสตร์ไทย หน้า 426

1.1.4 ตอนหนุมานถวายแหวนนางสีดา ศาสตราจารย์อ๋องอิงเหตุการณ์ครั้งนี้จากเรื่องรามเกียรติ์ไว้ว่า "รูปนี้วณางมีคามระศรี หนุมานถวายแหวนแสนรักดี พระเทพีตรัสใช้ให้รางวัล"¹ ศาสตราจารย์ความโคยยึกการที่นางสีดาได้รับแหวนเป็นหลัก คือ จะไ้ลาภมากมายซึ่งล้วนแต่เป็นของดีที่ต้องการ "แหวน" เป็นเครื่องประดับ และมีค่า การที่ความว่าจะไ้ลาภจึงเหมาะสม ศาสตราจารย์ความเพิ่มเติมว่าจะปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งสอดคล้องกับการที่นางสีดาคลายทุกข์หลังจากที่ไ้รับ "แหวน" หรือข่าวจากพระราม การที่ความของศาสตราจารย์เรื่องนี้ค่อนข้างสั้น และเป็นนามธรรม แต่ก็เป็นการศึกษาความจาก "แหวน" ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของเหตุการณ์จากเรื่องรามเกียรติ์ค่อนข้างกล่าว

1.1.5 ตอนหนุมานเฝ้าลงกา และไปปลายทางหนุมานไม่ยอมดับ ศาสตราจารย์อ๋องอิงเหตุการณ์ครั้งนี้จากเรื่องรามเกียรติ์ไว้ว่า "รูปนี้หนุมาน เมื่อทะยานเฝ้าลงกา ไ้ร้ายคิดทางมา ไ้เวทนาเพียงปางตาย"² ศาสตราจารย์คิดเอาการที่ไ้คิดทางหนุมานไม่ยอมดับมาที่ความเป็นคาพยากรณ์ในทางร้ายว่า จะไ้รับทุกข์ภัย และเจ็บป่วย ซึ่งสอดคล้องกับเหตุการณ์ที่อ๋องอิงเป็นอย่างที่ และขยายความควยว่า การงานมีอุปสรรคที่เนื่องเกิดการแตกแยก จะเสียทรัพย์สิน ศัตรูเป็นผู้อยู่ขาย และจะไ้รับอันตรายจากการเดินทาง การขยายความในทางร้ายนี้จึงสอดคล้องกับความทุกข์ยากทรมานซึ่งเป็นใจความสำคัญของเหตุการณ์ที่นามาอ๋องอิง

1.1.6 ตอนพิเภกถูกทศกัณฐ์ขับออกจากลงกา ศาสตราจารย์อ๋องอิงเหตุการณ์ในเรื่องรามเกียรติ์ครั้งนี้ไว้ว่า "รูปนี้พิเภกโหราเอก น้องท้าวทศกรรณัฐ เป็นหมอกุณมณฑ์ ทศกรรณัฐขับเสียละเหี่ยวใจ"³ การที่ความของศาสตราจารย์เรื่องนี้ถูกต้องและ

¹ดูภาคผนวก 3.5

²ดูภาคผนวก 1.25

³ดูภาคผนวก 3.18

เหมาะสมมากับวรรณกรรมที่อ้างอิง โดยศาสตร์ที่เป็นคาพย์กรรมในทางร้ายว่า จะมีความทุกข์ยากทั้งกายและใจ ญาติมิตรจะคิดเหยียดหยามใส่ความ ต้องจากถิ่น ร้อนเร่ไป มีคดีความยุ่งยากและสูญเสียทรัพย์สิน พอ ๆ กับการที่พิภพถูกตัดที่คั่นอง ลอดดอนยศศักดิ์ ถูกบริษัทรพย์และลูกเมีย และถูกขับไล่ออกจากสงกานในฐานะตัวกาลิ

1.1.7 ตอนหนุมานจองถนนสู่ลงกา ศาสตร์อ้างอิงเหตุการณ์ในเรื่อง รามเกียรติ์ตอนนี้ไว้ว่า "...แห่งท้องหนุมาร ผู้เป็นทหารของพระราม ทาการ จองถนนทะลุพื้นถึงลงกา"¹ ศาสตร์ที่ความวรรณกรรมที่อ้างอิงเป็นคาพย์กรรมในทาง ปานกลางว่า "ถูกต้องยามอาสา" คือยามต้องรับใช้พระราม ในทางโหราศาสตร์ ยามอาสาเป็นเวลาที่ละบากเหนื่อยกาย จึงเหมาะสมกับวรรณกรรมตอนนี้มาก เพราะ หนุมานถูกพระรามกริ้วหาว่าอิจฉาคิดก่อกวนฉกฉวย พระรามคำว่าหนุมานเหิมเกริมจะ แหยงเอาความดีความชอบในสงครามแต่ผู้เดียว จึงใช้ให้หนุมานจองถนนไปลงกาให้ เสร็จในเจ็ดวันไม่เช่นนั้นแล้วจะฆ่าเสีย หนุมานถึงอย่างไรก็เป็นทหารรับใช้จะต้อง อาสาทำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นี่คือการหมายและความเหมาะสมกับคำว่า ยามอาสา งานที่หนุมานจะต้องทำเป็นงานยากคือ ขนหินถมมหาสมุทรให้กลายเป็นถนน ขณะที่ทำก็ ถูกนางสุพรรณมัจฉาและบริวารคอยชักขวาง อย่างไรก็ตามหนุมานก็สามารถสร้างถนน เสร็จอย่างรวดเร็ว คาพย์กรรมในทางปานกลางของศาสตร์ที่ว่า "ถูกต้องยามอาสา โศกชะตานี้กระไร หาได้ไม่มั่งมี การงานรวดเร็วดี แต่อาภัพอับวาสนา" จึง เหมาะสมกับเหตุการณ์ที่น่ามาอ้างอิงมาก

1.1.8 ตอนสุครีพถอนตนรัง ศาสตร์อ้างอิงเหตุการณ์ในเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนี้ไว้ว่า "รูปนี้สุครีพกะปี่ศรี เสียกลกุ่มภกรรมพลันอวตคี ทำฤทธิถอนตนรังใหญ่ ไบหนา เสียกลเสียการมารยา เสียทีเสียท่าแก่กุ่มภกรรมอันธพาล"² ข้อความที่

¹ดูภาคผนวก 4.12

²ดูภาคผนวก 3.22

อ้างอิงนี้แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนศาสตร์วักวิเคราะหฺและเข้าใจวรรณกรรมตอนนี้อย่าง
 คิแล้ว ฉะนั้นการตีความเป็นคำพยากรณ์จึงกระทำได้อย่างเหมาะสม โดยศาสตร์
 ติความเป็นคำพยากรณ์ในทางร้ายว่า ให้ระวังถูกล่อลวงด้วยเล่ห์กล จนงานการเสียหาย
 และได้รับความอับอาย ศาสตร์ว่าว่า "อย่าไว้ใจพวกพาลไพร่ จะหลอกลวงด้วย
 เล่ห์กล" สอดคล้องกับการที่สุครีพถูกกุมภกรรณหลอกให้ถอนตัวจ้งจันเสียดำลังและ
 พายแพ้อย่างน่าละอาย คือ สุครีพถูกกุมภกรรณจับหนีบรักแร้เข้าลงกาหัง ๆ ที่สุครีพเป็น
 พญาลิงที่มีกำลังมหาศาล

1.1.9 ตอนหนุมานทลายพิฐิตหน้าของกุมภกรรณ ศาสตร์อ้างอิงเหตุการณ์
 ตอนนี้จากเรื่องรามเกียรติ์ไว้ว่า "รูปนี้หนุมานกะปิศรี แปลงกายกายาเป็นอินทรี
 ทาฤทธิผาดแผลงสำแดงเดช เฉี่ยวโฉบฉับจับเหล่าพวกราชไปขี้เสียในกลาง
 พโยมหน แล้วกลับแปลงกายตามสากล เป็นสาวน้อยเวียนวนกับเหล่าสาวศรี
 จิงทราบเหตุมันแม่นในแค้นที่ กุมภกรรณทักหน้าอยู่ที่นี้มีให้ไหล"¹ ศาสตร์ให้ความ
 สาคัญกับการที่หนุมานทลายพิฐิตหน้าของกุมภกรรณได้สำเร็จและนำจุดนี้ไปตีความเป็น
 คำพยากรณ์อย่างสั้น ๆ แต่กินความกว้างขวางว่า จะได้โชคลาภสมใจหวัง "เงินทอง
 ล่องลอยมาเต็มคลัง ชื่อเสียงก้องกังวฬฟ้าโลกา" จะเห็นว่าศาสตร์อ้างอิงเหตุการณ์
 นี้โดยเน้นที่ความสำเร็จของตัวละครฝ่ายดี จึงตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางดี โดยมีให้
 ความสนใจกับความล้มเหลวของตัวละครฝ่ายร้าย

จากการศึกษาการตีความวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ให้เป็นคำพยากรณ์ของ
 ศาสตร์ พบว่า ศาสตร์อ้างอิงเหตุการณ์จากเรื่องรามเกียรติ์ จำนวน 9 ตอน ติความเป็น
 เป็นคำพยากรณ์ทางดี 5 ตอน ทางปานกลาง 1 ตอน และทางร้าย 3 ตอน คำพยากรณ์
 ในทางดีมีมากที่สุดโดยได้จากการตีความเหตุการณ์ตอนพระชนกฤาษีทรงไถพบผอบ
 พระชนกฤาษีเปิดผอบพบสีกา หรพิชนะหรพา หนุมานถวายแหวนแก่นางสีกา และตอน
 หนุมานทลายพิฐิตหน้าของกุมภกรรณ รองลงไปคือคำพยากรณ์ในทางร้ายซึ่งได้จาก

¹ ฎภาคผนวก 3.24

การตีความเหตุการณ์ 3 ตอน คือ ตอนหนุมานเฝ้าลงกาและไฟปลายหางไม่ยอมกับพิเภกถูกทศกัณฐ์ขับออกจากลงกา และตอนสุครีพถอนต้นรัง ส่วนคำพยากรณ์ทางปานกลางมีตอนเกี่ยวคือ ตอนหนุมานจองถนนสู่ลงกา การตีความจะถือคุณลักษณะการอ้างอิงคือ เน้นตีความจากผลที่เกิดขึ้นกับตัวละครสำคัญของเหตุการณ์นั้น ในกรณีนี้ เหตุการณ์ใหญ่ทั้งแกตัวละครฝ่ายดีและฝ่ายร้าย ศาสตราจะเลือกตีความจากผลที่เกิดขึ้นกับตัวละครฝ่ายดี เช่น ตอนหนุมานทำลายพิชิทหน้าของกุมภกรรณ และตอนกุมภกรรณลงให้สุครีพถอนต้นรัง การตีความจะยึดจากเหตุการณ์ที่น่ามาอ้างอิงเป็นสำคัญโดยไม่สนใจภูมิหลังและเหตุการณ์ต่อไปของเรื่อง เช่น ตอนทรพิชนะทรพา ศาสตราทางฉบับหากอ้างอิงเหตุการณ์ตรงกันจะตีความเหมือนกันด้วย การตีความวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ของศาสตรากระทำได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับเหตุการณ์ที่อ้างอิงเป็นอย่างดีแสดงให้เห็นว่าผู้เขียนศาสตราได้พิจารณาเหตุการณ์ที่อ้างอิง จนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งก่อนที่จะกำหนดคำพยากรณ์เรื่องนั้น ๆ

1.2 พระมัลลิกาหลวง ศาสตราอ้างอิงชื่อและเหตุการณ์ซึ่งปรากฏในเรื่องพระมัลลิกาลงไปอ้างอิง 1 ชื่อ และ 1 เหตุการณ์ คือ

1.2.1 พระเจดีย์จุฬามณี ศาสตรานำชื่อพระเจดีย์จุฬามณีไปอ้างอิง โดยเรียกว่า "เจดีย์สวรรค์"¹ เนื่องจากเป็นการอ้างอิงเพียงชื่อ รายละเอียดของการตีความของศาสตราแต่ละฉบับจึงแตกต่างกันออกไปบ้าง แต่ทุกฉบับจะตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางดี โดยตีความจากความสำคัญของเจดีย์จุฬามณีคือ เป็นเจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ บรรจุพระธาตุของพระพุทธเจ้า ประดิษฐานอยู่ ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พระอินทร์เป็นผู้สร้างขึ้นไว้เพื่อให้เหล่าเทวดากราบไหว้บูชา พระมัลลิกาลงไปดาวดึงส์ก็เพราะมีวัตถุประสงค้ำสำคัญที่จะถวายดอกบัวบูชาพระเจดีย์จุฬามณี

¹ ฎีกาฉนวนก 1.8 2.13 3.28 4.24 4.33

การที่ศาสตร์ที่ความเป็นคาพย์ากรณในทางคิ นับว่าสอดคล้องกับความศักดิ์สิทธิ์ ความเป็นมิ่งมงคลของพระเจดีย์จุฬามณี การที่ความของศาสตร์ต่างฉบับซึ่งแตกต่างกัน เป็นเรื่องของรายละเอียด ใจความสำคัญที่ศาสตร์ทุกฉบับที่ความไวตรงกัน คือการได้ ลาก ยศ สรรเสริญ สุข แต่อาจแตกต่างกันบ้าง เช่น บางฉบับทำนาย ว่าจะได้บุตรชายสิบสกุล¹ แต่บางฉบับก็กลับกันคือ จะได้บุตรหญิง² บางฉบับว่าถ้าทำ การค้าจะรุ่งเรือง³ แต่บางฉบับกลับว่าทำการเกษตรจะได้ผลดี⁴

1.2.2 ทอนพระมาลัยถวายคอกบัวบูชาพระเจดีย์จุฬามณี [redacted] ปรากฏว่า "รูปนี้มานพ กุศลเลิศล้น นำคอกบัวขึ้น ถวายพระเจดีย์ [redacted] น้าจิตติคิมัน เปนธรรมบูชา"⁵ ดังได้กล่าวแล้วในหัวข้อลักษณะการอ้างอิงวรรณกรรม ของศาสตร์ การที่ความนั้น ศาสตร์อีกเอาการหาบุญกุศลของชายผู้นั้นเป็นหลัก อาณิสัยของกุศลคือผลดีต่าง ๆ คาพย์ากรณจึงเป็นในทางคิ คือ จะไถลาก ยศ สุข จะพ้นจากความยากเข็ญ และได้คุ้มครองสมปรารถนา การที่ความของศาสตร์จึงเหมาะสม กับกุศลผลบุญที่ชายผู้ถวายคอกบัวบูชาพระเจดีย์จุฬามณีได้รับ ดังที่พระมาลัยคาหลวง พรธนาไว้ว่า ถวายอานาจุณที่สร้างไว้ชายเข็ญใจที่ถวายคอกบัว เมื่อสิ้นชีวิตได้ไปเกิด ในดาวคังสเทวโลก และจะมีคอกบัวรองรับทุกก้าวที่ย่างไป⁶

¹ ญาณคณนวก 1.8 2.13

² ญาณคณนวก 4.33

³ ญาณคณนวก 3.28

⁴ ญาณคณนวก 2.13

⁵ ญาณคณนวก 2.9

⁶ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ "พระมาลัยคาหลวง" ใน เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ พระประวัติ และพระนิพนธ์ทรงอภินิหาร หน้า 290 - 291

จากการศึกษาการตีความวรรณคดีเรื่องพระมลัยคำหลวงให้เป็นคำพยากรณ์ของศาสตร์ พบว่า ศาสตร์ตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางที่สอดคล้องกับชื่อพระเจดีย์จุฬามณี และบุญกุศลที่ชายเชษฐโจรสร้างไว้

1.3 บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง ศาสตร์อ้างอิงเหตุการณ์ซึ่งปรากฏในเรื่องสังข์ทองไปตีความ รวม 2 ตอน คือ

1.3.1 ตอนพระสังข์และนางรจนาถูกขับให้อยู่ในกระทอมปลายนา เหตุการณ์ตอนนี้ศาสตร์อ้างอิงไว้ว่า "ใบที่หกโคเมื่อพระสังข์ ครึ่งแปลงก่ายอยู่ในเงาะป่า ครึ่งถูกขับไล่ให้อยู่ปลายนา"¹ ศาสตร์ตีความเหตุการณ์จากเรื่องสังข์ทองตอนนี้ให้เป็นคำพยากรณ์ในทางร้ายได้อย่างเหมาะสม โดยถือเอาสภาพที่พระสังข์และนางรจนาคองประสบอยู่ไปกำหนดเป็นคำพยากรณ์ว่า จะได้พบกับความทุกข์ยากลำบาก คู่ครองไม่ถูกกับญาติฝ่ายตน ไม่ได้พึ่งพาพ่อแม่ จึงต้องพึ่งแต่ตัวเองเท่านั้น คำพยากรณ์นี้คือสภาพของพระสังข์และรจนาในขณะนั้นนั่นเอง นอกจากนี้ศาสตร์ยังได้ขยายความต่อไปว่า ชีวิตเมื่อหนุ่มสาวจะลำบากแต่เมื่ออายุมากจะร่ำรวยเข้าลักษณะตนร้ายปลายคี่ข้อความที่ขยายนั้นน่าจะเกิดขึ้นจากการพิจารณาถึงเหตุการณ์ต่อไปของเรื่องคือการที่พระสังข์และรจนาพบกับความสุขในตอนปลายของเรื่องสังข์ทอง

1.3.2 ตอนพระสังข์หาเนื้อหาปลา เหตุการณ์จากเรื่องสังข์ทองตอนนี้ศาสตร์อ้างอิงไว้ว่า "รูปนี้พระสังข์ เมื่อชอนก่ายัง อยู่ในเงาะป่า พ่อตาแกล้งใช้ ให้หาเนื้อปลา จงจิตอุษยา ไม่ไถ่ปราณี"² จากข้อความที่อ้างอิงแสดงให้เห็นว่าผู้เขียนศาสตร์ได้วิเคราะห์และเข้าใจเหตุการณ์ตอนที่นำมาอ้างอิงอย่างดี การกำหนดคำพยากรณ์จึงเหมาะสมกับวรรณกรรมดังกล่าว โดยศาสตร์พยากรณ์ในทางปานกลางว่า ผู้ใหญ่จะคิกร้าย แต่หาไม่สำเร็จเพราะบุญของตน ชะตาชีวิตจะเข้า

¹ ฎภาคผนวก 4.6

² ฎภาคผนวก 1.13

ลักษณะต้นร้ายปลายดี คือในอนาคตจะร่ำรวย มีบุตรชายสืบวงศ์ตระกูล จะเห็นว่า การตีความของศาสตราสอคล้องกับเหตุการณ์ในเรื่อง คือแม่พระสังข์จะได้ร้ายคือ ถูกกลืนแก้ง แต่พระสังข์ก็สามารถเอาตัวรอดได้ควมหาจินตมณต์ และต่อมาพบกับ ความสุขสำเร็จ การตีความในลักษณะ "ต้นร้ายปลายดี" น่าจะเกิดจากการพิจารณา เหตุการณ์ตอนต่อไปของเรื่อง เช่นเกี่ยวกับการอ้างอิงตอนพระสังข์และนางรจนากุชขับ ให้อยู่กระทอมปลายนา

จากการศึกษาการตีความวรรณคดีเรื่องสังข์ทองให้เป็นคำพยากรณ์ของศาสตรา สรุปลไว้ว่า ศาสตราตีความเหตุการณ์ที่อ้างอิงเป็นคำพยากรณ์ในทางร้าย 1 เรื่อง คือ ตอนพระสังข์และรจนากุชขับให้อยู่ปลายนา และตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางปานกลาง 1 เรื่อง คือ ตอนพระสังข์หาเนื้อหาปลา การตีความดังกล่าวสอคล้องกับเหตุการณ์ ในวรรณคดี นอกจากนี้ยังพบว่า ศาสตราได้พิจารณาถึงเหตุการณ์ตอนต่อไปของเรื่อง มาประกอบการตีความด้วย ฉะนั้นคำพยากรณ์โชคชะตาจึงเป็นลักษณะ "ต้นร้ายปลายดี" เหมือนกันทั้งสองตอน

1.4 บทละครเรื่องนางมโนห์รา ศาสตรา 2 ฉบับอ้างอิงเหตุการณ์จากเรื่อง นางมโนห์ราตอนเดียวกันคือ ตอนนางมโนห์ราถูกพรานบุญจับด้วยบ่วงนาคบาศ รายละเอียด ของการอ้างอิงต่างกัน การตีความเป็นคำพยากรณ์จึงแตกต่างกันไปด้วย

ศาสตราฉบับนายจร เหมษานนท์ อ้างอิงไว้ว่า "รูปนี้นางมะโนรา พรานบุญ ใจกล้า เอาเชือกบ่วงรัศมีมัดไว้ พาไปถวายเจ้าไทย พระสุทนต์จอมไตร"¹ และ ตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางปานกลางว่า จะต้องพลัดพรากจากบ้านและพ่อแม่พี่น้อง แต่จะได้มีคู่รักคู่ครองซึ่งรูปงามและร่ำรวย การตีความดังกล่าวนี้ว่าสอคล้องกับชีวิต ของนางมโนห์รา หรือวรรณกรรมที่อ้างอิงเป็นอย่างนี้ นอกจากนี้ศาสตรายังขยายความ

¹ คุุภาคนวก 1.12

ต่อไปว่า มีคนคิดริษยา มีคู่รักคู่ครอง 2 ครั้ง แต่อยู่กันไม่ยืค ข้อความนี้แม้จะแตกต่างกับเหตุการณ์ในเรื่องนางมโนห์ราบ้าง แต่ก็ถือเป็นการศึกษาที่เหมาะสมได้ เพราะนางมโนห์ราถูกริชยากลั่นแกล้งจนต้องพลัดพรากกับสามีคือพระสุชน แต่ต่อมาก็ได้ครองรักกันอีก จะเห็นได้ว่าการศึกษาของศาสตร์ไม่ได้พิจารณาเฉพาะเหตุการณ์ที่นำมาอ้างอิงเท่านั้น แต่ได้พิจารณาถึงเหตุการณ์ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของนางมโนห์ราทั้งนี้อาจเป็นเพราะเหตุการณ์ก่อนที่นำมาอ้างอิงเป็นเหตุการณ์ก่อนสำคัญที่สุดของชีวิตนางมโนห์รา

ศาสตราจารย์นายสะเทือน บุญชูวงศ์ อ้างอิงเหตุการณ์จากเรื่องนางมโนห์ราตอนเดียวกันนี้ว่า "ใบที่สิบแปดได้เมื่อนางมะโนรา ลงสรงคงคา เสียทำติบ่วงนายพราน"¹ จะเห็นว่าศาสตร์เรื่องนี้อ้างอิงเฉพาะตอนนางมโนห์ราถูกพรานจับขณะเล่นน้ำ ไม่ได้อ้างอิงต่อไปว่าพรานนางไปถวายพระสุชน เมื่ออ้างอิงใจความน้อยกว่า การศึกษาจึงพิจารณาเฉพาะจากตอนที่อ้างอิงเท่านั้น และกำหนดเป็นคำพยากรณ์ในทางร้าย ซึ่งสอดคล้องกับความโชคร้ายของนางมโนห์รา แต่การขยายความค่อนข้างกว้างขวางคือ เพื่อนบ้านจะคิดร้าย จะถูกใส่ความ ขาดลาภ เกิดครั่นที่อยู่ การงานมีอุปสรรค และห้ามเดินทางทางน้ำ อย่างไรก็ตามจะเห็นว่ามียาละเอียดบางส่วนที่สอดคล้องกับเหตุการณ์ที่อ้างอิง

จากการศึกษาการศึกษาวรรณคดีเรื่องนางมโนห์ราให้เป็นคำพยากรณ์ของศาสตร์ สรุปลได้ว่า ศาสตร์อ้างอิงเหตุการณ์ตอนเดียวกันแต่ขอบเขตต่างกัน การศึกษาจึงต่างกัน กล่าวคือ ศาสตร์ฉบับหนึ่งตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางปานกลางโดยพิจารณาเหตุการณ์ตอนอื่นมาประกอบการกำหนดคำพยากรณ์ ในขณะที่ศาสตร์อีกฉบับหนึ่งตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางร้าย โดยพิจารณาเหตุการณ์เฉพาะที่นำมาอ้างอิง อย่างไรก็ตาม การศึกษาของศาสตร์ทั้งสองฉบับสอดคล้องกับเหตุการณ์หรือโชคชะตาของตัวละครในตอนที่น่ามาอ้างอิงไว้

¹ ภูภาคผนวก 4.18 -

1.5 บทละครเรื่องสังข์ศิลป์ไชย ศาสตร์อ้างอิงเหตุการณ์ตอนพระสังข์ศิลป์ไชยอาสาหานางเกสรสมณฑาผู้เป็นพระเจ้าอาให้ท้าวเสนากฎพระราชนิคา ไว้ว่า "รูปนี้พระสังข์สินไชย อาสาไทยพระนิคา"¹ ทั้งได้กล่าวแล้วว่า การอ้างอิงวรรณคดีเรื่องนี้เป็นการอ้างอิงแบบสรุปเหตุการณ์ ซึ่งมีภูมิหลังของเหตุการณ์เกือบตลอดเรื่อง การตีความเป็นคำพยากรณ์ของศาสตร์จึงพิจารณาจากเหตุการณ์เกี่ยวกับชีวิตของพระสังข์ศิลป์ไชยตั้งแต่วัยเด็กถึงวัยหนุ่ม ศาสตร์กำหนดความหมายเป็นคำพยากรณ์ในทางปานกลาง โดยถือเอาโชคชะตาของพระสังข์ศิลป์ไชยเป็นหลักว่า วัยเด็กจะมีอุปถัมภ์ เพราะเป็นคนอากัปกิริยาขี้ขลาด แต่พออายุกลางคนจะมีลาภผลทั้งตนขึ้นมาได้ มีบุตรชายสืบสกุล และมีความสุขสมบูรณ์ การตีความดังกล่าวสอดคล้องกับชีวิตของพระสังข์ศิลป์ไชยซึ่งเป็นคนอากัปกิริยาขี้ขลาดหนีออกจากเมืองตั้งแต่เป็นทารกพร้อมด้วยพระมารดา แต่พระอินทร์ได้อุปถัมภ์โดยเนรมิตเมืองให้พอเป็นหนุ่ก็ได้รับความทุกข์ยากจากการถูกหลอกล่อให้ตามชวงชิงนางเกสรสมณฑา พระเจ้าอาจากยักษ์ ถูกหลอกล่อมาถล่มถล่มต่าง ๆ นานา เช่น ผลักให้ตกเหว แต่ในที่สุดพระสังข์ศิลป์ไชยก็ชนะธรรมชาติและพบความสุข

การที่ศาสตร์ตีความจากวรรณกรรมทั้งเรื่องน่าจะแสดงว่าผู้เขียนศาสตร์รู้เรื่องราวของบทละครเรื่องพระสังข์ศิลป์ไชยดี ฉะนั้นการตีความจึงสอดคล้องกับที่ปรากฏในวรรณกรรม

1.6 พระปฐมสมโพธิกถา ศาสตร์อ้างอิงเหตุการณ์ที่ปรากฏในเรื่องพระปฐมสมโพธิกถา ตอนพระอุปคุตเถระจับพญาวัวสวคิมาร ซึ่งมาก่อวนการทำบุญฉลองพระเจดีย์ มักไว้กับภูเขากุญชรพญามารลั่นฤทธิ์ไว้ว่า "รูปนี้พระยามาร ถูกมัดประจานกับยอกบรพต พระเถระอุปคุต มักมีอมารว เพื่อจะบูชา พระธาตุจอมไตร"² ศาสตร์นาเหตุการณ์ตอนนี้นำไปตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางร้ายเหมาะสมกับพฤติกรรม

¹ ญาณมโน 2.16

² ญาณมโน 1.27

และผลกรรมที่พญามารได้รับ นับเป็นการตีความที่สมบูรณ์ดีมากคือ "จะมีโรคร้าย ภัยอันตรายใหญ่ทำโทษา ชี้มกเจ็บไข้ โรคร้ายนา ๆ เจ็บหัวมัวตา โรคาายี อย่าทำการใหญ่ จะบังเกิดภัย ระวังจงคี่ จะมีโทษา"¹ จะเห็นได้ว่าศาสตราจารย์ ประโยชน์วรรณกรรมที่นำมาอ้างอิงได้อย่างทั่วถึง "การใหญ่" ที่พญามารทำคือการ ก่อถาวรการทำบุญฉลองเจดีย์ 84,000 องค์ ซึ่งเป็นการกุศลยิ่งใหญ่และยาวนาน "ผู้ใหญ่" ที่ทำโทษพญามารก็คือ พระอุปคุตตเถระผู้มีฤทธิ์มาก และ "โทษภัย" ที่พญามารได้รับคือ การถูกมัดทรมานประจานไว้กับยอกภูเขานานถึง 7 ปี 7 เดือน 7 วัน

จากการศึกษาการตีความวรรณคดีที่นำมาอ้างอิงให้เป็นคำพยากรณ์ของศาสตราจารย์กล่าวมาแล้วทั้งหมด สรุปได้ว่า การตีความของศาสตราจารย์ทั้งการตีความเป็นคำพยากรณ์ ในทางดี ทางปานกลาง และทางร้าย ขึ้นอยู่กับเนื้อหาของวรรณคดีที่นำมาอ้างอิง เนื้อหาคำพยากรณ์ที่ได้จากการตีความสอดคล้องกับเนื้อหาของวรรณคดีที่นำมาอ้างอิงเป็นอย่างดี การขยายความก็ทำได้เหมาะสม ศาสตราจารย์ต่างฉบับที่อ้างอิงวรรณคดีตรงกัน จะตีความเป็นคำพยากรณ์ในลักษณะเดียวกัน สำหรับวิธีการตีความของศาสตราจารย์ส่วนมาก จะพิจารณาจากเหตุการณ์ของวรรณคดีตอนที่นำมาอ้างอิงเป็นหลัก มีอยู่ส่วนน้อยที่พิจารณาเลยไปถึงภูมิหลังหรือเหตุการณ์ตอนอื่น ๆ การตีความของศาสตราจารย์บางเรื่องมีเนื้อหา สัมบูรณ์กลมกลืนกับวรรณคดีที่นำมาอ้างอิงมากเป็นพิเศษ แสดงให้เห็นชัดว่าก่อนการ กำหนดความหมายของคำพยากรณ์ ผู้เขียนศาสตราจารย์พิจารณาจนเข้าใจวรรณคดีนั้น อย่างถ่องแท้

2. การอ้างอิงนิทานกับคำพยากรณ์

นิทานที่ศาสตราจารย์นำมาอ้างอิงเพื่อตีความเป็นคำพยากรณ์ มีทั้งหมด 3 ประเภท รวมนิทาน 21 เรื่อง จะได้ศึกษาการตีความนิทานแต่ละประเภทตามลำดับดังนี้

2.1 การตีความนิทานชาวนาน นิทานชาวนานที่ศาสตราจารย์นำมาอ้างอิง ประกอบการพยากรณ์ทั้งหมด 9 เรื่อง จะได้ศึกษาการตีความนิทานแต่ละเรื่อง ดังนี้

¹ดูภาคผนวก 1.27

2.1.1 เรื่องจระเข้กับสุนัขหรือสุนัขกับจระเข้ ศาสตราจารย์อองนิทานเรื่องนี้ไว้ว่า "รูปนี้กุมภา เป็นเกลอสุนัขขา กุมภาขำมน้ำให้เกลอ สุนัขใจร้ายไม่เสมอ ขี้ใส่หัวเกลอ แล้วโคกขึ้นตลิ่งวิ่งไป"¹ ศาสตราจารย์อองนิทานเรื่องนี้ตีความเป็นคำพยากรณ์ตรงกัน โดยอาศัยเนื้อเรื่องของนิทานที่อองนิทานเป็นหลัก และพยากรณ์ในทางปานกลางว่า อย่าสร้างบุญคุณกับใครเพราะจะให้ผลร้ายแก่ตนภายหลัง ควรระวังเรื่องการคบเพื่อน เพราะจะได้แต่มิตรเทียมที่คอยเอาเปรียบและให้ร้าย คำพยากรณ์นี้สอดคล้องกับผลตอบแทนที่จระเข้ได้รับจากการช่วยเหลือสุนัขซึ่งเป็นมิตรเทียม แต่ก็ไม่ร้ายแรงมาก ศาสตราจารย์อองนิทานตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางปานกลาง

2.1.2 เรื่องชายเขื่องใจ หรือไอ้พรวด้วน หรือไอ้จนแล้วจนอีก ศาสตราจารย์อองนิทานเรื่องนี้ ลักษณะการอ้างอิงของแต่ละฉบับแตกต่างกัน แต่ทุกฉบับจะตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางร้าย² โดยยึดเอาแก่นเรื่องหรือชะตาชีวิตของชายเขื่องใจซึ่งเข้าลักษณะที่ศาสตราจารย์อองนิทานเรียกว่า "จนแล้วจนเลย"³ หรือ "เสีย 2 กลับเสีย 3"⁴ มาเป็นหลักกำหนดคำพยากรณ์ เนื้อหาจากการตีความจึงออกมาในลักษณะเดียวกันคือ จะโชคร้ายไปเสียทุกเรื่อง แต่รายละเอียดของความโชคร้ายที่ศาสตราจารย์อองนิทานกำหนดไว้จะแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยขึ้นอยู่กับความขยายความ อย่างไรก็ตามทุกฉบับกำหนดคำพยากรณ์ได้อย่างเหมาะสมกับเรื่องนิทานที่นำมาอ้างอิง จะยกตัวอย่างเนื้อหาคำพยากรณ์จากการตีความของศาสตราจารย์อองนิทานฉบับสามเล่ม ๒๐๖๖ คือ "จนแล้วกลับจนเลย นิจจาเอยตัวเอกา ฟัน้องไม่นาพา ทั้งพ่อแม็กแลหาย เสีย 2 กลับเสีย 3 ถึงยามยากบ่เว้นวาย ต้องยามพระเคราะห์ร้าย ขำป็นักชัคสน"⁵ และผู้เสี่ยงทายได้

¹ดูภาคผนวก 1.6 2.20 3.14 4.2

²ดูภาคผนวก 1.22 2.10 3.8 4.23

³ดูภาคผนวก 3.8 4.23

⁴ดูภาคผนวก 1.22 2.10

⁵ดูภาคผนวก 2.10

คำพยากรณ์ในทางร้ายมากเช่นนี้ ศาสดาจะให้แทงใหม่จนครบ 3 ครั้ง จะเห็นว่า เนื้อหาคำพยากรณ์และเงื่อนไขที่กำหนดให้เลื่องหลายใหม่ เหมาะสมกับความอาภัพของ ชายเชื้อใจ

ปัจจุบันนิทานเรื่อง "ไอ้พร้าควน" เป็นนิทานมุขตลก แต่ลักษณะการอ้างอิง และการตีความของศาสดาดังกล่าว แสดงว่าศาสดาเน้นที่คติเตือนใจของเรื่องนิทาน

2.1.3 เรื่องยายหอย ศาสดาทั้งสองฉบับอ้างอิงนิทานเรื่องนี้ไว้ ลักษณะการ อ้างอิงแตกต่างกันคำบรรยายละเอียดของเรื่อง แต่ศาสดาทุกฉบับจะตีความเป็นคำพยากรณ์ ในทางร้าย¹ โดยยึดเอาอุปนิสัยของยายหอยมาเป็นหลักกำหนดคำพยากรณ์ เนื้อหา คำพยากรณ์ของศาสดาทุกฉบับจึงเหมือนกัน คือจะโชคร้ายเพราะเป็นคนใจบาป สร้างแต่ กรรมชั่ว ให้กลับเนื้อกลับตัวหันมาถือศีลฟังธรรม ดังตัวอย่างการตีความของศาสดา คือ "กูศลไม่ทำ ก่อกำเวรมา ใจโลภโลภ โทโสโมหา ไม่เข้าวัดวา ศัทธิไม่มี แม่นใครแห่งทอง ชะตาของน้อง ข้องขัดบัคสี่ ให้เร่งกลับตัว อย่ามัวโลภ* หาแต่ กากี จะมีลาภ ให้เร่งปฏิบัติ ถือศีลถือสัจ เข้าวัดเข้าวา"² จึงกล่าวได้ว่าการ ตีความของศาสดาเหมาะสมกับเรื่องนิทานเป็นอย่างดี

2.1.4 เรื่องยายปลุกกล้วยเป็นทอง ศาสดาทั้ง 4 ฉบับ อ้างอิงนิทาน เรื่องนี้ไว้ตรงกันว่า "รูปนี้ยายสา ตาสีชะรา ชะตาผูกดวง แยกปลุกกล้วยไว้ กลับกลายเป็นทอง สุกแดงเรืองรอง เป็นทองทั้งเครือ สองเถาชะรา วาสนา ล้นเหลือ บุญตามมาเจือ ก่อเกิดร่างมา"³ และทุกฉบับจะตีความเป็นคำพยากรณ์ใน ทางดี โดยยึดเอาความโชคที่มีลาภของสองยายมาเป็นหลักกำหนดคำพยากรณ์ ฉะนั้น

¹ ญาณฉนวนก 1.5 2.8 3.20 4.4

*ในที่นี้ โลภ หมายถึง โลภ

² ญาณฉนวนก 2.8

³ ญาณฉนวนก 1.18 2.25 3.7 4.5

เนื้อหาที่เกิดจากการตีความจึงสอดคล้องและกลมกลืนกับนิทานเรื่องนี้ โดยศาสตร์
ทุกฉบับตีความเพียงว่าจะโชคก็มีลาภ ปราศจากทุกข์ ตัวอย่างคือ "แม้ใครแห่งทอง
ถูกเจ้าทั้งสอง จะคล่องหนักหนา จะไคลลาภลอย คอยเถิดทานอา ทุกโสกโสกา
ไม่มากลากลาย ชะตาปีนี้ คีนักเหลือหลาย..."¹ การที่ศาสตร์ตีความเป็นคำ
พยากรณ์สั้น ๆ และเป็นนามธรรมอาจเป็นเพราะนิทานที่นำมาอ้างอิงมีความชัดเจน
และถือเป็นคาพยากรณ์ได้โดยปริยาย

2.1.5 เรื่องตาเขากับหม้อทองคำ ศาสตร์ทั้ง 4 ฉบับ อ้างอิงนิทาน
เรื่องนี้ไว้ตรงกันว่า "รูปนี้ตาเขาระรา ลงจากเคหา วาสนาลอยมาแต่ไกล
พบหม้อทองคำ อันแสนอาไฟ สีสดสุกใส เพราะบุญปางไกล สร้างไว้ชาติก่อน"²
และทุกฉบับจะตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางดี โดยยึดเอาความโชคที่มีลาภของตาเข่า
มาเป็นหลักกำหนดคาพยากรณ์ ฉะนั้นเนื้อหาที่ได้จึงสอดคล้องกับนิทานเรื่องนี้เป็นอย่างดี
โดยศาสตร์ทุกฉบับตีความได้ใจความสำคัญว่า จะได้โชคลาภ พ้นจากความทุกข์
คิดอะไรก็จะสมหวัง จะมีชื่อเสียงและความร่ำรวย

นอกจากนี้ยังพบว่า การตีความนิทานเรื่องตาเขายปลูกกล้วยเป็นทอง และเรื่อง
ตาเขากับหม้อทองคำ เป็นคาพยากรณ์ในทางดีนั้น ศาสตร์อ้างอิงเหตุผลอย่างเดียวกันคือ
เพราะการสร้างกรรมดีในชาติก่อน ทั้งนี้สอดคล้องกับแก่นเรื่องของนิทานทั้งสองเรื่องนี้

2.1.6 เรื่องนายตาเคี้ย ศาสตร์ทั้ง 4 ฉบับ อ้างอิงนิทานเรื่องนี้ไว้ตรงกัน
ว่า "รูปนี้กระหายราย รมกันวันวาย ต่างฝ่ายต่างดี มุทะลุคุดัน รมรันพันดี ใจร้าย
ราวี มีแต่โทษ"³ และทุกฉบับจะตีความเป็นคาพยากรณ์ในทางปานกลางโดยยึดเอา
อาการที่ชายสองคนต่อสู้กันมาเป็นหลักกำหนดคาพยากรณ์ เนื้อหาที่เกิดจากการตีความ

¹ ฎีกาฉนวนก 2.25

² ฎีกาฉนวนก 1.24 2.22 3.3 4.7

³ ฎีกาฉนวนก 1.9 2.18 3.12 4.19

จึงเหมือนกันคือมุ่งหานายเกี่ยวกับอุปนิสัย "นักเลง" ศาสตรา 3 ฉบับที่ความตรงกัน
 ทั้งนี้ "ชอบแต่ของเมา ทั้งเล่าทั้งยา สุมกินกันชา สุรานารี ชอบแต่คบเพื่อน
 ไม่ไต่อยู่เรือน แะเชื่อนเต็มที ชอบแต่ไปไฟ ปลากัดโกตี มักกินคร้านการ งานไม่
 เข้าช้ บ่นอุจจี้ พิรีพิไร สิ้นทรัพย์หาได้ ใช้จ่ายเหมือนไฟ ไม่คิดอาลัย วุ่นไผ่
 เต็มที ชอบขึ้นแต่ศาล เปนโจทย์พยาน ไปทั้งตาปี ชะตานี้ได้ ไม่ร้ายไม่ดี"¹

จะเห็นว่าศาสดาที่ความใกล้ชิดคล่องกับผลเสียของการเป็นนักเลงซึ่งเป็นแก่นเรื่องของ
 นิทาน แต่เนื่องจากการเป็นนักเลงในทัศนะของชาวบ้านภาคใต้ไม่ก่อให้เกิดผลเสีย
 ร้ายแรง ศาสดาจึงกำหนดให้เป็นคำพยากรณ์ในทางปานกลาง ศาสดาอีกฉบับหนึ่ง
 ที่ความในลักษณะเดียวกันนี้ แต่เน้นที่จะอบรมนักเลง ให้เป็นนักเลงในทัศนะของชาวบ้าน
 ภาคใต้ คือ "อุทิศสำหรับชวนชววยส่หาความดี เกิด...ลงท้องเก่งจริง ๆ ผู้หญิง
 ก็รัก เกิดมามีหลัก ต้องเป็นนักเลง อย่าเที่ยวโง่งเงงเงงกาจฉล็ก ทำให้
 เป็นหลัก รักคุณความดี"² สรุปได้ว่าการตีความของศาสดาสอดคล้องกับเรื่องนิทาน
 ที่อ้างอิง และโลกทัศน์ของชาวบ้าน เรื่องโลกทัศน์การเป็นนักเลงนี้จะไต่กล่าวถึงในบท
 ต่อไป

2.1.7 เรื่องราหูจับจันทร์ ศาสตรา 2 ฉบับอ้างอิงนิทานเรื่องนี้ไว้ตรงกัน
 ว่า "รูปนี้ราหู จูจับพระจันทร์เจ้า"³ และตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางร้ายโดยถือ
 เอาความมัวหมองของดวงจันทร์เมื่อถูกราหูกลืนแก้งเป็นหลักกำหนดความหมายเนื้อหา
 คำพยากรณ์จึงเหมือนกันคือ จะพบความเศร้าหมอง และความผิดหวัง จะไม่มีใครเชื่อถือ
 คาพูด แม้พูดก็กลายเป็ร่าย ทั้งญาติมิตรก็คิดร้าย และเคราะห์ร้ายคราวนี้จะนานถึง
 สี่เดือน พอ "ราหูกลับจะสุขสนุกสนาน" จะเห็นว่าการตีความของศาสดารานอกจาก
 จะเหมาะสมกับเรื่องนิทานแล้ว ยังสอดคล้องกับความเชื่อของชาวบ้านด้วย

¹ ญาณฉนวนก 1.9 2.18 4.5

² ญาณฉนวนก 3.7

³ ญาณฉนวนก 3.29 4.14

2.1.8 เรื่องพระรถเมรี ศาสตรา 4 ฉบับอ้างอิงเหตุการณ์จากเรื่องพระรถเมรีตอนเดียวกันคือ นางเมรีติดตามพระรถเสนไปถึงริมฝั่งมหาสมุทร ซึ่งเกิดจากการที่พระรถเสนไปรยยาวิเศษ นางเมรีข้ามไปไม่ได้ จึงร่ำไห้อ้อนวอนให้พระรถเสนกลับเมือง แต่พระรถเสนก็ไม่ยอมกลับ เนื้อหาที่อ้างอิงก็ตรงกันคือ "รูปนั้นนางเมรีตามหาสามี ถึงฝั่งชลธาร ราชพาพระรถ กาสรถสงสาร พริศพรากจากนาน ราคาฉุหัตถยา"¹ ศาสตราทุกฉบับถือเอาการที่นางเมรีต้องพลัดพรากกับสามีคือ พระรถเสน มากำหนดเนื้อหาคาพยากรณ์ในทางร้าย เนื้อหาคาพยากรณ์จึงสอดคล้องกับเหตุการณ์ตอนที่นางมาอ้างอิงและมีใจความสำคัญตรงกันทุกฉบับ คือ จะต้องทุกข์ใจเพราะการพลัดพรากกับคู่รักคู่ครอง ศัตรูซึ่งอยู่ใกล้ตัวก็จะให้ร้าย จะเจ็บป่วยและร้อนใจต่าง ๆ ศาสตราบางฉบับ² ขยายความเพิ่มเติมว่า จะถูกล่อลวง ถูกใส่ร้าย และเคราะห์ร้าย ครั้นนั้นนางสิ้นใจ

2.1.9 เรื่องนางอุทัย ศาสตรา 2 ฉบับอ้างอิงเหตุการณ์ตอนเดียวกันของนิทานเรื่องนี้คือ ตอนนางอุทัยถูกนางฉันทาลวงไปฆ่า และยายกับตาซึ่งมีอาชีพค้าขายมาช่วยไว้ นางอุทัยต้องช่วยยายขายผักหาเลี้ยงชีวิต รายละเอียดของการอ้างอิงแตกต่างกัน แต่ศาสตราทั้งสองฉบับคือความเป็นคาพยากรณ์ในลักษณะเดียวกันคือทางร้าย³ โดยตีความจากเหตุการณ์คือ การตกทุกข์ได้ยากของนางอุทัย เนื้อหาคาพยากรณ์จึงสอดคล้องกับเรื่องนิทาน คือ จะมีแต่ความทุกข์และต้องเห็นคนเห็น้อยกาย ศาสตราบางฉบับ⁴ ขยายความต่อไปว่า หากจะเป็นร้าย และมีคนอิจฉา

¹ ญาณคณนวก 1.33 2.2 3.4 4.10

² ญาณคณนวก 1.33

³ ญาณคณนวก 1.20 4.16

⁴ ญาณคณนวก 1.20

จากการศึกษาการตีความนิทานชาวบ้านให้เป็นคำพยากรณ์ของศาสตร์ราชซึ่งกล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่า ศาสตร์ราชนิทานชาวบ้านรวม 9 เรื่องมาอ้างอิงเพื่อตีความเป็นคำพยากรณ์ เป็นการตีความในทางดี 2 เรื่อง ทางปานกลาง 2 เรื่อง และทางร้าย 5 เรื่อง การตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางร้ายมีมากที่สุด เพราะแก่นเรื่องหรือเหตุการณ์ของนิทานชาวบ้านที่ศาสตร์ราชมาอ้างอิงส่วนใหญ่เกี่ยวกับการพลัดพราก (พระรถเมรี) การสร้างบาป (ยายหอย) ความมัวหมอง (ราชูจับจันทร์) การตกทุกข์ได้ยาก (นางอุทัย) และความยากจน (ชายเข็ญใจ) คำพยากรณ์ในทางดีได้จากการตีความนิทาน 2 เรื่อง ซึ่งมีแก่นเรื่องแสดงผลของกรรมดีในชาติก่อน (ตายายปลุกกล้วยเป็นทอง เข้ากับหม้อทองคำ) ส่วนคำพยากรณ์ในทางปานกลาง ได้จากการตีความเรื่องผลร้ายจากการทำคุณ (สู้รบกับจระเข้) และผลเสียของการเป็นนักแสดง (นายคำเตี้ย) การตีความนิทานชาวบ้านของศาสตร์ราชได้ลักษณะคำพยากรณ์และเนื้อหาสอดคล้องและเหมาะสมกับเหตุการณ์และแก่นเรื่องของนิทานเป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะการตีความได้จากการพิจารณาเหตุการณ์ ตลอดจนแก่นเรื่องของนิทาน ซึ่งส่วนมากมีขนาดสั้น นอกจากนี้ยังพบด้วยว่า ในกรณีที่ศาสตร์ราชต่างฉบับอ้างอิงเนื้อหาของนิทานตรงกันจะตีความเป็นคำพยากรณ์ในลักษณะเดียวกัน และมีเนื้อหาสำคัญตรงกันด้วย

2.2 การตีความนิทานชาดก นิทานชาดกที่ศาสตร์ราชนำมาอ้างอิงประกอบการพยากรณ์ มีทั้งหมด 6 เรื่อง จะได้ศึกษาการตีความนิทานชาดกแต่ละเรื่องของศาสตร์ราชดังนี้

2.2.1 การตีความนิทานชาดกจากนิมาตชาดก จำนวน 5 เรื่อง คือ

2.2.1.1 มหาชนกชาดก ศาสตร์ราช 4 ฉบับอ้างอิงเหตุการณ์จากเรื่องพระมหาชนกชาดก ตอนพระมหาชนกเรืออัปปาง และต้องว่ายน้ำอยู่ในมหาสมุทรถึง 7 วัน มีใจความตรงกันว่า "รูปนี้พระมหาชนก เมื่อพลัดตกในคงคา ว่ายวนทนเคแสนได้เวทนาเป็นเหลือใจ"¹ ศาสตร์ราชทุกฉบับจะตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางร้าย

¹ดูภาคผนวก 1.30 2.6 3.10 4.27

โดยยึดเอาเหตุการณ์ที่อ้างอิงคือ ความ "เสดสา" ทกยากของพระมหาชนกมาเป็นหลักกำหนดคำพยากรณ์ คำพยากรณ์จึงสอดคล้องกับเรื่องหรือความโชคร้ายของพระมหาชนกและเนื้อหาที่ได้จากการตีความของศาสตร์แต่ละฉบับส่วนใหญ่จะตรงกันคือจะตกอับ เสียทรัพย์สิ้น ค้าขายจะขาดทุน ห้ามว่าอย่าลงทุนหุ้นส่วน และอย่าเดินทางทางน้ำเพราะเรือจะล่ม จะเห็นว่าการศึกษาความดังกล่าวดังตรงกับสภาพของพระมหาชนกซึ่งเรือล่ม สูญเสียสินค้าที่ลงทุนค้าขายไปทั้งหมด นอกจากนี้ศาสตร์ยังขยายความต่อไปว่า เมื่อพินดีเคื่อนไปแล้วโชคร้ายก็จะกลายเป็นดี ปลายปีจะได้คู่ครอง ซึ่งตรงกับชีวิตช่วงต่อมาของพระมหาชนก ซึ่งได้รับการช่วยเหลือจากนางเมขลา และได้พระราชธิดาของพระเจ้าโปลงชนกเป็นชายา

2.2.1.2 สุวรรณสามชาตก ศาสตร์ฉบับนายจร เหมธานนท์ อ้างอิงเหตุการณ์จากเรื่องสุวรรณสามชาตก ตอนพระสุวรรณสามปฏิบัติความารคาไว้ว่า "รูปนี้พระสุวันสาม เมื่อปฏิบัติความารคา"¹ และตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางปานกลาง โดยยึดเอาชีวิตและจิตใจของพระสุวรรณสามมาเป็นหลักกำหนดคำพยากรณ์ เนื้อหาคำพยากรณ์จึงสอดคล้องกับชีวิตและอุปนิสัยของพระสุวรรณสาม คือ เมื่อวัยเด็กมักได้รับความทุกข์ยาก เป็นผู้มีกตัญญูทเวที่เลี้ยงดูบิดามารดา จิตใจซื่อสัตย์ มีเมตตากรุณา ไม่อิจฉาใคร ตั้งใจทำงานโดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยาก และต่อไปจะได้ดีพ้นความทุกข์ยาก

2.2.1.3 ภูมิทัตชาตก ศาสตร์ 2 ฉบับ อ้างอิงตัวละครและอุปนิสัยของพระภูมิทัต จึงถือเสมือนการอ้างอิงเหตุการณ์ทั้งหมดของเรื่องภูมิทัตชาตกดังกล่าวแล้ว เนื้อความซึ่งศาสตร์อ้างอิงไว้ตรงกันคือ "รูปนี้พระภูมิทัต หน่อพระโพธิสัตว์ จาคิลภาวนา พระไทยท่านตั้ง หวังพระโสคา มีจิตเมตตา แก่คนทั้งหลาย พระไทยอารีในพรหมวิหารสี่ ไม่มีระคาย"² และศาสตร์ทั้ง 2 ฉบับตีความเป็นคำพยากรณ์สั้น ๆ

¹ ญาณพนวก 1.21

² ญาณพนวก 2.14 4.31

ถือเป็นคาพยากรณ์ในทางปานกลางว่า "ถูกท้องที่นี้ เอมมี*ไม่ได้ หากความสุขกาย
พอเป็นมัจฉิมา ให้แทงต่อไป ในใบข้างหน้า ทาราทานว่า ไม่ร้ายไม่ดี" การที่
ศาสตร์ที่ความเป็นคาพยากรณ์สั้น ๆ น่าจะเป็นเพราะถือว่าวรรณกรรมที่อ้างอิงไว้ใน
ตอนต้นคือคาพยากรณ์ส่วนหนึ่ง และการที่ความเพียงว่า "เอมมีไม่ได้ หากความ
สุขกาย พอเป็นมัจฉิมา" ก็ชัดเจนและค่อนข้างกว้างขวางคือ จะมีโชคชะตาพอ
ปานกลาง ฐานะปานกลาง และมีความสุขพอสมควร การจะตีความ ขยายความ
ให้มากไปกว่านี้อาจทำได้ยาก และผิดพลาดได้ง่าย คือไม่สอดคล้องกับข้อความของ
วรรณกรรมที่นำมาอ้างอิง การที่ศาสตร์ที่ความเพียงสั้น ๆ และถือเป็นผู้มีโชคชะตา
ปานกลาง นับว่าเหมาะสมกับข้อความที่อ้างอิง เพราะลักษณะเช่นพระภริทัตโพธิสัตว์
คือผู้แสวงหาโมกขธรรม ไม่ลุ่มหลงในโลกธรรม ๘ การจะตีความขยายความให้เป็น
คาพยากรณ์ในทางดี คือสมบุญรณทวยลาภ ยศ สรรเสริญ สุข นั้นจะทำให้ขัดแย้งกับ
วรรณกรรม ศาสตร์เรื่องนี้ น่าจะใกล้เคียงกับศาสตร์ในยุคที่พระสงฆ์ใช้เป็นเครื่องมือ
สั่งสอนศีลธรรมแก่ชาวบ้าน

นอกจากนี้ศาสตร์ฉบับนายสะเทือน บุญชูวงศ์ ยังได้กล่าวอ้างอิงเหตุการณ์
ตอนพระโพธิสัตว์ภริทัตถูกพราหมณ์หมองุ จับเอาไปเล่นละคร ไว้ว่า "แทงถูกบัง
พระโพธิสัตว์ในชาติกู นายราเพยจับไ้เอาไปเล่น โศคร่วงเฒ่นี่หลัง ช้างกั้งชู"¹
และตีความเป็นคาพยากรณ์ในทางดีว่าจะได้คู่ครอง ได้เงินทองและเครื่องประดับ
คิกอะไรก็สมหวัง การที่ศาสตร์ที่ความเป็นคาพยากรณ์ในทางดีน่าจะเป็นเพราะ
พิจารณาว่า เหตุการณ์จากเรื่องภริทัตชาดกตอนที่นำมาอ้างอิงนี้เป็นตอนที่แสดงให้เห็น
ถึงความเมตตา ออกล้นความโกรธของพระภริทัต ส่วน "นายราเพย" คือผู้ที่
โชคก็ได้รับความเมตตาจากพระโพธิสัตว์ ศาสตร์จึงตีความโดยพิจารณาจากคุณธรรม

*มี ในที่นี้หมายถึง มั่งมี

¹ ฎีกาคนวก 4.17

คือความเมตตาของพระโพธิสัตว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "นายราเพย" ซึ่งเป็นผู้โชคดี เนื้อหาความพยากรณ์จึงเป็นทางดี สอดคล้องกับคุณธรรม และความโชคดีดังกล่าว ทั้งนี้ ศาสตราไม่ได้พิจารณาถึงความทุกข์ทรมานของพระโพธิสัตว์ และการสร้างบาปของ "นายราเพย"

2.2.1.4 ทั้งสชาคก ศาสตรานัมมนายจร เหมฆานนท์ อ้างอิงเหตุการณ์ ซึ่งปรากฏในเรื่องทั้งสชาคกตอนหงส์ทองพระโพธิสัตว์ติดบ่วงนายพราน ไว้ว่า "รูปนี้ พระโพธิสัตว์ เมื่ออุบัติเป็นหงส์ทอง ติดบ่วงนายพรานต้อง ได้ความทุกข์เป็นหนักหนา"¹ ข้อความที่อ้างอิงกล่าวไว้ด้วยว่า พระโพธิสัตว์ได้รับความทุกข์ ฉะนั้นในการตีความ ศาสตราจึงตีความเป็นความพยากรณ์ในทางร้าย โดยถือเอาความโชคร้ายได้รับความทุกข์ ทรมานของพระโพธิสัตว์ในตอนนี้มาเป็นหลักกำหนดค่าพยากรณ์ คือ จะได้รับความทุกข์ยาก คิดขัดเรื่องเงินและทรัพย์สิน จิตใจไม่ปลอดโปร่ง และผู้ใหญ่จะคิดร้ายแต่ก็จะพ้นภัยเพราะ ยังมีบุญ ศาสตราขยายความด้วยว่าเคราะห์ร้ายนี้จะผ่านพ้นไปหลังจากสี่เดือนนี้แล้ง ซึ่ง สอดคล้องกับตอนต่อไปของชาคกคือ หงส์ทองพระโพธิสัตว์ได้เป็นอิสระหลังจากเทศนา สั่งสอนจนพระเจ้าพาราณสีและมเหสีเกิดความศรัทธา

2.2.1.5 จัมเปยยชาคก ศาสตรานัมมนายสะเทือน บุญชูวงศ์² อ้างอิง เหตุการณ์ตอนหมองจับพญานาคโพธิสัตว์ ถวายมนต์อาถัมพายน แล้วนำไปแสดงตามเมือง ต่าง ๆ เหตุการณ์ตอนนี้นอกจากจะปรากฏในจัมเปยยชาคกแล้ว ยังปรากฏในภุริทัตชาคก ด้วย เพราะการอ้างอิงของศาสตราไม่ชัดเจนดังได้กล่าวแล้วในหัวข้อลักษณะการอ้างอิง วรรณกรรมของศาสตรา และเนื่องจากเหตุการณ์ซึ่งปรากฏในจัมเปยยชาคกที่ศาสตรา นามอ้างอิง เหมือนกับเหตุการณ์ในภุริทัตชาคก การตีความจึงเหมือนกับที่ได้กล่าวแล้ว ในการตีความเรื่องภุริทัตชาคก

¹ ญาณคณนวก 1.6

² ญาณคณนวก 4.17

2.2.2 การตีความนิทานชาดกจากปัญญาสาตก จำนวน 1 เรื่อง คือ

2.2.2.1 ปาจิตตุมารชาตก ศาสตรา 2 ฉบับ อ้างอิงเหตุการณ์ซึ่งปรากฏในเรื่องปาจิตตุมารชาตก ตอนนางอรพิมพลึงเรือสามแฉกข้ามแม่น้ำ มีใจความตรงกันดังนี้ "รูปนี้นางอรพินนารี เมื่อข้ามนารี ให้เจ้าแฉกน้อยโสคา"¹ ศาสตราทั้งสองฉบับตีความเป็นคาพยากรณ์ในทางปานกลาง และมีเนื้อหาตรงกันคือ "จะจากพรากพรักเคหา กับหมู่ญาติกา ฟั่นองวงสาไปไกล ลาบากยากเย็นเข็นใจ หากการสิ่งไคย่อมไค้แก้ความทุกข์า เพื่อนฝูงซี้มกนิทหา จงจิตติจนา แก่เหล่าสัตว์มีติ อายุ 35 ครอบปี ลาบยังเกิดมี ลั่นทุกเข็นเย็นใจ จะไค้คู่ชีวิตมีภัย จะพ้นโรคลภัย ที่เชื่อว่าชานชะตาปานกลางแลหาน"²

จากเนื้อหาคาพยากรณ์ จะเห็นได้ว่า ศาสตรานำการพลัดพรากระหว่างนางอรพิมพลึงกับปาจิตตุมาร มาเป็นหลักกำหนดคาพยากรณ์ในทางร้าย เนื้อหาคาพยากรณ์จึงเหมาะสมกับเหตุการณ์ในชาดก นอกจากนี้ศาสตราได้พยากรณ์ในทางดีซึ่งสอดคล้องกับเหตุการณ์ตอนต่อมาของชาดก คือการที่นางอรพิมพลึงได้พบกับปาจิตตุมาร และครองสุขด้วยกัน การตีความเป็นคาพยากรณ์ในทางปานกลางของศาสตราจึงเหมาะสมกับเรื่องของชาดก เพราะการพลัดพรากดังกล่าวทำให้ทุกข์ยากอยู่ระยะหนึ่ง ต่อมาเมื่อได้พบกันความสุขสมหวังก็กลับคืนมา จะเห็นได้ว่าการตีความของศาสตรานอกจากจะพิจารณาถึงเหตุการณ์ตอนที่น่ามาอ้างอิงแล้ว ยังพิจารณาถึงเหตุการณ์ต่อไปหรือความคลี่คลายของเรื่องชาดกด้วย

จากการศึกษาการตีความนิทานชาดกให้เป็นคาพยากรณ์ของศาสตราซึ่งกล่าวมาแล้วทั้งหมด พบว่า ศาสตรานิทานชาดกรวม 6 เรื่อง มาอ้างอิงเพื่อตีความเป็นคาพยากรณ์ แม้เหตุการณ์ส่วนมากที่อ้างอิงจะเป็นเหตุการณ์ในทางร้ายคือ แสดงถึงความ

¹ดูภาคผนวก 1.2 2.23

²ดูภาคผนวก 1.2

ทุกข์ยากเดือดร้อน และการพลัดพรากของตัวละครสำคัญ แต่การที่ความส่วนใหญ่เป็น
ลักษณะคำพยากรณ์ในทางปานกลาง ทั้งนี้เพราะการที่ความของศาสตร์านอกจากจะ
คำนึงถึงเหตุการณ์ก่อนที่อ้างอิงแล้ว ยังพิจารณาถึงเหตุการณ์ต่อไปของเรื่องชากก
ด้วย คำพยากรณ์ในทางปานกลางได้จากการที่ความจากสุพรรณสามชากก ภูริทัตชากก
และป้าจิตตกุมารชากก คำพยากรณ์ในทางที่ดีได้จากการที่ความเหตุการณ์ ก่อนพระ
โพธิสัตว์ในชาติพญานาค ถูกพรหมณ์หมองจับไปแสดงละคร ซึ่งปรากฏในภูริทัตชากก
และจัมเปยชากก แม้จะเป็นเหตุการณ์ในทางร้าย แต่ศาสตร์าก็พิจารณาแง่คุณธรรม
และดีความเป็นคำพยากรณ์ในทางที่ดีได้อย่างเหมาะสมกับเรื่องชากก ส่วนคำพยากรณ์
ในทางร้ายได้จากการที่ความจากมหาชนกชากก และมหาหังสชากก แต่มีเนื้อหาไม่
ร้ายแรงมากนัก หรือขยายความในทางดี ซึ่งเกิดจากการที่ศาสตร์พิจารณาถึงเหตุการณ์
ต่อไปของเรื่อง สรุปได้ว่าคำพยากรณ์ทั้งหมดสอดคล้องและเหมาะสมกับเรื่องนิทาน
ชากกที่ศาสตร์านามาอ้างอิง

2.3 การที่ความนิทานธรรมบท นิทานธรรมบทซึ่งศาสตร์านามาอ้างอิงเพื่อ
ดีความเป็นคำพยากรณ์ มีทั้งหมด 6 เรื่อง จะได้ศึกษาการที่ความนิทานแต่ละเรื่องดังนี้

2.3.1 เรื่องขัมมิกอุบาสก ศาสตร์อ้างอิงชื่อหรือนามวิมานแก้วซึ่ง
ปรากฏอยู่ในนิทานธรรมบทเรื่องขัมมิกอุบาสก การอ้างอิงของศาสตร์ 4 ฉบับมีใจความ
ตรงกันดังนี้ "รูปนี้วิมานลอยในเวหน รัศมีสีโสมพะโยมบน งามโสมณโสภาสสะอากาศรัน
มีนางฟ้าหน้าละอออ่อน มาร่าพอร่อนเร่ในเวหน เทพบุตรรำล่อจรจัด เจริญขวัญ
สุขสี่มีโชคไช"¹ และศาสตร์ทุกฉบับจะดีความเป็นคำพยากรณ์ในทางดีมีเนื้อหาตรงกันคือ
จะโชคดีมีความสุข ได้คู่รักสมใจ ได้ลาภ ได้ยศ มีรากฐานของชีวิตที่มั่นคง และ
ปราศจากโรครภัยไข้เจ็บ จะเห็นว่าศาสตร์ที่ความจากลักษณะของวิมานลอยซึ่งเป็นสิ่ง
พิเศษและสวยงามทั้งที่ศาสตร์บรรยายไว้ ศาสตร์ถือว่าวิมานลอยเป็นสัญลักษณ์ของ
ความโชคดี พรั่งพร้อมด้วยลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการ การที่ความ

¹ ญาณพนวก 1.11 2.3 3.23 4.9

เป็นคาพย์ากรณของศาสดาจึงสอดคล้องกับความสวยงามและสูงค่าของวิมานลอยหรือวิมานแก้ว ซึ่งเป็นรางวัลสำหรับผู้สร้างบุญกุศลถือศีลฟังธรรมอยู่เป็นนิจเท่านั้น ดังปรากฏในนิทานธรรมบทว่า วิมานแก้วเป็นราชรถซึ่งเหวคาในสวรรค์ทั้ง 6 ชั้นประทับประกาศลงมาเชิญผู้มีกอบาสิกไปจุติในสวรรค์ชั้นสุทธิ การกล่าวอย่างสรุปคือวิมานลอยหมายถึงสวรรค์ การพร้อมพร้อมสมบูรณ์ควยลาก ยศ สรรเสริญ สุขคือสวรรค์ที่ผู้ชนทุกคนต้องการ การที่ความของศาสดาจึงเหมาะสมกับบรรณกรรมที่อ้างอิง

2.3.2 เรื่องพระนางสามาวดี ศาสดาอ้างอิงเหตุการณ์ซึ่งปรากฏในนิทานธรรมบท เรื่องพระนางสามาวดีตอนพระเจ้าอุเทนประทับบนหลังช้างจำโลง นำทัพช้างเข้าสู่นครโกสัมพีเพื่อครอบครองราชบัลลังก์ ศาสดาอ้างอิงไว้ว่า "ใบสับเอ็ดเสร็จสมอารมณ์หมาย ใครเลี้ยงทายใบนี้พาตีหาย อันตรายไม่มีมาตีหา กระหาชายไค้ชี่ชชีสาร"¹ ศาสดาเอาความว่า "กระหาชายไค้ชี่ชชีสาร" มาเป็นหลักกำหนดคาพย์ากรณโดยถือว่าการที่คนซึ่งเป็นสัตว์ตัวเล็ก ๆ สามารถบังคับช้างซึ่งเป็นสัตว์ใหญ่มีกำลังมหาศาลได้ แสดงว่าบุคคลนั้นมีบุญบารมีสูง หรือคนซึ่งช้างคือสัญลักษณ์ของความเป็นเจ้านายคน เมื่อศาสดาถือหลักดังกล่าว การที่ความของศาสดาจึงสอดคล้องกับบรรณกรรมที่นำมาอ้างอิง คือ "ไค้เป็นใหญ่ครอบครองทั้งพารา มีช้างม้าสินทรัพย์นับอนันต์ พร้อมข้าทาสโคควายทั้งหลายหมด เจริญศกหมกทุกข์สุขกระสันต์ จะสมบูรณ์พูนสุขทุกคืนวัน โชคบรรกาลแสงสว่างกระจ่างพารา"²

2.3.3 เรื่องท้าวสักกะ ศาสดา 3 ฉบับอ้างอิงเหตุการณ์ซึ่งปรากฏในนิทานธรรมบทเรื่องท้าวสักกะ ตอนนางสุชาดาชายาของท้าวสักกะเกิดเป็นนกยาง ศาสดาทั้ง 3 ฉบับอ้างอิงไว้ตรงกันว่า "รูปนี้นางสุชาดามาระศรี เมียพระอินทร์ป็นภพในโลกี้ กาไม้คี่ตายตกเป็นนกยาง"³ และที่ความเป็นคาพย์ากรณในทางร้ายเหมือนกัน โดยยึดเอา

¹ ญาณพนวก 4.11

² ๒.

³ ญาณพนวก 2.21 3.6 4.8

นิทานธรรมบทตอนที่อ้างถึงคือ การตกยากเพราะกรรมชั่วของนางสุชาดา มาเป็นหลัก
กำหนดคำพยากรณ์ เนื้อหาคำพยากรณ์จึงเหมาะสมกับวรรณกรรมที่อ้างถึงคือ เป็นผู้มีแต่
ความโลภ ความโกรธ ความหลงและสร้างบาปกรรมไว้ในชาติก่อน จะต้องตกต่ำทุกข์ยาก
แสนสาหัส นอกจากนี้ศาสตร์ายังขยายความด้วยว่า "ในสี่เดือนต้องเคราะห์จาเพราะ
พัศตร์ ลาภานักจักพาเสียวราศรี พันสี่เดือนเคลื่อนคลายสบายดี กลับคืนที่สุชาดา
ผาสุกเฮย" จะเห็นว่าการตีความของศาสตร์สอดคล้องกับชะตาชีวิตของนางสุชาดาซึ่ง
อยู่ในความประมาท มัวเมากับการแต่งตัว ไม่ได้ร่วมสร้างศาลาอุทิศกับขมาพเหมือน
ชายาคนอื่น ๆ ฉะนั้นนางสุชาดาจึงต้องใช้กรรมคือเกิดเป็นนกยางในขณะที่ขมาพและ
ชายาอีก 3 องค์ไปจุติมีความสุขสมบูรณ์ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ การขยายความก็สอดคล้อง
กับการที่นางสุชาดาพนกรรมไถ่ไปจุติในสวรรค์เพราะการช่วยเหลือของท้าวสักกะ จะเห็น
ได้ว่าการตีความของศาสตร์เรื่องนี้ นอกจากพิจารณาเหตุการณ์ก่อนที่นำมาอ้างอิงยังพิจารณา
ไปถึงเหตุการณ์ตอนต่อไปของเรื่องนิทานธรรมบทด้วย

2.3.4 เรื่องพระกุลทลเกลีเดรี ศาสตร์ 2 ฉบับอ้างอิงเหตุการณ์จากนิทาน
ธรรมบทเรื่องพระกุลทลเกลีเดรี ตอนนางกุลทลเกลีเดรีผู้สามีตกเหวตาย ใจความที่
อ้างอิงตรงกันคือ "รูปนี้นางกุลทลเกลี เมื่อผัวสามี นายโจรให้ตกเหวตาย"¹ ศาสตร์
ทั้ง 2 ฉบับตีความเป็นคำพยากรณ์ในลักษณะเดียวกันคือ คำพยากรณ์ในทางร้าย แต่
รายละเอียดของเนื้อหาแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย การตีความของศาสตร์นอกจากจะ
พิจารณาจาก "ความตาย" ในเหตุการณ์ก่อนที่นำมาอ้างอิงแล้ว น่าจะพิจารณาถึงภูมิหลัง
หรือเหตุการณ์ก่อนหน้านี้ด้วย คือการที่นางกุลทลเกลีหลงผิดคิดรักนายโจรนักโทษประหาร
และไถ่ นายโจรเป็นสามี แล้วนายโจรลงนางมาฆ่าเพื่อหวังได้เครื่องประดับของนาง นางจึง
ได้วางอุบายเอาชีวิตรอด และฆ่านายโจรเสีย ภูมิหลังดังกล่าวคือสาเหตุของ "ความตาย"
ในตอนที่อ้างอิง และศาสตร์เอามาประมวลเป็นคำพยากรณ์ในทางร้าย ข้อความที่น่าจะ

¹ ญาณวาท 1.17 4.25

แสดงว่าศาสตร์พิจารณาภูมิหลังของเรื่องประกอบการตีความคือ "ผีภูตมาระยาจะทำให้ท่านหลงใหล"¹ ความหลงนี้คือความหลงผิดจนได้ใจ เป็นสามสิ่งเป็นสาเหตุของความโชคร้ายทั้งหมดของนางกุลพลเกสี การที่ศาสตร์ตีความจากวรรณกรรมเนื้อหาเหมือนกัน และพิจารณาให้ความสำคัญจุดเดียวกัน เนื้อหาที่ได้จากการตีความจึงตรงกันเป็นส่วนใหญ่ คือ จะเคราะห์ร้ายมากถึงขั้นต้องสะเคาะเคราะห์จะสูญเสียของรัก จะป่วยไข้หนัก ใจความซึ่งแตกต่างกันคือ คนที่จากไปจะยังไม่กลับมา² และจะเกิดคดีความ³ อย่างไรก็ตามการตีความในทางร้าย ตลอดจนเนื้อหาทั้งหมด นับว่าเหมาะสมกับความโชคร้ายของนางกุลพลเกสี ซึ่งปรากฏในนิทานธรรมบท

2.3.5 เรื่องนางจัญจมาณวิกา ศาสตร์ 3⁴ ฉบับ อ้างอิงเหตุการณ์ค่อนข้างเหมือนกันจากนิทานธรรมบทเรื่องนางจัญจมาณวิกา แต่ศาสตร์ฉบับนายสะเทือน บุญชูวงศ์ อ้างอิงไว้มีใจความมากกว่าคือ "จินตะมารวิกาพระสุชาสูบลงไป ถวายเพราะกรรมท้าวใส่ตัวนักกรรมประจักษ์ตามส่งคงขู่ไขว่ ลงไปสู่เวจีน่าเสียใจ รับทุกข์ภัยทนยากลำบากมี"⁵ จากข้อความที่ศาสตร์อ้างอิงไว้ จะเห็นว่าศาสตร์ได้วิเคราะห์วรรณกรรมและพยากรณ์อยู่ในที่ คาพยากรณ์ซึ่งได้จากการตีความจึงกลมกลืนเหมาะสมกับวรรณกรรมเป็นอย่างดี การตีความของศาสตร์นอกจากจะคำนึงถึงผลกรรมซึ่งนางจัญจมาณวิกาได้รับคือการถูกรณีสืบในเหตุการณ์ตอนที่นำมาอ้างอิงแล้ว การตีความในทางร้ายของศาสตร์ทั้งสามฉบับ น่าจะพิจารณาถึงสาเหตุที่นางเคราะห์ร้ายด้วย เพราะจากคำพยากรณ์ซึ่งศาสตร์ทั้งสามฉบับให้ไว้คือ

¹ คุภาคนวก 1.17

² คุภาคนวก 1.17

³ คุภาคนวก 4.25

⁴ คุภาคนวก 1.26 2.12 4.29

⁵ คุภาคนวก 4.29

"...เพราะปากไม่ดี จะมีแต่ความทุกข์"¹

"...รับทุกข์ภัยทนยากลำบากมี เพราะปากกล่าวหาอันตรายทุกสิ่ง
ลำบากจริงแทบยับยั้งหรวงศรี"²

ใจความดังกล่าวแสดงเหตุของความทุกข์ยาก ซึ่งสอดคล้องกับเหตุการณ์ในนิทาน
กรรมบท คือการที่นางจิณฺจมาณวิกา ใช้อาจาหลวงล่อให้คนทั่วไปเข้าใจว่าพระพุทธองค์มีเม
เรื่องงาม และใช้อาจาประจานในที่ซึ่งพระพุทธเจ้ากำลังเทศนาว่า พระองค์สำราญกับ
การทำให้นางตั้งครมภ์ แต่ไม่ไ้สนใจกับบุตรในครมภ์เลย การกล่าววาจาเท็จเพื่อหวัง
ทำลายศรัทธาของมหาชนที่มีต่อพระพุทธเจ้า คือสาเหตุที่นางจิณฺจมาณวิกาต้องถูกธรณีสูบ
การที่ศาสนาทุกฉบับให้ความสำคัญกับคำพยากรณ์เรื่องเหตุของความทุกข์ยากที่ผู้เสี่ยงทาย
จะได้รับ แสดงว่าศาสนาให้ความสำคัญกับเหตุของเคราะห์กรรมของนางจิณฺจมาณวิกามาพิจารณาเพื่อ
ตีความเป็นคำพยากรณ์ด้วย

การตีความของศาสนาทุกฉบับสอดคล้องกับนิทานกรรมบทเรื่องนี้ และใจความ
สำคัญของคำพยากรณ์ตรงกันคือ จะเคราะห์ร้ายมาก ได้รับความทุกข์ยากเพราะปากไม่ดี
เพื่อนฝูงจะใส่ร้าย ใจความซึ่งแตกต่างกันคือ พระภูมิเจ้าที่ให้ร้ายจะเกิดการหย่าร้างกับ
คูครอง³ และทำความดีจะไม่ลร้าย จะเกิดคดีความ⁴ อย่างไรก็ตามคำพยากรณ์ทั้งหมดค
จัดเป็นคำพยากรณ์ในทางร้ายซึ่งเหมาะสมกับความชั่วร้ายของนางจิณฺจมาณวิกา

¹ ฎุภาคนวก 1.26 2.12

² ฎุภาคนวก 4.29

³ ฎุภาคนวก 1.26 2.12

⁴ ฎุภาคนวก 4.29

2.3.6 เรื่องบุรพกรรมของพระองค์ ศาสดาธรรมาจารย์ เหมธานนท์ ได้อ้างอิงความซึ่งปรากฏในนิทานธรรมบทเรื่องบุรพกรรมของพระองค์ไว้ว่า "รูปนี้พระอานนท์ ทานามนชัยพวกผีในเมืองภัยสาดี เหล่าภูตผีหนีหายไป"¹ ศาสดาธรรมาจารย์นี้ตีความจากวรรณกรรมตอนที่นำมาอ้างอิง คือการที่พระอานนท์ทำนํ้ามนต์แก้ไขภัย 3 อย่าง ซึ่งเกิดขึ้นในเมืองไพสาลี คือ ภัยจากความอดอยาก ภัยจากโรคระบาด และภัยจากอมนุษย์ ใจความที่ได้จากการตีความจึงเป็นคำพยากรณ์ในทางปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับเรื่องนิทานธรรมบท คือ การหายจากโรคร้ายหรือภัยทั้งสามอย่าง เนื้อหาคำพยากรณ์ของศาสดาเหมือนการเทียบความกับนิทาน จึงเหมาะสมและสอดคล้องกับวรรณกรรมที่อ้างอิงมากคือ ผู้ใหญ่จะให้ความเมตตา จะหายจากความทุกข์ภัย หายป่วยไข้ หายจากเสนียดจัญไร หรือความอัปมงคลทั้งหมด แต่อาจผลยังไม่ได้

จากการศึกษาการตีความนิทานธรรมบทให้เป็นคำพยากรณ์ของศาสดาซึ่งกล่าวมาทั้งหมด พบว่า ศาสดาธรรมาจารย์รวม 6 เรื่องมาอ้างอิงเพื่อตีความเป็นคำพยากรณ์เป็นการตีความในทางดี 2 เรื่อง คือ เรื่องธัมมิกอุบาสก และเรื่องพระนางสามาวดี ตีความในทางปานกลาง 1 เรื่อง คือ เรื่องบุรพกรรมของพระองค์ และตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางร้าย 3 เรื่อง คือ เรื่องท้าวสักกะ พระกุลทลเกลสีเถรี และเรื่องนางจิญจมาณวิกา การตีความนิทานธรรมบทของศาสดาได้ลักษณะคำพยากรณ์และเนื้อหาสอดคล้องและเหมาะสมกับเหตุการณ์ ตลอดจนเนื้อเรื่องของนิทานเป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะการตีความได้จากการพิจารณาเหตุการณ์ก่อนที่นำมาอ้างอิง และเนื้อเรื่องเกี่ยวเนื่องในนิทาน การที่ศาสดามักพิจารณาเหตุการณ์เกี่ยวเนื่องกับตอนที่อ้างอิง มาตีความด้วยเพราะลักษณะการอ้างอิงแบบสรุปตอนมักมีภูมิหลังคือสาเหตุและความคลี่คลายของเรื่องแฝงอยู่ด้วยโดยปริยาย นอกจากนี้ยังพบด้วยว่า ในกรณีที่ศาสดาต่างฉบับอ้างอิงเหตุการณ์จากนิทานตอนเดียวกันจากเรื่องเดียวกัน จะตีความเป็นคำพยากรณ์ในลักษณะเดียวกันและมีเนื้อหาส่วนใหญ่ตรงกัน เนื้อหาซึ่งแตกต่างกันจะมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

¹ ญาณาคณนวก 1.1

3. การอ้างอิงวรรณกรรมเบ็ดเตล็ดกับการพยากรณ์

วรรณกรรมเบ็ดเตล็ดที่ศาสนานามอ้างอิงเพื่อตีความเป็นคำพยากรณ์ แบ่งออกได้เป็น 6 กลุ่ม รวมทั้งหมด 16 รายชื่อ การศึกษาการตีความวรรณกรรมเบ็ดเตล็ดให้เป็นคำพยากรณ์ของศาสนา จะได้อีกตามกลุ่มซึ่งได้จัดแยกประเภทไว้แล้ว ดังนี้

3.1 การตีความเกร็ดวรรณคดี เกร็ดวรรณคดีซึ่งศาสนานามอ้างอิงและตีความเป็นคำพยากรณ์ ได้แก่

3.1.1 ฤาษี ศาสตรา 3 ฉบับ อ้างอิงฤาษีไว้มีใจความตรงกันว่า "แห่งใดพระฤาษี นั่งสมาธิจำศีลภาวนา น้ำใจท่านตั้งหวังพระโศกา มีจิตเมตตาแก่คนทั้งหลาย"¹ ศาสตราทุกฉบับจัดให้ฤาษีเป็นสัญลักษณ์ของความถึงแก่มั่งคั่งข้อความที่อ้างอิงทุกฉบับจึงตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางดีมีใจความสำคัญตรงกันคือ เป็นผู้ที่มีจิตใจงาม ไม่โลภ โกรธหลง มีความซื่อสัตย์ ทามาหากินในทางสุจริต และขยายความต่อไปว่าจะประสบความสำเร็จ ร่ำรวยทรัพย์สินเงินทอง และเป็นที่พึ่งพาของพ่อแม่ญาติพี่น้อง เนื้อหาที่แตกต่างกันคือ จะมีบุตรหญิงเป็นที่พึ่งพิง² จะได้อาลาถลอยจากทิศเหนือ³ การที่ศาสนาดูว่าฤาษีเป็นสัญลักษณ์ของความถึงแก่มั่งคั่ง และตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางดี นอกจากจะสอดคล้องกับข้อความที่นำมาอ้างอิงแล้ว ยังเหมาะสมกับคุณสมบัติของฤาษีซึ่งปรากฏในวรรณกรรมต่าง ๆ หรือตรงตามอุดมคติของคนไทย คือฤาษีเป็นบุคคลชั้นสูง มีคุณธรรมความรู้น่าเคารพศรัทธา ฤาษีจึงเป็นเครื่องหมายของโชค ลาภ และสวัสดิมงคล

3.1.2 พระอินทร์ ศาสตราฉบับพระครูเหม เจติยาภิบาล ได้ อ้างอิงข้อความเกี่ยวกับปราสาทไพชยนต์ของพระอินทร์ไว้ว่า "รูปนี้ปราสาททองผ่องโสภา องค์พระอินทร์ประสิทธิ์ปราสาทไว้"⁴ และถือว่าปราสาทของพระอินทร์เป็นสัญลักษณ์ของ

¹ ญาณคณนวก 1.29 3.1 4.1

² ญาณคณนวก 1.29

³ ญาณคณนวก 4.1

⁴ ญาณคณนวก 3.16

ความดีงาม เช่นเดียวกับฤาษี ดังนั้นศาสตร์จึงตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางดีมีใจความว่า จะร่ำรวยเพราะได้รับมรดก จะประสบความสำเร็จสมหวังในเรื่องคูครองและเงินทอง มีผู้อุปถัมภ์คำชู้ และจะมีลาภลอยถูกหว่ายไต่ดิน การที่ศาสตร์ถือว่าปราสาทของพระอินทร์ เป็นเครื่องหมายของโชคลาภ และตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางดี จะเห็นได้ว่านอกจากจะ สอดคล้องกับข้อความที่อ้างอิงไว้คือความสวยงามและล้ำค่าของปราสาทไพชยนต์แล้ว ยัง สอดคล้องกับความร่ำรวยและความสูงส่งของพระอินทร์ตามทัศนะของคนไทยด้วย

3.2 การตีความสำนวน สำนวนที่ศาสดรานามอ้างอิง เป็นสำนวนเปรียบเทียบ แท้โบราณ 3 สำนวน ดังจะได้ศึกษาการตีความให้เป็นคำพยากรณ์ของศาสตร์ ดังนี้

3.2.1 ลิงไต่ทู่ ศาสตร์ทุกฉบับอ้างอิงสำนวนนี้ไว้เหมือนกันว่า "รูปนี้ ลิงไต่ทู่"¹ และตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางดี โดยพิจารณาจากความหมายของสำนวน "ลิงไต่ทู่" ว่า "ทู่" เป็นของมีค่าสำหรับลิง เมื่อลิงไต่ทู่ ลิงจึงลิงโลกก็ใจเพราะ สมใจ ศาสดรานำความมีค่าของทู่มาเทียบกับทองซึ่งเป็นของมีค่าที่คนทุกคนต้องการ ทอง จึงเป็นสัญลักษณ์ของความดีงาม ซึ่งศาสดรานำมาตีความให้เป็นความร่ำรวยและความสำเร็จ สมหวังต่าง ๆ ที่คนเราต้องการ โดยนัยนี้ทองจึงเปรียบได้กับแก้วสารพัดนึก ดังคำพยากรณ์ ของศาสตร์ต่อไปนี้

ทู่ทองงามน้องแก้ว กุจกัณฑ์แก้วสุรกาย ทรัพย์ไหลคั่งทอธาร
หาการงานจะมีไชย ถ้าจะคิดค้าขาย ก็จะได้สมตั้งใจ ขายก็มีกำไร
สมตั้งใจทานปรารณา ลาภลอยคอยอยู่แล้ว คังไค้แก้วรจนา
พี่น้องไค้พึ่งพา หาไร่นาจะมีผล เปนความจะชนะ แพ้แก่พระนมะรณจ
ชะตาก็กว่าชน มีสุขสันแล้วทานอา²

¹ ญาณคณนวก 1.7 2.5 3.21 4.20

² ญาณคณนวก 2.5

เนื่องจากยึดหลักการเดียวกันเนื้อหาภาพยนตร์ของศาสตราจารย์ทศพรทุกฉบับจึงตรงกัน เป็นส่วนใหญ่ คือ จะร่ำรวยทรัพย์สิน การงานจะสำเร็จ เช่น ค้าขายจะได้กำไรดี ทำไร่นาก็ได้ผลดี เป็นที่พึ่งพาของพ่อแม่และจะชนะคดีความ เนื้อหาซึ่งแตกต่างกันคือ จะมีลาภลอย¹ และจะได้ของหายกลับคืนมา² กล่าวได้ว่าการศึกษาความของศาสตราจารย์ทศพรสอดคล้องและเหมาะสมกับสำนวน "ลิงใต้ทุ่ง" ซึ่งนำมาอ้างอิงไว้

3.2.2 ชักไม้เอาปลายไป ศาสตราจารย์ทศพร เจริญนิบาล อ้างอิงสำนวน "ชักไม้เอาปลายไป" ไว้ว่า "รูปนี้กะทาสาย เมื่อชักไม้เอาปลายไป ชักลากไม้หน้าตาไหล"³ และตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางร้าย โดยพิจารณาจากความหมายของสำนวน "ชักไม้เอาปลายไป" ว่า เป็นการทํางานที่ผิดปกติ เกิดจากการไม่เรียนรู้งาน การงานที่ทำจึงติดขัดยากที่จะสำเร็จดังที่ศาสตราจารย์ทศพรอ้างไว้ว่า "ชักลากไม้หน้าตาไหล" นอกจากนี้ศาสตราจารย์ทศพรยังตีความในทัศนะที่ว่า การลากไม้เอาปลายไป เป็นการกระทำของคนเกียจคร้าน ดังคำพยากรณ์ตอนหนึ่งว่า "เกิดมาอย่าคร้านการ" เนื้อหาภาพยนตร์มีใจความสั้น ๆ แต่สอดคล้องและเหมาะสมกับสำนวนที่นำมาอ้างอิงคือ จะเคราะห์ร้าย คิอะไรก็ไม่สมหวัง จึงมีความพยายามและอย่าเกียจคร้าน

3.2.3 เฝ้าหลังโกง ศาสตราจารย์ทศพร 3 ฉบับ อ้างอิงสำนวน "เฝ้าหลังโกง" มีใจความตรงกัน ดังนี้ "รูปนี้คนชะราตาโอโงง ใครแทงต้องเฝ้าชะราตาหลังโกง เทียวโกงโค้งถือไม้เท้าเดินก้าวยัน"⁴ ศาสตราจารย์ทศพรตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางปานกลาง โดยพิจารณาจากสำนวน "เฝ้าหลังโกง" ซึ่งนำมาอ้างอิงว่า เป็นอาการของคนที่ทำอะไรได้ไม่ถนัด ซึ่งอาจเป็นเพราะร่างกายไม่อำนวย ดังปรากฏในข้อความที่อ้างอิง แต่บุคคลนั้นก็ยังมีความพยายาม ไม่ท้อแท้สิ้นหวัง ฉะนั้นแม้ถึงชะราหรือความพิการ

¹ดูภาคผนวก 1.7 2.5 3.21

²ดูภาคผนวก 4.20

³ดูภาคผนวก 3.27

⁴ดูภาคผนวก 1.19 , 3.13 4.30

จะเป็นความโชคร้าย แต่เมื่อพยายามช่วยเหลือตัวเองแบบ "ถือไม้เท้าเก็นก้าวยัน" หรือ "ยืมจุกเขาหายใจ" โชคดีหรือผลดีตอบแทนจึงเกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้ศาสตร์จึงตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางปานกลาง คือมีทั้งเนื้อหาในทางดี และทางร้าย กล่าวได้ว่า ศาสตร์ตีความเป็นคำพยากรณ์ในลักษณะที่เหมาะสมหรือสอดคล้องกับส่วนที่นำมาอ้างอิงไว้ เนื้อหาพยากรณ์ของศาสตร์แต่ละฉบับส่วนใหญ่จะตรงกันคือ จะประกอบกิจการใดก็ไม่ถนัด คือได้ผลไม่เต็มที่ คนรักคู่ครองก็ยังไม่ได้ แต่จะได้ลาภและมีความสุขสบายเมื่ออายุมากแล้ว เนื้อหาซึ่งแตกต่างกันเป็นเนื้อหาในทางดี คือ จะไ้ภรรยาสาวสวยรวยทรัพย์¹ จะมีบุตรหญิงรูปงาม² และจะได้บุตรคนแรกเป็นผู้ชาย³

3.3 พรหมชาติ วรรณกรรมเบ็ดเตล็ดซึ่งศาสดรนำมาอ้างอิง และปรากฏในการพยากรณ์แบบ 12 ราศี ของตำราพรหมชาติ มี 5 รายการ จะได้ศึกษาลักษณะการตีความให้เป็นคำพยากรณ์ของศาสตร์ ดังนี้

3.3.1 พ่อหมอ พ่อหมอ หมายถึงชายที่มีความเชี่ยวชาญเวทมนตร์คาถาทางไสยศาสตร์และใช้เวทมนตร์คาถาของตนในการสร้างสิริมงคล หรือป้องกันและแก้ไขภัยอันตรายให้แก่ผู้อื่นและตนเอง ศาสตร์ทุกฉบับนำเพียงชื่อ "พ่อหมอ" ไปอ้างอิงแล้วให้คำพยากรณ์ทันที คือ "รูปนี้พ่อหมอ คีตักนักหนอ ด้วยลาภเหลือหลาย..."⁴ และทุกฉบับจะตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางดี มีเนื้อหาสำคัญตรงกันดังนี้ จะไ้งานสบายไม่ต้องเหนื่อยกาย แ่ค้าตอบแทนสูง เป็นคนพูดจาดีหลักเกณฑ์ คนทั่วไปจะเชื่อถือ และให้ความเคารพยำเกรง ศาสตร์บางฉบับขยายความเพิ่มเติมว่า จะมีผู้หญิงมาหลงรักหลายคน⁵ และ

¹ ญาณคณนวก 3.13

² ญาณคณนวก 1.19

³ ญาณคณนวก 4.30

⁴ ญาณคณนวก 1.32 2.11 3.19 4.3

⁵ ญาณคณนวก 3.19

ถ้าบวชก็จะได้เป็นสมภาร¹ จากเนื้อหาการตีความของศาสตร์จะเห็นว่าศาสดรานาชีวิตที่สุขสบายของพอมอในค่านต่าง ๆ มาเป็นเนื้อหาคำพยากรณ์ หรือเปรียบเทียบโชคชะตาของผู้เสี่ยงทายเข้ากับคุณสมบัติของพอมอ

สำหรับตาราง 12 รายชื่อของพรหมชาติที่ความเป็นคำพยากรณ์ในทางดีเช่นเดียวกัน แต่กำหนดเนื้อหาคำพยากรณ์โดยพิจารณาว่าพอมอคือผู้ใหญ่ที่มีพระคุณนำความสวัสดิมงคลมาให้ เนื้อหาคำพยากรณ์ของพรหมชาติมีดังนี้ "จะได้พบกับผู้ใหญ่ที่เป็นผู้ให้ความอุปถัมภ์ คำชูทาน ให้อยู่สบายแก่ท่าน ท่านจะมีความสุขความเจริญก้าวหน้า จะมีโชคลาภมาสู่ท่าน เป็นที่พึงใจยิ่ง โปยกัยมิไคมีมาพ้องพานเลย"²

จะเห็นว่าถึงแม้ศาสตร์และตาราง 12 รายชื่อจะพิจารณาตีความ "พอมอ" ในแง่มุมที่แตกต่างกัน แต่วางก็พิจารณาว่า พอมอเป็นสัญลักษณ์ของความโชคดี และกำหนดคำพยากรณ์ในทางดีซึ่งเหมาะสมกับคุณสมบัติของพอมอ

3.3.2 พอมค โดยทั่วไปพอมคหมายถึงชายผู้มีความเชี่ยวชาญเวทมนตร์คาถาทางไสยศาสตร์ แต่ชีวิตของตนไปในทางร้าย คือให้ความวิบัติแก่ผู้อื่น ศาสดานับนายสะเทือน บุญชูวงศ์ อ้างอิงชื่อ "พอมค" นาศาสตร์เรื่องที่ 15 แล้วกำหนดข้อความพยากรณ์ทันทีคือ "แห่งท้องพอมคหากินด้วยปากไม่ยากกายา..."³ และตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางดี มีเนื้อหาคล้ายคลึงกับศาสตร์ที่อ้างอิงชื่อ "พอมอ" ดังนี้ เป็นคนวาสนาดี หากินด้วยการพูดไม่ต้องเหนื่อยกาย เป็นคนพูดจาดีหลักเกณฑ์ เป็นที่ชื่นชอบของคนทั่วไป จะไคลลาใหญ่ และมีเนื้อคู่เป็นคนชั้น "ผู้ดี" มีรูปงาม จากเนื้อหาจะเห็นว่าศาสตร์ใช้วิธีการหนดเนื้อหาแบบเกี่ยวกับการอ้างอิง "พอมอ" คือนำชีวิตที่สุขสบายของพอมคในค่านต่าง ๆ มาเป็นเนื้อหาคำพยากรณ์ ถ้าเปรียบเทียบเนื้อหาที่ได้จากการตีความ จะเห็นว่าศาสดามีความนิยม "พอมอ" สูงกว่า "พอมค"

¹ดูภาคผนวก 4.3

²อุรคินทร์ วิริยะบุระณะ พรหมชาติ หน้า 262

³ดูภาคผนวก 4.15

สำหรับตาราง 12 ราชีของพรหมชาติก็ตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางดีเช่นเดียวกัน แต่กำหนดเนื้อหาคำพยากรณ์โดยพิจารณาว่า แม่มค (หมายถึงพอมคในศาสนา) คือผู้ใหญ่ ที่มีพระคุณหาความสวัสดีมงคลมาให้เช่นเดียวกับพอมอ เนื้อหาคำพยากรณ์ของพรหมชาติ มีดังนี้ "จะโคพบพอเฒ่า เจ้านายที่เมตตาค้ำชูท่านให้โคพบกับความสุขความเจริญ คาพูดของท่านจะเป็นที่ไว้นับถือใจแก่คนทั้งหลาย จะไปในที่แห่งใดก็มีคนรักใคร่ จะมีผู้นาลาภมาให้ แต่ไม่มากนัก ท่านจะต้องเหนื่อยกายใจบ้าง"¹ ถ้าเปรียบเทียบเนื้อหาที่ได้จากการตีความ จะเห็นว่าพรหมชาติมีความนิยม "พอมอ" มากกว่า "พอมค" เหมือนกับศาสนา

จะเห็นว่าถึงแม้ศาสนาและตาราง 12 ราชี จะพิจารณาตีความ "พอมค" ในแง่มุมที่แตกต่างกัน แต่ต่างก็พิจารณาว่า พอมคเป็นสัญลักษณ์ของความโชคดีและกำหนดคำพยากรณ์ในทางดีเหมือนกัน ทั้งนี้แสดงว่าศาสนาและพรหมชาติไม่ไ้มีทัศนะว่าพอมคคือผู้นำความวิบัติ แต่พิจารณาว่าพอมคก็คือพอมอผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางไสยศาสตร์เช่นเดียวกัน

3.3.3 เทวคจร ศาสนา 2 ฉบับ กล่าวอ้างอิงเกี่ยวกับเทวคจรวัว ลักษณะการอ้างอิงคล้ายคลึงกันคือ "รูปนี้เทวคจร มักเที่ยวเร่ร่อนไปจากเขา"² และ "ใบที่ยี่สิบเอ็ดทองฟ้าเทวคจร ท่านเที่ยวเร่ร่อนอยู่ในเขา"³ ศาสนาทั้งสองฉบับตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางปานกลาง และมีเนื้อหาส่วนใหญ่ตรงกันคือ จะต้องจากภูมิลำเนาไปพามาหากินในถิ่นไกล ได้รับความลำบากทางกาย แต่เป็นคนมีจิตใจกว้างขวาง ชอบคบมิตร ชอบสนุกสนานจะมีฐานะพอปานกลาง และจะมีความสุขสบายในกองปลายของชีวิต เนื้อหาซึ่งแตกต่างกันคือ มีปัญญาดี⁴ และชอบคบเพื่อนสูงศักดิ์⁵

¹ อรรถาธิบาย วิริยะบุรณะ พรหมชาติ หน้า 262

² ญาณคณนวก 1.10

³ ญาณคณนวก 4.21

⁴ ญาณคณนวก 1.10

⁵ ญาณคณนวก 4.21

สำหรับตาราง 12 ราชีของพรหมชาติก็ตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางปานกลาง เช่นเดียวกันคือ "จะมีความสุขพอประมาณ การเงิน การทอง พอมีใช้ มีจ่าย จะทำอะไร จงคิดให้รอบคอบเสียก่อน มิฉะนั้นมักจะทำให้เกิดมีการผิดพลาดขึ้นได้ และ จะหาให้เคืองรอนใจ"¹

จะเห็นว่าทั้งศาสตร์และพรหมชาติตีความเทวคาจร เป็นคำพยากรณ์ในทางปานกลางเหมือนกัน คือมีทั้งลักษณะดีและร้ายปนกัน การตีความของศาสตร์เห็นชัดว่านำ กริยา "จร" ของเทวคามมาใช้ แต่การที่ไม่ตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางร้ายเพราะ ให้ความสำคัญกับ "เทวคา" ซึ่งมีความหมายในทางดี การพยากรณ์ในทางปานกลาง นี้สอดคล้องกับหลักการโหราศาสตร์ว่า เทวคาจรมีทั้งที่โผล่ลดีและผลร้ายขึ้นอยู่กับผลการ คำนวณ

3.3.4 ฉัตรเงิน ศาสตร์ฉบับพระครูเหม เจตียาภิบาล กล่าวอ้างอิง ฉัตรเงินไว้ และตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางดีว่า เป็นผู้มีเกียรติยศยิ่งใหญ่ จะได้คู่ครอง สมใจ ปราศจากโรคภัย และจะมีลาภลอยทางเสียงโชค คือแหงหวยเดือนเลข 348²

สำหรับตาราง 12 ราชีก็ตีความฉัตรเงินเป็นคำพยากรณ์ในทางดีเช่นเดียวกันคือ "จะมีความสุขและมีโชคลาภเงินทองมากมาย จะมีผู้ใหญ่ให้ความอุปถัมภ์ ถ้าทำราชการ หรือค้าขาย ก็จะมีความสำเร็จก้าวหน้ายิ่งขึ้น"³

การตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางดีของศาสตร์และพรหมชาติ น่าจะเกิดจากการพิจารณาว่า ฉัตรเป็นเครื่องสูงใช้แสดงเกียรติยศของบุคคล ฉะนั้นฉัตรจึงเป็นสิ่งแสดงความ โชคดี การตีความในทางดีจึงเหมาะสมกับคุณสมบัติของฉัตรเงิน

¹อุระคินทร์ วิริยะบุญระณะ พรหมชาติ หน้า 262

²อุภาคนวาท 3.25

³อุระคินทร์ วิริยะบุญระณะ ล.ก. หน้า 261

3.3.5 ฉัตรทอง ศาสตรา 3 ฉบับ¹กล่าวอ้างอิงฉัตรทองไว้และตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางดีเหมือนกันทุกฉบับ เนื้อหาคำพยากรณ์จะตรงกันเป็นส่วนใหญ่ คือ จะมีลาภใหญ่ คิคอะไรจะสมหวัง ร่ำรวยทรัพย์สินเงินทอง ถ้าทำงานราชการก็จะไต่เลื่อนยศ เนื้อหาซึ่งต่างกันออกไปเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมคือ จะเป็นที่พักของพ่อแม่² จะชนะคดีความ และของที่หายไปก็จะไต่กลับคืนมา³

สำหรับตาราง 12 ราชกิจตีความฉัตรทองเป็นคำพยากรณ์ในทางดีเช่นเดียวกันคือ "จะไต่ประสบโชคลาภ มั่งมีด้วยทรัพย์สินเงินทอง พร้อมด้วยลาภยศ มิตรสหาย จะมีผู้ใหญ่คอยให้ความอุปถัมภ์ค้ำจุนเป็นอย่างดี ชะตาชีวิตของท่านในปีนี้ จะมีแต่ความสุข ความเจริญ สมายใจ"⁴

จะเห็นว่า ทั้งศาสตราและพรหมชาติต่างตีความฉัตรทอง เป็นคำพยากรณ์ในทางดี เช่นเดียวกันกับการตีความฉัตรเงิน เนื้อหาคำพยากรณ์บางส่วนก็พ้องกัน ทั้งนี้เกิดจากการพิจารณาว่าเป็นเครื่องสูงประเภทเดียวกันนั่นเอง

3.4 ความเชื่อต่าง ๆ ความเชื่อที่ปรากฏอ้างอิงในศาสตรามี 5 อย่าง จะได้ศึกษาการตีความความเชื่อให้เป็นคำพยากรณ์ของศาสตรา ดังนี้

3.4.1 แก้วห้าดวง ศาสตราทุกฉบับจะอ้างอิงความเชื่อเรื่องแก้ว 5 ดวง และมีใจความตรงกันดังนี้ "รูปนี้แก้วห้าดวงขวงจรัสรัสมิ่ กังพระรัตนไตรในโลก งามมองสีล้ำฟ้าสุหาธาร"⁵ ศาสตราทุกฉบับตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางดี และมีใจความตรงกัน ต่างกันที่สำนวนเพียงเล็กน้อย เนื้อหาจากการตีความคือ "ตั้งฉัตรแก้วกันเกตุ วิเศษศักดิ์ เป็นที่รักหัวหน้าสุหาสถาน อายุท่านจะยืนไปยาวนาน วรรณะท่านจะงาม

¹ ฤกษ์คณนวก 1.31 3.11 4.32

² ฤกษ์คณนวก 1.31

³ ฤกษ์คณนวก 4.32

⁴ อรรถกถา วิริยะบุรณะ พรหมชาติ หน้า 262

⁵ ฤกษ์คณนวก 1.14 2.17 3.9 4.22

อร่ามเรือง จะมียี่สิบกำลังตั้งราชสี ลากยี่สิบปรากฏไม่หัดเหื่อง จะมีลากลอยรองมา
นองเนื่อง จะปรากฏเรื่องปัญญาปรีชาชาย ไปภายหน้าถาวรเจริญสุข ไม่มีทุกข์ราคน
สิ้นทั้งผอง" การที่ศาสตราทุกฉบับตีความตรงกัน เพราะพิจารณาว่าแก้ว 5 คงเป็นสิ่ง
สูงค่า เหมือน "คังฉัตรแก้วกันเกตุวิเศษศักดิ์" จึงตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางดีซึ่ง
สอดคล้องกับความเชื่อว่า แก้ว 5 คง คือพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ หรือเป็นคาถา
เมตตามหานิยม

3.4.2 แก้วเจ็ดสี ศาสตราฉบับพระครูเหม เจติยาภิบาล อ้างอิงแก้วเจ็ดสี
ไว้ว่า "รูปนี้แก้วเจ็ดสี แสนประเสริฐเลิศล้ำพันโลกีย์ ประคับสี่เสด็จเจ้าประการ"¹
และตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางดี เนื้อหาคลายคลึงกับเนื้อหาที่ได้จากการตีความแก้ว
ห้าคง² ทั้งนี้เพราะพิจารณาว่าแก้วเจ็ดสีเหมือน "คังฉัตรแก้วกันเกษวิเศษศักดิ์"³
เหมือนกัน และการตีความในทางดีก็สอดคล้องกับการเป็นรัตนชาติล้ำค่า 7 ประการ หรือ
สมบัติสูงค่า 7 ประการของพระมหากษัตริย์

3.4.3 คลังเงินคลังทอง ศาสตราฉบับนายจร เหมธานนท์ ใ้อ้างอิง
คลังเงินคลังทองไว้ว่า "รูปนี้ใครแหงต้อง คลังเงินคลังทอง"⁴ และตีความเป็นคำ
พยากรณ์ในทางดีว่า เป็นคนร่ำรวยประกอบด้วยลาภยศสมบัติมากมาย เป็นที่พึงของพ่อแม่
พี่น้อง เป็นคนฉลาดและจะไ้คู่ครอง ถ้าบวชก็มีลาภสักการะมากมาย ถ้าจะศึกษาวิชา
ก็จะจำได้เร็ว สรุปได้ว่า เป็นผู้มีชะตาดีเลิศ การที่ศาสตราตีความคลังเงินคลังทองเป็น
คำพยากรณ์ในทางดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเน้นถึงความร่ำรวยทรัพย์ นับว่าสอดคล้องกับ
ความเชื่อเรื่องนี้ ทั้งความเชื่อเรื่องกำเนิดของผู้มีบุญซึ่งมีคลังเงินคลังทองมาตั้งแต่แรกเกิด
และคลังเงินคลังทองซึ่งเทียบได้กับขุนคลังแก้วของพระมหากษัตริย์

¹ ญาณคณนวก 3.15

² ญาณคณนวก 3.15 3.9

³ ญาณคณนวก 3.15 3.9

⁴ ญาณคณนวก 1.3

3.4.4 พระพุทธรูป ศาสดา 2 ฉบับ อ้างอิงความเชื่อเกี่ยวกับรอยพระพุทธรูปว่ามีใจความตรงกันว่า "รูปนี้รอยพระพุทธรูป พระมุนีนาถ องค์พระศาสดา ท่านแก่งเหยียดไว้ ที่ในโลกา"¹ และตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางดีมีใจความตรงกันดังนี้ เป็นผู้มีโชคดีมาก เป็นคนมีบุญ มีลาภ มีปัญญา บารมี มีเมตตา มีความร่ำรวย คิอะไรก็สมปรารถนา จะไ้ภรรยาและลูกสมใจ จากเนื้อหาการตีความนี้จะเห็นว่าศาสดาพิจารณาว่าพระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์ของความโชคดี มีสวัสดิมงคล สอดคล้องกับความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของรอยพระพุทธรูป

3.5 ปรากฏการณ์ธรรมชาติ ศาสดาฉบับพระครูเหม เจติยาภิบาล กล่าวอ้างอิงวงจันทร์ ไว้ว่า "รูปนี้ดวงพระจันทร์ฯ ลอยอยู่บนฟ้า สวยสดงดงาม เหล่าหมู่คารา ลอยฟ้าติดตาม มองดูงดงาม ในยามราตรี ส่องแสงทั่วโลก"² และตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางดีว่า เป็นผู้มีโชคดี จะทำสิ่งใดก็สมปรารถนา สมบูรณ์ด้วยทรัพย์สินเงินทอง จะไ้คู่ครองและมีลาภลอย การที่ศาสดาตีความพระจันทร์เต็มดวงเป็นคำพยากรณ์ในทางดี นับว่าสอดคล้องกับความงามสง่าของวงจันทร์ยามเต็มดวง เพราะธรรมชาติของพระจันทร์ยามนี้ถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ของความสมบูรณ์ถึงงาม หรือความมีโชคคี่นั้นเอง

3.6 ชื่อบุคคล ชื่อบุคคลที่ปรากฏอ้างอิงในกาสดา คือ พระพุทธรักษาจารย์ ศาสดาฉบับนางสมแป้น บุญะโหดระ อ้างอิงไว้ว่า "รูปนี้พระพุทธรักษา เทศนาสั่งสอนชน"³ และตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางดีว่า เป็นผู้มีบุญ มีคุณธรรมสูง จะหาไร่นาหรือค้าขายก็จะประสบความสำเร็จ คิอะไรก็สมปรารถนา จะไ้บุตรคนโตเป็นชาย บุตรคนที่สองเป็นหญิง จะมีความสุขสบายไร้โรครักย ศัตรูจะทำร้ายไม่ได้ และ

¹ดูภาคผนวก 1.4 2.3

²ดูภาคผนวก 3.26

³ดูภาคผนวก 2.1

จะไต่ของที่หายไป কিনะมา การที่ศาสนาที่ความพระพุทธรูปโกษาจารย์เป็นคำพยากรณ์ในทางดี นับว่าเป็นการตีความที่เหมาะสม เพราะพระพุทธรูปโกษาจารย์เป็นพระอรหันตที่สำคัญที่สุดของพระพุทธศาสนา เป็นมหาวิริยที่ยิ่งใหญ่ได้รับการยอมรับนับถือสูงยิ่ง เหมาะที่จะอ้างอิงแทนความโชคคิ หรือความดีงามดังที่ปรากฏจากการตีความของศาสดาทั้งกล่าวแล้ว

จากการศึกษาการตีความวรรณกรรมเบ็ดเตล็ดให้เป็นคำพยากรณ์ของศาสดาซึ่งกล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่า ศาสดานาวรรณกรรมเบ็ดเตล็ดมาอ้างอิง 6 กลุ่ม รวมทั้งหมด 16 รายการ เป็นการตีความในทางดี 13 เรื่อง ทางปานกลาง 2 เรื่อง และทางร้าย 1 เรื่อง การตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางดีมีมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะเกร็ดวรรณคดีสำนวน พรหมชาติ ความเชื่อ และชื่อบุคคล ที่ศาสดานามอ้างอิง ล้วนมีความหมายในทางดีงาม คือเป็นบุคคลชั้นสูงหรือเป็นผู้มีคุณธรรมความสามารถ (ฤาษี พระอินทร์ พอมม พอมค พระพุทธรูปโกษาจารย์) เป็นของสูงมีความศักดิ์สิทธิ์ หรือมีค่า มีเกียรติยศ (ฉัตรเงิน ฉัตรทอง แกว 5 ดวง แกว 7 สี คลังเงินคลังทอง พระพุทธรูปบาท พระจันทร์เต็มดวง) และสำนวนเปรียบกับความสมหวัง (ลิงไค้ตุง) ยกเว้นคำพยากรณ์ในทางปานกลาง และทางร้าย รวม 3 เรื่อง ซึ่งได้จากการตีความ สำนวนเมาหลังโกง ชักไม้เอาปลายไป และเทวคัจจ การตีความวรรณกรรมเบ็ดเตล็ดของศาสดา จึงได้ลักษณะคำพยากรณ์ซึ่งสอดคล้องเหมาะสมกับวรรณกรรมที่นามอ้างอิงเป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังพบว่าในกรณีที่ศาสดาต่างฉบับอ้างอิงวรรณกรรมเบ็ดเตล็ดตรงกัน จะตีความเป็นคำพยากรณ์ในทางดี ทางปานกลาง และ/หรือทางร้ายเหมือนกัน และมีเนื้อหาส่วนใหญ่ตรงกัน เนื้อหาซึ่งแตกต่างกันจะมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

โลกทัศน์ที่ปรากฏในศาสนา

ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์ด้วยกันเกิดขึ้นได้เสมอ ความขัดแย้งบางกรณีอาจกลายเป็นพิษเป็นภัยต่อบ้านเมืองได้ เมื่อโลกเจริญขึ้นขอบเขตการสมาคมของมนุษย์กว้างขวางขึ้นโอกาสของความขัดแย้งก็มีมากขึ้น เรื่องส่วนตัวกำลังกลายเป็นเรื่องส่วนรวมที่ทุกคนต้องเผชิญและรับผิดชอบร่วมกัน มนุษย์จึงต้องหันมาศึกษาให้เข้าใจกันและยอมรับความเป็นที่พึ่งพึ่งกันและกันอย่างแท้จริง "ทั้งนี้เห็นอื่นใด เราจะต้องศึกษาเข้าใจและยอมรับถึงธาตุแท้วัฒนธรรม คตินิยม โลกทัศน์ หรือปรัชญาของแต่ละฝ่ายให้ถ่องแท้ที่สุด"¹ การศึกษาโลกทัศน์เป็นการศึกษาเรื่องความคิดหรือมโนกรรม ซึ่งมีความสำคัญที่สุดและมีผลกว้างขวางรุนแรงที่สุด² ฉะนั้นการศึกษาโลกทัศน์จึงเป็นการศึกษาที่มีค่า มีความสำคัญ กล่าวคือ ทำให้เข้าใจชีวิตปัจจุบันของตน คนร่วมชาติ ตลอดจนรวมโลก สามารถครองตนและปฏิบัติต่อกันและกันด้วยดี เป็นการขจัดมูลเหตุของความขัดแย้ง ซึ่งอาจทำให้เกิดความวุ่นวายเดือดร้อนอย่างใหญ่หลวงขึ้นในสังคมมนุษย์

โลกทัศน์ หมายถึง ทัศนะหรือแนวคิดที่กำหนดวิถีชีวิตและค่านิยมของคนในสังคม โลกทัศน์หรือความคิดนี้เกิดจากวัฒนธรรมของคนในสังคมนั้น

เมื่อโลกทัศน์มีที่มาจากวัฒนธรรม การศึกษาโลกทัศน์จึงต้องศึกษาโครงสร้างทางวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ ด้วย และกล่าวได้ว่าการศึกษาโลกทัศน์เป็นการศึกษาที่ต่อเนื่องจากการศึกษาวิถีชีวิตและค่านิยม ดังที่ จาเวีย แสงทองแซ กล่าวไว้ว่า "วิถีชีวิตเป็น

¹ลีทธี บุตรอินทร์ โลกทัศน์ชาวไทยลานนา หน้า 11

²พระราชวรมนี พุทธธรรม หน้า 160 - 161

เพียงปรากฏการณ์พื้นผิวที่สามารถเห็นได้ แต่ส่วนที่กำหนดวิถีชีวิตนั้นก็คือโลกทัศน์ ซึ่งเป็นผลมาจากการปรับตัวของชนกลุ่มนั้นมาแต่อดีต โดยสืบทอดพระชนะให้แก่ชนกลุ่มเดียวกันมาในรูปของความรู้และวัฒนธรรม"¹

ข้อมูลหรือแหล่งที่จะศึกษาค้นคว้าโลกทัศน์ ได้แก่ ภาษา การละเล่น วรรณกรรม ความเชื่อ และศิลปกรรม ซึ่งทั้งหมดก็คือวัฒนธรรมนั่นเอง² จะเห็นได้ว่า วรรณกรรม เป็นงานสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมรูปแบบหนึ่งที่บันทึกความรู้สึนึกคิดหรือโลกทัศน์ของมนุษย์ไว้ในบรรดาวรรณกรรมต่าง ๆ เช่น จารึก จดหมายเหตุ พงศาวดาร วรรณคดี นิทาน เป็นต้น ศาสตร์เป็นวรรณกรรมลายลักษณ์อย่างหนึ่งที่มีลักษณะพิเศษ สามารถบันทึกทัศนะหรือแนวคิดของกลุ่มชนไว้ได้อย่างมากมาย จึงเหมาะที่จะใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาโลกทัศน์

ศาสตร์ เป็นวรรณกรรมประเภทการเล่าย่อยเพื่อการพยากรณ์ชีวิต เนื้อหาของศาสตร์จึงเกี่ยวพันกับโลกธรรม 8 ซึ่งประกอบด้วยอภิหารมณั์ ได้แก่ อารมณหรือสิ่งที่น่าปรารถนา น่าพอใจ 4 อย่าง คือ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข และอนิหารมณั์ ซึ่งมีความหมายตรงข้าม ได้แก่ เลื่อมลาภ เลื่อมยศ นินทา และทุกข์ จึงกล่าวได้ว่า เนื้อหาของศาสตร์เป็นเสมือนการแสดงค่านิยม หรือ "สิ่งของ สถานการณ์ ภาวะ หรือหลักการ ซึ่งเป็นที่พึงปรารถนาหรือเป็นที่ยกย่อง และเป็นที่เสาะแสวงหาของผู้คนส่วนใหญ่ของสังคมหนึ่ง ๆ"³ และค่านิยมคือที่มาหรือช่องทางที่บุคคลแสดงออกถึงโลกทัศน์ของตน⁴ ด้วยเหตุนี้เนื้อหาของศาสตร์จึงเหมาะเป็นพิเศษสำหรับใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาโลกทัศน์

¹จำเริญ แสงกวงแซ โลกทัศน์ชาวไทยภาคใต้ ที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็ก

หน้า 3

²ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ โลกทัศน์ชาวไทยภาคใต้ หน้า 15

³ก. หน้า 8

⁴ก. หน้า 12

ลักษณะเนื้อหาคำพยากรณ์ของศาสตร์ราแบ่งเป็น 3 ลักษณะ ซึ่งศาสตร์รามักระบุไว้อย่างชัดเจน ได้แก่ เนื้อหาคำพยากรณ์ในทางดี ทางปานกลาง และทางร้าย การระบุลักษณะเนื้อหาอย่างชัดเจนนี้ ช่วยให้แน่ใจได้ว่า สิ่งของ สถานการณ์ ภาวะหรือหลักการนั้น ๆ เป็นสิ่งที่บุคคลเลือกหรือนิยมหรือไม่อย่างไร การพิจารณาคำนิยมจากศาสตร์ราจึงน่าจะมีความถูกต้องเที่ยงตรงสูง และมีผลทำให้การศึกษาโลกทัศน์สะกดงและความเชื่อถือได้สูงควย

ศาสตร์ราซึ่งใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้จากท้องถิ่นของจังหวัดนครศรีธรรมราช บางฉบับหมอบศาสตร์รายังใช้เป็นคู่มือในการพยากรณ์ชีวิตให้แก่บุคคลจนถึงปัจจุบัน ศาสตร์ราจึงเป็นวรรณกรรมที่ชาวนครศรีธรรมราชยอมรับว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า โลกทัศน์ที่ปรากฏในศาสตร์ราเป็นโลกทัศน์ของชาวนครศรีธรรมราช

ลักษณะโครงสร้างทางวัฒนธรรมของจังหวัดนครศรีธรรมราช

เนื่องจากโลกทัศน์มีที่มาจากวัฒนธรรม การศึกษาโลกทัศน์จึงต้องศึกษาลักษณะโครงสร้างทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นพื้นฐานความเข้าใจเสียก่อน ลักษณะโครงสร้างทางวัฒนธรรมก็คือ "ลักษณะมูลฐานขององค์ประกอบสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมทั้งโดยตรงและโดยอ้อมที่สามารถทำให้วัฒนธรรมคงรูปอยู่ได้"¹ โครงสร้างทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นตัวกำหนดโลกทัศน์ของชาวไทยภาคใต้ ได้แก่ ศาสนา อาชีพ ภูมิศาสตร์ และการศึกษา² จะได้กล่าวเน้นลักษณะโครงสร้างทางวัฒนธรรมของชาวนครศรีธรรมราชดังนี้

¹ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ "พื้นฐานวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้" ใน ชีวิตไทย ปักษ์ใต้ ชุดที่ 4 หน้า 9

²ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ โลกทรรศน์ไทยภาคใต้ หน้า 5 - 7

1. ศาสนา ศาสนามีบทบาทสำคัญในการกำหนดรูปแบบของวัฒนธรรม¹ และมีอิทธิพลต่อความคิด หรือโลกทัศน์ของชาวนครศรีธรรมราช อาจแยกพิจารณาเป็น

3 ส่วน คือ

1.1 ความเชื่อดั้งเดิมหรือลัทธินับถือผีสงฆ์เทวคา ชาวนครศรีธรรมราช ก็เหมือนกับชาวไทยภาคใต้ หรือชาวไทยในท้องถิ่นอื่น ๆ คือมีความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับ อานาจเหนือธรรมชาติหรือผีสงฆ์เทวคา ดังจะเห็นได้จากนิยาย นิทาน และเรื่องความรู้ต่าง ๆ ซึ่งเป็นคติเชื่อดั้งเดิมของชาวบ้าน เช่น การนับถือเทวคาอารักษ์ พระภูมิเจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา ผีบรรพบุรุษ ผีเรือน เป็นต้น ผีสงฆ์เทวคาเหล่านี้ชาวบ้านเชื่อว่ามีความยิ่งใหญ่กว่าคนและถือเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ความเชื่อดั้งเดิมเรื่องผีสงฆ์เทวคาจึงจัดเป็นศาสนาดั้งเดิมของมนุษย์² ความเชื่อดั้งเดิมเหล่านี้ฝังลึกอยู่ในจิตใจของชาวนครศรีธรรมราชมาช้านาน และก็ถ่ายทอดสืบต่อกันมาโดยตลอด จนแม้กระทั่งเมื่อยอมรับนับถือพุทธศาสนาแล้ว ชาวนครศรีธรรมราชก็ยังมิได้ละทิ้งความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์นั้น แต่กลับนำมาเป็นส่วนหนึ่งของศาสนาด้วย

1.2 ศาสนาพราหมณ์³ ตามหลักฐานทางโบราณคดีแสดงให้เห็นว่า อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ได้เข้าสู่จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดใกล้เคียงราวพุทธศตวรรษที่ 8 - 12 หลักฐานที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ หอพระอิศวร หอพระนารายณ์ เสาชิงช้า ตำนานพราหมณ์เมืองนครศรีธรรมราช เป็นต้น ความเป็นมา

¹ ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ "พื้นฐานวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้" ใน ชีวิตไทยภาคใต้ ชุดที่ 4 หน้า 5 - 6

² สุชีพ ปุณณภาพ ประวัติศาสตร์ศาสนา หน้า 248

³ สุวิทย์ ทองศรีเกตุ "อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช" ใน เดือนสิบ'23 หน้า 23 - 39

ของศาสนาพราหมณ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราชได้สืบทอดกันมาไม่ได้ขาดสาย ศาสนาพราหมณ์กลายเป็นวัฒนธรรมและเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของจังหวัดนี้ มีส่วนสร้างและสนับสนุนพฤติกรรมทางการเมืองและการปกครอง ความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตและแนวทางเกี่ยวกับเศรษฐกิจ ดังที่ปรากฏในพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีโล้ชิงช้า พิธีแรกนาขวัญ พิธีโล้แม่แมค และพิธีวางศิลาฤกษ์ต่าง ๆ

1.3 ศาสนาพุทธ พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในจังหวัดนครศรีธรรมราชมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน เป็นศาสนาที่แพร่หลายได้รับการนับถือและมีอิทธิพลสูงที่สุด หลักฐานที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนาในนครศรีธรรมราชมีอยู่มากมาย เช่น พระบรมธาตุเจดีย์ ซึ่งตามประวัติกล่าวว่า พระเจ้าศรีธรรมมาโลกราชทรงสร้างเมื่อประมาณปี พ.ศ. 1300 ในสมัยศรีวิชัย¹ ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง กำนันที่ 2 บรรทัดที่ 28 - 31 จารึกความไว้ว่า "...พ่อขุนรามคำแหงกระทำไอยทานแก่มหาเถรสังฆปรมาจารย์เรียนจบปิฎกไตรหลวงกว่าปู่ครูในเมืองนี้ทุกคนลูกแต่เมืองศรีธรรมราชมา"² ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่านครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนามาแต่โบราณ ในปัจจุบันจังหวัดนครศรีธรรมราชมีโบราณสถาน โบราณวัตถุ และวัดทางพุทธศาสนามากมาย เช่น วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร วัดเสมาเมือง วัดเขาขุนพนม วัดท่าโพธิ์รววิหาร หอพระพุทธสิหิงค์ พระพุทธสิหิงค์ พระเจดีย์ยักษ์ กรุพระเครื่องเมืองนครศรีธรรมราช เป็นต้น พุทธศาสนิกชนของนครศรีธรรมราชมีความยึดมั่นต่อพุทธศาสนาอย่างแรงกล้าจนได้ชื่อว่าเป็น "เมืองพระ"³ กล่าวได้ว่าพุทธศาสนาเป็นแกนนำกำหนดวิถีชีวิตของชาวนครศรีธรรมราช หลักธรรมของพุทธศาสนากลายเป็นปรัชญาและจริยธรรมในการดำเนินชีวิต เกือบตลอดเวลา 12 เดือนในรอบปีชาวนครศรีธรรมราชมีกิจกรรมทางพุทธศาสนา มีได้ขาด

¹ วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ นครศรีธรรมราช หน้า (3)

² ก.

³ ก. หน้า 30

ศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตชาวนครศรีธรรมราช และเป็นรากฐานของวัฒนธรรมที่ฝังแน่นมากราบเท่าทุกวันนี้ โดยความเชื่อผีสงเทวคายังคงอยู่เป็นรากฐานชั้นล่าง มีพุทธศาสนาซ้อนอยู่ชั้นบน ในขณะที่เกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ก็เข้ามาปะปนในพิธีการ

2. อาชีพ อาชีพสำคัญของชาวนครศรีธรรมราชตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันคืออาชีพเกษตรกรรม¹ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพาะปลูกคือ ทำนา ทำสวน ทำไร่ มีการปลูกพืชหลายชนิด เช่น ข้าว ยางพารา มะพร้าว กาแฟ ถั่วเขียว ถั่วลิสง ยาสสูบ สับปะรด แคนโม หูเหียน มังคุด ลำสาก เงาะ ขนุน สะตอ พริก ข้าวโพด เป็นต้น จากการประกอบอาชีพดังกล่าวนี้ทำให้ชาวนครศรีธรรมราช หรือชาวใต้ได้ความรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งด้านเกี่ยวกับบุคคล ชุมชนชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ² กล่าวได้ว่า สังคมเกษตรกรรมของชาวนครศรีธรรมราชมีส่วนหล่อหลอมวัฒนธรรมและสะท้อนออกมาในรูปของภาษา วรรณกรรมพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน นิสสัยใจคอ และขนบธรรมเนียม ประเพณี ตัวอย่างทางภาษา เช่น "อยากตื่นสายให้สร้างสวนพร้าว อยากตื่นเช้าให้สร้างสวนยาง" "น้ำเต้าจ๋า มา ชีพราล่าไป" ตัวอย่างคำประเพณี เช่น ประเพณี แรกนาขวัญ การทำนาหว่า การทำขวัญข้าว เป็นต้น

3. ภูมิศาสตร์ ภูมิศาสตร์หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ช่วยหล่อหลอมวัฒนธรรม³ นครศรีธรรมราชปัจจุบันเป็นจังหวัดซึ่งตั้งอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทย มีพื้นที่กว้างใหญ่และอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติหลายประการ มีแร่ธาตุหลายชนิด มีป่าไม้คลุมพื้นที่กว้างขวาง มีความงามของธรรมชาติ เช่น

¹ วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ นครศรีธรรมราช หน้า 33

² ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ โลกทรรศน์ไทยภาคใต้ หน้า 6

³ อ. หน้า 7

นาคก ห้วย หนอง คลอง บึง แม่น้ำ และทะเล¹ สถาปณิศาสตร์ทั้งกล่าวมี
อิทธิพลต่อวัฒนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม ประชุม ชุมเพ็งพันธุ์ กล่าวว่ เหตุที่
ชาวภาคใต้มีภาษา อาหารการกินอยู่ การแต่งกาย การดำรงชีวิต เครื่องมือ
เครื่องใช้ ศิลปกรรม ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม หัตถกรรม นาฏศิลป์ เป็นของ
ตัวเอง ก็เพราะเอกลักษณ์ทางภูมิศาสตร์ช่วยเกื้อกูล² การที่นครศรีธรรมราชมีทรัพยากร
ธรรมชาติทุกด้านอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านก็รู้จักบำรุงรักษานาเอามาใช้และปรับปรุงให้
เหมาะสมเป็นของตนเอง กลายเป็นโครงร่างทางวัฒนธรรมที่แสดงบุคลิกลักษณะของชาว
นครศรีธรรมราช โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอยู่ติดกับทะเล ธรรมชาติของชายทะเลได้เป็น
แหล่งให้ความคิดและรูปแบบของการถ่ายทอดวัฒนธรรม ตัวอย่างเช่น เพลงพื้นเมือง
เค่นควง พุมศิริ³ กล่าวว่ ธรรมชาติของภาคใต้มีทะเลที่เคลื่อนไหวสลับตัวอยู่เสมอ
มีฝนตกพรำอยู่เป็นนิจ มีลมพัดเข้ามา ทำให้กิ่งไม้ใบไม้แกว่งไกว สั่นไหวเกิดเสียงซู่ซ่า
อยู่เสมอ ลักษณะของธรรมชาติชายทะเลดังกล่าวนี้อิทธิพลต่อเพลงพื้นเมืองภาคใต้ทั้ง
ในค่านเนื้อร้อง สำเนียง ทานอง ลีลา และจังหวะ กล่าวคือ เพลงภาคใต้มีทานองซ้ำ
น้อย และกระฉับกระเฉงสลับกันไป มีลีลาขึ้นคันท้า ๆ และมันตัวเร่งเข้าเล็กน้อย
ลงท้ายเพลงจะซ้ำคาร้องและทานองโยนไปโยนมาอยู่เรื่อยไป เหมือนกับลูกคลื่นที่มันตัว
ซัดเข้าฝั่งแล้วซาดอยออกไป ลูกใหม่ก็ซัดซาดอยเข้ามาอีกเป็นลำดับโดยตลอด ด้วย
เหตุนี้จึงกล่าวว่ภูมิศาสตร์มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์วัฒนธรรม

¹ วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ นครศรีธรรมราช หน้า 3

² ประชุม ชุมเพ็งพันธุ์ "พื้นฐานวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้" ใน ชีวิตไทย
ปักข์ใต้ ชุดที่ 4 หน้า 10

³ เคนควง พุมศิริ "อิทธิพลของวัฒนธรรมอันดีต่อเพลงพื้นบ้านของไทย"
อักษรศาสตร์ 2 : 57 - 69 กรกฎาคม 2524

4. การศึกษาอบรม ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีชี้ให้เห็นชัดว่า ภาคใต้โดยเฉพาะนครศรีธรรมราช เป็นภูมิภาคที่มีการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมเจริญรุ่งเรืองมาช้านาน หลักฐานที่ปรากฏในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงกิติ ศิลาจารึกกรุงตามพรลิงค์กิติ ตลอดจนพงศาวดารและตำนานต่าง ๆ ย่อมยืนยันความจริงข้อนี้ได้ดีว่า ชาวภาคใต้น่าจะรู้จักเรียนรู้หนังสือบ้างแล้วตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 1200เศษ¹ หนังสือเป็นบ่อเกิดศิลปวิทยา สร้างคนโหดเลวรอบรู้ และส่งผลให้วัฒนธรรมเจริญรุ่งเรือง การคิดทำหนังสือมากขึ้น เป็นปัจจัยให้การศึกษาก้าวหน้า ชาวบ้านได้รับการอบรมสั่งสอน ศิลปวิทยาการต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง เกิดกวีหรือนักปราชญ์ขึ้นหลายคน เช่น นายเรือนานใน หมิ่นสนิท ชูปราชญ์ สุขปราชญ์ ปานบอด เป็นต้น การบวชเรียนก็ถือเป็น การศึกษาอย่างหนึ่งและเป็นค่านิยมที่ปรากฏในวรรณกรรมหลายเรื่อง และจากการศึกษาหาประสบการณ์อีกเช่นกันที่ทำให้เกิดการละเล่นต่าง ๆ ตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ หนังสวดสูง มโนห์รา กาหลอ และเพลงบอก เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมที่เกิดจากศาสนา อาชีพ หรือสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ก็ตาม จะคงอยู่และสืบต่อไปยังคนรุ่นหลังได้ก็ต่อด้วยการถ่ายทอดหรือการศึกษาอบรม²

ในปัจจุบันชาวนครศรีธรรมราชก็ยังเป็นผู้สนใจและรักการศึกษาเหมือนเช่นในอดีต ดังจะเห็นได้จากจำนวนผู้เรียน และสถานศึกษาซึ่งมีอยู่มากมายในจังหวัด ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียน และการศึกษาพิเศษต่าง ๆ มีการจัดตั้งสถานศึกษาเพิ่มขึ้นอยู่เสมอทั้งสถานศึกษาของรัฐบาลและเอกชน ในปัจจุบันนครศรีธรรมราชมีวิทยาลัยครู วิทยาลัยเกษตรกรรม วิทยาลัยนาฏศิลป์ วิทยาลัยอาชีวศึกษา และได้มีการเรียกร้องให้รัฐบาล

¹ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ "พื้นฐานวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้" ใน ชีวิตไทย ปักษ์ใต้ ชุดที่ 4 หน้า 10 - 11

²ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ โลกทรรศน์ชาวไทยภาคใต้ หน้า 7

จัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นในจังหวัด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาวนครศรีธรรมราชมีความสนใจ และให้ความสำคัญอย่างมากในเรื่องการศึกษา สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม พื้นบ้าน ชาวนครศรีธรรมราชก็ให้ความสำคัญ จะเห็นได้จากการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรม ภาควิทยา วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช ซึ่งมีหน้าที่บำรุง ส่งเสริมและศึกษาคุณค่าทาง ศิลปวัฒนธรรมโดยเฉพาะ ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าการศึกษาของจังหวัดนครศรีธรรมราช มีความเจริญก้าวหน้ามาโดยตลอด และการศึกษามีส่วนสร้างสรรค์ อนุรักษ์ และพัฒนา วัฒนธรรมของท้องถิ่น

องค์ประกอบทั้ง 4 ประการดังกล่าวมานี้ คือลักษณะโครงสร้างทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้มนุษย์คิดสร้างสรรค์ผลงานด้านต่าง ๆ ได้แก่ ภาษาและหนังสือ การละเล่นพื้นเมือง โบราณสถานและโบราณวัตถุ พิธีกรรม เป็นต้น และความคึกซึ้ง แฉ่งอยู่เบื้องหลังงานสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมเหล่านี้คือสิ่งที่เรียกว่า โลกทัศน์

โลกทัศน์ที่ปรากฏในศาสนา

เนื้อหาของโลกทัศน์จะทำให้ทราบความจริงว่า มนุษย์เป็นอย่างไร มีความรู้สึก นึกคิดอย่างไร มองกันในงานไหน เข้าใจและปฏิบัติต่อกันอย่างไร ทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ ตัวเอง และทั้งที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม¹ ด้วยเหตุนี้การศึกษาโลกทัศน์ที่ปรากฏในศาสนา จึงแบ่งโลกทัศน์ของชาวนครศรีธรรมราชออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. โลกทัศน์ที่มีต่อธรรมชาติ
2. โลกทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ
3. โลกทัศน์ที่มีต่อมนุษย์

โลกทัศน์ที่มีต่อธรรมชาติ

ธรรมชาติคือสภาวะของสิ่งทั้งหลายซึ่งแวดล้อมอยู่รอบ ๆ ตัวมนุษย์ และที่ปรากฏอยู่ในความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ ธรรมชาติจึงมีทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ชวนครศรีธรรมราช มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติทั้งโดยตรงและโดยอ้อม มีแนวความคิดในการมองธรรมชาติซึ่งจัดเป็นโลกทัศน์ และปรากฏในศาสตราดังนี้

1. มีความสนใจ มองเห็นความงามและรู้จักใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ

เนื้อหาของศาสตราแสดงให้เห็นว่า ชวนครศรีธรรมราชมีความสนใจธรรมชาติที่แวดล้อมตนเองอยู่ ความสนใจต่อปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น วิถีโคจรของดวงดาวทำให้เกิดการเรียนรู้และรู้จักกำหนดทิศ คือ ทิศเหนือ ทิศใต้ ทิศตะวันออก ทิศตะวันตก หรือทิศอุดร ทิศทักษิณ ทิศบูรพา ทิศประจิม ทิศอาคเนย์ ทิศหรดี ทิศอีสาน และทิศพายัพ ความสนใจดังกล่าวทำให้เกิดความรู้ และเป็นสิ่งที่จะต้องเรียนรู้เพื่อประโยชน์ของตน ตัวอย่างเช่น "...ห้ามลงนาวาไปไกล ระว่างกามัย* เหนือใต้ ห้ามจรเดินทาง..."¹ และ "...4 เดือนพระเคราะห์ทับ จะได้รับอันตราย ห้ามว่าอย่ามันผาย ไปอุดรและทักษิณ..."² จะเห็นได้ว่า การกำหนดทิศในศาสตราเกิดจากการสนใจสังเกตธรรมชาติของดวงดาว และความรู้เรื่องทิศเป็นสิ่งที่บุคคลจะต้องเรียนรู้เพื่อประโยชน์ของตน กล่าวคือ เมื่อตนเดินทางไปในทิศที่ศาสตรากำหนดว่ามีอันตราย ความปลอดภัยก็จะเกิดขึ้นแก่ตน

ความสนใจสังเกตพิจารณาดวงดาวซึ่งเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ ทำให้มนุษย์รู้จักกลุ่มดาวและกำหนดชื่อเรียกดาวนั้น ๆ เช่น ดาวหมี ดาวลูกไก่ ดาวจระเข้ เป็นต้น

* คาแมลง หมายถึง ภัย

¹ ฎีกาฉนวนก 4.18

² ฎีกาฉนวนก 1.25

ต่อมาพัฒนาความรู้เรื่องดวงดาวจนเป็นสถิติและกฎเกณฑ์ รู้จักการคำนวณการโคจรของดวงดาว และนำมาใช้ประโยชน์ในการพยากรณ์ชีวิตของบุคคล ความรู้เรื่องดวงดาวจึงกลายเป็นศาสตร์ที่เรียกว่า โหราศาสตร์ มีกฎเกณฑ์และศัพท์เฉพาะมากมาย ตัวอย่างที่ปรากฏในศาสตร์ฯ เช่น "...ต้องคำต้อยย้อยยับแทบอัมปาง เพราะกำสัจก่อนเกินไป เช่นนี้ ต้องทนกำจาเกาะพระเคราะห์นัก เสาร์ทับลักคณาเสียวราษี พ้น 4 เดือน เคลื่อนคล้ายสวายก็..."¹

ตัวอย่างศาสตร์ฯข้างต้น จะเห็นว่ามีศัพท์เฉพาะซึ่งเป็นความรู้ทางโหราศาสตร์ได้แก่

พระเคราะห์ หมายถึง การนำผลมาให้โดยอิทธิพลของดวงดาว 9 ดวง คือ อาทิตย์ จันทร์ อังคาร พุธ พฤหัสบดี ศุกร์ เสาร์ และเกตุ ทางโหราศาสตร์ถือว่าดาวนพเคราะห์นี้เป็นดาวกำหนดโชคชะตาของคน โดยทั่วไปนำมาใช้หมายถึง "สิ่งที่นำผลมาให้โดยไม่ได้อาคาหมาย เช่น เคราะห์ดี เคราะห์ร้าย มักนิยมใช้ในทางไม่ดี เช่น มีเคราะห์ ฟากเคราะห์"²

เสาร์ เป็นดาวพระเคราะห์ดวงหนึ่งที่ทางโหราศาสตร์ถือว่ามียิทธิพลกำหนดโชคชะตาของคน ความหมายของดาวเสาร์ หมายถึง ความอดทน ความรับผิดชอบอย่างหนัก ดาวเสาร์มียิทธิพลไปในทางเคราะห์ร้าย³ ในศาสตร์ฯเรื่องนี้แสดงว่าดาวเสาร์อยู่ในตำแหน่งสัมพันธ์ไม่ดีกับดวงชะตา โหราศาสตร์กำหนดว่าตำแหน่งดังกล่าวทำให้เกิดความโศกเศร้า มีอุปสรรคด้านการงาน และฐานะจะตกต่ำ⁴

¹ ฤกษ์คณนวก 2.21

² ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หน้า 191

³ สิงห์โต สุริยาอารักษ์ โหราศาสตร์ไทย หน้า 41

⁴ ฤ. หน้า 42

ทัฬหี หมายถึง ลักษณะที่ดาวพระเคราะห์ (ในที่นี้คือดาวเสาร์) มีตำแหน่งอยู่ในเรือนเดียวกัน หรือจรมารวมลัคนา เรียกว่า ทัฬหีลัคนา¹

ลักขณา คือ ลัคนา หมายถึง เวลาเกิดของเจ้าของชะตา กล่าวคือ เมื่อเกิดเวลาไหนก็ใส่เครื่องหมายไว้ในราศีของเวลาเกิด และจากจุดที่ลัคนาสถิตอยู่นั้นให้เริ่มนับเป็น "ศุภ" เรื่อยไปจนครบทั้ง 12 ราศี²

ราศี คือ ราศี ในทางโหราศาสตร์ถือโลกเป็นศูนย์กลางมีดาวพระเคราะห์เป็นบริวารโคจรรอบโลก และแบ่งที่ว่างในท้องฟ้าหรือจักรวาลออกเป็น 12 ส่วนเพื่อเป็นที่หมายการโคจรของดวงดาว แต่ละส่วนเรียกว่า ราศี รวมเป็น 12 ราศี จากราศีเมษ ถึงราศีมีน กำหนดเลขและความหมายของแต่ละราศี ตัวอย่างเช่น ราศีมีนใช้เลข 11 เป็นเครื่องหมาย มีรูปปลาตะเพียนคู่แหวกว่ายคลอเคลียกันอยู่อย่างมีความสุขสบาย ความหมายว่าปราศจากความทุกข์³

ศัพทเฉพาะเหล่านี้คือส่วนหนึ่งของกฎเกณฑ์ทางโหราศาสตร์ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นศาสตร์ที่เกิดขึ้นจากความสนใจธรรมชาติคือดวงดาวในท้องฟ้า

นอกจากนี้ความเชื่อเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับธรรมชาติที่ปรากฏในศาสนา เช่น ราหูจับจันทร์ กล้วยออกลูกเป็นทอง แก้วเจ็ดสี ฆริณีสืบ ตลอดจนสวนวนเปรียบเทียบ "ลิงโคกสูง" และ "ชักไม้เอาปลายไป" เหล่านี้อาจกล่าวได้ว่าเกิดขึ้นเพราะพื้นฐานคือความสนใจธรรมชาติ

¹ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หน้า 388

²อานนท์ อาภาภิรม สังคม วัฒนธรรม และประเพณีไทย หน้า 56

³สิงห์โต สุริยาอารักษ์ โหราศาสตร์ไทย หน้า 21 - 25

โลกทัศน์อีกอย่างหนึ่งของชาวนครศรีธรรมราชที่มีต่อธรรมชาติคือมองเห็นความงามของธรรมชาติ โลกทัศน์ข้อนี้เกี่ยวเนื่องกับความสนใจธรรมชาติ กล่าวคือความสนใจจะสร้างความซาบซึ้ง และมองเห็นความสวยงาม ในขณะที่เดียวกันความงามก็สามารถดึงดูดความสนใจได้ ตัวอย่างความงามของธรรมชาติที่ปรากฏในศาสตร์คือความงามของดวงจันทร์ ซึ่งศาสตราจารย์พรณาไวสัน ๆ ว่า

รูปนี้ ดวงพระจันทร์ ลอยอยู่บนฟ้า สวยสดงดงาม
เหล่าหมู่คารา ลอยฟ้าติดตาม มองดูงดงาม ในยามราตรี
ส่องแสงทั่วโลก เป็นโชคโลกก็ ฉายแสงรัสมี
สีนวลวนใจ...¹

ด้วยพื้นฐานของความสนใจ ช่างสังเกต และพิจารณาจากธรรมชาติ ทำให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ มากมาย และการเรียนรู้ก็นำไปสู่การมองเห็นประโยชน์ รู้จักใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ การประกอบอาชีพกสิกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพาะปลูก คือการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติโดยตรง ตัวอย่างจากศาสตร์ เช่น

...ถ้าจะทำไร่ ปลูกบัวถั่วไผ่ จะไถราคา ไถราคาแพง เค้าแดงผักหญ้า
ปลูกบัวถั่วงา...²
...ทานาหาไร่ ไถฉลนั้กหนา ถ้าจะทำไร่ ปลูกบัวถั่วไผ่ จะไถราคา
ไถราคาแพง เค้าแดงผักหญ้า...³

¹ ภูภาคผนวก 3.26

² ภูภาคผนวก 1.15

³ ภูภาคผนวก 2.15

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า ชาวบ้านรู้จักเพาะปลูกพืชหลายอย่าง ได้แก่ บัว ถั่ว ฝ้าย งา และแตง พืชแต่ละอย่างนี้มีหลายชนิดด้วยกัน แต่ละชนิดต้องการ ดิน น้ำ อากาศ และการดูแลที่แตกต่างกัน อาชีพเพาะปลูกจึงเป็นวิชาและการทำงาน ที่แสดงถึงความสนใจ รอบรู้และมองเห็นคุณค่าของธรรมชาติได้อย่างชัดเจน

2. มีความเชื่อว่าธรรมชาติบางอย่างเป็นสิ่งเร้นลับและมีอำนาจ

นอกจากชาวบ้านจะมีความสนใจและมองเห็นคุณค่าของธรรมชาติแล้ว ธรรมชาติหลายอย่างเป็นปรากฏการณ์ที่ชาวบ้านอธิบายด้วยหลักของเหตุผลไม่ได้ เช่น ฝนตก พายุพัด พายุ น้ำป่า เป็นต้น เมื่อหาคำตอบหรืออธิบายสิ่งเหล่านี้ ไม่ได้ ความกลัวก็เกิดขึ้น และด้วยความหวาดกลัวนี้เองที่กระตุ้นให้เกิดความคิดจินตนาการ เกี่ยวกับธรรมชาติ กล่าวคือชาวบ้านคิดว่าธรรมชาติหรือความแปรปรวนของธรรมชาติ เกิดจากอำนาจลึกลับที่มีอำนาจยิ่งกว่าธรรมชาติหรือตัวมนุษย์ ตัวอย่างเช่น

รูปนี้ นางจันทมานวิกา เมื่อพระสุทหา สืบลงไปสู่อะเวจี
ไต่ความทุกข์ยากก็มี เพราะปากไม่ดี จะมีแต่ความทุกข์
เพื่อนฝูงหกละทิ้งเหินห่าง เพราะกลัววาจา แกล่เหล่าสัตว์มีดี
มักต้องพระภูมิเจ้าที่ ให้อภัยเต็มที...¹

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าในทัศนะของชาวบ้าน พื้นแผ่นดินที่มนุษย์อาศัยอยู่ มีความลึกลับและมีอำนาจน่าสะพรึงกลัว ภายใต้อำนาจ "พระสุทหา" มีความลึกลับแอบแฝงอยู่ เป็นความลึกลับที่มีอำนาจสามารถบันดาลผลดีและผลร้ายให้เกิดแก่ชีวิตมนุษย์ได้ ฉะนั้น ชาวบ้านจึงเกรงกลัวการถูก "พระสุทหาสืบลงไปสู่อะเวจี" ความเกรงกลัวอำนาจลึกลับของธรรมชาติเช่นนี้ทำให้ชาวบ้านหลีกเลืการกระทำชั่วหรือล่วงละเมิดต่อธรรมชาตินั้น ๆ ตัวอย่างอื่น ๆ เช่น

¹ คุุภาคผนวก 2.12

รูปนี้ยายสา คาสีชะรา สะตาดูกมอง แกล้งกลัวยัว กลับกลายเป็นทอง
 สุกแดงเรืองรอง เป็นทองทั้งเครือ สองเถาชะรา วาคนาล้นเหลือ
 บุญตามมาเจือ ก่อเกิดสร้างมา...¹

...ทุ่งทองงามมองแผ้ว คังควงแก้วสุระกาญจน์...ลากลอยคอยอยู่แล้ว
 คังควงแฉกรจนา...²

...ใครแหงทองใบนี้ก็เลิศแล้ว คังคแก้วสารพัตรไม้ขัดขวาง
 นึกสิ่งใดสนใจไปทุกอย่าง...³

จากตัวอย่างศาสตร์ข้างต้น จะเห็นได้ว่าจินตนาการเกี่ยวกับ "กล้วยทอง" และ
 "แก้วสารพัดนึก" แสดงโลกทัศน์ว่า ธรรมชาติมีความลึกลับและมีอำนาจภายใน ซึ่งยากที่
 มนุษย์จะสามารถอธิบายหรือคาดการณ์ได้ ความเชื่อที่ว่าธรรมชาติมีอำนาจบันดาลผลดีให้
 เกิดแก่มนุษย์ได้อย่างไม่คาดฝัน ทำให้ชาวบ้านมีความหวัง บ้างก็เกิดกำลังใจที่จะหาความดี
 บ้างก็รอคอยโชคชะตา หรือกรรมเก่า

3. เชื่อว่าจินตนาการบางอย่างจากธรรมชาติมีจริงและมีชีวิตจิตใจ

คังคังกล่าวแล้วว่าความสงสัยและความกลัวเกรงธรรมชาติบางอย่างทำให้
 ชาวบ้านสร้างจินตนาการขึ้น จินตนาการดังกล่าวจึงเกิดจากธรรมชาติและมีลักษณะ
 คล้ายคลึงธรรมชาติจนชาวบ้านเชื่อว่าจินตนาการดังกล่าวมีจริงหรือมีชีวิตจิตใจ โลกทัศน์
 เช่นนี้ปรากฏในเนื้อหาของศาสตร์ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องกินรี นาค นกอินทรียักษ์
 แก้วสารพัดนึก พระจันทร์ พระอินทร์ พระพญัสบัติ เทวดาจร นรก สวรรค์ วิมานลอย
 นางฟ้า เทพบุตร ราหู เป็นต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

¹ คุภาคนวก 1.18

² คุภาคนวก 3.21

³ คุภาคนวก 4.11

... मैं 4 เดือน จะเคลื่อนโคลคลา พระหัตถ์ศึกรูบา จะอวยพรไซ...¹
 ... ชื่อเสียงก้องกังทั่วฟ้าโลกา องค์พระอินทราอานวยอวยพร...²
 ใบที่สืบเชื้อภาพทองฟ้าเทวคางร ห่านเที่ยวเร่ร่อนอยู่ในเวหา...³
 รูปนี้เจกียสวรค์ อยู่ในชั้นฉกามา ประเสริฐเลิศโลกา...⁴
 รูปนี้วิมานลอยในเวหน รัศมีสีโสมพะโยมบน งามโสมภโสภาสอาดครัน
 มีนางฟ้าหน้าลดละออออน มารูปอรอนเร่ในเวหน เทพบุตราลอจจรจัด...⁵
 ใบที่สืบสืพระราหูจับพระจันทร์เจ้า จะโศกเศร้าศรีสลดกระทกหมอง...⁶
 ... แปลงกายาเป็นอินทรีย์ ทาฤทธิผาดแผลงสำแดงเดช เฉียวโฉมจับเหล่า
 พวกทาส...⁷

จากตัวอย่างเหล่านี้ จะเห็นได้ว่านอกจากชาวบ้านจะเชื่อว่าธรรมชาติหรือจินตนาการ
 ดังกล่าวมีจริงหรือมีชีวิตจิตใจเหมือนมนุษย์แล้ว ธรรมชาติและจินตนาการเหล่านี้ยังเกี่ยวพัน
 กับมนุษย์ในทางใดทางหนึ่ง เช่น พระพุทธสัค และพระอินทร์ให้ความสุขสวัสดิ์ วิมานลอย
 และสวรรค์คือรางวัลสำหรับผู้สร้างบุญกุศล และนรกคือโทษสำหรับผู้ประกอบกรรมชั่วช้า
 เป็นต้น

¹ ภูภาคผนวก 1.27

² ภูภาคผนวก 3.24

³ ภูภาคผนวก 4.21

⁴ ภูภาคผนวก 3.28

⁵ ภูภาคผนวก 2.3

⁶ ภูภาคผนวก 4.14

⁷ ภูภาคผนวก 3.24

4. นาธรรมชาติมาเป็นบทเรียนเปรียบเทียบกับชีวิตของมนุษย์

ความสนใจ และรู้จักพิจารณาธรรมชาติทำให้ชาวนครศรีธรรมราช ชานช้างและประทับใจในธรรมชาติบางอย่างจนมองเห็นความคล้ายคลึงของธรรมชาติกับ ชีวิตของตน และสามารถนาธรรมชาติมาเป็นบทเรียนเปรียบเทียบกับชีวิตได้อย่างเหมาะสม ชีวิตของมนุษย์จึงเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งในทัศนะของชาวบ้าน

ธรรมชาติของดวงจันทร์มีมิก มีสว่าง ยามข้างขึ้นพระจันทร์ส่องแสงสว่าง นวลงาม เปรียบได้กับชีวิตมนุษย์ยามประสบความสุข ความสำเริงร่าโรจน์ แต่พระจันทร์ ข้างแรมกับมิกมัว ถูกบดบังด้วยเมฆหมอก เปรียบได้กับชีวิตมนุษย์เมื่อประสบความทุกข์ ความล้มเหลวเพราะอุปสรรคนานาประการ ชีวิตมนุษย์เป็นเช่นธรรมชาติของดวงจันทร์ มีมิก มีสว่าง มีทุกข์ และสุขสลับเคล้ากันเช่นนี้ ไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงกฎธรรมชาติ นี้ได้ นั่นคือมนุษย์มิได้อยู่เหนือธรรมชาติ สัจของธรรมชาติดังกล่าวปรากฏในศาสตร์ฉบับ นายสะเทือน บุญชูวงศ์ เรื่องที่ 27 ดังนี้

ไ้เมื่อพระชนกตกคงคา
ไ้ยากแสนแสนใจใครจะเหมือน
จะเสียซึ่งสินทรัพย์ทองคันทัน
ถ้าแนกคิควายทองขาดทุน
การเดินทางกลางนารายาเพื่อไป
ทองใบนี้ไม่คืทานที่รัก
พันสี่เคื่อนโชคคลายสลายครัน

ใบที่ลืลืบเจ็ดยามทุเรศทนเสสสา
หม่มัจฉาแหวกว่ายในสายชล
แมนคบเพื่อนกลับกลายเป็นร้ายผล
สุกฉีนทนลากหายละลายไป
คงว้ายวุ่นยุ่งยากลำบากใหญ่
จะรอนใจหลายอย่างต่าง ๆ กัน
อย่าไ้ศรนักท่องถือคืออย่างกวกชั้น
เหมือนพระจันทร์วันเพ็ญเด่นแสงเอย¹

¹ ฎาควน 4.27

นอกจากนี้ยังเปรียบเทียบความหมองมัวของดวงจันทร์เมื่อถูกกราบคบังว่าเหมือนกับชีวิตมนุษย์เมื่อยามเคราะห์ร้าย โดยศุภศรากล่าวว่า "รูปนี้ราหูจับพระจันทร์เจ้า จะโศรกเศร้าสลดระทดหมอง คิคอะไรไม่สมอารมณ์มอง ให้ชักของตลกชักน่าบัดสี..."¹

นอกจากนี้ สำนวนเปรียบเทียบที่ศาสนานำมาใช้อ้างอิงเพื่อการพยากรณ์เป็นสำนวนซึ่งเกิดจากการสังเกต พิจารณา และเรียนรู้จากธรรมชาติแล้วนำมาเป็นบทเรียนเปรียบเทียบกับชีวิตมนุษย์ ได้แก่สำนวน "ชักไม้เอาปลายไป" และสำนวน "ลิงไถ่ทุ่ง"

สำนวน "ชักไม้เอาปลายไป" เกิดจากการเรียนรู้ธรรมชาติของกิ่งไม้ว่า ก้านปลายมีกิ่งก้านสาขาที่อ่อน สะบัดแกว่งไกวได้ง่าย ในขณะที่ก้านโคนไม้มีความแข็งแรงมั่นคงกว่า ประสบการณ์และการเรียนรู้ดังกล่าว ทำให้ได้สำนวนเปรียบเทียบกับการประกอบกิจการงานที่ปราศจากการศึกษาให้เรียนรู้วิธีการว่าเป็นเช่นการ "ชักไม้เอาปลายไป" ซึ่งเป็นการกระทำที่ผิดธรรมชาติ ศุภศรานำสำนวนนี้มาอ้างอิงเพื่อการพยากรณ์ และตีความเปรียบเทียบกับชีวิตมนุษย์ที่พบกับอุปสรรคและความล้มเหลว ดังนี้

รูปนี้กะหาขาย เมื่อชักไม้เอาปลายไป ชักลากไม้หน้าตาไหล
คิคอะไรไม่สมหวัง เคราะห์นี้เพียง 4 เดือน จะคลายเคลื่อนหมดคาลัง
สมจิตก่อนิจจัง จงตั้งหน้าพยายาม เกิดมาอย่าคร้านการ
เมื่อถึงเหมาะเคราะห์จึงดี ชะตาในปีนี้ลำบากเหลือใจ...²

กล่าวได้ว่า บทเรียนของชีวิตที่ได้จากธรรมชาติตามสำนวน "ชักไม้เอาปลายไป" คือ ชีวิตคือธรรมชาติ และชีวิตจะผิดธรรมชาติไม่ได้

สำนวนเปรียบเทียบอีกสำนวนหนึ่งซึ่งศาสนานำมาใช้อ้างอิงคือ "ลิงไถ่ทุ่ง" สำนวนนี้ได้จากการสังเกต พิจารณาธรรมชาติของลิง กล่าวคือ ลิงจะกระโดดโลดเต้น คว้าความดีใจ เมื่อใดของถูกใจ สมใจ คือแถมขุ่น ศาสนาเปรียบเทียบการที่ลิงไถ่ขุ่นกับชีวิตมนุษย์ที่ประสบความสำเร็จสมหวังไว้ดังนี้

¹ ญาณคณวก 3.29

² ญาณคณวก 3.27

รูปนี้ลิงไค่กุง จะสมมุติงตั้งปราศณนา ไม่พลาดตามสาตรา
 ซึ่งมีมาแต่โบราณ ทั้งทองงามผ่องแผ้ว ทั้งดวงแก้วสุรกาย
 ทรัพย์ไหลดังทอธาร หากการงานจะมีไชย ถ้ามั่นจะคาขาย
 ก็จะได้สมดังใจ ขายก็มีกำไร สมดังใจปราศณนา ลากลอยคอยอยู่แล้ว
 ดังได้แก้วรจนา ฟันทองไค่ฟ้างพา ทำไร่นาจะมีผล เป็นความจะชนะ
 แพบ่พระนมะรณะจน ชะตาคึกว่าชน มีสุขสิ้นแล้วท่านอา...¹

อาจกล่าวได้ว่า บทเรียนของชีวิตที่ได้จากธรรมชาติตามสำนวน "ลิงไค่กุง"
 คือ ความสำเร็จสมหวังเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกชีวิตต้องการ หรือลาภ ยศ สรรเสริญ และสุข
 คือ อิมฐารมณ์ นั้นเอง

จากเนื้อหาของสาตราซึ่งได้นำมาแสดงไว้นี้ จะเห็นได้ว่า ชาวนครศรีธรรมราช
 ได้นำธรรมชาติของพืช สัตว์ ตลอดจนปรากฏการณ์ธรรมชาติมาเป็นบทเรียนเปรียบเทียบกับชีวิต
 แสดงให้เห็นความช่างสังเกต และช่างคิดพิจารณาของชาวบ้านได้อย่างชัดเจน

จากการศึกษาโลกทัศน์ของชาวนครศรีธรรมราชที่มีต่อธรรมชาติ อาจสรุปได้ว่า
 ชาวบ้านดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ และต้องมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ
 ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ด้านหนึ่งของโลกทัศน์ ธรรมชาติอยู่ในฐานะเป็นเพื่อนที่น่าสนใจ
 น่าไว้วางใจ มีชีวิตชีวา และมีสุนทรีย์ภาพ การดำรงชีวิตของชาวบ้านจึงได้ความอบอุ่น
 ความร่มเย็น ความปลอดภัย และความอยู่รอดจากธรรมชาติ แต่ในอีกด้านหนึ่งของ
 โลกทัศน์ชาวบ้านเชื่อว่าธรรมชาติ รวมทั้งปรากฏการณ์ของธรรมชาติมีชีวิตจิตใจและความ
 รู้สึก ชาวบ้านยอมรับในพละานุภาพ และความลึกลับมหัศจรรย์ของธรรมชาติ การดำรง
 ชีวิตของชาวบ้านจึงมีความขยำกเกรงกลัว และให้ความเคารพนับถือต่อธรรมชาติไม่
 ปฏิบัติการใด ๆ ในลักษณะเป็นการระราน ทาลายหรือล่วงละเมิดความเป็นไปของ
 ธรรมชาติ โลกทัศน์ข้อนี้ของชาวบ้าน แสดงให้เห็นได้ชัดในภาวการณ์ที่เกิดปัญหาบางอย่าง

ในชีวิต และไม่สามารถแก้ปัญหานั้น ๆ ได้ ในที่สุดก็จะหันมาอธิษฐานหรือร้องขอความช่วยเหลือจากอำนาจธรรมชาติ เช่น แม่พระธรณี พระภูมิเจ้าที่ พ่าคิน เป็นต้น

โลกทัศน์อีกด้านหนึ่งของชาวนครศรีธรรมราชที่มีต่อธรรมชาติคือ ชีวิตมนุษย์มิได้มีอะไรแตกต่างหรืออยู่เหนือธรรมชาติ การกระทำของมนุษย์อาจโลดแล่นไปสู่ทิศทางต่าง ๆ แต่มิได้หมายความว่ามนุษย์จะกำหนดสถานะของตนเองให้ออกนอกแวงวงหรือผิดธรรมชาติได้ สัจจะของธรรมชาติเป็นเช่นไร ชีวิตมนุษย์ก็ต้องเป็นไปเช่นนั้น ฉะนั้นธรรมชาติจึงเป็นบทเรียนเปรียบเทียบกับชีวิตของมนุษย์ได้ดีที่สุด

โลกทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ

ประสบการณ์ต่าง ๆ ความสัมพันธ์กับธรรมชาติ และอิทธิพลของลัทธิความเชื่อที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ ทำให้ชาวนครศรีธรรมราชเกิดแนวความคิดในลักษณะลึกลับซับซ้อนยิ่งไปกว่าลักษณะปกติธรรมดาของธรรมชาติ กล่าวคือ ธรรมชาติและชีวิตมิได้สิ้นสุดเพียงการสัมผัสได้เท่านั้น แต่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดซ่อนแฝงอยู่และเป็นตัวบงการ ควบคุม หรือดำเนินการให้ธรรมชาติและชีวิตต้องดำเนินไปในลักษณะต่าง ๆ แนวคิดนี้เชื่อว่าชีวิตมนุษย์จะพบความดี ความชั่ว ความสุข หรือความทุกข์ก็ตาม ขึ้นอยู่กับอำนาจที่อยู่เหนือเหตุผล และการพิสูจน์ของกระบวนการวิทยาศาสตร์ แต่เป็นสิ่งที่เชื่อว่ามีอยู่จริง และมีความผูกพันกับมนุษย์

โลกทัศน์เกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและวิถีชีวิตของชาวนครศรีธรรมราช ซึ่งปรากฏในศาสนา ได้แก่ ความเชื่อเรื่องพรหมลิขิต บุญกรรม และไสยศาสตร์ ดังจะกล่าวรายละเอียดต่อไปนี้

1. เชื่อเรื่องพรหมลิขิต หรือชะตากรรม

พรหมลิขิต หมายถึง อำนาจเหนือธรรมชาติที่กำหนดคุณสมบัติและความ เป็นไปทั้งมวลของชีวิตมนุษย์ ศาสนาพราหมณ์เชื่อว่าพระพรหมได้กำหนดชะตากรรมของ

มนุษย์ทุกคน โดยเขียนไว้ที่หน้าผากของเด็กซึ่งเกิดได้ 6 วัน¹ ความเชื่อนี้สอดคล้องกับความเชื่อกึ่งเกินเรื่องอานาจของผีสามเทวดา ในขณะเดียวกันวรรณกรรมบางประเภทของศาสนา ยังมีอิทธิพลปลูกฝังความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของปวงเทพ เช่น เทพที่สถิตอยู่ในอากาศ (อากาศเทพ) ตามสถานที่ต่าง ๆ (ภูมิเทพ) และความป่าเขา (รุกขเทพ) ความเชื่อกึ่งเกินและอิทธิพลของศาสนาดังกล่าวนี้ได้มีอิทธิพลปรากฏเป็นโลกทัศน์อย่างหนึ่งของชาวนครศรีธรรมราช คือเชื่อว่าความโชคดี เคราะห์ร้าย และวิถีชีวิตของบุคคลขึ้นอยู่กับกำกับการบันดาลของพระผู้เป็นเจ้าหรือเทวดา ได้แก่ พระอินทร์ และพระพญหัสติ เป็นต้น ดังตัวอย่างจากศาสนาทอต่อไปนี้

...แม่นใครแทงคอง โชคลาภของน้อง คงไต่คองใจ ต้องการลามผลสิ่งใด
คงไต่คองจิตก็คิดหวัง เงินทองล่องลอยมาเต็มคลัง ชื่อเสียงก้องกังทั่วฟ้าโลกา
องค์พระอินทราอานวยอวยพร เชิญไล่ชะตา ๘ บาท อย่าให้ขาดกลอน
พระอินทร์ให้พร เป็นสุขทุกทิวาราตรี...²

...ทายว่าปีนี้ จะมีโรคภัย ค่ายท่านผู้ใหญ่ทำโทษา ขี้มักเจ็บไข้ โรคภัยนา ๆ
เจ็บหัวมัวตา โรคาอย่า ย่ำอย่าทำการใหญ่ จะบังเกิดภัย ระวังจงดี จะมีโทษา
แม่นพัน 4 เกือน จะเลื่อนไคลคลา พระหีบตีครุบา จะอวยพรไซ
พระเคราะห์จะสิ้น ทากินเย็นใจ ลั่นสีกโรคภัย แหงไปสักที³

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นโลกทัศน์เรื่องพรหมลิขิต หรือชะตากรรมว่า วิถีชีวิตคือความเป็นผู้โชคดีหรือเคราะห์ร้ายขึ้นอยู่กับอานาจหรือพรของเทวดา คือพระอินทร์ และพระพญหัสติ สิทธิ บุตรอินทร์ กล่าวว่า ความรู้ลึกลับที่คิดซึ่งแฝงอยู่เป็นแก่นแกนของ

¹ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หน้า 569

²กฎหมายนวก 3.24

³กฎหมายนวก 1.27

ความเชื่อเรื่องอำนาจลึกลับมหัศจรรย์ที่บันดาลความโชคลีไคระหร้ายคือ "ท่านรู้เรา
ท่านเห็นเราแต่เราไม่รู้ไม่เห็นท่าน"¹ และเพราะความเชื่อดังกล่าวนี้องค์พิธีกรรมใน
ลักษณะเกรงกลัวสมยอม งอนง้อ และเอาอกเอาใจเทพเจ้าผู้มีอิทธิฤทธิ์ภาพเหล่านี้จึง
เกิดขึ้น²

ความเชื่อเรื่องพรหมลิขิตตามหลักพุทธศาสนาถือว่าเป็นลัทธิมิชฌาติฐิ เรียกว่า
อิสสรนิมมานเหตุวาท คือถือว่าทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นเพราะการบันดาลของเทพผู้เป็นใหญ่
(theistic determinism) เรียกสั้น ๆ ว่า อิศวรกรรมวาท หรืออิศวรนิมิตวาท³

2. เชื่อเรื่องบุญกรรม หรือกรรมเก่า

ความเชื่อเรื่องบุญกรรมหรือกรรมเก่า เป็นความเชื่อในอำนาจเหนือ
ธรรมชาติที่มีอิทธิพลกำหนดวิถีชีวิตของมนุษย์ เนื้อหาของศาสนาแสดงให้เห็นว่าชาว
นครศรีธรรมราชเข้าใจและนึกอยู่เสมอว่าตนเองเกิดมาเพราะบุญทากกรรมแต่ง ครั้น
เกิดมาเป็นคนได้แล้วก็มิได้หมายความว่าตนเองจะสามารถกำหนดควบคุมชะตาชีวิตตนเอง
ได้ทุกอย่าง ยังมีเรื่องของชีวิตหลายอย่างและหลายแง่มุมที่มิได้เป็นไปโดยเจตนาของ
มนุษย์ แต่เกิดขึ้นเพราะอิทธิพลอย่างใดอย่างหนึ่งเหนือเหตุผลของมนุษย์และการควบคุม
โดยเจตนาแต่ ๆ ของมนุษย์เอง อำนาจเหนือเหตุผลและเจตนาดังกล่าวนี้อีกสิ่งหนึ่งเรียกว่า
บุญกรรมหรือกรรมเก่า ซึ่งเป็นความเชื่อที่ชาวบ้านยอมรับและถ่ายทอดกันมาตั้งแต่สมัย
โบราณจนถึงปัจจุบัน โลกทัศน์เรื่องนี้ที่ปรากฏในศาสนาอาจแบ่งได้เป็น 2 ประการคือ
ความเชื่อเรื่องกรรมในชาติปางก่อนประการหนึ่ง และความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์
หรือดวงชะตาราศีอีกประการหนึ่ง

¹ สิทธิ บุตรอินทร์ โลกทัศน์ชาวไทยลัณนา หน้า 64 - 65

² ก. หน้า 65

³ พระราชวรเมธี พุทธธรรม หน้า 205 - 206

2.1 ความเชื่อเรื่องกรรมในชาติปางก่อน

พื้นฐานของความเชื่อเรื่องกรรมในชาติปางก่อน คือความเชื่อว่าแม้กายสลาย วิญญาณจะไม่ดับ และจะไปจุติหรือถือกำเนิดในร่างใหม่ เพื่อใช้กรรมเก่าแก่ชาติปางก่อนของตน ความเชื่อเรื่องนี้ปรากฏอย่างชัดเจนในศาสนา ท้าวอย่างเช่น

รูปนั้นนางสุชาคามารศรี เมียพระอินทร์ปั้นภพในโลกี้ ก่าไม่ดีตายตก
เป็นนกยาง เพราะโลโกโหโษและโมหา ฤษยาอาฆาตใจบาตหมาง
ต้องตาตอยยอยยับแทบปลาง เพราะกาสร้างก่อนเป็นไปเช่นนี้ ต้องทนกำ
จำเภาะพระเคราะห์นัก เส้าทับลักคณาเสียราณี พัน 4 เดือนเคลื่อนคลาย
สบายก็ กลับคืนที่สุชาคามาสุขเอย¹

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า นางสุชาคา เมื่อถึงแก่กรรมต้องไปเกิดเป็น
นางนกยางเพื่อชดใช้กรรมเก่าของตน แทนที่จะได้ไปเกิดเป็นนางฟ้าของพระอินทร์
ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ดังเช่น ภรรยาคนอื่น ๆ ของมขมานพ คือ นางสุธรรมมา นางสุจิตรา
และนางสุนันทา ทั้งนี้เพราะนางสุชาคาไม่สนใจสร้างบุญกุศล² ดังโคลงกล่าวไว้ในบทที่ 3

ความเชื่อเรื่องวิญญาณจะท่องเที่ยวเกิดใหม่เพื่อชดใช้กรรมเก่าของตนในลักษณะนี้
เกี่ยวเนื่องไปถึงความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ กล่าวคือ ผู้ทำบุญจะได้ขึ้นสวรรค์ ผู้สร้างบาป
จะต้องตกนรก ความเชื่อเรื่องนรก - สวรรค์ก็ปรากฏอย่างชัดเจนในศาสนา ท้าวอย่างเช่น

¹ดูภาคผนวก 2.21

²พระมหาบุญมี แปล "เรื่องท้าวสักกะ" ใน พระชัยมปัทมรูดดา แปล ภาค 2
หน้า 143 - 166

ใบที่ยี่สิบเก้าว่าไศรกเศร้าเป็นหนักหนา จินตะมารวิภาพระสุชาสูบลงไป
 ค้วยเพราะกรรมท้าวไส่ตัวนัก กรรมประจักษ์ตามส่งคงยู่ไขว่ ลงไปสู่
 อะเวจีน่าเสียใจ รับทุกข์ภัยทนายกลาบาภิ เพราะปากกลาหน้าคาน
 การทุกสิ่ง...¹

ศาสตราเรื่องนี้อ้างอิงนิทานธรรมบทเรื่อง นางจิณฺจมานวิกา กล่าวคือนาง
 จิณฺจมานวิกา เป็นนักบวชนอกพระพุทธศาสนา ได้รับอาสาเคียรถียสร้างกลดงเพื่อทาลาย
 พระพุทธรองค์ นางกล่าวหาว่าประจานพระพุทธรเจ้าว่าลุ่มหลงเสพสังวาสกับนางจนนาง
 ตั้งครรภ์ นางจึงเป็นผู้สร้างบาปชั่วร้ายมาก ผลกรรมชั่วดังกล่าวทำให้นางต้องตกนรก
 อะเวจี²

สำหรับความเชื่อเรื่องสวรรค์ปรากฏในการอ้างอิงของศาสตราเช่นกัน ตัวอย่างเช่น

รูปนี้มานพ กุศลเลิศลบ นาคอกนุชบัน ถวายพระเจดีย์
 เปนที่เกษมสัน นัจจิตคิมัน เปนธรรมบูชา...³

ศาสตราเรื่องนี้อ้างอิงวรรณคดีเรื่อง พระมัลลย์คำหลวง กล่าวคือชายเชื่องใจที่
 ถวายคอกบัวบูชาพระเจดีย์จุฬามณี เมื่อสิ้นชีวิตได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ชื่ออุบลเทวินทร์
 ถวายอานาบุญที่สร้างไว้⁴ ตัวอย่างอื่น ๆ เช่น

¹ คุภาคผนวก 4.19

² พระมหาชุ้ม แปล "เรื่องนางจิณฺจมานวิกา" ใน พระธรรมปัทมฎกตา แปล
ภาค 6 หน้า 74 - 81

³ คุภาคผนวก 1.9

⁴ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ "พระมัลลย์คำหลวง" ใน เจ้าฟ้าธรรมธิเบศพระประวัติ
และพระนิพนธ์ที่ทรงกรอ หน้า 239 - 294

รูปนี้เจตีสวรรค์ อยู่ในชั้นฉกามา ประเลื้อยเอศโลกา...¹

รูปนี้วิมานลอยในเวหน รัศมีสีโสมพะโยมบน งามโสมณโอกาส
สะอาครัน มีนางฟ้าหน้าหล่อละอออ่อน มารราฟ้อนร่อนเร่ในเวหน
เทพบุตราลอจรรจัด เจริญผืนสุขสี่มีโชคชัย...²

ความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ของวิญญาณ ตลอดจนความเชื่อว่าสวรรค์คือรางวัล
สำหรับผู้สร้างบุญกุศล และนรกคือโทษสำหรับผู้ก่อกรรมทำบาป ได้กลายเป็นโลกทัศน์ที่
สำคัญและมีอิทธิพลอย่างมากต่อพฤติกรรมของชาวบ้าน กล่าวคือ เรื่องวิญญาณและนรก
สวรรค์กลายเป็นสิ่งหล่อหลอมจิตใจชาวบ้านให้ประพฤติปฏิบัติในทางที่ชอบที่ควร ประกอบ
ด้วยศีลธรรมจรรยา ถือได้ว่าสิ่งเหนือธรรมชาติเหล่านี้มีอิทธิพลอย่างมากในการกำหนด
ความสำนึกทางศีลธรรม หรือความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของชาวบ้าน

ในขณะเดียวกันความเชื่อเรื่องวิญญาณ และนรกสวรรค์ได้เป็นพื้นฐานสืบเนื่อง
ให้เกิดโลกทัศน์เรื่องผลของกรรมเก่าในชาติปางก่อนซึ่งมาปรากฏในชาตินี้ปัจจุบัน กล่าวคือ
เชื่อว่าบุคคลแต่ละคนที่เกิดมาในโลกและมีสภาพทั้งที่เป็นอยู่นั้น เป็นเพราะอิทธิพลของ
กรรมที่กระทำไว้ในชาติปางก่อน และชาติในที่นี้เป็นชาติในความหมายที่เริ่มด้วยการเกิด
จากท้องแม่

ชาวบ้านเชื่อว่าวิถีชีวิตของคนดำเนินไปตามผลของกรรมในชาติปางก่อน ความสุข
ความสำเร็จสมหวัง หรือการได้ประสบกับอภิไศรยารมณ์ ซึ่งมักเรียกว่าเป็นผู้มีโชคดีเกิดจาก
ผลบุญกุศลหรือกรรมดีในชาติปางก่อน ดังตัวอย่างจากศาสตร์ราศต่อไป

¹ ภูภาคผนวก 2.13

² ภูภาคผนวก 1.11

รูปนี้เข้าชะรา ลงจากเคหา วาสนาลอยมาแต่ไกล พบหม้อทองคำ
อันแสนอาไฟ สีสดสุกใส เพราะบุญปางไกล สร้างไว้ชาติก่อน
ไม่ทุกข์ไม่ร้อน สุขเกษมเปรมปรีดิ์ ลากมีมากมาย โรคาไม่มาเบียดกาย
แสนสุขสบาย นิกะโรสมหมาย ถังจืดคึกคักหวัง เงินทองเต็มคลัง
ชื่อเสียงโก่งก้าง ทั่วฟ้าโลกา...¹

ใบที่เจ็ดโชคนี้เป็นหนักหนา ได้เมื่อเข้าชะรา ลงจากเคหา
วาสนาลอยมาแต่ไกล พบหม้อทองคำอาไฟ สีสดสุกใส
เพราะบุญปางก่อนและหนา โชคลากคอยแล้วท่านอา...²

รูปนี้เข้าชะราตาเศรษฐี เคยสร้างความคิด แต่ชาติปางก่อน
ไม่ทุกข์ไม่ร้อน สุขเกษมเปรมปรีดิ์ ข้าทาสหญิงชาย นั่งใกล้พัทวิ
ลากนองเนืองมี ทุกวันทุกวัน มีเมียสาว ๆ ขาวผ่องโสภา ใบหน้าเจิดจรัส
เงินทองควยพลัน ไหลมาเทมา...³

จากตัวอย่างข้างต้น เห็นได้อย่างชัดเจนว่า โชคดีทั้งมวลไม่ว่าด้านลาภ ยศ
สรรเสริญ หรือสุข เกิดขึ้นเพราะผลบุญกุศลในชาติปางก่อนทั้งสิ้น ในทางตรงกันข้าม
ชาวบ้านเชื่อว่า ความทุกข์ อุปสรรค และความล้มเหลวในชีวิต หรือการได้ประสบกับ
อนิจจารมณ์ ซึ่งมักเรียกว่าเป็นผู้เคราะห์ร้ายเกิดจากผลของกรรมชั่ว หรืออกุศลกรรมใน
ชาติปางก่อน

ในทัศนะของชาวบ้าน ผลของกรรมเก่าในลักษณะของอำนาจเหนือธรรมชาติ
ดูเหมือนว่าจะเป็นสูตรสำเร็จที่ทุกคนจะต้องยอมรับอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ กล่าวคือ
ยอมรับใน "บุญวาสนา" หรือ "ความอาภัพอัปวาสนา" ตามผลของกรรมในชาติ
ปางก่อนของตน ตัวอย่างเช่น

¹ ญาณฉนวนก 3.3

² ญาณฉนวนก 4.7

³ ญาณฉนวนก 3.30

...ต้องทำต้อยยับยับแทบอปปาง เพราะกำลังอ่อนเกินไปเช่นนี้...¹

รูปนี้นางจินตมานวิกา เมื่อพระสุทนต์ สืบลงไปสู่อะวิจี ได้ความทุกข์ยากมาก มี เพราะปากไม่ดี จะมีแต่ความทุกข์หา เพื่อนฝูงหกล้มเจ็บช้ำค้ำ เพราะควยวาจา แก่เหล่าสัตว์มีดี มักต้องพระภุมเจ้าที่ ให้อายุเต็มที ใน 4 เดือนนี้แหละหนา คู่รักจะร้างโรยรา มักขี้ร้างยา...²

...สองเฝ้าชะรา วาสนาล้นเหลือ บุญตามมาเจอ ก่อเกิดสร้างมา แม่นใครแห่งทอง ถูกเฝ้าทั้งสอง จะคล่องหนักหนา จะได้ลาภลอย คอยเถิดท่านอา ทุกโสภโสกา ไม่มากล้ากลาย ชะตาป็น คีนักเหลือหลาย...³

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าการกล่าวถึงผลกรรมในชาติปางก่อนโดยอ้าง ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ การกล่าวควยหาที่จริงจัง การกำหนดระยะเวลา ตลอดจน ลักษณะรอกอยผลกรรม เหล่านี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นท่าทีของการยอมรับผลของกรรมเก่า อย่างไม่คิดว่าจะสามารถหลีกเลี่ยงได้โดยเฉพาะผลของบุญกุศลหรือกรรมดีซึ่งไม่มีใคร ประารถจะหลบเลี่ยง

อย่างไรก็ตาม ขอบเขตของการยอมรับผลกรรมในชาติปางก่อน มีลักษณะยืดหยุ่น ให้หลบเลี่ยงได้ โดยกลวิธีการเลี่ยงหายของศาสตร์ว่า นั่นคือ การให้แทงใหม่ การตักเตือน มิให้ประมาท และการแนะวิธีการแก้ไข เพราะตรรกะ ตัวอย่างเช่น

¹กุฎาณนวก 2.21

²กุฎาณนวก 2.12

³กุฎาณนวก 2.25

รูปนี้นางจินตมานวิกา เมื่อพระสุทรา สืบลงไปสู่อะวิจี ได้ความทุกข์ยากก็มี
...มักต้องพระภุมเจาที่ ให้อภัยเต็มที่ ใน 4 เดือนนี้แหละหนา

ผู้รักจะร้างโรยรา มักช้ำร้างยา ในยามพระเคราะห์ไม่ดี ให้แทงต่อไปสักที¹

...จินตมารวิกาพระสุทราสืบลงไป ด้วยเพราะกรรมท้าวใส่ตัวนัก
กรรมประจักษ์ตามส่งลงยุ่งไขว่ ลงไปสู่เวจีน่าเสียใจ รับทุกข์ภัยทนยาก
ลำบากมี...ระวังจะเกิดถอยและร่อยความ อยู่ให้งามดีอิทธิกรรมฐาน
ลองแทงดูใบหน้าอย่าเนิ่นนาน จะตาทอนไม่ดีใบนี้เอย²

จากตัวอย่างดังกล่าว จะเห็นได้ว่า วิธีการให้แทงใหม่ และการแนะนำตักเตือน
ในกรณีที่ประสบเคราะห์ร้าย เป็นความพยายามที่จะหลีกเลี่ยงผลกรรม กล่าวได้ว่าชาวบ้าน
มีความต้องการและยินดีที่จะยอมรับผลของกรรมดีในชาติปางก่อนมากกว่าที่จะยอมรับผลของ
กรรมชั่ว

ความเชื่อเรื่องกรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ได้แก่ กรรมที่ทำไว้
ในชาติปางก่อน กรรมซึ่งเกิดจากการบันดาลของพระผู้เป็นเจ้าหรือพรหมลิขิต และกรรมที่
หาเหตุหาปัจจัยไม่ได้ ทั้งสามลักษณะนี้เป็นทัศนะที่พุทธศาสนาไม่รับรอง กล่าวคือ ความเชื่อ
ว่าชีวิตจะประสบสุขหรือทุกข์ขึ้นอยู่กับอำนาจเหนือธรรมชาติหรืออำนาจที่อธิบายไม่ได้ เป็น
ความเชื่อที่ผิดหลักกรรมในทัศนะของพุทธศาสนาถือเป็นมิจฉาทิฐิ ดังพุทธพจน์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย ลัทธิเดียรฉัย 3 ระบบเหล่านี้ ถูกบัณฑิตไต่ถาม ชักใช้ไล่เลียงเข้า
ยอมอ้างการถือสืบ ๆ กันมา จัดเข้าในฝ่ายอภิปิรยติฐิ คือ

1. สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง มีวาทะ มีทิฐิอย่างนี้ว่า สุขก็ดี ทุกข์ก็ดี มิใช่สุข
มิใช่ทุกข์ก็ดี อย่างหนึ่งอย่างใดก็ตามที่คนเราได้เสวย ทั้งหมดนั้นล้วนเป็นเพราะ
กรรมที่กระทำไว้ในปางก่อน (บุพเพกตเหตุ)

¹อุฎกคณนวก 2.12

²อุฎกคณนวก 4.29

2. สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง มีวาทะ มีทฤษฎีอย่างนี้ว่า สุขก็ดี ทุกข์ก็ดี มีไชสุข มีไชทุกข์ก็ดี อย่างหนึ่งอย่างใดก็ตามที่คนเราได้เสวย ทั้งหมดล้วนเป็นเพราะการบังนาคาลของพระผู้เป็นเจ้า (อิสรนิมมานเหตุ)

3. สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง มีวาทะ มีทฤษฎีอย่างนี้ว่า สุขก็ดี ทุกข์ก็ดี มีไชสุขมีไชทุกข์ก็ดี อย่างหนึ่งอย่างใดก็ตามที่คนเราได้เสวย ทั้งหมดล้วนหาเหตุหาปัจจัยมิได้ (อเหตุอุปจาย)¹

ถึงแม้ความเชื่อเรื่องกรรมในชาติปางก่อนซึ่งเกี่ยวข้องกับอำนาจเหนือธรรมชาติจะเป็นสิ่งที่พุทธศาสนาไม่รับรองดังกล่าแล้ว แต่พุทธศาสนาก็มีส่วนหล่อหลอมโลกทัศน์คนนั้นให้เกิดขึ้นแก่ชาวบ้าน กล่าวคือ วรรณกรรมพุทธศาสนา เช่น ชาดก นิทานธรรมบท พุทธประวัติ ตลอดจนไตรภูมิพระร่วง พระมาลัยคาถาลวง และพระปฐมสมโพธิกถา เป็นต้น วรรณกรรมเหล่านี้กล่าวถึงนรก สวรรค์ และการกลับชาติ ซึ่งอาจถือว่าเป็นสัญลักษณ์ หรือข้อความเชิงบุคลาธิษฐาน ตามกลวิธีของวรรณกรรม แต่เมื่อความคิดเรื่องนรก สวรรค์ และการกลับชาติตกถึงชาวบ้านกลับกลายเป็นสิ่งที่ชาวบ้านยอมรับและเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง ประกอบกับจินตนาการ เรื่องนรกสวรรค์เป็นสิ่งที่พิสดารได้ยากยิ่ง ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ หรือกรรมในชาติปางก่อนจึงกลายเป็นโลกทัศน์ที่ติดแน่นและมีอิทธิพลต่อแนวทางการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน โดยนัยนี้พุทธศาสนาโดยขบวนการถ่ายทอดหรือการศึกษาอบรมจึงมีส่วนสนับสนุนความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติเรื่องกรรมในชาติปางก่อน

2.2 ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ หรือดวงชะตาราศี

ถึงแม้ศาสตร์กับโหราศาสตร์จะมีหลักการต่างกัน กล่าวคือ ศาสตร์ใช้การเสี่ยงทาย ในขณะที่โหราศาสตร์ใช้การคำนวณดวงชะตากำเนิดอันสัมพันธ์กับอำนาจของดาวเคราะห์ต่าง ๆ ที่โคจรอยู่รอบจักรวาล แต่ทั้งสองหลักการก็มีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกันคือ เพื่อการพยากรณ์ชีวิต หรือทำนายดวงชะตาราศีของบุคคล ด้วยเหตุนี้เนื้อหาของศาสตร์จึงสอดคล้องกับเนื้อหาของโหราศาสตร์ และปรากฏอิทธิพลของโหราศาสตร์ในเนื้อหาของศาสตร์

¹ พระราชนิพนธ์ พุทธธรรม หน้า 205

โหราศาสตร์กำเนิดขึ้นจากการสังเกตดวงดาวและความเป็นไปต่าง ๆ ในโลก จากสถิติ และความรู้ที่ได้จากการสังเกต ทำให้พัฒนาจนเป็นศาสตร์ที่มีกฎเกณฑ์และศัพทเฉพาะมากมาย ในปัจจุบันโหราศาสตร์เป็นวิชาพยากรณ์ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจของดวงดาวบนพเคราะห์ซึ่งโคจรรอบจักรวาล โดยอธิบายถึงอำนาจของดวงดาวที่มีต่อสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก¹

เนื่องจากโหราศาสตร์ เป็นแขนงหนึ่งของไสยศาสตร์ และเกิดก่อนพุทธศาสนา ประมาณ 2,000 ปี² โหราศาสตร์จึงมีอิทธิพลต่อคนไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณควบคู่กับไสยศาสตร์แขนงอื่น ๆ วรรณคดีไทยหลายเรื่องได้บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับโหราศาสตร์ไว้ เช่น ไกรภูมิพระร่วง ลิลิตยวนพ่าย รามเกียรติ์ ขุนช้างขุนแผน ลิลิตตะเลงพ่าย และสวัสดิรักษา เป็นต้น

ในปัจจุบันนี้ กล่าวได้ว่าโหราศาสตร์ได้เข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยเป็นจำนวนมาก มีหลักฐานสนับสนุนอย่างชัดเจน กล่าวคือ สื่อมวลชนของสังคมไทยนับตั้งแต่หนังสือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์ และวิทยุกระจายเสียงเป็นจำนวนมาก ได้จัดการพยากรณ์โชคชะตาราศีบุคคลตามหลักการโหราศาสตร์เป็นประจำ และได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้คำว่า "ดวงดี" และ "ดวงไม่ดี" หรือ "แล้วแต่ดวง" มักเป็นคำพูดที่ได้ยินได้ฟังอยู่เสมอในวงการสนทนาทั่วไป

กล่าวได้ว่าความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ หรือดวงชะตาราศี เป็นโลกทัศน์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และศาสตร์นี้เป็นวรรณกรรมอย่างหนึ่งที่แสดงออกถึงโลกทัศน์เรื่องนี้ เพราะพื้นฐานหรือกำเนิดของศาสตร์ที่เกิดขึ้นจากความเชื่อเรื่องดวงชะตาราศี

¹สิงห์โต สุริยาอารักษ์ โหราศาสตร์ไทย หน้า 1

²ดู หน้า (2)

หลักการของโหราศาสตร์แสดงให้เห็นโลกทัศน์ที่สำคัญคือ เชื่อว่าดวงดาวเป็นเครื่องบ่งชี้ความเป็นไปทั้งหลายในโลก ทั้งนี้เพราะโหราศาสตร์ใช้การคำนวณดวงชะตากาเนิคอันสัมพันธ์กับอำนาจของดวงดาวที่โคจรอยู่รอบจักรวาล โดยอธิบายถึงอำนาจของดวงดาวที่มีต่อสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก ตัวอย่างจากศาสตร์ฯ เช่น

รูปนี้นางสุชาดามารศรี เมียพระอินทร์ป็นภพในโลกี้ กาไม้คิตายตก
 เปนนกยาง เพราะโลโกโทะโหและโมหา ฤษยาอาฆาตใจบาคหมาง
 ทองคำค้อยยอยยับแถมอับปาง เพราะกำสัจก่อนเป็นไปเช่นนี้ ทองหนัก
 จาเกาะพระเคราะห์นักร เส้าทับลัคนาเสียวราษี พ้น 4 เดือนเคลื่อนคลาย
 สมายคี่ กลับคืนที่สุชาดาผาสุชเอย¹

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นความเชื่อว่าวิถีชีวิตหรือโชคชะตาของบุคคลขึ้นอยู่กับพระเคราะห์ คือการนำผลมาให้หรืออิทธิพลของดวงดาว 9 ดวง ได้แก่ อาทิตย์ จันทร์ อังคาร พุธ พฤหัสบดี ศุกร์ เสาร์ ราหู และเกตุ ในศาสตร์เรื่องนี้ดาวเสาร์โคจรมา "ทับลัคนา" คืออยู่ในตำแหน่งเวลาเกิดของเจ้าชะตา และเป็นตำแหน่งที่ไม่ดีกับดวงชะตา โหราศาสตร์กำหนดว่า ตำแหน่งดังกล่าวทำให้เกิดความโศกเศร้า มีอุปสรรคด้านการงาน และฐานะจะตกต่ำ² ศาสตร์เรื่องนี้พยากรณ์ได้สอดคล้องกับกำหนดของโหราศาสตร์ และพอพ้น 4 เดือนโชคร้ายนี้ก็จะผ่อนคลายไป หมายความว่าดาวเสาร์โคจรจนพ้นลัคนานั้นเอง

เบื้องหลังของความเชื่อว่าดวงดาวเป็นเครื่องบ่งชี้หรือมีอิทธิพลกำหนดวิถีชีวิตตลอดจนสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก คือความเชื่อเรื่องกรรมเก่าหรือกรรมในชาติปางก่อน ทั้งนี้เพราะปรัชญาของโหราศาสตร์คือการยอมรับในกรรมเก่า³ อาจกล่าวได้ว่า

¹ ฎีกาแผนก 2.21

² สิงห์โต สุริยาอารักษ์ โหราศาสตร์ไทย หน้า 42

³ ฎ. หน้า 15 - 16

โหราศาสตร์เป็นการศึกษาหรือ "อ่าน" กรรมเก่าของบุคคลนั้น ๆ ว่าได้ประกอบกรรมในอดีตชาติไว้อย่างไร และเมื่อเกิดมาในปัจจุบันชาติจึงได้ถือกำเนิดมาในวัน เดือนปี และเวลานั้น ๆ เวลา "ตกฟาก" หรือเวลาเกิดเป็นสิ่งจำเป็นมากในทางโหราศาสตร์ กล่าวคือจะต้องนำเวลาคตกฟากมาผูกดวง ซึ่งจะหาให้ทราบได้ว่าดวงชะตาของผู้นั้นมีดาวพระเคราะห์ใดสถิตอยู่ ณ ราศีใดบ้าง แล้วนำมาพยากรณ์หรืออ่าน "กรรมเก่า" ของบุคคลนั้น ๆ ว่าจะส่งผลถึงชีวิตในปัจจุบันอย่างไรบ้าง โดยอาศัยดาวพระเคราะห์ที่สถิตอยู่ในราศีต่าง ๆ เป็นเกณฑ์การพยากรณ์อธิบายได้ว่าถ้าคนใดทำกรรมเก่าไว้ดี ดาวพระเคราะห์ที่สำคัญ ๆ ก็จะอยู่ในราศีหรือเรือนที่ดี จากศาสตร์ซึ่งยกมานี้ผู้เสียชีวิต มีดวงชะตาเปรียบได้กับนางสุชาดา ซึ่งมีกรรมเก่าไม่ดี ดาวเสาร์จึงโคจรมาทับลักขณาและอยู่ในตำแหน่งที่ไม่ดี ผู้นี้จึงได้รับความทุกข์ มีอุปสรรคและฐานะตกต่ำดังคำพยากรณ์ของศาสตร์ราชวงศ์

จะเห็นได้ว่าความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์หรือดวงชะตาราศีก็คือความเชื่อเรื่องกรรมในชาติปางก่อน แต่เป็นความเชื่อในลักษณะของอำนาจเหนือธรรมชาติ กล่าวคือ แม้โหราศาสตร์จะอ้างถึงกรรมเก่า แต่ก็มิมีทัศนะที่ต่างกับพุทธศาสนา นั่นคือกรรมเก่าของโหราศาสตร์อธิบายโดยอำนาจของดวงดาว เทวดา หรือพรหมลิขิต แต่กรรมเก่าของพุทธศาสนาเป็นกฎของเหตุและผลในลักษณะของปัจจุสมุปบาท

โหราศาสตร์ เชื่อว่า "ชีวิตของคนเราจะเป็นไปอย่างไรนั้นย่อมอนุวัตรไปตามการโคจรของดวงดาวในจักรวาลที่ส่งผลกระทบต่อดวงชะตาในห้วงเวลานั้น ๆ โดยที่บุคคลไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงไปได้เลย"² จากตัวอย่างศาสตร์ราชวงศ์ นางสุชาดาจึงต้องเกิดเป็นนักษัตร "เพราะกำสางก่อนเป็นไปเช่นนี้ ต้องทนท้อจาพะระเคราะห์นักษัตรลักขณาเสียราศี" กล่าวคือ ไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงผลกระทบในชาติปางก่อนได้

¹ อานนท์ อาภาภิรม สังคม วัฒนธรรม และประเพณีไทย หน้า 60

² ก. หน้า 63

ตามหลักโหราศาสตร์นั้นได้แบ่งดวงชะตาของบุคคลออกเป็นสองส่วนคือ ดวงชะตากำเนิด และดวงจร¹ สำหรับดวงกำเนิดนั้นถือว่าเป็นดวงที่แสดงถึงกรรมเก่าที่เจ้าของชะตากระทำไว้แต่ชาติปางก่อน ครั้นเมื่อเกิดมาในชาตินี้จะต้องดำเนินชีวิตไปตามผลกรรมที่ได้กระทำไว้ โดยแสดงออกมาทางดวงชะตากำเนิดว่าเจ้าชะตาจะเกิดมาในสถานะอย่างไร มีรูปร่างลักษณะ อุปนิสัย ศาสนา และจะดำเนินชีวิตไปทางใด ตลอดจนจะต้องพ้นฝ่าอุปสรรคมากน้อยเพียงใด ส่วนดวงจรนั้นแสดงถึงเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในชีวิตของเจ้าชะตาตามระยะเวลาที่ดวงดาวจะโคจรมาทำมุมกระทบ อันอาจจะส่งผลทั้งในทางดีหรือร้าย แต่เหตุการณ์นั้น ๆ ไม่จำเป็นจะต้องเกิดขึ้นเสมอไป ย่อมผันแปรไปได้ หากเจ้าของชะตาใช้อานาจอิสระที่ตนมีอยู่ดำเนินการหรือปฏิบัติตนให้เป็นไปในทางที่ชอบที่ควร ซึ่งจะเกิดประโยชน์แก่ตนต่อไป² เพราะฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่ากรรมในชาติปางก่อนซึ่งไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้คือกรรมตามดวงชะตากำเนิด แต่กรรมตามดวงจรเป็นกรรมที่มนุษย์สามารถกำหนดหรือเปลี่ยนแปลงได้ ดังจะพบว่าศาสตร์เรื่องที่มีเนื้อหาในทางร้ายจะมีข้อความทวนองห้าม ตักเตือน และแนะแนวทางแก้ไขเคราะห์ร้าย ถือได้ว่าเป็นความพยายามที่จะกำหนดหรือเปลี่ยนแปลงกรรมตามดวงจร ตัวอย่างเช่น

ใบที่สืบแปดได้เมื่อนางมะโนรา ลงสรงคงคา เสียทำคิควงนายพราน
 แหง่ทองรูปนี้ เคาระห์ท่านไม่ตี ให้เกรงล้นลมหวาน ๆ จะถูกถ้อยความ
 ราคามญ ใ้ระวังเพื่อนบ้านคิดทักภัย ห้ามลงนาวาไปไกล ระวังกามัย
 เหนือไ้ห้ามจรเกินทาง คึกการสิ่งใดชักขวาง ลากยังอ้าวว่าง
 ไม่ได้สนใจทุกประการ เคื้อครอนที่อยู่การงาน ชักช่องหลายสถาน

¹สิงห์โต สุริยาอารักษ์ โหราศาสตร์ไทย หน้า 14

²อานนท์ อาภาภิรม สังคม วัฒนธรรม และประเพณีไทย หน้า 65

พระเคราะห์ท่านสี่เคื่อนเคื่อนคลาย จักหากอกไม้บูชา หุงข้าวต้มปลา
ไปวัดไหว้พระทุกวัน สมาทานศีลห้าประจำ โศครายจะกลายเป็นดี...¹

จากตัวอย่างสาสตราเรื่องนี้ แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของชาวบ้านว่า โชคชะตาราศี หรือโชคดี และเคราะห์ร้าย เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้โดยการกระทำหรือเจตนาของตัวมนุษย์เอง นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นประโยชน์ของความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์หรือดวงชะตาราศี กล่าวคือ ช่วยชี้ลักษณะของบุคคลผู้เป็นเจ้าของชะตา และชี้แนวทางปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของคนให้เหมาะสมกับกาลเวลา ตลอดจนสถานการณ์ที่จะเป็นประโยชน์แก่ตน รวมทั้งความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นให้ได้ผลดีเป็นสำคัญ

ในทางตรงกันข้ามการเชื่อเรื่องโชคชะตาราศีมากจนเกินไปก็ก่อให้เกิดโลกทัศน์ที่ส่งผลเสีย กล่าวคือทำให้ขาดเหตุผล เกียจคร้าน ขาดความพยายาม กลายเป็นคนนอนรอโชคชะตา รอดูกษยาม ผลัดวันประกันพรุ่ง ชอบเสี่ยงโชค เสี่ยงดวง หรือลุ่มหลงดรามานั้นเป็นต้น โลกทัศน์เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์จึงอาจเป็นอุปสรรคสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลได้

ความเชื่อเรื่องโชคชะตาราศีในทางที่นำจะก่อผลเสียประการหนึ่งคือ เชื่อว่าความสุขสมบูรณ์ของชีวิตเกิดขึ้นได้เอง คว้าอำนาจของบุญวาสนาแต่ชาติปางก่อน ตัวอย่างเช่น

รูปนี้ตาเฒ่าชะรา ลงจากเคหา วาสนาดอยมาแต่ไกล พบหม้อทองคำ
อันแสนอำไพ สีสักสุกใส เพราะบุญปางไกล สร้างไว้ชาติก่อน ไม่ทุกข์ไม่ร้อน
สุขเกษมเปรมปรีดิ์ ลากมีมากมาย โรคาไม่มาเบียดกาย แสนสุขสบาย
นึกอะไรสมหมาย ถึงจิตคิดหวัง เงินทองเต็มคลัง ชื่อเสียงโด่งดัง
ทั่วฟ้าโลกา เชิญได้ชะตา 3 บาทท่านเอย บุญจะมาเกย ลากดอยไหลมา...²

¹ ญาณาคณนวก 4.18

² ญาณาคณนวก 3.3

...เป็นมูฟวีสาวาสนาชะตาส่ง ถึงงานงสมจิตที่คึกคักหมาย
อันโชคกลางลอยมีมากมาย เป็นเลขหมาย 348 เด็กชาดเลย
เชิญบูชาไฉะตะ 3 บาททานเอย ลากจะมาเกยโดยไม่รู้ตัว
จะไคเป็นสุขทั้งเมียและฉัว นังนอนยืมหัวตลอดกาลนาน¹

จากตัวอย่างนี้ แสดงให้เห็นความคิดว่า ความโชคคือเป็นสิ่งที่ได้มาเอง ไม่ต้อง
เสียเวลาไปชวนชววยพยายามแต่อย่างใด ความคิดนี้ทำให้บางคนปล่อยคนให้เป็นไปตาม
ยถากรรม กลายเป็นคนเกียจคร้าน รอคอยผล "บุญเก่า" หรือฝากชีวิตไว้กับโชค
ชะตา ดังจะเห็นจากตัวอย่างสาสตราต่อไปนี้

รูปนี้พ่อหมอ คีตักนักหนอ ค่ายลากเหลือหลาย นั่งอยู่กับดิน
หากินสบาย ไม่ต้องเหนื่อยกาย สบายกาย ท่าเล็กเปนสอย
ทำนอยเปนสิน ลากใหญ่ไหลริน มาทุกทิศ ไม่ผูกใจเฉง
คนเกรงวาจา เกือน 6 ทายว่า ลากมาถึงเรือน แพงทองที่นี้
โชคดีใครจะเหมือน ลากมาถึงเรือน สวัสดิมีไชย...²

ถึงแม้ว่าเรื่องลาภวาสนาจะเป็นความหวังและกำลังใจของชาวบ้าน โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งในยามที่ชีวิตประสบกับความทุกข์ยาก แต่ก็เป็ความคิดที่ขาดเหตุผล และก่อให้เกิด
เกิดผลเสียติดตามมาดังกลาวแล้ว

ความคิดเรื่อง "ลาภลอย" หรือความร่ำรวยที่จะได้มาโดยวิธีง่าย ๆ หรือ
ด้วยการลงทุนเพียงเล็กน้อย เป็นโลกทัศน์อีกประการหนึ่งที่ทำให้บางคนกลายเป็นคนชอบ
"เสี่ยงดวง" หุ่มเทกาดังกายกำลังใจให้ฝังแน่นกับความหวังที่ได้เอนลอย ความคิด
ดังกล่าวนั้นวันจะขยายกว้างขวางขึ้น จะเห็นได้ชัดเจนจากการแพร่ขยายของสลาก
กินแบ่งของรัฐบาล และหวยใต้ดิน ศาสตราฉบับพระครูเหม เจติยาภิบาล ได้แสดง

¹ ฎาณณวณ 3.25

² ฎาณณวณ 2.11

ให้เห็นโลกทัศน์เรื่อง "ลากลอย" อย่างชัดเจนทั้งการ "เล่ียงคาง" ที่ฉีกกฎหมาย และถูกต้องตามกฎหมาย ส่วนศาสตราจารย์อื่น ๆ ก็กล่าวถึงเรื่อง "ลากลอย" ทุกฉบับ แต่ไม่ได้ให้ตัวเลขไว้ในเนื้อหาเพียงแต่เขียนบอกไว้ทางมุมใดมุมหนึ่งของภาพประกอบ บางภาพมีตัวเลข 3 ตัว หรือหอยไต่คินนับได้เป็นจำนวนมากจนต้องเขียนเรียงเป็น 2 - 3 แถว แสดงให้เห็นว่า หอยไต่คินเป็นการพนันที่ได้รับความนิยมมากโดยเฉพาะในหมู่คนยากจนที่ไม่ค่อยมีความหวังในชีวิตและผูกพันหวังจากการที่จะได้มาโดยถูกต้อง หรือจากงานประจำ ตัวอย่างจากศาสตรา เช่น

...ถูกเข้าทั้งสอง จักคล่องนักหนา อย่าแหยงค่อไป ให้ได้ชะตา
3 บาทนั้นหนอย่าเพื่อเสียค่าย ลากเก้าแปดสี่ เป็นเลขที่หมาย
ตั้งใจเอาไว้ ให้แน่นแก้ไข เลขลอตเตอรี่อย่ามีสงสัย โชคดีวันใด
เหมือนกล้วยเป็นทอง...¹

รูปนี้แก้วเจ๊กสี่...ทั้งลายสปรากภูมิ คุณความดีสร้างไว้ไม่ไกลเลย
อันเลขหมายท่านว่า แก้วเจ๊กสี่ เป็นความดีประจำตัวไม่ชั่วเลย...
บุญมาเกยเข้าแล้วคงแก้วเอย²

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า หอยไต่คิน หรือหอยเถื่อนเป็นเรื่องของการ ถอดหรือแก้เนื้อหาใดเนื้อหาหนึ่งให้เป็นตัวเลข เช่น จากตัวอย่างหลังเป็นการเลียนเสียง "แก้วเจ๊กสี่" เป็น "แก้วเจ๊กสี่" เป็นต้น

ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์หรือโชคชะตาราตี ตลอดจนเรื่องฤกษ์ยามเป็นสิ่งที่ พุทธศาสนาปฏิเสธ เพราะถือเป็นมิจฉาทิฐิ ถึงพุทธพจน์ว่า "ประโยชน์ใดล่วงเลย คนเขลาผู้คอยนับฤกษ์อยู่ ประโยชน์เป็นศัฏฐ์ของประโยชน์ คงควาจักทำอะไรได้"³

¹ ภาควรรณก 3.7

² ภาควรรณก 3.15

³ พระราชนิพนธ์ พุทธธรรม หน้า 215

3. เชื่อเรื่องไสยศาสตร์

ก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเข้ามามีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยเรานั้น ชาวไทย "มีความเชื่อถือผีสิ่งลี้ลับพวกกันมาก่อน ดังจะเห็นได้จากนิยายนิทาน และเรื่องความรู้อื่น ๆ ซึ่งเป็นคติเชื่อถือของชาวบ้านอันเหลือสืบเนื่องมาจนกระทั่งทุกวันนี้"¹ ปราภฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นและยังไม่เข้าใจถึงสาเหตุที่เกิดขึ้นก็ถือว่าเป็นผลจากการกระทำของผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติ หรือภูติผีปีศาจซึ่งอาศัยอยู่ทั่วไปในโลก ทั้งในน้ำ บนฟ้า ทุ่งนาป่าเขา ในเมือง ในบ้าน ธรรมชาติในโลกซึ่งยังเป็นความลึกลับและอยู่เหนือความเข้าใจของมนุษย์ ก่อให้เกิดความหวาดกลัว มนุษย์จึงต้องหาสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจ เพื่อเป็นกำลังใจที่จะแก้ปัญหาและเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ สิ่งยึดเหนี่ยวทางใจนั้นก็คือสิ่งที่มนุษย์เชื่อว่ามีอำนาจยิ่งกว่าตน ความเชื่อถือเรื่องผีสิ่งลี้ลับพวกจึงจัดเป็นศาสนาดั้งเดิมของมนุษย์² ความเชื่อถือดังกล่าวนี้ฝังลึกอยู่ในจิตใจของชาวไทยมาช้านาน และถ่ายทอดสืบต่อกันมาโดยตลอด จนแม้กระทั่งเมื่อมีพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นศาสนาประจำชาติแล้ว ชาวไทยก็ยังมิได้ละทิ้งความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์นั้น แต่กลับนำมาเป็นส่วนหนึ่งของศาสนาด้วย³

ชาวนครศรีธรรมราชก็เหมือนกับชาวไทยในภาคอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวภาคใต้ กล่าวคือ "ไสยศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของชาวภาคใต้ก็เห็นจะไม่ผิด เพราะตั้งแต่เกิดจนตาย ไสยศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องอยู่โดยตลอด"⁴ เนื้อหาของศาสตร์ต่างแสดงให้เห็นความเชื่อทางไสยศาสตร์หลายอย่าง ได้แก่ ความเชื่อเรื่องผีสิ่งลี้ลับ เวทมนตร์คาถา แรงอธิษฐาน และสิ่งมงคล เป็นต้น

¹ เสฐียรโกเศศ ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน หน้า 155

² สุชีพ ปุณฺณานุภาพ ประวัติศาสตร์ศาสนา หน้า 248

³ เไร สืบสุข ไสยศาสตร์ในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325 - 2394) หน้า 50

⁴ ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ โลกทรรศน์ไทยภาคใต้ หน้า 112

ชาวนครศรีธรรมราชเชื่อว่าผีสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นเจ้าของธรรมชาติ ภูเขา แม่น้ำ ป่า ต้นไม้ พืชดิน และตัวมนุษย์เอง ล้วนมีเทวดาประจำอยู่ เทวดาเหล่านี้มีอำนาจเหนือสามัญวิสัยของมนุษย์และสามารถบันทึก - ร่ายให้เกิดแก่นมนุษย์ได้ ตัวอย่างเช่น

รูปนั้นนางจินตมานวิกา เมื่อพระสุท สยลงไปสู่อะวิจี ได้ความทุกข์ยากมักมี
...มักต้องพระภูมิเจ้าที่ ใรร่ายเต็มที...¹

...แม่นพน 4 เดือน จะเคลื่อนโคคลลา พระหส์บดีกฐา จะอวยพรไซ
พระเคราะห์จะสิ้น ทากินเย็นใจ สิ้นโสภโรภัย แหงไปสักที...²

...จะปรากฏเกียรติยิ่งใหญ่ไปภายหน้า ลางลอยมาหาไม้ชาพลัน
ถามหาผู้ที่จะไถ่ความผิด ทั้งคู่ชกเกลียวกลมสมกลิ่นต์ อันทุกซ่โสภ
โรภัยตามไม้ทัน ควยเหวญคอยช่วยอานวยพร...³

จากตัวอย่างเหล่านี้ จะเห็นได้ว่าในทัศนะของชาวบ้าน ผีพื้นดิน และตัวมนุษย์ ล้วนมีเทพเจ้าประจำรักษาอยู่ เทวดาเหล่านี้มีพละานุภาพสามารถให้คุณหรือโทษ หรือ กานตโทษคดี - เคราะห์ร้ายอย่างใดอย่างหนึ่งให้แก่คนเราได้ ฉะนั้นชาวบ้านจึง เกรงกลัวและเคารพนับถือธรรมชาติหรือเทวดาทั้งหลาย ชาวบ้านคิดว่าเทวดาเหล่านี้ "ทวนรู้เรา ทวนเห็นเรา แต่เราไม่รู้ไม่เห็นทวน"

สิ่งที่คู่กับเทวดาก็คือ ภูตผีปีศาจ ทั้งนี้เพราะชาวบ้านเชื่อว่าสิ่งมีชีวิตเมื่อตายแล้ว ร่างกายถูกทำลายไป แต่จิตหรือวิญญาณจะออกจากร่างร่อนเร่ไปตามกรรม สู่ชาติใหม่ ภพใหม่ หรืออาจเข้าสิงสู่ในสิ่งหนึ่งสิ่งใด ไม่ไปผูกไปเกิดก็มี ในบางครั้งภูตผีปีศาจก็บันทึก ความอัปมงคลให้เกิดแก่นมนุษย์ ตัวอย่างจากศาสนา เช่น

¹ ภูตผณวก 2.12

² ภูตผณวก 1.27

³ ภูตผณวก 3.25

รูปนั้นางกุนทลเกณี เมื่อฉลักสามี นายโจรให้ตกเหวตาย
 ถูกระตะว่าไร พระไคระมากมาย ให้สะเคาะพระไคระและหนา
 ซึ่มักเจ็บไขนา ๆ ณีญคมาระยา จะทำให้ท่านหลงไหล...
 ห้ามว่าอย่าไปแห่งใด 4 เดือนอย่าไคไปไกล สะเคียจังไร
 จะคอยเลื่อมหายและหนา...¹

จากตัวอย่างสาสตราเรื่องนี้ นอกจากจะแสดงว่าภูตผีปีศาจมักนำความวิบัติ
 อัปมงคล หรือเสนียดจัญไรมาสู่คนที่เคราะห์ร้ายแล้ว ยังแสดงให้เห็นโลกทัศน์เกี่ยวกับ
 โสยสาสตร์ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับความเชื่อเรื่องผีสงเวทศาอีกด้วย กล่าวคือชาวบ้านเชื่อว่า
 ไคระที่ตนเองประสบสามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้โดยการสะเคาะ ไคระซึ่งมี
 พิธีการเฉพาะ ในปัจจุบันการสะเคาะไคระหมู่ประกอบพิธีอาจเป็นพราหมณ์ พระสงฆ์
 หรือ "พ่อหมอ" ที่มีความรู้สามารถประกอบพิธีได้ และมักมีลักษณะผสมผสานระหว่าง
 ศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ

นอกจากการสะเคาะไคระให้แล้ว การแก้ไขความเคราะห์ร้ายอาจกระทำโดย
 วิธีอื่น ๆ เช่น การทำบุญให้ทาน การปล่อยนกปล่อยปลา เป็นต้น ตัวอย่างเช่น

...โชคชะตาถึงเคราะห์เจ้าเพาะใหญ่ จะเสียสินของรักหักอาลัย
 ทั้งโรครภัยจะมีมาบีฑา จงทำบุญให้ทาน เกิดทานเอย อย่าละเฉย
 ให้เสเคาะพระไคระหนา ทั้งเห็นทกโปรคนกและปล่อยปลา
 ในไมช้าสี่เดือนเคราะห์เคลื่อนคลาย...²

¹ ฎุภาคผนวก 1.17

² ฎุภาคผนวก 4.25

กล่าวได้ว่าการสะเกาะเคราะห์ การทำบุญให้ทาน และการปล่อยนกปล่อยปลา เป็นพิธีกรรมทางศาสนาซึ่งชาวบ้านยึดถือปฏิบัติเพื่อแก้ไขวิกฤตกาลในชีวิต พิธีกรรมดังกล่าวเป็นวิธีการปฏิบัติที่มีส้างเทวคาในลักษณะเกรงกลัว สมยอม งอนง้อ และเอาอกเอาใจ แต่ก็สามารถลดความตึงเครียด สร้างความหวังและความมั่นใจในชีวิตได้แก่ชาวบ้าน

นอกจากการยอมรับอำนาจเหนือธรรมชาติของเทวคาและภูติผีปีศาจแล้ว ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ของชาวนครศรีธรรมราชอีกประการหนึ่งซึ่งปรากฏใน ศาสตร์คือ การใช้เวทมนตร์คาถา

การใช้เวทมนตร์คาถา เป็นการสร้างอำนาจที่สูงกว่าเพื่อบังคับอำนาจอื่น ๆ ให้เป็นไปตามจุดประสงค์ของผู้ประกอบพิธี¹ อำนาจเวทมนตร์คาถาอย่างหนึ่งที่ปรากฏในศาสตร์คือ เมตตามหานิยม ซึ่งเป็นคาถาที่เกิดจากความเชื่อเรื่องพระพุทธรเจ้า ห้าองค์ หรือที่ศาสตร์เรียกว่า "แก้วห้าดวง" ดังที่ปรากฏอ้างอิงในศาสตร์ทุกฉบับ ตัวอย่างเช่น

รูปนี้แก้วห้าดวงช่วงจรัสรัสมิ์ ดังพระรัตนไตรในโลกี งามผ่องสี
ล้ำฟ้าสุหาธาร ดังฉัตรแก้วกันเฑศวิเศษศักดิ์ เปนที่รักทั่วหน้าสุหาสถาน
อายุทานจะยืนไปยาวนาน วรรณะทานจะงามอร่ามเรือง...²

หมอศาสดราอธิบายว่า แก้วห้าดวง หมายถึงพระพุทธรเจ้า 5 พระองค์ ซึ่งเกิดแล้วในภัทร์ภพนี้ 4 พระองค์ และจะเกิดในอนาคตอีก 1 พระองค์ เรียกพระนามโดยย่อว่า "นะ โม พุทธ ธา ยะ" และถือเป็นคาถาหัวใจพระพุทธรุณ หรือคาถา

¹ สุวิทย์ ทองศรีเกตุ "อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช" ใน เกื้อนสืบ 23 หน้า 34

² ฎุภาคณวก 2.17

เมตตามหานิยม ซึ่งมีความหมายดังนี้¹

นะ - เมตตา

โม - กรุณา

พุท - ปราณี

ธา - ยินดี

ยะ - เอ็นดู

จะเห็นได้ว่า เมตตามหานิยม เป็นคาถาทำให้คนรัก ปราศจากศัตรูและความ
วิบัติ นิยมใช้กันมาก โดยเฉพาะบรรดาศิลปินพื้นบ้าน เช่น หนังตะลุง มโนห์รา²

นอกจากคาถาเมตตามหานิยมแล้ว ความกลัวต่อภัยธรรมชาติ และภูตผีปีศาจ
ทำให้เกิดวิธีการขจัดความกลัวด้วยเวทมนตร์คาถา เพื่อบังคับอำนาจลึกลับดังกล่าวให้
เกิดความเกรงกลัวและยอมทำตาม หรือเพื่อเอาชนะอำนาจลึกลับนั้นเอง ชาวบ้าน
เรียกว่า การไล่ผี หรือการขับไล่เสนียดจัญไร ดังปรากฏในสาสตราคือ

รูปนี้พระอานน ทาน้ำนขับพวกผี ในเมืองภัยสาส์ เหล่าภูตผีหนีหายไป
ถ้ามั่นใจเจ็บไข้ ก็หายคลายทุกภัย สะเดียดและจิงไร ก็หาย
คลายทุกข...³

สาสตราเรื่องนี้อ้างอิงเหตุการณ์จากนิทานธรรมบทเรื่องบุพกรรมของพระองค์
ก่อนพระพุทธเจ้าโปรดให้พระอานนททาน้ำนขับไล่ภัยสามอย่างที่เกิดขึ้นในเมือง

¹ เวช พันธุ์วาที เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ จรูญ ต้นสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ที่
วัดพระมหาธาตุวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน
พ.ศ. 2526

² ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ โลกทรรศน์ไทยภาคใต้ หน้า 112

³ ฤกษ์คณนวก 1.1

โพลีสาดี คือ ภัยจากความอดอยาก ภัยจากมนุษย์ และภัยจากโรค¹ นิทานธรรมบทได้กล่าวถึงอานาจนามนคฺพระปริตรว่ามีอานาจมาก มนุษย์เมื่อถูกนํามนคฺก็หนีไป² ในทัศนะของชาวบ้านนํามนคฺจึงมีอานาจเหนืออานาจลี้ลับ สามารถขับไล่ผีร้าย โรคภัยไข้เจ็บ หรือความอัปมงคลต่าง ๆ ได้ ชาวบ้านจึงนิยมรคนํามนคฺ กินนํามนคฺ กล่าวไถวํนํามนคฺ เป็นยาสารพัดประโยชน์อย่างหนึ่งสำหรับชาวบ้าน

ความเชื่อเรื่องแรงอธิษฐาน เป็นโลกทัศน์อีกประการหนึ่งที่ปรากฏในศาสนา โดยชาวบ้านเชื่อว่า การตั้งจิตมั่น ประกอบกับความศรัทธาเชื่อถือในสิ่งที่ตนปฏิบัติ จะส่งผลให้สิ่งที่กระทำได้ผลสมบูรณ์ หรือสมปรารถนา ความเชื่อเรื่องแรงอธิษฐานนี้เห็นได้ชัดเจนจากการอธิษฐานก่อนการเสี่ยงทายศาสตร์ ซึ่งได้กล่าวแล้ว ตัวอย่างเช่น

...ยามสุขเพื่อนสุขสนุกก็ ยามเราไม่มี ญาติพี่น้องมิตรหายหน่ายไป
ถูกร้ายแต่ไม่เป็นไร ให้แทงต่อไป ตั้งใจจงจิตอธิษฐาน³

การอธิษฐาน หรือการตั้งใจมุ่งผลอย่างใดอย่างหนึ่งนี้ ชาวบ้านจะตั้งจิตขอร้องต่อสิ่งที่ตนถือว่าศักดิ์สิทธิ์ โดยเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นมีพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ การอธิษฐานจึงเป็นเสมือนการใช้เวทมนตร์คาถา เพื่อบังคับอำนาจอื่น ๆ ให้เป็นไปตามจุดประสงค์ของตน หรือยังมีความผูกพันอยู่กับไสยศาสตร์ อาจกล่าวได้ว่าการอธิษฐานของชาวบ้านเป็นการประกอบพิธีกรรมและหาจะพิจารณาที่จุดประสงค์ของการอธิษฐาน ก็จะได้เห็นได้ว่าเป็นการอธิษฐานเพื่อการเสี่ยงทาย และแสวงหาความโชคก็เป็นสำคัญ ตัวอย่างเช่น

¹พระเทพปัญญากวี แปล "เรื่องบุรพกรรมของพระองค์" ใน พระชันมปัทมรูดดา
แปล ภาค 7 หน้า 136 - 150

²ดู. หน้า 141 - 142

³ดูภาคผนวก 2.20

...จงเร่งระวางตน 4 เกื้อหนุนจึงเคลื่อนคลายหายไป เชิญแห่งต่อไป
เพื่อหาโชคให้โลกนี้¹

...ตนร้ายปลายดี ให้แห่งต่อไป ในหน้าลึกที่ ถ้าถูกที่
โชคร้ายหายสูญ²

...ไคลาเค้นทนเสกสา ให้แห่งในใบหน้า ลองสักคราหาโชคชัย³

...หาได้ไม่มั่งมี การงานรวกเร็วดี แต่อาภัพอับวาสนา
ให้แห่งอีกต่อไป หาโชคชัยในชะตา เมื่อโชคก็มีวาสนา ลองใบหน้าคู่อีกที่⁴

จากตัวอย่างศาสตร์ข้างต้น จะเห็นได้ว่า การอธิษฐานในศาสตร์เป็นการมุ่ง
 ใจมั่นโดยหวังผลคือโชควาสนา และสิ่งที่มุ่งหวังอาจได้มาโดยการเสี่ยงทาย ซึ่งเป็นความ
 เข้าใจที่ขัดกับหลักกรรมของพุทธศาสนา การเสี่ยงทายหรือการอธิษฐานดังกล่าวจึงเป็น
 การปฏิเสธหลักของเหตุและผล

แนวคิดเกี่ยวกับไสยศาสตร์ในลักษณะของการสร้างอำนาจที่สูงกว่า เพื่อบังคับ
 อำนาจอื่น ๆ อีกประการหนึ่งคือ ความเชื่อเรื่องสิ่งมงคล ซึ่งรวมทั้งเครื่องราง ของขลัง
 พระเครื่อง ตะกรุด ยันต์ และเหล็กไหล เป็นต้น ชาวบ้านเชื่อว่าพลังอำนาจที่มีอยู่ใน
 เครื่องรางของขลังเกิดจากการเสกเวทมนตร์คาถาเข้าไป วัตถุใ้ผ่านการพุทธาภิเษก
 หรือผ่านพิธีกรรมมากเท่าใดจะยิ่งมีพลังอำนาจมากขึ้นเท่านั้น ความเชื่อดังกล่าวนี้มี
 ปรากฏในศาสตร์ โดยถือว่าวัตถุ เช่น พระพุทธรูป ฉัตร พระเจดีย์ เป็นต้น เป็น
 เครื่องหมายของความดีงาม ความสวัสดิมงคล หรือความโชคดี ตัวอย่างเช่น

¹ ญาณคณนวก 3.22

² ญาณคณนวก 1.20

³ ญาณคณนวก 1.21

⁴ ญาณคณนวก 4.12

...ใครแหงญกบา ทาพระมุนี ชะตาคีเลิศ บุญญาประเสริฐ
 ลากเกิดมากมี จะมีปัญญา ศัทธิพาที ส่งเสริมบารมี
 หักมีเมตตา ความจนหาไม่ หักความเจ็บไข้ ไม่ต้องกายา
 นึกเอาสิ่งใด สมใจปรารถนา...¹

รูปนี้ฉัตรแก้ว ประเสริฐเลิศแล้วในโลกา จะปรากฏยศยิ่งใหญ่
 ไปเบื้องหน้า ลากลอยมาหาไม่ชาพลัน...²

ใบที่ยี่สิบสี่เจกียัศวรค์ อยู่ในชั้นฉกามา ประเสริฐเลิศโลกา
 ยศยิ่งกว่าชนทั้งหลาย สวัสดิ์มีโชคชัย หักลาโกจะมากมาย...³

นอกจากนี้ยังมีความเชื่อถือทางไสยศาสตร์บางอย่าง ซึ่งมีลักษณะเป็นเรื่อง
 จินตนาการ แต่อย่างไรก็ตามคนบางกลุ่มยังเชื่อว่าเป็นไปได้จริง⁴ เช่น การชุบชีวิต
 การปลอมแปลงตัว และการแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ต่าง ๆ ดังปรากฏในศาสตรา เช่น

รูปนี้พญามานกะปี่ศรี แปลงกายกายาเป็นอินทรีย์ ทาฤทธิ์ผดกแผลง
 สดางเคช เฉียวโถมจับจับเหล่าพวกหาญ ไปขยี้เสียในกลางพโยมหน
 แล้วกลับแปลงกายตามสากล เป็นสาวน้อยเวียงวนกับเหล่าสาวศรี
 จิงทราบเหตุนั้นแม่นในแดนนี้ กุมภกรรณทศน้ำอยู่ที่นี่มิให้ไหล...⁵

¹อุภาคผนวก 2.7

²อุภาคผนวก 3.25

³อุภาคผนวก 4.24

⁴ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ โลกทรรศน์ไทยภาคใต้ หน้า 115

⁵อุภาคผนวก 3.24

การแสดงอิทธิฤทธิ์ และการปลอมแปลงตัวซึ่งปรากฏจากการอ้างอิงวรรณคดี เรื่องรามเกียรติ์ของศาสตราจารย์ท่าน อาจกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะหนึ่งของการสร้าง อำนาจที่สูงกว่าควยอำนาจเวทมนตร์คาถา กล่าวคือ การปลอมแปลงตัวและการเหาะเหิน เค้นอากาศ เป็นต้น กระทำได้โดยการใช่วาทมนตร์คาถา

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับไสยศาสตร์ที่ปรากฏในศาสตร์ซึ่งได้กล่าวมาแล้ว ทั้งหมด อาจสรุปได้ว่า ความเชื่อของชาวนครศรีธรรมราชเกี่ยวกับไสยศาสตร์มีลักษณะ เค้นอยู่สามประการคือ การยอมรับอำนาจเหนือธรรมชาติของเทพยดา การยอมรับ เรื่องวิญญาณหรือภูตผีปีศาจ และการสร้างอำนาจที่สูงกว่าควยเวทมนตร์คาถา เพื่อบังคับ อำนาจอื่น ๆ ให้เป็นไปตามจุดประสงค์ของตน ลักษณะเด่นทั้งสามประการนี้มีความ สัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและแสดงออกมาให้เห็นอย่างชัดเจนในการปฏิบัติหรือพิธีกรรม เช่น การตั้งศาลพระภูมิ การสะเดาะเคราะห์ การร่อนนํ้านค้ขับไล่ผี การอธิษฐาน และ การแขวนเครื่องรางของขลังต่าง ๆ เป็นต้น

การศึกษาโลกทัศน์ของชาวนครศรีธรรมราชที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ทำให้ ทราบว่าความเชื่อเรื่องอำนาจที่อยู่เหนือเหตุผลและการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์มีอิทธิพล ต่อพฤติกรรมและวิถีชีวิตของชาวบ้านเป็นอย่างมาก กล่าวคือความเชื่อเรื่องพรหมลิขิต และบุญกรรม ทำให้ชาวบ้านบางคนกลายเป็นคนรอคอยผลกรรมเก่า ชีวิตผูกพันกับอำนาจ ภายนอกที่จะคลั่งคลุ้ม ทำให้หมกมุ่นฝังใ้กับชะตากรรม โชค เคราะห์ หรือดวง ปล่อย ทิ้งเวลา ความเพียร และการคิดควยหลักการเหตุผล ในขณะที่เดียวกันความเชื่อเรื่อง บุญกรรมก็ก่อประโยชน์แก่ชาวบ้านบางคน ในแง่ที่ถือกรรมเก่าเป็นบทเรียน ทำให้เข้าใจ ตนเองและสถานการณ์ หรือเป็นความรู้พื้นฐานสำหรับชีวิตปัจจุบันของตน เพื่อประกอบ การวางแผนและหาทางแก้ไขปรับปรุงชีวิตของตน ความเชื่อเรื่องวิญญาณ ผีสงฆ์เทวดา และเวทมนตร์คาถาอาจทำให้ชาวบ้านบางคนฝังใ้ผ่มงายจนขาดเหตุผล ผกชีวิตไว้กับ อำนาจลึกลับ ในขณะที่เดียวกันความเชื่อดังกล่าวก็เป็นเครื่องเสริมกำลังใจ อาจทำให้ เพียรพยายามสร้างชีวิต มีความมั่นใจในตนเองมากยิ่งขึ้น หรือเป็นเครื่องเตือนสติ และเร่งเร้าให้ประพฤติสิ่งที่ดีงาม แม้จะไม่จัดเป็นขั้นเข้าถึงพระพุทธศาสนา กล่าวคือ

"การมีชีวิตจิตใจเป็นอิสระ คำนึงชีวิตที่โปร่งเบาแท้โดยไม่ต้องอาศัยอิทธิปาฏิหาริย์ หรือสิ่งอื่นภายนอกมาเสริมกำลังใจของตนเองเลย เพราะมีจิตใจเข้มแข็งเพียงพอ สามารถบังคับควบคุมจิตใจของตนเองได้"¹ แต่การที่โลกทัศน์เกี่ยวกับไสยศาสตร์มี อิทธิพลกำหนดความสำนึกทางศีลธรรมให้เกิดแก่ชาวบ้านได้ ก็ต้องนับว่าโลกทัศน์นี้มี คุณค่า โดยทำหน้าที่ทางสังคมแทนศาสนา โลกทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติจึงเปรียบ เสมือนดาบสองคมที่สับทอกกันมาหลายชั่วคน และอาจจะกล่าวได้ว่าโลกทัศน์ที่มีต่อ ธรรมชาติก็คือ โลกทัศน์ที่มีต่อมนุษย์ก็คือ ล้วนเป็นผลมาจากโลกทัศน์ที่บุคคลมีต่อสิ่งเหนือ ธรรมชาติ

โลกทัศน์ที่มีต่อมนุษย์

ศาสตร์เป็นวรรณกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อใช้พยากรณ์ชีวิตของบุคคลในค่านต่าง ๆ เช่น หน้าทีการงาน ฐานะทางเศรษฐกิจ คู่ครอง บุตรธิดา และการเดินทาง เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันก็ทำหน้าที่ชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตให้แก่บุคคลด้วย ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า ศาสตร์เป็นงานสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งแสดงความคิด ความรู้สึกที่มนุษย์มีต่อตัวมนุษย์เอง ความคิด ความรู้สึกดังกล่าวคือโลกทัศน์ซึ่งกำหนด บทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน ทั้งในระดับบุคคลและสังคม โลกทัศน์ที่มีต่อมนุษย์จึงประกอบด้วยโลกทัศน์ที่บุคคลมีต่อบุคคล ระบบครอบครัว สังคม และแนวทางการดำเนินชีวิต

¹ พระราชนิพนธ์ พุทธธรรม หน้า 473

1. โลกทัศน์ที่บุคคลมีต่อบุคคล

เนื้อหาของศาสตร์ฯแสดงให้เห็นแนวคิดของชาวบ้านที่มีต่อสภาพหรือลักษณะต่าง ๆ ของบุคคล ได้แก่ การศึกษา อาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ และชาติกำเนิด

1.1 โลกทัศน์ที่มีต่อการศึกษา

ความสามารถทางสมองเป็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่งที่แสดงความแตกต่างของบุคคล "คนโง่ย่อมเป็นเหยื่อของคนฉลาด" คือ คติอย่างหนึ่งที่ชาวบ้านเข้าใจดี ด้วยเหตุนี้นความฉลาดหรือความเป็นผู้มีปัญญา จึงเป็นคุณสมบัติที่ทุกคนต้องการ ในทัศนะของชาวบ้านความเป็นผู้มีปัญญาถือเป็นความโชคคืออย่างหนึ่ง ตัวอย่างจากศาสตร์ฯ เช่น

...ได้ก็เลิศล้ำ เป็นคนปัญญา จะไปแห่งใด ลากไหลเหมา...¹

...โชคอายุท่านจะยืนไปยาวนาน วรรณะท่านจะงามอร่ามเรือง
จะมีสุขมีกำลังทั้งราชสีห์ ลากยศมีปรากฏอีกทั้งยศศักดิ์
ปรีชาฉลาดพวงญาติก็รัก เพื่อนฝูงพร้อมพรศมีแต่ความสุข...²

...ชะตาดีเลิศ ประเสริฐนักหนา จะมียศถา งามมาคาคน
จะมีปัญญา บังเกิดศรัทธา ปรีชายิ่งคน³

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า ปัญญาหรือปฏิจาณเป็นคุณสมบัติที่ชาวบ้านยกย่องและต้องการ เพราะปัญญาคือบ่อเกิดของความโชคดี หรือปัญญาคือพื้นฐานที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของชีวิตนั่นเอง

¹ ญาณคณนวก 1.20

² ญาณคณนวก 3.9

³ ญาณคณนวก 1.3

นอกจากปัญญาจะมีความสำคัญดังกล่าวแล้ว ชาวนครศรีธรรมราชยังมีความคิดว่า สิ่งที่จะพิสูจน์ความพยายามและความสามารถทางสมองของบุคคลได้ คือการศึกษา เพราะ การศึกษาต้องใช้ความจำ ตัวอย่างเช่น

"...มันเป็นสังฆา วาสนาเหลือใจ ถ้าจะเสกสาวิชา จำลองว่องไว..."¹

เนื่องจากความสัมพันธ์ของการศึกษากับปัญญาดังกล่าวนี้นี้ ชาวนครศรีธรรมราชจึง ยกย่องผู้มีการศึกษาหรือมีความรู้ความสามารถจากการว่าเรียนว่าเป็นผู้มีสติปัญญาดี ตัวอย่าง จากศาสตราคือ

"...ในโชคชอบเรียนวิชา จะมีปัญญา ใ้เป็นครูบาอาจารย์ ถ้าวรช จะไ้สมภาร มียศบรivar อยู่บ้านจะไ้เป็นใหญ่..."²

นอกจากนี้ยังมองเห็นความสำคัญของการศึกษาว่าเป็นพื้นฐานของการประกอบ อาชีพ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างข้างต้น และสำนวน "ชักไม้เอาปลายไป"³ ซึ่งแสดง ถึงโทษของการทำงานโดยขาดการศึกษาให้รู้วิธีทำงานนั้น ๆ

ในทัศนะของชาวบ้านการบวชเรียนก็ถือเป็นการศึกษาอย่างหนึ่ง การเรียนและ ฝึกฝนความรู้ทั้งทางศาสนา หมอครู ควธอาคม การแสดง การกวี การค้า ล้วนเป็น สิ่งที่ทำให้บุคคลได้รับการยกย่องยอมรับ กล่าวคือ ทำให้มีอาชีพ มีเกียรติยศ ชื่อเสียง เงินทอง การศึกษาจึงเป็นปัจจัยส่งเสริมการเปลี่ยนฐานะของบุคคลในสังคม และที่สำคัญ คือแสดงถึงความมีปัญญา เจริญฉลาดของบุคคล ตัวอย่างเช่น

¹ คุุภาคผนวก 1.3

² คุุภาคผนวก 4.13

³ คุุภาคผนวก 3.27

รูปนี้พ้อหมอ คีตักนักหนอ ค้วยลากเหลือหลาย นั่งอยู่กับถิ่น
 หากินสบาย ไม่ตองเหนื่อยกาย สบายกายิน ทาเล็กเป้นสอย
 ทาน้อยเป้นสิน ลากใหญ่ไหลริน มาทุกทิศา...¹

...แห่งทองพ้อมจะมีวาสนา หากินค้วยปากไม่ยากกายา
 ถ้ามั่นขายคามีเงินสบายใจ เป้นคนปัญญา พุกจาปราคัย
 ช่วงพุกช่วงไปเป้นคนพุกคี่ ราชรืออยู่ปากทรัพย์มามากมี...²

เนื่องจากชาวนครศรีธรรมราชมีโลกทัศน์ที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษานี้เอง
 มีผลให้การศึกษอบรมของชาว เมืองนี้เจริญรุ่งเรืองมาช้านานจนได้ชื่อว่าเป็นศูนย์กลาง
 ของศิลปวัฒนธรรมภาคใต้ ในปัจจุบันสังคมไทยอยู่ในระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและ
 สังคม การศึกษากลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศ บุคคลไม่ว่าจะมีชาติ
 กำเนิดหรือมาจากวงศ์ตระกูลใด ก็มีโอกาสดำเนินฐานะทางสังคมได้ทั้งสิ้น หากเขา
 ผู้นั้นสามารถศึกษาหาความรู้และเรียนจบการศึกษาในระดับสูง ฉะนั้นโลกทัศน์ที่จะมอง
 เห็นความสำคัญของการศึกษาและการยกย่อง "ปัญญาชน" ก็ยิ่งกว้างขวางมากขึ้น

1.2 โลกทัศน์ที่มีต่ออาชีพ

เนื่องจากชาวนครศรีธรรมราชมองเห็นความสำคัญของการศึกษาว่าเป็น
 พื้นฐานของการประกอบอาชีพ การประกอบกิจการงานอาชีพไม่ว่าแขนงใดจึงต้องผ่าน
 การศึกษอบรม หรือการเรียนรู้งานนั้น ๆ เป็นอย่างดี ไม่เช่นนั้นแล้วงานนั้นก็จะมี
 ประสิทธิภาพสำเร็จเท่าที่ควร และอาจก่อให้เกิดโทษได้ นอกจากนี้ถ้าจะประกอบอาชีพใด
 ก็ต้องมีความพยายาม ไม่เกียจคร้าน ดังตัวอย่างสาสตราเรื่องต่อไปนี้

¹ คุภาคนวก 2.11

² คุภาคนวก 4.15

รูปนี้กะทาชาย เมื่อซักไม้เอาปลายไป ซักลากไม้หน้าตาไหล
คิดอะไรไม่สมหวัง เคราะห์นี้เพียง 4 เดือน จะเคลื่อนคลายหมคกำลัง
สมจิตอันจั้ง จงตั้งหน้าพยายาม เกิดมาอย่าครันการ เมื่อถึงยามเหมาะ
เคราะห์จึงดี ชะตาในปีนี้น่ามากเหลือใจ...¹

จะเห็นได้ว่า การประกอบอาชีพนอกจากจะต้องมีความพร้อม ซึ่งได้มาจากการศึกษาแล้ว ยังจะต้องมีความอดทนพยายามอย่างสูง นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับโชคหรือเคราะห์ในเวลานั้น ๆ ด้วย กล่าวคือชาวบ้านเชื่อว่ากิจการงานอาชีพจะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับโชคชะตาราศีของผู้นั้น โชคเคราะห์จึงเป็นองค์ประกอบของความพร้อมในการประกอบกิจการงานอย่างหนึ่ง ซึ่งขัดแย้งกับความพร้อมอื่น ๆ โดยอาจเป็นสิ่งบั่นทอนความพยายามและความหวังที่จะให้งานอาชีพนั้นสำเร็จ "เป็นล่ำเป็นสัน" ดังตัวอย่างศาสตร์ราอีกเรื่องหนึ่งดังนี้

ใบสามสิบเพ่าชะราตาโอโง ใครแห่งต้องเพ่าชะราตาหลังโง
เที่ยวโง้งโง้งถือไม้เท้าเดินกำยัน จะหาการสิ่งใดไม่ถนัด สาระพัตร
ไม่เห็นเป็นล่ำสัน ตามหาคู่ชุกรมภักย์กัน ว่านานวันจึงพบประสพนาง
แต่ลามผลหาไ้ไม่ซักของ ชะตาคลองสารพัตรไม่ซักขวาง
ท่าเรือกสวนไร่นาไ้ทุกทาง ดีทุกอย่างจะสบายเมื่อภายหลัง...²

โลกทัศน์ที่มีต่ออาชีพอีกส่วนหนึ่งคือ ชาวนครศรีธรรมราชนิยมยกย่องอาชีพที่ใช้ความรู้ความสามารถอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น หากการเพาะปลูก ก็คงทำให้ได้ผลดี และเลือกปลูกพืชที่ขายได้ราคาดี ตัวอย่างเช่น

¹ ญาณพนวก 3.27

² ญาณพนวก 4.30

...ทานาหาไร' ได้ผลนั๊กหนา ถ้าจะหาไร' ปลุกบัวถั่วไผ่ จะไคราคา
ไคราคาแพง เค้าแดงผักหญ้า คีนั๊กทานาหา...¹

สำหรับอาชีพค้าขาย เป็นอาชีพที่ชาวบ้านมักคำนึงถึงการลงทุนและการเสี่ยงกับ
การขาดทุน ตัวอย่างเช่น

...ค้าขายจะขาดทุน ให้ร่อนรุ่มในกายา ของฝากอย่าลากพา
อย่าเข้าหุนทุนนิบหาย...²
...แม่ค้าขายจะขาดทุน ห้ามเข้าหุนกับเพื่อนค้า...³

อาชีพรับราชการ เช่น ครูอาจารย์ ทหาร ตำรวจ เป็นอาชีพที่มีเกียรติ
ในขณะที่ถ้าบวชก็ต้องการเล่าเรียนให้ได้เป็นพระผู้ใหญ่ หรือสมภาร ตัวอย่างเช่น

...ถ้าแม่ทหารราชการ เป็นทหารตำรวจมี ชื่อเสียงยศศักดิ์ศรี
ไค่เลื่อนที่สูงขึ้นไป ถ้าบวชเป็นสมณะ ไค่เป็นพระท่านผู้ใหญ่...⁴
...ทหารราชการจะเลื่อนยศ ไค่ปรากฏคนทั้งหลาย พ่อแม่ไค่ไค่พึ่งพา
จะมีชื่อหอมจนตาย จะบวชไค่เป็นสมภาร มีศรัทธาไค่ความดี...⁵

สำหรับอาชีพหมอลำ หรือ "พ่อหมอ" เป็นตัวแทนของอาชีพที่สบาย ห่านอง
"หากินควายปาก" ตัวอย่างเช่น

¹ ญาณาคณนวก 2.15

² ญาณาคณนวก 2.6

³ ญาณาคณนวก 3.10

⁴ ญาณาคณนวก 4.24

⁵ ญาณาคณนวก 1.31

...แต่งท้องพ้อมจะมีวาสนา หากินด้วยปากไม่ยากกายา เป็นคนปัญญา
พูดจาปราศรัย ช่างพูดช่างไปเป็นคนพูดดี ราศรีอยู่ปากทรัพย์มามากมี...¹

รูปนี้พ้อมหมอ คีตักนักหนอ ค้วยลากเหลือหลาย นั่งอยู่กับดิน
นอนกินสบาย ไม่ตองเหนื่อยกาย สบายกายินทร ทาเล็กทาน้อย
เป็นสร้อยเป็นสิน...²

อาชีพที่ไม่นิยมและศาสตราคำหนึ่งว่าเป็นผู้ขาดศีล หรือ "ก่อกาเวรา" คือ
อาชีพที่ต้องฆ่าสัตว์ ตัวอย่างเช่น

รูปนี้ยายหอย ขะคำทำค้อย หาทอยมาขาย เป็นคนใจดำ
ไม่ทานาไร ทาบาปหยาบคาย ได้แต่ทุกข์หา หาเข้ากินคำ กุศลไม่ทา
ก่อกาเวรา ใจโลกลโลโก โทโสโมหา ไม่เข้าวัถวา ศัทธาไม่มี...³

จากศาสตราเรื่องนี้ อาจกล่าวได้ว่า ชาวบ้านนิยมยกย่องอาชีพทุกอาชีพที่ใช้
ความรู้ความสามารถ และต้องเป็นอาชีพสุจริต กล่าวคือไม่ประกอบการค้าขายอกุศลกรรม
ได้แก่ โสภ โภช และหลง

1.3 โลกทัศน์ที่มีต่อฐานะทางเศรษฐกิจ

นอกจากการศึกษาและอาชีพแล้ว ฐานะทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยอีก
ประการหนึ่งที่มีมนุษย์ใช้ประเมินสภาพของบุคคล ซึ่งแสดงฐานะทางเศรษฐกิจ ได้แก่
สภาพการกินอยู่ เสื้อผ้าเครื่องใช้ บ้านเรือนอาศัย และการเฝ้าระวังรักษาโรคเมื่อ
เจ็บป่วย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะมีสภาพเช่นไร ย่อมขึ้นอยู่กับปริมาณของทรัพย์สินเงินทอง
ที่บุคคลนั้น ๆ ครอบครองอยู่ ชาวนครศรีธรรมราชก็เหมือนกับชาวบ้านทั่วไป คือนิยม

¹กฎหมายนวก 4.15

²กฎหมายนวก 3.19

³กฎหมายนวก 2.18

ยกย่องการมีฐานะทางเศรษฐกิจ หรือร่ำรวยเป็นเศรษฐี ความมั่งมีจึงเป็นจุดหมาย
สูงสุดอย่างหนึ่งของชีวิตหรือเป็นสิ่งที่แสดงความสุข ความสำเร็จที่บุคคลทุกคนต้องการ
ตัวอย่างจากศาสนา เช่น

ใบที่สามสิบห้า ได้พระคลังเงินพระคลังแก้ว คงแน่แล้วคือนักหนา
แม้ใครแหงท้อง สะตาของน้อง จะได้เป็นเศรษฐี มีเงินมีทอง
ข้าวของมากมี ในคารานี้ให้เอาเงินหนึ่งเพื่องบูชา โชคท่านคือนัก
มียศมีศักดิ์ อีกทั้งไร่นา จะไถลากใหญ่ในวันข้างหน้า ไปรดไล่ชะตา
ห้ามบาทท่านเอ๋ย¹

รูปนี้ใครแหงท้อง คลังเงินคลังทอง คล่องแล้วท่านอา สะตาคีเลิศ
ประเสริฐนักหนา จะมีศถา ช่างมาค่าคน...²

เมื่อความมั่งมีทรัพย์สินเงินทองเป็นความหวังและหลักประกันความสุขความสำเร็จ
ของชีวิต ทุกคนจึงพยายามไขว่คว้า กิจกรรมงานอาชีพที่ประกอบอยู่ก็เพื่อความอยู่รอดทาง
เศรษฐกิจ ตัวอย่างเช่น

รูปนี้ถึงไค้ตุง จะสมมั่งคั่งปราดนา ไม่พลาดตามสาตรา
ซึ่งมีมาแต่โบราณ ตุงทองงามผ่องแผ้ว คุ้งคังแก้วสุรกาย
ทรัพย์สินไหลคังทอธาร ทำการงานจะมีไชย ถ้าจะคึกคากาย
ก็จะไค้สมคังใจ ขายคิมักไร สมคังใจท่านปราดนา...³

¹ดูภาคผนวก 4.35

²ดูภาคผนวก 1.3

³ดูภาคผนวก 2.5

การได้รับมรดกจากบรรพบุรุษ ญาติพี่น้อง หรือบุคคลอื่นใดที่ยกให้โดยเสน่หา ก็ถือเป็นความโชคดีย่างหนึ่งที่ทำให้บุคคลนั้นเปลี่ยนฐานะจากความยากจนไปสู่ฐานะ เศรษฐีได้เช่นกัน ดังตัวอย่างสาสตราต่อไปนี้

รูปนี้ ปราสาททอง มงกุฎโสภา องค์พระอินทรประสิทธิ์ปราสาทไว้
 แม่นใครแหงท้อง โชคลาภของน้องมีหวังจะได้ ร่ำรวยสมบัติเขาจัดไว้ให้
 มรดกตกทอดมาไว้ นึกเอาสิ่งใดคงได้ทุกประการ...¹

จะเห็นว่าแนวทางหนึ่งที่จะให้ร่ำรวยคือ การพยายามประกอบกิจการงาน
 สุจริต และอีกแนวทางหนึ่งคือการฝากความหวังไว้กับโชคลาภวาสนา หรือชะตากรรม
 ของตน ความคิด ความหวังดังกล่าวเป็นโลกทัศน์ที่สำคัญของชาวบ้านและปรากฏอิทธิพล
 อย่างสูงในสาสตรา ตัวอย่างเช่น

รูปนี้ ดึงไค้ดั่ง สมดังมุ่งมาดปรารถนา มีเนื้อความตามลัจจา
 ซึ่งมีมาแต่โบราณ ตั้งทองงามผ่องแผ้ว ดังดวงแก้วสุระกาญจน์
 ทรัพย์ไหลมาดังทอธาร หากการงานจะมีไชย แม้ยากก็ค้าขาย
 ก็คงไค้สมดังใจ ชายก็มีกำไรสมดังใจปรารถนา ลาภลอยคอยอยู่แล้ว
 ดังดวงแก้วรจนา ต่อไปภายภาคหน้าจะร่ำรวย อันเลขสองสี่แปด
 เป็นเลขสวย อาจร่ำรวยขึ้นสักวัน จำไว้ให้มั่นวันหน้ามีไชย
 เชิญได้ชะตา 3 บาทนั้นนา อย่าให้ขาดไป บุญจะบันดาลให้มีกำไร
 3 หมื่นขึ้นไป สักวันหนึ่งเอย²

¹ คุุภาคผนวก 3.16

² คุุภาคผนวก 3.21

จากตัวอย่างสาธตราข้างต้น จะเห็นได้ว่า โลกทัศน์เกี่ยวกับแนวทางที่จะให้ ร่ำรวย 2 แนวทางปรากฏอยู่คู่กัน แนวทางหนึ่งเป็นความพยายาม ในขณะที่แนวทางหลัง เป็นความไม่ฝันที่ค่อนข้างเลื่อนลอย แต่ก็มีอิทธิพลอย่างสูงโดยเฉพาะในสังคมซึ่งประชาชน ที่ยากจนไม่ค่อยจะมีความหวังในชีวิต การพนันจึงทำให้ชาวบ้านเกิดความหวัง ซึ่งเป็นการหลีกหนีไปจากการที่จะไ้มาโดยถูกต้องหรืองานประจำ หรือความขบขันใจที่เกิดขึ้น ในชีวิตประจำวัน กล่าวได้ว่า การพนันเพื่อหวังความร่ำรวยเป็นปัญหาสังคมที่สำคัญ ประการหนึ่งของสังคมไทย และเป็นปัญหาที่ควรจะได้รับพิจารณาแก้ไข

โลกทัศน์ที่มีต่อฐานะทางเศรษฐกิจอีกประการหนึ่งคือความคิดว่าความร่ำรวย เป็นสิ่งคู่กับเกียรติยศ หรือความเป็นผู้ดี ซึ่งความคิดดังกล่าวคือความเป็นจริงในสังคม ตัวอย่างเช่น

รูปนี้ฉัตรทอง ม่วงโสภา ปราดนาสิ่งใด จะไ้ดังจิตต์คิดหวัง
ไ้เงินไ้ทองกองเหมือนในคลัง เกียรติยศชื่อเสียงไ้ดัง
กองไปทั่วฟ้าโลกา ลากลอยจะค่อยไหลมา ประเสริฐเลิศกว่า
ฝูงชนทั้งหลาย อีกทั้งข้าทาสหญิงชาย ข้างม้าวัวควายอเนกอนันต์...¹

เมื่อความมั่งมีเป็นความสุข ความสำเร็จในชีวิต ในทางตรงกันข้ามความยากจน ก็เป็นสิ่งที่น่าเวทนา ตัวอย่างเช่น

...จนแล้วจนเหลย อนิจจาเยยน่าเวทนา ญาติพี่น้องก็ไม่นำพา
ทั้งพ่อแม่แลเหลย ถึงยามเคราะห์ร้าย ทำให้ขัดสน ตกยามอับจน
เลื้อยาก็ไม่มี ให้แทงไปอีก โชคดีโชคร้าย คงได้เห็นกัน²

¹ คุุภาคนวก 3.11

² คุุภาคนวก 3.8

จากตัวอย่างศาสดาข้างต้น จะเห็นได้ว่า แม้ความยากจนจะเป็นสิ่งที่ชาวบ้านไม่ต้องการและพยายามหลีกเลี่ยง ชาวบ้านก็ไม่ไ้มีทัศนคติที่จะถูกเหยียดหยามจนจนด้วยกัน แต่มีท่าทีเห็นใจและเอื้อเฟื้อช่วยเหลือ กับทั้งถือว่าเป็นเรื่องชองเคราะห์หรือชะตากรรม แต่ชาติปางก่อน ซึ่งความคิดนี้ช่วยลดความขัดแย้งระหว่างชนชั้นลงไปได้มาก ในขณะที่เดียวกันก็มีผลเสีย กล่าวคือทำให้ชาวบ้านบางส่วนหล่นกับแนวทางปรับปรุงฐานะทางเศรษฐกิจของตนโดยวิธีผิด ๆ หรือขาดเหตุผล เช่น การเล่นเกมพนัน ดังกล่าวแล้ว

ถึงแม้ว่าฐานะทางเศรษฐกิจจะเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ชาวบ้านใช้ประเมินสภาพของบุคคล แต่ในอีกความคิดหนึ่ง ชาวบ้านก็คิดว่าฐานะทางเศรษฐกิจไม่สำคัญ เทียบเท่าคุณธรรมหรือนุญชธรรม ตัวอย่างจากศาสดาเช่น

รูปนี้ถ้ามีจาคีล นั่งจาคีลภาวนา พระทัยท่านตั้ง หวังพร-โสดา
มีจิตเมตตาแก่คนทั้งหลาย มีใจอารีย์ในพรหมวิหารสี่ ไม่มีระคาย
เงินทองหาได้ ไม่ขัดไม่สน ถึงไม่มั่งมี ถ้ามีก็ไม่จน เกิดมาเป็นคน
ไม่ยากจนเลย ควรถืออุเบกขา ไถ่ชะตาท่านเอ๋ย 2 บาทอย่าขาดเลย
บุชาธานี 893 โชคดี ลอตเตอร์ท่านเอ๋ย¹

คุณธรรมหรือนุญชธรรมเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งสำหรับการสร้างสังคมที่ดีงาม เพราะ นุญชธรรม หมายถึงการที่บุคคลได้รู้จักในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่แท้จริง² เช่น รู้ว่า มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐกว่าสัตว์ทั้งปวง เพราะฉะนั้นจึงควรมีความภูมิใจที่เกิดมาเป็น มนุษย์ ควรมีความรักและความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ควรให้การช่วยเหลือ และปฏิบัติต่อกันด้วยความรักใคร่เป็นธรรม ศาสดาเรื่องข้างต้น เป็นตัวอย่างที่ดีของการแสดงนุญชธรรม กล่าวคือ มีพรหมวิหารสี่ ซึ่งเป็นคุณธรรมประจำใจสำหรับผู้นับถือ

¹ ญาณอนวก 3.1

² อานนท์ อภาภิรม สังคม วัฒนธรรม และประเพณีไทย หน้า 24

สี่ประการ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา¹ คุณธรรมทั้งกล่าวจะทำให้บุคคลมีความเข้าใจ เห็นใจ และช่วยเหลือคนยากจน ในขณะที่เดียวกันก็ไม่เอารัดเอาเปรียบ เบียดเบียน และฉ้อฉลวิกลจริตคนร่ำรวย บุคคลนั้นจึงมีน้ำใจประเสริฐ มองโลกในแง่ดี มีชีวิตมีความสุขตามลักษณะความเป็นคนของตน และไม่รู้สึกรังเกียจคนยากจน ดังที่ศาสดากล่าวว่า "ถึงไม่มั่งมี ฤๅชู้ก็ไม่จน เกิดมาเป็นคน ไม่ยากจนเลย" ดังนั้นคุณธรรมหรือมนุษยธรรมจึงมีค่ามากกว่าความร่ำรวยทางวัตถุ

อย่างไรก็ตาม ในฐานะปุถุชน ชาวบ้านก็ยังปรารถนาความร่ำรวยทางวัตถุ ดังจะเห็นได้จากความหวังที่จะโชคจากการเสี่ยงทายเลข 893 โดยการนำโชคของฤๅษี ฉะนั้นแม้คุณธรรมหรือมนุษยธรรมจะมีความสำคัญในการประเมินคุณภาพชีวิตของบุคคลมากกว่าฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา อาชีพ หรือชาติกำเนิดก็ตาม แต่โลกทัศน์ที่ถูกต้องถึงวาทะกล่าวอ้างว่าจะกลายเป็นอุดมคติซึ่งยากที่จะปลูกฝังให้สมาชิกในสังคมปัจจุบันยอมรับ เพราะดูเหมือนว่ายิ่งโลกเจริญมากขึ้นเท่าใดมนุษยก็ยิ่งแสดงออกให้เห็นว่าวัตถุสำคัญกว่าจิตใจมากขึ้นเท่านั้น อานนท์ อาภาภิรม² กล่าวว่า การสร้างมนุษยธรรมเป็นสิ่งยากลำบาก เพราะในปัจจุบันนี้สมาชิกของสังคมไม่มีเวลาพอที่จะคำนึงถึงเรื่องนี้ ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการต่อสู้แข่งขันในการดำเนินชีวิตชนิดที่เรียกว่าแย่งกันอยู่ แย่งกันกิน และแย่งกันใช้ เมื่อสภาพของสังคมเป็นเช่นนี้ การจะหวังให้สมาชิกของสังคมมีความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เป็นต้น ย่อมเป็นความหวังที่ค่อนข้างจะเลื่อนลอย เพราะคนเราจะระลึกถึงสิ่งที่เรียกว่า คุณธรรมหรือมนุษยธรรมก็ต่อเมื่อ "ทอง" ของเขา "อัม" เสียก่อนเท่านั้น

¹กรมการศาสนา คู่มือการศึกษานักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี หน้า 30 -

²อานนท์ อาภาภิรม สังคม วัฒนธรรม และประเทศไทย หน้า 24 - 25

1.4 โลกทัศน์ที่มีต่อชาติกาเนค

ชาติกาเนคของบุคคลเป็นเกณฑ์อย่างหนึ่งที่คนเรานามาพิจารณาเพื่อจัดลำดับชั้นของบุคคลนั้นในสังคม นักสังคมวิทยา กล่าวว่า ลำดับชั้นของบุคคลจะอยู่ในลำดับสูงหรือต่ำขึ้นอยู่กับเกณฑ์ต่าง ๆ คือ ทรัพย์สินสมบัติ และรายได้ ครอบครัวหรือวงศ์ตระกูล ภูมิฐานะ ระยะเวลาที่พำนักอยู่ อาชีพ การศึกษา และศาสนา¹ จากเกณฑ์ต่าง ๆ เหล่านี้อาจกล่าวได้ว่าเกณฑ์รวมที่ตัดสินชาติกาเนคของบุคคลก็คือครอบครัวหรือวงศ์ตระกูล กล่าวคือ ผู้ที่เกิดมาในวงศ์ตระกูลใด มีชื่อเสียงเกียรติยศ ความร่ำรวยหรือเป็นตระกูลเก่าแก่ เป็นต้น บุคคลนั้นก็จะได้รับการยกย่องจากสังคมว่าเป็นผู้มีชาติกาเนคสูง

ชาวนครศรีธรรมราชมีทัศนะที่ยอมรับว่าคนเราแตกต่างกันโดยชาติกาเนค และถือว่าชาติกาเนคเป็นตัวกำหนดบทบาทความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมด้วย ตัวอย่างจากศาสนาเชน

...ชะตาป็นคังมีลากใหญ่ เนื้ออยู่ไกลมีในชาตา
เป็นคนชั้นผู้ดี รูปโอโสภา กาดังคอยถากจะสมใจ...²

จากตัวอย่างศาสนาเรื่องนี้จะเห็นได้ว่า ชาวบ้านนิยมยกย่องผู้มีชาติกาเนคสูง ซึ่งเรียกว่า "คนชั้นผู้ดี" ชาติกาเนคจึงเป็นตัวกำหนดความแตกต่างของบุคคล นอกจากนี้ยังถือว่าการได้คู่รักคู่ครองซึ่งเป็นผู้มีชาติกาเนคสูงเป็น "ลากใหญ่" หรือความโชคดีอย่างมาก ฉะนั้นชาติกาเนคจึงเป็นตัวกำหนดบทบาทความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมด้วย

¹ประสาธ หลักศิลา สังคมวิทยา หน้า 275

²กฎหมายนวก 4.15

ศาสตราจารย์เรื่องหนึ่งกล่าวถึงชาตिकाเน็คว่า "...ท่านผู้นี้ไซ้เฝ้าแก่จึงตีคบเพื่อนสูงศักดิ์รักกันเค็มที่ ไม่ไค้หนายหนีอารีย์เมตา"¹ ซึ่งนอกจากแสดงแนวคิดในการยกย่องผู้มีชาตिकाเน็คสูง และชาตिकाเน็คเป็นตัวยกย่องความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนแล้ว ศาสตราจารย์เรื่องนี้ยังแสดงโลกทัศน์ที่สำคัญเกี่ยวกับชาตिकाเน็คว่า แม้คนเราจะมีสภาพแตกต่างกันโดยชาตिकाเน็ค แต่ชาตिकाเน็คก็ไม่ใช่สิ่งแสดงคุณค่าของชีวิต และไม่ใช่สิ่งประกันความประพฤติของบุคคล กล่าวคือ "คนชั้นผู้ดี" หรือ "เพื่อนสูงศักดิ์" อาจมิใช่คนที่แท้จริง และมีใจทุจริตหรือมีมิตที่คี่ หากผู้มีชาตिकाเน็คสูงนั้นปราศจากคุณธรรม ได้แก่ ความรัก ความจริงใจ และความเมตตาอารี เป็นต้น อาจกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า ความเป็นผู้มีคุณธรรม มีความประพฤติที่ถูกต้องถึงงาม เป็นเครื่องหมายของคนดีที่แท้จริง

โลกทัศน์ที่บุคคลมีต่อสภาพของบุคคลซึ่งกล่าวแล้วทั้งหมดนี้ อาจกล่าวได้ว่าในการเกิดมาเป็นมนุษย์นั้น ชาวนครศรีธรรมราชมองเห็นความสำคัญ และยอมรับความแตกต่างของบุคคลตามสภาพของการศึกษา อาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ และชาตिकाเน็ค กล่าวคือ ความเป็นผู้มีการศึกษาดี มีอาชีพที่มั่นคง มีความมั่งคั่งสมบูรณ์ และมีชาติตระกูลสูง เหล่านี้เป็นคุณสมบัติที่ได้รับการยกย่องและเป็นสภาพซึ่งบุคคลทั่วไปปรารถนาอย่างใดก็ตาม ชาวนครศรีธรรมราชก็ไม่ได้ถือว่าคุณสมบัติหรือสภาพดังกล่าวเป็นเกณฑ์วัดคุณค่าที่แท้จริงของบุคคล เพราะคนที่มีความในสิ่งเหล่านั้นจะต้องเป็นผู้มีคุณธรรม และความประพฤติที่ถึงงามด้วย

2. โลกทัศน์ที่มีต่อระบบครอบครัว

ระบบครอบครัวเป็นสถาบันเก่าแก่ที่สุดของมนุษย์ และเป็นรากฐานของสังคมทั้งหลาย การที่มนุษย์ส่วนใหญ่ในสังคมจะสามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ก็เพราะ

¹ คุุภาคนวก 4.21.

อาศัยการหล่อหลอมบุคลิกภาพ หรือการเรียนรู้จากครอบครัวเป็นเบื้องต้น¹ ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จึงมีความผูกพันใกล้ชิดกับระบบครอบครัว และมีความรู้สึกความรู้สึกเกี่ยวกับระบบ ดังกล่าวอย่างชัดเจน ศาสตร์าวรรณกรรมพยากรณ์ชีวิตของชาวนครศรีธรรมราชมี เนื้อหาซึ่งแสดงโลกทัศน์เกี่ยวกับระบบครอบครัว ดังนี้

2.1 โลกทัศน์เกี่ยวกับคู่ครองและการครองเรือน

การเลือกคู่ครองหรือคู่สมรสเป็นจุดเริ่มต้นของการครองเรือน โดยทั่วไป การที่ชายหรือหญิงจะเลือกใครมาเป็นคู่ครอง มักคำนึงถึงความเหมาะสมหลายประการ เช่น อายุ ฐานะ การศึกษา รูปร่างหน้าตา เป็นต้น

เนื้อหาของศาสตร์าสแสดงให้เห็นว่าชาวนครศรีธรรมราชมีความละเอียดรอบคอบในเรื่องคู่ครอง กล่าวคือ ถือเกณฑ์อย่างหนึ่งว่า คู่ครองจะต้องเข้ากันได้กับพ่อแม่พี่น้องฝ่ายตน ดังเนื้อหาของศาสตร์าสว่า "...พี่น้องพ่อแม่ไม่ได้อยู่แค่พึ่งพาอาศัย ฟังแต่ตัวเองไม่เกรงผู้ใด เกณฑ์อยู่ไกลไม่ถูกญาติกา..."²

ศาสตร์าสเรื่องนี้เป็นคำพยากรณ์ในทางร้าย กล่าวคือ การมีคู่ครองซึ่งไม่ลงรอย หรือไม่ถูกชะตากับญาติพี่น้องของตนถือเป็นความโชคร้าย ฉะนั้นการได้คู่ครองที่สามารถเข้ากันได้เป็นอย่างดีกับพ่อแม่พี่น้องฝ่ายตนจึงถือเป็นความโชคดีอย่างหนึ่ง เกณฑ์ในการเลือกคู่ครองข้อนี้มีความสำคัญมาก เพราะคู่ครองที่พ่อแม่พี่น้องฝ่ายตนไม่ยอมรับ หรือคู่ครองที่ไม่ยอมรับพ่อแม่พี่น้องฝ่ายตน เมื่อครองเรือนด้วยกันก็จะประสบปัญหาต่าง ๆ ชีวิตการครองเรือนแบบนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นการเริ่มต้นด้วยปัญหาและอาจทำให้การครองเรือนขาดความสงบสุข โลกทัศน์ข้อนี้แสดงให้เห็นความผูกพันอย่างลึกซึ้งในระบบครอบครัวของชาวภาคใต้ กล่าวคือครอบครัวใหม่ที่เกิดขึ้นจะต้องมีความสัมพันธ์อันดีกับ

¹ปพนธ์ วิถีพัฒนา สังคมวิทยา หน้า 95 - 96

²ดูภาคผนวก 4.6

ครอบครัวยุคใหม่ของทั้งสองฝ่าย การมีครอบครัวของหญิงและชายจึงถือเป็นการขยาย
เครือญาติ คู่ครองจึงเป็นสมาชิกใหม่ที่พ่อแม่ญาติพี่น้องฝ่ายคนใดคนหนึ่งให้ความเห็นชอบ
การเลือกคู่ครองโดยให้ความสำคัญกับครอบครัวเก่าของตนนี้ อาจถือเป็นการขาด
อิสระภาพ แต่ก็เป็นการขจัดมูลเหตุสำคัญของปัญหาในระบบครอบครัวได้

นอกจากนี้ การได้คู่ครองที่มีรูปงามและร่ำรวยทรัพย์สินสมบัติ ถือว่าเป็นความโชคดี
ในชีวิตอย่างหนึ่ง ตัวอย่างจากศาสนา เช่น

...มีเมียสาว ๆ ขาวผ่องโสภา ใบหน้าเจิดจรัส...¹

...มีเมียสาวขาวผ่อง อล่องฉ่องนัย ประเสริฐศักดิ์ยิ่งเฝ้าพงศ์และวงษา
นึกอะไรก็ไถ่จูงจินดา มีภรรยาสาวสวยทั้งรวยทรัพย์ เงินทองนองไหลคั่งน้ำท่า
ไหลเข้ามาเป็นทับ ๆ มีเมียสาวขาวสวยทั้งรวยทรัพย์ คนก็นับถือทั่วไม่ช้าเลย...²

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่า ชายที่ได้คู่ครองซึ่งเป็นหญิงรูปงาม และมีฐานะดี
ถือเป็นชายที่มีโชคดี เนื้อหาของศาสนาซึ่งกล่าวถึงคุณสมบัติของคู่ครองในลักษณะนี้จะ
กล่าวถึงคุณสมบัติของหญิงซึ่งชายจะได้มาเป็นคู่ครอง ไม่พบคำพยากรณ์ที่กล่าวถึงคุณสมบัติ
ของชายซึ่งหญิงจะได้มาเป็นคู่ครอง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะศาสดาถือคติของสังคมว่าใน
การเลือกคู่ครองฝ่ายชายควรเป็นผู้ริเริ่มและมีบทบาทสำคัญ ฉะนั้นศาสดาจึงให้ความสำคัญ
กับความต้องการของชายมากกว่าความต้องการ (อยากได้) ของหญิง

เมื่อชายและหญิงเลือกคู่ครองได้แล้ว ก็จะมีการสมรสหรือการอยู่กินกันฉันสามี
ภรรยา ชีวิตการครองเรือนที่ดีคือการอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข ไม่มีเรื่องทะเลาะ
วิวาทกัน ตัวอย่างเช่น "...ถามหาคุณก็จะไถ่ถึงความดี ทั้งคู่ซัดเกลียวกลมสม
กสันต์"³ กล่าวได้ว่าการซัดแย้งถึงขั้นทะเลาะวิวาท จะนำไปสู่การหย่าร้าง ซึ่งเป็นสิ่ง
ที่สังคมไม่นิยม ดังจะเห็นได้จากศาสดาต่อไปนี้

¹กุฎาคนวก 3.30

²กุฎาคนวก 3.13

³กุฎาคนวก 4.6

...ให้ร้ายเต็มที่ ใน 4 เดือนนี้และหนา คู่ครองจะร้างโรยรา
มักชี้ร้ายยา ในยามพระเคราะห์ไม่ดี...¹

...มักต้องเป็นนาย อยู่เดี่ยวเอยา พรัดพรากวงษา...²

จากตัวอย่างศาสตร์ข้างต้น จะเห็นได้ว่า การประสมภวะหย่าร้างถือเป็น
ความโชคร้ายอย่างหนึ่ง เมื่อไม่นิยมการหย่าร้างหรือการเป็นหม้าย ชายและหญิงจึงต้อง
รู้จักหน้าที่ของตนและมีความซื่อสัตย์ ตัวอย่างจากศาสตร์เช่น

...สัตว์นั้นเป็นชาย มักชี้ร้ายใจกระลือ คนรักจักย่ำยี
หึงหวั่นสินและเข้าของ ไม่เสียก็จามัก ลูกและเมียจะลาพอง
ฉกฉักมักจองทอง ทาลาพองไม่เกรงใจ...³

จากศาสตร์ข้างต้น จะเห็นโลกทัศน์ของชาวนครศรีธรรมราชในเรื่องการ
ครองเรือนคือถือว่าสามีเป็นผู้นำของครอบครัว จะต้องให้ความรักความอบอุ่นแก่ภรรยา
ฝ่ายภรรยาก็ต้องจงรักภักดีต่อสามีอย่างเคร่งครัด กล่าวได้ว่าในการครองเรือนนั้นภรรยา
จะต้องฝากตัวอยู่ในปกครองของสามี

2.2 โลกทัศน์ที่มีต่อบิคารมารดา

บิคารมารดาเป็นผู้มีพระคุณสูงสุดในชีวิต ความรักความผูกพันระหว่างบิคา
มารดาและบุตรเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งที่สังคมได้กำหนดไว้อย่างเข้มงวด ผู้ที่ประพฤติผิดไป
จากแนวคิดของสังคมจะถูกตำหนิอย่างมาก เนื้อหาของศาสตร์แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของ
ชาวนครศรีธรรมราชที่มีต่อบิคารมารดากังนี้

* มักชี้ร้าย หมายถึง มักจะ (เกิดการ) หย่าร้าง

¹ คุภาคนวก 2.12

² คุภาคนวก 3.4

³ คุภาคนวก 2.4

บิคารมารคาต้องเลี้ยงลูก หน้าที่ข้อนี้เป็นวิสัยของสัตว์โลกทุกชนิดและเป็นหน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่งของครอบครัว เนื้อหาของคาสตราแสดงให้เห็นแนวคิดที่ว่าบิคารมารคาจะต้องให้ความคุ้มครองและเลี้ยงบุตรที่ยังไม่สามารถเลี้ยงตัวเองได้ ตัวอย่างเช่น "รูปนี้พระสังข์สินไชย อาสาไทยพระบิคา ชะตาผู้นี้ เมื่อน้อยจะมีผู้เลี้ยงรักษาเป็นคนอาภัพ ทกอับปัญญา ต้องจากเคหา ล่าบากยากใจ..."¹ อาจกล่าวได้ว่า การที่บุคคล "เป็นคนอาภัพ" และ "ต้องจากเคหา ล่าบากยากใจ" ก็เพราะบิคารมารคาไม่ได้คุ้มครองเลี้ยงดูนั่นเอง บิคารมารคาที่ไม่เลี้ยงลูกจึงเป็นบุคคลที่สังคมกำหนด นอกจากนั้นคาสตราเรื่องดังกล่าวยังแสดงให้เห็นว่า ตามความคิดของชาวบ้านแล้วไม่มีใครเลี้ยงบุตรได้ดีเท่าบิคารมารคา บุตรที่บิคารมารคาไม่ได้เลี้ยงดูถึงจะเจริญเติบโตขึ้นมา เพราะมีผู้อื่นอุปถัมภ์ก็ยังถือว่าเป็นคนอาภัพอยู่นั่นเอง

ความสัมพันธ์ระหว่างบิคารมารกากับบุตร เป็นหน้าที่ผูกพันซึ่งไม่มีที่สิ้นสุด กล่าวคือนอกจากบิคารมารคาจะเป็นผู้ให้กาเน็คและมีหน้าที่เลี้ยงบุตรให้เติบโตขึ้นจนสามารถเผชิญชีวิตได้แล้ว บิคารมารคายังเป็นที่พึ่งของบุตรในยามยากด้วย ดังตัวอย่างจากคาสตรา เช่น

...อนิจจาเอย่นาเวหนา ญาติพี่น้องก็ไม่นำพา ทั้งพ่อแม่ก็แลหาย
ถึงยามเคราะห์ร้าย ทาให้ขัดสน ทกยามอับจน เลือ่ผากก็ไม่มี...²

...ทกยามทุกยาก ล่าบากกายา ปดุกปล้ำจาหา มาแต่พอกิน
พี่น้องพ่อแม่ เขาไม่เหลียวแล ทกอับทรัพย์สิน...³

¹ ภูภาคผนวก 2.16

² ภูภาคผนวก 3.8

³ ภูภาคผนวก 1.22

จากศาสตร์ข้างต้น จะเห็นได้ว่า เมื่อบุตรเติบโตเป็นผู้ใหญ่สามารถประกอบอาชีพหรือมีครอบครัวแล้ว บิคามารการก็ยังคงเป็นที่พึ่งของบุตร ยามเจ็บป่วยไข้หรือประสบปัญหาต่าง ๆ บุตรมักคิดถึงบิคามารการ แม้บิคามารการจะชราหรือไม่อยู่ในฐานะที่จะให้การทะนุบำรุงแก่บุตรได้ แต่บุตรก็ยังคงถือว่าบิคามารการเป็นขวัญและกำลังใจของตน

บิคามารการเป็น "พรหม" หรือผู้มีพระคุณสูงสุดแก่ชีวิตของบุตรทั้งกล่าวแล้ว ดังนั้นบุตรจึงต้องรู้จักบุญคุณเวที ซึ่งถือเป็นหน้าที่สำคัญประการหนึ่ง ดังตัวอย่างจากศาสตร์า เช่น

รูปนี้พระสุวันสามหน่อโพธิสัต เมื่อปฏิบัติบิตุมาดา เมื่อน้อยมักเศษสา
 เลี้ยง 2 ราชผู้มีคุณ น้าไวก็ชื่อสัว ฐปฏิบัติวิตะปนบุญ ฐักเครพคุณ
 ไม่อจนาแก่ผู้ใด...¹

...จะคิดการสิ่งใดคงปรากฏ ทั้งลาภยศทำนาจะมีผล ถ้าคิดการขายค้า
 จะไม่จน กาไรล้นล้นค่าสุชาธาร จะเป็นที่พักพาของพ่อแม่ ยามเฒ่าแก่
 มีทรัพย์เป็นหลักฐาน...²

จากศาสตร์ข้างต้นจะเห็นได้ว่าการตอบแทนพระคุณของบิคามารการเป็นหน้าที่ที่บุตรจะต้องถือปฏิบัติ ไม่ว่าบุตรนั้นจะอยู่ในวัยเด็ก วัยผู้ใหญ่ หรือวัยชรา และไม่จำกัดว่าบุตรจะมีฐานะทางเศรษฐกิจดีหรือไม่ดี แต่จากเนื้อหาของศาสตร์าแสดงให้เห็นว่า บุตรที่ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีฐานะร่ำรวยจะเป็นที่พักพาของพ่อแม่ต่อไป อาจกล่าวได้ว่า ความสุขของบิคามารการคือการได้เห็นความสำเร็จในชีวิตของบุตร และความหวังอย่างหนึ่งของบุตรคือการรอโอกาสที่จะตอบแทนพระคุณของบิคามารการ กล่าวคือรอไว้เมื่อตนประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานหรือเมื่อบิคามารการแก่ชราแล้ว

¹ ญาณคณนวก 1.21

² ญาณคณนวก 4.24

2.3 โลกทัศน์ที่มีท่อนุตร

การให้กำเนิดบุตร เป็นหน้าที่อันสำคัญยิ่งประการแรกของครอบครัว เพราะสังคมถือกันว่าการมีบุตรคือการเริ่มต้นเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์¹ หรือกล่าวได้ว่าการมีบุตรเป็นการเติบโตของวงศ์ตระกูลหรือระบบเครือญาตินั่นเอง เนื้อหาของศาสตร์ฯ แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของชาวนครศรีธรรมราชที่มีท่อนุตร ดังนี้

นิยมการมีบุตรชายไว้สืบวงศ์ตระกูล ตัวอย่างเช่น

...ลาบากหนุ่มสาว แก่เฒ่าไคคี่ สิ้นทรัพย์จะมี ค่ายลากลอยมา

จะไคบุตรชาย สืบสายวงสา อายุยืนยาว แก่เฒ่าชะรา...²

...ผู้นั้นใจศัทธา มีบุญบารมี เปนสุขทุกราตรี ไม่มีภัยพาชา

ไคบุตรจะเปนชาย จะสืบสายไปภายหน้า แม้นบาชเปนสังฆา

ลากลักกาจะมากมาย...³

การนิยมมีบุตรชายไว้สืบวงศ์ตระกูล เป็นอิทธิพลจากค่านิยมของสังคมไทย กล่าวคือ ครอบครัวไทยถือผู้ชายเป็นใหญ่ ดังจะเห็นได้ว่า การตัดสินใจเรื่องสำคัญ ๆ ของครอบครัวจะเป็นหน้าที่ของสามี ฝ่ายภรรยา มักต้องเป็นบริวารหรืออยู่ในปกครองของสามี เริ่มตั้งแต่การต้องเปลี่ยนไปใช้ชื่อสกุลของสามี เมื่อมีบุตร ๆ ก็ต้องใช้ชื่อสกุลของบิดา ค่ายเหตุนี้บุตรหญิงจึงไม่ถือว่าเป็นผู้สืบวงศ์ตระกูล

จากความสำคัญของบุตรชายดังกล่าวแล้ว บิดามารดาจึงต้องการมีบุตรชายไว้สืบวงศ์ตระกูล แต่ก็มีได้หมายความว่าบุตรหญิงจะเป็นที่รังเกียจหรือไม่เป็นที่ต้องการของพ่อแม่ โดยทั่วไปครอบครัวมักต้องการบุตร เพราะบุตรหรือเด็กเป็นจุดรวม

¹ อานนท์ อาภาภิรม สังคม วัฒนธรรม และประเพณีไทย หน้า 78

² คุุณาคณนวก 1.13

³ คุุณาคณนวก 2.13

ความสนใจของครอบครัว ไม่จำกัดว่าเด็กจะเป็นเพศหญิงหรือชาย การมีบุตรหญิงหรือชายจึงมิใช่เรื่องของโชคหรือโชคร้าย แต่เป็นข้อเท็จจริงที่ชาวบ้านยอมรับ ดังจะเห็นได้จากศาสตร์ต่อไปนี้

...ถามหาบุตรสุดใจวิลัยนาง บอกไม่พรางว่าหญิงจริงท่านเอ๋ย¹

...แม้นถามบุตรสุดสายดังหมายนิก แม่ไรหมึกเป็นหญิงจริงนะฉัน

โชคชะตากำลังดีทุกวี่วัน ถามลานั้นคงได้สมดังใจ...²

...คิดไดย่อมจะได้ สมดังใจท่านปราดนา จะมีลูกชายก่อน
แล้วจะย่อนลูกหญิงมา ไซ้เจ้าไม่พารา ทั้งของหายจะพบพาน...³

...นึกเอาสิ่งใด สมใจปราดนา บุตรีบุตรรา ภรรยาคู่ไชย...⁴

จากตัวอย่างศาสตร์ซึ่งนำมาแสดงไว้นี้ จะเห็นได้ว่า แม้ชาวบ้านจะนิยมการมีบุตรชายไว้สืบวงศ์ตระกูล แต่ก็มีไกร้งเกี่ยวการมีบุตรหญิง ตรงกันข้ามบุตรหญิงกลับมีความน่ารักและนำความชื่นใจมาให้บิดามารดา ดังจะพิจารณาได้จากข้อความ

"บุตรสุดใจวิลัยนาง" และ "แม่ไรหมึก" ซึ่งแสดงความรักความเอ็นดูที่มีต่อบุตรหญิง

การมีบุตรหญิงรูปงามเป็นความนิยมอย่างหนึ่งของสังคม โลกทัศน์ข้อนี้แสดงให้เห็นความสำคัญของบุตรหญิง ดังปรากฏในเนื้อหาของศาสตร์คือ

...บุญภาสวาสนา บุญยามากมี ปีนียอกมิ่ง จะได้ลูกหญิง งามยิ่งกัศรี...⁵

...ปีนียอกมิ่ง จะได้บุตรหญิง งามยิ่งนารี รูปโอโสภา ลากมีลอยมา...⁶

¹ ญาณคณนวก 3.23

² ญาณคณนวก 4.33

³ ญาณคณนวก 2.1

⁴ ญาณคณนวก 1.4

⁵ ญาณคณนวก 2.15

⁶ ญาณคณนวก 4.26

การนิยมนิบุตรหญิงรูปงาม เป็นโลกทัศน์ที่สืบทอดมาจากค่านิยมซึ่งมีมาแต่โบราณว่า "นารีมีรูปเป็นทรัพย์" การนิยมนิบุตรหญิงที่สวยงามจึงเป็นความสุขและความภูมิใจของบิดามารดา นอกจากนี้ในบางครั้งบุตรหญิงยังสามารถเป็นที่พึ่งของบิดามารดาได้ด้วยกันทั้งปรากฏในศาสตร์ว่า คือ

...สมบัติทั้งหลาย ย่อมหามาได้ ไม่ลำบากใจ
จะมีบุตรหญิง พักพิงอาศัย สุกกายภายใน ญาติใกล้ชิดพา
ชะตาดีนัก นารักท่านอา 2 บาทได้ชะตา อย่าแห่งท้อไป¹

โลกทัศน์เรื่องบุตร เป็นที่พึ่งพาอาศัยของพ่อแม่ สอดคล้องกับโลกทัศน์ซึ่งกล่าวแล้วคือ บุตรจะต้องมีความกตัญญูทวดเวทิตอบบิดามารดา

2.4 โลกทัศน์ที่มีต่อญาติพี่น้อง

ระบบครอบครัวก่อให้เกิดเครือญาติ ความสัมพันธ์ในหมู่เครือญาติจึงเป็นความผูกพันทางสายเลือด เนื้อหาของศาสตร์แสดงให้เห็นว่าชาวนครศรีธรรมราชยึดถือและให้ความสำคัญกับระบบเครือญาติมาก

การมีบุตรหรือการมีครอบครัวเป็นการขยายเครือญาติ เพราะฉะนั้นบุตรของชายและหญิงจึงต้องได้รับการพิจารณายอมรับจากญาติพี่น้องของทั้งสองฝ่ายถึงกล่าวแล้ว เกณฑ์ในการเลือกคู่ครองข้อนี้แสดงให้เห็นว่าชาวนครศรีธรรมราชให้ความสำคัญกับระบบเครือญาติเป็นอย่างมาก

การนับความสัมพันธ์เป็นญาติพี่น้อง แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านยอมรับในเรื่องวิทยุนี้ ทั้งนี้ผู้มีอาวุโสสูงกว่ามีหน้าที่อุปถัมภ์ค้ำชูผู้ต่ำอาวุโส เช่น พี่มีหน้าที่ช่วยอุปการะน้อง ๆ

ญาติพี่น้องจึงต้องมีความเคารพรักใคร่และเป็นที่พึ่งพาอาศัยกัน ตัวอย่างจากศาสตร์ว่า เช่น

¹ ฤกษ์คณนวก 1.29

...ชะตาดีเลิศ ประเสริฐนักหนา จะมียศถา ช่างมาค่าคน
จะมีปัญญา บังเกิดศรัทธา ปรีชายิ่งคน พ่อแม่พี่น้อง ได้อาศัยตน
บังเกิดลาภผล อะเนกนา...¹

...จะมีความผาสุกสนุกนัก ได้เป็นหลักเฝ้าพงษ์และวงศ์
ญาติมิตรสหายไ้พึ่งพา แม่นจะหาลาภลอยคอยไ้หลมา...²

...นึกใดไ้กังวลจิต หมัญชาติไ้พึ่งพา เจ็บไข้ไม่พาหา ในชะตาค้นกเอย³

จะเห็นไ้ว่าญาติพี่น้องมีหน้าที่ที่จะต้องคอยไ้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดย
เฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มิฐานะมั่นคง จะต้องไ้ความอุปถัมภ์จากญาติพี่น้องที่ประสบปัญหาหรือ
ต้องการความช่วยเหลือ อาจกล่าวไ้ว่าการไ้ความรักใคร่เมตตาญาติพี่น้องเป็นหน้าที่
ผูกพันกันทางสายเลือด การนินทาไ้ร้ายต่อญาติพี่น้องจึงเป็นสิ่งที่สังคมตำหนิ และถือ
เป็นความโศกร้ายอย่างหนึ่ง ตัวอย่างเช่น

รูปนี้ พิเภก โหราเอกน้องท้าวทศกรรณรุ เป็นหมอญครุฑมุกข์
ทศกรรณรุขับเสียดะเหี้ยใจ ท่านทำนายทนายว่า จะมีความทุกข์
ไ้เจ็บจุกเพราะกรรมระส่ำระสาย ไ้ร้อนรุ่มกุ่มใจไม่สบาย
ญาติมิตรสหายจะไ้สความ ต้องเที่ยวร่อนเร่ระเหะหน
เพราะพวกพ้องของตนคิดเหยียดหยาม มีคดีหยั่งเหียงเป็นถ้อยความ
จะเลื่อมทรมสินทรัพย์อัปรา...⁴

¹คุภาคนวนก 1.3

²คุภาคนวนก 3.17

³คุภาคนวนก 1.28

⁴คุภาคนวนก 3.18

ศาสตร์เรื่องดังกล่าวอ้างอิงเหตุว่ามาจากเรื่องราวเกียรติยศอันพิภกฏที่ชายคือทศกัณฐ์ขับไล่ออกจากเมือง ที่ความเป็นคำพยากรณ์ในทางร้าย โดยเน้นใจความสำคัญคือความทุกข์ยากเดือดร้อน ซึ่งเกิดจากการกระทำของญาติพี่น้อง ด้วยเหตุนี้การมีญาติพี่น้องซึ่งอิจฉาริษยาเกลียดชังกันจึงถือเป็นความโชคร้ายอย่างหนึ่งของบุคคล

โลกทัศน์ที่บุคคลมีต่อระบบครอบครัวซึ่งกล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่าโลกทัศน์เหล่านั้นได้กำหนดฐานะและบทบาทของบุคคลในระบบครอบครัวไว้อย่างชัดเจน โดยกำหนดตั้งแต่ลักษณะที่คู่ควรกันของคู่ครอง ภาวะการครองเรือน หน้าที่ของบิดามารดาที่มีต่อบุตร หน้าที่ของบุตรที่มีต่อบิดามารดา และหน้าที่ระหว่างญาติพี่น้อง การกำหนดฐานะและหน้าที่ดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่า ชวนครศรีธรรมราชให้ความสำคัญต่อระบบครอบครัวมากกว่าสังคมแวดล้อมกลุ่มอื่น ความสัมพันธ์จึงมีลักษณะผูกพันมั่นคง และมีความสำคัญต่อสังคม เพราะระบบครอบครัวเป็นสถาบันรากฐานของระบบสังคมซึ่งมีหน้าที่หล่อหลอมบุคลิกภาพของคน ดังนั้นสังคมจะสงบเรียบร้อยอยู่ได้ก็ต่อเมื่อครอบครัวได้ทำหน้าที่ซึ่งได้รับมอบหมายจากสังคมดังกล่าว

5. โลกทัศน์ที่มีต่อดินกำเนิด

เนื้อหาข้อของศาสตร์ได้แสดงให้เห็นว่าชาวนครศรีธรรมราชมีความรักความผูกพันกับดินกำเนิดเป็นอย่างมาก ดินมาตุภูมินอกจากจะเป็นที่ที่เกิดแล้ว ยังยึดถือเป็นถิ่นอยู่อาศัยเพื่อประกอบกิจการงานด้วย ตัวอย่างจากศาสตร์ เช่น

รูปนี้พ่อหมอ ก็ักนักหนอ ได้ลาภเหลือหลาย มีคนนับถือ
ให้ของมากมาย อยู่กินสบาย ไม่ขัดข้องใจ นั่งอยู่กับบ้าน
ไม่ต้องไปไหน มีคนรักใคร่ ลากไหลมาเอง สะดาคีนัก
คนรักคนเกรง ไม่ผูกใจแฉง คนเกรงวาจา...¹

¹ คุภาคนวก 1.32

จะเห็นได้ว่าการไ้ประกอบอาชีพอยู่ใน "บ้าน" เป็นความสุข ความสบาย หรือความโชคดีย่างหนึ่งของบุคคล ักยเหตุนี้ชาวบ้านจึงไม่นิยมจากถิ่นที่อยู่ไปไกล ๆ แม้เพื่อการหามาหาเงินก็ตาม ตัวอย่างเช่น

...ตำราท่านว่าหากินถิ่นไกล ลาบากยากกายา หาได้ใช้ไป...¹

...โชคในปีนี้ เทียวเร่ร่อนไป ไม่มีความสุข อดระกำลำบาก
มีมากความทุกข์ ไม่คิดสนุกสักวันหนึ่งเลย...²

นอกจากการจากถิ่นกำเนิดไปหาถิ่นต่างถิ่นจะทำให้ประสบกับความทุกข์ยากลำบาก หรือไม่ทำให้ชีวิตดีขึ้นแล้ว ผลสำคัญคือการจากถิ่นกำเนิดทำให้ต้องพลัดพรากกับพ่อแม่ ญาติพี่น้องของตน ตัวอย่างเช่น

...ลาบากกายาเวทนาเหลือใจ พี่น้องพ่อแม่ ไม่ได้อยู่แค่
ฝั่งพม่าอาศัย...³

...จะจากพรากพรัดเคหา จากหมู่ญาติกา พี่น้องวงษาไปไกล
ลำบากยากเย็นเจ็บใจ มักต้องทุกข์...⁴

อาจกล่าวได้ว่าชาวนครศรีธรรมราช มีความรักความผูกพันกับถิ่นที่อยู่อย่าง
แนบแน่น มีความสุข ความมั่นใจ และพอใจที่จะอยู่อาศัยหามาหาเงินในถิ่นกำเนิดของตน
ท่ามกลางหมู่ญาติมิตรหรือคนถิ่นเดียวกัน

¹ ภูภาคผนวก 4.21

² ภูภาคผนวก 3.2

³ ภูภาคผนวก 4.6

⁴ ภูภาคผนวก 2.23

4. โลกทัศน์ที่มีต่อสถาบันศาสนา

พุทธศาสนาเป็นสถาบันที่เจริญรุ่งเรืองในจังหวัดนครศรีธรรมราชมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน เป็นศาสนาที่แพร่หลายได้รับการนับถือและมีอิทธิพลสูงสุด และกล่าวได้ว่า พุทธศาสนาเป็นสถาบันสำคัญที่กำหนดวิถีชีวิตของชาวนครศรีธรรมราช ศาสดาเป็นบรรณกรรมลายลักษณ์อย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความผูกพันที่ชาวนครศรีธรรมราชมีต่อพุทธศาสนา

ชาวนครศรีธรรมราชมีความศรัทธาเลื่อมใสอย่างแรงกล้าในพระพุทธรูป จะเห็นได้จากจำนวนโบราณสถาน โบราณวัตถุ และวัดซึ่งมีอยู่มากมาย ศาสดาก็เป็นบรรณกรรมซึ่งครั้งหนึ่งอาจถือเป็นวัตถุทางพุทธศาสนาได้ เพราะพระสงฆ์เคยใช้ศาสดาเป็นเครื่องมือในการสั่งสอนหลักธรรมแก่ประชาชน เนื้อหาของศาสดาแสดงให้เห็นความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธรูปอย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น

รูปนี้ยายหอย สะดุดคำต้อย หายหายมาขาย เปนคนใจกำ ไม่ทำนารไ
 ทำนายพยายบคาย ไค่แต่ทุกขา หาเข้ากินคำ กุศลไม่ทำ ก่อหาเวรา
 ใจโลกโลโก โทโฆโมหา ไม่เข้าวัควา ศัทธิไม่มี แม้นใครแทงตอง
 สะดาของน้อง ของขัคคัสสี ให้เร่งกลับตัว อย่ามัวโลเกี หาแต่กาดี
 จะมีลาภ ให้เร่งปฏิบัติ ถือศีลถือนิจ เข้าวัคเข้าวา...¹

จากศาสดาเรื่องนี้ จะเห็นได้ว่า ตัวอย่างของผู้ที่โชคร้ายคือผู้ที่ขาดศรัทธาในพระพุทธรูป และการจะแก้ความโชคร้ายก็โดยการหันมาศรัทธาพุทธศาสนา อาจกล่าวได้ว่า ความเลื่อมใสศรัทธา คือความมีสวัสดิมงคล

ความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธรูป หมายถึง การปฏิบัติตามหลักธรรมเป็นสำคัญ ดังที่ศาสดากล่าวไว้คือ "...ให้เร่งปฏิบัติ ถือนิจถือนิจ เข้าวัคเข้าวา" และการขาดศรัทธาก็คือ "...เป็นคนใจกำ ไม่ทำนารไ ทำนายพยายบคาย

¹ ญาณอนวก 2.8

ได้แต่ทุกข์ หาเข้ากินคำ ฤศลไม่ทา ก่อกาเวรา ใจโลภโลภ โทษโมหา
ไม่เข้าวัดวา ศัทธิหาไม่มี..." จะเห็นได้ว่าความศรัทธาที่แท้จริงคือการเข้าใจและ
ถือปฏิบัติตามหลักของศีลและธรรมของพุทธศาสนา เพราะฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าในทัศนะ
ของชาวนครศรีธรรมราช โศคร้ายเกิดจากเหตุคือการขาดศีลธรรม และโศคก็เกิดจาก
เหตุคือการถือปฏิบัติศีลธรรม โศคก็และโศคร้ายในที่นี้จึงเป็นเรื่องของเหตุและผลไม่ใช่
เรื่องไร้สาระ อย่างไรก็ตามหมอศาสดาและผู้ใช้ศาสดาซึ่งไม่มีความรู้ความเข้าใจ
อย่างถ่องแท้ในหลักศีลธรรม จะเชื่อว่าเรื่องของโศคเป็นเรื่องของพรหมลิขิต หรือกรรม
ในชาติปางก่อนคงกล่าวมาแล้ว

ความเลื่อมใสศรัทธาในหลักธรรมของพุทธศาสนา ปรากฏอยู่มากในศาสดา
ตัวอย่างอื่น ๆ เช่น

ใบที่สามสิบเอ็ด แทงคองพระภูริทัต หน่อพระโพธิสัตย์ จำศีลภาวนา
พระทัยท่านตั้ง หวังพระโสคา มีจิตเมตตา แก่คนทั้งหลาย
น้ำใจอารีย์ มีพรหมวิหารสี่ ไม่มีระคาย...¹

ใบที่ 1 แทงไค้พระฤาณี นั่งสมาธิจำศีลภาวนา น้ำใจท่านตั้ง
หวังพระโสคา มีจิตเมตตา แก่คนทั้งหลาย น้ำใจฤศลลาภผลมากมาย
พี่น้องมิตรสหายจะได้พึ่งพา...²

โลกทัศน์เกี่ยวกับศาสนาอีกประการหนึ่งคือ นิยมยกย่องการบวชเป็นพระสงฆ์
การบวชจึงเป็นประเพณีอย่างหนึ่ง และเป็นโอกาสที่สำหรับการศึกษาหลักธรรมของ
พุทธศาสนา ตัวอย่างจากศาสดา เช่น

¹ ฎุภาคณนวก 4.31

² ฎุภาคณนวก 4.1

...ถ้าจะเล่าเรียนวิชา จะไวยัญญา ไค้เป็นครูบาอาจารย์
ถ้าบวชไค้เป็นสมภาร อยู่บ้านจะไค้เป็นใหญ่...¹

...ไค้บุตรจะเป็นชาย จะสืบสายไปภายหน้า แม้นบวชเป็นสังฆา
ลากลักกาจะมากมาย...²

...ตั้งตัวเป็นใหญ่ ไม่ชอบโจงเงง คนรักมักเกรง นักเลงพอใจ
ถ้าเป็นสมณะ พระท่านผู้ใหญ่ คงไค้สนใจ ไม่ตองคั่นรณ...³

...ในโชคชอบเรียนวิชา จะมีปัญญา ไค้เป็นครูบาอาจารย์
ถ้าบวชจะไค้สมภาร มียศบริวาร อยู่บ้านจะไค้เป็นใหญ่...⁴

จากตัวอย่างศาสตร์ที่อ้างอิงไว้นี้ จะเห็นไค้ว่าการบวชเป็นกิจกรรมที่สำคัญ
อย่างหนึ่งของชีวิต เทียบไค้กับการงานหรืออาชีพอย่างหนึ่ง บ้างก็นิยมว่าถ้าบวชแล้ว
จะต้องให้ไค้เป็นพระสมภาร ซึ่งเป็นตำแหน่งที่แสดงไค้ว่ามีความเลื่อมใสศรัทธาในพระ
พุทธศาสนาอย่างแรงกล้า กล่าวคืออุทิศตนศึกษาธรรมและสั่งสอนชี้นำแนวทางชีวิตที่
ถูกต้องแก่เพื่อนมนุษย์

พระสงฆ์เป็นบุคคลสำคัญของสังคม เพราะพระสงฆ์คือผู้ศึกษา ปฏิบัติ และ
สั่งสอนเผยแผ่ธรรม วัตรหรือพระสงฆ์จึงเป็นศูนย์รวมของความกตัญญู ความถูกต้อง
เหมาะสม ชาวบ้านกราบไหว้บูชาพระสงฆ์ด้วยความศรัทธา และยึดถือพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง
ทางใจ บางทีก็ถือว่าพระสงฆ์คือผู้ที่จะปลดเปลื้องทุกข์ทุกอย่างให้คนได้ พระสงฆ์จึงเป็น
ทั้งครูบาอาจารย์ หมอรักษาโรค หรือตุลาการตัดสินปัญหาของชาวบ้าน เป็นต้น กล่าวไค้ว่า
ในยามมีความทุกข์ชาวบ้านจะนึกถึง "พระ" เสมอ ตัวอย่างจากศาสตร์เช่น

¹คณาณนวก 1.23

²คณาณนวก 2.13

³คณาณนวก 4.3

⁴คณาณนวก 4.13

...หาเช้ากินค่ำ กุศลไม่ทำ ก่อการเวรา โลกโลโก โทโสโมหะ
 ไม่เคยพบพระ ศรัทธาไม่มี แม้นใครแห่งทอง โชคลาภของน้อง
 ของชัศบัคสี เข้าวัดเข้าวา บุษาพระสักที่ คุณงามความดี จะเกิดขึ้นมา...¹
 ...คิดการสิ่งใดชักขวาง ลากยั้งอ้างว่าง ไม่ไ้สนใจทุกประการ
 เกิดกรอนที่อยู่การงาน ชักช่องหลายสถาน พระเคราะห์ทานดีก็เอนเคลื่อนคลาย
 จักหากอกไม้บูชา หุงข้าวต้มปลว ไปวัดไหว้พระทุกวัน สมาทานศีลห้าประจำ
 โชคร้ายจะกลายเป็นดี...²
 ...ระวังจะเกิดถอยและร่อยความ อยู่ให้งามดีอธรรมกรรมฐาน...³
 ...ต้องไปนี้ไม่ดีทานที่รัก อย่าไ้รกรนักต้องถือศีลอย่างกวคั่น...⁴
 ...ระวังกายันไว้ให้จงดี สวคณต์ภาวนา ระลึกคุณพระ อย่าไ้ร่าไ้รกรศรี
 ถือศีลภาวนา...⁵

จากศาสตร์ข้างต้น จะเห็นได้ว่า เมื่อเกิดโชคร้ายหรือมีความทุกข์ ชาวบ้านจะ
 คิดถึง "พระ" ก่อนบุคคลอื่น เพราะ "พระ" หรือวัดคือสื่อไปสู่การปฏิบัติธรรมของ
 พุทธศาสนา ดังนั้นแท้จริงทางแก้ทุกข์ก็คือการยึดมั่นในหลักศีลและธรรมนั่นเอง คั้งที่
 ศาสตร์ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า "ให้เร่งปฏิบัติ ถือศีลถือสัจ เข้าวัดเข้าวา จะพ้น
 เกษภัย..."⁶

¹กฎหมาย 3.20

²กฎหมาย 4.18

³กฎหมาย 4.29

⁴กฎหมาย 4.27

⁵กฎหมาย 4.34

⁶กฎหมาย 1.5

จากการศึกษาโลกทัศน์ของชาวนครศรีธรรมราช ซึ่งมีต่อสถาบันศาสนา กังวลแล้ว อาจสรุปได้ว่า ในทัศนะของชาวนครศรีธรรมราชนั้นพุทธศาสนาเป็นสถาบันสูงสุดที่บุคคลควรเคารพศรัทธา และยึดถือพุทธศาสนาเป็นวินัยในสังคม หรือเป็นสถาบันที่สร้างคนดี ทั้งนี้เพราะศรัทธาหรือการเข้าถึงพุทธศาสนาที่แท้จริงคือการประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีลในธรรม จากทัศนะดังกล่าว อาจถือได้ว่าพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่ช่วยพัฒนาชีวิตและสังคมของชาวนครศรีธรรมราช

5. โลกทัศน์เกี่ยวกับจริยธรรมในการดำเนินชีวิต

จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติอันพึงปฏิบัติต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง เกษมสุขขึ้นในสังคมและสมาชิกของสังคม การที่จะปฏิบัติให้เป็นไปเช่นนั้นได้ผู้ปฏิบัติจะต้องรู้จักว่าสิ่งใดถูก สิ่งใดผิด ดังนั้นการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมจึงต้องประกอบกันทั้งความรู้สึทางจิต และการปฏิบัติทางกายอันสอดคล้องกับความรู้สึทางจิต¹

ตลอดเวลาที่ชีวิตต้องวนเวียนอยู่ในเรื่องลาภ เลื่อมลาภ ยศ เลื่อมยศ สรรเสริญ นิินทา สุข และทุกข์ มนุษย์จำเป็นต้องพัฒนาบุคลิกภาพ คุณสมบัติ และคุณค่าของตนเอง เพื่อให้สามารถจัดการกับปัญหาภารกิจของชีวิตซึ่งเกี่ยวข้องกับโลกธรรมได้อย่างเหมาะสม มิฉะนั้นแล้วความสุข ความสำเร็จของบุคคลและความสงบเรียบร้อยของสังคมจะเกิดขึ้นมิได้ ด้วยเหตุนี้ จริยธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการดำเนินชีวิต เพราะจริยธรรมเป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยพัฒนาชีวิตและสังคมดังกล่าวแล้ว

ศาสตร์านอกจากจะเป็นวรรณกรรมที่เขียนขึ้นเพื่อพยากรณ์เรื่องโลกธรรม ซึ่งชีวิตของบุคคลจะต้องประสบแล้ว ศาสตร์ายังทำหน้าที่ชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตให้แก่บุคคลด้วย โลกทัศน์เกี่ยวกับจริยธรรมในการดำเนินชีวิตซึ่งปรากฏในศาสตร์ามีดังต่อไปนี้

¹พนัส หันนาคินทร์ การสอนค่านิยม หน้า 44

5.1 มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม กฎแห่งกรรม หมายถึง การทำกรรมใดแล้วจะได้รับผลแห่งกรรมนั้น กล่าวคือหาดีได้ก็ หาชั่วได้ชั่ว กฎนี้เป็นหลักสำคัญของพระพุทธศาสนา ซึ่งสอนให้คนเว้นจากความชั่ว ประพฤติความดี และให้รู้จักควบคุมความประพฤติของตน กล่าวคือ เมื่อทราบว่าความเจริญรุ่งเรือง หรือความเสื่อมทรามในชีวิตอยู่ที่กรรม คือการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาของตนแล้ว จะได้เว้นกระทำความชั่ว หาแต่ความดี ตัวอย่างที่ปรากฏในศาสนา เช่น

รูปนี้ยายหอย สะดุดคำต๋อย หาหอยมาขาย เป็นคนตกต่ำ ไร้ทานาไร
หาบารพหยาบคาย ไล่แต่ทุกขา หาเข้ากินคำ กุศลไม่ทำ ก่อกาเวรา
ใจโลภโลภ โทโสโหมหา ไม่เข้าวัดวา ศรัทธาไม่มี แม้นใครแห่งต้อง
ชะตาของน้อง ช้องชักบัคสี ให้เร่งกลับตัว อย่างมัวโลภี หาแต่กาดี
จะมีโลกา ให้เร่งปฏิบัติ ถือศีลถือสัจ เข้าวัดเข้าวา จะพ้นภยัน...¹

ตัวอย่างศาสนาเรื่องนี้เป็นการพยากรณ์โดยตีความจากกรรมของยายหอย กล่าวคือ ยายหอยทำกรรมชั่วหรืออกุศลกรรม หมายถึงการกระทำที่เกิดจากอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ และโมหะ ฉะนั้นยายหอยจึงประสบกับความชั่วหรือความทุกข์ในคอนท้าย ศาสนาได้นะนาให้ทำกรรมดี เพื่อแก้ไขความเลวร้ายต่าง ๆ ในชีวิต

นอกจากจะสอนให้เว้นกรรมชั่ว ประพฤติกรรมดีแล้ว ศาสนายังแสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมอีกว่า คนที่เกิดมาไม่เหมือนกัน บางคนเกิดในตระกูลมั่งมี บางคนเกิดในตระกูลยากจน บางคนโง่ บางคนฉลาด บางคนลำบาก บางคนสบาย ทั้งนี้ เพราะผลของกรรมที่ทำไว้ในชาติปางก่อนไม่เหมือนกัน ตัวอย่างจากศาสนาเช่น

¹ ภูภาคผนวก 1.5

รูปนี้ เขาเข่าขวา ลงจากเคหา วาสนาลอยมาแต่ไกล พบหม้อทองคำ
อันแสนอาไฟ สีสดสุกใส เพราะบุญปางไกล สร้างไว้ชาติก่อน
ไม่ทุกข์ไม่ร้อน สุขเกษมเปรมปรีดิ์ ลางมีมากมาย โรคภัยไม่มาเบียดกาย
แสนสุขสบาย นึกอะไรสมหมาย ทั้งจิตคิดหวัง เงินทองเต็มคลัง
ชื่อเสียงโด่งดัง ทั่วฟ้าโลกา...¹

รูปนี้ เขาเข่าขวา คาเศรษฐี เคยสร้างกรรมดี แต่ชาติปางก่อน
ไม่ทุกข์ไม่ร้อน สุขเกษมเปรมปรีดิ์ ข้าทาสหญิงชาย นิ่งใกล้พัศวี
ลาภของเนื่องมี ทุกวันทุกวัน มีเมียสาว ๆ ขาวผ่องโสภา ใบหน้าเบิกบาน
เงินทองค้ำยพล้น ไหลมาเทมา มีทั้งวัวควาย แพะแกะช้างม้า ฝูงชนทั่วหน้า
เคารพยำเกรง เป็นที่นับถือ แก่พวกนักร้อง...²

ศาสตร์ทั้งสองเรื่องข้างต้น กำหนดคำพยากรณ์โดยอ้างอิงกรรมในชาติปางก่อน
ของชายแก่คนหนึ่ง กล่าวคือ อธิษฐานที่ประสบในชาตินี้ เป็นเพราะผลของกรรมดีในชาติ
ปางก่อน

ในทำนองเดียวกันอธิษฐานที่ประสบในชาตินี้ก็เป็นเพราะผลของกรรมชั่วใน
ชาติปางก่อน อย่างไรก็ตามกรรมในอดีตชาติถึงแม้จะไม่คืนก็ หากในปัจจุบันพยายามทำ
แต่กรรมดีไว้เสมอ อาจช่วยตัดรอนกรรมเก่าให้เพเลงลง และสร้างฐานะให้สูงขึ้นได้ ดัง
ตัวอย่างศาสตร์เรื่องต่อไปนี้

รูปนี้นางสุชาดามารศรี เมียพระอินทร์เป็นภพในโลกนี้ กาไม้ค้ำยตก
เปนนกยาง เพราะโลภโง่โง่และโมหา ฤษยาอาฆาตใจบาปหมาง
ต้องคำต้อยย่อยยับแทบอับปาง เพราะกำส้างก่อนเปนไปเช่นนั้น

¹ ญาณอนนท 3.3

² ญาณอนนท 3.30

ต้องทนจากาเภาะพระเคราะห์นัก เสาหับลักคณาเสียราษี
 พน 4 เคื่อนเคลื่อนคลายสบายคิ กลับคืนที่สุชาคาผาสุขเอย¹

ศาสตร์เรื่องนี้กำหนดคาพยากรณ์โดยตีความจากเนื้อหาของนิทานธรรมบท เรื่องท้าวสักกะ กล่าวคือ เกราะหกรรมหรืออนิฏฐารมณ์ที่นางสุชาคาได้รับในชาตินี้เป็นเพราะอุตุศลกรรมในชาติปางก่อนของนาง แต่เมื่อนางตั้งใจสร้างกุศลกรรมเพื่อชดเชยอุตุศลกรรมแล้ว ในที่สุดนางก็ประสบกับความผาสุก กล่าวคือได้ไปจุติเสวยสุขในดาวดึงส์ดังกล่าแล้ว ทั้งนี้แสดงให้เห็นความเชื่อกฎแห่งกรรมว่า กรรมเก่าในชาติปางก่อน สามารถลบล้างให้เบาบางได้ด้วยการทำใหม่ในปัจจุบัน

กรรมในปัจจุบันจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจ และศาสตร์ก็ให้ความสำคัญกับกรรมในปัจจุบันด้วย กล่าวคือ กรรมหรือการกระทำในปัจจุบันสามารถกำหนดและเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนเราได้ ตัวอย่างเช่น วิถีชีวิตของบวชเณรซึ่งกล่าวแล้ว ตัวอย่างอื่น เช่น

รูปนี้ กะหาชาย ชกกันวันวาย ค่างฝ่ายต่างคิ เกิดเป็นนักเลง
 ไม่เกรงวิธี ต่างคนต่างคิ รมกันวันวาย ชุคฉ่าหชวนชววยส่อหาความคิ
 เกิดเป็นนักเลง ต้องเก่งจริง ๆ ผู้หญิงรัก เกิดมามีหลัก ต้องเป็นนักเลง
 อย่าเหี่ยวโงงเงง เก่งกาจฉกฉลัก ทำให้เป็นหลัก รักคุณความคิ
 บุษพาพระพุทธรพระธรรมพระสงฆ์ เป็นองค์รัตนครัย...²

จากตัวอย่างนี้อาจกล่าวได้ว่า การที่ศาสตร์แนะนำให้แสวงหาหลักการของชีวิต หรือให้ทำกรรมดี ละเว้นกรรมชั่ว นอกจากจะแสดงว่ากรรมในปัจจุบันสามารถเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพ คุณสมบัติ และคุณค่าของชีวิตได้แล้ว ยังแสดงว่ามนุษย์มีเจตจำนงเสรีในการกำหนดกรรมของตนเอง นั่นคือมีการเลือกทำและจงใจทำกรรม ไม่ได้ปล่อยชีวิตไปตามพรหมลิขิต หรือบุญกรรม

¹ ฎุภาคผนวก 2.21

² ฎุภาคผนวก 3.12

การเห็นความสำคัญของกรรมในปัจจุบัน เป็นการเชื่อในผลกรรมและความสามารถของคนว่า คนเองสามารถลิขิตชีวิตของตนเองได้ ทรรศนะในการดำเนินชีวิตข้อนี้ สอดคล้องกับทัศนะของพุทธศาสนา กล่าวคือ พุทธศาสนาให้ความสำคัญกับกรรมหรือชีวิตในปัจจุบันมากที่สุด ดังที่ พระราชมุนี กล่าวไว้ว่า

...สิ่งที่ควรเอาใจใส่ให้มาก ได้แก่ชีวิตในปัจจุบัน และสำหรับพระพุทธรูป ในฐานะที่เป็นศาสนาแห่งการปฏิบัติ สิ่งที่เป็นจุดสนใจกว่า และเป็นที่น่าสนใจแท้ จึงได้แก่การปฏิบัติต่อชีวิตที่เป็นอยู่นี้ว่าจะดำเนินชีวิตที่กำลังดำเนินอยู่นี้อย่างไร จะใช้ชีวิตที่มีอยู่แล้วนี้อย่างไร เพื่อให้เป็นชีวิตที่เป็นอยู่อย่างดี และเพื่อให้ชีวิตข้างหน้าถ้ามี ก็มั่นใจได้ว่า จะสืบต่อออกไปเป็นชีวิตที่ดีงามด้วย¹

เกี่ยวกับการให้ผลของกรรม ในการดำเนินชีวิตชาวบ้านมักเข้าใจว่าหากความดีได้ของดี หรือหากดีแล้วได้ผลประโยชน์ หรือได้อามิสที่ตนชอบใจ แทนที่จะเข้าใจความหมายของหากดีได้ดี ว่าเท่ากับหากความดี ได้ความดี หรือหากความดีก็มีความดี หรือหากความดีก็เป็นเหตุให้ความดีเกิดขึ้น ชาวบ้านมักคิดว่าผลของกรรมจะชักนำวิถีชีวิตของบุคคลให้ได้ประสบกับโลกธรรมทั้งหลาย นั่นคือ หากดี เพื่อให้ได้รับผลคืออภิหารมณ และหากชั่วก็จะต้องได้รับผลคือ อนิหารมณ ตัวอย่างจากศาสนา เช่น

...โปรกไล่ชะตา 5 บาท อย่าได้ชักของ ลากนองไหลมา
เป็นเครื่องบูชา พระรัตนตรัย²

¹พระราชมุนี พุทธธรรม หน้า 199

²กฎหมาย 3.9

...ในตานี้ให้เอาเงินหนึ่งเฟื้องบูชา โชคท่านคั่นก มียศมีศักดิ์
อีกทั้งไร่นา จะได้ลาภใหญ่ในวันข้างหน้า...¹

...จัดหาดอกไม้บูชา หุงข้าวต้มปลา ไปวัดไหว้พระทุกวัน
สมทานศีลห้าประจำ โชคร้ายจะกลายเป็นดี...²

...ไถ่เงินทองมากมายสบายใจ คิดสิ่งใดก็ได้เหมือนคิดไม่ผิดเลย
การว่าให้ปล่อยสัตว์สองและสี่เท้า โชคของเจ้าจึงจะดีทวีหลาย...³

จากตัวอย่างศาสตราข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ในการดำเนินชีวิตชาวบ้านคิดว่า
ถ้าทำบุญกุศล หรือสร้างความคิด ชีวิตของตนจะได้ประสบกับสิ่งที่น่าปรารถนา น่าชอบใจ
ได้แก่ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข หรือมีโชคคั่นกเอง การหวังผลประโยชน์จากกรรมใน
ลักษณะนี้ พระราชวรมุนี กล่าวว่า เป็นความเข้าใจสับสน เพราะพระพุทธศาสนา
พิจารณาการให้ผลของกรรมโดยให้ความสำคัญกับผลในระดับจิตใจ และระดับบุคลิกภาพ
ส่วนผลในระดับวิถีชีวิตหรือโลกธรรมเป็นผลที่ได้รับตอบสนองจากภายนอกและเป็นผล
ต่อเนื่องจากผลในระดับจิตใจ และบุคลิกภาพ⁴ ฉะนั้นการกล่าวว่าทำดีได้ดีในความหมาย
ว่า ทำดีแล้วรวย ทำดีแล้วได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น จึงไม่ถูกต้องนัก ถ้ากล่าวว่า ทำดีแล้ว
สบายใจ ทำดีแล้วหน้าตาผ่องใส จึงน่าจะถูกต้องกว่า

เมื่อพิจารณาผลของกรรมที่เกิดแก่ตน หรือผู้อื่นว่า ใครทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
จริงหรือไม่อย่างไร โดยมองดูแต่ผลในระดับวิถีชีวิตคือความเป็นไปในชีวิตส่วนที่ได้รับผล

¹กฎาคมนวก 4.35

²กฎาคมนวก 4.18

³กฎาคมนวก 4.17

⁴พระราชวรมุนี พุทธธรรม หน้า 187 - 190

ตอบสนองจากภายนอกเท่านั้น บางครั้งทำให้ชาวบ้านเข้าใจผิดว่า หากดีไม่ได้ดี หากชั่วกลับได้ดี การเข้าใจผิดในลักษณะนี้เป็นภัยต่อตัวเองและสังคมอย่างมาก อย่างไรก็ตาม ความเชื่อกฎแห่งกรรม คือหากดีได้ดี หากชั่วได้ชั่ว ยังเป็นหลักการดำเนินชีวิตที่ชาวพุทธศรัทธามารายศยึดถืออย่างมั่นคง ทำให้เป็นผู้อยู่ในธรรม ความสุขความเจริญจึงเกิดขึ้นทั้งแก่บุคคลและสังคม

5.2 มีความกตัญญูทเวที ความกตัญญูทเวที หรือการรู้คุณและการสนองคุณผู้ที่ไ้อุปการะตน พุทธศาสนาดูว่าเป็นจริยธรรมสำคัญข้อหนึ่งที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อกัน พระพุทธเจ้าสอนให้บุคคลประพฤติธรรมข้อนี้ต่อผู้มีพระคุณ โดยเฉพาะบิดามารดา คนที่มีความกตัญญูทเวทีจึงนับว่าเป็นคนที่มีจิตใจสูง ซึ่งย่อมเป็นที่รักใคร่เอ็นดู ได้รับความไว้วางใจ และการสรรเสริญ ความกตัญญูทเวทีจึงทำให้เกิดความสุขความเจริญในสังคม จริยธรรมข้อนี้มีปรากฏในศาสนาต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น

รูปนี้ พระสุวันสามหน่อโพธิสัตว์ เมื่อปฏิบัติบูชา
เมื่อน้อมนัยพิเศษสา เลี้ยง 2 ราญมีคุณ น้ำใจก็ซื่อสัตย์
รูปปฏิบัติจิตเป็นบุญ รู้จักเคารพคุณ ไม่อิจฉาแก่ผู้ใด
...ผู้นี้กายแก่...

ศาสนาเรื่องนี้ยกย่องผู้มีความกตัญญูทเวทีต่อบิดามารดาว่า เป็นผู้ที่มีจิตใจงามหรือมี "จิตเป็นบุญ" สอดคล้องกับพุทธภาษิตว่า "นิมิคฺคํ สาธุรูปานํ กตญฺญูกตเวทิตา ความกตัญญูทเวทีเป็นเครื่องหมายแห่งคนดี"² การสอนให้มีความกตัญญูทเวทีนอกจากศาสดาจะกล่าวอ้างอิงเน้นให้ปฏิบัติต่อบิดามารดาแล้ว ยังกล่าวด้วยว่าต้องปฏิบัติต่อ

¹ ญาณคณนวก 1.21

² สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พุทธศาสนาสัญญา

ผู้อ่อนกว่า คือ "รู้จักเคารพคุณ" ต่อทุกคนที่มีอุปการะตน จึงนับได้ว่าความกตัญญูทวนเวียนเป็นจริยธรรมสำคัญอย่างหนึ่งที่ช่วยเสริมสร้างคุณค่าให้แก่บุคคลและสังคมของจังหวัด

นครศรีธรรมราช

5.3 มีเมตตา เมตตา หมายถึง ไม่ตรี ความรัก ความปรารถนาดี ความเห็นอกเห็นใจ ความเข้าใจที่ต่อกัน ความใส่ใจหรือต้องการเสริมสร้างประโยชน์สุขให้แก่เพื่อนมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย¹ เมตตาเป็นธรรมกลาง ๆ กล่าวคือ ควรมีทั้งผู้น้อยต่อผู้ใหญ่ และผู้ใหญ่ต่อผู้น้อย คนจนต่อคนมี และคนมีต่อคนจน บิคารามารคาคือ บุตรตอบบิคารามารคา เป็นต้น พระพุทธศาสนาถือว่าเมตตาเป็นธรรมพื้นฐานของใจชั้นแรกในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งทำให้มองกันในแง่ดี หวังดีต่อกัน พร้อมทั้งจะรับฟังและเจรจาเหตุผลของกันและกัน ไม่ยึดเอาความเห็นแก่ตัว หรือความเกลียดชังเป็นที่ตั้ง² ถ้อยเทศน์เมตตาจึงได้รับการยกย่องว่าเป็นธรรมคำจูนโลก³

เมตตาเป็นจริยธรรมอย่างหนึ่งที่ชาวนครศรีธรรมราชยึดถือเป็นหลักในการดำเนินชีวิต จะเห็นได้จากเนื้อหาของศาสนาซึ่งสอนให้บุคคลมีความปรารถนาดีรักใคร่ชื่นชมยินดีในสรรพสัตว์ทั้งปวงทั้งที่เป็นมนุษย์และสัตว์ ตัวอย่างเช่น

ใบที่ 1 แทงไคพระฤาษีนั่งสมาธิจาศีลภาวนา น้ำใจท่านตั้งหวังพระโสดา
มีจิตเมตตา แก่คนทั้งหลาย น้ำใจกุศลลาภผลมากมาย...⁴
...เงินทองหาง่าย แต่ไม่เข้านี้ จิตใจอารี แก่คนทั้งหลาย...⁵

¹พระราชวรมนี พุทธธรรม หน้า 753 - 754

²ก. หน้า 754

³กิตติสุโท ภิกขุ แคนมนุสยธรรม หน้า 106

⁴ดูภาคผนวก 4.1

⁵ดูภาคผนวก 1.10

...ใครแห่งอุกบา หาพระมุนี ชะตาคีเลิศ บุญญาประเสริฐ
 ลากเก็กมากมี จะมีปัญญา ศัทธิพาที ส่งเสริมบารมี ทั้งมีเมตตา...¹

กล่าวได้ว่า ในทัศนะของชาวนครศรีธรรมราช เมตตาเป็นคุณธรรมสำคัญของบุคคล เมตตาเป็นเครื่องหมายของคนดี คนมีใจกุศลหรือคนที่จะประสบโชคดี ในทางตรงกันข้าม คนที่ขาดเมตตา คือเครื่องหมายของคนชั่ว คนมีใจบาปหรือคนที่จะประสบโชคร้าย ทั้งที่ศาสตราจารย์อึ้งเปี้ยวเทียบกับชีวิตของยายหอยดังนี้ "รูปนี้ยายหอยชะตาต๋อย หายหอยมาขาย โชคจะตกต่ำ ไม่ทานาไร ใจบาปหยาบคาย มีแต่โทษา..."² จะเห็นได้ว่าคนที่ขาดเมตตา ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตเป็นผู้มีใจบาป และโชคร้ายหรือขาดความสุขความเจริญนั่นเอง ด้วยเหตุนี้จึงนับได้ว่าในทัศนะของชาวนครศรีธรรมราช เมตตาเป็นธรรมะสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาชีวิตและสังคม

5.4 มีสัมมาวาจา สัมมาวาจา หมายถึงการเจรจาชอบ³ คือพูดดีหรือมีวิจิตรูจิตร ใ้แก่ การพูดจริง พูดชักจูงให้สามัคคี พูดอ่อนหวาน พูดมีหลักฐานเหมาะสมกาลเทศะ ตรงกันข้ามกับวจีหุจจริต ซึ่งใ้แก่ พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดหยาบ พูดเพ้อเจ้อ⁴ พระพุทธศาสนาถือว่าสัมมาวาจาเป็นจริยธรรมสายกลางข้อหนึ่งสำหรับบุคคลทุกระดับ⁵ และเป็นทางบุญหรือกุศลมูลที่ทุกคนควรคำนึงตาม⁶ ผู้มีสัมมาวาจาจึงเป็นผู้ควรได้รับการสรรเสริญ

¹ ญาณอนนท 2.7

² ญาณอนนท 3.20

³ พระราชวรมุนี พุทธธรรม หน้า 757

⁴ กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ แบบเรียนวิชาศีลธรรม มศ. 1
 หน้า 126 - 127

⁵ กระทรวงศึกษาธิการ กรมการศาสนา คู่มือการศึกษานักธรรมชั้นตรี หน้า 44

⁶ ฐ. หน้า 46

เนื้อหาของศาสตร์ฯแสดงให้เห็นว่าชาวนครศรีธรรมราชยึดถือการผูกดีเป็นหลัก
ในการดำเนินชีวิตอย่างหนึ่ง ตัวอย่างคือ

...เป็นคนปัญญาผูกจาปราศรัย ข้างผูกข้างไปเป็นคนผูกดี
ราศรีอยู่ปากทรัพย์มามากมี...¹

...แต่ผู้ใดใครเห็นเป็นบุญตา ต้องนี้รักหักทายนายนางน้อง
นางกลาวพรองพริ้งเพราะเสนาะหนา...²

...ทาเล็กเปนน้อย ทาน้อยเป็นสิน ลากใหญ่ไหลริน มาทุกทิศา
ไม่ผูกใจเงง คนเกรงวาทา เกือน 6 หายว่า ลากมาถึงเรือน...³

จะเห็นได้ว่าการมีสัมมาวาทาทำให้บุคคลเกิดความสุขความเจริญในขณะที่การ
ขาดสัมมาวาทาทำให้เกิดความทุกข์ความวิบัติ เพราะฉะนั้นศาสตร์ฯจึงยกย่องสัมมาวาทา
และทวนทวนการมีวจีทุจริต ตัวอย่างเช่น

...สัตว์อยู่ใกล้ มักให้ทากัย เจ็บไขภายใน ร้อนใจนักหนา ของรักมักหาย
เคื่องขุนวุ่นวาย หลกเท็กเซ็คทา ถูกคนลอลวง ปลิ้นปลอกหลอกพา...⁴

...ชอบกินคร้านการ งานไม่เข้าชี บ่นอุจู้ พรีพิไร...⁵

...ยอมไค้แต่ความทุกข์า เพื่อนฝูงซี้มกนินทา จงจิตอิจนา
แกเหลาสัตถุมิตี...⁶

¹ ฎุภาคณวก 4.15

² ฎุภาคณวก 4.6

³ ฎุภาคณวก 2.11

⁴ ฎุภาคณวก 2.2

⁵ ฎุภาคณวก 2.18

⁶ ฎุภาคณวก 1.2

รูปนี้ นางจินตมานวิกา เมื่อพสุธาสูบไปสู่อะเวจี เพราะปากไม่คิ
จะมีแต่ความทุกข์า เพื่อนฝูงหกเห็ดเห็ดทา เพราะวาจาไม่คิ...¹

การที่ศาสดาสอนให้คนมีสัมมาวาจาทิ้งแล้ว นับว่าเป็นประโยชน์แก่สังคม
และตนเองมาก เพราะนอกจากจะทำให้เกิดความสามัคคี ความสงบเรียบร้อยแล้ว
ยังเป็นเสน่ห์ดึงดูดใจให้คนต่างสังคมเกิดความรู้สึกที่ดีต่อสมาชิกและสังคมของชาวนคร
ศรีธรรมราชด้วย

5.5 มีสัมมาอาชีวะ สัมมาอาชีวะ หมายถึง การเลี้ยงชีพที่ชอบ เว้นมิฉาชีพ
ทุจริต ผิดกฎหมายและศีลธรรมประเพณี² พระพุทธศาสนาถือว่าสัมมาอาชีวะเป็นจริยธรรม
สายกลางข้อหนึ่งสำหรับบุคคลทุกระดับ สังคมใดประกอบด้วยสมาชิกที่มีสัมมาอาชีวะ สังคม
นั้นก็มีความสุขความเจริญรุ่งเรือง

ศาสดาได้กล่าวถึงการประกอบอาชีพต่าง ๆ เช่น การค้าขาย การรับราชการ
และการกสิกรรม เป็นต้น อาชีพเหล่านี้ล้วนเป็นอาชีพสุจริต ซึ่งคนในสังคมนิยมยกย่อง
ตัวอย่างเช่น

...หาไร่นา ไร่ถ่านหิน ไร่ข้าวไร่ ปลูกบัวบัวไฟ จะไถราคา
ไถราคาแพง เค้าแดงผักหญ้า ปลูกบัวบัวงา สะตาคีจิง...³

...หาการงานจะมีไชย ถ้าจะคึกคักขาย ก็จะได้สมตั้งใจ ชายคี่มีกำไร
สมตั้งใจทานปรารถนา...⁴

...ใจเป็นธรรมชอบทาน ทาราชการจะเลื่อนยศ ได้ปรากฏคนทั้งหลาย
พ่อแม่ไชยได้พึ่งพา...⁵

¹ ญาณอนวก 1.26

² กระทรวงศึกษาธิการ กรมการศาสนา คู่มือศึกษานักธรรมชั้นตรี หน้า 45

³ ญาณอนวก 1.15

⁴ ญาณอนวก 2.5

⁵ ญาณอนวก 4.32

อาจกล่าวได้ว่าการประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพสุจริต เป็นความต้องการหรือความสำเร็จอย่างหนึ่งในชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพทำไร่ ทำนา เป็นอาชีพหลักที่ได้รับความนิยมและกล่าวถึงมากในศาสนา ในขณะที่อาชีพบางอย่าง เช่น อาชีพพาณิชย์ และอาชีพลักษณะอื่น เป็นอาชีพที่สังคมศรีธรรมราชตำหนิ ตัวอย่างเช่น

รูปนี้ ยายหอย ชะตาคำต้อย หายหอยมาขาย โชคจะตกคำ ไม่ทานาไร
 ใจบาปหยาบคาย มีแต่โทษา...¹
 ...อย่าเที่ยวโง่งเงง เก่งกาจฉกฉัก ทำให้เป็นหลัก
 รักคุณความดี...²

ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นชัดเจนว่า การมีสัมมาอาชีพะเป็นหลักจริยธรรมในการดำเนินชีวิตของชาวนครศรีธรรมราช คือตัวอย่างต่อไปนี้

รูปนี้พระฤาษี นั่งสมาธิ จาคีลภาวนา ชะตาคีนึก นารักบุญชา
 ฐนี้ทนายว่า น้ำใจกุศล หากินชอบธรรม ไม่มีแปดปน ลัทธิชื้อถือคน
 ไม่คิดโลโล ทั้งใจอารี ไม่มีโทโส ไม่โลภโลโพอ ทำการตามใจ
 สมบัติทั้งหลาย ย่อมหามาได้ ไม่ลาบากใจ...³

จากตัวอย่างข้างต้น ย่อมเชื่อได้ว่าผู้หาเลี้ยงชีพด้วยกุศลมูล คือผู้มีสัมมาอาชีพะ โดยแท้

¹ ฎีกาคนวก 3.20

² ฎีกาคนวก 2.12

³ ฎีกาคนวก 1.29

5.6 มีคารวธรรม คารวธรรม เป็นธรรมะที่กล่าวถึงการแสดงความเคารพ นอบน้อม ให้เกียรติและรับฟังคำสั่งสอนผู้ที่ควรเคารพ ควรนอบน้อม ควรให้เกียรติ และควรรับฟัง นับตั้งแต่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ปิตามารดา ครูบา อาจารย์ ผู้มีคุณธรรม ผู้อาวุโส หรือแม่แต่ผู้ที่อยู่ในวัยเดียวกัน¹

เนื้อหาของศาสนาแสดงให้เห็นว่า ในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันของชาวนครศรีธรรมราชนั้น การเคารพ เชื่อถือ การให้เกียรตินับเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ตัวอย่างเช่น การเคารพกราบไหว้พระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ศาสนา กล่าวไว้ดังนี้

...ทำให้เป็นหลักรักคุณความดี บูชาพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์
เป็นองค์รัตนตรัย...²

รูปนี้ แก้วหาควางขวางจรัสรัสมิ่ กังพระรัตนไตรในโลก
งามดวงสีล้ำฟ้าสุทวาร กังฉัตรแก้วกันเกตุวิเศษศักดิ์...³

รูปนี้ มานพ กุศลเลิศล้น นำดอกบุษบัน ถวายพระเจดีย์
เป็นที่เกษมสันต์ น้ำจิตคึกคั่น เป็นธรรมบูชา...⁴

...จัดหาคอกไม้บูชา หุงข้าวต้มปลา ไปวัดไหว้พระทุกวัน
สมათานศีลห้าประจำ โขทรายจะกลายเป็นดี...⁵

¹ปราณี ขวัญแก้ว "คารวธรรมของกวีชาวบ้านในพระรถเมรี" ใน
เดือนสิบ 26 หน้า 70

²ดูภาคผนวก 3.12

³ดูภาคผนวก 2.17

⁴ดูภาคผนวก 2.9

⁵ดูภาคผนวก 4.18

จะเห็นได้ว่า การแสดงการวธรรมต่อพระรัตนตรัยถือเป็นมงคลแก่ตน "ตั้งฉัตรแก้วกันเกตุวิเศษศักดิ์" หรือทำให้ "โชคร้ายจะกลายเป็นดี" ชาวนครศรีธรรมราชจึงบูชากราบไหว้พระรัตนตรัยและยึดถือเป็นที่พึ่งทางใจ ก่อนการเสี่ยงทาย ศาสตร์ราศีจะต้องมีการอธิษฐานใจบูชาพระรัตนตรัยเสียก่อน เป็นต้น

นอกจากจะมีการวธรรมขององค์พระรัตนตรัยแล้ว ชาวนครศรีธรรมราชยังมีการวธรรมต่อครูบาอาจารย์ก็จะเห็นได้จากก่อนการ "น้อค" หรือคัดลอกศาสตร์ราศี ผู้ที่จะคัดลอกจะต้องจุ่มรูปเทียนบูชาอาจารย์ และขออนุญาตเสียก่อน การเคารพกราบไหว้ระลึกถึงครูบาอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาแก่ตนจึงถือเป็นมงคลอย่างหนึ่ง

นอกจากนี้การมีกัณฑ์ผูกเวทที่อธิบายารคา และผู้มีพระคุณแก่ตนก็กล่าวแล้ว ก็ถือได้ว่าเป็นการแสดงการวธรรมเช่นกัน ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าการวธรรมเป็นจริยธรรมอย่างหนึ่งที่ชาวนครศรีธรรมราชยึดถือและปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

5.7 รักสันติภาพและเสรีภาพ สันติภาพ หมายถึง ความสงบ¹ เสรีภาพ หมายถึง ความมีเสรี² สันติภาพและเสรีภาพเป็นลักษณะซึ่งแสดงความจริงใจของบุคคล และสังคม

ชาวนครศรีธรรมราชเป็นผู้รักสันติภาพและเสรีภาพ จะเห็นได้ว่าการดำเนินชีวิต ชาวนครศรีธรรมราชจะพยายามหลีกเลี่ยงการทะเลาะวิวาท หรือการขัดแย้งเป็นคดีความ ทั้งนี้เพราะการทะเลาะวิวาทนอกจากจะทำให้ชีวิตขาดความสงบสุขแล้ว ยังอาจนำไปสู่การสูญเสียเสรีภาพด้วย ตัวอย่างจากศาสตร์ราศีเช่น

รูปนี้ กระทาชาย รบกันขุนวาย ท่างฝ่ายต่างก็ มุทะลุกัน
รบรันพันตี ใจร้ายราวี่ มีแต่โทษา ชอบแค้นของเมา ทั้งเลาทั้งยา
สู้บ่ฉันทันชา สุรนารี เร่เหี่ยวคบเพื่อน ไม่ไค่อยู่เรือน แะเชื่อนเค็มที่

¹ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หน้า 794

²ก. หน้า 820

ชอบกินคร้านการ งานไม่เข้าชี้ บ่นอุจู้จี้ พิรีพิไร เงินทองหาได้
 จับจ่ายเป็นไฟ มีไค้อาลัย วุ่นไผ่เต็มที ชอบแต่ขึ้นศาล
 เปนโจทย์พยาน ไปทั้งคาปี...¹

ศาสตราจารย์เรื่องนี้กำหนดการ เป็นนักเลงหัวไม้ว่ามีแต่ให้โทษและทำให้ชีวิตขาด
 ความสงบสุข การดำเนินชีวิตที่ดีจึงต้องตั้งใจประกอบอาชีพในทางสุจริต หลีกเลียง
 อบายมุข และการขัดแย้งเป็นคดีความ

ศาสตราจารย์ฉบับนี้เน้นว่า การเป็นนักเลงที่ดีคือต้องเก่งในทางประกอบอาชีพ
 การงานเพื่อสร้างหลักฐานให้แก่ชีวิต และต้องเป็นผู้ยึดมั่นศรัทธาในพระรัตนตรัยดังนี้

รูปนี้ กะหาชาย ชกกันวุ่นวาย ต่างฝ่ายต่างดี เกิดเป็นนักเลง
 ไปเกรงวิธี ต่างคนต่างดี รมกันวุ่นวาย อุตส่าห์ชวนชววย ส่อหาความดี
 เกิดเป็นนักเลง ต้องเก่งจริง ๆ ผู้หญิงก็รัก เกิดมามีหลัก ต้องเป็นนักเลง
 อย่างเดียวโง่งเงง เก่งกาจฉกฉก ทำให้เป็นหลัก รักคุณความดี
 บูชาพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์ เป็นองค์รัตนตรัย...²

กล่าวได้ว่าการที่ชาวนครศรีธรรมราช ตั้งใจหาเลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบ ทั้งอยู่
 ในศีลในธรรม พยายามหลีกเลี่ยงการทะเลาะวิวาทและการเป็นคดีความ "ถึงโรง
 ถึงศาล" ทั้งนี้ก็เพราะชาวนครศรีธรรมราชเป็นผู้รักสันติภาพและเสรีภาพนั่นเอง

5.8 มีกัลยาณมิตร กัลยาณมิตร หมายถึงเพื่อนแท้ที่มีความปรารถนาดี
 มีน้ำใสใจจริง รักเพื่อนเหมือนส่วนหนึ่งของชีวิตตน³ การมีกัลยาณมิตรเป็นจริยธรรม
 สำคัญข้อหนึ่งในการดำเนินชีวิตของบุคคล มีหลักธรรมและพุทธภาษิตมากมายที่ย้ำถึงความ
 สำคัญของการคบมิตรแท้ เช่น การคบคนชั่วเป็นอบายมุข การคบมิตรและการปฏิบัติ

¹ ญาณวณก 2.18

² ญาณวณก 3.12

³ กระทรวงศึกษาธิการ กรมการศาสนา คู่มือการศึกษานักธรรมชั้นตรี หน้า 53

ถูกต้องต่อมิตร เป็นหลักอย่างหนึ่งในการสอนเรื่องทศ 6 และความมีกัลยาณมิตรเป็น
ขจรธรรมหนึ่งที่ทาให้คนพึงตนได้¹

พุทธศาสนาแบ่งมิตรแท้ออกเป็น 4 จำพวก คือ มิตรมีอุปการะ ยามเดือดร้อน
อาศัยได้อย่างหนึ่ง มิตรร่วมทุกข์ร่วมสุข มีน้ำใจซื่อ เสียสละแทนกันได้อย่างหนึ่ง
มิตรแนะนำประโยชน์ ตักเตือนมิให้หลงผิด ปลุกปลอบให้ตั้งตนชอบอย่างหนึ่ง และมิตรมี
ความรักใคร่ รักและรักถึงทั้งต่อหน้าและลับหลังอีกอย่างหนึ่ง²

เนื้อหาของศาสนาแสดงให้เห็นว่า ในการดำเนินชีวิตสิ่งหนึ่งที่ชาวพุทธ
ศรัทธามาราชแสวงหาก็คือกัลยาณมิตร ในขณะที่เกี่ยวกับการบำเพ็ญตนเป็นกัลยาณมิตรก็
เป็นหน้าที่ของบุคคลด้วย ตัวอย่างเช่น -

...คบเพื่อนสูงศักดิ์ รักกันเต็มที่ ไม่ไถ่หน้ายหนี อารีย์เมตตา...³

...คบเพื่อนเตือนจิตระวัง เพื่อนกินมีจ้ง แต่ว่าเพื่อนตายไม่มี

ยามสุขเพื่อนสุขสนุกดี ยามเราไม่มี ญาติพี่น้องมิตรหายหน้าไป...⁴

...เพื่อนฝูงคูหมั้น คิณินินทา พบเพื่อนยามชัง หค่นอยถอยหลัง
กลับชังและหนา...⁵

จากตัวอย่างศาสนาข้างต้นจะเห็นได้ว่า กัลยาณมิตร คือมิตรที่มีความรักใคร่
เมตตากัน และให้ความช่วยเหลือในเวลาเมื่อมิตรทุกข์ยากเดือดร้อน ส่วนมิตรเทียมหรือ
เพื่อนกิน คือเพื่อนที่คบคบค้าสมาคมเพื่อหวังผลประโยชน์ฝ่ายเดียว ไม่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

¹พระราชมุนี พุทธธรรม หน้า 624 - 625

²กระทรวงศึกษาธิการ กรมการศาสนา คู่มือการศึกษาธรรมชั้นตรี หน้า 53

³สุภาคนวก 4.21

⁴สุภาคนวก 1.16

⁵สุภาคนวก 1.22

มีแต่จะอิจฉา นินทาและดูหมิ่นน้ำใจกัน ผู้มีมิตรเทียมจึงถือว่าเป็นผู้โชคร้าย ส่วนผู้มีมิตรแท้ก็ถือว่าเป็นผู้เกิดมาโชคดี ทุกคนจึงต้องการมิตรแท้และหลีกเลี่ยงมิตรเทียม ฉะนั้นคนปอกกลอก คนคี่แคบๆ คนหัวประจบ และคนชักชวนในทางฉิบหาย ซึ่งเป็นลักษณะของมิตรเทียม จึงเป็นมิตรหรือบุคคลที่สังคมนครศรีธรรมราชไม่ต้องการ

5.9 มีสมชีวิตา การประหยัดเป็นลักษณะซึ่งพระพุทธศาสนาเรียกว่าสมชีวิตา คือรู้จักเลี้ยงชีวิตแต่พอเหมาะพอดี ไม่ให้ฟุ่มเฟือย สู้รุ่มร่าวยเกินไป ไม่ให้ผืดเคืองเกินไป โดยรู้และเข้าใจทางเพิ่มพูนและทางลดน้อยของโภคทรัพย์¹ นอกจากนี้พระพุทธองค์ยังตรัสว่าผู้ถือสมชีวิตาคือผู้มีอายุขัย 4 ประการ ได้แก่ ไม่เป็นนักเลงหญิง ไม่เป็นนักเลงสุรา ไม่เป็นนักเลงการพนัน และมีกัลยาณมิตร²

ชาวนครศรีธรรมราชนอกจากจะเป็นผู้รู้จักแสวงหาทรัพย์ในทางที่ชอบคือประกอบอาชีพในทางสุจริตแล้ว ยังเป็นผู้รักการประหยัดหรือมีสมชีวิตาอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากศาสนาคถาต่อไปนี้

รูปนี้ กระดาษขาย รบกันวุ่นวาย ต่างฝ่ายต่างดี มุทะลุทุกัน รบกันพันตี
ใจร้ายราวรี มีแต่โทษา ชอบแต่ของเมา ทั้งเหล้าทั้งยา สู้กินกันชา
สุรานารี ชอบแต่คบเพื่อน ไม่ได้อยู่เรือน แะเชื่อนเค็มที่ ชอบแต่ไปไฟ
ปลากัดไก่คี่ มักกินคร้านการ งานไม่เข้าชี บ่นอุจจี้ ฟิริฟิไร
สินทรัพย์หาได้ ใช้จ่ายเหมือนไฟ ไม่กิดอาลัย วุ่นไฉ่เค็มที่...³

จะเห็นได้ว่า ศาสนาเรื่องนี้ นอกจากจะสอนให้ชาวนครศรีธรรมราชมีความขยันขันแข็งในการประกอบการงานที่สุจริตแล้ว ยังสอนให้มีสมชีวิตาในการดำรงชีวิตด้วย

¹ พระราชนิพนธ์ พุทธธรรม หน้า 785

² ก. หน้า 786

³ คุภาคนวนก 1.9

กล่าวคือ รู้จักใช้ทรัพย์อย่างประหยัด ไม่สุรุ่ยสุร่ายเกินตัว คือไม่หมกมุ่นในอบายมุข 4 ประการ ซึ่งเป็นทางให้สูญเสียทรัพย์ไปโดยเปล่าประโยชน์ ได้แก่ การเป็นนักแสดง สุรา นักเลงการพนัน นักเลงหญิง และคบคนชั่วเป็นมิตร จึงกล่าวได้ว่าศาสนาสอนให้ชาวคริสต์ธรรมราชเป็นผู้มีสมชีวิิตาตามหลักพุทธธรรมโดยแท้

5.10 ชนะความชั่วด้วยความดี ความชั่ว หมายถึง ความเลว ความผิด¹ ส่วนความดี หมายถึง ความชอบ ความถูก ความเรียบร้อย² ชนะความชั่วด้วยความดี จึงหมายความว่า ทำความดีลบล้างความชั่ว หรือทำดีป้องกันความชั่ว

การชนะความชั่วด้วยความดี นัยหนึ่งเป็นการชนะภายใน กล่าวคือเมื่ออุทิศผล หรือเหตุชั่ว 3 ประการ ได้แก่ โลภ โกรธ หลง เข้าครอบงำจิตใจ คนก็จะประพฤติชั่ว แต่ถากาจักอุทิศผลเสียได้แล้วปลุกฝังกุศลมูลหรือเหตุดี 3 ประการ ได้แก่ ไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง ขึ้นในจิตใจ คนก็จะกลับมาประพฤติดี เรียกได้ว่าเป็นการชนะความชั่ว ด้วยความดีตามนัยแรก ตัวอย่างจากศาสนา เช่น

รูปนี้ ยายหอย สะตาค้าค้อย หวหอยมาขาย เป็นคนใจคา ไม่ทำนาไร
ห้ามาปหยามคาย ได้แต่ทุกข์หา หาเช้ากินค่ำ กุศลไม่ทำ ก่อกำเวรา
ใจโลภโลภ โทษโมหา ไม่เข้าวัดวา ศัทวาไม่มี แม้นใครแทงต้อง
ชะตาของน้อง ช้องชัคบัคสี ให้เร่งกลับตัว อ๋ยามัวโลเกี หาแต่กาดี
จะมีลาภ ให้เร่งปฏิบัติ ถือศีลถือสัจ เข้าวัดเข้าวา...³

¹กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ แบบเรียนวิชาศีลธรรม ชั้น ม.ศ.2
หน้า 168

²ก.

³ภาคผนวก 2.8

กล่าวได้ว่าศาสนาเรื่องนี้สอนให้กำจัดโลก โกรธ หลง ซึ่งเป็นอกุศลมูล ด้วยการฝึกจิตใจให้มีกุศลมูลขึ้นมาแทนที่ การชนะใจตนเองในลักษณะนี้คือการชนะความชั่วร้ายความคั่นตนเอง

การชนะความชั่วร้ายความคั่น อีกนัยหนึ่งเป็นการชนะภายนอก หมายความว่า เมื่อมีเหตุชักแย้งหมองใจกับบุคคลอื่น ก็รู้จักใช้อุปายหลักเลี่ยงไม่ให้เกิดการทะเลาะวิวาทกันได้ กล่าวคือ ยอมแพแก่คนดีและรู้จักวิธีเอาชนะคนชั่ว ดังที่ศาสดากล่าวสรุปเป็นหลักการดำเนินชีวิตไว้ว่า...๗แพ้แก่พระ นะมารมะจน"...¹

การเอาชนะความคั่นเช่นนี้ เป็นชัยชนะที่แท้จริงและเป็นบ่อเกิดของความดีต่อไป เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงสอนให้เอาชนะความชั่วร้ายความคั่น ดังพุทธภาษิตว่า "อสรู สานุา ชิน"²

จากการศึกษาโลกทัศน์เกี่ยวกับจริยธรรมในการดำเนินชีวิตของชาวบวรศรีธรรมราช พบว่า จริยธรรมทั้งหมดที่ปรากฏในศาสดามีพื้นฐานมาจากพระธรรมคำสั่งสอนของพุทธศาสนา ทั้งนี้เพราะจุดมุ่งหมายอย่างหนึ่งของศาสดาก็คือสั่งสอนธรรมะของพุทธศาสนานั้นเอง จริยธรรมที่ปรากฏในศาสดา ได้แก่ ข้อปฏิบัติแห่งกรรม มีความกตัญญูกตเวที มีเมตตา มีสัมมาวาจา มีสัมมาอาชีวะ มีคารวธรรม รักสันติภาพ และเสรีภาพ มีกัลยาณมิตร มีสมชีวิตา และชนะความชั่วร้ายความคั่น กล่าวได้ว่า จริยธรรมเหล่านี้สอนให้บุคคลยึดหลัก 3 ประการในการดำเนินชีวิต กล่าวคือ ละเว้นความชั่ว หาคความดี และหาจิตใจให้ผ่องแผ้ว หรือมุ่งกำจัดอกุศลกรรม 3 และปลูกฝังกุศลกรรม 3 นั้นเอง

การศึกษาโลกทัศน์ที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ทำให้ทราบว่าชาวบวรศรีธรรมราชยอมรับความแตกต่างของบุคคล กล่าวคือ ยกย่องผู้มีการศึกษาคือ อาชีพมั่นคง ฐานะดี และมีชาติตระกูลสูง นอกจากนี้ยังมีความรักความผูกพันกับระบบครอบครัวอย่างแน่นแฟ้น

¹ ญาณวณก 1.7

² กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ แบบเรียนวิชาศีลธรรม ชั้นม.ศ.2

จะเห็นได้จากการบีคั้นและถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัดตามฐานะและหน้าที่ของตนในระบบครอบครัว ยิ่งไปกว่านั้นความรักความผูกพันกับระบบครอบครัว ยังทำให้เกิดความรักความผูกพันกับถิ่นกาเนิด ชาวนครศรีธรรมราชมีศรัทธาอย่างแรงกล้าต่อพระพุทธศาสนา ฉะนั้นในการดำเนินชีวิตจึงยึดถือจริยธรรมซึ่งมีพื้นฐานมาจากหลักธรรมของพุทธศาสนาทั้งสิ้น อาจกล่าวได้ว่า ในทัศนะของชาวนครศรีธรรมราช คนที่แท้จริงคือบุคคลผู้มีคุณธรรมหรือจริยธรรม ส่วนรูป ทรัพย์ และชาติตระกูล เป็นต้น เป็นเพียงส่วนประกอบภายนอกเท่านั้น

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลการศึกษาค้นคว้า และข้อเสนอแนะ

๙

การศึกษาวិเคราะห์ "ศาสตร์" วรรณกรรมพยากรณ์ชีวิต จากจังหวัด นครศรีธรรมราช มีสาระสำคัญดังนี้

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาลักษณะของศาสตร์ ได้แก่ ความหมาย ประวัติความเป็นมา จุดมุ่งหมาย รูปแบบ เนื้อหา และวิธีใช้ศาสตร์
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของศาสตร์กับวรรณกรรมอื่น
3. เพื่อศึกษาโลกทัศน์ที่ปรากฏในศาสตร์

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้ข้อมูลศาสตร์ จากจังหวัดนครศรีธรรมราช 4 ฉบับ คือ

1. ศาสตร์ฉบับของนายจร เหมชานนท์ หมอศาสตร์ อาเภอปากพนัง ความยาว 33 เรื่อง
2. ศาสตร์ฉบับของนางส้มแป้น บุญยะโทตระ อดีตหมอศาสตร์ อาเภอปากพนัง ความยาว 25 เรื่อง
3. ศาสตร์ฉบับของพระครูเหม เจติยาภิบาล วัดพระนคร อาเภอเมือง ความยาว 30 เรื่อง
4. ศาสตร์ฉบับของนายสะเทือน บุญชูวงศ์ ราษฎรอาเภอชะอวด ความยาว 35 เรื่อง

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้ามีสองประเภท ข้อมูลปฐมภูมิคือ หนังสือศาสตรา จำนวน 4 ฉบับ ศาสตราจารย์วิทยากรเกี่ยวกับความหมาย ประวัติความเป็นมา วิธีใช้ ศาสตรา ตลอดจนนิทานชาวบ้านและวรรณกรรมเบ็ดเตล็ดที่ศาสตราจารย์อ้างอิงถึง ข้อมูลทุติยภูมิคือ เอกสารประกอบการศึกษาค้นคว้าที่มีผู้รวบรวมและเรียบเรียงไว้แล้ว ได้รวบรวมจากแหล่งวิทยากรต่าง ๆ ข้อมูลปฐมภูมิได้โดยการดำเนินการ 2 ขั้น คือ ขั้นแรกเป็นการสำรวจเพื่อพิจารณาเลือกศาสตราที่ปรากฏต้นฉบับสมบูรณ์ทั้งเนื้อหาและภาพประกอบ จำนวน 4 ฉบับ และติดต่อหาทางวิทยากร จำนวน 8 คน ใช้เวลาในช่วงเดือนมีนาคม - พฤษภาคม 2526 ขั้นที่สองเป็นการออกปฏิบัติการภาคสนามเพื่อสัมภาษณ์ความรู้จากวิทยากร ใช้การจดบันทึกและเครื่องบันทึกเสียง ใช้เวลาในช่วงเดือนมิถุนายน - พฤศจิกายน 2526 จากนั้นจึงศึกษาข้อมูลอย่างละเอียดโดยวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ดำเนินการตามลำดับจุดมุ่งหมาย และเสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

1. ผลการศึกษาลักษณะของศาสตรา

1.1 ความหมายของศาสตรา ศาสตราเป็นวรรณกรรมประเภทคำขวัญหรือคำขวัญเพื่อการพยากรณ์ชีวิตของชาวภาคใต้ ประกอบด้วยคำพยากรณ์และภาพประกอบ "ศาสตรา" เขียนอีกแบบหนึ่งว่า "ศัตรา" โบราณเขียนว่า "สาตรา" บางถิ่นเรียกว่า "ลัจจา" คำว่า "ศาสตรา" น่าจะมาจากคำว่า "ศาสตราศาสตร์" ซึ่งเป็นอุปเวทของอาถรรพเวท แปลว่า วิชาใช้อาวุธ

1.2 ประวัติความเป็นมาของศาสตรา ศาสตราน่าจะมีที่มาหรือเป็นส่วนหนึ่งของศาสตราศาสตร์ ซึ่งเป็นอุปเวทของอาถรรพเวท พรหมซึ่งเข้ามาสอนอาถรรพเวทและพุทธศาสนา เป็นผู้นำศาสตราเข้ามาเผยแพร่ในภาคใต้ของประเทศไทย

บทละครเรื่องนางมโนห์รา ซึ่งเชื่อกันว่าแต่งในสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้กล่าวถึง การเลียงกายศุภศตราเพื่อพยากรณ์ชีวิต ศาสตราในสมัยนั้นได้รับอิทธิพลของพุทธศาสนา แล้วต่อมาพระสงฆ์เคยใช้ศาสตราเป็นเครื่องมือสอนหลักธรรมะของพุทธศาสนา ดังนั้นศาสตราจึงได้ชื่ออีกชื่อหนึ่งว่า "พระธรรมบท" หรือ "พระบท" เมื่อศาสตรา เผยแพร่ต่อ ๆ กันไปในหมู่บ้าน มีการคัดลอก แต่งเติม และสร้างศาสตราขึ้นใช้ หรือขาย ศาสตราแต่ละฉบับจึงมีรูปแบบและเนื้อหาแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม การคัดลอกหรือ "น้อค" ศาสตรา จะต้องกระทำด้วยความเคารพในความศักดิ์สิทธิ์ ของคัมภีร์

1.3 จุดมุ่งหมายของศาสตรา ศาสตราในยุคแรกน่าจะมีจุดมุ่งหมาย สอดคล้องกับอาถรรพเวท กล่าวคือ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตน และให้ร้ายแก่ศัตรู ต่อมาจึงใช้ในการสั่งสอนหลักธรรมะของพุทธศาสนา ในปัจจุบันศาสตราเป็นวรรณกรรม ประเภทตำราเลียงกายเพื่อการพยากรณ์ชีวิตให้แก่บุคคล และมีจุดมุ่งหมายรองคือการ อบรมศีลธรรม

1.4 รูปแบบของศาสตรา มีลักษณะเฉพาะดังนี้

รูปลักษณะของศาสตรา ศาสตราสมัยโบราณส่วนมากเป็นหนังสือ เล่ม นึกขาว มีขนาดเล็ก เรียกว่า นึกคั่นข้าง ศาสตราในปัจจุบันใช้กระดาษเขียน บางฉบับยังคงรักษาลักษณะรูปเล่มให้เหมือนกับหนังสือ นึก กล่าวคือ มีการพับกระดาษ ให้ซ้อนกันเป็นชั้น และมีขนาดเล็กเหมือนนึกศาสตรา หรือหนังสือประเภทตำราอื่น ๆ แต่บางฉบับมีการเย็บเล่มหรือเข้าเล่มเหมือนหนังสือหรือสมุดในปัจจุบัน ศาสตราซึ่ง แบ่งออกเป็นเรื่อง ๆ หรือหน้าเนื้อหาหนึ่ง ๆ จะมีภาพประกอบในอีกหน้าหนึ่งคู่กัน เสมอ ภาพประกอบของศาสตราที่เป็นหนังสือ นึก มีความสวยงามมากกว่าภาพประกอบ ของศาสตราในปัจจุบัน หนังสือนึกศาสตราไม่มีเลขหน้าหรือสัญลักษณ์บอกลำดับหน้า ศาสตราในปัจจุบันไม่มีเลขหน้า และมีจำนวนเรื่องอยู่ระหว่าง 25 - 35 เรื่อง ศาสตราที่พบในปัจจุบันใช้ภาษาไทยมาตรฐาน แต่มีศัพท์และสำนวนภาษาถิ่นใต้ปะปนอยู่ คาบบางคำสะกดการันต์ไม่ตรงกับอักขรวิธีปัจจุบัน

ลักษณะคำประพันธ์ ศาสตราในปัจจุบัน แต่ละเรื่องหรือหน้าเนื้อหา มักแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทเดียว และชนิดเดียว มีอยู่ส่วนน้อยที่แต่งด้วยคำประพันธ์ มากกว่าหนึ่งประเภทและหนึ่งชนิด คำประพันธ์ที่ใช้ในศาสดรามี 2 ประเภท คือ กาพย์ และกลอน ศาสตราแต่ละฉบับมีทั้งเรื่องที่แต่งด้วยกาพย์ และเรื่องที่แต่งด้วย กลอน บางฉบับนิยมแต่งด้วยกาพย์ บางฉบับนิยมแต่งด้วยกลอน ถ้าพิจารณาจาก จำนวนเรื่องทั้งหมดของศาสดราทั้ง 4 ฉบับรวมกัน พบว่า ศาสตราส่วนมากแต่งด้วย กาพย์ กาพย์ที่ใ้มากที่สุดคือกาพย์สุรางคนางค์ รองลงไปคือกาพย์ยานี กาพย์ที่ ใ้ใช้น้อยที่สุดคือกาพย์ฉกั ศาสตราบางฉบับนิยมแต่งด้วยกลอน คือกลอนสุภาพ ส่วน กลอน 4 จะปรากฏปะปนอยู่กับกาพย์ ไม่พบว่ามีศาสดราเรื่องใดที่แต่งโดยใช้กลอน 4 เป็นหลัก ศาสตราส่วนมากแต่งได้ถูกต้องตามลักษณะบังคับทางฉันทลักษณ์ ความ บกพร่องปรากฏอยู่น้อย

การขึ้นต้นเรื่อง ศาสดรามีการขึ้นต้นเรื่องที่เป็นแบบแผนแน่นอนใน ลักษณะใดลักษณะหนึ่ง 2 ลักษณะ คือ บางฉบับขึ้นต้นด้วยคำว่า "รูปนี้..." และ บางฉบับขึ้นต้นด้วยคำว่า "ใบที่ (ลวดับที่ของหนู! นื้อหว"

การคาเนินเรื่อง ลำดับการคาเนินเรื่องของศาสดราแบ่งได้เป็น 3 ตอน คือ ตอนต้นเป็นการนาวรรณกรรมอื่นมาอ้างอิง ตอนกลางเป็นเนื้อหาคา พยากรณ์ ลำดับสุดท้ายคือการให้แทงเสียงทายใหม่ หรือห้ามแทงเสียงทายใหม่ ซึ่ง ขึ้นอยู่กับลักษณะคำพยากรณ์ การคาเนินเรื่องเป็นการบรรยายของผู้แต่งโดยกล่าว อ้างตามคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ของโบราณ การคาเนินเรื่องรวคเร็ว รวบริด ใ้เนื้อความ มาก เนื้อหาคาพยากรณ์ของศาสดราคาเนินไปโดยเกี่ยวพันกับหลักธรรมะของ พุทธศาสนา คือ โลกธรรม 8 ซึ่งเป็นธรรมะที่เกี่ยวพันกับวิถีชีวิตของมนุษย์

การจบเรื่อง การจบเรื่องของศาสดรามี 2 ลักษณะขึ้นอยู่กับลักษณะ คาพยากรณ์ กล่าวคือ ศาสดราหน้าเนื้อหาที่เป็นคำพยากรณ์ในทางดี จะจบเรื่องด้วย การให้เสียงค่าไ้ชะภา และ/หรือห้ามแทงเสียงทายใหม่ ส่วนศาสดราหน้าเนื้อหาที่ เป็นคำพยากรณ์ในทางปานกลาง และหน้าเนื้อหาที่เป็นกาพยากรณ์ในทางร้าย จะ

จบเรื่องด้วยการให้แสงเสียงหายใหม่ นอกจากนี้อัฒาพิจารณาจากคำสุดท้ายของแต่ละหน้าเนื้อหา พบว่า ศาสดาที่แต่งถ้อยคำกลอนสุภาพมักจะจบลงด้วยคำว่า "เออ"

1.5 เนื้อหาของศาสนา หน้าเนื้อหาคาพยากรณ์ของศาสนาแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะคือ ลักษณะแรกเป็นหน้าเนื้อหาที่มีคาพยากรณ์ในทางดี ผู้ใดแสงหายได้จะถือว่าผู้นั้นมีโชคชะตาดี หน้าเนื้อหาลักษณะนี้จะกล่าวถึงความสุข ความสำเร็จ ความสมปรารถนาในด้านต่าง ๆ และมักปรากฏข้อความทวนอ้อมยืนยันดีหรือให้พรในตอนท้ายของคาพยากรณ์ ตลอดจนบอกให้เสียค่าไถ่ชะตา หรือห้ามแสงเสียงหายใหม่ ลักษณะที่สอง เป็นหน้าเนื้อหาที่มีคาพยากรณ์ในทางปานกลาง ผู้ใดแสงหายได้จะถือว่าผู้นั้นมีโชคชะตาไม่ดี – ไม่ร้าย หน้าเนื้อหาลักษณะนี้จะกล่าวถึงความสุข ความทุกข์ ความสำเร็จ ความล้มเหลว ความสมปรารถนา ความผิดหวัง อยู่ร่วมกัน มักปรากฏข้อความทวนอ้อม "แก่เท่าใดก็" หรือ "คนร้ายปลายดี" หรือระบุเกณฑ์อายุที่จะหมดทุกข์ ตลอดจนการบอกให้แสงเสียงหายใหม่ และไม่กล่าวถึงการไถ่ชะตา ลักษณะที่สาม เป็นหน้าเนื้อหาที่มีคาพยากรณ์ในทางร้าย ผู้ใดแสงหายได้จะถือว่าผู้นั้นมีโชคชะตาไม่ดี หน้าเนื้อหาลักษณะนี้จะกล่าวถึงความทุกข์ ความล้มเหลว ความผิดหวังในด้านต่าง ๆ มีลักษณะเด่นคือมักจะชี้แนะวิธีการแก้ความเคราะห์ร้าย ตักเตือนมิให้ประมาท ปล่อยใจให้กำดั่งใจ ตลอดจนการบอกให้แสงเสียงหายใหม่ ศาสดาในแต่ละหน้าเนื้อหา มักระบุไว้ชัดเจนว่าเป็นคาพยากรณ์ในลักษณะใด ศาสดาทุกคนบับมีจำนวนหน้าเนื้อหาคาพยากรณ์ในทางดีมากที่สุด รองลงไปคือทางร้าย น้อยที่สุดคือทางปานกลาง

ศาสนาในแต่ละหน้าเนื้อหาจะพยากรณ์เกี่ยวกับเรื่องหรือประเด็นต่าง ๆ รวมกัน เนื้อหาคาพยากรณ์ทั้งหมดของศาสนา ได้แก่ เรื่องการงาน อุปนิสัย ครอบครอง ฐานะทางเศรษฐกิจ บุตร ชีวิตในช่วงวัยต่าง ๆ ความสัมพันธ์กับพ่อแม่และญาติพี่น้อง มิตร ศัตรู ภัยอันตราย การเจ็บป่วย คดีความ การเดินทาง การพลัดพราก และเรื่องของการหาย

1.6 วิธีใช้ศาสนา หมอศาสดาจะเป็นผู้พิจารณาอนุญาตและควบคุมการใช้ศาสนา คุณสมบัติของหมอศาสดาคือ จะต้องมียี่สิบสอง ชี้อัตถ์ ไม่โลก และ

รักษาความลับของผู้ที่มาให้พยากรณ์ เมื่อพิจารณาอนุญาตให้ผู้หนึ่งผู้ใดใช้ศาสตร์แล้ว หมอศาสตร์จะให้ผู้นั้นอธิษฐาน คือตั้งจิตมั่นขอให้ศาสตร์ช่วยเหลือชะตา การอธิษฐานต้องกระทำก่อนทางศาสตร์ทุกครั้ง ถ้าจะให้สมบูรณ์ต้องจุกจุกเพี้ยนบุชา กราบไหว้ พระพุทธรูปหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แล้วอธิษฐานในใจ หรือกล่าวตามหมอศาสตร์ก็ได้ หลังจากอธิษฐานแล้ว ผู้เสี่ยงทายศาสตร์จะใช้ไม้แท่งศาสตร์ซึ่งมีลักษณะแบน ๆ แหลม ๆ และมักจะผูกติดไว้กับศาสตร์สอดเข้าไปในหนังสือศาสตร์ เรียกว่า "แท่งศาสตร์" เมื่อแท่งไถ้หน้าไหน หมอศาสตร์ก็จะอ่านคำพยากรณ์หน้านั้น ในกรณีที่พยากรณ์ในทางค้ำห้ามแทงใหม่ แต่ถ้าพยากรณ์ในทางไมค้ำ หรือทางปานกลาง ก็ต้องแทงใหม่ การแท่งศาสตร์จะแทงเกินสามครั้งไม่ได้ การแท่งสามครั้งจะใช้ ในกรณีที่เคราะห์ร้ายแรงมากเท่านั้น แต่ในสมัยโบราณไม่ว่าในกรณีใด การแท่งเสี่ยงทายศาสตร์หมอศาสตร์จะให้แท่งครั้งเดียวเท่านั้น ศาสตร์ในปัจจุบันมักจะระบุไว้ชัดเจนว่า ห้ามแทงหรือให้แทงใหม่ หากไม่ระบุไว้ก็เป็นระเบียบรู้กันว่าเมื่อเสี่ยงทายได้คำพยากรณ์ในทางค้ำห้ามแทงใหม่ หากได้คำพยากรณ์ในทางปานกลาง หรือทางร้ายก็ให้แทงใหม่ หลังจากแท่งศาสตร์แล้ว ผู้ใช้ศาสตร์จะจ่ายเงินค่าตอบแทนแกหมอศาสตร์ เรียกว่า การไถ้ชะตา ศาสตร์สมัยโบราณไม่ระบุจำนวนเงิน ปัจจุบันระบุจำนวนเงินระหว่าง 1 - 5 บาท บางครั้งก็บอกว่าแล้วแต่ศรัทธา หมอศาสตร์จะไม่เรียกค่าไถ้ชะตาตามอำเภอใจ ในกรณีที่เป็นการพยากรณ์ในทางร้าย ศาสตร์มักจะแนะนำให้ผู้เสี่ยงทายสะเดาะเคราะห์ หรือถือศีลฟังธรรม เพื่อแก้ไขความเลวร้ายที่จะเกิดแก่ตน การปฏิบัติหลังการแท่งศาสตร์จึงมีทั้งพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ และข้อปฏิบัติเชิงปรัชญาของพุทธศาสนา

2. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ของศาสตร์กับวรรณกรรมอื่น

ศาสตร์ดั้งเดิมอ้างอิงเฉพาะเรื่องราวเกี่ยวกับเรื่องเดียว เมื่อศาสตร์แพร่หลาย มีการสร้างและคัดลอกต่อ ๆ กันมา จึงมีการนำเอาวรรณกรรมอื่น ๆ มาอ้างอิงมากขึ้น

2.1 ประเภทของวรรณกรรมที่อ้างอิงในศัสตรา

จากการศึกษาศัสตรา 4 ฉบับ ซึ่งใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ พบว่า วรรณกรรมที่ศาสตรานามอ้างอิงมี 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ วรรณคดีนิทาน และวรรณกรรมเบ็ดเตล็ด วรรณกรรมประเภทนิทานเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุด คือ มีทั้งหมด 21 เรื่อง รองลงไปคือวรรณกรรมเบ็ดเตล็ด มี 16 รายการ และวรรณคดี มี 6 เรื่อง

วรรณคดี วรรณคดีที่ศาสตรานามอ้างอิง ได้แก่ รามเกียรติ์

พระมัลลย์คำหลวง สังข์ทอง มโนห์รา สังข์ศิลป์ไชย และพระปฐมสมโพธิกถา เรื่องที่มีอิทธิพลต่อศาสตรามากที่สุด คือ รามเกียรติ์ วรรณคดีทุกเรื่องที่ศาสตรานามอ้างอิง เป็นวรรณคดีโบราณซึ่งส่วนใหญ่มีประวัติความเป็นมาสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา และล้วนเป็นวรรณคดีที่ประชาชนรู้จักแพร่หลายกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ นอกจากนี้วรรณคดีทุกเรื่อง (ยกเว้นเรื่องสังข์ศิลป์ไชย) เป็นวรรณคดีซึ่งมีที่มาหรือมีความเกี่ยวข้องกับนิทานชาดก พระสุทร และพุทธประวัติ

นิทาน นิทานที่ศาสตรานามอ้างอิงแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ นิทานชาวบ้าน มี 9 เรื่อง นิทานชาดก มี 6 เรื่อง และนิทานธรรมบท มี 6 เรื่อง นิทานที่มีอิทธิพลต่อศาสตรามากที่สุดคือ นิทานชาวบ้าน นิทานชาวบ้านทุกเรื่องที่ศาสตรานามอ้างอิง (ยกเว้นเรื่องพระรถเมรี) ในปัจจุบันยังเป็นเรื่องเล่าด้วยถ้อยคำธรรมดา คือเป็นภาษาร้อยแก้ว และส่วนมาก (7 เรื่อง ใน 9 เรื่อง) เป็นนิทานขนาดสั้น มีเพียงส่วนน้อย (2 เรื่อง ใน 9 เรื่อง) ได้แก่ เรื่องพระรถเมรี และเรื่องนางอุทัย ซึ่งมีขนาดของเรื่องค่อนข้างยาว นิทานชาดกที่ศาสตรานามอ้างอิงส่วนมากเป็นนิทานในมหานิเวศชาดก ได้แก่ มหาชนกชาดก สุวรรณสามชาดก และภริทัตตชาดก นิทานชาดกที่ศาสตรานามอ้างอิง แสดงการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์อย่างชัดเจน 5 เรื่อง ยกเว้นเรื่องปาจิตกถุมารชาดก ซึ่งเป็นนิทานจากปัญจาสชาดก เรื่องเกี่ยวกับที่เน้นแสดงความซื่อสัตย์จงรักภักดีของพระนางพิมพาเมื่อเสวยพระชาติเป็นมเหสีของปาจิตกถุมารโพธิสัตว์ นิทานชาดกที่ศาสตรานามอ้างอิง

แสดงบารมีที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญ คือ ศีลบารมี 3 เรื่อง วิริยบารมี 1 เรื่อง เมตตาบารมี 1 เรื่อง เนื้อเรื่องของนิทานแสดงการเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์ คือเป็นมนุษย์ 3 เรื่อง พญานาค 2 เรื่อง และหงส์ทอง 1 เรื่อง นิทานธรรมบทที่ศาสนานามอ้างอิง เป็นนิทานจากภาคต่าง ๆ ของธรรมบทรวม 5 ภาค คือ 1 2 4 6 และ 7 และจากวรรคต่าง ๆ 5 วรรค คือ 1 2 8 13 และ 21 ในจำนวนนิทานธรรมบททั้งหมดที่ศาสนานามอ้างอิง พบว่า นิทานเรื่องท้าวสักกะ เรื่องธัมมิกอุบาสก และเรื่องนางจิณฺฆมาณวิกา ได้รับความนิยมมากกว่าเรื่องอื่น ๆ

วรรณกรรมเบ็ดเตล็ด วรรณกรรมเบ็ดเตล็ดที่ศาสนานามอ้างอิง แบ่งเป็น 6 กลุ่ม คือ เกร็ดวรรณคดี สำนวน พรหมชาติ ความเชื่อ ปราศกถา ธรรมชาติ และชื่อบุคคล วรรณกรรมเบ็ดเตล็ดกลุ่มพรหมชาติ มีอิทธิพลต่อศาสนา มากกว่ากลุ่มอื่น ๆ พิจารณาในแต่ละกลุ่มย่อย วรรณกรรมเบ็ดเตล็ดที่ศาสนานิยม อ้างอิง ได้แก่ เกร็ดวรรณคดี "ดาบ" สำนวน "ลิงโคกตุง" และความเชื่อ เรื่องแก้วแห้วทอง

2.2 ลักษณะการอ้างอิงวรรณกรรมของศาสนา

ลักษณะการอ้างอิงวรรณกรรมของศาสนา มี 6 ลักษณะ คือ การอ้างอิงเหตุการณ์ การอ้างอิงตัวละครและอุปนิสัย การอ้างอิงชื่อสถานที่บุคคลหรือสิ่งของ การอ้างอิงชื่อและคุณสมบัติของสถานที่หรือสิ่งของ การอ้างอิงชื่อและพฤติกรรมของบุคคล และการอ้างอิงความหมายของสำนวนเปรียบเทียบกับ ศาสนา นิยมอ้างอิงเหตุการณ์จากวรรณคดี และนิทาน ส่วนการอ้างอิงวรรณกรรมเบ็ดเตล็ด ศาสนานิยมอ้างอิงชื่อสถานที่บุคคลหรือสิ่งของ ชื่อและคุณสมบัติของสถานที่หรือสิ่งของ ชื่อและพฤติกรรมของบุคคล ยกเว้นการอ้างอิงสำนวนเปรียบเทียบกับ ซึ่งเป็นลักษณะการอ้างอิงความหมาย ในการอ้างอิงวรรณกรรมต่าง ๆ ทั้ง 6 ลักษณะ ศาสนาจะอ้างอิงสั้น ๆ เช่น สรุปตอนหรือเหตุการณ์ นาเพียงชื่อมากล่าวไว้ หรือระบุลักษณะและพฤติกรรมเพียงสั้น ๆ เท่านั้น ศาสนาจะเน้นใจความสำคัญหรือ

เนื้อหาเฉพาะของวรรณกรรมนั้น ๆ และใช้ใจความสำคัญนี้เป็นแนวทางกำหนด
 เนื้อหาคำพยากรณ์ต่อไป เนื้อหาของวรรณกรรมที่อ้างอิงในศาสตร์ฯ ส่วนใหญ่จะ
 สอดคล้องกับที่ปรากฏในวรรณกรรมนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งใจความสำคัญที่ศาสตร์ฯ
 เน้น ยกเว้นรายละเอียดบางอย่างซึ่งคลาดเคลื่อนไปบ้าง เนื่องจากกระบวนการ
 ถ่ายทอดวรรณกรรมของชาวบ้าน ในกรณีที่ศาสตร์ฯต่างฉบับกันอ้างอิงวรรณกรรม
 อย่างเดียวกัน เช่น อ้างอิงเหตุการณ์จากนิทานเรื่องเดียวกัน ตอนเดียวกัน เนื้อหา
 ที่ปรากฏในศาสตร์ฯก็มักจะตรงกันด้วย การศึกษาไม่พบว่ามีลักษณะการอ้างอิง
 วรรณกรรมแบบเรื่องผสม กล่าวคือ ไม่มีการนำวรรณกรรมต่างชื่อเรื่องมาอ้างอิง
 เป็นเรื่องเดียวกัน

2.3 การอ้างอิงวรรณกรรมกับการพยากรณ์

ในการอ้างอิงวรรณกรรมอื่น ศาสตร์ฯจะอ้างอิงเพียงสั้น ๆ โดย
 เน้นใจความสำคัญหรือเนื้อหาเฉพาะของวรรณกรรมนั้น ๆ และจะใช้ใจความสำคัญนี้
 เป็นแนวคิดเทียบเคียงออกมาเป็นคำพยากรณ์ เนื้อหาคำพยากรณ์ของศาสตร์ฯจึง
 กำหนดขึ้นจากการพิจารณาความหมายหรือสารของวรรณกรรมที่นำมาอ้างอิงไว้
 เรียกว่า "การตีความวรรณกรรมให้เป็นคำพยากรณ์" การศึกษาพบว่า ศาสตร์ฯ
 จะกำหนดเนื้อหาคำพยากรณ์โดยยึดถือใจความสำคัญของวรรณกรรมเฉพาะส่วนหรือ
 ตอนที่ศาสตร์ฯนำมาอ้างอิง หรือกล่าวเน้นไว้เท่านั้น มีอยู่ส่วนน้อยที่จะนำส่วนหรือ
 ตอนอื่น ๆ ของวรรณกรรมมาพิจารณาประกอบ นอกจากนี้ยังพบว่า ศาสตร์ฯมักจะ
 ขยายความหรือเพิ่มข้อความให้มากขึ้น เพื่อให้การพยากรณ์กว้างขวางครอบคลุม
 ประเด็นต่าง ๆ ของชีวิต เนื้อหาคำพยากรณ์ของศาสตร์ฯมีความเหมาะสมสอดคล้อง
 กับวรรณกรรมที่นำมาอ้างอิง

การอ้างอิงวรรณคดีกับคำพยากรณ์

การอ้างอิงวรรณคดี ศาสตร์ฯอาจกำหนดเป็นคำพยากรณ์ในทางดี
 ทางปานกลาง หรือทางร้าย ขึ้นอยู่กับเนื้อหาของวรรณคดีตอนที่ศาสตร์ฯนำมาอ้างอิง
 เนื้อหาคำพยากรณ์จึงสอดคล้องกับเนื้อหาของวรรณคดีที่อ้างอิง การขยายความก็

เหมาะสมควร การพยากรณ์ส่วนมากจะพิจารณาจากเหตุการณ์ของวรรณคดีก่อนที่นำมาอ้างอิงเป็นหลัก มีอยู่ส่วนน้อยที่จะพิจารณาเลยไปถึงเหตุการณ์ก่อนอื่น ๆ ในกรณีที่เหตุการณ์จากวรรณคดีก่อนที่ศาสตรานามาอ้างอิง ให้แปลแก้ตัวละครทั้งฝ่ายดีและฝ่ายร้าย ศาสตราจะเลือกพยากรณ์ความผลที่เกิดขึ้นแก่ตัวละครฝ่ายดี ศาสตราทางฉบับกัน ถ้าอ้างอิงวรรณคดีตรงกัน และเน้นใจความสำคัญเหมือนกัน จะพยากรณ์ในลักษณะเดียวกัน ใจความสำคัญของคำพยากรณ์ก็จะตรงกัน

การอ้างอิงนิทานกับคำพยากรณ์

การอ้างอิงนิทานชาวบ้านกับคำพยากรณ์ ศาสตรานานิทานชาวบ้านรวม 9 เรื่อง มาอ้างอิงเพื่อการพยากรณ์ เป็นการพยากรณ์ในทางดี 2 เรื่อง ทางปานกลาง 2 เรื่อง และทางร้าย 5 เรื่อง การพยากรณ์ในทางร้ายมีมากที่สุด เพราะแก่นเรื่องหรือเหตุการณ์ของนิทานชาวบ้านที่ศาสตรานามาอ้างอิง มักเกี่ยวกับการพลัดพราก การสร้างบาป ความมัวหมอง ความทุกข์ยาก และความยากจน คำพยากรณ์ในทางดี ได้จากการอ้างอิงนิทาน 2 เรื่อง ซึ่งแก่นเรื่องแสดงพฤติกรรมในชาติก่อน ล้วนคำพยากรณ์ในทางปานกลาง ได้จากการตีความการทำคุณบูชาโทษ และผลเสียของการเป็นนักแสดง การพยากรณ์เนื้อหาสอดคล้องและ เหมาะสมกับเหตุการณ์และแก่นเรื่องของนิทาน เพราะการพยากรณ์เกิดจากการพิจารณาเหตุการณ์ ตลอดจนแก่นเรื่องส่วนมากมีขนาดสั้น ในกรณีที่ศาสตราทางฉบับกันอ้างอิงเนื้อหาของนิทานตรงกัน จะพยากรณ์ในลักษณะเดียวกัน และมีเนื้อหาสำคัญตรงกันด้วย

การอ้างอิงนิทานชาดกกับคำพยากรณ์ ศาสตรานานิทานชาดกรวม 6 เรื่อง มาอ้างอิง แม้เหตุการณ์จากนิทานชาดกส่วนมากที่ศาสตรานามาอ้างอิงจะเป็นเหตุการณ์ในทางร้าย กล่าวคือ แสดงถึงความทุกข์ยากเดือดร้อน และการพลัดพรากของตัวละครสำคัญ แต่ศาสตราจะตีความเพื่อพยากรณ์ในทางปานกลางเป็นส่วนมาก ทั้งนี้เพราะการพยากรณ์นอกจากจะพิจารณาเหตุการณ์ก่อนที่อ้างอิงแล้ว ยังพิจารณาถึงเหตุการณ์ตอนต่อไปของเรื่องชาดกด้วย คำพยากรณ์ในทางปานกลาง ได้จาก

เรื่องสุวรรณสามชกก ภูริทัตชกก และปาวจิตกุมารชกก คำพยากรณ์ในทางดี ได้จากเรื่องภูริทัตชกก และจัมเปยชกก โดยอ้างอิงตอนพระโพธิสัตว์ในชาติ พญานาคถูกพราหมณ์หมอบจับไปแสดงละคร ซึ่งแม้ว่าจะเป็นเหตุการณ์ในทางร้าย แต่ศาสตร์าก็พิจารณาในแง่คุณธรรมของพระโพธิสัตว์ และพยากรณ์ในทางดีได้อย่าง เหมาะสม คำพยากรณ์ในทางร้ายได้จากเรื่องมหาชนกชกก และมหาหังสชกก แต่เนื้อหาคำพยากรณ์ก็ไม่ร้ายแรงมากนักและมีการขยายความในทางดี ทั้งนี้เพราะ ศาสตร์พิจารณาถึงเหตุการณ์ก่อนต่อไปของเรื่องด้วย คำพยากรณ์ทั้งหมดสอดคล้อง และเหมาะสมกับเรื่องนิทานชาดกที่ศาสดรนามาอ้างอิง

การอ้างอิงนิทานธรรมบทกับคำพยากรณ์ ศาสดรนานิทานธรรมบท รวม 6 เรื่องมาอ้างอิง พยากรณ์ในทางดี 2 เรื่อง คือ เรื่องธัมมิกอุบาสก และเรื่อง พระนางสามาวดี พยากรณ์ในทางปานกลาง 1 เรื่อง คือ เรื่องบุรพกรรมของ พระองค์ และพยากรณ์ในทางร้าย 3 เรื่อง คือ เรื่องท้าวสัททะ เรื่องพระกุลทล เกสรีเถรี และเรื่องนางจิตูจมาณวิกา คำพยากรณ์ของศาสดรสอดคล้องและ เหมาะสมกับเหตุการณ์ ตลอดจนเนื้อเรื่องของนิทานเป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะการ พยากรณ์เกิดจากการพิจารณาเหตุการณ์ก่อนหน้านามาอ้างอิงและเนื้อเรื่องเกี่ยวเนื่อง ในนิทาน การที่ศาสดรมักพิจารณาเหตุการณ์เกี่ยวเนื่องกับตอนอ้างอิงมาประกอบ การตีความด้วย เพราะลักษณะการอ้างอิงแบบสรุปตอนมักมีภูมิหลังคือสาเหตุและ ความคลี่คลายของเรื่องแฝงอยู่ด้วยโดยปริยาย ในกรณีที่ศาสดรต่างฉบับกันอ้างอิง เหตุการณ์จากนิทานตอนเดียวกันจากเรื่องเดียวกัน จะตีความเป็นคำพยากรณ์ใน ลักษณะเดียวกัน และมีเนื้อหาส่วนใหญ่ตรงกัน

การอ้างอิงวรรณกรรมเบ็ดเตล็ดกับคำพยากรณ์

ศาสดรนาวรรณกรรมเบ็ดเตล็ดมาอ้างอิง 6 กลุ่ม รวม 16 รายการ กำหนดเป็นคำพยากรณ์ในทางดี 13 เรื่อง ทางปานกลาง 2 เรื่อง และทางร้าย 1 เรื่อง คำพยากรณ์ในทางดีมีมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะเกร็ดวรรณคดี ส่วนวน พราหมชาติ ความเชื่อ ปรัชญากรรมธรรมชาติ และข้อบุคคลที่ศาสดรนามาอ้างอิง

ล้วนมีความหมายในทางดีงาม กล่าวคือ เป็นบุคคลชั้นสูงหรือมีคุณธรรมความสามารถ เป็นของสูงมีความศักดิ์สิทธิ์หรือมีค่ามีเกียรติยศ และสำนวนเปรียบเทียบกับความสำเร็จสมหวัง ยกเว้นคำพยากรณ์ในทางปานกลาง และทางร้าย รวม 3 เรื่อง ซึ่งได้จากการตีความสำนวนเข้าหลังโกง ชักไม่เอาปลายไป และเหวตจาจรจากพรหมชาติ การพยากรณ์ของศาสตร์สอดคล้องเหมาะสมกับวรรณกรรมที่นำมาอ้างอิงเป็นอย่างดี ในกรณีที่ศาสตร์ต่างฉบับกัน อ้างอิงวรรณกรรมเบ็ดเตล็ดตรงกัน จะตีความเป็นคำพยากรณ์ในลักษณะเดียวกัน และมีเนื้อหาส่วนใหญ่ตรงกัน

3. ผลการศึกษาโลกทัศน์ที่ปรากฏในศาสตร์

การศึกษาโลกทัศน์ที่ปรากฏในศาสตร์ ได้ข้อสรุปดังนี้

3.1 โลกทัศน์ที่มีต่อธรรมชาติ ชาวนครศรีธรรมราชมีความสนใจมองเห็นความงาม และรู้จักใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ ในขณะเดียวกันก็มีความเชื่อว่าธรรมชาติบางอย่างเป็นสิ่งเร้นลับและมีอำนาจ จินตนาการบางอย่างจากธรรมชาติมีจริง และมีชีวิตจิตใจ นอกจากนี้ยังรู้จักพิจารณาแล้วนำธรรมชาติมาเป็นบทเรียนเปรียบเทียบกับชีวิตของมนุษย์

3.2 โลกทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ศาสตร์สะท้อนให้เห็นทัศนะของชาวนครศรีธรรมราช เกี่ยวกับเรื่องพรหมลิขิต หรือชะตากรรม เรื่องบุญกรรมหรือกรรมเก่า และเรื่องไสยศาสตร์ ในเรื่องพรหมลิขิตหรือชะตากรรม ชาวนครศรีธรรมราช เชื่อว่า โชคคิ เคราะห์ร้ายหรือวิถีชีวิตของบุคคลขึ้นอยู่กับการบันดาลของพระผู้เป็นเจ้าหรือเทวดา ได้แก่ พระอินทร์ และพระพญหัสบดี เป็นต้น ในเรื่องบุญกรรมหรือกรรมเก่า ชาวนครศรีธรรมราช เชื่อว่า บุคคลแต่ละคนที่เกิดมาในโลกและมีสภาพทั้งที่เป็นอยู่นั้น เป็นเพราะอิทธิพลของกรรมที่กระทำไว้ในชาติปางก่อน และชาติในที่นี้เป็นชาติในความหมายที่เริ่มด้วยการเกิดจากท้องของมารดา ความเชื่อเรื่องกรรมเก่าในอีกลักษณะหนึ่งคือ เชื่อเรื่องโหราศาสตร์ หรือดวงชะตาราศี ซึ่งเป็นการเชื่อในลักษณะที่นากรรมในอดีตชาติของบุคคลไปสัมพันธ์กับตำแหน่งของดวงดาวในท้องฟ้า โดยเชื่อว่าดวงดาวเป็นเครื่องบ่งชี้ความเป็นไปทั้งหลายในโลก

ส่วนความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ มีลักษณะเด่น 3 ประการ คือ ประการแรก ยอมรับอำนาจเหนือธรรมชาติของเทพยดา ประการที่สอง ยอมรับเรื่องวิญญาณหรือภูติผีปีศาจ และประการที่สาม เชื่อเรื่องการสร้างอำนาจที่สูงกว่าควยเวทมนตร์คาถา เพื่อบังคับอำนาจต่าง ๆ ให้เป็นไปตามจุดประสงค์ของตน ลักษณะเด่นทั้ง 3 ประการนี้ จะเห็นได้อย่างชัดเจนในการปฏิบัติหรือพิธีกรรม เช่น การตั้งศาลพระภูมิ การสะเดาะเคราะห์ การร่อนน้ำมนต์ขับไล่ผี การอธิษฐาน และการแขวนเครื่องรางของขลังต่าง ๆ เป็นต้น

3.3 โลกทัศน์ที่มีทอมนุสย์

โลกทัศน์ที่บุคคลมีต่อบุคคล

เกี่ยวกับการศึกษา ชาวบ้านเชื่อว่า ความฉลาดหรือปัญญาถือพื้นฐานที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของชีวิต การศึกษาคือสิ่งพิสูจน์ความเพียรและปัญญาของบุคคล ผู้มีการศึกษาจึงเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องในสังคม การศึกษาเป็นพื้นฐานของการประกอบอาชีพ และการบวชเรียนความรู้ทางพุทธศาสนาเป็นการศึกษาอย่างหนึ่งของชีวิต

เกี่ยวกับอาชีพ ชาวบ้านมีทัศนะว่า การประกอบอาชีพใด ๆ จะประสบความสำเร็จได้ต้องประกอบด้วยการศึกษาปฏิบัติเกี่ยวกับอาชีพนั้น ความอดทนพยายามอย่างสูง และโชคหรือเคราะห์ในเวลานั้น ๆ อาชีพที่ได้รับการยกย่องในสังคมคืออาชีพสุจริตที่ต้องใช้ความสามารถอย่างใดอย่างหนึ่ง การเพาะปลูกต้องเลือกปลูกพืชที่ขายไถ่ราคาดี การค้าขายต้องมีการลงทุนและเสี่ยงกับการขาดทุน อาชีพรับราชการเป็นอาชีพที่มียศและเกียรติ อาชีพหมอดูเป็นอาชีพที่สืบทอด

เกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจ ชาวบ้านมีทัศนะว่า ความมั่งมีทรัพย์สินสมบัติ คือจุดมุ่งหมายสูงสุดอย่างหนึ่งของชีวิต เพราะเป็นสิ่งแสดงความสุข ความสำเร็จที่ทุกคนต้องการ อาชีพการงานคือความอยู่รอดทางเศรษฐกิจ แนวทางหนึ่งที่ทำให้เกิดความมั่งคั่งร่ำรวยคือการพยายามประกอบกิจการงานสุจริต อีกแนวทางหนึ่งขึ้นอยู่กับโชค ลาภวาสนา หรือการเสี่ยงโชค ความมั่งคั่งร่ำรวยเป็นสิ่งคู่กับเกียรติยศ

หรือความเป็นผู้ดี ความยากจนเป็นสิ่งน่าเวทนา ในฐานะปุณฺณ ชาวบ้านปรารถนา และแสวงหาความร่ำรวยทางวัตถุ แต่ก็มีความคิดว่าการมีคุณธรรมหรือมนุษยธรรม มีความสำคัญมากกว่าฐานะทางเศรษฐกิจ

เกี่ยวกับชาติกาเนก ชาวบ้านมีทัศนะที่ยอมรับว่า คนเราแตกต่างกันโดย ชาติกาเนกและถือว่าชาติกาเนกเป็นตัวแทนของความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม ยกย่องผู้มีชาติกาเนกสูง การไถ่ครองที่มีชาติกาเนกสูงเป็นจากหรือความโชคดียิ่ง อย่างหนึ่ง อย่างใดก็ตาม ชาติกาเนกมิใช่สิ่งแสดงคุณค่าของชีวิตและไม่ใช่อะไรที่ประกัน ความประเสริฐของบุคคล เพราะชาวบ้านถือว่าความเป็นคนคืออยู่ที่คุณธรรม

โลกทัศน์ที่มีต่อระบบครอบครัว

เกี่ยวกับคู่ครองและการครองเรือน ชาวบ้านมีทัศนะว่า การมีคู่ครองถือเป็น การขยายเครือญาติ ฉะนั้นการเลือกคู่ครองจะต้องได้รับความเห็นชอบจากพ่อแม่ ญาติพี่น้องของทั้งสองฝ่าย การไถ่ครองที่มีรูปงามและร่ำรวยถือเป็นความโชคดีใน ชีวิตอย่างหนึ่ง ชีวิตการครองเรือนที่ดีคือการอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข ไม่มีเรื่อง ทะเลาะวิวาทกัน เพราะการประสพภาวะหย่าร้างถือเป็นความเคราะห์ร้ายอย่างหนึ่ง สามีถือเป็นผู้นำของครอบครัวจะต้องให้ความรัก ความอุปถัมภ์แก่ภรรยา ฝ่ายภรรยาก็ต้องจงรักภักดีต่อสามี

เกี่ยวกับบิคารมารคา บิคารมารคาเป็นผู้มีพระคุณสูงสุดในชีวิต เป็นผู้ให้ กว่เนก และมีหน้าที่เลี้ยงดูบุตรให้เติบโตขึ้นจนสามารถเผชิญชีวิตได้ บิคารมารคาเป็น ที่พึ่งของบุตรในยามยาก เป็นขวัญและกำลังใจของบุตร ความสุขของบิคารมารคาคือ การได้เห็นความสำเร็จในชีวิตของบุตร และความหวังอย่างหนึ่งของบุตรคือการรอ โอกาสที่จะตอบแทนพระคุณของบิคารมารคา

เกี่ยวกับบุตร การมีบุตรคือการเริ่มต้นเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ ชาวบ้านนิยมการมี บุตรชายไว้สืบวงศ์ตระกูล ไม่ถือว่าการมีบุตรหญิงเป็นการโชคร้าย นิยมการมี หญิง รูปงาม และบุตรหญิงจะเป็นที่พึ่งของบิคารมารคา

เกี่ยวกับญาติพี่น้อง ชาวบ้านถือว่า การมีคู่ครองหรือการมีครอบครัวเป็น การขยายเครือญาติ ญาติพี่น้องที่มีอาวุโสสูงกว่ามีหน้าที่อุปถัมภ์ดูแลอ่อนอาวุโส ในหมู่เครือญาติ จะต้องมีความเคารพรักใคร่และเป็นที่พึ่งพาอาศัยกัน การนินทาให้ร้ายต่อญาติพี่น้องเป็นสิ่งที่สังคมตำหนิ และถือเป็นการร้ายอย่างหนึ่ง

โลกทัศน์ที่มีต่อถิ่นกำเนิด

ชาวนครศรีธรรมราชมีความรักความผูกพันกับถิ่นกำเนิดเป็นอย่างมาก ถิ่นมาตุภูมินอกจากจะเป็นที่เกิดแล้ว ยังยึดถือเป็นถิ่นอยู่อาศัยเพื่อประกอบอาชีพการงาน ไม่นิยมจากถิ่นที่อยู่ไปไกล ๆ เพราะถือว่า การไปต่างถิ่นไม่เป็นที่ทำให้ชีวิตดีขึ้น

โลกทัศน์ที่มีต่อสถาบันศาสนา

ชาวนครศรีธรรมราชมีทัศนะว่า พุทธศาสนาเป็นสถาบันสูงสุดที่บุคคลควรเคารพศรัทธา ยึดถือหลักธรรมะของพุทธศาสนาเป็นวินัยในสังคม เป็นสถาบันสร้างคนดีแก่สังคม ยึดถือพระสงฆ์เป็นที่พึ่งของชีวิต และถือว่า พุทธศาสนิกชนที่ดีคือผู้ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีลในธรรม หรือมีจริยธรรมในการดำเนินชีวิตนั่นเอง

โลกทัศน์เกี่ยวกับจริยธรรมในการดำเนินชีวิต

ชาวนครศรีธรรมราชยึดถือหลักจริยธรรม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากพระธรรมของพระพุทธเจ้า ได้แก่ เชื่อกฎแห่งกรรม มีความกตัญญูต่อบุคคล ปิยะเมตตา มีสัมมาวาจา มีสัมมาอาชีวะ มีคารวธรรม รักสันติภาพและเสรีภาพ มีกัลยาณมิตร มีสมชีวิตา และชนะความชั่วความผิด

อภิปรายผลการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาวรรณกรรมชาวบ้าน ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสภาพชีวิต และสังคมของคนธรรมดาทั่วไปซึ่งเป็นพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศ ศาสตราได้ประมวลบันทึกความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ตลอดจนแนวความคิด ความเชื่อ อุดมคติ และศีลธรรมของชาวบ้าน

ความหมายและประวัติความเป็นมาของศาสตร์ฯ แสดงให้เห็นอิทธิพลของวัฒนธรรมอินเดียที่เผยแพร่เข้าสู่ภาคใต้ของประเทศไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณ อิทธิพลของพราหมณ์และพุทธศาสนามีลักษณะเกี่ยวของสัมพันธ์กัน จะเห็นได้ว่า การที่ศาสตร์ฯ มีที่มาจาก "ศาสตราศาสตร์" และต่อมาได้ชื่ออีกชื่อหนึ่งว่า "พระธรรมบท" หรือ "พระบท" เป็นตัวอย่างที่แสดงความสัมพันธ์ของพราหมณ์และพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อคนไทย ดังนั้นวรรณกรรมชาวบ้านจึงเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมดั้งเดิมของประเทศไทยที่สืบทอดเป็นประเพณีกันมาแต่โบราณ การศึกษาศาสตร์ฯ จึงช่วยให้คนในสังคมสมัยใหม่เข้าใจตนเองและบรรพบุรุษ

จุดมุ่งหมายของศาสตร์ฯ แสดงให้เห็นบทบาทและคุณค่าของวรรณกรรมชาวบ้าน ในฐานะที่ศาสตร์ฯ เป็นวรรณกรรมเสี่ยงทายเพื่อการพยากรณ์ชีวิต บทบาทของศาสตร์ฯ จึงสนองความต้องการทางจิตใจของคน กล่าวคือ การดำเนินชีวิตของคนเราส่วนใหญ่ นั้น มีความปรารถนาหลากหลาย ศรรเสริญ สุข ไม่ต้องการความเลื่อมลวก เลื่อมยศ นินทา และทุกข์ ในบางครั้งคนเราก็มักขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ต้องการหากำลังใจ ต้องการที่พึ่งทางใจ ความจำเป็นเรื่องการพยากรณ์ชีวิตจึงเกิดขึ้น ดังนั้นศาสตร์ฯ จึงสนองความต้องการทางจิตใจของคนในสังคม มีส่วนช่วยให้ชาวบ้านเกิดความเข้าใจตนเอง เกิดขวัญ กำลังใจ สามารถปรับตัวและวางเป้าหมายในการดำเนินชีวิตได้ อาจกล่าวได้ว่าศาสตร์ฯ เป็นวรรณกรรมที่มีบทบาทส่งเสริมสุขภาพจิตของชาวบ้าน

จุดมุ่งหมายของศาสตร์ฯ อีกประการหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นหน้าที่และคุณค่าของวรรณกรรมชาวบ้านชนิดนี้คือ การสอนจริยธรรมแกสมาชิกของสังคม การใช้วรรณกรรมที่สนองความต้องการทางจิตใจของบุคคลเป็นสื่อในการสอน นับว่าเป็นกลวิธีการสอนที่ชาญฉลาดยิ่ง ศาสตราจารย์เขียนศาสตร์ฯ สอดแทรกไว้ในบทประพันธ์คำพยากรณ์ชีวิต จะแสร้งสัมผัสจิตใจของผู้ใช้ศาสตร์ฯ โดยไม่รู้ตัว ฉะนั้นศาสตร์ฯ จึงเป็นวรรณกรรมชาวบ้านประเภทการอบรมจริยธรรมที่มีสัมฤทธิ์ผลสูง กล่าวได้ว่า ศาสตร์ฯ เป็นวรรณกรรมที่มีบทบาทในการแนะแนวทางชีวิตแก่บุคคล ทำให้สามารถวางแผนชีวิตและพัฒนาตนเองได้เป็นอย่างดี

รูปแบบและเนื้อหาของศาสตร์มีความสอดคล้องเหมาะสมกับจุดมุ่งหมาย เป็นอย่างดี แสดงให้เห็นว่า ผู้เขียน - ผู้สร้างศาสตร์เป็นปราชญ์ในทางศิลปะ การสร้างสรรค์วรรณกรรม ศาสตร์จึงเป็นวรรณกรรมที่สมบูรณ์ทั้งรูปแบบและเนื้อหา กล่าวคือ

ในด้านรูปแบบ ผู้สร้างศาสตร์รู้จักเลือกใช้วัสดุชนิดที่ทำได้ง่ายตามยุคสมัย มีความแข็งแรง ทนทาน เหมาะสมกับการใช้ไม่ส่อค่างเลียงทลาย และสะดวกในการเขียนภาพประกอบ รูปเล่มและขนาดเหมาะสมกับประเภทของวรรณกรรม เหมาะสมกับยุคสมัย และมีขนาดเล็กเพื่อสะดวกแก่การพกพา ภาพประกอบสวยงาม มีความสอดคล้องกับวรรณกรรมที่นำมาอ้างอิง และช่วยให้เนื้อหาภาพยากจะสมบูรณ์ขึ้น การจัดทำและจำนวนหน้ามีลักษณะเฉพาะแต่ละเหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ ผู้เขียนศาสตร์รู้จักเลือกสรรคประเภทและชนิดของคำประพันธ์มาใช้ กล่าวคือ ตรงกับความถนัด ความคุ้นเคยของชาวบ้าน มีความง่ายต่อการแต่ง การอ่านและการฟัง ในขณะเดียวกันก็ช่วยให้การดำเนินเรื่องรวดเร็วได้อีกเนื้อหา กล่าวได้ว่าลักษณะคำประพันธ์ในศาสตร์ส่วนใหญ่มีความสมบูรณ์ถูกต้องตามฉันทลักษณ์ เหมาะสมกับเนื้อหา ความนิยม และช่วยให้ภาพยากจะคราติอยู่ในใจ ภาษาที่ใช้เหมาะสมกับยุคสมัยช่วยให้ศาสตร์ได้รับความสนใจและใช้ประโยชน์กว้างขวางมากขึ้น การขึ้นต้นเรื่องมีแบบแผนแน่นอน ดึงดูดความสนใจ การดำเนินเรื่องมีลักษณะเฉพาะตัว น่าอ่าน น่าเชื่อถือ ดำเนินเรื่องรวดเร็ว รวบรวม และได้อีกเนื้อหา การจบเรื่องมีความสัมพันธ์กับเนื้อหา ให้กำลังใจ แนะนำทางผู้เคราะห์ร้าย และส่งเสริมสนับสนุน ผู้โชคร้าย จะเห็นได้ว่าศาสตร์เป็นวรรณกรรมที่มีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวในทุกด้าน เหมาะสมและสนองจุดมุ่งหมายการใช้ประโยชน์ ความสมบูรณ์ในด้านรูปแบบนี้ก่อผลให้ศาสตร์เป็นวรรณกรรมพยากจะชีวิตที่มีสัมฤทธิ์ผล ทั้งนี้เกิดจากความรู้ความเข้าใจในศิลปะการสร้างสรรค์วรรณกรรมของชาวบ้าน

ในด้านเนื้อหา โภคาอาศัยพื้นฐานความสมบูรณ์ของรูปแบบ ผู้เขียนศาสตร์ได้บรรจุเนื้อหาซึ่งเหมาะสมอย่างยิ่งกับจุดมุ่งหมาย กล่าวคือ เนื้อหาพยากจะ

ครอบงำเรื่องหรือประเด็นต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่สนใจและทุกคนต้องการทราบ โดยสรุป
เนื้อหาของศาสตร์าคือเรื่องของโลกธรรม 8 ซึ่งนับว่าสนองความต้องการโดย
ธรรมชาติของปุถุชนในสังคม แก่นแท้คำพยากรณ์ของศาสตร์าคจะอยู่ในขอบเขตของ
กิลชกรรม เนื้อหาของศาสตร์าส่งเสริมและปลูกฝังให้ทาความดี ละเว้นความชั่ว หรือ
สอนให้คนรู้จักบาปบุญคุณโทษ ได้แก่ การกำจัดอกุศลธรรม 3 ซึ่งเป็นบ่อเกิดของบาป
ทุจริต 3 และปลูกฝังกุศลธรรม 3 ซึ่งเป็นพื้นฐานของจริยธรรม เพราะฉะนั้นศาสตร์า
จึงเป็นตำราสอนศีลธรรมที่แนะแนวทางชีวิตแก่ชาวบ้านด้วยพื้นฐานปรัชญาที่ถูกต้องและ
ถึงจบ ความสมบูรณ์และความมีคุณค่าทั้งทางค่านูรูปแบบและเนื้อหาดังกล่าวนั้น แสดง
ให้เห็นถึงความป็นนักปราชญ์ในทางศิลปะการสร้างสรรค์วรรณกรรมของชาวบ้าน
โดยแท้

ความสัมพันธ์ของศาสตร์ากับวรรณกรรมอื่น แสดงให้เห็นความฉลวยรอบรู้
ทางวรรณกรรมของชาวบ้าน กล่าวคือรู้จักการนำวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ มาใช้
ประโยชน์อ้างอิงเพื่อการพิจารณา ช่วยให้การกาเนินเรื่องน่าสนใจชวนติดตามและ
คำพยากรณ์ตักเตือนใจของผู้เสี่ยงทายอยู่ได้นาน รู้จักการเลือกเฟ้นประเภท เรื่อง
และเหตุการณ์หรือส่วนต่าง ๆ ของวรรณกรรมมาอ้างอิงได้อย่างเหมาะสม ประเภท
ของวรรณกรรมที่ใช้อ้างอิงจึงมีความน่าสนใจ เช่น วรรณคดี นิทานชาวบ้าน
นิทานชาดก นิทานธรรมบท เป็นต้น วรรณกรรมเรื่องที่นำมาอ้างอิงก็เป็นที่รู้จักกัน
แพร่หลาย เช่น รามเกียรติ์ สังข์ทอง พระรถเบรี มหาชนกชาดก ภูริทัตชาดก
ท้าวสีกะ เป็นต้น เหตุการณ์หรือส่วนต่าง ๆ ของวรรณกรรมที่นำมาอ้างอิงก็มีความ
สนุกสนาน น่าสนใจ อาจแสดงแก่นเรื่อง ปมปัญหา หรือให้ข้อคิดอย่างใดอย่างหนึ่ง
เช่น เหตุการณ์ทอนทรพิษนะทรพา จากเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนางเมรีตามหาพระรถ
จากนิทานเรื่องพระรถเมรี ตอนนางสุชาดาเกิดเป็นนกยาง จากเรื่องท้าวสีกะ หรือ
सानวนลึงไค้ตุง เทวดาจร และพระพุทธรโกษาจารย์ ในกลุ่มวรรณกรรมเบ็ดเตล็ด
เป็นต้น ความสามารถในการเลือกสรรเรื่อง เหตุการณ์หรือส่วนต่าง ๆ ของ
วรรณกรรมมาอ้างอิงได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมนี้ แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนศาสตร์า

จะต้องเป็นผู้มีความรอบรู้ และเข้าใจเกี่ยวกับวรรณกรรมประเภทและเรื่องนั้น ๆ เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังจะต้องศึกษาสารหรือความหมายของวรรณกรรมนั้น ๆ ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ มิฉะนั้นแล้วจะไม่สามารถจับใจความสำคัญนั้นมาอ้างอิงและตีความเป็นคำพยากรณ์ได้ ในส่วนของผู้เล่าย่อยศาสตร์รา ก็จะต้องมีความรอบรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมที่ศาสตร์รานามาอ้างอิง มิฉะนั้นก็จะไม่สามารถเข้าใจเนื้อหา คำพยากรณ์ของศาสตร์ราได้อย่างลึกซึ้ง เพราะฉะนั้นศาสตร์ราจึงเป็นวรรณกรรมที่แสดงออกถึงความสามารถความฉลาดรอบรู้ทางวรรณกรรมของผู้เขียน ผู้ใช้ศาสตร์รา หรือชาวบ้านทั่วไป อาจกล่าวได้ว่า ศาสตร์ราหรือวรรณกรรมชาวบ้าน คือผลงานสร้างสรรค์ทางปัญญาและเพื่อปัญญาของชาวบ้านโดยแท้

ความสัมพันธ์ของศาสตร์ยากับวรรณกรรมอื่น นอกจากแสดงให้เห็นภูมิปัญญาในค่านววรรณกรรมของชาวบ้านแล้ว ยังแสดงให้เห็นรสนิยมทางวรรณกรรมของชาวบ้านอีกด้วย วรรณกรรมส่วนมากที่ศาสตร์รานามาอ้างอิงเป็นวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิทานชาดก และนิทานธรรมบท ซึ่งศาสตร์รานามาอ้างอิงไว้รวมถึง 12 เรื่อง วรรณคดีทุกเรื่องที่ศาสตร์รานามาอ้างอิง ยกเว้นสังข์ศิลป์ไชย อาจจัดเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาได้ เพราะมีที่มาจากนิทานชาดก พระสุกตรและพุทธประวัติ กล่าวได้ว่า ชาวบ้านมีความนิยมชื่นชอบวรรณกรรมพุทธศาสนา อีกประการหนึ่งนั้นวรรณกรรมที่ศาสตร์รานามาอ้างอิง จะแสดงแนวคิดหรือข้อเตือนใจอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น นิทานชาวบ้าน และสำนวนเปรียบเทียบ การอ้างอิงก็จะเน้นใจความสำคัญที่แฝงแนวคิดเพื่อนำไปเทียบเคียงตีความเป็นคำพยากรณ์ต่อไป อาจกล่าวได้ว่าชาวบ้านมีความนิยมในวรรณกรรมพุทธศาสนาหรือวรรณกรรมที่ให้ข้อคิดในการดำเนินชีวิต วรรณกรรมจึงเป็นอาหารทางปัญญาอย่างหนึ่ง และในทัศนะของชาวบ้าน วรรณกรรมที่จึงหมายถึงวรรณกรรมที่มีคุณค่าทางปัญญาความคตินั้นเอง

โลกทัศน์ที่ปรากฏในศาสตร์รา แสดงให้เห็นว่า วรรณกรรมชาวบ้านเป็นแหล่งรวม และเป็นหลักฐานสำคัญในการศึกษาแนวความคิด ความเชื่อ อุดมคติ และศีลธรรมของคนในชาติเอาไว้ ปัจจุบันวัฒนธรรมทางความคิดดังกล่าวกำลังเปลี่ยนแปลงไปตาม

ความเจริญของโลก แม้ความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมหรือความคิด จะเป็นสิ่งที่
 เราไม่สามารถหยุดยั้งได้ และเราต้องทำใจให้ยอมรับว่าแบบอย่างความคิดเก่าที่
 ยอมรับต้องมีประโยชน์สนองความจำเป็นของยุคเก่า และแบบอย่างความคิดใหม่ก็อาจ
 จาเป็นสำหรับสภาพชีวิตแบบใหม่ แม้กระนั้นก็ไม่ใช่ว่าเราจะปฏิเสธของเก่าเสีย
 ทั้งหมด โลกทัศน์เก่า ๆ บางอย่างก็ยังมีคุณค่าควรแก่การยึดถือปฏิบัติ กล่าวกันว่า
 โลกเราปัจจุบันเจริญแต่ทางวัตถุด้านเดียว แต่จิตใจของคนในสังคมยิ่งตกต่ำเสื่อมทราม
 ลง ทั้งนี้่าจะเกิดขึ้นเพราะเราไม่รู้จักอนุรักษ์ความคิดเก่าที่มีคุณค่า อีกประการหนึ่ง
 คือ วัฒนธรรมหรือความคิดเก่าบางอย่างถึงแม้จะไม่มีประโยชน์และความหมาย
 โดยตรงกับชีวิตปัจจุบัน แต่ก็มี ความหมายและคุณค่าเป็นประวัติศาสตร์ให้เราได้รู้จัก
 บรรพบุรุษและกาพย์ของเราเอง การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมชาวบ้านเพื่อให้เกิด
 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางความคิดของคนในชาติ จึงมีประโยชน์
 อย่างยิ่งต่อการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรม โลกทัศน์ที่ปรากฏในสาสตรามีอยู่หลาย
 ประการที่ยังคงทันสมัย และมีคุณค่าควรยึดถือปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักจริยธรรม
 ในการดำเนินชีวิต ได้แก่ กฎแห่งกรรม กตัญญูทเวที เมตตา สัมมาวาจา
 สัมมาอาชีวะ การวธรรม สันติภาพและเสรีภาพ กัลยาณมิตร สมชีวิตา และชนะ
 ความชั่วร้ายความดี รวมตลอดถึงโลกทัศน์ที่น่าสนใจอื่น ๆ เช่น การมองเห็น
 สุนทรียภาพและคุณประโยชน์ของธรรมชาติ การถือธรรมชาติเป็นมหาวิทยาลัยของชีวิต
 ความสำนึกทางศีลธรรมซึ่งเกิดจากความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ การมี
 บุตรหญิงหรือชายไม่ใช่เรื่องของโชคชะตา ความรักความผูกพันอย่างแนบแน่นในระบบ
 ครอบครัว เครือญาติ และมาตุภูมิ และการยึดถือพุทธศาสนาเป็นสถาบันพัฒนาชีวิตและ
 สังคม เป็นต้น วรรณกรรมชาวบ้านจึงเป็นแหล่งประมวลวัฒนธรรมทางความคิดของ
 ชาติ และเป็นหลักฐานสำคัญในการศึกษาวัฒนธรรมดั้งเดิม เพื่อนำความรู้ความเข้าใจ
 ในวัฒนธรรมความคตินั้นไปพัฒนาชีวิตและสังคมต่อไป

การศึกษาสาสตราทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจว่าชาวบ้านมีความเลื่อมใส
 ศรัทธาในพระพุทธศาสนา และพุทธศาสนามีอิทธิพลต่องานสร้างสรรค์ทางวรรณกรรม

ของชาติ กล่าวคือ โลกทัศน์ที่ปรากฏในศาสนาแสดงให้เห็นทัศนะว่า พุทธศาสนาเป็นสถาบันสูงสุดที่ควรเคารพศรัทธา เป็นสถาบันของวินัยในสังคม เป็นสถาบันสร้างคนดีแก่สังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งของชีวิต และถือว่าพุทธศาสนิกชนที่ดีคือผู้ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีลในธรรม หรือมีจริยธรรมในการดำเนินชีวิต คนดีที่แท้จริงในทัศนะของชาวบ้านมิได้อยู่ที่ฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา อาชีพ หรือชาติกำเนิด แต่อยู่ที่คุณธรรมความประพฤติโดยจริยธรรมทั้งหมดที่มีพื้นฐานมาจากหลักธรรมะของพุทธศาสนา ความเลื่อมใสศรัทธาดังกล่าวนี้อิทธิพลปรากฏอย่างชัดเจนในงานสร้างสรรค์ทางวรรณกรรม จะเห็นได้ว่า จุดมุ่งหมายประการหนึ่งของศาสนาคือการสั่งสอนหลักธรรมะของพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน ชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งของศาสนาคือ "พระบท" หรือ "พระธรรมบท" วรรณกรรมส่วนใหญ่ที่ศาสนานาม่าอาจอ้างได้ว่า เป็นวรรณกรรมของพุทธศาสนา ในก้านเนื้อหาคาพยากรณ์ โดยสรุปคือการเผชิญกับโลกธรรม 8 ด้วยการกำจัดอกุศลธรรม 3 ปลุกฝังกุศลธรรม 3 ซึ่งเป็นพื้นฐานของจริยธรรมตามหลักพุทธศาสนา โลกทัศน์ที่ปรากฏในศาสนาก็แสดงถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาอย่างชัดเจนดังกล่าวนอกจากนี้องค์ประกอบและขั้นตอนการใช้ศาสนาส่วนใหญ่ได้อิทธิพลจากพุทธศาสนา อาจกล่าวได้ว่าพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อจุดมุ่งหมาย รูปแบบ เนื้อหา และวิธีใช้ศาสนา พุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่องานสร้างสรรค์ทางวรรณกรรมของชาติ ทั้งนี้เพราะประชาชนทั่วไปไม่มีพื้นฐานของความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนานั้นเอง

ข้อเสนอแนะ

การศึกษา "ศาสนา" วรรณกรรมพยากรณ์ชีวิต จากจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการศึกษาโดยจากัดขอบเขตเฉพาะถิ่น และได้เน้นการเก็บรวบรวม การศึกษาดังกล่าวผู้วิจัยได้ขอคิดซึ่งน่าจะศึกษาค้นคว้าต่อไป ดังนี้

1. ควรจะได้มีการรวบรวมศาสนาในท้องถิ่นต่าง ๆ ของภาคใต้ เพื่อการอนุรักษ์ และเพื่อประโยชน์แก่ผู้สนใจจะศึกษาค้นคว้าต่อไป

2. ควรจะได้มีการศึกษาวิเคราะห์ศาสตร์อย่างละเอียดในหัวข้อหนึ่งหัวข้อใดโดยเฉพาะ เช่น ประวัติความเป็นมา ความสัมพันธ์และอิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อศาสตร์ และวรรณกรรมที่ศาสดารานามอ้างอิง

3. ควรจะได้มีการศึกษาเปรียบเทียบศาสตร์ต่างฉบับหรือต่างถิ่นอย่างละเอียด ทั้งในกานรูปแบบและเนื้อหา

4. ควรจะได้มีการศึกษาเปรียบเทียบศาสตร์กับวรรณกรรมพยากรณ์ชีวิตอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เช่น เข็มชี้ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิวัฒนาการทางรูปแบบและเนื้อหาของการพยากรณ์ชีวิต

5. ควรจะได้มีการศึกษาเปรียบเทียบโลกทัศน์ที่ปรากฏในศาสตร์กับโลกทัศน์ที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ หรือวรรณกรรมประเภทเดียวกันแต่ต่างถิ่น เพื่อให้ได้ความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับแนวความคิด ความเชื่อ อุดมคติ และศีลธรรมของคนไทย

12-10-1914

บรรณานุกรม

- กำชัย ทองหล่อ หลักภาษาไทย พิมพ์ครั้งที่ 5 บารุงสาส์น 2519, 756 หน้า
- กิ่งแก้ว อิตถากร คติชนวิทยา เอกสารนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 184 หน่วยศึกษานิเทศก์
กรมการฝึกหัดครู 2519, 366 หน้า
- กิตติสัทโท ภิภู แคนมนุสยธรรม โกมลการพิมพ์ 2519, 299 หน้า
- กุสุมา รัชมณี นิทานอุทาหรณ์ในวรรณคดีสันสกฤต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 2525, 125 หน้า อักสาเนา
- กุลลาบ มัลลิกะมาส คติชาวบ้าน พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
คุณหญิงवास ประสาทชาตุการย์ (वास ประดิษฐ์) 11 กันยายน 2526 โรงพิมพ์
สวนทองถิ่น 2516, 273 หน้า
- _____ วรรณคดีวิจารณ์ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2520, 149 หน้า
- จารุณี กองพลพรหม โลกทัศน์ : วรรณกรรมพื้นบ้านชาตุมชาติ ขอนแก่น จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย 2523, 409 หน้า
- จาเริญ แสงทองแซ โลกทรรศน์ชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็ก กรุงเทพมหานคร
การพิมพ์ 2523, 134 หน้า
- ฉันทัส ทองช่วย รวมเกียรติกับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ โครงการบริการวิชาการ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา 2522, 249 หน้า อักสาเนา
- เฉลิม มากนวล การวิเคราะห์และเปรียบเทียบนิทานชาดกกับนิทานอีสป เอกสาร
นิเทศการศึกษาฉบับที่ 167 หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู 2518, 240 หน้า
- ชมพูนุท พงษ์ประยูร จิตรกรรมฝาผนังและภาพลายเส้นในประเทศไทย โรงพิมพ์คุรุสภา
2515, 60 หน้า
- ชวน เพชรแก้ว และปรีชา นุ่มสุข วรรณกรรมท้องถิ่นนครศรีธรรมราช ภาควิชา
ภาษาไทย วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช ม.ป.ป., 260 หน้า อักสาเนา

ชานาญ รอคเหตุภัย รามเกียรติ์ปริทัศน์ กรุงเทพมหานคร 2522, 165 หน้า
 ชุ่ม, พระมหา "เรื่องนางจิณจุมาวีกา" ใน พระธรรมปัทมฎกปาถ ภาค 6

หน้า 74 - 81 มหาภูมิบาลวิทยาลัย 2516

ดิเรก พรทตะเสน คติชนถิ่นใต้ ลายมือเขียน ไม่มีเลขหน้า

_____ "มองประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช จากวรรณกรรมมุขปาฐะ" ใน
เกื่อนสืบ '26 หน้า 45 - 58 กรุงเทพมหานคร 2526

คุชมี มาลากุล "รายงานของประธานฝ่ายวัฒนธรรม ของคณะกรรมการแห่งชาติ
 ว่าด้วยการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ" ใน เอกสาร
 การอบรมทางวัฒนธรรม หน้า 23 - 25 คณะกรรมการฝ่ายวัฒนธรรม
 กระทรวงศึกษาธิการ 2512

เคนควง พุมศิริ "อิทธิพลของวัฒนธรรมอื่นที่มีต่อเพลงพื้นบ้านของไทย" อักษรศาสตร์
 2 : 57 - 69 กรกฎาคม 2524

ทวีศักดิ์ ญาณประทีป นิทานในวรรณคดี โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคาแหง 2519,
 103 หน้า

เทพย์ สาริกบุตร โหราศาสตร์ในวรรณคดี (คัมภีร์โหราศาสตร์ฉบับพิสดาร)
 ศิลปาบรรณาการ 2506, 460 หน้า

ธรรมธิเบศ, เจ้าฟ้า "พระมาลัยคำหลวง" ใน เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ พระประวัติและ
 พระนิพนธ์ทอຍกรอง พิมพ์ครั้งที่ 4 หน้า 239 - 296 ศิลปาบรรณาการ
 2513

นครศรีธรรมราช, วิทยาลัยครู ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ นายกัณ วันการ โสฬสนิมิตร
 วรรณกรรมของกวีชาวนครศรีธรรมราช มงคลการพิมพ์ สงขลา 2521, 220 หน้า

_____ พระรถเมรี กรุงเทพมหานคร 2522, 384 หน้า

นาคะประทีป สมญาภิธานรามเกียรติ์ คลังวิทยา 2515, 283 หน้า

บุญมี, พระมหา "เรื่องท้าวสักกะ" ใน พระธรรมปัทมฎกปาถ ภาค 2 หน้า 143 -
 166 มหาภูมิบาลวิทยาลัย 2517

ปรมาณูจิตชินโรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระ พระปฐมสมโพธิกถา โรงพิมพ์
การศาสนา 2505, 562 หน้า

ประโชตศาสนกิจ, พระครู ศาสตราจารย์พระครูภาวนา (ยอง) วัดวังตะวันตก
ตามลคัง อาเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 2520, 26 หน้า

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ "พื้นฐานวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้" ใน ชีวิตไทยปากใต้ ชุดที่ 4
หน้า 4 - 15 ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช 2523

ประมวล ดิศจินสัน คหิชาบ้าน การศึกษาในตำนานมานุษยวิทยา แพรวพิทยา 2521,
348 หน้า

ประสาธ หลักศิลา สังคมวิทยา ก้าวหน้า 2511, 432 หน้า

ประสาร ทิพย์ธารา การแนะแนวเบื้องต้น โอเคียนส์โตร์ ม.ป.ป., 214 หน้า

ปราณี ขวัญแก้ว "การวบรวมของกวีชาวบ้านในพระรถเมรี" ใน เกื่อนลิบ '26
หน้า 69 - 81 กรุงสยามการพิมพ์ 2526

_____ "บทละครเรื่องนางมโนห์รา กับบทเพลงกล่อมเด็ก" มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์
1 : 28 - 36 ภาคเรียนที่ 1 2526

_____ วรรณคดีชาวบ้านจาก "บุคควา" คำบลร้อนพิบูลย์ เอกสารนิเทศการศึกษา
ฉบับที่ 172 หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู 2518, 535 หน้า

ปภาณี รัฐวิวัฒนา สังคมวิทยา ไทยวัฒนาพานิช 2523, 170 หน้า

ปัญญา บริสุทธิ์ โลกทัศน์ของคนไทย วิเคราะห์จากวรรณกรรมคำสอนสมัยสุโขทัย
โอเคียนส์โตร์ 2523, 104 หน้า

ปัญญาภิ, พระเทพ "เรื่องบูรพกรรมของพระองค์" ใน พระธรรมปัทมกถาแปล
ภาค 7 หน้า 136 - 150 มหามกุฏราชวิทยาลัย 2515

ปิ่น มุกตัก, พ.อ. ประมวลศัพท์ศาสนา คลังวิทยา 2516, 738 หน้า

เปลื้อง ณ นคร ประวัติวรรณคดีไทย สำหรับนักศึกษา พิมพ์ครั้งที่ 8 ไทยวัฒนาพานิช
2523, 549 หน้า

โปรง, พระมหา "เรื่องพระกุลทลเกสเถรี" ใน พระธรรมปัทมรูกถาแปล ภาค 4
หน้า 152 - 163 มหามกุฏราชวิทยาลัย 2516

ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ มนุษยวิทยากับการศึกษาเด็กชาวบ้าน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2525, 223 หน้า

พนัส หันนาคินทร์ การสอนค่านิยม แผนกเอกสารและการพิมพ์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก 2520, 175 หน้า

พรหมมณี, พระ "คานาพิเศษ" ใน โลกธาตุ หน้า ก - ข เสริมวิทย์บรรณาการ
2503

_____ สากลศาสนา โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย 2505, 459 หน้า

พระราชวรมนี (ประยูรค์ ปยุตโต) พุทธธรรม คณะระคมธรรม 2525, 1066 หน้า
พุทธยอกฟ้าจุฬาโลก, พระบาทสมเด็จพระ บทละครเรื่องรามเกียรติ์ เล่ม 1 พิมพ์
ครั้งที่ 6 แพร่พิทยา 2514, 704 หน้า

_____ บทละครเรื่องรามเกียรติ์ เล่ม 2 พิมพ์ครั้งที่ 6 แพร่พิทยา 2514,
752 หน้า

เพียร, มหา "เรื่องพระนางสามาวดี" ใน พระธรรมปัทมรูกถาแปล ภาค 2 หน้า 1 -
96 มหามกุฏราชวิทยาลัย 2517

มะเนาะ ยูเกิน การบรรยายวิชาวรรณคดีเบื้องต้น ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
บรรยายแก่นักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะมนุษยศาสตร์ 15 สิงหาคม 2518 เวลา
9.00 - 11.00 น.

มานิต มานิตเจริญ พจนานุกรมไทย พิมพ์ครั้งที่ 6 บำรุงสาส์น 2520, 1142 หน้า

ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 พิมพ์ครั้งที่ 16

โรงพิมพ์แพร่พิทยา 2522, 1053 หน้า

_____ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 อักษรเจริญทัศน์ 2525,
930 หน้า

เรไร สืบสุข ไสยศาสตร์ในวรรณคดีไทย สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325 - 2394) ปริญญาโท กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2521, 527 หน้า
อัสสาเนา

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา พระพุทธสาสน์สุภาวดี เล่ม 1
พิมพ์ครั้งที่ 21 โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย 2500, 82 หน้า

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เชื้อมหาวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร โรงพิมพ์ศิริสวัสดิ์
นครศรีธรรมราช ม.ป.ป., 27 หน้า (ไม่ครบหน้า)

วันเนา ยูเค้น ประวัติวรรณคดี สมัยสุโขทัย-อยุธยา อัสสานะครั้งที่ 2 สำนัก
เทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี 2523, 507 หน้า
เพลงขาน้อง ไทยวัฒนาพานิช 2525, 224 หน้า

วามเทพมณี, พระราชครู "พรหมมณีในนครศรีธรรมราช" ใน รายงานการสัมมนา
ประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช หน้า 541 - 548 วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช
2521

วิเชียร ณ นคร และวิมล คาศรี การศึกษาวิเคราะห์คำนิยามเกี่ยวกับสตรีไทยใน
วรรณกรรมท้องถิ่นประเภทมุขปาฐะ ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครุ
นครศรีธรรมราช 2525, 142 หน้า

วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ นครศรีธรรมราช โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ 2521,
607 หน้า

วิบุษโยคะ รัตนรังษี, พงศาจารย์ เพชรน้ำหนึ่งของโบราณจารย์ พิมพ์ครั้งที่ 1
โอเคียนสโตร์ 2525, 640 หน้า

วิมล คาศรี วรรณกรรมท้องถิ่นศึกษา ภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช
2525, 276 หน้า อัสสานะ

วิมลศิริ ร่วมสุข ประวัติวรรณคดีสันสกฤตยุคพระเวท สำนักพิมพ์สหสยามพัฒนา 2522,
87 หน้า

วิศาลคุณกร, หลวง คัมภีร์โหราศาสตร์ไทย สำนักพิมพ์ศิลปสาส์น 2508, 865 หน้า
 วิสันต์ กัญแก้ว เอกสารประกอบการสอนเรื่อง ประวัติคำบาลี-สันสกฤตในภาษาไทย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2527 ไม่มีเลขหน้า

ศิริพร ฐิตะฐาน ทฤษฎีการแพร่กระจายของนิทาน โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 2523, 69 หน้า

ศิลปากร, กรม ไตรภูมิพระร่วงของพญาลิไทย พิมพ์ครั้งที่ 4 คลังวิทยา 2509,
 327 หน้า

_____ บทละครครั้งกรุงเก่า เรื่องนางมโนห์ราและสังข์ทอง พิมพ์ครั้งที่ 3
 คลังวิทยา 2508, 130 หน้า

_____ บทละครนอกกรม 6 เรื่อง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
นภลัย พิมพ์ครั้งที่ 4 คลังวิทยา 2508, 711 หน้า

_____ ปัญญาสชาตก ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ภาค 1 ศิลปাবรรณาการ 2499,
 1040 หน้า

ศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, มหาวิทยาลัย ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้
โลกวรรณคดีไทยภาคใต้ โรงพิมพ์ไทยนา สงขลา 2521, 149 หน้า

ศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, มหาวิทยาลัย สถาบันทักษิณคดีศึกษา คู่มือการเขียนสารานุกรม
วัฒนธรรมภาคใต้ 2526, 81 หน้า อักสวาเนา

_____ พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ 2525 กรุงเทพมหานครพิมพ์ 2525, 313 หน้า
 ศึกษาธิการ, กระทรวง กรมการศาสนา คู่มือการศึกษานักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี
 โรงพิมพ์การศาสนา 2524, 142 หน้า

ศึกษาธิการ, กระทรวง กรมวิชาการ แบบเรียนวิชาศีลธรรม ม.ศ.1 พิมพ์ครั้งที่ 11
 องค์การค้ำของคุรุสภา 2515, 142 หน้า

_____ แบบเรียนวิชาศีลธรรม ม.ศ.2 พิมพ์ครั้งที่ 11 องค์การค้ำของคุรุสภา
 2515, 186 หน้า

ศึกษาธิการ, กระทรวง กรมวิชาการ หนังสือเรียนภาษาไทยชุดวรรณวิจักขณ์ เล่ม 1

โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว 2523, 187 หน้า

สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์ ศาสตร์ ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี 2522, 111 หน้า

อักษำเนา

สามพระยา, สำนักอบรมครู "จัมเปยยชาตก" ใน พระคัมภีร์ชาตกแปล เล่ม 13

อรรถกถาวิสัณิษาท ภาค 7 หน้า 159 - 189 โรงพิมพ์พิมพ์ศรี 2493

_____ "จุลหังสชาตก" ใน พระคัมภีร์ชาตกแปล เล่ม 16 อรรถกถาวิสัณิษาทภาค 8
หน้า 1 - 50 โรงพิมพ์พิมพ์ศรี 2493

_____ "ภูริทัตชาตก" ใน พระคัมภีร์ชาตกแปล เล่ม 19 อรรถกถาหมานินาต ภาค 10
หน้า 1 - 93 โรงพิมพ์พิมพ์ศรี 2493

_____ "มหาชนกชาตก" ใน พระคัมภีร์ชาตกแปล เล่ม 17 อรรถกถาหมานินาต
ภาค 9 หน้า 71 - 144 โรงพิมพ์พิมพ์ศรี 2493

_____ "หังสชาตก" ใน พระคัมภีร์ชาตกแปล เล่ม 13 อรรถกถาวิสัณิษาท ภาค 7
หน้า 95 - 108 โรงพิมพ์พิมพ์ศรี 2493

สิงห์โต สุริยาอารักษ์ โหราศาสตร์ไทย โรงพิมพ์กรรมสรรพสามิต 2512, 700 หน้า

สิทธิ์ บุตรอินทร์ โลกทัศน์ชาวไทยดำนนา ศูนย์หนังสือเชียงใหม่ เชียงใหม่ 2523,
80 หน้า

สิทธิ พิณจุฑาภรณ์ วรรณคดีเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2517, 422 หน้า

สิทธิ พิณจุฑาภรณ์ และประทีป วาฬิกทินกร ร้อยกรอง มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2518,
213 หน้า

สุจิตต์ วงษ์เทศ "สำรวจเส้นทางและความสัมพันธ์เรื่องกาพย์กลอนของชนชาติไทย-ลาว
ในท้องถิ่นภาคใต้" ใน ประวัติศาสตร์และโบราณคดีนครศรีธรรมราช ชุดที่ 3 หน้า 183-
203 วิทยาลัยครุ นครศรีธรรมราช 2526

สุชีพ ปุญญานุภาพ ประวัติศาสตร์ศาสนา เกษมบรรณกิจ 2513, 476 หน้า

สุพิศรา สุภาพ สังคมและวัฒนธรรมไทย ไทยวัฒนาพานิช 2518, 183 หน้า

สุมงคลมณี, พระ "เรื่องธัมมิกอุบาสก" ใน พระธรรมปัทมธรรมาแปล ภาค 1 หน้า 173-178 มหามกุฏราชวิทยาลัย 2517

สุวิทย์ ทองศรีเกตุ พิธีกรรมต่าง ๆ ในนครศรีธรรมราชที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครุศรีธรรมราช 2523, 107 หน้า อักสาเนา

_____ "อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช" ใน เกื่อนสืบ '23 หน้า 23 - 39 กรุงเทพมหานครพิมพ์ 2523

เสนีย์ วิลาวรรณ ประวัติวรรณคดี (ท 061 - 062) วัฒนาพานิช 2518, 284 หน้า

เสถียร จันทิมาธร คนเขียนหนังสือ มิตรนราการพิมพ์ 2511, 136 หน้า

เสาวนีย์ จักรพิทักษ์ "โหราศาสตร์กับสุภาพจิต" คหกรรมศาสตร์ 1 : 61 - 65 มกราคม 2513

อนุমানราชชน, พระยา ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง) บรรณาการ 2512, 239 หน้า

_____ เรื่องวัฒนธรรม โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง) โรงพิมพ์การศาสนา 2520, 414 หน้า

_____ เล่าเรื่องในไตรภูมิ โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง) คลังวิทยา 2518, 212 หน้า

อานนท์ อาภาภิรม สังคม วัฒนธรรม และประเพณีไทย พิมพ์ครั้งที่ 2 โอเคียนสโตร์ 2525, 130 หน้า

อุคม รุ่งเรืองศรี เทวภาพระเวท ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2523, 147 หน้า

_____ เทวภาพพุทธ ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2523, 171 หน้า

อุตรคณาธิการ, พระ ประวิศศาสตร์พุทธศาสนาในอินเดีย โรงพิมพ์การศาสนา, 2506,
622 หน้า

อุทัย สีนุสสาร สารานุกรมไทย เล่ม 5 อาศรมศิลป์และศาสตร์ 2517, 200 หน้า

_____ สารานุกรมไทย เล่ม 16 อาศรมศิลป์และศาสตร์ 2520, 200 หน้า

อุระคินทร วิริยะบุระณะ พรหมชาติ สำนักงานลูก ส.ธรรมภักดี 2510, 654 หน้า

เอี่ยม อุบลพันธ์ "พระฤาษี" สารนครศรีธรรมราช 6 : ปกหลัง กันยายน -

ตุลาคม 2518

, ภาคผนวก

ภาคผนวก 1

ศาสตราจารย์นายจร เหมธานนท์ หบอศาสตรา อำเภอปากพนัง
จังหวัดนครศรีธรรมราช ความยาว 33 เรื่อง

ศาสตราจารย์ของ นายจร เหมชานนท์ หมอศาสตร์ อาเภอกปากพนัง
จังหวัดนครศรีธรรมราช ความยาว 33 เรื่อง

1.1 รูปนี้พระอานน ทานามนชัยพวกมี ในเมืองภยาสาลี เหล่าภูคมีหนีหายไป
ถ้าแม้ว่าเจ็บไข ก็จะไม่หายคลายทุกภย สะเคี้ยกและจ้งไร ก็จะไม่หายคลายทุกชา ถ้า
ของความทั้งหลาย ทานเจานายจะเมตตา จะพ้นทั้งเวรา ที่คักข้างภายใน ลากผล
ยังไม่ได้ ให้ยกย้ายแห่งต่อไป

พระอานน	=	พระอานนท์	เมืองภยาสาลี	=	เมืองไพศาลี
น้าม	=	น้าม	ที่คักข้างภายใน	=	ที่มันทอนภายใน
ของความ	=	ถูกคักความ			(ร่างกาย)

1.2 รูปนี้นางอรพินนารี เมื่อข้ามนาวิ ให้เจ้าเพชรน้อยโสภา จะจากพราก
พรักเคหา กับหมู่ญาติกา ฟั่นองวงสาไปไกล ลำบากยากเย็นเข็นใจ หากการสิ่งใด
ยอมไคแต่ความทุกข์ เพื่อนฝูงซี้มกัณินทา จงจิตอิจฉานแก่เหล่าสัตว์มีติ อายุ 35 ครบมี
ลากบังเกิดมี ลั่นทุกขั่นเข็นใจ จะไคคู่ชิตพิศมัย จะพ้นโรครภัย ที่เชื่อว่าชาน สะตา
ปานกลางและทวน อย่างน้อยอยู่นาน ทานว่าให้แห่งต่อไป

วงสา	=	วงศา, วงศ์	สัตว์	=	สัตว์
ซี้มก	=	มกจะ			

1.3 รูปนี้ไกรแห่งทองคลังเงินคลังทอง คล่องแล้วทานอา สะตาคีเลิศประเสริฐ
นักหนาจะมีศดา ชางมาคาคคน จะมีปัญญา บังเกิดศรัทธา ปรีชายิ่งคน พ่อแม่พี่น้อง
ไค้อาสัยตน บังเกิดลากผล อะเนกนา ๆ ทายว่าโฉมทรู ปีนีจะไคคู่ อยู่คี่ปรีคา สะตา
ไม่ตก ประสกลีลา แมนเปนสังฆา วาสนาเหลือใจ ถ้าจะลีสสา เล่าเรียนวิชา
จำค่องว่องไว สะตาคีเลิศ จะเกิดลาใหญ่ อย่างแห่งต่อไป ไคสะตา 2 บาททานอา
อย่างแห่งต่อไป

คาคคน	=	ชาทาส	อาสัย	=	อาศัย
อะเนก	=	อเนก	ลีสสา	=	ศึกษา

1.4 รูปนี้พระพุทธบาท พระมุนีนาค องค์พระศาสดา แกล้งประคิณฐไว้ ที่ใน
โลกา ใครแหงญกบา ทาพระมุนี สะตากี้เลศิ บุญญาประเสริฐ ลากเกิกมากมี จะมีปัญญา
ศัทธาพาที ส่งเสริมบารมี จะมีลาภ ทั้งความเจ็บไข้ ไม่ทอองกายา จะเอาสิ่งใด
สมใจปราถณา บุตรีบุตรา ภรรยาคู่เซย ตำรากล่าวจี แหงแก่เท่านี้ ออย่าแหงอีกเลย
ไถ้สะตา 2 บาท ออย่าซากทานเฮย เสริจสมชมเซย แลวเลยไซโย

ศาสดา = ศาสตรา ศัทธา = ศรัทธา

แกล้ง = กั้งใจ, จงใจ บารมี = บารมี

ปราถณา = ประราธนา

1.5 รูปนี้ยายหอย สะตาก้าต้อย หายหอยมาขาย เป็นคนคกค้ำ ไม่ทานาไร
ทาบาปหยาบคาย ไค้แต่ทุกขา หาเซากินค้ำ กุศฺกไม่ท้ำ กอกล่าวเวรา ใจโลกลโลโก
โทโมโมทา ไม่เข้าวัควา ศัทธาไม่มี แม้ใครแหงทออง สะตาของน้อง ของชัคบัคสี
ให้เร่งกลับตัว ออย่ามัวโลโก้ หาแคกาคี จะมีโลกา ให้เร่งปฏิบัติ เข้าวัคเข้าวา
จะพนเกษภัย ตามในค้ำว่า ลองแหงไบหน้าส่วสคิมี่ไซโย

กอกำ = กอกรรม กาคี = กรรมคี่

ศัทธา = ศรัทธา โภกา = โภค หมายถึง สมบัติ

โลโก้ = โลก เกษภัย = เกศภัย

1.6 รูปนี้พระโพธิสัตว์ เมื่ออุบัตเป็นหงทอง ทิคบวงนายพรานตองไค้ความทุก
เปนนั๊กหนา ผู้ใหญ่จะคิกราย ห่าไม้ไค้ควยบุญญา แต่ชัคทรพ้อับบุญญา ยาบสะตานี้้อับจน
4 เกื่อนพระเคราะห์ทับ ทองคกอับทรพล ให้เร่งระวังตน ออย่าไค้อับจน มั่นพน 4
เกื่อนไป จะพนภัยในกายา ให้แหงในไบหน้า กุสะตาอีกค้อไป

อุบัต = อุบัติ

ทรัพ = ทรัพย์

พระเคราะห์ = พระเคราะห์

1.7 รูปนี้ถึงไค้กุง จะสมมุติงักปราคณา ไม่พลาตามสาตรา ซึ่งมีมาแต่โบราณ
 กุงทองงามดวงแฉว กังควงแฉวสุรกาย ทรัพย์สินไค้คังทอธาร ทำการงานจะมีไชย ถ้าแมน
 จะค้าขาย ก็จะได้สมคังใจ ขายคิมีกาไร สมคังใจปราคณา ลากลอยคอยอยู่แล้ว คังไค้
 แฉวรจนา ฟันองไค้ฟังกา ทำไร่นาจะมีผล เป็นความจะชนะ แพ้แก่พระนะมารณะจน
 ชะตาคีกว่าชน มีสุขสันแล้วทวนอา จบกำในทนาย คีค่าไว้ในชะตา 2 บาทอย่าคลาศคลา
 ทานหามอย่าแทงคอปไป

ปราคณา = ปราธนา สาตรา = ศาสตรา
 กุง = แฉงพันธุพื้นเมืองชนิดหนึ่ง ผลเล็กสันและกลม
 นะ = ชนะ มະจน = มัจฉ

1.8 รูปนี้เจตีสวรรค อยู่ในชั้นฉกามา ประเสริฐเลิศโลกา ยศยิ่งกว่ากนทั้งหลาย
 สวัสดิ์มีไชโย ทั้งลาภจะมากมาย ปราภฏทั้งหญิงชาย ทำนาไรไค้ผลดี ผู้นั้นใจศัทธา
 มีปัญญาบารมี เป็นสุกทุกกราตรี ไม่ไค้มีภัยพาหา ไค้บุญจะเป็นชาย จะสืบสายไปภายหน้า
 แมวราชเป็นสังฆา ลากสักกาจะมากมาย มีอายุวรรณะ ทั้งสุขะพลังกาย ไค้ชะตาเอา
 เกตินาย 2 บาทตราอย่าแทงคอปไป

ฉกามา = ฉกามาพจร สุก = สุข
 ศัทธา = ศรัทธา เป็นสุก = เป็นสุข

1.9 รูปนี้กระหาขาย รมกับวุ่นวาย ต่างฝ่ายต่างคิ มุทะลุคุดัน รมรันพันคิ
 ใจร้ายราวี้ มีแต่โทษา ชอบแต่ของเมา ทั้งเล่าทั้งยา สุกกินกันชา สุรานาริ ชอบแต่
 คบเพื่อน ไม่ไค้อยู่เรือน แฉเชื่อนเค็มที่ ชอบแต่ไปไฟ ปลากักไค้คิ มักกินครานการ
 งานไม่เข้าชื บ่นอุจจี้ ฟิริไฟไร สิ้นทรัพย์สินหาไค้ ใจจ่ายเห่มีอนไฟ ไม่คิกอาลัย
 วุ่นไค้เค็มที่ ชอบขึ้นแต่ศาล เป็นโจททย์พยาน ไปทั้งคาปี ชะตานี้ไค้ ไม่ร้ายไม่คิ
 ลองแทงสักคิ ในหน้าคอปไป

เล่า = เหล่า แฉเชื่อน = ชักชา, อีคอาค
 ไป = การพนันชนิดหนึ่ง ครานการ = เกียจครานการงาน
 วุ่นไค้ = วุ่นวาย, ยุ่งยาก
 ไค้ = ไชร

1.10 รูปนี้เทวทาส มักเที่ยวเร่ร่อน ไปจากเคหา ออกจากถิ่นไป ๆ มา ๆ คบมิตรหาย มากมายนักหนา ชอบเล่นเฮฮา หัวใจนักเลง สุรานารี คึดสืปีเพลง ชอบเล่น โฉงเงง แต่ปัญญาดี เงินทองหาง่ายแต่ไม่เข้าซี่ จิตโจวารี แก่คนทั้งหลาย ทรัพย์สิ้นเงินทอง หากคล่องสบาย ความจนหาไม่ ใต้แค่สุขชี้ ชะตาหานี้ ก็แล้วตาอา 2 บาทได้ชะตาอย่า แหงตอไป

มิตร = มิตร

โฉงเงง = เอะอะเอ๋เอ๋อ้งเป็นทานอง

หาไม่ = ไม่มี

เกะกะเกร

1.11 รูปนี้วิมานลอยในเวหน รัศมีสีโสมพะโยมบน งามโสมณโสภาสสะอาครัน มีนางฟ้าหน้าหล่อละอออ่อน มารำฟ้อนร่อนเร่ในเวหน เทพบุตรล่อจระจัด เจริญผืนสุขสมีโชคชัย ใครแหงต้องคล่องคลายสบายจิตจะชื่นชมสมสนธิพิศมัย จะไ้ลากเงินทองที่ตองใจ ลากจะไหลเทมา คังวารี จะปรากฏยศเกินเจริญผล ไ้คังคนมีหลักเป็นศักดิ์ ทั้งโรคเจ็บไข้ไม่ไ้มี เจริญศรีสิริ สวัสดิพิพิคเอย ได้ชะตา 2 บาทห้ามแหง

เวหน = เวหา ห้องฟ้า ที่ = ศรี เปนศักดิ์ = เป็นศักดิ์ศรี

จระจัด = จระจัด หมายถึง เค้นไปเที่ยวไป สวัสดิ = สวัสดิ

เจริญผืน = เจริญขวัญ พิศ = พิศ

สุขสมี = สุขศรี

1.12 รูปนี้นางมะโนรา ทรานบุญใจกล้า เอาเชือกบ่วงรัคบัคไว้ พาไปถวายเป็นเจ้าไทย พระสุทนต์จอมไตร หายว่าจะจากเคหา จะไ้ลญาติวงพงสา บิคามารกา ปีน้าทายว่าไ้คี่ น้อย ๆ ลามากกายี หายว่าปี่นี้ จะมีคู่ชมสมใจ ไ้คู่โสภณองใส มีทรัพย์ยิ่งใหญ่ แต่มีคนคิดณยา มีคู่ไ้คี่ถึง 2 ครา ทั้งสองอยู่ไม่ยี่ดเวลา ให้แหงไปหน้าศักดิ์ ขอถูกที่ดี โปนนี้พอเป็นมัจฉิมา

พระสุทนต์ = พระสุทนต์

กายี = กาย

ณยา = วิทยา

มัจฉิมา = ปานกลาง

1.13 รูปนี้พระสัง เมื่อชอนก่าย อยู่ในเงาะป่า ห่อตาแกล้งไข ให้หาเนื้อปลา
จงจิตภษา ไม่ได้ปรานี ผู้ใหญ่คิกร้าย แต่ทำไปได้ เพราะบุญยังมี ลามากหนุ่มสาว แก่
เฒ่าได้ก็ สิ้นทรัพย์จะมี ก้วยลากลอยมา จะไ้บุตรชาย สืบสายวงศ์ อายุยืนยาว แก่เฒ่าชะรา
ค่านานท่านว่า ต้นร้ายปลายดี จงแทงต่อไป ใบหน้าสักที่ ให้พบสบที่ สวัสดิ์มีไชย

พระสัง	=	พระสังข์	วงศ์	=	วงศ์
ก่าย	=	กาย	มีไชย	=	มีชัย
แก่เฒ่า	=	แก่เฒ่า	ทรัพย์	=	ทรัพย์

1.14 รูปนี้แก้วหาควง ช่วงจาร์สรีศรี มี กังพระรัตนตรัยในโลกี งามมองสีล้ำฟ้าสุทธาร
คังดวงแก้วกันเกศวิเศษศักดิ์ เป็นที่รักทั่วทัฬหสถาน อายุท่านจะยืนไปยาวนาน วรรณท่านจะ
งามอร่ามเรือง จะมีเกษมกำลังกังราชสี ลากษณ์ปรากฏไม่หกละทิ้ง ลากลอยรองมานองเนื่อง
จะปรากฏเปรี๊ยะปัญาปริชาชาญ ไปภายหน้าถาวรเจริญสุข ใ้มีทุกวราคินสิ้นทั้งหลาย ไ้ชะตา
2 บาทอย่างคลาศคล้าย คำราทายหมกมีเท่านั้นเอย

มองสี	=	มองศรี	ราชสี	=	ราชสีห์
เกศ	=	เกศ	ศักดิ์	=	ศักดิ์

1.15 รูปนี้พระฤาษีเปิดผอบ พบกุมารี รูปทรงสง่า กรือคังทองหา ฉะแล้มเข้มช้อย
งามเปลอกลอยส้อย นารีสีศา เป็นบุญหนุนหลัง แถยังตามมา บุญพาศวสนา บุญงามากมี ปีน
ยอดมิ่ง จะไ้ลูกหญิง งามยิ่งกสิตรี ทายว่าปีนี้ ลากมีลอยมา จะคิก้าชาย ทำไร่นานา
ไ้ผลนันทนา ถ้าจะทำไรปลูกบัวถั่วไ้จะไ้ราคา ไ้ราคาแพง เค้าแดงผักหญ้า ปลูกบัวถั่วงา
ชะตาดีจึง ไ้ชะตา 2 บาท อย่างพลาคล้ายปลั่ง กงไ้สมหวัง อย่างแทงต่อไป

ผอบ	=	ผอบ	ไ้	=	ไ้
สงสี	=	สงศรี	ยอดมิ่ง	=	ยอดมิ่ง
กสิตรี	=	กสิตรี			

1.19 รูปนี้คนชะราทำโอโง โกรทงต้องเฝ้าชะราตาหลังโง เทียวโง้งโง้งถือไม้เท้าเดินก้าวยัน จะทำการสิ่งใดไม่ถนัด สาระพักไม่เห็นเป็นจำลัน ตามหาคุสู่สมภิมยกัน พลันได้พบประสมนาง ทั้งลากผลหาได้ไม้ขัดข้อง ชะราคล่องสาระพักไม้ขัดขวาง ลากผลไ้มาทุกทาง ก็ทุกอย่างแสนสบายเมื่อกายแก่ ไ้บุตร หญิงงามสุนทร ในคำรว่าคงแน่ ถ้าเป็นความในคำรว่าไม่แท้ คำรว่าแท้หายไ้ไม่แคล้วเอย ไ้ชะรา 1 บาท ห้ามแทงต่อไป

ท่า = ท่าทาง บุต = บุตร
เฝ้า = เฝ้า เป็นความ = เป็นคดีความ

1.20 รูปนี้นางอุไทย ยากเย็นชื่นใจ เทียวชายฉกหม โกรเห็นโกรรักร้องทัก ร้องชม มักชอบอารมณ์ แกคนทั้งหลาย ชะราปี่นี้ ชี้มักกลับกลาย ทากี่เป็นร้าย ไ้แต่ทุกขา ถ้าหาพืชผล ไ้ก็เลิศจัน เป็นคนบัญญัติ จะไปแทงไ้ ลากไหลเทมา แกคนอิจฉา ต้นร้ายปลายดี ไ้แทงต่อไป ไ้หน้าสักที่ ถ้าถูกไ้ก็ โขคร้ายหายสูญ

นางอุไทย = นางอุทัย คนบัญญัติ = คนฉลาดหลักแหลม
ชื่นใจ = เชิญใจ ฉกหม = ฉกขบ
อารมณ์ = อารมณ์ ชี้มัก = จะมัก, มักจะ

1.21 รูปนี้พระสุวันสามหน่อโพธิสัต เมื่อปฏิบัติปิตุมาตา เมื่อน้อยมักเสบสาเลียง 2 ราผู้มีคุณ 'น้ำใจก็ซื่อสัจ รูปปฏิบัติจิตเป็นคุณ รู้จักเคารพคุณ ไปอิฉาแก่ผู้ใด การงานเอาใจใส่ เอามือเท้าเป็นทาส ผู้นี้ก็กายแก่ ไ้ล่ำเค้นไ้เสบสา ไ้แทงในไ้หน้า ลองสักคราหาโศกชัย

พระสุวันสาม = พระสุวรรณสาม โพธิสัต = โพธิสัตว์
เสบสา = เสกสา, ล่ำยาก, ตกยาก
ซื่อสัจ = ซื่อสัตย์
ล่ำเค้น = ล่ำเค้น

1.22 รูปนี้กระหาชาย เทียวหาแลนชาย ได้ความเศษสา ตกยามทุกยาก
ลาบากกายา ปลุกปลาจาหา มาแกพอกิน ฟันองพอแม่ เขาไม่เหลียวแล ตกอัมทรัยสิน
หาไม่เหลือใช้ แกพอไคกิน เพื่อนฝูงกูหมั่น คินนินทา พยเพื่อนยามยัง หกน้อยจอยหลัง
กลับซังและหนาไคคี่ 2 หน ตกจนหลายครามีในชะคา ชักสนจนใจ

แลน = เลี้ยว, ตะกวด เศษสา = เศษสา, ล่าบาก, ตกยาก

ทุกยาก = ทุกขยาก และหนา = แหละหนา

1.23 รูปนี้พระยาภาสกร เมื่อหาฤทธิรอน ชะนะทรภาพพิศ ได้ครองบริวารวงษา
เป็นจอมโยธา หายว่าจะไคเป็นใหญ่ จะมีช้างม้าคำไท สมดังน้ำใจ ที่ท่านมุ่งมาดปราศณา
แม้จะเล่าเรียนวิชา จะไคปัญญา ไคเป็นครูบาอาจารย์ ถ้าวชไคเป็นสมภาร อยู่บ้านจะ
ไคเป็นใหญ่ ไม่มีทุกโสโครกภัย เป็นสุขเย็นใจ จนสิ้นชีวิตทาลาย ปีนีคินักเหลือหลาย
ไคชะคาเอาไวความแก่จะให้ศัทธา ขอทานเป็นสุขเกิดหนา ช้างในตำรา ห้ามว่าอย่าแหง
ทอไป

ภาสกร = กาสกร, กระบือ, ควาย

ปราศณา = ปราศรณา ชะนะ = ชนะ

ศัทธา = ศรัทธา ทรภาพ = ทรพา

คำไท = ช้าไท

1.24 รูปนี้ตาเถาชะรา ลงจากเคหา วาสนาลอยมาแต่ไกล พบหม้อทองคำ
อาไฟ สีสดสุกใส เพราะบุญแทก่อนและหนา ไคลามลอยแล้วท่านอา ฟันทุกสุขชา ไค
แกสุขกระเสมเปรมใจ ปีนีจะมีลาภใหญ่ คิกการสิ่งใด ไม่ขัดไม่ข้องคล่องคลาย ทุกโสโครกภัย
หาไม่ จะมากลากลาย ย่อมไคแกความสุขสวัสดิ์ สุขซังพะลังมากมี หยุดแทงเท่านั้น ให้
ไคชะคาอย่านาน 2 บาทอย่าไคพลาคและท่าน ให้พร 4 ประการ อายุ วันนะ สุขชะ
พะลัง

เถา = เฒ่า วันนะ = วรรณะ

และหนา = แหละหนา กระเสม = เกบม

หาไม่ = หาไม่ไค, ไม่มี

1.25 รูปนี้หนุมาร เมื่อทะยานเผาลังกา ไพร่ายติคทางมา ไล่เวทนาเพียง
ปางกาย 4 เกื่อนพระเกราะทับ จะได้รับอันตราย ห้ามว่าอย่าผันผาย ไปอุดรและทักษิณ
สถิรนั้นเป็นชาย จะทรรายให้มนหิน จะเสียซึ่งทรัพย์สิน จะทำกินชักเคืองใจ ฟันองจะ
แตกฉาน ร้อนราคาญข้างภายใน เจ็บไข้ได้ทุกข์ภัย เจ็บทั่วไปทั้งกายา ให้เจริญเรื่องพุทโธ
อิติปิโสภควา มนนำรคเกษา ภัยนี้หนาจะหายไป

หนุมาร	=	หนุมาน	มน	=	มนต์
ลังกา	=	ลงกา	พระเกราะ	=	พระเกราะห
สถิร	=	ศัทรุ			

1.26 รูปนี้นางจินตมานวิกา เมื่อพระสุทาสไปสู่อะวีจี เพราะปากไม่ดี จะมี
แตกความทุกข์า เพื่อนฝูงหกเห็จเห็ดทา เพราะวาจาไม่ดี จะเสียทรัพย์สินอันมี เพราะวาจา
ไม่ดี จะมีแตกความทุกข์า จะเกิดโทษภัยนา ๆ ทุกข์โศกโศกา ห้ามว่าจะมีโทษภัย ให้ระวัง
กายา 4 เกื่อนจะพันทุกข์า คอไปข้างหนา จะสลายคลายใจ

นางจินตมานวิกา		นางจิณฺจมานวิกา
พระสุทา	=	พระสุธา, แฉนดิน
อะวีจี	=	อเวจี, นรก
เห็ดทา	=	ใส่ร้ายป้ายสี

1.27 รูปนี้พระยามาร ถูกมัทประจักษ์กับยอกบรรพต พระเถรอุปัคต มกมิมารรา
เพื่อจะบูชา พระธาตุจอมไตร หายว่านี่จะมีโรคภัย ค่ายท่านผู้ใหญ่ทำโทษา ชี้มัทเจ็บไข้
โรคภัยนา ๆ เจ็บหัวมัวตา โรคาายา ยี่ อย่าหาการใหญ่จะมั่งเกิดภัย ระวังจงดี จะมีโทษา
แม่นพัน 4 เกื่อน จะเคลื่อนโคลคลา พระหีบดึกฎา จะอวยพรไซ พระเกราะจะสิ้น
หากินเย็นใจ สิ้นโศกโรคภัย แทงไปสักที

จอมไตร	=	หมายถึง พระพุทฺธเจ้า
พระเกราะ	=	พระเกราะห
ชี้มัท	=	จะมัท, มัทจะ
		พระหีบก็ = พุทฺธสภคิ
		พรไซ = พรชัย

1.28 รูปนี้ท้าวมนทาทุราช สติทอาศน์ชั้นนิมมา เป็นสุขสุดเวลา ชั่วคืนฟ้าหาไหนทัน
 มาเกิดเป็นมนุษย์ ใจบริสุทธิ์ทางสวรรค์ ความชั่วไม่พัวพัน ทรัพย์อันค้อมไหลมา นึกใด
 ได้ดังจิต หนุญาติมิตรได้พึ่งพา เจ็บไข้ไม่พาพา ในชะตาค้นกเอย ห้ามแทงต่อไป ไถ่ชะตา
 2 บาท

อาศน์ = อาสนะ คือที่นั่ง

ชั้นนิมมา = สวรรค์ชั้นที่ 5 คือ นิมมานรดี

ญาติ = ญาติ

พาพา = เบียดเบียน

1.29 รูปนี้พระฤาษี นั่งสมาธิ จำศีลภาวนา ชะตาคึกกั น่ารักบูชา ผู้นี้
 หายว้า น้ำใจกุศล หากินชอบธรรม ไม่มีแปดปน สัตว์ชื่อถือคน ไม่คิดโลภโล โท้งใจอารี
 ไม่มีโทโส ไม่โลภโล โท้งใจอารี หากการตามใจ สมบัติทั้งหลาย ย่อมหามาได้ ไม่ลำบากใจ
 จะมีบุตรหญิง พักพึ่งอาศัย สุกกายภายใน ญาติได้พึ่งพา ชะตาคึกกั น่ารักท่านอา 2
 บาทไถ่ชะตา อย่าแทงต่อไป

สมาธิ = สมาธิ

อาศัย = อาศัย

สัตว์ชื่อ = สัตว์ชื่อ

สุกกาย = สุขกาย

โลภ = โลภ

ญาติ = ญาติ

1.30 รูปนี้พระมหาชนก เมื่อพริกกในคงคา ว่ายวทนเสษสา ไถ่เวทนาเป็น
 เหลือใจ จะเสียซึ่งสินทรัพย์ ให้ตกอับกลับกลายเป็น รุ่มร้อนคังนอนไฟ ห้ามอย่าไปทางนาวา
 4 เคื่อนพระเคราะห์คลาย ก็หายไ้ไปกายหน้า ปลายปีนันทานอา ลากลอยมาทั้งลูกเมีย
 ให้แทงในใบหน้า ในชะตาคึงคี่ หมกเคราะห์จะได้เมีย คงไม่เสียและท่านอา

เสษสา = เสกสา, ลาบาก, ตกยาก, เวทนา

พระเคราะห์ = พระเคราะห์

1.31 รูปนี้ฉัตรทอง ใครแหงต้องไ้ลากใหญ่ นึกสิ่งใดไ้ทุกสิ่งลากใหญ่ยิ่งจะมีมา
สมปรารถนาทุกสิ่งอัน ใจเป็นธรรมชอบทำงาน ทำราชการจะเลื่อนยศ ไ้ปรากฏคนทั้งหลาย
พ่อแม่ไ้ไ้พึ่งพา มีวาสนาคนนับถือ จะมีชื่อหอมจนตาย แม้นบวชไ้เป็นสมภาร มีศรัทธา
ไ้ความดี ในนี้มีลากใหญ่ ทำสิ่งใดก็ทุกอัน แหงเท่านั้นและห่านอา ไ้ชะตามา 2 บาท
ทานหามชาควาอย่าแหงทอไป

ปรารถนา = ปรารถนา ไ้ = ไ้

1.32 รูปนี้พ่อบุญ คีตกนักหนา ไ้ลากเหลือหลาย มีคนนับถือให้ของมากมาย
อยู่กินสบาย ไม่ขัดข้องใจ นิ่งอยู่กับบ้าน ไม่ต้องไปไหน มีคนรักใคร่ ลากไหลมาเอง
ชะตาดีนัก คนรักคนเกรง ไม่พูดโจ่งแจ้ง คนเกรงวาวจา คีตทั้งอายุ ลุกปรารถนา ไ้
ไ้ชะตา 2 บาทอย่า แหงทอไป

พ่อบุญ = ชายผู้ เชี่ยวชาญทางไสยขาว

โจ่งแจ้ง = เอะอะเอ็ดเอ็ดเป็นทานองเกะกะเกร

1.33 รูปนี้นางเมรี ตามหาสามี รินยั้งชลธาร ว่าหาพระรด ก่าสกลสงสาร
พริตพรากจากนาน ราคานุหัตยา แม้นใครแหงต้อง เมรีนางน้อง พรากพริตพัศคา จะ
ต้องก่าสกล ระหตุรา จะจากเคหา คู่รักมักไกล สัตว์อยู่ไกล มักให้ทำภัย เจ็บไข้ภายใน
ร้อนใจนักหนา ของรักจักหาย เคื่องขุนวูนวาย หกเท็จเจ็คทา คนจะลอลวง ปลิ้นปลอก
หลอกพา 4 เดือนข้างหน้า ชะตาคลองคล้าย แหงดูทอไป ตามใจมุ่งหมาย

พระรด = พระรดเสน หก = โหก

ก่าสกล = กาสกร, เสร้า, สลค

พัศคา = ภัศคา, สามี, ตัว สัตว์ = ศัตรู

ภาคผนวก 2

ศาสตราจารย์ของนางสัณเฑาะ	อภิมหาศาสตรา
อำเภอบางปะอิน จังหวัดนครราชสีมา	ความยาว 25 เรื่อง

ศาสตร์ฉบับของ นางส้มแป้น บุญยะโทตระ อดีตหมอศาสตร์ อาเภอบางแพ
จังหวัดนครศรีธรรมราช ความยาว 25 เรื่อง

2.1 รูปนี้พระพุทโธเทศนาสั่งสอนชน น้ำใจเป็นกุศล บุญเดิมคือนักหนา
มีของใครมาขอ ยอมยกให้ไม่เจตนา น้ำใจใสศัทธิ ้วยบุญญามากเหลือหลาย แม้จะ
ทำไรนา คิดขายค้าจะคล่องคลาย คิดโดยอมจะไค้ สมดังใจท่านปราดนา จะมีลูกขายก่อน
แล้วจะยอนลูกหญิงมา ไซ้เจ็บไม่พาธา ทั้งของหายจะพบนาน สัทธิทำไค้ จะสบายเกษมสาน
เป็นสุขทุกวันวาน ตามตานานท่านกล่าวมา ถูกนี้ไค้เลิศแล้ว คงไค้แก้รรจนา ให้รับได้ชะตา
2 มาทอย่าแทงต่อไป

พระพุทโธ = พระพุทโธอาจารย์

ปราดนา = ปราดนา

ศัทธิ = ศัทธิ

พาธา = ความเบียดเบียน

2.2 รูปนี้นางเมรี เมื่อตามสามี ยังฝั่งชลธาร ำหาพระรต กาสกสงสาร
พรักพรากจากนาน ราคาญทัทยา แม่นไกรแห่งทอง เมรีนางนอง พรากพรักภักดา
จะทองกาสก ระทอรา จะจากเคหา คู่รักมักไกล สัทธิอยู่ไกล มักให้ทากัย เจ็บไซ้
ภายใน รอนใจนักหนา ของรักมักหาย เคื่องขุ่นวุ่นวาย หกแท้จเช็ดทา ถูกคนล่อลวง
ปลิ้นปลอกหลอกพา ท่อไปปีหน้า ชะตาคล่องคลาย แทงล่องลัทธิ ให้ถูกที่ไค้ จะพอกกาย

พระรต = พระรตเสน สัทธิ = ศัทธิ

กาสก = กาสก, เศวา, สลก

เช็ดทา = ใส่ร้ายป้ายสี ภักดา = ภักดา, สามี, ตัว

2.3 รูปนี้วิมานลอยในเวหน รักษีสื่อสมพะโยมบน งามโสมณโสภาสสะอาครัน
มีนางฟ้าหาลอละออออน มารำฟ่อนรอนเร่ในเวหน เทพบุตราลอจรวัด เจริญขวัญสุขสี่มี
โชคไช้ ไครแห่งทองคล่องคลายสบายจิต จะชื่นชมสมสนธิพิศมัย จะมีคู่ชมสมกังใจ
ลากจะไหลเหมาดังวาริ จะปรากฏศกเณจริญผล ไค้ตั้งคนมีหลักเป็นคักสี่ ทั้งโรคาเจ็บไซ้

ไม่ได้มี เป็นสุขขีสี่สวัสตีพิพัฒน์เอย ไถชะตา 2 บาท หามแทงค่อไป

จรจัด = จรจัด คือเดินไป, เห็นไป

สุขสี่ = สุขศรี พิศมัย = พิศมัย

ลักสี่ = ลักศรี สีสวัสตี = ศรีสวัสตี

2.4 รูปนี้พระยาพิมพิสาร ทองหมานเพราะบุตรคน น้ำใจเบญกุล แต่กาคน นั้นตามมา เพราะได้เกือกเข้าวัด เหวววิติเห็นแก่ตา พี่น้องและวงษ์ มักินทาไม่โยคี ลักรุ่นเป็นชาย มักชี้ร้ายใจกระดี่ คนรักจักยายี ทั้งทรัพย์สินและเข้าของ ไม่เสียก็จูดิ ดูกและเมียจะลำพอง นกลักมักของทอง ทาลาพองไม่เกรงใจ ถ้าเห็นว่าเงินไซ้ จะนาน หายยากเหลือใจ เป็นทุกข์ข้างภายใน ถึงเกือกทำท่าจะคลาย

บุตร = บุตร มักชี้ = มักจะ

กำ = กรรม ยายี = ยายี, ทาราย

ลัก = ลัก เข้าของ = ขาวของ

นกลัก = ลักขโมย

2.5 รูปนี้ถึงไก่อุ้ง จะสมมุ้งคังปราดนา ไม่พลาศคามสาตรา ซึ่งมีนาแต่โบราณ ทุ่งทองงามของแนว กุจคังแก้วสุรกาย ทรัพย์สินไหลคังทอธาร ทำการงานจะมีไชย ถ้าจะคิด การขาย ก็จะมีคังใจ ขายคิมักไว สมคังใจท่านปราดนา ลากลอยคอยอยู่แล้ว กังได้ แก้วรจนา พี่น้องได้ฟังพา ทำไร่นาจะมีผล เป็นความจะชนะ แพ้แก่พระนมารณจณ ชะตาคี กวาชน มีสุขคณแล้วท่านอา ไถชะตาบา 2 บาท อย่าให้ขาดคามปราดนา รับพรอ่อนสิรา อายุ วรรณโน สุขขัง พะลัง

ทุ่ง = แดงพื้นรูปพื้นเมืองชนิดหนึ่งผลกลมเล็ก

มีไชย = มีชัย นะ = ชนะ

ปราดนา = ปราดนา อ่อนสิรา = อ่อนศิริ หมายถึง น้อมศิระ

สาตรา = ศาสตรา

2.6 รูปนี้พระมหาชนก เมื่อพลัดตกในคองคา ว่ายวทนเศษสา ไถเวทนาเป็น เหลือใจ จะเสียซึ่งสินทรัพย์ ให้ตกอับกลับกลายเป็น รุ่มร้อนคังนอนไฟ ห้ามอย่าไปทางนาวา ค้าขายจะขาดทุน ให้รอนรุ่มในกายา ของฝากอย่าลากพา อย่าเช่าหุนหุนฉิบหาย ไปรคนก และปลอยปลา 4 เกื่อนหนาพระเคราะห์คลาย คำว่าท่านกล่าวไว้ ให้แทงสองอีกต่อไป

เศษสา = เสกสา, ลำบาก, ตกยาก, เวทนา

พระเคราะห์ = พระเคราะห์ที่ รอนรุ่ม = รอนรุ่ม

2.7 รูปนี้รอยพระพุทธรูป พระมุนีนาค องพระสาสกา ท่านแกล้งเหยียบไว้ ที่ในโลกา ใครแทงถูกบา ทาพระมุนี ชะตาคีเลศ บุญญาประเสริฐ ลากเกิดมามีจะมีปัญญา ศัทธิพาที่ ส่งเสริมบารมี ทั้งมีเมตตา ความจนหาไม่ ทั้งความเจ็บไข้ ไม่ตองกายา นึกเอาสิ่งใด สมใจปราถนา บุตรีบุตรา ภรรยาคู่เชย คำรากล่าวชี้ แท่งแต่เท่านั้น อย่าแทงอีกเลย โถชะตา 2 บาท อย่าขาดท่านเอย เสริมสมชมเชย แล้วเลยไชโย

องพระสาสกา = พระสาสกา

บารมี = บารมี

แกล้ง = จงใจ, เจตนา

หาไม่ = หาไม่ได้, ไม่มี

ศัทธิพา = ศรัทธา

ปราถนา = ประารถนา

ส่งเสริม = ส่งเสริม

2.8 รูปนี้ยายหอย ชะตาคำตอย หาหอยมาขาย เป็นคนใจคา ไม่ทานาไร ทำบาปพยายกาย ไถแต่ทุกข์หา หาเข้ากินคำ กุศลไม่ทา ก่อกาเวรา ใจโลกลโลโก โทโฆโมหา ไม่เข้ารักวา ศัทธิพาไม่มี แม้นใครแทงทอง ชะตาของน้อง ของชัคบัคสี่ ให้เร่งกลับตัว อย่ามัวโลภี หาแต่กำคิ จะมีลาภา ให้เร่งปฏิบัติ ถือก็ลือลือจ้ง เข้ารัก เข้าวา ให้แทงใบหนา คุระตาต่อไป

กอกา = กอกรรม โลภี = โลภ

โทโฆ = โทโส, โทสะ กำคิ = กรรมดี

ศัทธิพา = ศรัทธา ปฏิบัติ = ปฏิบัติ

บัคสี่ = นาวาย

2.9 รูปนี้มานพ กุศลเลิศล้น นำดอกบุษบัน ถวายพระเจดีย์ เป็นที่เกษมสัน
น้ำจิตคึกคัก เป็นธรรมชาติ ชะตาป็น ดิดักนักหนา จะโดยศดา ลากมากมี ถ้า
ตกขึ้น จะกลับเป็นดี เป็นสุขเป็นดี เป็นสุขทุกประการ สมบูรณ์ พุณยศ ปราบภูมียืนนาน
จะได้เขาวมาลัย ชุ่มชมใจ ชะตาป็น บุญหนักศักดิ์ใหญ่ ออย่าแห่งต่อไป ให้ใจชะตา

2 บาททานอา ออย่าแห่งอีกเลย

บุษบัน = ดอกไม้ ดอกบัวเหือน

เป็นสุขเป็นดี = เป็นสุขเป็นศรี

2.10 รูปนี้กระหาขาย เทียวหาแลนขาย หมายเอากาไร นำนุ่งแลนพาไป
ทองแถมานาสงสาร ยังแถมราตามหัก โกรธแลนนักควางบนาน พร้าหายให้เคียดตาน
ยังแถมกายให้เวทนา จนแล้วกลับจนเลย จิจจาเอยตัวเอกา ฟัน้องไม่น่าพา ทั้งพ่อแม็ก
แลหาย เลีย 2 กลับเลีย 3 ถึงยามยากบเว่นวาย ต้องยามพระเคราะห์ร้าย ช้าป็น
ก็ขัดสน ให้แห่งลงแก้ว ถ้าถูกชั่วแล้วก็จน ให้แห่งครบสามหน พนแต่นั้นอย่าแห่งเลย

แลน = เลีย, ตะกวด เลย = เหลย คืออีก

ยังแถม = มีแถม พระเคราะห์ = พระเคราะห์

พร้า = มีคพร้า พนแต่นั้น = มากกว่านั้น

ควาง = ขวาง

2.11 รูปนี้พอหมอ ดิดักนักหนอ ถวายลาภเหลือหลาย นิ่งอยู่กับดิน หากินสบาย
ไม่ทองเหน้อยกาย สบายกายิน หาเล็กเป็นส้อย หาน้อยเป็นสิน ลากใหญ่ริน มาทุกทิศา
ไม่พูดโง่งเงง คนเกรงวาจา เคือน 6 หายว่า ลากมาถึงเรือบ แห่งทองที่นี้ โชคดีใคร
จะเหมือน ลากมาถึงเรือบ สวัสดิ์มีไชย ออย่าแห่งต่อไป ใจชะตา 2 บาท

พอหมอ = ชายผู้เขี้ยวชาญทางไสยขาว

โง่งเงง = เอะอะเอ็ดอิงทานองเกะกะเกร

มีไชย = มีชัย

2.12 รูปนี้นางจินตมานวิกา เมื่อพระสุทหา สืบลงไปสู่อะวิจิ ได้ความทุกข์ยากนักมี เพราะปากไม่ดี จะมีแต่ความทุกข์หา เพื่อนฝูงหกเห็จเห็ดหา เพราะควยวาวจา แก่เหลา สัตว์มิดี มักต้องพระภุมเจ้าที่ ให้อยู่เต็มที ใน 4 เดือนนี้แหละหนา คู่ครองจะร้างโรยรา มักช้ำร้างยา ในยามพระเคราะห์ไม่ดี ให้แทงต่อไปสักที

นางจินตมานวิกา	=	นางจิตฺตมานวิกา
พระสุทหา	=	พระสุทหา คือ แผ่นดิน
อะวิจิ	=	อเวจี คือ นรก
เห็ดหา	=	ใส่ร้ายป้ายสี
สัตว์	=	ศัตรู
พระภุม	=	พระภูมิ
มักช้ำร้างยา	=	มักจะเกิดการหย่าร้าง

2.13 รูปนี้เจดิสวรรค์ อยู่ในชั้นฉกามา ประเลงเลศโลภ ยศยิ่งกว่าคนทั้งหลาย สวัสดิ์มีไชโย ทั้งลาภจะมากมาย ปรากฏยศทั้งหลาย ทานาไรไฉนลดี ผู้นั้นใจศรัทธา มีบุญบารมี เป็นสุขทุกภพชาติ ไม่ได้มีภัยพาธา ไฉนบุตรจะเป็นชาย จะสืบสายไปภายหน้า แมนบวชเป็นสังฆา ลากสักกาจะมากมาย มีอายุวรรณ ทั้งสุขชะกาลังกาย ไฉนจะตาเอา เกศนาย 2 บาทตราอย่าแพงเลย

ฉกามา = สวรรค์ 6 ชั้น คือ จาตุมหรรณิก กาวตังส์ ยามะ ดุสิต นิมมานรดี และปรนิมมิตวสวัตติ

ประเลง = ประเลริฐ ศรัทธา = ศรัทธา

บารมี = บารมี

2.14 รูปนี้พระภริทัต หนอพระโพธิสัตว์ จำศีลภาวนา พระไทยท่านตั้งหวังพระโสคา มีจิตเมตตา แก่คนทั้งหลาย พระไทยอารี ในพรหมวิหารสี่ ไม่มีระคาย ถูกต้องที่นี้ เรายัง ไม่ได้ หาความสุขกาย พอเป็นมัจฉิมา ให้แทงต่อไป ในใบข้างหน้า ตำราท่านว่า ไม่ร้ายไม่ดี

พระโสคา = พระโสคาบัน หมายถึง พระอริยบุคคลชั้นต้น

พรหมวิหาร = ธรรมของผู้ใหญ่ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

มัจฉิมา = ปานกลาง

2.15 รูปนี้ภาณี เมื่อเปิดฉะอบ พบกุมาริ รูปทรงส่งลี ครือตั้งทองทา
ฉะแลมแซมชอย งามปลอดยอกสรอย นาริศรีกา เปนบุญหลัง ๆ แกย้งตามมา บุญภาศวาสนา
บุญมากมี ปีนัยคมิ่ง จะไ้ลูกหญิง งามยิ่งกสิทริ ทายว่าป็นี ลามมีลอมมา จะคึกคักขาย
ทานาหาไร ไ้คนลักหนา ถ้าจะหาไร ปุ่กบัวไ้ไ้ จะไ้ราคา ไ้ราคาแพง ไ้ค่าแพง
ฉักหนา คีนักทานอา ชะตาคีจ้ง เชิญไ้ชะตา เอาตามปรารถนา จะไ้ลากัง จะคึกคัก
จะไ้สมหวัง อายุ วันนัง สุขขัง พลัง

ฉะอบ	=	ฉอบ	ไ้	=	ไ้ย
ส่งลี	=	ส่งศรี	ปรารถนา	=	ปรารถนา
ฉะแลม	=	ฉะแลม	ลากัง	=	ลาก
ศรีกา	=	ลีกา	วันนัง	=	วรรณะ

2.16 รูปนี้พระสังขสินไชย อาสาไทยพระบิดา ชะตาผู้นั้นเมื่อน้อยจะมี ผู้อยู่เลี้ยงรักษา
เปนคนอาภัพ ตกอับปัญญา ท้องจากเคหา ลาบากยากใจ แต่จะมีผู้ อุปถัมภ์ค้ำชู เปนสุขเย็นใจ
ตั้งตัวหลายหน ชุกชนเทียวไป แต่ไม่มีใคร เกลี้ยกชังอาตมา आयुกลางคน จะมีลาภยศ
ตั้งตัวและหนา จะมีบุตรชาย สืบสายทอมา พันทุกสุขขา เปนสุขเย็นใจ ชะตาพอดี ไม่มี
โภภภัย ถูกที่นี้ไ้ เปนมัทธินา

พระสังขสินไชย	=	พระสังขสิลไชย
รักษา	=	เลี้ยง
และหนา	=	แหละหนา
บุตร	=	บุตร
ไ้	=	ไ้

2.17 รูปนี้แก้หาควงขวางจารัสนิมิ ดังพระรัตนไตรในโลกิ งามของสีล้าฟ้าสุทธาธาร
 ติงฉัตรแก้วกันเกตุวิเศษศักดิ์ เป็นที่รักทั่วหน้าสุทธาสถาน อายุทานจะยืนไปยาวนาน วรรณะทาน
 จะงามอร่ามเรือง จะมีศมมีกำลังกังราชสี ลากยศมีปรากฏไม่หกละเหื่อง จะมีลาภลอยรองมา
 นองเนื่อง จะปรากฏเปรี๊ยะปัญาปริชาชาย ไปภายหน้าถาวรเจริญสุข ไม่มีทุกข์ราคนสิ้นทั้งหลาย
 ไถชะตา 2 บาทอยาคลาศคล้าย ทาราทายหมคมี่เท้านี้เอย

รัสนิมิ = รัสนิมิ ปรากฏเปรี๊ยะ = ปรากฏเปรี๊ยะ

พระรัตนไตร = พระรัตนตรัย เกตุ = เกศ

ศักดิ์ = ศักดิ์ ราชสี = ราชสีห์

2.18 รูปนี้กระหาชาย รมกันวุ่นวาย ทางฝ่ายทางติ มุทะลุตุกัน รมรัพันที่
 ใจร้ายราวมิ แต่โทษา ขอบแต่ของเมา ทั้งเลาทั้งยา สู้บดินกันชา สุรานาริ เร่เที่ยว
 คบเพื่อน ไม่ได้อยู่เรือน แะเชื่อนเต็มที ขอบกินคร้านการ งานไม่เข้าชี้ บันจู้จิ ฝิรฟิไร
 เงินทองหาได้ จีบจ่ายเหมือนไฟ มิได้อาลัย วุ่นไต่เต็มที ขอบแต่ขึ้นศาล เปนโทษภัยยาน
 ไปทั้งตาปี ถูกต้องที่นี้ ไม่ร้ายไม่ดี

เลา = เหลา ไต่ = วุ่นวาย, ยุ่งยาก

กันชา = กันชา แะเชื่อน = ซักซ้าอื้อคาก

คร้านการ = ขี้เกียจทำงาน เข้าชี้ = ไม่ใส่ใจ

2.19 รูปนี้ท้าวมหาราชสาธกโถม มีนางฟ้าพันห้ารอยคอยประโลม ประคอง
 โถมสุขขึ้นทุกคืนวัน ใครแห่งทองคลองคล้ายสบายจิต ติงสถิตในสถานพิมานสวรร มีลาภยศ
 สุขสรรเสริญเจริญวัน สาระพันอันตรายไม่มีหา จะนึกแก้ว ๆ กองทองจะไหล สมดังใจมุ่งหวัง
 ไม่กังขา ดังไคแก้วแววสว่างกลางนภา ไถชะตา 2 บาทอยาชาดเอย

สาธก = สะธาก สวรร = สวรรค์

สรรเสริญ = สรรเสริญ เจริญวัน = เจริญวรรณ

2.20 รูปนี้กุมภา เป็นเกลอสุนัขข่า กุมภาขำมน้ำให้เกลอ สุนัขใจร้ายไม่เสมอ
 ซ้ำใส่หัวเกลอ แล้วโคกขึ้นตลิ่งวิ่งไป ห้ามว่าอย่าทาคุณใคร ทาแก่ผู้ใด ซ้ำมักให้ร้ายภายหลัง
 คบเพื่อนเตือนใจระวัง เพื่อนกินมีจิง แต่ว่าเพื่อนตายไม่มี ยามสุขเพื่อนสุขสนุกดี ยามเรา
 ไม่มี ญาติหนีมิตรหายหน้าไป ลูกร้ายแต่ไม่เป็นไร ให้แทงต่อไป ตั้งใจจงจิตพิษฐาน

สุนัขข่า = สุนัข โคก = กระโคก

ซ้ำมัก = จะมัก, มักจะ พิษฐาน = อวิชฐาน

2.21 รูปนี้นางสุชาดามารศรี เมียพระอินทร์เป็นภพในโลกี้ กำน่าไม่ดีตายตกเป็นนกยาง
 เพราะโลโกโทโษและโมหา ฤษยาอาฆาตใจบาดหมาง ต้องต่ำต้อยย่ำแย่แทบปาง เพราะ
 กำน่าสางกอนเป็นไปเช่นนี้ ต้องทนกำจาเกาะพระเคราะห์นัก เส้าทับลัคนาเลี้ยวราศี พน 4 เดือน
 เคลื่อนคล้ายสวายดี กลับคืนที่สุชาดาผาสุขเอย

มารศรี = มารศรีแปลว่า นางงาม

กา = กรรม

กาสำง = กรรมสำง

จาเกาะ = จาเกาะ

เส้าทับลัคนา = พระเสาร์โคจรมารวมราศีทำให้เจ้าของชะตาโชคร้าย

ราศี = ราศี

ผาสุข = ผาสุก

2.22 รูปนี้ตาเถาชะรา ลงจากเคหา วาสนาลอยมาแต่ไกล พบหม้อทองคำอาภ
 ที่สุดสุดใส เพราะบุญแตกอนและหนา ไคลาภลอยแล้วทานอา พนทุกสุขชาเป็นสุขเกษมเปรมใจ
 ปีนี้จะมีลาภใหญ่ คิดการสิ่งใด ไม่ขัดไม่ข้องคล่องคล้าย ทุกโศรกโรครักขุไม่ได้ จะมากล้ำกลาย
 จะได้แต่สุขสวัสดิ์ สุขซึ่งพะลังยังหยุดไถชะตา . 2 บาท ออย่าแทงต่อไป

เถา = เถา อาภ = อาไฟแปลว่า งาม

สุกใส = สุกใส แลชะนา = แลชะนา

2.23 รูปนี้นางอรพินนาวิ เมื่อข้ามนาวิ ให้เจ้าเนรณัยโสคา จะจากพรากพรัดเภา จากหมู่ญาติกา ฟันองวงษาไปไกล ลำบากยากเย็นชื่นใจ มักต้องทุกข์เพราะเหล่าศัตรูมีดี อายุ 35 ครอบปี ลามนังเกิดมี จะคับทุกเย็นชื่นใจ ไม่ร้ายไม่ดีเท่าใด ให้แทงต่อไป ตั้งใจจงจิตรอธิษฐาน

นางอรพิน = นางอรพิมพ์	ชื่นใจ = เชิญใจ
ทุกข์ = ทุกข์ภัย	ศัตรู = ศัตรู
อธิษฐาน = อธิษฐาน	

2.24 รูปนี้ฤาษีไถนา ไถไปไถมา ชีไถก็กลายเป็นทอง ไถพบผอบเรื่องรอง ขึ้นชมสมปอง ะทานี้คลองทุกอัน นึกใจจะได้สิ่งนั้น ผืนผ้าแพรพัน อีกของชาวเลื่องนา ๆ จะได้รักสะเหนหา บุตรีชรา รูปรางโสกา จะสบอารมณ์สมใจ ค้าขายจะได้กำไร ถ้าไป เมืองไกล จะได้ลาภผลคลฉน เจ็บไข้จะหายไม่ช้า ของสูญคืนมา ดังคาราธาทนาย ถูกนี้คืนักเหลือหลาย อาจารย์กล่าวไว้ ทิศาตาสึงทองตรา เชิญทานรับไถชะตา ตามแต่ศัทธิชา หามวอयाแทงต่อไป

ผอบ = ผอบ	สูญ = หาย
แพรพัน = แพรพรรณ	อาจารย์ = อาจารย์
ของชาวเลื่อง หมายถึง เงินทอง	
ศัทธิชา = ศรัทธา	สะเหนหา = เสนหา
อารมณ์ = อารมณ์	คลฉน = คณนา แปลว่าสุดที่จะนับได้

2.25 รูปนี้ยายสา ทาสีชะรา ะตาผูกผอง แผลูกกล้วยไว้ กลับกลายเป็นทอง สุกแดงเรืองรอง เป็นทองทั้งเครือ สองเถาชะรา วาสนาจนเหลือ บุญตามมาเจือ กอเกี่ยวสำมา แม่นใครแทงทอง ถูกเถาทั้งสอง จะคล่องหนักหนา จะได้ลาภลอย คอย เด็ดทานอา ทุกโสกโสกา ไม่มากลาภหลาย ะตาป็น คีนักเหลือหลาย ไถชะตาเอาไว้ 2 บาททานอา อयाแทงต่อไป

เถา = เชา	วาสนา = วาสนาแปลว่า บุญบารมี, กุศลที่ทำให้ได้รับลาภยศ
สำ = สำ	ทุกโสกโสกา = ทุกข์โสกโสกา

ภาคผนวก 3

ศาสตราจารย์ของพระครูหมื่น เจ้าภิบาล วัดพระนคร
อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ความยาว 30 เรื่อง

ศาสตราจารย์ของพระครูเดิม เจติยาภิบาล วัดพระนคร อาเภอเมือง
จังหวัดนครราชสีมา ความยาว 30 เรื่อง

3. (1)

ลัทธิลัทธิ

อภิปิชาธิ

พระ

เจ้าพระรัตน

3.1 รูปนี้ฤาษีจาศีล นั่งจาศีลภาวนา พระทัยท่านตั้ง หวังพระโลศกา มีจิตต์เมตตา แก่คนทั้งหลาย มีใจอารีย์ในพรหมวิหารสี่ ไม่มีระคาย เงินทองหาได้ไม่ชักไม่สน ถึงไม่มั่งมี ฤาษีก็ไม่จน เกิดมาเป็นคน ไม่ยากจนเลย ควรถืออุเบกขา ไถ่ชะตาท่านเอ๋ย 2 บาทอย่าขาดเลย บุษบาฤาษี 893 โชคดี ลอตเตอรี่ท่านเอ๋ย

ศีล = ศีล อุเบกขา = ความเที่ยงธรรม, ความ
วางใจเฉยอยู่

พระโลศกา = พระโลศกามัน หมายถึง พระอริยบุคคลชั้นต้น

จิตต์ = จิต ลอตเตอรี่ = สลากกินแบ่งของรัฐบาล

อารีย์ = อารี

พรหมวิหารสี่ = ธรรมของผู้ใหญ่สี่ประการคือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

3.2 รูปนี้พระสังข์ เมื่อช้อนก่ายังอยู่ในเงาะป่า ชะตาบรรดาลให้หาเนื้อหาปลา จากปิตุมาตา แควหาอยู่ไกล โชคในปีนี เทียวเร่ร่อนไป ไม่มีความสุข ตกระกาลาบาก มีมากความทุกข์ ไม่คิดสนุกสักหนึ่กหนึ่งเลย แม่นายพ้อตา ชับไปอยู่นา อนิจจาเอ๋ย ต่อจาก 4 เดือน บุญเลื่อนมาเกย กลับเป็นสังข์ทอง บุญองค์ตามเคย ไถ่ชะตาท่านเอ๋ย 2 บาทไม่ขาดเลย บุญจะมาเกย รูปทองทั้งตัว แม่นายพ้อตา พวกนี้ยิ้มหัว เพราะ บุญของตัว และนะท่านเอ๋ย

ก่ายัง = กาย บรรดาล = บันดาล

หนึ่ก = นึก หัว = หัวเราะ

3.3 รูปนี้ตาเข่าชรา ลงจากเคหา วาสนาลอยมาแต่ไกล พบหม้อทองคำ อันแสนอาไฟ สีสดสุกใส เพราะบุญปางไกล สร้างไว้ชาติก่อน ไม่ทุกข์ไม่ร้อน สุขเกษมเปรมปรีดิ์ ลาภมีมากมาย โรคาไม่มาเบียดกาย แสนสุขสบาย นึกอะไรสมหมาย ถึงจิตต์คึกหวัง เงินทองเต็มคลัง ชื่อเสียงไกลกัง ทัวฟ้าโลกา เชิญไถ่ชะตา 3 บาท ท่านเอ๋ย บุญจะมาเกย ลาภลอยไหลมา 086 ยกขึ้นเสนอน้ำ จาไว้เถอนะท่านเอ๋ย

จิตต์ = จิต

3.4 รูปปั้นนางเมรี ตามหาสามี ถึงฝั่งชลธาร รัชทายาท กำนัดสงสาร
 พรักพรากจากนาน ราคานุทัทยา แม่นใคร่แห่งทอง เมรีนวลน่อง พรักพรากภักศดา
 มักต้องเป็นม่าย อยู่เดียวเอย พรักพรากวงษา เดือนหน้าจึงคลาย แคล้วคลาดอันตราย
 จึงไค้สมหวัง ตามหาภักศดา แม่นขาวางหน้า ให้พะวงพะวัง โชคก็ภายหลัง 160 ตามมา
 หนึ่งเดือนไม่ขาด เชิญได้ชะตา 1 บาท ทานอาสวัสสีมีไชย

พระรต = พระรตเสน พรักพราก = พลักพราก

3.5 รูปปั้นนางนงนิจคามาระศรี หนุมานถวายแหวนแสนรักก็ พร.เทวีศรีสใช้ให้
 รางวัด ลากยศปรากฏไปทั่วหล้า ลากครั้งใหญ่ลอยมาคังจักจรรพ เหมือนสร้างพระเจดีย์
 สี่หมื่นแปดพัน โครันไม่มีมาบิหา ลากใหญ่ลากน้อยลอยมาครบถ้วน ล้วนแต่ของดีเป็นที่
 สเนหา โปรดไล่ได้ 3 บาท อย่าให้ขาดทานเอย

นิจา = สีดา มาระศรี = มารศรี, หญิงงาม

หนุมาน = หนุมาน สเนหา = เสนหา

3.6 รูปปั้นนางสุชาคามาระศรี ราชนีองค์อินทรปิ่นภพจบลอยก็ กรรมไม่คืตาย
 ตกเป็นนภยาง เพราะโลโกโทโฆและโมหะ ฤษยาอาชาฎาใจบาคหมาง กรรมจึงชักชัก
 ให้ในทอนกลาง พระเคราะห์นางจึงเป็นไปเช่นนี้ อันเคราะห์นี้ 4 เดือนจึงเคลื่อนกลับ
 เป็นงามสรรพสารภักศาอางศรี คินไปสู่วิมานสวรรค์ แห่งอีกที่ดูโชคให้โลกก็

มาระศรี = มารศรี, หญิงงาม

ฤษยา = ฤษยา

อาชาฎา = อาฆาต, ปองร้าย

สารภักศ = สารพางค์ แปลว่า ทั้งตัว, หัวตัว

โลก = โชค

3.7 รูปนี้ ยายสาทาสีชะรา สะตามุคเณง แกล้งกลล้วยไว้ กลับกลายเป็นทอง
 สุกแดงเรืองรอง เป็นทองทั้งเครือ สองเฒ่าชะรา วาสนาลนเหลือ บุญตามมาเจือ
 กอเกื้อสร้างมา แม่นใครแรงทอง ถูกเฒ่าทั้งสอง จักครองนักษัตร ออย่าแทงต่อไป ให้ได้
 ชะตา 3 บาทนั้นหนา ออย่าเพื่อเสียกาย ลากเกาแปดสี่ เป็นเลขที่หมายตั้งใจเอาไว้
 ให้แน่แท้ใจ เลขลอคเตอร์อย่ามีสงสัย โชคดีวันใด เหมือนกลล้วยเป็นทอง ลากนองไหลมา
 ออย่าลืมโทษชะตา 3 บาทท่านเอย

ลอคเตอร์ = สลากกินแบ่งของรัฐบาล

3.8 รูปนี้กะหาชาย เทียวหาแลนชาย หมายเอากาไร ผ่านทุ่งแลนพาไป
 เทียวแกย้านาปักสี่ เหลือแต่พราความหัก โกรธแค้นแลนนัก คว่างไปบนาน พร้าให้เกิดอคคาล
 หายไปในป่า จนแล้วจนเลย อนิจจาเอย น้าเวทนา ญาติพี่น้องก็ไม่มาพา ทั้งพ่อทั้งแม่ก็
 แลหาย ถึงยามเคราะห์ร้าย ทาให้ชักสน ตกยามอับจน เลื้อยาก็ไม่มี ให้แทงไปอีก โชคดี
 โชคร้าย คงได้เห็นกัน

แลน = ตะกวด, เทียว = คว่าง

พรา = มีคพรา เกิดอคคาล = โกรธมาก, โกรธพุ่งพ่วน

เลย = อีก จนเลยหมายถึง ยากจนอีก

3.9 รูปนี้แก้ว 5 ดวง แสงโชติช่วงจรัสรัสมิ์ กังองค์พระรัตนตรัยในโลกีย์
 งามน่องศรีลาฟ้าสุธาธาร เหมือนฉัตรแก้วกันเกษวิเศษศักดิ์ เป็นที่รักทั่วหล้าสุธาสถาน
 โชคอายุท่านจะยืนไปยาวนาน วรรณะท่านจะงามอรามเรือง จะมีสุขมีกำลังถึงราชสีห์
 ลากยศมีปรากฏอีกทั้งยศศักดิ์ ปรีชาฉลาดพวงญาติก็รัก เพื่อนฝูงพร้อมพรหมมีแต่ความสุข มี
 โชคมีลาภปราศจากความทุกข์ สุขเกษมเปรมใจ เคื่อนหนาจะมีลาภใหญ่ จำให้มันใจ 508
 ท่านเอย โปรดโทษชะตา 5 บาท ออย่าไขศัของ ลากนองไหลมา เป็นเครื่องบูชาพระรัตนตรัย

เกษ = เกศ หมายถึง หัวหรือศีรษะ

3.10 รูปนี้พระมหาชนก เมื่อเธอตกอยู่ในกงศา ว่ายวนทนเสกศา ได้รับความเวทนาเป็นเหลือใจ จะเสียซึ่งสินทรัพย์ ต้องตกอับกลับกลายเป็น ทำให้กลุ่มรุ่มร้อนถึงพองไฟ ห้ามว่าอย่าไปทางนาวา แม้คางขายจะขาดทุน ห้ามเข้าหุ้นกับเพื่อนค้า ถ้าจะไปทางนาวาเรือจะล่มไม่สมประทีติ ะศาตกไถ่ทุกข์ 4 เดือนจึงเคลื่อนจากที่ เชิญแหงค่อไปอีกที่ ร้ายหรือดีที่ทดลองดูให้รู้เคย

เสกศา = ลาวาก, ทุกข์ยาก, เวทนา

3.11 รูปนี้ฉัตรทอง ม่องอำไพ ปราณาสั่งโต จะไค้ตั้งจิตคิดหวัง ไค้เงินไค้ทองกองเหมือนในคลัง เกียรติยศชื่อเสียงไค้ตั้ง กองไปทั่วฟ้าโลกา ลากลอยจะค่อยไหลมา ประเสริฐเลิศกว่าฝูงชนทั้งหลาย อีกทั้งข้าหาสหญิงชาย ช่างมาว่าวควายอเนกอนันต์ สามเภาแปดครบครัน เป็นเลขของลอตเตอรี่ โชคงามยามที่มีศรีสง่า, โปรตใส่ไค้ชะตา 3 บาท อย่าให้ขาดทานเคย

ปราณา = ปรารณา

ลอตเตอรี่ = สลากกินแบ่งของรัฐบาล

3.12 รูปนี้กะหาขาย ชกกันขุนวาย ต่างฝ่ายต่างก็ เกิดเป็นนักเลง ไม่เกรงวิธีต่างคนต่างก็ รมกันขุนวาย อุบล่าห์ชวนขายส่อหาความดี เกิดเป็นนักเลงทองเก่งจริง ๆ บุญญ์รัก เกิดมาดีหลัก ต้องเป็นนักเลง คยาเหี่ยวโงเงงเก่งกาจฉฉลัก ทำให้เป็นหลัก รักคุณความดี บุญาพระพุทธรพระธรรมพระสงฆ์ เป็นองค์รัตนตรัย เชิญแหงค่อไปเพื่อโชค โฉลกดี ทานเคย

โงเงง = เอะอะเอ๋อชิงทานองเกะกะเกร

ลัก = ขโมย

3.13 รูปนี้เข่าชะราท่าโอโง โครแท่งทองเข่าชะราตาหลังโง เคนโง้งโคงถือไม้เท้า เข่าชะรามมีเมียสาวขาวม่อง อล่องฉ่องนัก ประเสริฐศักดิ์ยิ่งเผ่าพงศ์ และวงษานิกอะไรก็ไค้ตั้งจินดา มีภรรยาสาวสวยทั้งรวยทรัพย์ เงินทองนองไหลถึงน้ำท่าไหลเข้ามาเป็นคัม ๆ มีเมียสาวขาวสวยทั้งรวยทรัพย์ คนก็นับถือทั่วไม่ชั่วเลย เชิญบูชาไค้ชะตาอย่าให้ขาด เพียง 3 บาท บูชาพระจะไค้ผล

โอโง = ภาควุมมีสง่า, ภูมิฐาน

จินดา = นึก

3.14 รูปนี้กุ่มภา เป็นเกลอสุนัขขา กุ่มภาขำน้ำให้เกลอ สุนัขใจร้ายไม่เสมอ
 ซี้ไล่หัวเกลอ แล้วขึ้นคลั่งวิ่งไป ห้ามว่าอย่าทำคุณแก่ใคร ทำแก่ผู้ใด ยอมมักให้ร้ายภายหลัง
 เพื่อนกันมีจิ้ง แต่ว่าเพื่อนตายไม่มี เชิญแขกออกไปใหม่ให้โชคดี ลองแขกอีกที โชคดีหรือร้าย
 คงจะไ้ความดี

จิ้ง = มาก

3.15 รูปนี้แก้วเจ๊กสี่ แสนประเสริฐเลิศล้ำพันโลก็ย ประคับสี่เสร็จเจ๊กประการ
 กังฉัตรแก้วกันเกษวิเศษศักดิ์ มีคนรักทั่วหลาสู่ธาสดาน แม่นใครแห่งทองแก้วเจ๊กประการ
 อายุท่านยาวยืนเกือบหมื่นปี มีสุขมีกำลังดังสีหราช เทียบอำนาจพระยาราชสีห์ ทั้งลาภยศ
 ปรากฏมี คุณความดีสร้างไว้ไม่ไกลเลย อันเลขหมายท่านว่าแก้วเจ๊กสี่ เป็นความประจำตัว
 ไม่ซ้ำเลย ไฉยะศาตารา 5 บาทถ้วน ล้วนแต่ของดี ๆ เป็นที่เสวย จึงมีความผาสุกสนุกเอย
 บุญมาเกษเขาแล้วดวงแก้วเอย

เกษ = เกศ หมายถึง ศีรษะ

ผาสุก = ผาสุก

3.16 รูปนี้ปราสาททองของโสภา องค์พระอินทราประสิทธิ์ปราสาทไว้ แม่นใคร
 แห่งทอง โชคลาภของน้องมีหวังจะได้ ร่ำรวยสมบัติเขาจัดไว้ให้ มรดกตกทอดมาไว้
 นึกเอาสิ่งใดคงได้ทุกประการ นึกแก้วใดแก้ว นึกทองใดทอง นึกคู่ใดคู่ มีผู้อุปถัมภ์คำชู
 อยู่ทุกทิศา เล่นเบอร์ถูกเบอร์ เจอลาภนานา เลข 875 หลังโหลมาพด้น เชิญบูชา
 พระไฉยะศา 5 บาทควยกัน จำไว้ให้มั่น คงสมปรารถนา

ประสิทธิ์ = สร้าง, ทำให้สำเร็จ

เบอร์ = ทวยไตกิน

ปรารถนา = ปรารถนา

3.17 รูปนี้ยกขึ้นชื่อชาสาร ใต้เป็นใหญ่ในพวกบริวาร ทั้งสงครามสินทรัพย์นั้นบ่อนันต์ อีกข้างมาโคควายทั้งหลายหมก จะปรากฏลาภสุขทุกสิ่งสรรพ ก็สิ่งใดก็จะไ้มาทุกอัน สารพรรณลาภยศปรากฏมา จะมีความผาสุกสนุกนัก ใต้เป็นหลักเผ่าพงษ์และวงศ์ ญาติมิตร สหายไ้พึ่งพา แม้นจะหาลาภลอยค่อยไ้ลมา เป็น 698 เบ็ดเสร็จแล้ว ตั้งดวงแก้วลอย เร่ในเวหา เชิญบูชาไ้ชะตา 4 บาทอย่าพลาดเลย

ชาสาร = ขาง

สารพรรณ = สารพัน แปลว่า ทั้งปวง, ทั้งหมด, ทุกอย่าง

ผาสุก = ผาสุก

3.18 รูปนี้พิเภกโหราเอกนงท้าวทศกรณฐ์ เป็นหมอกุศุมภินท์ ทศกรณฐ์ ขี้เสียละเหี่ยใจ ท่านทำนายทายว่า จะมีความทุกข์ ให้เจ็บจุกเพราะกรรมระส่ำระสาย ไ้ร้อนรุ่มกุ่มใจไม่สบาย ญาติมิตรสหายจะไ้ความทองเหี่ยวร้อนระเหระหน เพราะ พวกพ้องของคนที่คิดเหยียดหยาม มีคดียุ่งเหยิงเป็นถ้อยความ จะเสื่อมทรามสินทรัพย์อัปรา

ทศกรณฐ์ = ทศกัณฐ์

ยุ่ง = ยุ่ง

3.19 รูปนี้พ้อหนอ ก็คักนักหนอ ค่ายลากเหลือหลาย นั่งอยู่กับถีนนอนกินสบาย ไม่ตองเหนื่อยกาย สบายกายินทร์ ทำเล็ท่น้อย เป็นสร้อยเป็นสินทรัพย์ใหญ่ไ้ลริน มาทุกทิศา เล่นเบอร์ถูกเบอร์ เจอลาภนานา เลขแปดหกห้าทำจะก็จริง มั่งมีสมบัติ ไม่ขัดผู้หญิง ชะตาดีจริง ผู้หญิงมักรัก มีบรรดาศักดิ์คนรักมากมาย อันมีความหมาย เรียกว่าคุณหมอ ไ้ชะตา 3 บาทพอ ขอให้สวัสดีมีโชคมีไชย

เบอร์ = หวยไ้กิน

3.20 รูปนี้ยายหอย ชะตาคำค้อย หาหอยมาขาย โชคจะตกคำ ไม่ทานาไ้ ใจบาปหยามคาย มีแค่โทษา หาเข้ากินคำ กุศลไม่ทำ ก่อกำเวรา โลกโลโกโโสโหะ ไม่เคยพบพระ ศรัทธาไม่มี แม้นใครแทงทอง โชคลาภบกพร่อง ของชักบัคสี่ เข้าวัดเข้าวา มุชาพระลักที่ คุณงามความก็จะเกิดขึ้นมา ค่ายพระศาสดา จึงโชคร้ายคล้อยคลายไป

บัคสี่ = นาวาย

3.21 รูปนี้ถึงไค้ทุ้ง สมตั้งมุงมาตปราธนา มีเนื้อความตามลัจจา ซึ่งมีมาแต่โบราณ
 ทุ้งทองงามผ่องแผ้ว กังควงแก้วสุระกาญจน์ หรัพย์ไหลมาคังทอธาร หากการงานจะมีไชย
 แมวาคิดค้าขาย ก็คงไค้สมตั้งใจ ขายคิมี่กำไร สมตั้งใจปราธนา ลากลอยคอยอยู่แล้ว
 กังควงแก้วรจนา ทอไปกายภาคน้ำจะร่ำรวย อันเลขสองสี่แปดเป็นเลขสวย อาจารย์รวย
 ขึ้นสักวัน จาไว้ให้มันวันหน้ามีไชย เชิญไค้ระกา 3 บาทนั้นนา อย่าให้ขาดไป บุญจะ
 บันดาลให้มีกำไร 3 หมื่นขึ้นไป สักวันหนึ่งเอะ

ทุ้ง = แต่งพันธุพื้นเมือง ผลกลมเล็กขนาดหัวแม่มือ

ปราธนา = ปราธนา

3.22 รูปนี้สุครีพกะบีศรี เสียกลกุ่มภกรณพสันตวาคี ทำฤทธิดอนคันรังใหญ่ใบหนา
 เสียกลเสียการมารยา เสียที่เสียท่าแก่กุ่มภกรณอันธพาล ระวังคนเพื่อนจะต้มให้เสียการงาน
 ทาให้ของชักบัดสี อย่าไว้ใจพวกพาลไพร่ จะหลอกหลวงก๊วยเล่ห์กล จงเร่งระวังคน 4 เดือน
 จึงเคลื่อนคลายหายไป เชิญแหงทอไปเพื่อหาโชคให้โฉลกก็

กะบี = กระบี แปลว่า ลิง

กุ่มภกรณ = กุ่มภกรณ

บัดสี = นากาย

โฉลก = โชค

3.23 รูปนี้วิมานลอยในเวหน รัสมิศรีโสมพโยมบน งามโสมณโสภาสสะอาครัน
 มีนางฟ้าหน้าทอลละออออน มาราฟอนรอนเรในเวหน เทพบุตรว่าลอจรรจัด เจริญขวัญ
 สุขศรีมีโชคชัย ใครแหงทองคล่องกลายสบายจิตต์ จะขึ้นชมสมสนธิพิศมัย จะไค้ลากเงินทอง
 ที่ทองใจ ลากจะไหลเหมากังวาริ อันเลขลากเก้าแปดสูญ ควรประมุลไว้ให้ถวนถี่ เชิญไค้
 ชะตาเสียสักที่ 4 บาทอย่าให้ขาดทานเอะ

พโยม = โปยม แปลว่า ทองฟ้า

สุข = สุข

3.24 รูปนี้หนุมานกะभीศรี แปลงกายกายาเป็นอินทรีย์ ทำฤทธิผาผดลงสาแคงเคช
 เจียวโถมจับเหล่าพวทหาษี ไปขยี้เสียในกลางพโยมหน แล้วกลับแปลงกายตามสาถล
 เป็นสาวน้อยเวียนวนกับเหล่าสาวศรี จึงทราบเหตุมันมั่นในแค้นนี้ กุมภกรรณทนน่าอยู่
 ที่นี้มีให้ไหล แม้ใครแทงทองโซคลาภของน้องคงไค้คงใจ ทองการลามผลสิ่งใด คงไค้คง
 จิตคิดหวัง เงินทองลงลอยมาเต็มคลัง จื่อเสียดก้องดังทัวฟ้าโลกา องค์พระอินทรา
 อำนวยอวยพร เชิญไถ้ชะตา 3 บาท อย่าให้ขาดกลอน พระอินทรให้พร เป็นสุขทุก
 ทิวาราตรี มีแต่ความคี่ชนะตลอดกาล

กะभी = กระभी แปลว่า ถึง
 อินทรีย์ = นกอินทรี
 ทาษี = ทาษี แปลว่า ทาสผู้หญิง
 พโยม = โพยม แปลว่า ทองฟ้า อากาศ
 กุมภกรรณ = กุมภกรรณ

3.25 รูปนี้ฉัตรแก้ว ประเสริฐเลิศแล้วในโลกา จะปรากฏเกียรติยิ่งใหญ่นไป
 เบื้องหน้า ลากลอยมาหาไม้ชาพลัน ถามหาคุ้จะไค้คงความคึก ทั้งคุ้ชิตเกลียวกลมสมกสันต์
 อันทุกขโศกโรครภัยตามไม้ทัน ้วยเหตุนี้คอยช่วยอานวยพร เป็นบุญพาสวสนาชะตาส่ง กัง
 จานงสมจิตต์ที่คิดหมาย อันโซคลาลอยมีมากมายเป็นเลขหมาย 348 เกิดขาดเลย เชิญบูชา
 ไถ้ชะตา 3 บาททานเออย ลากจะมาเคยโดยไม่รู้ตัว จะไค้เป้สุขทั้งเมียและผัว นั่งนอนยิ้ม
 หัวตลอดกาลนาน

กสันต์ = กระสัน แปลว่า คะนึ่ง, คิณุกพันอยู่

3.26 รูปนี้ควงพระจันทร์ ลอยอยู่บนฟ้า สวยสดงงาม เหลาหมุคาราลอยฟ้า
 คึกตาม มองดูงดงาม ในยามราตรี ส่องแสงทัวโลก เป็นโซคโณลกคี่ ฉายแสงรัสมี่
 สีนวลชวนใจ แม้นใครแทงทอง ญคุดองสุกใส ทำการสิ่งใด สมความปราถนา ลากลอย
 คอยหลังไหลมา ดังไค้จินดา มีค่าควรเมือง นึกคุ้ได้คุ้ นึกเงินไค้เงิน นึกทองไค้ทอง
 นึกแก้วไค้แก้ว นึกอะไรแล้วต้องไค้ทุกเรื่อง ไม่ผิดไม่เคือง ในเรื่องสมบัติ ไถ้ชะตา
 อายาชัก 4 บาท ทานเออย 798

โณลก = โซค ปราถนา = ประราถนา
 จินดา = แก้วมีค่า หมายถึง แก้วจินดามณี คือ แก้วสารพัดนึก

3.27 รูปนี้กะทาชาย เมื่อชักไม้เอาปลายไป ชักลากไม้หน้าตาไหล กิจะอะไร ไม่สมหวัง เเคราะห์นี้เพียง 4 เดือน จะคลายเคลื่อนหมกกำลัง สมจิตอันิจจัง จงตั้งหน้าพยายาม เกิดมาอย่าคร้านการ เมื่อถึงยามเหมาะเคราะห์จึงดี ชะตาในปีนี้อาบาก เหลือใจ เชิญทางไปใหม่ มีโชคโฉลกดี

คร้านการ = เกียจคร้านทำงาน

โฉลก = โชค

3.28 รูปนี้เจกียส์วรรย์ อยู่ในชั้นฉามา ประเสริฐเลิศโลกา ยศยิ่งกว่าชนทั้งหลาย สวัสดิ์มีไชโย ลากลาโกมีมากมาย ปราบกฎแก้หญิงชาย ทานาไรไคยลกี ในปีนี้ พ่อยอดยิ่ง จะไคยออกหญิง งามยิ่งนักศรี ทั้งในปีนี้ ลากทีลอยมา เล่นเบอร์ตูกเบอร์ เจอลากนานา ถ้าแม็คคิกว่า ก่าไรไหลมา โปรคใส่ไคชะตา 3 บาททานอา ลากมาภายหลัง 916 ยกเป็นกำลัง เลขนี้จีจ มีหวังแน่นอน

ฉามา = ฉามาพจร แปลว่า สวรรค์ 6 ชั้น คือ จาคุมหาราชิก

การกิงส์ ยามะ คุสิต นิมนานรกี และปรนิมมิตวสวัตตี

เบอร์ = หวยไคกิน, หวยเถื่อน

3.29 รูปนี้ราหู จู๊จับพระจันทร์เจ้า จะโศรกเศร้าสี่สลดระทดหมอง กิจะอะไร ไม่สมอารมณ์ปอง ใหชัคของคิกชัคนำคี่ จะพุกจาอะไรเขาไม่เชื่อ พังแล้วเมื่อชัคหุทานผู้ฟัง อันเคราะห์นี้ 4 เดือนจึงเลื่อนกลับ ราหูจับจิตคิกความหลัง คินสู่สถานวิมานวัง เสมือนกัฏฐาราวาไ้เอย

โศรก = โศก, เศร้า

อารมณ์ = อารมณ์

นำคี่ = นำอาย

3.30 รูปนี้เข้าชรา ตาเศรษฐี เคยสร้างความดี แต่ชาติปางก่อน ไม่ทุกข์
 ไม่ร้อน สุขเกษมเปรมปรีดิ์ ขำहाสหญิงชาย นิ่งใกล้พิศวี ลากนองเนื่องมี ทุกวัน
 มีเมียสาว ๆ ขาวผ่องใสภา ใบหน้าฉีกฉัน เงินทองกล้วยพลัน ไหลมาเทมา มีทั้งวัวควาย
 แพะแกะช้างม้า ฝูงชนทั่วหน้า เคารพยำเกรง เป็นที่นับถือ แก่พวกนักเลง แม้ใคร่แทงต้อง
 โชคลาภของน้อง นึกไทรต้องเอง เชิญไล่ชะตา 3 บาทท่านเอ๋ย อย่าชานักเลง
 ไทร = อะไร

ภาคผนวก 4

ถ้าสทราฉบับของนายสะเทื้อน บุญชูวงศ์ อาเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช
ความยาว 35 เรื่อง

ศาสตราจารย์ของนายสะเทือน บุญชูวงศ์ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช
ความยาว 35 เรื่อง

4.(1) พระธรรมบท

พระธรรมบทนี้เป็นของเสียของบุคคลทั้งหลาย ที่อยากจะใคร่รู้ว่าเกราะห้ของ
ตัวนั้นจะดีหรือร้ายประการใด ท่านให้เอาดอกไม้รูปเทียน จุกบูชาแล้วตั้งอธิษฐานตามความ
ปรารถนา เสร็จแล้วจึงหลับตาแห่งกายไม้เล็ก ๆ ถูกหน้าไหนจึงหยิบมาอ่านตามที่ตกที่ใดหรือ
ร้ายก็คงจะรู้แน่ ตำราพระธรรมบทนี้เป็นของศักดิ์สิทธิ์โดยแท้ ข้าพเจ้าเป็นผู้คัดลอกมาจาก
ตำหรับโบราณ ซึ่งขอรับรองว่าตรงตามนั้นและถูกต้องทุกประการ

ส. หลเมฆ

23 พ.ค. 2505

4.1 ใบที่ 1 แห่งไฉ่พระฤๅษีนั่งสมาธิจาศีลภาวนา นำใจท่านตั้งหวังพระโสกา
มีจิตเมตตาแก่คนทั้งหลาย นำใจกุศลสมาธิมากมาย ฟัน้องมิตรสหายจะได้ฟังปาประสงคสิ่งใด
สมใจปรารถนา ลากลอยคอยถามมาแต่หรีด หรีดขี้สันททั้งหลายจะได้มากมีในเดือนหน้านี้มีลาภา
ถูกต้องพระฤๅษี คือนักหนาหนา สองบาทชะตาอย่าแห่งต่อไป

พระโสกา = พระโสกาบัน คอยดำ = คอยรอ

เมตตา = เมตตา

ลาภา = ลาภ

4.2 ใบที่สองมองเขม้นเห็นกุ่มภาเกลอสุนัขขากุ่มภาข้ามน้ำให้เกลอส สุนัขใจร้าย
ไม่เสมอข้อใส่หัวเกลอสกะโคขื่นตะลึงวิ่งไป ห้ามว่าอย่าทำคุณแก่ใคร หากกับผู้ใดมักจะให้ร้าย
ภายหลัง คบเพื่อนเตือนใจให้ระวังเพื่อนกินมากจึงแก้ว่าเพื่อนตายไม่มี ยามสุขเพื่อนสุขสนุกก็
ยามเราไม่มีญาติพี่น้องมิตรสหายหน่ายไป ญาติมิตรจะคิดทำภัย ไม่ร้ายเท่าใด สองแห่งกูใหม่
อีกที่

สุนัขข่า = สุนัข, หมา

กะโคค = กระโคค

4.7 ใบที่เจ็กโศกก็เป็นหนักหนา ไ้เมื่อเข้าชะระา ลงจากเกหา วาสนาลอยมา
แต่ไกล พบหมอทองคำอาไฟ สีสกสุสี เพราะบุญปางก่อนและหนา โศกลากคอบแล้ว
ทานอา พันทุกสุขา เป็นสุขเกษมเปรมใจ บั้จะมีลาภใหญ่ คึกการสิ่งใด ไม่ขัดไม้ของ
คล่องคลาย นึกใจจะไ้ตั้งหมาย ถาแม่ของหายหายวว่าจะไ้กินมา ทกนี้ไ้เลศทานอา เชิญ
ถายชะตา สองบาทหามแทงคอปไป

ไกล = ไกล
พันทุก = พันทุกข

4.8 ใบที่แปดแสนเส้าควงฤดี เชอแห่งทองสุชาคามารศรี เมียพระอินทร์ป็นภ
ในโลเกีย กรรมไม่ดีตายเกิดเป็นนกกยาง ค้วยโลโกโหโโสและโมหา ธิยาอาชาติให้ปากหมาง
ทองลามากยากยับแทบอัปปาง เพราะกรรมนางจึงเป็นไปเช่นนี้ ในสี่เดือนทองเกราะห้จำเพาะ
พัคร์ ลำบากนักจักพาเสียวศรี พันสี่เดือนเคลื่อนคลายสบายก็ กลับกินที่สุชาดาผาสุขเอย

ราศรี = ราสี
ผาสุข = ผาสุก

4.9 ใบที่เก้าวิมานลอยในเวหน รัศมีศรีโคมพะโยมบน งามโสมณโอบาสสะอาครัน
มีนางฟ้าหนาหลอละออออน มาราพอรอนเรในเวหน เทพบุตรราลจรจัน เจริญฝันสุขศรี
มีโชคชัย ไกรแห่งทองคล่องคลายสบายจิต คงชื่นชมสมสนิหพิศมัย จะไ้คู่ชมสมคังใจ ลาก
จะไหลเหมายังวาริ จะปรากฏศเกินเจริญผลไ้ตั้งตนมีหลักเป็นศักดิ์ศรี ทั้งโรกาเจ็บไข้ไม่ไ้มี
ถูกที่ไ้ถายชะตาสองบาทเอย

เวหน = เวหา, ทองฟ้า
พะโยมบน = ในทองฟ้า
จรจัน = จรจรัล หมายถึง เคนไป, เทียวไป
เจริญฝัน = เจริญขวัญ

4.10 ใบที่สิบแห่งทองนางเมรี ตามหาสามีริมฝั่งชลธาร ร้องหาพระรถกำสรด
ส่งสาร พริกพรากจากนารวาคาญหทัยา แม่นใครแห่งทองเมรีนางน้อง พริกพรักภัสศา
จะทองกาสรครันหคอร่า จะจากเคหา คู่รักมักไกล ทั้งฝ่ายสัททร มุทะลุน้ำใจ มักจะทำภัย
เชิญแห่งทอไปอีกที

ไกล = ไกล

สัททร = ศัทรุ

4.11 ใบสิบเอ็ดเสร็จสมอารมณ์หมาย ใครเลี้ยงไ้ใบนี้พาที่หาย อันตรายไม่มี
มาบีทา กระหาขายไ้ชี่คชชีสาร ไม่ร่วคาญล้นเล่ห์เสนหาไ้เป็นใหญ่ครอบครองทั้งพารา มีช้าง
ม้าสินทรัพย์นับอนันต์ พร้อมข้าหาขโคควายทั้งหลายหมก เจริญศุขหมกทุกขสุขกระสันต์ จะ
สมบุญพูนสุขทุกคืนวัน โชคบรรกาลแสงสว่างกระจ่างพราว ใครแห่งทองใบนี้ไ้เลศแล้ว กัง
ไ้แกวสรวพัตรไม่ชักขวาง นึกสิ่งไ้สมใจไปทุกอย่าง แต่สทงค้ถายสองบาทอย่าขาดเอย

กชชี = คชชี, ช้าง

บรรกาล = บันดาล

สรวพัตร = สรวพัค

4.12 ใบสิบสองกลองก็มีปัญญา แต่ในชะตามักจะเหนื่อยกาย แห่งทองหนูมาร
ผู้เป็นทหารของพระราม่า ทว่าการจองถนนทะลุพ่นถึงลังกา ถูกทองยามอาษาโชคชะตานี้
กระไรหากการไม่มั่งมีการงานรวคเร็วไ้ แต่อาภัพอับวาสนา ให้แห่งอีกทอไปหาโชคชัยใน
ชะตา เพื่อโชคค้มีวาสนา ดองใบหน้าคู่อีกที

หนูมาร = หนูมาน

ลังกา = ลงกา

ยามอาษา = เวลาอาสา

4.13 ใบสืบสามโคกคือย่ำรือรือ หนักหนาหนอโชคก็มีวาสนา แห่งทองพระยาภาณุ
เมื่อหาฤทธิรอนชนะทรภาพผู้บิคา ไ้กรอกรบรองบริวารวงศ์ เป็นจอมโยธาหาว่าจะได้
เป็นใหญ่ จะมีช้างช้างไทยสุดสมดังใจที่ทานมุ่งมาศปราณนา ในโชคชอบเรียนวิชาจะมีปัญญา
ได้เป็นครูบาอาจารย์ ถ้าวรจะไ้สมภาร มียศบริวารอยู่บ้านจะได้เป็นใหญ่ ลากลอยกอยแล้ว
ไม่ไกลคงจะสมใจไม่แน่วันไหนท่านเอย

ภาณุ = ภาณุ, กระบือ

ปราณนา = ปราณนา

ไกล = ไกล

4.14 ใบที่สืบสี่พระราหุจับพระจันทร์เจ้า จะโศกเศร้าศรีสละระทดหมอง นึกสิ่งใด
ไม่สมอารมณ์ปอง ให้ชักของราคนั้นหมกคั่นก็ จะพุดจาปราศรัย เขาไม่เชื่อฟังแล้วเพื่อชักหน้าบดสี
ทั้งดูชาติมิตรกิดร้ายไม่ปราณี จะพุดก็เป็นร้ายไม่เป็นการ พระเคราะห์นี้สี่เดือนคงเลื่อนลัฟ
ราหุกลับจะสุขสนุกสนาน ให้แทงใหม่อีกทีแล้วจ้าวรณ รับก็อ่านหาโชคโฉลกเอย

อารมณ์ = อารมณ์

เลื่อนลัฟ = เลื่อนลับ

โฉลก = โชค, โอกาส

4.15 ใบที่สืบหายกขึ้นกล่าวเล่าให้หมก แห่งทองพอมกจะมีวาสนาหาเกินกว่าปาก
ไม่ยากกายา ถ้ามั่นขายกามีเงินสบายใจ เป็นคนปัญญาพุดจาปราศรัย ช่างพุดช่างไปเป็น
คนพุดก็ ราชอยู่ปากทรัพย์มามากมี กริยาทำที่ชอบคนทั่วไป จะตาป็นก็มีลาภใหญ่ เนื้อคู่
อยู่ไกลมีในชาติ เป็นคนชั้นผู้รู้รูปโอโสภา กำลังคอยถาคงจะสมใจ สามบาทถายไว้อย่าได้
โยไฟ ห้ามแทงคูใหม่ถุกนี้ก็เอย

พอมก = ชายผู้เชี่ยวชาญทางไสยคา

คนปัญญา = คนฉลาดหลักแหลม

รูปโอ = รูปงาม

คอยถา = รอคอย

4.16 ใบที่สิบหกเร็วไวทั้งใจอ่าน ชะตาท่านผู้นี้ไม่ดีหนอ รักก็ร้างตั้งหน้าหน้าตากล
เพราะจาเพาะแห่งทองน้องอุทัย ครั้งเมื่อนางตกทุกข์ได้ยากต้องฝากปากกายตาตั้งปราศัย
นางเก็บผักไปขายชาววังใน แต่ผู้ใดใครเห็นเป็นบุญตา ต้องนึกรักหักทายนางนางนง นาง
กล่าวพรอพรึงเพราะเสนาะหนา ชะตาท่านผู้นี้มีมารยา ต้องอาษาเห็น้อยกายร้ายเสียจริง
แต่โชคร้ายสี่เคือนคงเลือนลัพท์ ชะตากลับมั่งมีทุกสิ่ง จงแห่งถูกต่อไปอย่าประวิง โชคก็จริง
ให้ถูกก็สักทีเอย

อาษา = อาสา เลือนลัพท์ = เลือนลัพท์
ทุกสิ่ง = ทุกอย่าง

4.17 ใบที่สิบเจ็ดเสร็จสมอารมณ์หวัง โชคช่างดีนักหนาคุณธำพังแห่งถูกบัง
พระโพธิสัตว์ในชาติขุม นายร่ำเพยจับไก่อำไปเล่น โศกวิ้งแค้นซึ่งหลังซึ่งงู ขอบทว่า
จะได้ยกพญารวมเรียงเคียงคู่ชู้ชื่นใจ อีกทั้งของชาวเหลือองเครื่องประดับ งามดวาววิ
หังมณีสลุสใส ไก่อเงินทองมากมายสบายใจ คิดสิ่งใดไก่อเหมือนกลไกไม่ผิดเลย ทาราวาให้
ปล่อยสัตว์สองและสี่เท้า โชคของเจ้าจึงจะดีทวีหลาย อีกสามบาทถ้ายชะตาอย่าละเลย
เกณฑ์ก็เอยถูกนี้โชคก็จริง

ธำ = รอ
ซึ่งงู = ทะสิ่งถึงถึง
ขู = โช, มาก, ยิ่ง
หลาย = อีก

4.18 ใบที่สิบแปดไก่อเมื่อนางมะโนรา ลงสรงคงคา เลี้ยท่าติคับวงนายพราน
แห่งทองรูปนี้ เเคราะห์ท่านไม่ดี ให้เกรงดินลมหวาน ๆ จะถูกถอยความราคาญ ให้ระวัง
เพื่อนบ้านคิดทักภัย ห้ามลงนาวาไปไกล ระวังกามย์ เหนือไก่อห้ามจรเกินทาง คึกการสิ่งใด
ซัดขวาง ลากยังอ้างว่างไม่ได้สมใจทุกประการ เคือนร้อนที่อยู่การงานซัดของหลายสถาน
พระเคราะห์ท่านสี่เคือนเคลื่อนคล้อยคลาย จัดหาคอกไม้บูชา หุงข้าวต้มปลาไปวัดไหว้พระทุกวัน
สมาทานคือหาประจำโชคร้ายจะกลายเป็นดี ลองแห่งคูใหม่อีกที ถ้าเกณฑ์ยังดี ให้เปลี่ยน
ใบนี้ที่เอย

ไกล = ไกล กามย์ = กัย

4.19 ใบที่สิบเก้ากระซิบว่า กระหาชาย รบกันวันวาย ต่างฝ่ายต่างก็
มูทะลุคู้กัน รบวันพันที ใจร้ายราวี่ มีแต่โทษา ชอบแต่ของเมา หังเหล้าหังยา สบผื่นกันชา
สุรานารี ชอบแต่คบเพื่อน แซ่เชื่อนเค็มที่ ชอบกิบะรำนการ งานนั้นไม่มี บ่นอุจจี้ ฟีรีฟิไร
เงินทองหาได้ ใช้จ่ายเหมือนไฟ ไม่ไค้อาลัย วันไผ่เค็มที่ ให้แทงต่อไป แก้อีกที่ ถ้า
โชคเราก็คือถูกที่ทานเอย

ครานการ = เกียจครานการงาน

วันไผ่ = วันวาย, บุ่งยาก

4.20 ใบที่สิบสี่เจ้าสมอารมณ์วิธ ใครเสี่ยงไคภาพนี้ไม่ราคิน เจริญสิ้นลาภยศ
ปรากฏงาม ในตอนนี้เป็นภาพลึงไคคู้ คงจะไคสมมุงไม่พักถาม กู้ทองเรื่องรองรับวาวงาม
ช่างแสนงามโชคชะตายิ่งกว่าชน จะคึกการสิ่งไคคงปรากฏทั้งลาภยศท่านาจะมีผล ถ้าคึกการ
ขายค้ำจะไม่จน กาไรลันล้ากาสุธาธารจะเป็นที่พึ่งพาของพ่อแม่ ยามเดาแกมีทรัพย์เป็น
หลักฐาน ถ้ามถึงความกงไม่แพ้ง วิจารอันคนขาดมีทำไม่ได้เลย ถ้ามของหายหายวากง
ปะพบ จะไคหลบคีนมาไม่ละเฉย ถ้ายชะตาหามาตเกิดทานเอย แล้วหยุดเลยอย่าแสวงทาง
ต่อไป

คู้ = แคงพันธุพื้นเมือง ผลเล็กกลม

ไม่พักถาม = ไม่ทองถาม

วิจาร = วิจารณ

ไคหลบ = ไคกลับคีนมา

4.21 ใบที่สิบเอ็ดภาพทองฟ้าเทวजर ท่านเหี่ยวเรื่ออยู่ในเวหา ชะตาท่านนี้
พอเป็นมัจฉิมา พิจารท่านว่าหาถิ่นถิ่นไกล ลายากยากกายา หาไคไซไปแคงไม่จนทรพลเชื้อใจ
มักชอบคบมิตรน้ำจิกกว้างใหญ่ ท่านผู้นี้ไซ้เฒ่าแก่วังคี่ คบเพื่อนสูงศักดิ์รักกันเค็มที่ ไม่ได้
หนายหนีอารีย์เมตา ทางทองภาพนี้พอเป็นมัจฉิมา คุโศกใบหน้าให้ทางอีกที่

มัจฉิมา = พอปานกลาง

ไกล = ไกล

เมตา = เมตตา

4.22 ใบที่ยี่สิบสองกลองแล้วแก้วหาควง งามโซติช่วงจำรัสรัสมิ์ ทั้งพระรัตนตรัย
ในโลก็ยี่ งามมองศรีล้าค่าสุชาธาร ทั้งฉัตรแก้วกันเกตุวิเศษนัก เป็นที่รักทั่วหน้าสุชาสถาน
อายุท่านจะยืนไปยาวนาน วัณนะท่านจะงามอร่ามเรือง จะมีสุขมีกำลังดังราชสีห์ ลากยศมี
ปรากฏไม่หกลีเือง จะมีลาภลอยรอมานองเนือง จะปราณูเปื่องปัญญาปรีชาชาญ ไปภายหน้า
ถาวรเจริญสุข กาจจักทุกสิ้นโรคโรครุททั้งหลาย ไคลาภลอยคอยสุขสนุกสบาย ถีกาไวสามบาท
อย่าขาดเคย

รัสมิ์ = รัสมิ์ วัณนะ = วรรณะ ถีกา = ถีกา
โลก็ยี่ = โล หกลีเือง = หกลาย

4.23 ใบที่ยี่สิบสามไม่งามนักยิ่งทุกข์หนักจักพาเสียราศรี ไคคอนกระหาชายนายคนนี้
ยามจนจี้ให้ยวควาคนหาแลน หมายจะหากำไรเอาไปขายต้องเหนื่อยกายทุกข์ยากลำบากแลน
แล้วหมินาแกวออุโพรงแลน ภูนาแคนแลนพานุ่งไป มองโน้นนี่ก็ไควพราควนควางแลน
ควนไปพลันทันปราศรี พราตกกลงศูนย์หายละลายไป น้าเสียใจเสียทั้งผ้าพราไม่มี โบราณ
ว่าจนแล้วยังจนเหลือโชคเราเคย ช่างยับยับราศรี ถามหาลาก ๆ นั้นไม่ได้มีซักสิ้นคียากยับ
แทบอัปปาง ถามหากุชชุมภิรมย์ชิต บอกไม่มีควาซักของยังหมองหมาง ถามหาบุตรสุจริตวิสัยนาง
บอกไม่พรางว่าหญิงจริงท่านเคย

จนจี้ = ยากจนยิ่งนัก ศูนย์ = ศูนย์, หาย
หมินา = มินา เหลย = อีก จนเหลือคือ จนอีก
แลน = เถี่ย, คะกวด พราง = ปักบัง
พราควน = พราไม่มีคาม
ควน = เนิน

4.24 ใบที่ยี่สิบสี่เจดีย์สวรรค์ อยู่ในชั้นฉกามา ประเสริฐเลิศโลกา ยศยิ่งกว่า
ชนทั้งหลาย สวัสดิ์มีโชคชัย ทั้งลาภจะมากมาย ปรากฏทั้งหญิงชาย หานาไรไคผลดี
ถ้าเม้นหาราชาการเป็นทหารตำรวจมี ชื่อเสียงยศศักดิ์ศรี ไคเลื่อนที่สูงขึ้นไป ถาบวชเป็นสมณะ
ไคเป็นพระท่านผู้ใหญ่ ลากลอยคอยไม่ไกล คงจะไคดังปรารณา อย่าแทงอีกต่อไป ให้รีบ
ไคดวงชะตา สามบาทอย่าขาดลาภคลา สิ่งปรารณางไคเคย

ฉกามา = สวรรค์ชั้นฉกามาพจร
ลาภ = ลาภ

4.25 ยี่สิบห้าชะคร่ายให้ระวัง จะหมกหวังเศร้าสลดรันทดใหญ่ ทั้งเงินทองหายากลำบากใจ กิดสิ่งโคซิคของไม้คล่องคลาย ในภาพนั้นางกมลทลณี ผลักสามีตกเหวน้ำใจหาย ชายนายโจรผู้สามีชีวิตราย ต้องถึงตายเพราะเมียนาเสียใจ ระวังถ่อร่อยความ จะตามหา โชคชะตาถึงเคราะห์เจ้าเพาะใหญ่ จะเสียสินของรักหักอาลัย ทั้งโรครภัยก็จะมีมาบีทา จงทาบุญให้ทานเด็กทานเอย อย่าละเฉยให้เสาะพระเคราะห์หนา ทั้งเห็นหกโปรคนกและปลอยปลา ในไม้ซ้าสี่เคื่อนเคราะห์เคลื่อนคลาย ให้แทงใหม่อีกที่ตึงที่นึกจงระลึกถึงบุญคุณทั้งหลาย โชคอย่างไรให้ถูกที่เถอะนาย ยังไม่สายแก้ตัวที่นี่เอย

เห็นหก = นก

4.26 ใบที่ยี่สิบหก ไก่เมื่อพระฤาษีทรงเปิดฉะอบ พบกุมารี รูปทรงสงศรี ก้องกังทงทา แฉมฉมชอย งามปลอยคยอกสรอย นารีสีดา เป็นบุญหนหลัง ที่ยังตามมา บุญภาสวาสนา บุญญามากมี ปีนัยอกมิ่ง จะไ้บุญทรหญิงงามยิ่งนารี รูปโอโสภา ลากมีลอยมา ถาคิดคาขาย ไ้ผลหนักหนา จะไ้ลาภลอยคยอยู่ข้างหนา ให้ไ้โชะตา ก็แล้วยาแทงทานเอย

ฉะอบ = ฉอบ

รูปโอ = รูปงาม

ยา = อยา

4.27 ใบที่ยี่สิบเจ็ดยามทูเรศทนเสสสา ไ้เมื่อพระชนะนคคกคงคา หม่มัจฉาแหวกว่ายในสายชน ไ้ยากแสนแคนใจใครจะเหมือน แมนคบเพื่อนกลีบกลายเป็นรายผล จะเสียซึ่งสินทรัพย์ทองคั่นรณ สุกผืนทนลาหายละลายไป ถ้าแมนคิกว้ายทองชาคทุนคงว้ายวุ่นยุ่งยากลำบากใหญ่ การเกินทางกลางนาวาอย่าเพอไป จะร้อนใจหลายอย่างต่าง ๆ กัน ต้องใบนี้ไม้ก็ทานที่รัก อย่าไ้รกนักทองถือศีลอย่างกวคชน พันสี่เคื่อนโชคคลายสบายครัน เหมือนพระจันทร์วันเพ็ญเกินแสงเอย

เสสสา = เสกสาหรือเสกสา คือลำบาก, ตกยาก, เวทนา

พระชนะนค = พระมหาชนก

สายชน = สายชล คือ สายน้ำ

4.28 ใบที่สี่สิบแปดไค้เมื่อท้าวสมสทาทุราชสะอาคโณม มีนางฟ้าพันห้าร้อยกอย
ประโลม ประกองโณมสคขึ้นทุกคืนวัน ไกรแห่งทองคสองกลายสยายจิต ดังสถิตย์ในสถาน
วิมารสวรรค์ โดยศุขสรวรเสริญเจริญวัน ทั้งโรคนันทรายไม้บิทา ป้ออายุไม้นัยร้อยปีมนุษย์
เป็นสุขสุดสมพงษ์ทั้งวงศ์ นึกสิ่งใดไค้ลั่นดังจินคา ไค้ชะคาท่าบาทย่าชาคเอย

โรคนัน = โรค

จินคา = นึก

4.29 ใบที่สี่สิบเก้าไค้ไศรกเส้าเป็นหนักหนา จินตะมารวิกาพระสุธาสูบลงไป
ก้วยเพราะกรรมหาชั่วใส่ตัวนัก กรรมประจักษ์ตามส่งคงย่งไขว่ ลงไปสู่อะเวจีน่าเสียใจ
รับทุกข์ภัยทนยากลำบากมี เพราะปากกล้าน้ำคานการทุกสิ่ง ลาบากจริงแทบยับยั้งทรงศรี
ทั้งเพื่อนฝูงกล่าวหาว่าไม่ดี แม้ทำดีกลับร้ายไม่เป็นการระวังจะเกิดน้อยและร่อยความ
อยู่ให้งามถือธรรมกรรมฐาน ลองแหงญใบหน้าอย่าเนิ่นนาน ชะคาท่านไม่ดีใบนี้เอย

จินตะมารวิกา = นางจิตุมมาวิกา

ไขว่ = ย่ง, วุ่นวาย

4.30 ใบสามสิบเก้าชะระคาโอโง ไกรแห่งทองเฒ่าชะระคาหลังโงง เทียว
โง้งโง้งถือไม้เท้าเดินก้าวยัน จะทำการสิ่งใดไม่ถนัด สาระพัตรไม่เห็นเป็นลำสัน ถาม
หาชุมนุมภริมย์กัน ว่านานวันจึงพบประสพนาง แกล้งลนลหาไค้ไม่ซัดซ้อง ชะคาคล่องสารพัตร
ไม่ซัดซว้าง ทำเรือกสวนไร่นาไค้ทุกทาง ก็ทุกอย่างจะสลายเมื่อกายแก่ ถามหาบุตรว่าชาย
จะไค้ก่อนตามสุนทรในตาราวาคงแน ถ้าเป็นความตำราว่าไม่แท้ ตำราแนกล่าวไว้ไม่ผิดเอย

สาระพัตร = สารพัค

เป็นความ = เป็นคคี่ความ

4.31 ใบที่สามสิบเอ็ด แห่งทองพระภูริทัต หน่อพระโพธิสัตว์ จำศีลภาวนา
พระทัยท่านตั้ง หวังพระโสคา มีจิตเมตตา แกคนทั้งหลาย น้ำใจอารีย์ ปิพรทมวิหารสี่
ไม่มีระคาย แห่งทองภพนี้ เอาดีไม่ไค้ ไม่ดีไม่ร้าย พอเป็นมัจฉินา

พระโสคา = พระโสคาบัน พระอริยมุคคณัน

พรทมวิหารสี่ = ภูมธรรมสี่ประการของผู้ใหญ่ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา
และ อุเบกขา

มัจฉินา = พอปานกลาง

4.32 ใบที่สามสิบสอง ภาพฉัตรทองงามโสภา ประสงค์เอาสิ่งใด กงสมใจ
ปรารถนา เงินทองจะไหลมา ถึงต่อธารของวารี ถ้าแม่ทำราชการ คงไม่นานได้เลื่อนที่
ลาภยศปรากฏศรี โรคไม่มีแม่โหยภัย เป็นความจะชนะ ของหายคงพบปะ ไก่ขึ้นชมสมสมร
แห่งภูที่ประสงค์ ขอนานจงไ้รับพร เป็นสุขสโมสร อย่าเคียดรอนสิ่งอันใด อายุและ
วันใด สุขซึ่ง พลังชัย แคล้วคลาดนิราศภัย แล้วตั้งใจไ้ชะตา สามบาทอย่าขาดเลย อย่า
ไ้เฉยนะทานอา เงินทองคอยตามมาวันข้างหน้ายังมีเอย

ชนะ = ชนะ

วันใด = วรรณะ

4.33 ใบที่สามสิบสามงามนักจักประเสริฐ โชคดีเลิศภาพนี้เจดีย์สวรรค์ ไครแห่ง
ทองเจกีย์โชคดีครัน จะสุขสันต์แสนเกษมและเปรมปรีย์ แม้นผู้ชายยังไม่ไ้แม่เนื้อคู่ไม่ออกสู่
คงไ้ชมโฉมฉวี ถ้าผู้หญิงท้าวไ้สามี คนชั้นก็มียศปรากฏครัน แม้นถาบุตรสุดสายถึง
หมายนึก แม่ไรหมึกเป็นหญิงจริงนะฉัน โชคชะตากาลังดีทุกวี่วัน ถาภานั่นคงไ้สมดังใจ
ในใบนี้ผู้ใจบุญจะไ้ลาภ กงอ้อมอาบหมดทุกข์สนุกใหญ่ ทานหาบแทงใบหน้าอีกต่อไป อย่าลืม
ไ้ชะตาหาบาทเอย

แม่ไรหมึก = หญิงผู้เป็นที่รักในที่นี้ หมายถึง บุตรหญิง

4.34 ใบที่สามสิบสี่ ไ้เมื่อพระวิศณุ เสียที่แก่คนธรรพ์ แม้นไครแห่งทอง ใบนี้
กล่าวพรอง ร่ายเหมือนจักรหัน จะเสียของรัก ถอยยศหมดศักดิ์นา ๆ สารพัน ห้ามเดิน
ทางไกล เกรงภัยโรมรัน ระว่างกายันไว้ให้จงดี สวคณต์ภาวนา ระลึกคุณในพระ
อย่าเศร้าโศกศรี ถือศิลภาวนา เมื่อคราวเช่นนี้ ไครแห่งอีกที่ใบหน้าคูเอย

ร่ายเหมือนจักรหัน = ร่ายมาก

กายัน = กาย

4.35 ใบที่สามสิบห้า ไ้พระคลังเงินพระคลังแก้ว คงแน่แล้วคีนักหนา แม้นไคร
แห่งทอง ชะตาของน้อง จะไ้เป็นเศรษฐี มีเงินมีทองข้าวของมากมี ในทารานี้ไ้เฝ้า
เงินหนึ่งเพื่องบูชา โชคทานคีนัก มียศมีศักดิ์ อัดทั้งไรนาจะไ้ลาภใหญ่ในวันข้างหน้า โปรก
ไ้ชะตาหาบาททานเอย

เพื่อง = มาตราเงินอย่างเก่า คือ 8 อัฐเป็น 1 เพื่อง เท่ากับ 12
สตางค์ครึ่ง